

A XXIV KIRÁLYI PLÉBÁNOS TESTVÉRÜLET

(XXIV REGALIUM PLEBANORUM FRATERNITAS)

és a

REFORMÁCIÓ A SZEPESSÉGEN.

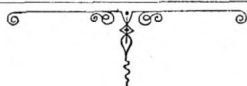
IRTA

HRADSZKY JÓZSEF,

HÁJ-SZ.-LŐRINCZI PRÉPOST, SZEPESI KANONOK
ÉS SZENTSZÉKI ÜLNÖK.

A SZERZŐ SAJÁTJA.

MISKOLCZ,

WESSELÉNYI GÉZA KÖNYVNYOMDÁJA

1893.

ELŐSZÓ.

A jelen műben a „Fraternitas XXIV Regalium Parochorum in Scepusio“ című testvérület keletkezésének, működésének, fennállásának és megszűnésének vázlatos történetét kívántuk adni. Ezenkívül visszapillantást vetettünk a Szepesség vallási viszonyaira, a mint azok a XVI. század második felében, a XVII. század folyamán és a XVIII-iknak az elején alakultak.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy nem volt czélunk a protestantismus eredeti tanairól, amint azokat annak idején a Szepességen hirdették, holmi theologiai értekezést írni; e vállalkozás későbbi időkre hagyandó, midőn több adat kerül majd napfényre, mint a mennyivel jelenleg a kutató rendelkezik. Tagadhatatlan tény, hogy az új tan eredeti mibenlétéről és fejlődéséről, valamint azokról az eszközökről, melyekkel az új tant a Szepességen az első hithirdetők terjesztették, az e tárggyal foglalkozó írók nagyrészt egyoldaluan tudósítanak, úgy hogy a pártatlan olvasó sehogysem tudja magának azonos okok igaz képét megszerkeszteni, melyek a Szepességen a reformácziót előidézték. Értekezésünk több helyén idézett tények bizonyítják, hogy a reformácziónak a Szepességen való elterjedésére nem — a mint mondják — „az evangélium megtisztítása“ adta meg a legelső impulzust, hanem az akkoriban uralkodó politikai zavargások és egyesek magán érdekei, mint másutt, úgy nálunk is egyengették útját a hitujításnak.

Azok a számos adatok, melyekre jelen értekezésünkben hivatkozunk, sok éven át folytatott följegyzések

eredményei. Ezekre az adatokra kivált akkor akadunk, midőn „A mongolok betörései Magyarországra és a menedékkő“, — „Vándorlások a Szepességen“ (Magyar Kárpátgyűjtemény. II., X. és XI. évk. 1876., 1883. és 1884.); — „Marcell-vár és Markusvár“, — „Szepesmegye helységnevei“ (Szepesmegyei Tört. Társ. I. II. III. évk. 1885., 1886. és 1887.); — végre „Szepesvármegye a mohácsi vész előtt (1888.)“ című dolgozatainkat írtuk.

Kerülve minden, bármely néven nevezendő történet-csinálást, úgy adjuk elő a történeti eseményeket, a mint azokat forrásaikból, jelesen: a testvérület hivatalos jegyzőkönyveiből („*Matricula Moler, Goltz; Codex XIII oppidorum*“) és sok más idevágó műből, valamint egykorú eredeti okmányokból merítettük.

Nyiltan bevalljuk, hogy a „XXIV Regalium Plebanorum“ szövetkezetének jelen története teljességre nem tart számot, mert a felsoroltakon kívül egyéb kútfők nem állottak rendelkezésünkre, hogy ily módon tárgyakat minden oldalról s lehetőleg kimerítően megvilágíthattuk volna. Egyébiránt megjegyezzük, hogy e mű számos helyén igen sok eredeti okiratra hivatkozunk, melyek tudtunkkal máig még sehol sem tétettek közzé.

Hogy a tényeket lehetőleg hűen előadjuk, a mű számos helyén az okiratok eredeti szövegéhez ragaszkodunk és sok helyütt a nevek, községek stb. írásmódjára nézve szorosan az eredeti okmányt követtük.

Minthogy a XXIV kir. plébános testvérülete a szepesi prépostság területén keletkezett, fejlődött és feloszlása után a szepesi székesegyházmegyébe kebeleztetett: célszerűnek találtuk a szepesi egyházmegye történetének vázlatát előrebocsátani.

Végül mivel könyvünk az első mű, mely a XXIV kir. lelkes szövetkezetét rendszeresen tárgyalja, bátorodunk a „Szepesmegye a mohácsi vész előtt“ (Szepesváralja, 1888.) cz. munkánk „Előszavában“ mondottakra

utalni: „Itéljen különben bárhogyan, kedvezőtlenül is az olvasó jelen fejtegetésünk fölött: vigasztalásunkra fog szolgálni, hogy: „*Omne initium durum*“: „minden kezdet nehéz“ — és „*Inventis est facile addere*“: „a már fel-talált dolgot könnyű javítani.“

Szepeshelyt, 1894. október hó 1.

Hradszky József,

Háj.-szt.-Lőrinczi prépost, szépesi kanonok,
és szentszéki ülnök.

TARTALOMJEGYZÉK.

A szepesi egyházmegyének okiratilag kimutatható kezdete,	Lap
fejlődése és mai állapota	1— 30
A szövetkezet régi fennállása	30— 32
A szövetkezet történetére vonatkozó kutforrások	32— 36
A szövetkezet tényleges megalakulása	37— 41
A szövetkezet különállása a szepesi préposttal szemben	41— 43
A szövetkezet kötelékébe tartozó községek	43— 49
A szövetkezet alapszabályai	50— 60
Hivatalos nyelv	61— 62
A szövetkezetbe való fölvételről és a fölvételi díjról	62— 64
Gyűlések	64— 67
Tisztviselők	68— 70
Gyászistenítisztelet az elhunyt szövetkezeti tagokért	70— 71
A szövetkezet védőszentjei. — Búcsúk	71
A szövetkezet tekintélye	72
A szövetkezet vagyona és kincsei	72— 73
A testvérület bevételei és kiadásai	73— 75
Könyöradományok és pénzbeli támogatások	75— 76
Hadiadó	76— 78
Sajátságos adónemek és zsarolások	78— 84
A szövetkezet pecsétjei. — Pecsétdíjak	84— 87
Szabadalmak és azok megerősítése	87— 91
Jegyzőkönyvek és hivatalos iratok	91— 96
A székdíj	97—103
A szepesi prépost mint a fraternitás egyházi joghatósága	103—105
Könyvtár	105—118
Könyvmásolók	118—122
A szövetkezet ládája	122—123
A plébániák felosztása a pénz- és természetbeli adók szerint	123—127
Prépostok. Horváth János de Lomnicza (1511—1544)	128—133
Váralyi Szaniszló (1545—1548)	133
Blasius de Varadino Petri (1549—1560)	133—134
Petrus Paulinus (1560—1561)	134—135
Bornemisza Gergely (1561—1584)	135—136
Pethő Márton de Hetes (1587—1605)	136—138
Hosszútóthy László (1606—1648)	138—143
Tarnóczy Mátyás (1648—1655)	143—144
Pálfalvai János (1655—1663)	144

Bársony György de Lovasberény (1663—1675)	144—145
Szeniorok. Hylbrand Lőrincz Jodók (1519—1522)	146
Sontagh Orbán (1522—1526) Peyszkorovitz Szaniszló (1526—1528)	147
Moler György (1528—1544)	147—157
Lőrincz. — N. György (154 — 1545) Topperczer Antal (1545—1546)	
Blassy Jakab (1546—1549)	158—159
Buchwald Lőrincz (1549—1551) Orbán (1551—1552)	159
Theuerkauf Márton (1552—1555)	160
Regner Salamon (1555—1557)	161—162
Serpilius Lőrincz (1557—1558)	162—163
Künasch György (1558—1560)	163—166
Filker (Stephani) György (1560—1562)	166
Scholtz János (1562—1564)	166—167
Serpilius Lőrincz (1564—1569)	167—172
Megander Bálint (1569—1570)	172
Clemens Jakab (1570—1572)	173
Platner Antal (1572—1575)	173—176
Conon (Kien) Lukács mester (1575—1578)	176
Opsopæus Czirjék (1578—1581)	177
Hortensius Bálint (1581—1585)	177—186
Scholtz Prokop (1585—1587)	186—187
Platner Antal (1587—1590)	187—191
Jantschius János (1590—1599)	191—192
Christophori Mátyás (1599—1602)	192—198
Goltz Joakim mester (1602—1607)	193—199
Zabler Péter (1607—1611)	199—202
Xylander István (1611—1615)	202—209
Zabler Péter (1615—1616) másodízben	209—210
Serpilius János (1616—1619)	210—211
Zabler Péter (1619—1621) harmadízben	212
Ursinus Illés mester (1621—1625)	212—218
Tamarisci István (1625—1628)	218—220
Zabler Péter (1628—1630) negyedízben	220—221
Serpilius János (1630—1632)	221—225
Zabler Péter (1633—1634) ötödízben	225—226
Cornidesz Dániel (1634—1636)	226—228
Pileman János (1636—1640)	228—230
Horler Szaniszló (1640—1644)	230—234
Erythraeus Tóbiás (1644—1647)	234—237
Windisch János mester (1647—1651)	237—241
Viti Máté (1651—1654)	241—242
Windisch János (1654—1657)	242—243
Erythraeus Tóbiás (1657—1659)	244—245
Peschovi Dániel (1659—1661)	245—248
Erythraeus Tóbiás (1661—1663)	248—249
Peschovius Dániel (1663—1665)	249—252
Gnendel Mihály (1665—1667)	252—254
Klesch Dániel (1667—1669)	254—268
Noscovi Mihály (1669-től a szövetség feloszlásáig)	268—278

VIII

Mozgalmak a XIII város kath. templomainak visszafoglalása	Lap
ügyében	274—288
A „Judicium Compositum“ Szepes-Váralján	288—290
A kath. istenitisztelet visszaállítása és a lelkészi állások betöltése	291—293
A szövetkezet feloszlása	293—294
A szövetkezet megújítása 1705 körül	294—295
Befejezés	296—297
A XXIV szepesi város papi szövetkezetébe tartozó lelkészek	
jegyzéke	298—304

Függelék.

I. A protestantizmusnak a Szepességen való gyors elterjedésé- nek okairól	305—315
II. A róm. kath. templomok visszafoglalási éveinek sorrendje	315—319
III. Föltételek, melyeket minden időben annak a lelkésznek el kellett fogadnia, a ki szepes-iglói plébánosnak meg akart választatni	319—333
IV. A XII városban lévő Mária-szobrokról	333—343
V. Fraternitas Litteratorum	343—348
Név- és tárgymutató.	
Helyreigazítások.	

A szepesi egyházmegyének okiratilag kimutatható kezdete, fejlődése és mai állapota.

Száztizenhat év, azaz 1778 óta, a mikor ugyanis Wagner *Analecta Scepusii* cz. művének III. kötete megjelent, melyben a szerző a szepesi prépostság történetét annak okmányilag kimutatható legelső kezdetétől fogva — 1209-től 1774-ig — tárgyalja, a szepesi prépostság eredetére és alapítására vonatkozó újabb kétségtelen adat nem merült fel, kivéve azt, a mit Wagner fentebb idézett művében közzétett. A III. Béla (1173—1196), illetve II. Geyza (1141—1161) időbeli okiratok mély hallgatása — mely időben állítólag a szepesi prépostság alapított — nagyon feltűnő. Ránk maradt ugyan egy Imre korabeli okirat 1198-ból, melyben a Szepesség mint szerves egész alkotó egyházi és politikai terület van feltüntetve. Ugyanezen okirat alapján Imre király az esztergomi érseknek a Szepesség területére terjedő vámszedési jogot örök időre *asztal*-adományképen (*pro mensa sua*: W. [= Wagner] *An. Terrae Scepi.* I. 24.) adományozza. Azonban sajnálnunk kell, hogy az említett okiratban a legcsekélyebb nyomokra sem akadunk, melyekből a szepesi prépostság alapítására, vagy netalán fennállására vonatkozólag némi következtetést vonhatnánk.

Lányi Károly szerint (*A magyar egyház történelme*, átdolg. Knauz Nándor I. köt. 301. l.) Magyarország első királyai korában az esztergomi érsek joghatósága alá a következő megyék tartoztak: 1. Esztergom, 2. Komárom,

3. Pozsony, 4. Bars, 5. Hont, 6. Zólyom, 7. Árva, 8. Turóc, 9. Liptó, 10. Szepes, 11. Torna, 12. Gömör és részleg Nyitra és Nográd.¹ Ebből kitűnik, hogy az esztergomi főegyházmegye a Dunától a Kárpátokig és Morvaországtól a Branyiszkoig terjedt. Végül ismeretes dolog, hogy Szepesmegye,² illetve az a terület, a melyre az esztergomi érsek joghatósága kiterjedt, elejétől fogva 1776-ig, mely évben tudvalevőleg Mária Terézia a szepesi társas káptalani templomot székesegyházzá, a szepesi prépostságot pedig hasonló nevű püspökséggé emelte, — folytonosan az esztergomi főegyházmegyéhez tartozott.

„A szepesi prépostság joghatósága régi időben kiterjedt Tornavármegye egyik részére is, egészen Solyomkőig, valamint Sárosvármegye Tárca kerületére is, s mind e föld a mai Szepességgel együtt: „Terra Scepusiensis“-nek neveztetett. Fentebbi okból a szepesi káptalannál régibb időkben egy külön „Archidiaconatus Tornensis“ is létezett; ezen méltóságot azonban Oláh Miklós Magyarország primása (1553—1568) Esztergomhoz es-

¹ Az esztergomi érsekség hajdan a mainál mintegy felével nagyobb volt. A nyugatról keletre, a Morvától a Poprádig és a Hernádig terjedt ki, 15 vármegyét foglalva magában, egészben vagy részben. Esztergom egyházmegye hajdan állott: 1. Bars, 2. Szt. György, 3. Hont, 4. Komárom, 5. Nográd, 6. Nyitra, 7. Pozsony, 8. Sasvár, 9. Kis-Pozsony (?), 10. Liptó, 11. Gömör, 12. Torna, 13. Zólyom, 14. a szebeni és 15. a szepesi prépostságból; vagyis az egész terület complexumból, mely ma az esztergomi érsekség, a besztercebányai, a szepesi és a rozsnói püspökségek közt oszlik meg. A XIV. században Árvavármegye a nyitrai püspökséghez tartozott. (Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején. A pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve. A vatikáni okmánytár-bizottság rendeletére. Első fele. Budapest, 1891. XXVIII. és XXIX.)

² Melyik évben lett a Szepesség megyévé, nem tudjuk. Imre király egy 1202. évi levelének záradékában több más főispán sorában találjuk Tamás szepesi főispánt is (Fejér II. 392. l.). Szepesvármegye tehát szűkséggé már akkor létezett, a szepesi várispánság pedig még korábban keletkezhetett, mert ez a fokozatos fejlődés sorrendje és ez össze is egyeztetethető a szepesi vidék történetével, habár a „Castrum Scepus“ még csak 1246-ban említették először. (Fejér IV. 2. köt. 46. l. V. ö. Pesty Frigyes, A magyaror. várispánságok története a XIII. században. Budapest. 1882. 442. l.)

tolta.“ (Can. Vis. Eccl. Szepeshelyensis 1790. Lásd: Hradszky József: *Szepesvármegye a mohácsi vész előtt*. Szepesváralja 1888. Toldalék 113. l.)

A tárczai kerületre vonatkozólag megemlítjük, hogy „e kerület illetékessége vagy hovátartozása s ezzeljáró tizedjoga sokáig kérdés és vita tárgya volt az esztergomi érsekség és az egri püspökség között. IV. Béla 1248-ban kelt adománylevele szerint adta az egri egyháznak a sárosi tizedet. Tamás esztergomi érsek 1312-ben a tárczai kerület lelkészeinek tizedjogát s kiváltságait megerősíti, az erről kiadott oklevélben világosan kijelentvén, hogy e kerület a szepesi prépostsághoz tartozik“ stb. (l. Az egri egyházm. alakulása. Eger, 1865. 28, 29. l.)

Mekkora volt a *plébániák száma* a prépostság alapítása előtt, nemkülönben Adolf, a történetileg kimutatható első szepesi prépost idejében, 1209 körül, nem tudjuk. „Magyarország egyházi földleirása a XIV. század elején“ cz. műben a XII. századhoz csak a következő plébániák vannak felsorolva: Hunfalva, Igló, Illésfalu, Káposztafalu, Leibicz, Matheócz, Ménhard, Müllenbach, Nagy-Szalók, Odorin, Pálmafalu, Poprád, Ruszkinócz, Sztrázsa, Velbach, Zsákócz (ma Izsákfalva), Csötörtök, Duránd, Dénesfalva és Felka. Szepes-Olaszi 1278, Kurimján 1298, Olysavicza 1308, Szepes-Váralja 1316 (Id. mű II. fele. Budapest, 1892. 803—805. l.). A szepesi egyházmegye történetének nagy kárára van az a körülmény, hogy *Rufinus de Civinio*,³ a ki 1317-től 1320-ig XXII. János pápa részére a magyarországi egyházi javadalmak becslését végezte és a járandó jutalékokat beszedte, bár egyébként az erre vonatkozó számotadó jelentésében az összes magyar egyházi javadalmakat névszerint idézi, nem ritkán még azoknak hasznélvezőit és a kivetett il-

³ Rufinus de Civinio előtt 1281-től 1286-ig Gerardi de Mutina járt Magyarországon „ad colligendam decimam Terre Sancte subsidio deputatam.“ (Lásd Monum. Vaticana Ser. I. Tom. I. fol. I.)

letéket is felemlítve, — a szepesi egyházmegyére nézve csak néhány sovány adattal éri be. Nevezett jelentésben ugyanis csupán Ghelnesbanea (= Gölniczbánya) és annak Sibott nevű plébánosa, a ki 14 márkányi birságra ítéltezt, valamint Compach (= Krompach) van felemlítve, mely községnek Péter nevű lelkésze (Rector ecclesiae) a fentemlített Sibottért Rufinusnak 5 drb. finom ezüst márkát fizetett le. E két plébánián kívül említve van még a „prepositura sancti Antonii de Scips“ (Dravec), melynek Guido nevű „preceptor“-a 6 marka fizetésére ítéltezt; végül érintve van még (226. és 231. l. ad an. 1332—1337.) a savniki cist. rendi apátság,⁴ a szepesi prépost,⁵ a menedékkövön (Lapis Refugii) épült kolostor, valamint a Donays (Vereskolostor). Egyéb, a szepesi egyházmegye régi területén lévő egyházi javadalom vagy kolostor nincsen megemlítve.⁶

⁴ „Item frater Teodoricus solvit pro Abbate de Sips ordinis Sistrisensis X marcas, non est paccatus, et XLVIII grossi faciunt marcam Sipciensem, ad numerum Budensem faciunt VIII marcas et XXII grossos“ folio 226. A szepesi ezüst marka értéke 48 garas volt, míg a budaié 56 garas és így a szepesi ezüst marka értéke 8 garassal kisebb a budaiénál.

„Item solvit dominus Sibott pro capitulo Sipsiensis et nomine magistri Guidonis de Dravei et fratrum de Lapide, de Donays ordinis Catursiensis (így) ac plebanorum ad Sepciensem (így) ecclesiam pertinentium LV marcas, computando marcam ad XLVIII grossos, ut prius“ folio 231.

⁵ „Item dominus prepositus Siptiensis (így) solvit primo Gibleti (Gibocti) pro se XVIII marcas et IV grossos, marcam computando ad LXVIII grossos. Item solvit dominus Giboti pro capitulo, magistro Guidane de Drauc et fratribus de Lapide et de Danacis (így) ordinis Catursiensium (így) et plebanis suis omnibus de Sips et pertinentibus ad eum XLV marcas, computando ad modum predictum; nulla beneficia predicta sunt extimata et Crucifero de Landec“ folio 226.

⁶ 1. Daróc, 2. Hunfalu, 3. Nagy-Ewr (Neere), 4. Richnó, Krompach mellett és 5. Vallis S. Antonii de Lechnicz (Vörös-klasztrom) alapítása Kokos mesternek tulajdonittatik. Ez t. i. fla volt a Berzevicy családból származott Rikolfnak, ki Chydericus, Aynold gróf fiának megölése s különféle rablógyilkolás és zsarolás miatt bírói ítélet alapján 1307-ben hat zárda alapítására, négyszáz mise mondására köteleztetett (nem mint Wagner. Anal. Scepus III. folio 252. olvasható: „quatuor millia missarum comparare“, hanem a mint a legujabban kiadott „Supplementum Analectorum Scepus Pars“ II. folio 27 áll „sex claustra tenebitur im-

Egyébiránt, hogy ezen becslési tabellákban, ugy nev. „pápai tizedjegyzékekben“ nem fordul elő minden plébánia, egyebek között azon körülménynek is tulajdonítandó, hogy ezen, a XIV. századból való tizedjegyzékekben csak azok a plébániák szerepelnek, melyeknek jövedelme két márkánál, azaz nyolcz aranynál többet tett s így az ennél kevesebbet jövedelmező egyházi javadalmak feljegyzetlenül maradtak. (L. *Magyarország egyházi földleirása* a XIV. század elején a pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve. A vatikáni okirattár-bizottság rendeletére szerkesztette Ortway Tivadar. Budapest 1891—1892. I. fele XXV. 1.)⁷

1520.

Száznyolczvanhárom évvel rá, 1520-ban, midőn ugyanis X. Leó pápa hazánkban a pápai tizedet beszédette, a szepesi prépostság kötelékébe a következő plébániák tartoztak:

A XXIV kir. város szövetkezete. (Fraternitas XXIV Regalium.) 1. Szepes-Váralja, 2. Szepes-Olaszi,⁸ 3. Igló, 4. Lőcse,

petrare et quadringenta Missarum comparare.“) Ezen kolostorok a fent elősoroltak lettek volna és 6) a sárosi Heinburg. Említett Chydericus állítólag a sárosvármegyei komlósi keresztes vitézek prépostja volt, és a hunfalvi templomban temettetett el. (L. Hradzsky József: *Szepesvár és környéke*. Igló, 1884. 1, 2. ll. Továbbá Hradzsky József: *A mongolok betörései Magyarországra és a Menedékkő a Szepességben*. Magyaror. Kárpát-egylet évk. 1875. évf. 120, 121 s köv. ll.)

⁷ Az idevágó okiratok és egyéb kútforrások hiánya miatt teljes lehetetlen a szepesi prépostság területén 1520 előtt létezett plébániáknak szövetkezetek (fraternitások = kerületek) szerinti, csak félig-meddig is teljes és megbízható jegyzékének összeállítása. E hiányon úgy véltünk némiképen segíthetni, hogy a szepesi egyházmegyének alább közölt jelenlegi — 1893-ik évi — jegyzékben, mely Liptó- és Árva megyékre is kiterjed, minden egyes plébánia mellé kitettük keletkezési évét, vagy legalább azt az évet, melyben az illető plébánia már létezett.

⁸ Szepes-Olaszi, Göllniczbánya, Jekelfalva, Krompach és Szomolnok az ugynevezett kivételes plébániákhoz (exemptae parochiae) tartoztak. (E plébániák, Szepes-Olaszin kívül, ma a rozsnyói egyházmegyéhez tartoznak.)

A kivételes plébániák leginkább IV. Béla korában keletkeztek. IX. Gergely pápának Jakab követéhez 1233 ban intézett levelében a magyar plébániákra vonatkozólag olvassuk, hogy a főesperesi székdíjon kívül a

5. Pálmafalu, 6. Illésfalva,⁹ 7. Csötörtök,¹⁰ 8. Káposztafalu, 9. Svabócz, 10. Poprád, 11. Felka, 12. Szepes-Szombat, 13. Müllenbach, 14. Nagy-Lomnicz, 15. Hunfalu, 16. Zsákócz, 17. Ménhard, 18. Durand, 19. Ruzskin, 20. Leibicz, 21. Béla, 22. Odorin, 23. Velbach és 24. Kurimjan.

A felső-hernádi szövetség. (Fraternitas superioris Hernád.)

1. Márkusfalu, 2. Merény,¹¹ 3. Szepes-Sümegeh, 4. Grénicz, 5. Drávecz,¹² 6. Savnik (falu), 7. Vidernik, 8. Szent-András, 9. Ábrahámfalu.

püspök vevé a tized háromnegyedét, a negyediknek csak egy része volt a plébánosé. Legtöbb járt belőle annak a papnak, a kit a püspök önkényesen a plébános házába küldött. A püspökök ezen eljárása sok panaszra és nehezeltésre adott okot. Kivált az egri egyházmegyében felmerült esetekből tűnik ez ki. Ugyanis a „rectores et vicarii perpetui” 1245-ben IV. Ince pápánál arról panaszkodtak, hogy a püspök, a káptalan és a főesperesek tőlük minden egyházi jövedelmet elvettek, csak igen csekély részt hagyva meg nekik. Azonfelül sokféle követelésekkel zaklatják őket. Eféle zaklatások legsűrűbben IV. Béla korában fordultak elő; ennek az a következménye lett, hogy némely „plébánosok” minden áron csak a főesperesek alól akartak menekülni s egyenesen a püspökök alá rendeltetni kívántak, — mások, kivált az új gyarmatok, pl. Selmecz, Liptó, Korpona stb. lelkészei közvetlenül az esztergomi érsek hatósága alá kerültek (L.: Lányi K. A magyar egyház története. Átdolg. Knauz Nándor. Esztergom, 1868. I. k. 462, 463. l.).

Egyébiránt Szalay József szerint (Városaink a tizenháromadik században Budapest, 1878. 65, 97, 98. l.): „a plébánosválasztás régi időben minden várost megilletett és ennek élethossziglan volt érvénye. A város plébánosa sokkal előkelőbb volt a falusinál: ő a város tizedeit egészökből huzta, míg a falusiak alig kaptak valami esekélyiséget (tizenhatodát) abból, a mit a plébániának, különben is kisebb, területén beszedtek. A tized beszédése a városokban az okmányok szavai szerint, német vagy szász módon (more theutonico, vagy saxonico) történt, a mi abból állt, hogy csak minden tizenkettedik kepe hagyatott tizednek. A városi plébános egyedül a püspöktől, vagy épen az esztergomi érsektől függött (exemptae?), míg a falusiak alá voltak az espereseknek rendelve.”

⁹ Illésfalva és Kurimján ma már nem plébániái helységek. Az előbbi mint főkegyház Szepes-Sümegehez, az utóbbi hasonló minőségben Pálmafalvához tartozik.

¹⁰ Csötörtök 1672 óta, a mikor tudniillik gróf Csáky ugyanott ferenczrendi szerzetes kolostort építtetett, a nevezett szerzetesek által máig kezeltetik.

¹¹ Merény és Margitfalu plébániák jelenleg a rozsnói püspökséghez tartoznak.

¹² Betlenfalu, Drávecz és Szent-András megszűntek. Az első mint főkegyház Káposztafalvához, a második a csötörtökhelyi és a harmadik a svabóczyi plébániához tartozik.

Az alsó-hernádi szövetkezet. (Fraternitas inferioris Hernád.)

1. Görgő, 2. Répás (Felső), 3. Brutócz, 4. Ordzovján,¹³ 5. Mindszent, 6. Zsegra, 7. Alsó-Szalók, 8. Richnó (Ruthno), 9. Kluknó (de Rubo), 10. Körtvélyes, 11. Jamnik, 12. Domány, 13. Danisócz.

A lublói szövetkezet. (Fraternitas Lubló): 1. O-Lubló, 2. Gnezda, 3. Ruzsbach, 4. Uj-Lubló, 5. Hobgard.¹⁴

A dunaveczi szövetkezet. (Fraternitas Dunavec): 1. Hannusfalu, 2. Ófalu, 3. Nedecz, 4. Kaczvin, 5. Laps, 6. Krempach, 7. Uj-Béla, 8. Fridmann, 9. Lechnicz és 10. Richwald

Az alsó-poprádi szövetkezet. (Fraternitas inferioris Poprád): 1. Késmárk, 2. Szent-Mihály, 3. Walddorf, 4. Sztrázska, 5. Rókusz, 6. Landek,¹⁵ 7. Bierbrunn, 8. Tótfalu, 9. Topporecz, 10. Maldur, 11. Bussócz, 12. Podolin, 13. Kis-Lomnicz, 14. Holo-Lomnicz (de maiori Lumyitz), 15. Hodermark, 16. Szent-Kereszt és 17. Kreig.¹⁶

¹³ 1. Ordzovján mint főkegyház Mindszenthez, 2. Richnó Kluknóhoz, 3. Dományfalu Görgőhöz és 4. Dénesfalu Odorínhoz tartozik. Ehhez a szövetkezethez tartozott még: 1. Polyonka (Polyanócz) 2. Harakócz, ma Polyanócz főkegyháza és 3. de Rubo, ma Haraszt.

¹⁴ A „Fraternitas Lubló“-ra nézve megjegyzendő, hogy Jakab szepesi prépost (1284—1301.) 1299-ben Lubló és Podolin tizedeit a szepesi kanonokoknak adományozta, (l. W. Anal. Scep. III. 32.) és hogy huszonhat évvel Jakabnak szóló adományozás után, 1325-ben, Nanker krakói püspök Boleszlav esztergomi érseket, kinek joghatósága alá a szepesi prépostság tartozott, perbe idézte, mivel Boleszlav érsek, illetőleg János szepesi prépost Nankertől a „Podolin, Gniazda, Lubowna“ s más ottani helységek fölötti joghatóságot, melyet Nankernek közvetlen elődje, János és ennek elődei is régi idők óta fogva zavartalanul gyakoroltak, el akarta sajátítani. Ama kérdéses terület pedig, melyen a krakói püspök egyházi joghatóságának zavartalan gyakorlatába visszahelyeztetni kívánt, a Magurának éjszaki lejtője (Dunajec-völgy) egészen Toporeczig, továbbá Podolin, Gnédza, Lubló, Ruzsbach határaitól, hol Timpnicz (így) hegyről a patakokkal Lengyelország felé a Poprádba szakadnak stb.

A per úgy végződött, hogy a pápa által a végett kiküldött bíró 1322-ben Boleszlav esztergomi érseket az érintett területről általa 22 évig beszedett tized kárpótlása fejében, évi 100, s így összesen 2200 márkára ítélte és azonfelül úgy a szepesi prépostra, valamint az érsekre is ezen peres ügyben „perpetuum silentium“-ot parancsolt; mire János prépost egyenesen a pápához felebbezett. (Wagner. Anal. Scep. III. 32.) Ezt az ügyet végre XXII. János pápa 1333-ban Avignonban a szepesi prépostság javára döntötte el. (W. I. 216. V. ö. Szepesvármegye a mohácsi vész előtt. Hradszky Józseftől. Szepes-Váralján, 1888. 4 és 5. ll.)

¹⁵ Miután Landek kolostor megszűnt, a plébániát mint rendes plébániát világi pap kezeli.

¹⁶ Megszűntek a következő plébániák: 1. Ó-Leszna filia Müllenbachhoz. 2. Nagy-Eőr filia Késmárkhoz, 3. Rókusz szintén filia Késmárkhoz.

A felső-poprádi szövetkezet. (Fraternitas superioris Poprád): 1. Mathebecz, 2. Nagy-Szalók, 3. Gerlachfalu, 4. Batizfalu, 5. Lucsivna, 6. Csorba, 7. Cztorov (Vág?), 8. Sunyava, (Zen), 9. Kubach, 10. Szent-János, 11. Sztrázsa (Michelsdorf), 12. Hozelecz, 13. Teplicza.¹⁷

A *bányavárosok szövetkezetére* vonatkozólag (Fraternitas oppidorum metallicorum) a Moler-féle matriculában az 1520. évhez (6. s köv. l.) olvassuk, hogy a nevezett városok a decima papalis fizetése alól fel voltak mentve, azért nem is sorolja őket fel Moler. Az 1543. évhez is csak általánosan emlékszik meg róluk (368. l.). Ebben az évben nem szedték be a pápai tizedet; a fraternitások ugyanazokból a plébániákból állottak, mint 1520-ban.

1610.

Az előrebocsátott 1520. évi plébánia-jegyzék tudunkkal a szepesi prépostság legrégibb plébánia-jegyzéke. Kilenczven évvel rá 1610-ben, a szepesi szövetkezetek a superintendens választása végett Lőcsén gyűlést tartottak. E gyűlésen 66 szepesi ev. lelkész vett részt. A Goltz-féle matr. 71. s köv. lapjain fel vannak ugyan számos plébániák nevei sorolva, a melyeken lelkészek működtek, de mivel a lublói és a dunajeczi fraternitás a conventuson meg nem jelent, lehetetlen, pontos és teljes jegyzéket állítani össze. Egy helyütt azonban, még pedig az alsó-hernádi fraternitásnál az áll, hogy „habet haec fraternitas parochias XIV.“ ezzel a megjegyzéssel: „vide veterem regalium Matricam (Moler) fol. 257.“ E plébániajegyzék arra enged következtetnünk, hogy a fraternitások 1610. évi felosztása azonos volt az 1520. évvel.

4. Viborna filia Tótfalvához. 5. Maldur filia Topporezhoz. 6. Keresztfalva filia Késmarkhoz. 7. Kreig filia Topporezhoz. 8. Hodermark filia Majerkához. Megjegyzendő, hogy Hodermarkon ma görög kath. plébánia van csak katolikus hívei tartoznak Majerkához.

¹⁷ 1520-ban a felső-poprádi szövetkezetben a fent elősorolt plébániák közül előfordul: Ctzyba (Csorba) és Cztorov (Vág?). Mind a kettő jelenleg Liptóvármegyéhez tartozik és a felső-liptóvármegyei esperességbe van bekebelezve. Vág (fekete) mint filia Hybbehez tartozik.

1610-ben a következő helységek tartoztak az „*oppida metallica*“-hoz: 1. Göllniczbánya, 2. Jekelfalva, 3. Krompach a Hernád mellett, 4. Szomolnok, 5. Remete, 6. Svedlér, 7. Stoósz, ma Abauj-Tornamegyében, 8. Szlovenka, ma Habakukfalva és 9. Folkmár.¹⁸

1629.

1629. évi okt. 4. s köv. napjain Pázmán Péter Nagy-Szombatban zsinatot tartott. Az „Acta et Decreta Synodi Dioecessanae Strigoniensis“ stb. Pázmán rendeletéből még ugyanabban az évben (1629) jelent meg Pozsonyban. E műhöz Pázmán egy függelékot csatoltatott, melyet ő maga szerkesztett. E függelék I. részében leírja az esztergomi egyházmegyét; a II. részben „Religiosos ordines Regni Hungariae“ és a III. részben „Privilegia Archi-Episcopatus Strigoniensis.“ E mű 76. lapján olvassuk, hogy a zsinat határozmányait Frányafi István, a szepesi káptalan megbízottja írta alá, Hosszúthóty László, prépost, a savniki apát és a szepesi káptalan nevében.

A szepesi prépostság a szóban levő mű 95. lapja szerint 1629-ben a következő plébániákból állott:

Az első plébánia Szepeshely (par. S. Mart. Collegiatae Ecclesiae.) Ehhez, mint főkegyházak tartoztak: *a)* Almás, *b)* Lucski, *c)* Paulan, *d)* Nemessan, *e)* Kolesva, *f)* Katun, *g)* Kolbach, *h)* Baldócz, *i)* Hotkócz, *k)* Hinczócz, *l)* Beharócz, *m)* Gebelfalva (Buglócz), *n)* Grancs és *o)* Petrócz. A második plébánia Lőcse, a harmadik Késmárk. A többi szepesmegyei plébániák fraternitások szerint vannak felosztva.

I. A XXIV kir. város szövete. (Fraternitas XXIV regalium Oppidorum.) Ezekből XIII-at a lengyelek birnak, XI pedig Szepesváré.

II. Az alsó-hernádi szövete. (Fraternitas inferioris fluvii Hernád.) *a)* Körtvélyes, főkegyháza: Vitkócz, *b)* Ragyolcz,

¹⁸ Göllniczbánya, Jekelfalva, Krompach, Remete, Svedler és Szomolnok jelenleg a rozsnyói-, Szlovenka az eperjesi görög katolikus, végre Folkmár, mint filia, Kassa-Bélához, a kassai egyházmegyei püspöki joghatóság alá tartozik.

c) Görgő, d) Slatvina, e) Richnó, f) Bethania (Mindszent), g) Domány, h) Dénesfalva, i) Harakócz, j) Brutócz, másképen Szent-Lőrincz, k) Polyánka, l) Felső-Szalok, m) Felső- és n) Alsó-Répás, o) Olsavicza, p) Márkusfalva, q) Haraszt, r) Porcs és s) Korotnok.

III. A felső-hernádi szövetség. (Fraternitas superioris fluvii Hernad.) a) Smizsán, b) Lethon, c) Tamásfalva, d) Szent-János, e) Grenicz, f) Vagendrissel, g) Bethlenfalva, h) Leukfalva, i) Ábrahámfalva és j) Pikfalva.

IV. Az alsó-poprádi szövetség. (Fraternitas inferioris fluvii Poprad.) a) Topporecz, b) Vinschendorf, c) Maldur, d) Hundertmorg, e) Bauschendorf, f) Minor-Lomnitza, g) Kakas-Lomnitza, h) Holli-Lomnitza, i) Hunszdorf, j) Szent-Kereszt, k) Rokus, l) Bierbrun, m) Krieg, n) Tótfalva, o) Nérer, másképen Strasa, p) Valddorf és q) Landek.

V. A dunajeczi kerület szövetsége. (Fraternitas districtus Dunajecz.) a) Laps, b) Hanusfalva, c) Kacvinkel, d) Krompach, e) Uj-Béla, f) Ó-falu, g) Mátéfalva, h) Lechnicza, i) Nedicza, j) Fridmann, k) Lesznicza és Reichwald.

VI. A felső-poprádi szövetség. (Fraternitas superioris fluvii Poprad.) a) Vasetz, b) Stirba (Csorba), c) Batisfalva, d) Gerlaki, e) Alsó- és f) Felső-Sonava, g) Lucsivna, h) Menkus, i) Kubach, j) Krivány (Kravjan), k) Oszelec, l) Svabócz, másképen Svabsdorf, m) Farkasfalva, n) Szent-András és o) Ganfalva.

VII. A lublói kerület szövetsége. (Fraternitas districtus Lubló) habet oppidum a) Podolinecz, b) pagos Ruzsbach felső és alsó, c) Ó-Lubló, d) Új-Lubló, e) Ginard (Gnezda) és f) Hopffgart.

Az említett plébániákon kívül még a fent elősorolt öt „kivételes plébánia“ tartozik ide. (V. ö. az 5. lap 8. jegyzetét.)

Különös helyzete volt Szepes-Olaszinak, melynek plébánosa a legrégibb időkben „Parochus regius“-nak neveztetik. A szepes-olaszi plébános nem volt úgy, mint a többi exempt plébánosok, közvetlenül az esztergomi érseknek alávetve, hanem a „Praepositus de Viridi Campo“ alatt állott, a ki egyuttal „Archidiaconus Cathedralis Ecclesiae Strigoniensis“ is volt és a kinek 8 kanonok volt alárendelve. A kivételes plébánosokat „Honorabiles“-eknek czimezték; joguk volt az érseki zsinaton részt venni.

Az „Acta et Decreta Synodi Dioecessanae Strigo-

niensis“ cz. mű függelékében Pázmán a szepesmegyei rendházak közül a következőket említi: 1. Az „Abbatia de Candelis (Savnik), állítólag 1150-ben alapították. Javadalmaik akkoriban 1629-ben a prot. vallású Tökölyi István élvezte. 2. Landek (állítólag 1212-ben keletkezett) „Jeruzsálemi szt. sir kanonok-rend kolostora.“ A kolostor javait 1629-ben állítólag a Palochai-család birta. 3. A karthausiak kolostora a Menedékkövön (Lapis Refugii) és 4. Vallis S. Antonii de Lechnitz (ma: Veres-kolostor). E kolostor jószágai 1629-ben Rákóczy Pál birtokában voltak. 5. A ferenczrendiek Sz. Lászlóról nevezett kolostora Lőcsén. 6. Az eremiták sz. Ágostonról nevezett zárdája „Sctae Elisabeth sub arce Scepus.“ 7. A szepes-daróczi klastrom, melynek jövedelmeit a Tluk, másképen Draveczky nemesek huzzták. 8. A göllniczi kolostor. 9. A késmárki apáca-zárda. 10. A hunfalvi kolostor, melynek javait 1629-ben Horvath de Stansith Boldizsár élvezte. 11. A richnói kolostor „prope Krompach ad Hernadum.“ Jószágait a szepesi várhoz csatolták. 12. Straskai kolostor, másképen Nérer; javait Horváth Boldizsár birta. 13. A „S. Joan. Baptista“-ról czimzett stolai kolostor. Jövedelmeit a Mariásy-család birta.

A plébániák 1629-ik évi fent közölt jegyzékére nézve megjegyzendő, hogy a gnezdai templom és plébánia kivételével, melyet a katolikusok 1616-ban kaptak vissza, 1629-ben a többi templomok mind a protestánsok birtokában voltak és hogy a reformáció idejében a protestánsok által lefoglalt templomok csak 1674. máj. 1-én szálltak vissza jogos tulajdonosaikra: a katolikusokra. Így tehát a Pázmán-idézte legtöbb templom stb. akkoriban még a protestánsok kezében volt.

1693.

1693-ban, tehát 19 évvel rá, hogy a Szepességen a templomok a katolikusoknak visszaadattak, *Matyasovszky* László prépost alatt (1689—1696) a szepesi pré-

postsághoz tartozó egyházak hivatalosan megvizsgáltattak. E vizsgálat eredményét egy jegyzőkönyv tartalmazza, mely felette fontos és az egyes templomok, plébániák stb. történetére nézve megbecsülhetetlen okirat nemcsak a templomok külső leírására szorítkozik, hanem azoknak akkori belső berendezésére, javadalmaikra stb. nézve is becses adatokat szolgáltat.¹⁹

E jegyzőkönyvből kitűnik, hogy 1693-ban a következő templomok vizsgáltattak meg:

1. Varallya, 2. Orczovany. 3. Mindszent, másképen *Betania*, 4. Pongráczfalva, *megjegyzés nélkül*, 5. Felső-Szalók, 6. Polanka, 7. Korotnok, 8. Harakócz, 9. Petrócz, 10. Sигра, 11. Dubrava, 12. Szlatvina, 13. Olaszi, város, 14. Krompach, 15. Szlovenka. *görög kath. pap által adminisztráltatott*, 16. Richno, *két filiálissal ugymint: Hrisócz és Kalava*, 17. Sancta-Margaritha, 18. Folkmar, *filia Jekelfalvához*, 19. Jekelfalu, 20. Gelnicz, *bánya-város*, 21. Zacharocz, *filia Gelniczhez*, 22. Helczmanocz, *görög katolikus*, 23. Remethe, város, 24. Szomolnok, város, 25. Stosz, *bányaváros*, 26. Svedlér, *bányaváros*, 27. Voghendrüssel, város, 28. Zavadka, *görög kath. templom*, 29. Markusfalva, 30. Kis-Tepliczka, *megjegyzés nélkül*, 31. Odorin. 32. Danisfalva, 33. Jamnik, 34. Domanócz, 35. Körtvélyes, 36. Velbach, 37. Matthaei Villa, 38. Haraszt, 39. Vitkócz, 40. Olcznó, 41. Poracs, *megjegyzés nélkül*, 42. Gerghó, 43. Leutschovia, 44. Harikócz, 45. Kurimany, 46. Illésfalva, 47. Szmizsány, város, 48. Igló, város, 49. Thamasfalva, *filia Letonfalvához*, 50. Arnuthfalva, 51. Letanfalva, 52. Quintum Forum, város, 53. Vidernik, 54. Kapusztafalva, 55. Schavnik, 56. Grenicz, *fiókegyház Savnikhoz*, 57. Kubach, 58. Kravján, 59. Vikartócz, *Kravjánhoz tartozó fiókegyház*, 60. Janócz, 61. Szent-András, 62. Svabócz, 63. Gánócz, 64. Hozelec, 65. Teplice, 66. Lucsivna, 67. Sterba, 68. Sonava, *felső*, 69. Batjsfalu. *E község templomába eretnek tulajdonosai a hivatalos látogatót nem bocsátották be s 1689-ben predikátort alkalmaztak*. 70. Gerlachfalu; 71. Felka, város, 72. Poprád, *hozzá tartozik mint fiókegyház Sztrázsa*, 73. S. Georgii város, 74. Sztrázsa, 75.

¹⁹ Lásd: „Visitatio Ecclesiarum Terrae Scepusiensis, in quo ob defectum initii ignoratur visitor, facta tamen et peracta est Anno Domini 1693.“ Ezt a felette becses jegyzőkönyvet a szepes-egyházmegyei levéltárban őrzik.

Matthaei villa, város, Szepes-Szombat főkegyháza, 76. Nagy-Szalók, 77. Uj-Leszna, 78. Millenbach, 79. Ó-Leszna, 80. Kis-Szalók, 81. Majerky. 82. Rokus, 83. Landek, 84. Kaczvink, 85. Oszuna (*megjegyzés nélkül*), 86. Alsó-Labs, 87. Felső-Labs, 88. Tribs, 89. Béla, 90. Krompach, 91. Fridmány, 92. Nedecze, 93. Ó-Falu, 94. Mátyásfalva, 95. Hanusfalva, 96. Lechnicza, 97. Lesnicza, 98. Lipnik, *görög katholikus*, 99. Folvark, *görög kath.*, 100. Richvald, *főkegyházai: Haligócz, Hági és Relo*, 101. Toporc, *ezt a templomot az ág. hitvallásuak birják*, 102. Kis-Lomnicz, 103. Holló-Lomnicz, 104. Jurszko, 105. Hundemark, *gör. kath. lelkész kezelése alatt áll*, 106. Maldur, 107. Busócz, 108. Krigha, *Tótfalu főkegyháza*, 109. Tótfalu, 110. Viborna, 111. Bella, *oppidum*, 112. Keresztfalva, 113. Sztráska, 114. Késmárk, 115. Laibiczium, 116. Ruskvinium, 117. Durandi villa, 118. Menhardi villa, 119. Sakocz, 120. Hunczdorff, 121. Lomnicza, 122. Farkas Falu, 123. Levkocz, 124. Abrahamfalva, *e helység templomába a „konok eretnokség” nem becsátotta be a hiv. látogatót*, 125. Pikfalva, 126. Dravec, 127. Folberk.²⁰

1700.

A szepesi prépostság joghatósága alá tartozó plébániák alább következő jegyzékét a *Sigray János*²¹ szepesi

²⁰ Ámbár az idéztünk jegyzékben csak azok a templomok említetnek, melyek 1693-ban vizsgáltattak meg, mégis ha ezt a jegyzéket a plébániák 1700, 1776, 1787. és 1893. évi jegyzékeivel egybevetjük, könnyen megállapíthatjuk, hogy mely községek tartoztak 1693-ban a plébániák közé s melyek a főkegyházakhoz.

²¹ Sigray János, 1696—1718-ig szepesi prépost, a kath. egyház igen buzgó szolgálja volt. Midőn látta, hogy a Rákóczy-pártiak kath. templomokat, iskolákat és egyéb kath. birtokokat erőszakosan hatalmukba ejtették, 1705. okt. 17-ig a káptalanban maradt, de nem akarván a Rákóczy-pártiakhoz csatlakozni, ezek száműzték őt, sőt kevés hja volt, hogy agyon nem ütötték. Ugyanis egy napon körülfojták a préposti épületet és Sigray csak élete kockáztatásával menekülhetett egy szalmás szekéren. Erre Rákóczy a prépostságot megüresedettnek nyilvánította, mire Brenner János Domokos Antalt nevezte ki préposttá. A szepesi káptalan eleinte vonakodott ugyan Brennert prépostnak elismerni, utóbb azonban, midőn Rákóczy 1706. decz. 23-án Rozsnyóról a káptalanhoz fenyegető levelet intézett, kénytelen volt engedni. De miután Rákóczy serege Trencsén mellett vereséget szenvedett, Brenner 1710-ben örökre elhagyta a Szepességet. Ekkor Sigray, ki azalatt Oppauban tartózkodott, visszatért és préposti méltóságát visszafoglalta (L.: Hradszky J.: Szepesvár. Iglo 1884. 124, 125. l.)

préposttól 1700-ban megejtett visitatio canonica jegyző-könyve alapján közöljük. E jegyzőkönyv teljes címe:

Visitatio Ecclesiarum Scepusiensium facta per Joannem Sigray Praepositum anno 1700 et per eundem existente in exilio redacta in meliorem ordinem Oppaviae ad S. Spiritum 1708.²²

Szepeshely,²³ pl. rk? fkz: 1. Pavlán rk. 38, gk. 21. — 2. Lucska rk. 94. — 3. Almás rk. 124., ágh. 4. — 4. Nemesán rk. 124. — 5. Kolcsva rk. 92. — 6. Baldócz rk. 45. — 7. Buglócz rk. 55. — 8. Hincócz rk. 31. — 9. Kathun rk. 70. — 10. Kolbach rk. 124.

Lőcse pl. rk. 309, gk. 101, ágh. 3500. fkz. 1. Ulozsa és Zavada rk. 59, gk. 50, ágh. 145. — 2. Hradiszko rk. 15., ágh. 22. — 3. Lengvarth rk., 30, gk. 9, ágh. 60.

Késmárk pl. rk. 648, ágh. 2171, fkz: 1. Rókusz rk. 69, ágh. 162. — 2. Forberg rk. 47, ágh. 191. — 3. Kis-Szalok rk. 160, ágh. 49. — 4. Nerer, másképen Sztrázsa, ma Nagy-Eőr rk.? — 5. Keresztfalva rk. 120, ágh. 103.

A Lubló várához tartozó XIII város szövetezete. (Fraternitas XIII oppidorum spectans ad arcem Lubló.)

1. *Szepes-Váralja* pl. rk. 1252, gk. 12, ágh. 802. — 2. *Szepes-Olaszi* pl. rk. 560, gk. 90, ágh. 847. fkz: Kolinócz, ma Kolinfalva rk.? — 3. *Igló*, pl. rk. 300, ágh. 5000. — 4. *Ruszinócz* pl. rk. 14, ágh. 600. — 5. *Leibicz*, pl. rk. 47, ágh. 2000, fkz: Majerki rk.? — 6. *Durand*, pl. rk. 15, ágh. 215. — 7. *Menhard*, pl. rk. 10, ágh. 468. — 8. *Sztrázsa*, pl. rk. 5, ágh. 5000. — 9. *Poprád*, pl. rk. 3, ágh. 1000. — 10. *Szepes-Szombat*, pl. rk. 74, ágh. 754. — 11. *Matheócz*, pl. rk. 26, ágh. 239. — 12. *Felka*, pl. rk. 15, ágh. 606. — 13. *Béla*, pl. rk. 120, ágh. 1448.

A bányavárosok szövetezete. (Fraternitas oppidorum Montanorum.) 1. *Wagendrisel*, ma Merény, pl. rk. 6, ágh. 1160. — 2. *Svedlér*, pl. rk. 45, ágh. 1409. — 3. *Remete*, pl. rk. 10, gk. 18, ágh. 1000. — 4. *Szomolnok*, pl. rk. 507, ágh. 1490. — 5.

²² E fölötté érdekes eredeti okmány fekete bőrrel bevont fatáblákba van kötve, kiségyedrét alakú, jó karban van. Minden aláírás hiányzik. Egy kéz irta és könnyen olvasható. Mindössze 190 lapot tartalmaz; a 35, 36, 126, 171, 177 és 182. lap üres. (Szepesi egyházmegyei l.-tár.)

²³ Rövidítések: rk. = római katolikus; gk. = görög katolikus; pl. = plébánia; ágh. = ágostai hitvallású; fkz. = fiókegyház.

Stosz, pl. rk. 40, ágh. 760. — 6. *Göllnicz*, pl. rk. 30, ágh. 160, fkz: Koiso et Zsakarócz, rk. 50; gk. 120, ágh. 3.

Az alsó-hernádi szövetség. (Fraternitas inferioris fluvii Hernad.) 1. *Jekelfalva*, pl. rk. és fkz: Margithfalva és Folkmár rk. 44, gk. 80, ágh. 187. — 2. *Kluknó* pl. és fkz: Richno rk. 243, ágh. 215. — 3. *Krompach*, pl. rk. 84, ágh. 168; fkz: Slatvina rk.? Vojkócz, ma Vojkfalva, rk. 70, ágh. 16. — 4. *Zsegra*, pl. rk. 90; fkz: Szepesvár rk.? Hotkócz, ma Szepes-Ujvár rk.? Dubrava, rk. 102; Petrócz, rk. 142, ágh. 29; Ol-savka, rk. 110. — 5. *Polyanócz*, pl. rk. 129; fkz: Felső-Szalok, rk. 40, ágh. 200; Harakócz, rk. 40; Korotnok, rk. 59. — 6. *Mindszent*, pl. rk. 1302; fkz: Ragyolcz, rk. 215; Pongraczfalva, rk. 77. — 7. *Felső-Répás*, pl. rk. 267, ágh. 62; fkz: Brutócz, ma Szent-Lőrincz, rk. 241, ágh. 2. — 8. *Velbach*, pl. rk. 105, ágh. 6; fkz: Olczno, rk. 100, ágh. 3. — 9. *Körtvélyes*, pl. rk. 157, ágh. 8. fkz: Vitkócz, ma Vithfalu, rk. 100; Haraszt, rk. 48, ágh. 90. — 10. *Jamnik*, pl. rk. 204, ágh. 14; fkz: Odorin, rk. 124, ágh. 38; Dénesfalva, rk. 65, ágh. 21. — 11. *Markusfalva*, pl. rk. 80, ágh. 220; fkz: Teplicska, rk. 39, gk. 50, ágh. 28; Matejocz, rk. 21, ágh. 40. — 12. *Görgő*, pl. rk. 380, ágh. 216, fkz: Dományfalva, rk. 152, ágh. 8.

A felső-hernádi szövetség. (Fraternitas superioris fluvii Hernad.) 1. *Harikócz*, ma Pálmafalu, pl. rk. 22, ágh. 185; fkz: Smizsan, ma Szepes-Sümegh, rk. 34, ágh. 40. — 2. *Illésfalva*, pl. rk. 20, ágh. 24. Kurimján, rk. 24, ágh. 9. — 3. *Csötörtők* pl. rk. 107, ágh. 194; fkz: Machalfalva, rk. 82, ágh. 22. Csontfalu, rk. 60, ágh. 7; Dravecz, ma Szepes-Darócz, rk. 234, ágh. 120. — 4. *Letanfalva*, pl. rk. 418, fkz: Tamásfalva, rk. 129; Arnoldfalva, rk. 56, ágh. 1; Jánocz, ma Szepes-János-falu, rk. 106; Hadusfalva, (Edésfalu), rk. 88, ágh. 10. — 5. *Káposztafalva*, pl. rk. 101, ágh. 237. — 6. *Savnik* (falu) pl. rk. 222, ágh. 152; fkz: Hranovnicza, ma Szepes-Véghely, rk. 118, ágh. 272. — 7. *Kubach*, pl. rk. 167, ágh. 154; fkz: Kravján, rk. 103, ágh. 87; Vikartócz, rk. 192; ágh. 102. — 8. *Vidernik*, pl. rk. 26, ágh. 42, fkz: Bethlemfalva, ezelőtt plébánia, rk. 166, ágh. 78. — 9. *Farkasfalva*, pl. rk. 106, ágh. 46; fkz: Levkovfalva, ma Lök, rk. 52, ágh. 17; Ábrahám-falva . . . . .; Pikfalva, rk. 51, ágh. 55. — 10. *Svabócz*, pl. rk. 64, ágh. 42; fkz: Szent-András, rk. 194, ágh. 65. — 11. *Ganócz*, pl. rk.? fkz: Hozelec és Filicz, ma Filefalva, rk. 104, ágh. 205. — 12. *Teplicz*, pl. rk. 60, ágh. 400.

— 13. *Lucsivna*, pl. rk. 12, ágh. 15; fkz: Sunyava és Stola, rk. 34; ágh. 137; Menguszfalva, rk. 26, ágh. 188. — 14. *Osróba*, (ma Liptóvármegyéhez tartozik) pl. rk. 14, ágh. 175; fkz: Vazsecz, (ma Liptóvármegyéhez tartozik), rk. 12, ágh. 160. — 15. *Batizfalva*, pl. rk. 40, ágh. 299; fkz: Gerlachfalva, rk. 11, ágh. 126; Óleszna, ma Felső-Erdőfalva, rk. 10, ágh. 72. — 16. *Nagy-Szalók*, pl. rk. 11, ágh. 273; fkz: Ujleszna, ma Alsó-Erdőfalva, rk. 4, ágh. 173. — 17. *Müllenbach*, pl. rk. 11, ágh. 134. — 18. *Hunszendorf*, ma Hunfalu, pl. rk. 112, ágh. 368; fkz: Kakas-Lomnicz (Nagy-Lomnicz), ezelőtt plébánia, rk. 170, ágh. 526. — 19. *Zsákócz* (ma Izsákfalva), pl. rk. 12., ágh. 116.

Az alsó-poprádi kerület szövetezete. (Fraternitas Districtus inferioris fluvii Poprad.)

1. *Busócz*, pl. rk. 70, ágh. 214; fkz: Maldur, rk. 13, ágh. 290. — 2. *Topporecz*, pl. rk. 250, ágh. 300. — 3. *Holló-Lomnicz*, pl. rk. 23, gk. 39, ágh. 353; fkz: Kis-Lomnicz, rk. 25, gk. 30, ágh. 64; Gurske rk. 27, gk. 31, ágh. 64; Kolacsok rk? — 4. *Viborna*, pl. rk. 73, ágh. 171. — 5. *Tótfalu*, pl. rk. 301, gk. 6, ágh. 640; fkz: Krieg, rk. 117, gk. 6, ágh. 156. — 6. *Landek*, pl. rk. 140, ágh. 8, fkz: Zsdjár, rk. 115.

A dunajeczi kerület szövetezete (Fraternitas Districtus Dunajecz.)

1. *Richwald*, pl. rk. 500, fkz: Haligócz és Relov, rk. 490. — 2. *Lechnitz*, pl. rk. 332, fkz: Lesnicz, rk. 292, ágh. 1. — 3. *Ófalu*, pl. rk. 487, fkz: Nagy- és Kis-Frankova, ma Nagy- és Kis-Frankvágása, rk. 231. — 4. *Mátyásfalva*, pl. rk. 450; fkz: Gibely, rk. 199. — 5. *Hanusfalva*, pl. rk. 320; fkz: Jezersko rk. 55. — 6. *Nedecz*, pl. rk. 578; fkz: Nedecsvár rk.? — 7. *Kaczvin*, pl. rk. 836. — 8. *Alsó-Laps*, pl. rk. 374. — 9. *Felső-Laps*, pl. rk. 1165; fkz: Jurgov, rk. 214. — 10. *Krem-pach*, pl. rk. 200; fkz: Uj-Béla 250. — 11. *Fridmann*, pl. rk. 815, ágh. 1; fkz: Tribs, rk.?; Durstin, rk.?

A görög katolikusok szövetezete (Fraternitas Graeci Ritus unitorum.)

1. *Alsó-Répás*, pl. gk. 364. — 2. *Folyvark*, pl. gk. 212. — 3. *Helczmanocz*, pl. gk. 112. — 4. *Hundertmark*, pl. rk. 348. — 5. *Lipnik*, pl. gk. 330. — 6. *Olsavicza*, pl. gk. 348, ágh. 3; fkz: Podprocs, gk.? — 7. *Poracs*, pl. gk. 150, ágh. 156. — 8. *Oszturnya*, pl. gk. 600. — 9. *Szlovinka*, pl. gk. 190, ágh. 5. — 10. *Torizza*, gk.?

Jegyzet. A lublói szövetséghez (Fraternitas Lubló) tartozik: *Podolin* város, *Alsó- és Felső-Ruzsbach*, *Ó-Lubló*, *Új-Lubló*, *Gnezdu és Hopfgart* falvak. E kerület, mely minden járulékkal együtt jog szerint a szepesi prépostot illeti meg, régóta elszakított és a krakói egyházkerületbe kebelezetett.

1705.

A szepesi prépostsághoz tartozó plébániák fentemlített állapota, a mint azt az 1700-iki Sigray-féle canonica visitatio feltünteti, 1705-ben nagy változást szenvedett.

Ugyanis, midőn 1703. évi nov. 10-én *Rákóczy* Ferencz alvezére, *Monoky* Ferencz által Lőcsét elfoglaltatta s e várost 1704. deczemberében, majd 1707. nov. havában is megadásra kényszerítette, Szepesvármegyében véres vallásháború tört ki. A conföderált rendek 1705-ben Szerencsen országgyűlést tartván, elhatározták, hogy mindazokat a templomokat, plébániákat és iskolákat, melyeket a katolikusok az evangélikusoktól visszaszereztek, az evangélikusok most visszafoglalják. E határozat keresztülvitelével egy kath., evang. és ref. vallású biztosokból alakult bizottság bizatott meg. Mint ilyen biztosok a Szepességen megjelentek: *Melczér* Jakab kath., *Görgey* Imre evang. és *Becskeházy* Zsigmond ref. vallású biztosok. A lőcsei főtemplom szentélyét tehát 1705. okt. 13-án a katolikusoknak hagyták meg,²⁴ magát a templomot az evangélikusoknak adták át, a kik azonfelül még az iskolát, a tót paplakot, valamint a tized két harmadát is megkapták. Ezen intézkedés folytán tehát a lőcsei kath. főtemplomot katolikusok és evangélikusok közösen használták. Ez az állapot, mely magában is visszás, a katho-

²⁴ A szerencsi határozatok közt előfordul az is, hogy Lőcsén jó, ha negyven katolikus városi ember van; ezek a seminarium mellett lévő templommal megelégedhetnek, a többi pedig visszakívánják az ágostai hitvallásnak. (Lásd: Lőcsei evang. egyház ltára.) A Sigray-féle canonica visitatio szerint 1700-ban Lőcsének 309 kath., 101 görög kath. és 3500 prot. vallású lakosa volt. (Szepesi egyh. lt.)

likusokra nézve pedig fölötte sérelmes volt, őt álló esztendeig tartott.

A többi plébániákra stb. nézve, melyeket a szövetezett rendektől hozott jogtalan határozat folytán a fentemlített három biztos a katolikusoktól elvett és a protestánsoknak odaitélt, az 1705. évi szept. 30-án Topporczon szerkesztett eredeti jegyzőkönyvben a következőket olvassuk :

Anno 1705. 30. Septemb.

Nemes Szepes Varmegyében az mely Templomokat Catholicus Status az elmúlt esztendőben Evangelicus Statustól Parochiakkal és Scholakkal el foglalt vala, azokirant mostan alkalmatossággal azon Két Status attyafiuságosan ilyen Keppen alkut megh, egy más Között.

Az Evangelicus Status Kezénél ezen alab megh irt Templomok Parochiakkal hagyatának ugy mint.

1. Toporczon. 2. Kis-Lomniczon. 3. Holomniczon. 4. Sz. Györgyön. 5. Keresztfalvan. 6. Straskan. 7. Malduron. 8. Krigon. 9. Rokuson. 10. Totfaluban. Ha comprobaltatik, hogy több Evangelicus lakik azon faluban. 11. Vibornan. 12. Forberken. 13. Hunczdorfon. 14. Kis-Szalokon. Ha Comp. hogy ut supra. . 15. Kakas-Lomniczon. 16. Zakoczon. 17. Millenbachon. 18. Nagy-Szalokon. 19. Ui Lesznán. 20. O lesznán. 21. Gerlachfalván. 22. Batiszfalvan. 23. Menguczfalván. 24. Markusfalván Filialisokkal. 25. Teplicskén. 26. Stolan. 27. Vogendríszhellyen. 28. Tepliczén. 29. Lucsiván. 30. Felső Schunávan. 31. Alsó Schunávan, 32. Vikartocz. 33. Kravany. 34. Kubach. 35. Hranovniczan. 36. Schavnikon. 37. Viderniken. 38. Hozelec. 39. Ganoczon. 40. Syaboczon. 41. Sz. Andrason ha Comp. 42. Bethlehemfalván. 43. Kaposztafalván de ottan excindaltassék bizonyos helység Catholikusoknak hogy Templomot építhessenek magoknak. 44. Lefkoczon. 45. Farkasfalván. 46. Abrahamfalván. 47. Pikfalván. 48. Dravecen. 49. Kurimanon. 50. Smisanyon. 51. Haricoczon. 52. Jamnikon ha Comp. 53. Körtvélyes. 54. Svedlérén. 55. Szomolnokon Cedalvan Kis Templom ott Catholikusoknak. 56. Stoszon. 57. Remethén. 58. Gölniczen, 59. Krompachon Filialisokkal. 60. Jekelfalván. 61. Margretfalvan. (igy) 62. Zakaroczon. 63. Folckmarakon. 64. Richnon

cum Filiali Hrisocz. 65. Kallyavan. 66. Dvorcezon. 67. Zavadan. 68. Ulozan. 69. Petroczon.

Az több Templomok, Parochiak és Oskolak penigh Catholicus Status Kezénél maradott úgy mint:

1. Bûsoczon az holott Evangelicus Status által Templomnak, Parochianak és Oskólanak való alkalmas hely excindaltassék és in erigendis aedificiis concuralni tartozik. 2. Kolacs-kon. 3. Nedeczen. 4. Krempachon. 5. Uibelan. 6. Haraszton. 7. Matthesfalván. 8. Poraczon. 9. Zavadkan. 10. Csötörtekhellyen. Excindalvan Evangelikus részére Templomnak Parochianak és Os. Kolanak való alkalmas helyt. 11. Illyesfalván. Excindalvan... 12. Odorinon. 13. Danisoczon. 14. Velbachon. 15. Koisson. 16. Klucknon Excindalvan... 17. Olesnon. 18. Zegrén. 19. Szlatvinan. 20. Felső-Szalokon. 21. Voikoczon. 22. Domanyfalvan. 23. Görgön. Excindalvan. 24. Felső Repason. 25. Brutoczon. 26. Korotnokon. 27. Helczmanoczon Item Dunavecz Districtusson 26 Falukban. 28. Landokon. 29. Zdiaron. 30. Janoczon. 31. Lethanfalván. 32. Arnutfalvan. 33. Tamasfalván. 34. Toriszkan. 35. Also Repason. 36. Olsaviczon. 37. Pavlyanon. 38. Polyankan. 39. Pongraczon. 40. Harakoczon. 41. Drubavan. (így) 42. Mind Szentén. 43. Ordszovanon. 44. Kolcson. 45. Nemessany. 46. Baldoczon. 47. Bugloczon. 48. Kolbachon. 49. Katuny. 50. Lucskan. 51. Vítkoczon. 52. Kolunoczon. 53. Henczocz, 54. Podprocs.

*

1776.

A szepesi püspökség alapítása

Már Pázmán gondolt arra, hogy a szepesi prépostságból püspöki egyházmegyét kellene alakítani. Az ő „Appendix Prima de Dioecesi Strigoniensi“ cz. ismertes művében egyebek közt ezeket mondja: „Et, ut de caeteris Dioecesibus taceam, ingenti bono Archi-Episcopatus Strigoniensis, quatuor in Dioecesi Strigoniensi Episcopatus novi erigi possent. Primus *Scepusiensis*, nam et antea Episcopum illic fuisse veteres scripturae produnt. Huic praeter Comitatum Scepusiensem et Praeposituram,

Comitatus Liptó et Árva adiungendi essent una cum Decimis: ac tribus hisce Comitatibus Dioecesim clauderet. Secundus Gömöriensis . .“ stb. Ezen idő óta, midőn ugyanis Pázmán azt a nézetét kifejezte, hogy a szepesi praepositurából püspökség alkottassék, 156 év mult el, míg VI. Pius pápa 1775 márcz. 13. a szepesi préposti társas-egyházat püspöki székesegyházzá emelte. Az erre vonatkozó pápai bulla egyelőre meghagyta a fennálló tíz kanonoki stallumot, továbbá a már fennálló „Archi-Diaconatus Scepus“-hoz (a „Submontana oppida“-kon kívül, melyeket a rózsnyói püspökséghez csatoltak), még a lip-tóit és az árvait is hozzáköti. A püspökség dotációjául a beszüntetett prépostság jószágai, valamint a B. Sz. Szűzről nevezett savniki apátság fekvősegei jelöltettek ki. Az összes jövedelmet a pápai bulla 20,000 frtra becsüli. Scepusiumot (Szepeshelyet), mint püspöki székhelyet, püspöki várossá emeli stb. 1776. január 15-én megerősíti Mária Terézia kir. diplomával a pápai bullát összes záradékaival: „cum omnibus clausulis.“ Ugyanazon kelet alatt megerősítették a szepesi káptalannak a szepesi püspökség székes káptalanná való emelése.

Püspökké *Salbeck* Károly „consecratus Episcopus Namesiensis“ stb. Migazzi Kristóf gr., bécsi bibornok-érsek és a váci püspökség administratorának in Pontificalibus Suffraganeus-a stb. stb. még 1776-ban nevezetett ki és nov. 11-én a szepeshelyi szt. Márton-székes-egyházban ünnepélyesen beiktattatott. Végül még ugyanebben az évben neveztetett ki Feja János szepesi olvasó kanonok a szepesi káptalan nagy prépostjává és Szepesvár-alja plébánosává. E plébánia javadalmai tehát örök időkre a prépostsághoz csatoltattak, hogy ily módon a prépostság elvesztett jövedelmei — melyeket most már a püspök élvezett — a szepesvár-aljai plébánia tizedeivel némileg kárpótoltassanak.

A szepesi püspökség szervezése idejében a „Distric-

tus Scepusiensis“ egy káptalanból állott 11 kanonokkal, két főesperességgel: Liptó és Szepes.

Az 1776-iki Calendarium (ma Schematismus) a szépesi kerület állapotát következőkép tünteti fel:

**Calendarium archi-dioecesanum cleri Strigoniensis Anno
MDCC. LXXVI.**

Venerabile Capitulum Scepusiense. (Szepesi székeskáptalan.) Praepositus: Vacat. Lector: Rss. D. Joannes Feja. Cantor: Rss. D. Antonius Jaszvicz. Custos: Rss. D. Franciscus Rozgonyi. Rss. D. Joannes Deseöffy. Rss. D. Carolus ab Eyrsperg. Rss. D. Georgius Hollósy. Rss. D. Franciscus Rozgonyi. Rss. D. Paulus Ordódy. Ill. D. Emericus de Perény L. B. Rss. D. Josephus Fábián. Il. D. Comes Joannes de Reva.

Officium Vicariale et S. Sedes Districtus Scepusiensis. Vicarius et causarum auditor: Rss. D. Joannes Feja. Secretarius: D. Stephanus Kapriáni.

Ecclesiasticus chorus E. M. S. Succentor: D. Emericus Valentics. Praebendati: D. Emericus Radóczy. D. Josephus Aczél.

In Archidiaconatu et Comitatu Liptoviensi²⁵ Districtus

²⁵ A liptói főesperesség és plébániái a XIV. században a honti főesperességhez tartozott, mely alatt Liptóvármegye volt. Azon időben Liptóban 57 plébánia volt. Az egyenkint felsorolt 57 plébánia részben Hont, illetőleg Kis-Hont, részben pedig Liptóvármegyében fekszik. Mint liptói főesperességi plébániák a Tized-Jegyzékekben a következők említetnek: 1) Fejér-Patak — de Albo Rivulo. — 2) Carnasen (Dubova?). 3) Dubova. (Paraszt-Dubova, Árvavármegyében ma is plébánia). 4) Német-Lipce (Lips in Lyptovia). 5) Hibbe. (Omnium Sanctorum). 6) Pribilina (Pribina). 7) Rózsahegy (Rosenberk). 8) Szent-Mária (Sancta Maria). 9) Szent-András (S. Andreas). 10) Sz.-Kereszt (S. Crux). 11) Sz.-Iván (S. Joan. Bapt.) 12) Sz. Marton (S. Martini). 13) Szent-Péter (S. Petri). (Lásd: *Geographia Ecclesiastica Hungariae*. I. Fele. Budapest, 1891. folio 48 és 49). Pázmán szerint Esztergomhoz tartozott a kebelbeli káptalanon kívül a pozsonyi, szépesi stb. prépostok. A nyitrai főesperességhez tartozott: 1) a Nyitra, Turóc és Árvavármegye, ezen három vármegyében Pázmány idejében 128 plébánia találtatott. 2) Hontban a liptóvármegyékkel együtt volt 110 plébánia, és 3) Szepesben 147 plébánia. (Lányi fent idézett munkája. I. 302.)

Megjegyzendő, hogy abban az időben, midőn Pázmán az esztergomi főegyházmegyét leírta, a legtöbb plébánia és templom még a protestánsok kezében volt.

Unicus. Bobrócz: parochus: D. Ignatius Sztupiczky. Bodafalva: D. Andreas Ichnát. Dovalov: D. Ignatius Papanek. Hibb: D. Adamus Argay. Komjáthna: D. Martinus Argalássy. Kvacsán: D. Stephanus Kosztka. Liszkófalva: D. Ladislaus Szeghy. Oszada: D. Joannes Kvassay. Rosemberga: D. Philippus Szuch, Protonot. Apostol. S. Andreas: D. Mathias Lehoczky. S. Anna: D. Joannes Toportzy. S. Crux: D. Andreas Kebzai. S. Elisabetha: D. Joannes Gyelák. S. Joannes: D. Daniel Petko. Szlécs: D. Joannes Zelenak. S. Maria: Idem qui Praepositus B. M. V. de Liptó. (Rss. Joannes Feja, canon. scep.) S. Nicolaus: D. Joannes Gábor. Tarnócz: D. Martinus Hizsa, Vice A. Diaconus. Tepla: D. Andreas Pinterics. Theuto Lipcsa: D. Ladislaus Raffanides.

Capellani curati in eodem Districtu. Hradek: D. Joannes Ricner Administrator. Rosemberga: D. Josephus Matluch. S. Maria: D. Georgius Kobzai.

Catalogus Parochiarum Parochorum, Vicariorum, aliorumque Archi-Dioecesis Strigoniensis per Terram Scepusiensem. Capitulum Scepusiense: parochus: Idem qui Lector eiusdem Capituli. Leutschovia: D. Ignatius Kraczer, Abbas B. M. V. de Monostor. Protonot. Ap.

Honorarii, et Curati Capellani in dictis Locis. In Capitulo: D. Jacobus Szeliga. Leutschovia: D. Martinus Veszelszky, D. Joannes Trompler. D. Ignatius Requinyi, Gram. et Syntax.

In Archidiaconatu et Comitatu Scepusiensi. Decanatus Superioris Fluvii Poprád. Batizfalu: D. Josephus Duby. Csorba: D. Josephus Rády. Durandi Villa: D. Carolus Bertoni. Felk: D. Ignatius Claüs. Gánócz: D. Joannes Matyasovszky, Administrator. Hunsdorf: P. Ignatius Lechlajtner, Ord. S. Pauli I. Eremitae. Leibitzium: — — — — Lucsivna: D. Adamus Podturnyai. Majerk: D. Joannes Rhederer. Mathaei Villa: D. Basilius Andrekovics. Menhardi Villa: D. Ignatius Veingrueber. Decanus. Proton. Apost. Millenpach: D. Michaël Singhoffer. Mons S. Georgii: — — — — Nagy-Szalók: D. Joannes Hudak. Poprád: D. Joannes Nep. Németsz. Protonot. Apost. Ruskvinócz: D. Antonius Prokopovics. Schvabócz: D. Franciscus Ujfalusi. Teplicza: D. Thomas Vitalis, Protonot. Apost. Zakócz: D. Joannes Kirschner.

Vicarii et Capellani in eodem Decanatu. Csorba: D. Alexius Nedeczky V. Leibicium: D. Martinus Cervus. Mons. S. Georgii: D. Godefridus Magni V. Poprád: D. Antonius Tustnyák. Ruskvinócz: D. Ignatius Schvelmer.

Decanatus inferioris Fluvii Poprad. Bela: P. P. Scholarum Piarum. Busócz: D. Joannes Reitter. Holomnicz: D. Franciscus Janieskovics. Késmárk: P. P. Paulini. Kis-Lomnicza: D. Josephus Gámpe. Landok: D. Franciscus Kebely, Can. Reg. S. Sepulchri. Toporc: D. Stephanus Javornik. Tóthfalva et Viberna: D. Carolus Hornlak, Decanus, Protonot. Apost. Zdyár: D. Ambrosius Villanovics, Can. Reg. S. Sepulchri.

Decanatus superioris Fluvii Hernád. Ábrahámfalva: D. Georgius Sárosy. Greniczium: D. Joannes Chilko. Iglovia: D. Joannes Karszky, Canon. Gnesnen. Káposztatalva: D. — — — Kubach: D. Stephanus Mattyasovszky, Letamfalva: D. Jacobus Répasy. Quintoforum: P. P. Minoritae. Tepliczka: D. Michaël Dzian. Vidernik: D. Ladislaus Okolicsányi. Zsmisan: D. Laurentius Kondor.

Vicarii in eodem Decanatu: Iglovia: D. Stephanus Hajdin. D. Joannes Novotni.

Decanatus inferioris Fluvii Hernád. Felső-Répás: D. Josephus Lipovniczky. Felső-Szalók: D. Thomas Benyus. Görgő: D. Ladislaus Budaházy. Haraszt: D. Josephus Szepezy. Kluknovia: D. Joannes Albrecht. Markusfalva: D. Melchior Nyisnyánszky. Mind-Szent: D. Thomas Palcsek. Odorinum: D. Antonius Horváth, senior. Olaszinum: Rss. D. Jos. Carolus Wolfinger Praepos. S. Eustachii de Csuth. Polanócz: D. Franciscus Singhoffer. Szlatvina: D. Josephus Dipetris. Várallya: Rss. D. Dominicus Szabó, Abbas S. Hyppoliti de Zobor. Velbach: D. Paulus Ströger. Zsegre: D. Michaël Brnolák.

Capellani Curati in eodem Districtu. Olaszinum: D. Joannes Kraitzer. D. Mathaens Stokker. Várallya: D. Franciscus Gabányi.

Decanatus Montanus Gölniczium: D. Jacobus Urumb. Jekelfalva: D. Josephus Albrecht. Krompach: D. Andreas Richter. Remete: D. Joannes Schvabenszky, Decanus. Schvedlér: D. Adamus Czveigh. Stoós: D. Jacobus Philippovics. Szomolnokinum: D. Joannes Snérer. Vagendrisl: D. Paulus Fideli.

Capellani curati in eodem Decanatu. Gölnicz: D. Josephus Schechovics. D. Michaël Szmicsek. Remete: Michaël Zsitky. Szomolnokinum: D. Georg. Vyda, D. Anton. Fridmanszky.

Decanatus Dunavicensis. Alsó-Labsa: D. Nicolaus Niedbalszky, Can. Reg. S. Sepulchri. Felső-Labsa: D. Joannes Mozor. Fridman: D. Simon Frankovics. Hanusfalva: D. Christophorus Bajárszky, Can. Reg. S. Sepulchri. Jurgovium: D. Nicolaus Dvorniczky. Kaczvinka: D. Valentinus Kresmárik. Krem-pach: D. Adalbertus Molitoris. Lechnicze: D. Josephus Podolszky. Lesnicze: D. Antonius Vírosztek. Mátyásfalva: D. Josephus Vitalis, Decanus. Nagy-Frankova: D. Martinus Spernakovics. Nedecze: D. Simon Gorilovics. Ó-Falva: D. Stephanus Smelko. Richvaldt. D. Melchior Sváby. Tribs: D. Michaël Kresmarik, Admin. Uj-Béla: D. Joannes Paulak.

Decanatus Gracci Rit. Unitorum. Alsó-Répás, Helczmanócz, Hundermark, Kojsov, Lipnik, Olsavicz, Oszturna, Porács, Szlovienka, Toriczka, Zavadka.

Az *árvai* főesperességre nézve megjegyezzük, hogy a következő jegyzéket az 1773-iki esztergomi schematismusból meritettük.

In Archi-Diaconatu Nittriensi, Comitatu Arvensi Districtus Superior. Klin, parochus: D. Jacobus Kadlubiak. Lipnicza Alsó: D. Adalbert Zubriczky. Loksa: D. Franciscus Kelecsényi. Namesztov: D. Jacobus Kronner. Oravka: D. Adamus Vilcek, Vic. Arch. Diac. et Prot. Not. Apost. Rapcsa: D. Nicolaus Szadeczky. Subvilk: D. Michaël Bergam. Veszele: D. Franciscus Keczer. Zubrohlava: D. Andreas Csernik.

Matthaeus Trstyánszky, Capellanus curatus Oravka-ensis.

Districtus Inferior. Dubova: D. Franciscus Madocsányi. Kubin Alsó: D. Joannes Kronner. Nisna: D. Ignatius Jablonszky. Subarx: D. Georgius Olsay. Turdos: D. Paulus Brnolák. Trsztenne: D. Andreas Bánó, Abb. de monte S. Mariae, V. A. D. et Prot. Not. ap. Velicsna: D. Georgius Horanszky. Zazriva: D. Stephanus Sváby.

Joannes Laczko, capellanus curatus Trsztemensis.

1787.

Székesegyházi főesperesség.

Szepesvármegyében. 1) Scepusium. 2) Várallya és 3) Leutschovia Capellani Curati: Scepusium 2; Várallya 2 és Leutschovia 3.

A felső poprádi kerület. (Districtus superior fluvii Pop-

rad.) 1) Batiszfalva. 2) Durand. 3) Felka. 4) Ganócz. 5) Hunfalu. 6) Lucsivna. 7) Majerka. 8) Mattheócz. 9) Mons S. Georgii. (Szent-Györgyhegy, ma Szepes-Szombat.) 10) Müllenbach. 11) Nagy-Szalók. 12) Poprád. 13) Ruszkinócz. 14) Svabócz. 15) Teplicz és 16) Zsákócz. Capellani Curati: Poprad 1.

Alsó poprádi kerület. (Districtus inferior fluvii Poprád.)

1) Béla. 2) Bussocz. 3) Holomnicz. 4) Kesmark. 5) Kis-Lomnicz. 6) Landok. 7) Leibitz. 8) Toporecz. 9) Tóthfalu és 10) Zsdyár. Capellani Curati: Leibicz. Cooperatores: Béla és Kesmark, négy segédlelkész.

Felső-hernádi kerület. (Districtus superior fluvii Hernád.)

1) Ábrahámfalva. 2) Grenicz. 3) Igló. 4) Káposztafalva. 5) Kubach. 6) Lethanfalva. 7) Csötörtök. 8) Szmizsan Vidernik. — Capellani Curati: Igló 2; Szmizsán 1; Hnilecz 2.

Alsó-hernádi kerület. (Districtus inferior fluvii Hernád.)

1) Felső-Repas. 2) Felső-Szalók. 3) Görgő. 4) Haraszt. 5) Kluknó. 6) Körtvéles (így.) 7) Markusfalva. 8) Mind-Szent. 9) Odorin. 10) (Szepes) Olaszi. 11) Polanócz. 12) Szlatvina. 13) Velbach és 14) Zegra. Capellani Curati: Olaszi 2.

A dunajeczi kerület. (Districtus Dunaviczensis.) 1) Alsó-Labsa. 2) Felső-Labsa. 3) Fridman. 4) Hanusfalva. 5) Jurgov. 6) Kaczvin. 7) Krempach. 8) Lechnicz. 9) Lesznicz. 10) Mátyásfalva. 11) Nagy-Frankova. 12) Nedecz. 13) Ó-Falva. 14) Richvald. 15) Tribs és 16) Uj-Béla.

Görög katholikusok kerülete. (Districtus Graeci Ritus Catholicorum.) 1) Alsó-Répás. 2) Helczmanócz. 3) Hundertmark. 4) Kojssov. 5) Lipnik. 6) Olsavicza. 7) Osztuna. 8) Porács. 9) Torisza és 10) Zavadka.²⁶

A tarnovi egyházmegyéhez tartozó lublói kerület. (Districtus Lubloviensis Dioecesis Tarnoviensis.) 1787-ben, midőn a

²⁶ A fentemlitett plébániákon kívül még más öt gör. kath. plébánia volt a Szepességen. E plébániák 1412 óta a XIII szepesi várossal, valamint Lublóvárral s a hozzá tartozó fekvőségekkel együtt Lengyelországnak voltak elzalogosítva. Ezek a következők voltak: 1) Jakubján, 2) Jarembina, 3) Kamjonka, 4) Littmanova, 5) Szulin és Krempach, mely utóbbi két helység régente mint főkegyházak Jarembinához tartozott. Míg e városok és a várhoz tartozó helységek Mária Terézia alatt a magyar korona alá visszakerültek, addig az 5 plébánia egyházi tekintetben a premiseli (Lengyelország) püspök alá volt rendelve. 1782-ben a nevezett 5 plébániát a munkácsi gör. kath. püspöknek rendelték alá. Végül midőn 1818-ban az eperjesi gör. kath. püspökség alapították, ezek a plébániák az eperjesi püspök joghatósága alá kerültek. (Schemat. Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioec. Eperjesensis pro 1889. 5. és 108. l.)

szepesi püspökség betöltetlen volt, Vitális József, szepesegyházmegyei kanonok szerepelt ebben a kerületben mint a tarnovi püspökség örökös vicariusza és főügyvivője. E kerülethez a következő plébániák tartoztak: 1) Drusbach (Alsó), 2) Gnezda 3) Hobgard. 4) Lubló-Neo. 5) Lubló-Vetus és 6) Podolin.

Liptóvármegyei főesperesség.

Felső kerület. (Districtus superior.) 1) Csorba. 2) Dovalo. 3) Hibb. 4) Sanctus-Andreas. 5) Sanctus Joannes. 6) Teplicska. Capellani Curati: Hradek 1.

Középső kerület. (Districtus medius.) 1) Bobrócz. 2) Bodafalva. 3) Kvacsán. 4) S. Anna. 5) S. Crux. 6) S. Elisabeth. 7) S. Nicolaus és 8) Tarnócz.

Alsó kerület. (Districtus inferior.) 1) Komjathna. 2) Liczkofalva. 3) Oszada. 4) Rosenberga. 5) S. Maria. 6) Szlecs. 7) Tepa és 8) Theuto-Lipcsa. (Német-Lipcese.) Capellani Curati: Rosenberga 2 és Theuto-Lipcsa 1.

Árvavármegyei főesperesség.

Felső kerület. (Districtus superior.) 1) Klin. 2) Lipnicza. 3) Lokcza. 4) Námeszto. 5) Oravka. 6) Rabtsa. 7) Subolk. 8) Trsztena. 9) Veszele és 10) Zubrochlava. Capellani Curati: Námesztó 1; Oravka 1; és Trsztena 1.

Alsó kerület. (Districtus inferior.) 1) Alsó-Kubin. 2) Dubova. 3) Nisna. 4) Subarx. 5) Thurdossin. 6) Velicsna (Nagyfalu) és 7) Zazriva. Capellani Curati: Dubova 1 és Velicsna 1.

A szepesi egyházmegyének személyzeti létszáma a „Calendarium Dioecesanum Cleri Scepusiensis“ szerint 1787-ben a következő volt: 1) kanonok: 9, azonkívül Custos és Lector üresedésben; 2) plébános: 104, 3) Capellani Curati: 16, 4) Cooperatores: 5, 5) Administratores: 3, 6) Gör. kath. plébános: 11 és 1 coadjutor, 7) In domo presbyteriali Dioecesana 8 egyén, 8) Clerus Junior in Generali Seminario Posoniensi: a) Theologi V. anni 4, b) IV. anni 12, c) III. anni 10, d) II. anni 7 és e) I. anni 5. — 9) Clerus Junior in Generali Seminario Graeci Ritus Cath. Leopoliensi III. anni theologi 2. — 10) Rendházak: a) Rózsahegyen és Podolinban piaristák, b)

Okolicsnán, Vrbiczán és Trsztenán ferenczrendiek, c) Lőcsén és Csötörtökhelyen minoriták, végül d) Szepes-Váralján az irgalmasrendiek. 11) Egyházmegyei áldozárok különböző hivatalokban vagy hivatal nélkül.

1893.

Minthogy 1787 óta a plébániák létszámára nézve csak kevés változás történt — a mi egyébiránt az 1893-iki schematismusból könnyen észlelhető — csak az utóbbit közöljük.

Székesegyházi főesperesség. Szepesvármegye.

1) Szepeshely, régi plébánia. 2) Szepes-Váralja 1174-ben már lzt (=létezett).

Olaszi alesperesi kerület. 1) Brutócz, lslt (=létesült) 1787. 2) Felső-Répás lslt 1307. 3) Felső-Szalók, 1699. lzt. 4) Haraszt lslt 1740. 5) Kluknó lslt 1726. 6) Körtvélyes, lslt körülbelül 1346. 7) Mindszent, körülbelül 1502. lslt. 8) Polyanócz, 1397. lzt. 9) Szepes-Olaszi lslt 1235. 10) Szlatvin, régi pléb. 11) Velbach, 1200 lzt és 12) Zsegra lslt 1245.

Lőcsei alesperesi kerület. 1) Ábrahámfalva, lzt 1383. 2) Csontfalu lslt 1886. 3) Csötörtökhely, lslt 1245. 4) Görgő, lslt a XIII. században. 5) Igló, lslt a XIII. században. 6) Kis-Hnilecz, lslt 1801. 7) Lőcse, 1245. lzt. 8) Markusfalva, 1280. lzt. 9) Nagy-Hnilecz, lslt. 1808. 10) Odorin, 1292. lzt. 11) Pálmafalu régi pléb. 1274. lzt, újból lslt. 1809. 12) Szepes-Sümeg, régi pléb. 13) Zavada lslt 1809.

Sávniki alesperesi kerület. 1) Szepes-Véghely. 2) Istvánfalva, lslt 1787. 3) Káposztafalva, 1292. lzt. 4) Kubach, r. pléb. 5) Lethanfalva, r. pléb. 6) Lucsivna, r. pléb. 7) Sávník, falu, r. pléb. újból lslt 1809. 8) Svábócz lslt 1248. 9) Teplicz. 1389 lzt 10) Vidernik, r. pléb. és 11) Vikartócz, 1794 lzt.

Felkai alesperesi kerület. 1) Batiszfalu, 1300 lzt. 2) Felka, 1245. lzt. 3) Ganócz, 1308 lzt. 4) Hunfalu, kb. (= körülbelül) 1247. lslt. 5) Matheócz, kb. 1231. lslt. 6) Müllenbach, kb. 1246. lslt. 7) Nagy-Szalók, kb. 1245. lslt. 8) Poprád, kb. 1245. lslt. 9) Szepes-Szombat, kb. 1245. lslt és 10) Izsákfalva, kb. 1245. lslt.

Késmárki alesperesi kerület. 1) Béla, kb. 1092. lslt. 2) Bussócz. 3) Durand, 1226. lzt. 4) Holló-Lomnicz. 5) Késmárk, 1348 előtt lzt. 6) Landek, 1313. lzt. 7) Leibitz, 1248 előtt lzt. 8) Majerka, lslt 1775. 9) Ménhard. 1222. már lzt. 10) Ruszkinócz lslt 1264. 11) Szepes-Tóthfalu, lslt 1424 előtt és 12) Zsdjár, lslt 1693.

Nedeczí alesperesi kerület. 1) Alsó-Laps 1174. lzt. 2) Felső-Laps, 1660 lzt. 3) Fridmann, létre jött 1073. 4) Jurgov. 5) Kaczvin, 1278. már lzt. 6) Krempach, 1278. már lzt. 7) Nagy-Frankova, létrejött 1748. 8) Nedecz, 1278. már lzt. 9) Tribs, létrejött 1769. és 10) Uj-Béla, 1278. már létezett.

Ófalvi esperesi kerület. 1) Haligócz, lslt 1809. 2) Richwald, 1400 lzt. 3) Hanusfalva, 1236 lzt. 4) Lechnicz, 1278. lzt. 5) Lesznitz. 6) Mátyásfalva, 1659 lzt. 7) Relov, lslt 1809. és 8) Szepes-Ófalu, 1200 lzt.

Lublói alesperesi kerület. 1) Alsó-Ruzsbach, 1303. lzt. 2) Gnédza, 1212 lzt. 3) Hobgart létrejött 1315. 4) Kis-Lomnitz, 1682. lzt. 5) Kolacsko, létrejött 1809. 6) Mnissek, létrejött 1787. 7) Ó-Lubló létrejött 1222. 8) Podolin, létrejött 1295. 9) Topporc, 1292. már létezett és 10) Új-Lubló, létrejött 1308.

Árvai főesperesség Árvavármegyében.

Trsztenai alesperesi kerület: 1) Alsó-Lipnicza, létrejött 1627. 2) Bukovina létre j. 1803. 3) Bobró létre j. 1788. 4) Chizsne létre j. 1787. 5) Csimhova létre j. 1786. 6) Felső-Zubricza létre j. 1787. 7) Hladovka létre j. 1787. 8) Jablonka létre j. 1787. 9) Oravka létre j. 1658. 10) Pekelnik létrejött 1787. 11) Podvilk, 1618 előtt létezett. 12) Trsztena, régi pléb. és 13) Usztje létrejött 1787.

Námesztói esperesi kerület: 1) Erdődka, létre j. 1787. 2) Hrustin, létre j. 1787. 3) Krussetnicza, létre j. 1787. 4) Lokcza, létre j. 1665. 5) Mutne, létre j. 1787. 6) Námesztó, létrejött 1612. 7) Novotty, létre j. 1787. 8) Ó-Rabcsa, létre j. 1771. 9) Rabcsicza, régi pléb. újból létrejött 1777. 10) Veszle, létre j. 1764. 11) Zakameno-Klin r. pléb. létre j. 1758. és 12) Zubrohlava r. pléb. létrejött 1770.

Árva-váraljai alesperesi kerület: 1) Árva-Váralja, létre j. 1650, 2) Bjelipotok, létre j. 1787. 3) Chlebnitz, létre j. 1787. 4) Habovka, létre j. 1787. 5) Kriva, létre j. 1865. 6) Nizsna,

létre j. 1692. 7) Paraszt-Dubova 1674 előtt jött létre, és 8) Thurdosin 1628. már létezett.

Kubini alesperesi kerület: 1) Alsó-Kubin, 1380. létezett. 2) Árva-Nagyfalu. 3) Bezine, létrejött 1787. 4) Malatina, létrejött 1798. 5) Oláh-Dubova, létrejött 1815. 6) Putzov, létrejött 1787. és 7) Zázriva, létrejött 1748.

Liptói főesperesség Liptóvármegyében.

Felső-liptói alesperesi kerület: 1) Corba, létezett 1222. 2) Dovalló, r. pléb. 1694. létezett. 3) Hybbe, r. pléb. 1637. létezett. 4) Liptó-Szent-András, r. pléb. létrejött 1511-ben. 5) Liptó-Szent-Iván, létezett 1327-ben. 6) Liptó-Ujvár, létrejött 1808-ban. 7) Maluzsina, létrejött 1799. 8) Teplicska, létrej. 1766.

Közép-liptói alesperesi kerület: 1) Alsó-Matyasócz, létrej. 1787. 2) Bodafalva, 1200-ban már létezett. 3) Hutty, létrejött 1787. 4) Kvacsan, régi plébánia. 5) Liptó-Szent-Erzsébet, létrejött 1339. 6) Liptó-Szent-Kereszt, 1200-ban már létezett. 7) Liptó-Szent-Mária, létrej. 1200-ban. 8) Liptó-Szent-Miklós, r. pléb. létezett 1464. 9) Nagy-Bobrócz, 1200-ban már létezett. 10) Nagy-Borove, létrej. 1827. 11) Német-Lipcese, 1243 már létezett. 12) Okolicsno, létrej. 1826-ban. 13) Proszék, létrejött 1826. és 14) Tarnóc 1200-ban már létezett.

Alsó-liptói alesperesi kerület: 1) Gombás, létrej. 1786-ban. 2) Hrbolto, létrejött 1809-ben. 3) Komjathna, 1400 előtt már létezett. 4) Liptó-Oszada, létrejött 1752-ben. 5) Liptó-Szent-Mihály, újból szerveztetett 1814-ben. 6) Liskofalva, létrejött 1560-ban. 7) Lucsky, létrejött 1787. 8) Ludrofalva, létrejött 1787. 9) Luzsna, létrej. 1787. 10) Lykavka, létrej. 1884. 11) Revucza, létrej. 1787. 12) Rózsahegy, 1318-ban már fennállott. 13) Szlécs, 1326 óta. 14) Sztankován, létrej. 1787-ben és 15) Tepla, 1373-ban már fennállott. Összesen: 165 plébánia.

Ha e számot (165) azon 101 plébániával, melyek a püspökség felállításakor már léteztek, egybevetjük, akkor kiderül, hogy 117 év leforgása alatt mindössze 64 plébánia keletkezett.

A szépesi egyházmegyében a jelenlegi állapot szerint van:

1. Kanonoki állás . . . 10	10. Fiókegyház . . . 681
2. Czimz. kanonoki áll. 6	11. Kápláni állás . . . 63
3. Reális apát. (Savnik) 1	12. A papok száma . . . 263
4. Reál. (nagy) prépost. 1	13. Plébánia-templom . . . 165
5. Főesperesség . . . 3	14. Fiók-templom . . . 100
6. Theologiai tanár . . . 4	15. Kápolna 122
7. Kerület 15	16. Protestáns templ. . . . 60
8. Kerületi tanfelügyelő 15	17. Zsinagóga 10
9. Plébánia 165	stb.

Abból, a mit a szepesi egyházmegye alapításáról és fejlődéséről felhoztunk, kitűnik, hogy a szepesi egyházmegyének három alakja volt, jelesen:

1. prépostsági ;
2. püspökségi, mint ilyen Esztergomhoz tartozott ; és
3. 1804 óta az egri érsekség alapításával Szepes-egyházmegye, mint suffragan püspökség az egri metropolitának rendeltetett alá.

A szövetkezet régi fennállása.

A „*Fraternitas XXIV Regalium Parochorum*“ más elnevezések szerint: „*Fraternitas XXIV pastorum regalium*“, — „*Fraternitas plebanorum XXIV civitatum regalium Terrae Scepusiensis*“, — „*Plebani XXIV. civitatum regalium Terrae Scepusiensis*“, — „*Sodalitas vagy Confraternitas plebanorum Scepusiensium*“²⁷ — nagy kora mellett egyebeken kívül az is bizonyít, hogy a ne-

²⁷ Klesch Dániel „*Catalogus Presbyteriorum Scepusiensium stb.*“ cz. művének 2. lapján a „XXIV Pastorum Regalium“ elnevezését következőleg értelmezi: „*Pastores Viginti Quatuor Regales : Non a Civitatibus, Oppidis ac Locis, sed a Donatione Regali, seu Munificentia Regum et Privilegiis Decimalibus REGALES dicti. Ubi hoc notari velim, Olasiensem Plebanum ad aliam spectare Dioecesim, et olim Valle-Montana Fraternitatis Antesignanum fuisse. Ex conventionione et Pacto quodam orator et Legatus huius Lontubernij adscitus. Extraordinarium, Honorarium et Arbitrium Eiusdem membrum est.*“

vezett szövetkezet kötelékébe azok a német községek tartoztak, melyeknek lakói II. Geyza uralkodásának (1141—1161) első éveiben a Szepességen letelepedtek s itt az ugynev. XXIV *kir. város szövetkezetét* alakították. Hogy e bevándorlottak magukkal papokat is hoztak a Szepességbe, több mint valószínű, mivel olyan lelkészekre volt szükségük, a kik anyanyelvükön végezhatték lelkészi teendőiket. Akkoriban ugyanis a Szepességnek csak magyar és szláv nemzetiségű lakói voltak s ezek minden valószínűség szerint már abban az időben is egyházilag egyenrangú községekben laktak. A német bevándorlottak sajtáságos helyzetéből, valamint azon kiváló kedvezményekből, melyekben a magyar királyok a gyarmatosítás napjaiban az új gyarmatosokat (hospites) részesítették, könnyen fejthető meg lelkészeiknek a szepesi préposthoz való különös viszonya, illetve a papi szövetkezet megalakulása.

Ha elfogadjuk továbbá azt, hogy a „decem lanceatorum“-nak nevezett *kis vármegye* lakosai a „honalapító magyarok“ maradványai, a kiknek ősrégi kiváltságait (*quae ab antiquo habuerunt* W. I. 102.) IV. Béla király 1243. jun. 26-án megerősítette, — akkor meglehetősen közel járnánk az igazsághoz, ha azt állítanók, hogy a Szepességen (melyről már 1202-ben mint „megyéről“ van szó,) immár azon időtájban voltak plebániák; ha továbbá tekintetbe vesszük még azt is, hogy a Szepességen már régóta több exempt plébánia volt,²⁸ akkor

²⁸ Az okiratilag ismeretes szepességi legrégibb exempt plébániákhoz nem ok nélkül számítják a szepes-olaszi plébániát is. (V. ö. az 5 l. 8. jegyzetét és a 10. lapot.) Ugyanis László királynak 1273. január 1-én kelt egyik oklevelében, a melyben a király Szepes-Olaszi városának már régente (priscis temporibus) IV. Bélától (1243-ban s egyébkor) nyert szabadalmait megújítja s megerősíti, a következőket olvassuk: „specialiter declarato, quod ad Ecclesiam Eorum (a szepes-olasziaknak) ubi est Regalis plebania plebanum per universos concorditer, videlicet per majorem et saniozem partem electum Archi-Episcopo Strigoniensi vel eius vices gerentibus et non praeposito de Scepus nomine Saxonum praesentent confirmandum, cum eadem Ecclesia et hospites de Latina villa praedicta a jurisdictione et potestate praepositi de Scepes ad ipso congregationis

meglehetősen bizonyossággal mondhatjuk, hogy a Szepességen még a prépostság alapítása előtt voltak plébániák (az első prépost, Adolf, csak 1209-ben említetik) — és hogy ugyanebbe az időbe esik a „Fraternitas XXIV Regalium Parochorum“ alapítása is.

A szövetkezet történetére vonatkozó kútforrások.

A XXIV város lelkészeiből alakult szövetkezet történeti viszontagságairól szóló legrégibb tudósítás 1598-ból való. E kútforrás azonban oly rövid és annyira mozog *ipsorum principio sint exempti*; — ebből látható, hogy a szepes-olaszi plébánia alapítása óta az esztergomi érsek főhatósága alá tartozott, máskülönben egészen érthetetlen volna az okirat eme passusa: „*priscis temporibus communiter concessa (Privilegia) fuerunt gratulabantur, nihi lominus salvo et specialiter declarato, quod ad Ecclesiam Eorum etc.*“ Általában oly kiváltságai voltak a szepes-olaszi plébánosnak, minőkkel egyetlen szepes-egyházmegyei plébános sem dicsekedhetett. Nevezetesen a szepes-olaszi Szt. Lőrincz, nemkülönben az oleznói templomra vonatkozó kegyúri jog a nevezett községen kívül őt is megillette s e jogukhoz akkor is ragaszkodtak a szepes-olaszi lelkészek, midőn a templom és a plébánia a protestánsok kezében volt. — Így pl. midőn Barányi János szepes-olaszi evang. lelkész idejében Görgey Vilmos, a szepesi vár akkori praefectusa, 1635-ben Thurzó Ádám mint földesúr nevében (Oleznó akkortájt Thököly Istvánnak volt elzálogosítva) az oleznói kegyúri jogra nézve nehézségeket támasztott, Thurzó Ádámnak követelve azt: Barányi 1487. márczius 12-én kelt oklevéllel kimutatta, hogy a szepes-olaszi plébános mindenkor a szepes-olaszi politikai községgel osztozkodott e jog gyakorlásában. Mellesleg megemlítjük, hogy Oleznónak már 1399 körül szilárd anyagból épült, Szűz Máriának szentelt temploma volt, 1487 körül pedig e község már néptanítót is alkalmazott. Egyebek között azt is bebizonyította Barányi, hogy a szepes-olaszi plébános fizette az oleznói lelkészért az ugynev. Censur Cathedraticus-t (székdíjat), továbbá, hogy a nevezett lelkésznek a szepes-olaszi plébánoson kívül más előljárója nem volt, semmiféle fraternitáshoz nem tartozott stb. Erre azután Barányi Olasziban 1635. aug. 11-én kelt leiratával Simondis Pál, szepes-váraljai tót prédikátort nevezte ki oleznói lelkésszé s őt nemsokára az ottani templomban a szepes-olaszi hatóság jelenlétében, hivatalába nyilvánosan be is iktatta. Az oleznói lelkész jövedelme az idézett leirat szerint a következőkből állt: Barányitól 1) nyolcz magyar forintot, 2) 4—4 mérő búzát, rozsot, árpát, zabot és kölest s 3) egy pár csizmát kap. A mi egyéb jövedelme lesz, azt majd — írja Barányi — maguktól az oleznóiaktól fogja megtudni. (Lásd: Szepes-Olaszi városi levéltár: Liber Actionum et Privilegiorum oppidi Regii Villae Latinae alias Olassi stb. 1640. fol. 138—148. és 150.)

merő általánosságokban, hogy belőle a szövetkezet keletkezésére vagy kezdetére nézve semmiféle adatot sem meríthetünk. — 1598. június 20-án Jantschi János, iglói evang. lelkész és a XXIV Regalium Pastorum seniora körlevelet intézett a szövetkezet tagjaihoz, a melyvel őket a Muckius, pálmalfalvi lelkésznel megtartandó közgyűlésre meghívja.

A körlevél elején egyebek közt felhossa Jantschi, hogy 1241-ben, IV. Incze pápa és IV. Béla király idejében 500,000 mongol ütött be hazánkba, még pedig a Szepesség területén keresztül; hogy a tatárok aztán Esztergomot és annak környékét elpusztították, majd meg Béla seregét teljesen megvervén, befészkeltek magokat az országba és szélteben fosztogatták azt. Továbbá elmondja Jantschi, hogy e válságos időben a szepességiek a tatárok elől „Lejonkő“ (így) nevű hegyen kerestek menedéket, mely Letánfalú és „villa compositi“ (Káposztafalu) mögött van. E hegyet aztán — ugymond — a menekültek falakkal vették körül, melyeknek maradványait még ma (1598.) láthatni. Ugyanott maradtak a menekültek családjaikkal és marháikkal együtt három álló évig. Miután a tatárok az országból kitakarodtak, a szepesiek is leszálltak a „*Lapis refugii*“-ről (menedékkőről)²⁹ és

²⁹ Mellesleg megemlítjük, hogy a „Lapis Refugii“-n épült kolostor alapítására vonatkozólag három leírásról van tudomásunk. Az egyik a löcsei krónikában olvasható; szerzője egy névtelen karthauzi barát. (E leírást Wagner közölte, II. 70. s köv. I. V. ö.: Henszlmann Imre: Lőcsének régiségei, Budapest, 1878. 6. I.) A második Jantschinak fenti 1598-ban szerzett körlevele tartalmazza, melyet egy eredeti okirat alapján adunk. (Megvan Kleschnek „Catalogus presbyterorum Seepus“ stb. Barthae, 1669. cz. munkájának 7. 8. s 9. lapjain is, I. alább.) A kolostor alapítására vonatkozó harmadik tudósítás, melyet alább közlünk, Brichenzweig-másképen: Frangeramustól ered, a ki 1678-tól kezdve löcsei hatósági hivatalnok volt. Brichenzweig ezt a leírást a Frölich Dávidtól szerkesztett 1633-iki löcsei kalendáriumból vette át a maga krónikájába. Mivel a felsorolt tudósítások némely pontban eltérnek egymástól, jónak láttuk a Brichenzweig-féle leírást a krónika orthographiájának megtartásával közölni. A leírás következőképen hangzik:

„1242. Als der Tartarischer Batu bey Lignitz viel Christen erlegt hat, v. von jeden das rechte Ohr abgeschnitten, damit 9 säck gefüllt.“

„tölgyerdő“ borította halmon várost építettek; e városnak, mint valóságos őrtoronynak az volt feladata, hogy a lakosságot a tatárok esetleges közeledésére idejekorán figyelmeztesse. Ép ezért kapta e város — mondja a körlevél — a „*Leutscha*“ (így) nevet, a mi azt jelenti,

(Strakosch-Grassmann: *Der Mongoleneinfall in Mitteleuropa* stb. Innsbruck, 1893. ez. nem rég megjelent művében egy külön fejezetet szentel az ázsiai kútfőknek a tatárbeütésről (1241—1242) szóló helyeinek. Egy része ezen ázsiai kútfőknek megerősíti az európai kútfők adatait ezen eseményekről. Így a syr krónikás *Abulsaradsch*, ki 1286-ban halt meg, Dlugoss († 1480) egyik megjegyzését erősíti meg, hogy t. i. a tatárok az elesett keresztények fűleit levágták. *Abulsaradsch* munkája Európában 1663. látott legelőször napvilágot. — L. Századok 1893. 722. l.) „Drauff ist er mit 5 mahl hundert tausendt Mann in Vngern kommen, v. Zips, könig Bela 4. schlug mit ihnen, der beste Adel blib auff den platz, den könig satzen die Rhodeser Ritter ein, in Vngern, da die Tatern 3 Jahr im land gebliben sindt, die armen leit ein landt die Züpscher flochen in die gebirg, Wälder und Klufften, assen Kreiter v. Wurtzeln, viel sindt erfroren, vor hunger verschmachtet, haben weder geseet noch geackert, drauff hatt man die Mauren (így) zum Stein, oder Lapidem refugii genannt auff Kabsdorffer Berg zu einer schantze erbawt, darauff sich die Elenden Ziepscher 3 Jahr erhalten haben. 1245. Als die Tatern aus Ziepscherlandt gezogen v. die Inwohner den vnfruchtbaren Berg bey Kabsdorf verlassen wolten, v. ihre Flecken nicht bewohnen wolten, den sie waren gantz zerstört, v. zerschleift, suchten sie ein anderen Berg, einen fruchtbaren zur Wohnung, haben einen angetroffen v. baldt gebawet, den selben befestiget, hiltten eine schildwache, welche sie zur selben Zeit eine Leut schawe nenneten, v. auff den Feind gute Achtung gaben, dahero solcher Name Leutschaw behalten, v. nunmehr daraus durch göttliche gnade eine berühmte königliche frey stadt bleibet, v. sindt alle Zeit ihrem König gotrew, v. haben grossen Ruhm alle Zeit, auch an itzo (1680. aug. 20), aber auff solchen berg, da um Leutschaw stehet, ein Eichenwald ist gewesen, bezeigen noch die Stöcke so man keller machet, v. was soll ich (Brichenzweig) schreiben, siehe die Wälder herums ahn, sie haben viel Eichenholtz, goh hin Riesdorff zu, da hast Eichen genigen.“ — „1247. Kammen die Tatern abermahl in Zieps v. Vngern, wohnten darin 7 Jahr, da thaten die Sachsen v. Ziepscher grosse hilf den König Béla, schossen eine summa Geldes vor, kriegten grosze Privilegien. — 1248. kammen die Tatern zum dritten mal, streckten sich bis Offen v. was aufgebawet war, in brandt gestochen v. fort gezogen.

„1291. ist zum ewigen gedechtnisz des gehabten siegs wider die Tatern auffen (így) Kabsdorffer berg, in „monte speculationis“ oder in Lapide Refugij, das Cartheiser Kloster erbawt worden von den 24. fraternitet Pastorum Regalium mit Bewilligung des graffen Jordans, ein graff der sachsen. Er war der Zipser ihr hauptmann in der spanschaft. Er gab zum Kloster den fratribus Wälder, Wiesen und Teich.“ (Lásd: *Brichenzweig Chronik* II. Theil. 117. 118. 119. l.)

hogy: „Leut'-schaut“ (emberek, legyetek résen!). — A tatárok tudvalevőleg 1285-ben, IV. László idejében, újra betörték az országba és miután azt újra szörnyen elpusztították, visszatértek hazájokba.³⁰

Ezek után Jantschi elmondja, hogy a lelkészek szövetségét 1298-ban másodizben („zum andertenmale“) újjászervezték. A szövetség — úgy mond — idő folytán azon politikai zavarok és számos viszontagságok folytán, melyek hazánkat érték, sokat szenvedett ugyan, de mindenkor, még a reformáció idejében is azon volt, hogy a béke és egyetértés fentartassék. Továbbá felhossa, hogy a szövetség hitvallását (*Confessio fidei christianae Ecclesiarum Scepusiacarum*) 1548-ban I. Ferdinánd király, majd pedig 1560. és 1573-ban Verantius Antal egri püspök, a későbbi esztergomi érsek elé terjesztette; e Confessiót Szepesmegye 1587-ben hagyta jóvá. Felemlíti, hogy a fraternitás két püspök alatt, u. m. néhai *Bornem-*

³⁰ A „Mangalorum ceu Tartarorum“ beütésére nézve, mely eseményt Jantschi a maga körlevelében említ, megjegyezzük, hogy e körlevél nem tartalmaz egyebet, mint a mi már az Anal. Scepus. II. 8., 9. és 69. 70. lapjain is olvasható. Anonymus Carthusianus, a ki a Lapis-Refugium épült kolostor alapítását adja elő (Anal. Scepus. II. 69. l.), azt a sziklát, a melyen a szepesiek 3 éven át tartózkodtak és a melyen utóbb a karthauziak klastroma épült, „Lethonkew“ nek, Jantschi „Lejonkő“-nek nevezi és Anal. Scepus. II. 9. l. „Schauberg“ (mons speculationis) név alatt fordul elő. A névtelen karthauzi szerző Lőcse elnevezésére nézve csak annyit mond, hogy azt a várost, melyet a szepesiek felépíttettek, Leutschau-nak neveztek. Jantschi azonban ezen elnevezés okát következőkép adja elő: „aedificata et Leutscha (igy) [Anonymusnál: „Leutschau“] dicta est, ut in ea ceu in loco edito, incolae excubias et prospectum, unde etiam nomen accepisse dicitur, in homines transeuntes, redeuntibus Tartaris haberent.“ E körülménynek Bál is (Prodromus, 86. l.) tulajdonítja Lőcse elnevezését: „quam (civitatem) sua lingua (a szepesi németek) Leutschau hoc est: observatorium hominum vocaverunt.“ — Végül megjegyezzük még, hogy, Jantschi arra az adatra nézve, melyik pápa alatt törtek be a tatárok hazánkba, ugyanabba a tévedésbe esett, melyben a névtelen karthauzi szerző leledzik. Ugyanaz IX. Gergely megh. 1241. aug. 21-én; csak Gergely halála után bizonyos idő elmultával választották a bibornokok IV. Coelestint pápává, a ki azonban két hét múlva meghalt és csak 1243 jun. 25-én választott meg IV. Ince. (L.: Hergenröther: Algem. Kirchengeschichte.) A tatárok 1243-ban már elhagyták hazánkat.

isza Gergely és a most (1598) élő *Pető* alatt békét élvezett és élvez. Végre arra inti a szenior szövetkezeti testvéreit, hogy haszontalan czivódásokat kerülve kerüljenek, nehogy drága áron szerzett kiváltságukat kockáztassák stb.³¹

Mindössze ennyit ír Jantschi a szövetkezet alapítására és szervezésére vonatkozólag.

Tudvalevőleg a XXIV város lelkészeinek szövetkezete immár a történelemé. Mindamellett nem egy tekintetben kíváló érdekű multunk történetére nézve, mivel a régi Szepesség közművelődési és társadalmi viszonyaira érdekes világot vet.

Azok a gyakori átalakulások és viszontagságok, melyeken e papi szövetkezet 435 év alatt (1239-től 1674-ig) átesett, a szövetkezetnek reánk maradt hivatalos *jegyzőkönyveiben* stb. vannak feljegyezve. Ezek alapján vállalkoztunk a XXIV kir. plébánosból alakult szövetkezet történetének vázolására. Megjegyezzük e helyen, hogy a szétszórta található történeti események leírását jobbadán a szövetkezet eredeti okiratai, illetve kéziratai alapján adjuk. Ilyen 1) a *Moler* (Molner, Molitor)-féle *Matricula*, (a néhai Scholtz evang. lelkész másolatából készített példány); 2) a *Goltz-féle Matriculának* eredeti kézirata, nemkülönben 3) *Codex Pastorum XIII oppidorum* eredeti kézirata. Végre 4) felhasználtuk az *idevágó művek* és *oklevelek* adatait is.

³¹ Lásd: „J. N. J. Catalogus Presbyterorum Scepusiensium, In Contubernio Tractatus ejusdem Primario — Enumerans Et Exhibens — Venerandae Et Almae Fraternitatis — Pastorum XXIV Regalium — In Scepusio Comitatu Sup. Hungariae — Amplissimo — Seniores — Quotquot ab Annis CL, Integro Sesqui Seculo continua Serie — ac Ordine — Jure tamen Electio Et Dignitate — ambulatoria — Collegio huic Viginti quatuor praefuere — Dicatus — Ecclesiis Viginti quatuor et earundem Plebanis Regalibus seu — Pastoribus modernis nominatim — eou versa indicat pagina — a — M. Daniele Kleschio Igloviensi Scepus. P. L. Caes. n. t. Ecclesiae — Olasziensis Plebano et Ven. Contubernii XXIV. Regalium Oratore — Ordin. hactenus Seniore Electo jam jam Officium decenter — resignaturo — A. O. R. CIOCLXIX. die XX. Novemb. — Bartfae, Typis Civit. — Imprimebat Thomas Scholtz.” (l. 6., 7. és 8.)

A szövetkezet tényleges megalakulása.

Melyik évben alakult meg a „Fraternitas XXIV pastorum regalum“, nem tudjuk. Azonban tényleg hazánk legrégibb papi szövetkezetei közé tartozik, mivel tényleges kezdete egészen a XIII. század első feléig vezethető vissza. Számos író az 1204. évet tekinti a fraternitás alapítási évének. Fennmaradt a római kuriának egyik, *Dénes* nádor ellen intézett kiközösítő okirata 1232-ből — tehát az aranybulla kibocsátása utáni 10. évből, — melyben a nádor által a szepesi prépost (Benedek?) és plébánosok ellen közvetlenül és közvetve elkövetett jogtalanságok és erőszakoskodások említetnek. (V. ö. Wagner III. 6.)³² Bátran tekinthetjük ezt az okiratot a szepesi lelkész-szövetkezetnek, mint oly testületnek *legrégibb* hiteles bizonyítéka gyanánt, melynek élén a szepesi prépost állott s melynek mint sodalitásnak jogai utóbb okiratilag is megerősítetnek. A löcsei krónika szerint (W. II. 9): „*anno 1248. ist die Bruderschaft der XXIV Pfarrherren eingerichtet worden.*“

Igen nyomós körülmény szól még a mellett, hogy a XXIV lelkész testvérsége már nagyon korán fennállott, az t. i., hogy midőn *Georgius de Kesmark*, a szerencsétlen prépost idejében (1419—1433) a XXIV lelkész részéről a prépostnak évenként fizetendő censusra nézve a felek között nézeteltérések merültek fel s ezt az ügyet egy ad hoc alakult bizottság tárgyalás alá vette, hiteles okmányokkal bebizonyították a szövetkezetbeli lelkészek, hogy a jelenleg (1427-ben) fizetett census-illeték összege

³² Wagner az idézett helyen ezeket írja: „Utpote qui non solum Ecclesiasticas personas quam plures rebus suis, et beneficiis, et Ecclesiis spoliavit, imo aliquos viros Ecclesiasticos fecit percuti et inhoneste tractari, ut de iniuriis et violentiis Praeposito et Plebanis de Seepus, et per ipsum et suos illatis ad praesens taceamus.“ Ha Róbert esztergomi érsek, a ki e szomorú ügyet érinti, a nádortól bántalmazott személyeket (helységeket és plébániákat) névszerint említette volna, akkor a XXIV past. reg. szövetkezetére nézve, de legkivált fennállásának évére nézve, becses adatokat nyertünk volna.

már Mátyás prépost idejében (1239—1258), még pedig prépostságának első éveiben volt megállapítva. (L. Szepes-káptalani lt. scr. 10. fasc. 2. num. 28. Eredeti okirat.) Minthogy pedig *Mátyás* 1239-ben foglalta el a préposti széket, kitűnik, hogy a XXIV lelkész szövetkezete, ha nem is volt még modern értelemben vett egyesületi alapszabályok szerint szervezve, — *tényleg 1239-ben már fennállott.* Továbbá okiratilag be van bizonyítva, hogy a lőcsei plébános és a leibiczi Konrád nevű lelkész kérelmére — az utóbbi „Decanus plebanorum de Scepus“-nak mondatik — László király egyik 1274-ben kelt külön kiváltságos levelében a XXIV kir. lelkésznek a szabad végrendelkezés jogát megadta (W. I. 262.) V. István tudvalevőleg már előbb, 1271-ben, ruházta fel a szepesi szászokat a hozzájuk intézett nagy kiváltságos levelében a plébános-választás jogával. (V. ö. *Offner Stadtrecht von MCCXLIV—MCCCCXXI.* Von Andreas Michnay stb. Pressburg MDCCCXLV. 237. lap.)

Ámbár a fentebb érintett, 1427. febr. 21. kelt és a svábóczi plébános által a XXIV civitatum regalum plebanorum nevében a lent említendő tárgyalásnál felterjesztett okiratból — a mely a XXIV civitatum regalum 1278-ik évi névsorát tartalmazza — nem tűnik ki épen az oklevél betűszerinti értelméből az, hogy t. i. az említett plébános mint a szövetkezet felhatalmazottja, annak jogait védelmezte volna — : mégis azon nézetten vagyunk, hogy a szóban forgó névsor a XXIV pastorum regalum szövetkezetére vonatkozik, mely tehát 1278-ban már *tényleg fennállott.* Ugyanis régente olyannyira egymásba fonódtak a politikai és vallásos intézmények, hogy számos esetben ma már majdnem lehetetlen e két tényezőt pontosan különválasztani egymástól. Így vagyunk az 1278-iki oklevéllel is, mely szerint a XXIV civitatum regalum lelkészei évenként sz. András napján (nov. 30.) tartoztak a (közönségesen cathedriticum-nak nevezett)

adót a szepesi prépostnak megfizetni. E census fizetése stb. körül idő folytán a szepesi prépost és a XXIV civitatum regalum lelkészei közt sokféle viszályok keletkeztek, melyeknek kiegyenlítése végett a pápai kuria Georgius de Kesmark, szepesi prépost kérelmére e czélra kinevezett bizottságot küldött ki. E bizottság tagjai a következők voltak: *Péter*, a jászó-premontrei kolostor prépostja, mint az egyedüli pápai biztos; *János*, a szepesi prépost helyettese; *Petrus de Kesmark*; *Mihály*, a sz. Márton-templom plébánosa és kanonoka; *János*, szepesváraljai plébános; *Márton*, löcsei plébános; *Jodók*, Csötörtök-helyről, artium liberalium magister, löcsei prédikátor; *Keresztély*, szepesváraljai prédikátor-segéd (Concepcionator) *Petrus de Almasch*, Notarius; *Anton de Lypscha*, publicus Notarius stb. A bizottság 1427. febr. 21-én gyűlt össze a szepesváraljai sz. Ágoston rendi remeték sz. Erzsébetről nevezett kolostorában. Midőn Péter, a szepesváraljai kolostor priora, a XXIV civitatum regalum lelkészeinek megbízottját felszólította, hogy hiteles okirattal erősítse meg az igazságot, előlépett *Tamás*, svábóczi plébános és *Fülöp* (de genere Churla), esztergomi érseknek 1278. nov. 29-én kelt egyik oklevelét terjesztette fel, melynek értelmében *Mothmer* szepesi prépost (1264—1281) és a XXIV civitatum regalum lelkészei között (v. ö. az 1278. évi névlajstromot a 47. lapon) a következő egyezés jött létre:

Eltekintve attól, hogy *Mothmer* prépost a maga és utódai javára a nevezett városok és a hozzájuk tartozó helységek lelkészeitől 50 mansio után évenként járó egy ezüstmárkányi illeték lefizetését („*ratione decimarum sive census*“) kérelmezte, a plébánosok pedig hiteles okiratokkal kimutatták, hogy már Mátyás prépostkorában (1239—1258) nem 50, hanem 100 mansio után fizettek a szepesi prépostnak évenként egy ezüstmárkát s ez állításukat Benedek esztergomi érseknek (1254. febr. 25-én és 1261. júl. 2-ika után

kelt) hivatalos leiratával meg is erősítették; eltekintve továbbá attól, hogy kiderült, hogy az illeték ilyen meg-
szabása (100 mansio 50-re) csupán személyes, de nem az egyházakat megillető dologi jog révén történt: Fülöp, esztergomi érsek mégis annyiban a fraternitás javára döntött e kérdésben, a mennyiben 1278. nov. 29-én elrendelte, hogy jövőben a nevezett lelkészek nem 50, hanem 70 mansio után fogják illetéküket fizetni, még pedig olyformán, hogy ezentúl, t. i. 1278-tól fogva, a XXIV civitatum regalum plébánosai 70 mansio után évente sz. András napján „unam marcam et quatuor pondera cum pondere usuali. . . Comitatus de Scypes“ fizessenek, még pedig époly minőségű ezüstben minővel a Szepesség területén a királyi vámilletéket szokták fizetni.

Csekély eltérésekkel, de lényegileg egyforma szervezettel alakultak másutt is hazánkban a XXIV regalum parochorum szövetkezetéhez hasonló egyesületek. Nem sokkal később a szepesi szövetkezet megalakulása (1298) után a szepesi egyházmegye területén egy másik szövetkezet keletkezett: a sárosi „Fraternitas Districtus Tárzensis.“ Tudvalevőleg csak 1336-ban ismertetett el az egri püspöknek e kerületre kiterjedő joghatósága. E szövetkezet alapszabályait, a mint Boleszláv, esztergomi érseknek 1322-ben kelt egyik leveléből kitűnik, Tamás, esztergomi érsek erősítette meg 1312-ben.

E megerősítő oklevélben a következő rendelkezések foglaltatnak: 1. A tized a lelkészek részére a kiközösítés büntetése alatt a legkisebb hiány nélkül fizetendő. 2. Megtiltatik a községeknek, hogy a lelkészeket mint holmi „mercenarius“-okat csak egy év tartamára alkalmazzák. 3. A szövetkezet elhunyt tagjainak utolsó rendelkezése tiszteletben tartassék; vagyounukkal végrendeletük értelmében kell rendelkezni. 4. A szövetkezet azon tagjainak, a kik a szövetkezeti gyűléseken megjelentek és a kiszabott istentiszteleti ténykedéseket elvégezték, valamint az elhunyt tagtársak temetésén jelen voltak, 40 napi búcsú engedélyeztetik. (W. I. 310.)

A magyar nemzeti muzeum kéziratgyűjteményében találunk egy 1340. okt. 21-én kelt eredeti oklevelet, a melyben *Chanadinus*, esztergomi érsek a lipótmegyei lelkészekről ala-

kíttott „*kalandos*“ egyesületet megerősíti s kiváltságokkal ruházza fel. Ugyanis az egyesület azon tagjainak, kik az évenként megtartatni szokott összejövetel alkalmával meggyónnak, az isteni tiszteletben részt vesznek és alamizsnálkodnak, 40 napi bűcsút engedélyez; továbbá felhatalmazza őket, hogy az egyházi javak bitorlót egyházi büntetésekkel sujthassák. Ez egyesület nevére vonatkozólag az idézett okiratban ezt olvaszuk: „universitas plebanorum, ecclesiarum rectores de Liphthow . . . in unum convenissent et ea quae salutis sunt, pertractassent, et inter eos, quandam confraternitatem vulgariter *Kalandus* nominatam . . . ordinassent.“ (Századok 1876. IV. füz. 343. l.) Hogy a szepesi szövetkezet *kalandostársulat* („kalandsbrüderschaft“) volt, egyebek között a két szövetkezet közös jelégje bizonyítja, mely egyuttal az egyesületnek maga elé tűzött feladatait fejezi ki: „Szeressétek a testvériséget és egymás iránt hallgatag szeretettel legyetek, mert a szeretet a bűnösök sokaságát eltakarja.“

A szövetkezet különállása a szepesi préposttal szemben.

Hogy már akkoriban (1278) a XXIV civitatum regalium plébánosai a szepesi préposttal szemben mint *különálló testület* (fraternitas) autonóm állást foglaltak el, bizonyítják az egyezés következő pontjai:

1.) A prépost a XXIV városban évenként csak egy ízben végzi hivatalos vizsgálatát; ez alkalommal be kell érnie 26 emberből és 30 lóból álló kísérettel. A plébánosok köteleessége a prépostot illendően fogadni és egy napon s egy éjen át elszállásolni. A visitatio határideje sz. Mihály napjától (szept. 29.) hamvazó szerdáig terjed.

2.) A prépost csak az egyetemes zsinatok határozatai szerint zárhatja ki a plébánost az egyház közösségéből, vagy függesztheti fel hivatalától; nemkülönben a XXIV civitatum regalium templomai ellen csak e határozmányok értelmében foganasíthatja az egyházi tilalmat.

3.) A XXIV kir. város lelkészei fölé csak jó hírű és feddhetetlen életű plébános rendeltessék prépost helyettesnek, a ki iránt ép oly tisztelettel tartoznak viseltetni, mint maga a prépost iránt.

4.) Ezentúl sem akadályozhatja a prépost a lelkészeket abban, hogy a tartományi zsinatokban részt vegyenek; e mellett sértetlenül maradnak az egyházmegyei zsinat jogai.

5.) A pápai collecta a következő arány szerint eszközöltetik: a XXIV kir. város plébánosai a kivetett összeg felét fizetik, a másikat pedig a prépost a többi papokkal.

6.) A XXIV kir. város lelkészeinek az esztergomi érsekhez való felebbezési joga ezentúl is sértetlen marad.

7.) A plébánosok végrendelkezése pontosan végrehajtandó.

8.) Ha valamely plébános nem intézkedik végrendeletileg, halála után egész vagyona a legcsekélyebb hiány nélkül két szomszédos község lelkészeinek közbenjárása mellett a prépost helyettesének adassék át. Önkényt értendő, hogy a 70 mansio után járó census csorbitatlanul fizetendő a prépostnak abban az esetben, ha az illető plébános halála előtt nem fizette meg ezt az illetéket, akár egyébként végrendeletet hagyott hátra, akár nem.

9.) Hogy a jövőben mindennemű vizsálynak eleje vétessék, egyuttal mindazok a bárminemű és nevű rendeletek, leiratok stb. melyek a jelen egyezés pontjaival ellenkeznek, örök időre érvényteleneknek nyilváníttatnak.

Ezen egyezséget nagyobb hitelesség okáért két függő pecséttel (az esztergomi érsek és az esztergomi káptalan pecsétjével) látták el.

A mondottakból kitűnik, hogy a XXIV kir. lelkész olynemű szövetkezetet létesített, melyet az egyházmegyei hatóság külön álló testületnek (fraternitas-nak) ismert el, és hogy e szövetkezet tényleg már 1239-ben állott fenn, mivel az idéztünk oklevélben a plébánosok

Mátyás, szepesi prépost idejére hivatkoztak; e prépost pedig Wagner szerint 1239-ben foglalta el préposti székhét.

Ilyen egyesület, mely, mint a fraternitas XXIV civitatum regalum annyi kiváltságokkal volt felruházva; nem egy tekintetben — kivált az egyházmegyei kormányzás dolgában — utjában állhatott a szepesi prépostnak, mint a papság hierarchikus fejének; rajta is voltak a prépostok, hogy a szövetséget hatáskörét lehetőleg szűkebb határok közé szorítsák; de ez nem sikerült nekik. A plébánosok mindenkor csodálatraméltó szívóssággal tudták jogaikat megvédeni és megőrizni. — Nemkülönbén a világi hatóssággal szemben is nagy önállóságot tudtak magoknak kivívni. Így pl. IV. László kérelmükre 1274-ben oklevelet bocsátott ki, melyben határozottan kimondja, hogy a szepesi plébánosok végrendelkezési jogát senki, még a szepesi gróf sem csorbíthatja és hogy minden-nemű terhek és zaklatások alól fel legyenek mentve.

A szövetséget kötelékébe tartozó községek.

Mely községek tartoztak eredetileg a „Confraternitas parochorum regalum“ kötelékébe, eddig még nem nyomozták ki. A legrégibb adatok, melyek a szövetséget említik, oly általános kifejezésekkel élnek, hogy lehetetlen határozottan eldönteni, vajjon a kérdéses adatok a XXIV parochorum regalum, vagy pedig a XXIV civitatum regalum szövetségetére vonatkoznak-e.

A *szepesi krónika* („Zipser Chronik“) szerint, mely a XXIV parochorum regalum egyesületének alapítási évét 1248-ra teszi, a következő helységek tartoztak e szövetséget kötelékébe: 1.) Lőcse, mint a szövetséget székhelye. 2.) Szepes-Olaszi. 3.) Szepes-Váralja. 4.) Igló. 5.) Leibicz. 6.) Béla. 7.) Ménhard. 8.) Poprád. 9.) Szepes-

Szombat. 10.) Felka. 11.) Nagy-Lomnicz. 12.) Zsákócz. 13.) Durand. 14.) Hunfalu. 15.) Káposztafalu. 16.) Csötörtök. 17.) Illésfalu. 18.) Odorin. 19.) Svábócz. 20.) Müllenbach. 21.) Ruszkinócz. 22.) Velbach. 23.) Kurimján és 24.) Pálmafalu.

A XXIV kir. város, mely 24 német községet foglalt magában, tudvalevőleg az ugynev. „*Universitas XXIV Regalium Civitatum*“-ot, vagy egyszerűen „*Universitas Saxonum Terrae Scepus*“-t alkotta.³³ Mindegyik városnak külön plébánosa („Pfarrherr“) volt. E városokhoz a következők tartoztak:

1.) Lőcse, mint székhely. 2.) Késmárk. 3.) Leibicz. 4.) Durand. 5.) Ruszkinócz. 6.) Béla. 7.) Ménhard. 8.) Zsákócz. 9.) Sztrázsa. 10.) Szepes-Szombat. 11.) Mateócz. 12.) Müllenbach. 13.) Nagy-Szalók. 14.) Felka. 15.) Poprád. 16.) Káposztafalu. 17.) Csötörtök. 18.) Illésfalu. 19.) Igló. 20.) Odorin. 21.) Szepes-Olaszi. 22.) Velbach. 23.) Szepes-Váralja és 24.) Kurimján. E városok közül idő folytán előbb Lőcse, majd pedig Késmárk foglalta el az első helyet. Azonban e két város nemsokára a szabad kir.

³³ Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy sem több, sem kevesebb, mint XXIV város tartozott az „*Universitas XXIV Civitatum Regalium*“ nevű szövetséghez kötelékébe. Igaz ugyan, hogy bizonyos időben éppen 24 város volt a szászok kiváltságos földjén, de maig sem derítették ki, vajjon mindenkor ugyanazok a városok voltak-e. Így pl. Szepes-Sümege 1293-ban a szász joggal felruházott szabad városokhoz tartozott (Fejér, VI. 1. 245. l.), 1312-ben pedig nemesi rangú volt, 1412-ben ismét szabad várossá lett. Így magyarázható meg, hogy némelyek szerint nem kevesebb mint 40 szabad város tartozott a szász szövetséghez kötelékébe, holott máskülönben csak 23 ilyen község létezett. Az 1328-iki karolingi oklevél 23 főhelyet idéz, melyeknek azonfelül 11 helység volt alárendelve. Végül mások csak 19 községet számlálnak stb.

E szövetséget, jobban mondva: ez állam az államban a legkiterjedtebb egyházi s részleg politikai szabadalmaknak is örvendett és polgári tekintetben a Comes Saxonum (szászok grófja) útján egyenesen a királynak volt alárendelve. Azonban a „*Fraternitas XXIV Pastorum Regalium*“ (a XXIV kir. lelkész szövetsége) merőben elütő testület volt. Amaz politikai és polgári intézmény volt, ez pedig tisztán egyházi szövetség, mely egyházi tekintetből a saját kebeléből szabadon választott szenior útján (mint lentebb látni fogjuk) a szepesi prépostnak volt alárendelve.

városok közé került s így a XXIV szepesi város kötelekéből kilépett. A „XXIV“-es szám különben továbbra is megmaradt, minthogy a nevezett két szabad kir. város helyébe két más helységet fogadtak be.

A XXIV kir. város kötelekébe tartozó fent említett helységeken kívül a Szepesség területén még más német lakosságú városok is voltak. Kitűnik ez I. Károly királynak 1328-ban kelt német szövegű okleveléből, melyben a szepesi német szászok kiváltságait megerősítette. Így *Löcséhez* tartozott a) Köperern, ma: Ulozsa. b) Wylkostorf város, ma: Vilkócz. c) Friedrichsdorff és d) Godfried mester falva; — *Szepes-Váraljához* tartozott: a) Kalbach ma: Kolbach, b) Heinrich Richter falva, ma: Hinczócz és c) „Erharts zween Nadasch“, ma: Trstyán. — *Szepes-Olaszhoz* tartoztak: a) Johannesdorff: ma már nem létezik. b) Altznau, ma: Oleznó, és c) Kolisdorf. ma: Kolinfalu *Odorinhoz* tartozott Danisósz; *Grosz-Thomesdorff-hoz* (ma: Tamásfalu) tartozott Klein-Thomesdorff, ma már nem létezik. — *Csötörtökfalvához* tartozott Pulmesdorf, ma már nem létezik. *Káposztafalvához* tartozott Preymandorf, ma: Primócz (W. I. 196.)³⁴ — Továbbá: Velbach, Palmesdorf, a Marschky-féle majorral. — Igló a maga majorjaival és bányáival.³⁵ Illésfalu a Szepes-Darócz nevű fekvőséggel. — Deutschendorf (Poprád). — Felka. — Schlagenthorf. — Nagy-Szalók. — Müllenbach. — Grosz-Eisdorf

³⁴ E községet Zsigmond király 1411-ben kelt egyik oklevelében Primfalfának nevezi. (P. X. 5. 131.)

1434 körül csak „XXIII civitates regales“ említetnek, mert akkor-tájban Káposztafalu már régen Rozgonyi Istvánnak volt elzálogosítva (Suppl. Anal. P. II. 242.)

³⁵ Igló város majorjai az akkori időkhöz képest igen jelentékeny complexust tettek ki. 1383-ban, vagyis 25 évvel a karolingi oklevél kiadása után, Kunsch János iglói városi bíró, egyik jegyzőkönyvben 25 majorságot jegyzett fel, melyek az ő idejében az iglói határ különböző pontjain terültek el, egyuttal azoknak a neveit is megemlíti, a kik akkoriban a majorokban laktak („gezessen sind“). (L.: „In noē dñi. Anno dñi M^oCCCC^o Tempore [= In nomine domini. Anno Domini 1300. Tempore.] 4. l. Eredeti kézirat. Igló városi ltár.)

(Izsákfalu) Menhard. — Béla. — Késmark, a IV. László királytól vett hozzátartozókkal együtt. Leibicz a maga majorjaival. — Risdorf és Durelsdorf (W. I. 196.) — Az itt említett Grosz- és Klein-Thomsdorf (Nagy- és Kis-Tamásfalu) Palmsdorf (Pálmafalu) és Denisdorf (Dénesfalu) helyett későbbben Mateócz, Sztrázsa, Szepes-Szombat- és Kurimján fordulnak elő mint kir. helységek („Regalorte“).

A főhelyeket német származású lakosok lakták; a hozzájuk tartozó községeket pedig részben németek, de nagyobb-részt tótok. E községeket lakói azonban nem voltak polgárok, azaz szabadok, hanem alattvalói viszonyban állottak uraikhoz (a főhelyekhez). Így tudjuk, hogy *Zsigmond* király 1412-ben Kolinfalut a szepes-olaszi plébánosnak adományozta, a mi azon esetben, ha e község lakosai polgárok lettek volna, meg nem történhetett volna. A „Villa Henrici Judicis et Eccardi duo Nadasch“ nevű helységek privát birtokok voltak; kitűnik ez Károly királynak 1314-ben kelt és a szepesi káptalanhoz intézett leveléből (F. VIII. 5. 91.)

A XXIV kir. városra vonatkozó nézetek, mely helységek-ből voltaképen az „Universitas Saxonum Terrae Scepusiensis“ állott, nagyon eltérnek egymástól. Így pl. *Szent-Miklóssy* a következőket sorolja fel:³⁶

1) Lőcse. 2) Váralja. 3) Leibicz. 4) Igló. 5) Béla. 6) Sztrázsa. 7) Menhárd. 8) Durand. 9) Káposztafalu. 10) Illésfalu. 11) Pálmafalu. 12) Hunfalu. 13) Mateócz. 14) Poprád. 15) Felka. 16) Kakas-Lomnicz. 17) Csötörtök. 18) Odorin. 19) Szepes-Szombat. 20) Müllenbach. 21) Ruskin. 22) Zsákócz. 23) Szepes-Olaszi.—A 24. helység hiányzik.

Genersichnél Durand és Kurimján helyett Danisócz és Pálmafalu áll.³⁷

³⁶ Lásd: Terra seu Provincia Scepusiensis, ac aequipollens titulus, olim viginti quatuor Regalium Scepusii civitatum s. a. t. Godofredus Szent-Miklóssy (Stavacs junior) s. a. t. Leutschoviae 1779. pag. 16. Nota A.

³⁷ Lásd: Merkwürdigkeiten der Freistadt Késmark. Von Christian Genersich s. a. t. Caschau 1804. I. r. 99. 100. 1.

Szabónál találjuk ugyan Durand községet, de Kurimján helyett Tamásfalu van említve.³⁸

Az 1278. nov. 29-iki oklevél szerint a következő helységek tartoztak a XXIV kir. város közé:

1) Suburbium (Szepes-Váralja). 2) Ewlenbach, (Velbach). 3) Odoryn. 4) villa nova (Igló, Neudorf). 5) villa Baldmar, (Pálmafalu) Palmsdorf. 6) villa Vrsy, (Illésfalva, Sperendorf.) 7) Vilguszdorph, (Vilkócz.) 8) Sanctus Ladislaus, (Csötörtök) 9) villa Kabus, (Káposztafalu.) 10) villa Sweni, (Svábócz.) 11) villa Theutonicalis, (Deutschendorf, Poprád.) 12) Vylka, (Felka.) 13) Sanctus Georgius, (Szepes-Szombat, Georgenberg.) 14) Milymbach, (Müllenbach). 15) lomnica, (Nagy-Lomnicz.) 16) villa Isaac, (Zsákócz, Eisdorf.) 17) villa Menhardi. 18) villa poloni (számos oklevélben Pulom — Hunfalu). Sokan úgy vélekednek, hogy Pulom alatt Pálmafalu értendő. 19) Béla. 20) Lewbitza, (Leibicz), 21) villa Durandi. 22) Villa Ruskyn. 23) Lőcse. Hogy melyik volt akkortáiban a huszonnegyedik község, nem említi a fentérintett okirat. Egyébiránt mint ilyent rendesen Kurimján (latinul: villa Quirini) községet tekintik, mert neve azok között a kir. városok között fordul elő, melyek 1298-ban Csötörtökön a XXIV parochorum regalium „sodalitas“-át megújították. (W. I. 266. és Suppl. Anal. P. I. 425.) Ha tehát az 1298-iki névlajstromhoz még Kurimjánt hozzáesszük, akkor megkapjuk a teljes számot.

A „*Viginti Quatuor Saxonicae Civitates*, quae in Scepusio existunt, collective sumptae, mox titulo Terrae, mox titulo Provinciae, a primis temporibus insignitae fuere“ cz. mű szerint, melynek egyébként sem szerzőjét, sem megjelenési helyét nem ismerjük — a „XXIV Saxonicae Civitates“ ezek voltak: 1) Lőcse. 2) Szepes-Váralja. 3) Leibicz. 4) Igló. 5) Béla. 6) Izsákfalva. 7) Menhard. 8) Duránd. 9) Poprád. 10) Felka. 11) Nagy-Lomnicz. 12) Hunfalu.

³⁸ Lásd: A szepesi szászok. Irta Szabó Benő. Győr sz. kir. városi törvényszéki tanácsnok. Győr 1866. 18. l.

13) Káposztafalu. 14) Illésfalu. 15) Pálmafal. 16) Svábócz. 17) Csötörtök. 18) Odorin. 19) Velbach. 20) Szepes-Szombat. 21) Müllenbach. 22) Ruszkinócz és 23) Kurimján. — A 24. városra vonatkozólag ismeretlen szerzőnk a következőket jegyzi meg: „Kesmarkinum unam XXIV Regalium Civitatum fuisse, diplomata probant“.

Miután Lőcse és Késmárk szabad kir. városok a XXIV civitatum regalium kötelékéből kiléptek, következőképen alakul a névlajstrom:

1) Béla. 2) Leibicz. 3) Poprád. 4) Igló. 5) Szepes-Olaszi. 6) Felka. 7) Szepes-Váralja. 8) Menhárd. 9) Durand. 10) Ruszkinócz. 11) Szepes-Szombat. 12) Sztrázsa. 13) Mateócz. 14) Nagy-Szalók.³⁹ 15) Müllenbach. 16) Velbach. 17) Zsákócz. 18) Káposztafalu. 19) Csötörtök. 20) Szepes-Sümeg. 21) Illésfalu. 22) Pálmafal. 23) Odorin és 24) Kurimján.

Bél, a ki Klesch Dániel nyomán „Compendium Hun-

³⁹ Az utóbbi helységekre nézve a következőket jegyezzük meg: (Berzeviczy) Miklós prépost (1347—1356) a szász gróf és a szász szövetkezet közbenjárásával 1352-ben Mateócz, Nagy-Szalók és Sztrázsa községekkel a nagy és kis tized (pro decimis maioribus et minoribus), valamint a bányákban és méhekben teljesítendő tized megváltása dolgában (et redemptis decimis agnorum et apum ex consuetudine tenentur) olyan egyezséget kötött, hogy a nevezett községek Miklós prépostnak, a meddig ő préposti méltóságát viseli, évenként budai sulyú ötvenhét márkát két részletben, t. i. július 25-én és december 6-án egyházi büntetések terhe alatt pontosan fizessenek. Vagyis $57 \times 3 = 171$ márkát 57 marka = 221 arany, tehát a három város mindössze 663 aranyat fizetett. Egy körmőcsi arany értéke körülbelül 5 frt volt, kapunk 3315 frtnyi összeget, melyből egy-egy városra 1105 frt esik. — Végül megemlítjük, hogy ezen egyezés csak a kisebb tized felére vonatkozhatott, melyet a prépostok a felettük álló esztergomi érsek adományozásából élveztek; mivel a nagy gabonátized a XXIV kir. városban kizárólag a helyi plébánosoké volt, miként V. István és Károly királyok kiváltságaiból világosan kitünik. (Suppl. Anal. II. 113.) — Ez az egység idő folytán számos perlekedésre szolgáltatott okot a prépost és az egyes községek közt. A Sztrázsa község részéről a prépostnak fizetendő tized ügyében felvett 1675-ik évi jegyzőkönyvbe 99 nyugta van bejegyezve, melyekből kitünik, hogy Sztrázsa, „titulo arendae“ tized fejében évenként csak 30 frtot fizetett. Az első nyugta 1550-ben kelt. (Lásd: Prot. 1675. fol. 305—315 Szepeshelyi országos lt. — V. ö.: „In facto decimae oppidi Sztrázsa.“ Miscellanea Cottus Seepus. Serin. VIII. Fasc. 2.)

gariae Geographicum“ (Posonii 1779.) cz. művében (291. l.) a XXIV város névsorát idézi, azt állítja, hogy a „24 regales urbes“ a XIV. és XV. században híresek voltak, hozzátéve, hogy egykoron a nevezett városok *két rendbeliek* — *egyháziak* és *polgáriak* — voltak („duplicis olim fuisse ordinis, alias *Ecclesiasticas* alias *civiles*.“) *Egyháziak* voltak: 1) Lőcse. 2) Szepes-Váralja. 3) Szepes-Olaszi. 4) Igló. 5) Leibicz. 6) Béla. 7) Ménhard. 8) Poprád. 9) Szepes-Szombat. 10) Felka. 11) Nagy-Lomnicz. 12) Zsákócz. 13) Hunfalu. 14) Káposztafalu. 15) Csötörtök. 16) Pálma-falu. 17) Odorin. 18) Illésfalu. 19) Svábócz. 20) Müllenbach. 21) Ruzskinócz. 22) Velbach. 23) Durand és 24) Kurimján.

A *polgári* rendűekhez („civilis ordinis vici“) tartoztak: 1) Nagy-Lomnicz. 2) Hunfalu. 3) Svábócz. 4) Sztrázsa. 5) Nagy-Szalók és 6) Szepes-Sümeg.

1606-ban a XXIV pastorum regalum szövetezete ugyanazokból a helységekből állt, melyeket *Bél* idéz, avval a különbséggel, hogy a Goltz-féle Matriculában a XXIV parochorum regalum jegyzékében Szepes-Olaszit is találjuk.

Wagner (I. 283. 284.) a „XXIV Civitates Terrae Scepusiensis“-hez a 13 várost számítja, mely Lengyelországnak volt elzalogosítva s hozzáveszi a Szepesvárhoz tartozó 11 várost; ezek a következők: Nagy-Szalók, Müllenbach, Velbach, Zsákócz, Káposztafalu, Csötörtök, Sümeg, Illésfalu, Pálma-falu, Danisócz és Kurimján. — A XXIV regalum parochorum-hoz számítja *Wagner* a XIII szepesi várost, — Matheócz és Mihályfalva kivételével, — azután a Csáky-féle helységeket (oppida) Nagy-Szalók, Sümeg és Danisócz kivételével; hogy pedig a „XXIV“-es szám kifussa, hozzáveszi még Lőcsét, Odorint, Svábóczot, Hunfalut és (Nagy)-Lomniczot.

A szövetkezet alapszabályai.

Hogy a XXIV plébános szövetkezete maradandó legyen, tagjai rendszabályokat szerkesztettek maguknak, melyeknek megtartása rájuk nézve kötelező volt. Az eredeti szabályokat nem ismerjük ugyan, de ha igaz, a mit a (csak töredékben reánk jutott) alapszabályok írója állít (W. I. 266. l. és B. Suppl. Anal. I. 425. l.), hogy a szövetkezet tagjai (a XXIV szepesi plébános) Csötörtökön 1298-ban összejövén: „*praesentem fraternitatem ediderunt, seu potius a suis praedecessoribus editam renovarunt*“: akkor a fentemlített szabályokat a szövetkezeti alapszabályok *eredeti* töredékeinek tekinthetjük. E feltevésünket az a körülmény is támogatja, hogy a Goltz-féle matriculában idézett „1298-iki régi statutumokból“ egyebek közt egy lényeges pont is hiányzik, mely szerint ugyanis bizonyos feltételek alatt világiak is lehettek a szövetkezet tagjaivá. És ámbár Goltz az 1298-iki régi alapszabályokhoz írt bevezetésben határozottan kiemeli: „*ex quibus potissima et cum ss. litteris convenientia excerpere volui*,“ — mégis azon véleményen vagyunk, hogy egy olyan férfiú, mint Goltz, a ki a matriculában nagyon gyakran a legcsekélyebb dolgokat is megemlíti, olyan lényeges pontot, hogy t. i. világiak is beléphettek a szövetkezetbe, bizonyára ki nem hagyott volna. Fentebbi megjegyzése valószínűleg egészen lényegtelen dolgokra vonatkozik, minő pl. az, hogy a szövetkezeti tagoknak sarúban, sarkantyú nélkül kellett a gyűléseken megjelenniök stb. stb.

A rendszabályok (B. Suppl. Anal. I. 425—429. l. szerint) a következők:

Fragmentum Statutorum, quibus Parochi Scepusienses innovant Sodalitatem, a suis decessoribus institutam A. D. 1298.

ANNO Domini MCCXCVIII. in Ecclesia B. Ladislai Confessoris in Foro Quinto (Csötörtök) convenientes in unum de Suburbio (Szepes-Váralja), de Eulenbach (Velbach), de Odorin, de Villa nova (Igló), de villa Palmarum (Pálmafalu), de villa

Ursi (Illésfalva,) de S. Quirino (Kurimján), de S. Ladislao, de villa Compositi (Káposztafalu), de villa Sueui (Svabócz), de villa Theutonicali (Poprád), de Filka, de Georgio (Szepes-Szombat), de Millenbach, de Lomnicz, de villa Pulom (Hunds-dorf), de Bela, de Libitza, de villa Dürandi, de villa Rusquini, de Leutscha Plebani de Scepusio [qui nempe a. 1274. — a Ladislao rege — impetrarunt] invocata Spiritus Sancti gratia, et eiusdem favente clementia, ea, quae salutis suae et honestatis sunt, pertractantes et disponentes, praehabita dudum inter eos fraternitatem, atque charitatem in pristinum statum revocare cupientes, iuxta illud B. Petri Apostoli: Estote fraternitatis amatores, et illud: mutuam in vobis charitatem continuam habentes; quia Charitas operit multitudinem peccatorum. Ipsa enim Charitas, ut dicit D. Bernardus, finis est praecepti, nec non vestis nuptialis, imo, ut Joannes Apostolus ait: ipse Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in ipso.

Haec inter se revolventes, et pertractantes, praesentem Fraternitatem ediderunt, seu potius a suis praedecessoribus editam renovarunt, eligentes duos Patronos, scilicet Spiritum Sanctum, et Matrem Misericordiae, Virginem Mariam, in quorum honore bis in anno Fraternitas celebratur, ut videlicet ex hoc vigor, et fervor verae societatis, et dilectionis inter eos iuxta praedecessorum suorum consuetudinem laudatam reformetur et ferventius accendatur, dicente Domino: In hoc cognoscent, omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem; et ut etiam ex hoc lucerna lucens hominibus talipraeferatur exemplo, iuxta illud Evangelii Mathaei 5: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem Vestrum, qui in coelis est. Ut igitur Fraternitas haec per ipsos edita, seu renovata, ab hominibus firmiter, seu inviolabiliter observetur, data verbotenus fide, seu manuali promissione facta, ipsam confirmare curarunt, ut ex hoc magis ac magis ad obediendum honestati, et pietate sunt adstricti, et ut mores et actus eorum in melius reformentur. Sed quia cura volubilitate temporum voluntates etiam, atque proposita saepius immutantur hominum; ne aliquis per suam inertiam, seu malitiam huiusmodi, decentem devotamque Fraternitatem dirumpere, seu rescindere in posterum valeat, seu praesumat; quod forsán evenire posset, si tamquam acephalus unus pro suae viveret libitu voluntatis. Quamobrem pro memoriali desideratione praefatam Fraternitatem in scriptis redigen-

tes, quatuor ex Fratribus elegerunt, qui salvo semper in omnibus Praelati iure, per spatium unius anni Rectores, Custodes, nec non provisos speciales praedictae sint Fraternitatis, et omnium ac singulorum ad ipsam pertinentium Fraternitatem, quibus alii Frates in omnibus honestis, atque licitis, quae ad conservationem honoris et libertatis simul, et salutis eorum spectare dignoscerentur, sine omni contradictione, sub fide praestita teneantur obedire. Isti quatuor summa cum diligentia dicent, ordinent et conscribant, quidquid eis videbitur, quod ad utilitatem Fratrum et ipsorum libertatem sit proficuum, et honestum.

Quae autem scripserint aut statuerint, coram Fratribus recitent, et si omnibus placuerit, seu maiori parti et saniori, imponantur cum aliis statutis in registro, et sub priori iuramento firmiter observentur, et sic, succedente tempore, in omni devotione recipiet Fraternitas incrementum. His etiam quatuor claves de communi scrinio assignentur, et sigillum Communitatis eisdem seu uni eorum committatur. Item praedicti quatuor ad celebrandam Fraternitatem de loco congruo provideant, et Fratres, per litteras sub sigillo communi conscriptas, convocent; quos etiam sub poena statuti convocare possunt ac debent, cum fratribus ingruerit necessitas conveniendi, vel quoties eis videbitur opportunum; iidem etiam quatuor tollant, quae tollenda, et iuxta suas conscientias et sub fide dicta Fratribus dispensent pro utilitate, atque honeste Fraternitatis, prout eorum discretioni videbitur expedire, ita tamen ut anno eorum regiminis expleto, coram Fratribus reddant de omnibus sibi commissis, atque ab eis collectis rationem, claves quoque scrinii communitatis, et Sigillum et alia sibi commissa resignent. Ex tunc de communi consilio iidem, vel alii quatuor eligantur ad Officium, quod primi gesserunt, honeste et fideliter peragendum, qui similiter pervigili cura stare, atque laborare pro negotiis nec non libertatibus Fratrum sint adstricti.

De recipiendis ad Fraternitatem.

Primo itaque notandum: quod eo omnium plebanorum voluntate atque statuto nullus ad Fraternitatem recipi debet nisi sit Plebanus bonae famae aut conversationis, Laicis plane exclusis, nisi forsitan de communi consilio Fratrum in participationem orationum aliqui recipiantur: quibus tamen sic receptis, eorum consiliis, seu mensae, non licebit interesse, nisi per Fratres specialiter ad hoc vocentur.

De Provisoribus Fratribus, venientibus ad Fraternitatem.

Sciendum: quod a Provisoribus quatuordecim diebus ante Fraternitatem praemitti debet epistola ad convocandos Fratres. Quodsi per eos neglectum fuerit, et ex hoc Fratres non venerint, pro quolibet non veniente solvent unciam A. (Argenti?) si apud quempiam Fratrum literae remanserint, vel manendum tardaverint, solvet totidem. Venientes itaque ad Fraternitatem, unusquisque Fratrum sub poena statuti, solo famulo sit contentus, praemunitus etiam superpellicio nec chorum calcaribus, et sine superpelliceo intrare praesumat, honore invicem et spiritualiter in ecclesia praevientes, ita ut seniores habeant locum primum, mediocres secundum et iuniores ultimum. Nam et statuta Patrum honorem senibus volunt impendi. Item mane veniant ita, ut omnes in prima Missa praesentes existant.

Goltz Joakim mester (magister) szepes-iglói plébános a Fratrum XXIV Regalium 1298-ban Csötörtökhelyen („in foro Quinto“) újra szerkesztett alapszabályaiból huszonöt szakaszt jegyzett fel a későbbben utána elnevezett *Matricula Goltzianának* első és következő lapjain. E szakaszok a következők:

**Statuta Fratrum XXIIII. Regalium
antiqua tum recentia.**

Anno Dni 1298 vigintiquatuor regales convenerunt in Foro quinto, Fraternitatem ante multos annos fundatam renovarunt et confirmarunt. In eius confirmationem Statuta quaedam conscripserunt, ex quibus potissima et cum sacris literis convenientia excerpere volui; postea etiam addam, quae nuper his ex totius fraternitatis consensu adicere utile et necessarium esse duximus.

I. Quatuor ex fratribus eliguntur (Senior sit cum tribus Consenioribus) qui salvo Praelati jure, per spatium unius anni, rectores, custodes et provisores speciales sunt praedictae fraternitatis.

II. His alii fratres in omnibus honestis et licitis, quae ad conservationem honoris, libertatis et salutis spectare videbuntur, sine omni contradictione sub fide praestita obediunt.

III. Isti quatuor conscribunto, ordinanto, et dictanto quicquid ad utilitatem et libertatem fratrum fuerit necessarium.

IV. Quae autem scripserunt et statuerunt, coram fratribus recitanto. Etsi placuerint omnibus vel parti maiori et saniori, aliis Statutis adiciuntur, et sub iuramento firmiter observantor, ut fraternitas cum tempore in omni devotione capiat incrementum.

V. His quatuor vel uni eorum (Seniori) claves communis scrinii, et quicquid in eo est, cum sigillo communitalis committuntur.

VI. Idem de loco convenienti ad celebrandam fraternitatem deliberanto: Et fratres per literas sub communi sigillo scriptas convocanto, quoties necessitas postulaverit.

VII. Epistola, qua fratres convocandi, decem diebus ante fraternitatis celebrationem emittitor.

IIIX. Si cuiusdam negligentia iusto diutius retenta fuerit, uncia mulcator. (X. numis 28)

IX. Quilibet fratrum, ad fraternitatem veniens, unico famulo contentus esto.

X. Honore invicem praeveniunto. Seniores locum primum, mediocres medium, iuniores ultimum occupanto.

XI. Omnes in tempore adsunto, tardius venientes mulcantur. Qui non venerit ante concionem, pondus; qui sub concione duo pondera, qui post concionem, lothonem numeranto.

XII. Absoluta concione fratres, omnibus aliis exclusis, inter se de suis negotiis tractent. Nec prius cibum capiant, quam omnia eorum negotia, quae tractanda fuerunt, sobrio vultu finiantur.

XIII. Postremo Senior cum Consenioribus de omnibus sibi commissis rationem reddant; clavibus scrinii communitalis et sigillo depositis, Officium resignent. Tum de communi consilio vel iidem confirmentur, vel alii quatuor eligantur ad officium, quod primi gesserunt, honeste et fideliter peragendum, qui similiter pervigili cura pro negotiis et libertatibus fratrum vigilare et laborare sint adstricti.

XIV. Nemo in fraternitatem recipiatur, nisi sit bonae famae et conversationis.

XV. Ad deliberationes et mensam fratrum, nemo admittatur praeter fratres. In conclave et ubi cibum sumunt nemo ingrediatur, paucis exceptis servitoribus.

XVI. Quatuor tantum fercula apponantur, si secus factum fuerit, domestici solvant poenam.

XVII. Ad mensam unus ex junioribus legat vel confessi-

onem, vel statuta fratrum, et silentium inter legendum praestetur. Sub poena etiam statuti, quisque sine fabulationibus, quae leguntur attendat, et a colloquiis, donec lectio finiatur, abstineat.

XIIX. Familia propriam domum aut habitationem, ubi comedant, habeant.

XIX. Nullus fratrum illo die tabernam intret, ne scandala dentur: sed unusquisque cum honore studeat ad propria remeare.

XX. A ludo sive tesserum, sive quovis alio, omnes et singuli abstineto. Si quis per ludum, vel suo, vel alieno nomine, aliquid acquisiverit, vel perdiderit, si lucrum vel damnum excesserit, quantumcunque lucratus fuerit vel perdiderit, tantundem fratribus solvere teneatur. Si summa minor sit uncia, nihilominus unciam solvat. Nam in talibus ludis integritas deest charitatis, avaritiae adest sitis; dehonestatio, ut illi loquuntur, offensio clericalis honoris, et scandalum plurimorum proximorum.

Hinc formidandum est illud Christi Math.: 18. Qui scandalisaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria de collo eius, et demergatur in profundum maris. Et illud beati Gregori: Tot mortibis dictus est praelatus, quot mala exempla in subditos mittit.

XXI. Si quis ex fratribus infamis fieret, propter crimen aliquod admissum, provisos ipsam ad se occulte vocent, benigne et fraterne moneant, ut excessus suos corrigat et emendet. Si fecerit, bene quidem. Sin minus, ipsum coram omnibus fratribus accusent, ut de crimine publice a fratribus arguatur et ab ipsis tamquam alienus reputetur, quousque vitam suam emendaverit. Fraternitas enim non debet esse iniquitatis fomentum vel scutum, sed potius charitatis nutrimentum, et aggregatio virtutum.

XXII. Si quis ex fratribus morbo correptus, extremam sibi horam imminere senserit, coram duobus fratribus, et aliis viris idoneis testamentum secundum libertatem privilegii plebanorum de omnibus bonis suis disponat. Testamentum scribi faciat, et executores testamenti statuatur. Et non erit quod impediatur, quin testatoris ultima voluntas modis omnibus impleatur. Ipso vero mortuo, duo ex fratribus bona eius ad implendum testamentum conservent, nec per aliquos amicos seu quoscumque alios indebite diripi patiantur.

XXIII. Statuimus item, ut vicini sub fide praestiti iu-

ramenti teneantur vicinos suos, quos sciunt contra statuta fratrum deliquisse, ad seniores charitative deferre.

XXIII. Pacis tempore bis in anno celebretur fraternitas, cemptis exequiis pro fratre aliquo celebrandis. Prima Dominica aestatis et prima post festum Michaelis.

XXV. Postquam fratres convenerint, Dns Senior primo causas Congregationis exponat, quae sunt: 1° Gloria Dei. 2° Patrum devota institutio. 3° Negotia et utilitas fraternitatis publica. Deinde omnes moneat, ut honeste se regant tum in congregatione, tum in officio suo apud auditores suos.

Goltz a régi, 1298-iki alapszabályokhoz *ujakat* is csatolt. Ezek a következők:

ANNO 1605. 23 Novembris in Paraecia Neocomiensi. Seniori M. Joachimo Goltzio Dragenburgensi, Marchico, pastore eius loci, sequentia statuta ex consensu totius fraternitatis, partim ex superioribus repetita, partim de novo facta et confirmata sunt.

I. Generalis 24 Regal: congregatio singulis annis ante festum Joannis institutor. Tum enim dies longior: iter facilius et expeditius.

II. Si qua praeter hanc opus est, illa circa festum Michaelis debet institui, vel si magis placet, Martini.

III. Omnes Ecclesiae ministri tam Diaconi quam plebani praediti sunt vita honesta et gravi, fama integra: alieni item ab omni haeresi tam nova quam veteri.

IV. Muneribus, vel traditione partis alicuius e redditibus, vel alio quocunque modo illegitimo in Ecclesiasticam functionem nemo irrepito; Qui fecerit, collegii nostri membrum nunquam esto.

V. Sine consilio Senioris et totius collegii nostri nemo in nostris Oppidis ad functionem Ecclesiasticam vocator.

VI. Stellionibus ad nostras Ecclesias aditus praecclusus esto.

VII. In Officii sui partibus peragendis quilibet vigilans esto, nec quod necessarium est, aliquis intermittito.

IIIX. In Ecclesiam nil novi, nec ceremonias quidem, introducito.

IX. In vita moribusque singuli inculpabiles sunt, nec malum aliis exemplum praebento.

X. Ebrietatem omnes fugiunto.

XI. Oenopolia et tabernas nemo frequentato.

XII. Si ebrius aut in oenopolis aut tabernis inventus fuerit, pro singulis vicibus floreno uno mulctator.

XIII. Si qui in nuptiarum solennitatibus et civilis magistratus renovatione aliquid consuetudini, quae non facile propter communem tranquillitatem potest abrogari, dare et concedere coguntur, diligenter cavento, ne ingurgitatione, aut choreis aliquem offendant, sed vita sobria et decenti suis auditoribus praeluceant.

XIV. Domi quivis se contineto, lusus lucri causa institutos, levitatem in vestitu, Encaenia ad exemplum gentilium, impudicas et scurriles saltationes, provocationes fratris vel alterius ad arma, quislibet sedulo vitato.

XV. E curiis pastoralibus, quae temperantiae et frugalitatis officinae esse debent, nemo tabernas publicas facito: nec exserto indice cerevisiam aut vinum propinato, ne ministerium in contemptum adducat.

XVI. Inutiles et offenciculosas apud alios contentiones de articulis fidei omnes fugiunto. Nam inter Christi servos (teste Ambrosio) collatio, non contentio esse debet. Et misteria fidei sobriam ac religiosam requirunt tractationem.

XVII. Quilibet fratrum concordiam amato et conservato, Qui secus fecerit, contra hanc aut alias leges deliquerit, pro ratione delicti multator.

XIIX. Charitatem mutuam omnes observanto. Ex mutua enim dilectione Christi discipuli agnoscuntur.

XIX. Nemo fratrum sine consensu, consilio et voluntate Dñi Senioris, ab aliis fraternitatibus vocatus ad controversiam aliquam componendam proficiscitor. Nolumus enim alienam litem nostram facere.

XX. Si quis ex fratribus sciet, aliquem quovis modo Ecclesias turbare, sive nova dogmata seminando, sive negotium fratribus facessendo, sive honestam ipsorum existimationem arrodento, ne quaque id dissimulato, sed Seniori, ut veteres 24 Regalium leges sonant, charitative indicato.

XXI. Delinquentes privatim a Seniore et Consenioribus monentor. Si privatam illam admonitionem non admiserint, postea publica arguuntor. Et nisi desistant, pro alienis quousque vitam suam emendaverint, reputantor. Non enim iniquitatis fomentum vel scutum, sed potius charitatis incrementum et aggregatio virtutum fraternitas esse debet.

XXII. In Congregationibus vel Confessio vel leges ab eo, cui Senior id munus imposuerit, clare et distincte tempore prandii leguntor.

XXIII. Modestiae in Conventibus omnes operam danto: A

clamoribus, item rusticis rixis, omnes et singuli sub gravi poena, abstinento.

XXIV. Fratres e congregatione cum benedictione dimittuntur: et unusquisque memor sui Officii, ad Ecclesiam suam redire festinato.

XXV. Si quis fratrum graviter decumbat, et extremam sibi horam imminere sentiat, coram duobus fratribus et aliis viris idoneis, edita prius confessione sua testamentum legibus et equitate conveniens condito, secundum libertatem privilegiorum 24 regalium fratrum de bonis suis disponito, et executores testamenti statuito. Hi, quod est tutorum munere suo fideliter funguntur, fraternitate consilium et operam non denegante ne viduis et pupillis iniuria aliqua fiat.

XXVI. Cumque secundum morem regionis annus pastorum computetur a festo trium regum. Si pastor quispiam ex hac vita prius vocetur, quam terminus ille adveniat, vidua vel pupilli iis decimis, quae vivente marito inportate sunt, libere fruuntur. Interim tamen aliquem, qui loco defuncti labores Ecclesiasticos sustineat, alunto. Si vero ultra terminum festi trium Regum pastor vivat, neque tamen vivendo eo usque pertingat, ut decimas accipere possit, vidua et pupilli debita mercede, secundum cognitionem fraternitatis et aliorum bonorum virorum non fraudentur.

XXVII. Si cui e fratribus infans moritur, equum est, ut fratribus vicimoribus duo vel tres in luctu eius praesto sint. Sin uxor: adsint, quotquot ille a Seniore expetiverit. Sin frater aliquis, omnes, sub poena in legibus veteribus 24. Regalium contenta.

XXIIX. Ante privatum Senioris colloquium et publicum totius fraternitatis examen, nullus qui in diaconum recipiendus est, pro ordinibus emittitor.

XXIX. Idem suis pastoribus reverentiam, honorem et obedientiam in omnibus licitis exhibento.

XXX. Qui secus fecerit, apud Senioremem accusator.

XXXI. Si admonitus pergat in contumacia de officio suspenditor, aut prorsus removetur.

XXXII. Ludirector sine consilio et voluntate Pastoris non suspenditor.

XXXIII. Obedientiam et honorem suo pastori singuli praestanto.

XXXIV. Mores et vitam omnes honeste corformanto.

XXXV. Vinum sublimatum nemo Rectorum in Schola propinato.

XXXVI. Inobediens et negligens inventus, apud Seniores, aut fraternitatem accusator.

XXXVII. Si vitam non emendet, post admonitionem aut correptionem unam et alteram, a Magistratu ejcitor, nec in fraternitate ei locus amplius relinquitur.

XXXVIII. Festa in nostris Ecclesiis praeter summa et solennia haec observantur et celebrantur: Circumcisionis, Trium Regum, Conversionis Pauli, Purificationis Mariae, Matthiae, Annuntiationis Mariae; Philippi Jacobi, Ascensionis, Joannis Baptistae, Petri Pauli, Visitationis Mariae, Mariae Magdalenae, Jacobi, Bartholomaei, Mathaei, Michaelis, Simonis Judae, Omnium Sanctorum. Andreae et Thomae. (Stephani et Joannis referuntur ad festum Nativitatis.)

XXXIX. Alia festa, quae praecedentia apud pontificios sunt in usu, (ut sunt: Corporis Christi, Conceptionis et Assumptionis Mariae: Catharinae, Laurentii et similia alia) in nostris Ecclesiis celebrare nolumus. Qui secus fecerit, duobus Taleris mulctator.

XL. Quando festum Annuntiationis Mariae incidit in Septimanam Passionis, in die Marterwochen ex decreto fratrum Anno 1606 facto celebrari debet ipsa Dominica Palmarum quemadmodum in Saxonia fieri solet.

Haec Statuta ut semel sunt ab omnibus approbata; ita volumus ea esse rata et perpetua; ab omnibus observari; a nullo violari. Siquis ea violaverit, secundum meritum, ex fratrum cognitione et sententia puniatur.⁴⁰

⁴⁰ Ámbár sem a régi, sem az új alapszabályok nem intézkednek arra nézve, vajjon a XXIV kir. plébánosnak meg volt-e engedve valamely idegen, vagy pedig olyan szövetkezetbe belépni, melynek székhelye a haza határain kívül volt, mégis akadunk egy esetre, melyből kitűnik, hogy a plébánosok ebbeli joga csorbitatlan maradt. — IV. Jenő pápa (1431—1477), a ki tudvalevőleg keresztültvitte, hogy a vatikáni levéltár Avignonból Rómába vitessék át, újra szervezte a „Confraternitas Sancti Spiritus de Urbe“ nevű egyesületet, a melynek célja a már III. Incze (1198—1216) idejében lelenczek, betegek és szegények számára alapított menedékház segélyezése volt. Már néhány nappal az erre vonatkozó pápai bulla közrebocsátása után (1446. ápril 6-án; e bulla 1446. márcz. 25-én kelt) beiratkozott az egyesület tagjai sorába egy Klenschime (Kleinschmit?) Jodók nevű pap (plébános?) „presbyter Strigoniensis dioecesis habitans in Nova-Villa (Neudorf. Iglo) in Ceppis.“ — Biztos adatokat arra nézve, hogy a XXIV reg. pastorum szövetkeze.

Ezek az alapszabályok épugy a XIII szepesi város lelkészeire és a XI szepesi városéira, valamint egyáltalában a XXIV reg. pastores-re nézve kötelezők voltak.

A XIII szepesi város elzálogosítása után gyakran történt, hogy e városok lelkészei szántszándékkal elmaradtak a szövetkezet gyűléseiről. Pedig e gyűlések a végből tartattak meg, hogy részarányosan osztassék fel az az adó, melyet a lelkészek meghatározott időben, vagy pedig rendkívüli esetekben pénzben, vagy pedig természetben a lublói várba szállítottak. A tagok gyakori mulasztásai miatt az 1636-iki jun. 12-én Szepes-Olasziban *Cor-nides Dániel*, helyettes-seniornál⁴¹ megtartott szövetkezeti gyűlésen a következő határozatot hozták:

I. A fraternitatis congregatione nemo temere emaneto.

II. Congregationi interesse non valens, honeste suam absentiam litteris per certum tabellarium missis, coram Reverendis Dominis Fratribus excusato; ne male audiat Fraternitas, neve imprudenter, vel hiulce aliquid concludant praesentes etc.

III. Emanens in posterum extra justam causam severe mulctator. Si Majorum aliquis fuerit, aureum; Si Submajorum, duos florenos cum viginti quinque Denariis; Si Medius Imperialem. Si Minorum, unum florenum deponito.

IV. Cum hactenus pro obtinenda XIII oppidanorum Pastorum libertate multa perpassi sumus, et plurima in varia variosque, varie passim contulerimus, deinceps, in hocce XIII oppidanorum Pastorum Contubernium recipiendus, tantum in Commune bonum eorundem dabit ultro, quantum eius Parochia quotannis pro festo D. Andreae in censum Reverendissimo Domino Praelato conferre atque pendere solet. Si noluerit, non recipitor. (Codex 145).

---

tének egyik tagja a „Confraternitas Sancti Spiritus de Urbe“ nevű egyesületbe beiratkozott, a fraternitás beiratkozási könyvében (1499. decz. 20-áról) találunk, fol. 276^b (u. h.) Ugyanis ott szóról-szóra ez áll: „Johannes plebanus de Libis (Leibicz) Strigoniensis dioecesis“ stb. (Monumenta Vaticana Hungariae. Series prima. Tomus Quintus. Budapest. 1889. 1. és 75. l.)

⁴¹ Zabler 1634. nov. 2. mondott le Ménhardon a szeniori hivatalról.

Hivatalos nyelv.

A szövetkezet hivatalos nyelve eredetileg a *latin* volt. E nyelven tartották az istenitiszteleket, a prédikáció kivételével: ez a község lakossága szerint német vagy tót nyelven tartatott. Nemkülönben latinul szerkesztették a hivatalos leveleket, tárgyalásokat, jegyzőkönyveket stb. Csak midőn az egyesület a XVI. században a kath. egyháztól elszakadt, a *német* nyelv lett lassankint a szövetkezet hivatalos nyelvén. Legtöbb részök volt ebben a reformáció idejében Németországból bevándorolt prédikátoroknak. Alig mult el félszázad a Goltz-féle alapszabályok elfogadása óta (1605), máris a szövetkezet keblében lényeges, az alapszabályokkal homlokegyenest ellenkező változásokat észlelhetünk, melyek a nyelvre és az isteniszületre vonatkoztak. A szenior és a lelkészek a reformáció idejében a községek egyszerű hivatalnokaivá súlyedtek és kénytelenek voltak magokat rendelkezésének alávetni. (L. lent.) A lelkési hivatal ezen felette kedvezőtlen állapotát igen jól jellemzi Molnernek 1555-ben a lőcsei városi hatósághoz intézett folyamodványa. (Lőcseváros ltára V. osztály 2/35 frat. 24. reg. Molner levele és kérvénye. Eredeti okirat. V. ö. Molitornak 1558. jul. 13-án kelt végrendeletét. A lőcsei evang. egyházközség ltarában. Eredeti okirat; l. alább.) — A német nyelvnek az isteniszületi ténykedéseknél való alkalmazására vonatkozólag a *lőcsei krónikában* olvassuk, hogy az 1656-iki jul. 2-án Eperjesen megtartott zsinaton, melyen Lőcséről Zabler János archidiaconus, Kroner János conrector és a városi tanács részéről Gosznavitzer Mátyás és Scheuermann János voltak jelen, egyebek között elhatározták, hogy az V szab. kir. városban az isteniszület ténykedésénél a latin nyelv helyett a német használtassék. — Ugyancsak jul. 14-én a városházán számot adtak a lőcsei prédikátorok a zsinat határozatairól, melyeket jul. 16-án Zabler a szószékről a közönséggel is közölt. — Az új

egyházrend jul. 17-én lépett életbe.⁴² — Mint Lőcsén, úgy történt egyéb, a szövetkezethez tartozó községekben is; a német nyelv az istentiszteleti ténykedéseknél lassankint kiszorította a latint. Béla, Durand, Felka, Szepes-Szombat, Hunfalu, Leibicz, Nagy-Lomnicz, Menhard, Mül-lenbach, Poprád, Ruszkinócz, Szepes-Olaszi, Szepes-Vár-alja és Zsákócz községekben már a XVII. század közepe táján az egész istentisztelet jobbadán német nyelven tartatott és mai napig is e nyelven tartatik. A többi községekben pedig tót nyelven tartották az istentiszteletet. Svábócson, mint a szövetkezethez tartozó egyetlen tót ajku evang. községben még manap is az egész istentiszteletnél a tót nyelvet használják.

Ellenben Velbach, Odorin, Pálmafalu, Káposztafalu és Csötörtök községekben kath. plébániák vannak s így az istentisztelet természetesen latinul végeztetik, nemkülönben Kurimjánban, mely község mint filia Pálmafalvához, — és Illésfalván, mely község ma mint filia Szepes-Sümeghez tartozik.

A szövetkezetbe való fölvételről és a fölvételi díjról.

A szövetkezet tagjává csak az olyan feddhetetlen életű lelkész lehetett, a ki a XXIV regalium parochorum kötelékébe tartozó egyik község plébánosa volt. A XXIV

⁴² Den 2-ten Juli (1656) ist abermal nach Eperies in Synodo gezogen von uns Herr M. Joh. Zabler Archidiaconus und Herr Joh. Kroner Conrector, aus dem Rath Herr Mathias Gosnavitzer und Herr Johann Scheuermann. Unter anderem ist auch beschlossen worden in allen V königl. freyen Städten, die alten Kirchen Ceremonien, als nemlich die alten lateinischen Lieder, die Methen, den Exorcismum, dass die Hochzeiten an Sontag sollen abgehalten werden, etc. abzuehaffen und hingegen in deutsch zu singen, und wie die Kirchenordnung jetzund ist angeordnet worden. — Den 14-ten Juli (1656) derogen sie allesämmt (nämlich damalige zu Leutschau Predigor) auf's Rathhaus erschienen (nämlich um Rechnung zu geben), was in Synodo zu Eperies beschlossen worden. Sind also den 16-ten Juli (1656.) in der Kirch von Kanzel von H. M. Zabler publicirt worden und ward drauf den 17. Juli der Anfang gemacht, dabey auch der 87. Psalm verlesen worden.“

város valamelyik plébániának elnyeréséhez a mindenkori szenior beleegyezése volt szükséges. Mihelyt valaki plébánossá lett, köteles volt az alapszabályok értelmében a szövetkezet kötelékébe való felvételeért szóbelileg kérelmezni. A kérelmezés nyilvánosan történt a gyűlés színe előtt; ez döntött a felvételre nézve. A kérelmezőt rendszerint a legközelebbi gyűléshez utasították, mely azután véglegesen határozott. Későbbben figyelmen kívül hagyták az alapszabályok eme rendelkezését, a mennyiben a kérelmező mindjárt az első jelentkezésnél vétetett fel az egyesület kötelékébe. (Lásd pl. *Noscovi* szeniornál.)

Eleinte elegendő volt, ha az illető kezét a szeniornak nyújtva a gyűlés előtt ünnepélyes fogadást tőn, hogy az alapszabályok szerint fog élni és működni. Később az újonnan felvett tagok a következő esküt tartoztak letenni:

„Ego N. N. juramento me obstringo, quod vocationi meae ecclesiasticae diligenter praeero, item scandala publica et privata, ne ministerium verbi Dei propter me male audiat, fugiam, item domino seniori nunc temporis constituto et eius successoribus legitime ad hoc officium vocatis, fidelis et obediens ero, item honorem et omne proficuum fraternitatis pro meo posse promovebo et procurabo. Sic me Deus ipse altissimus adjuvet. Amen.“ (Johann Samuel Klein: *Nachrichten* von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger etc. III. Th. Pest. 1873. 295. 296. l.)

Abban az időben, midőn a szövetkezet a kath. egyháztól tényleg elszakadt, 1582-ben, az újonnan felvett tagok kötelesek voltak a „XXIV Regalium Ecclesiarum Scephusiacarum“ ker. hitvallását aláírni. E hitvallási formulát a szövetkezet 1549-ben terjesztette fel I. Ferdinánd elé; Szepesvármegye pedig 1587-ben erősítette meg. (Lásd alább Hortensius szeniornál.)

A kath. egyháztól való elszakadás és az ágostai hitvallás elfogadása 1582-ben a szövetkezet keblében sok vizsály és nézeteltérés oka lett. Így pl. 1598. jul. 7-én

a szövetkezet Pálmafalván congregacziót tartott, mely alkalommal négy lelkész, névszerint *Wagner* Jakab Szepesváraljáról, *Gera* Konrád mester Káposztafalváról, *Roth* Péter Csötörtökről és *Trebnicz* István Odorinból a szövetkezetbe való felvételökkor megtagadták a szokásos eskü letetését és el is váltak a szövetkezettől. Ezen váratlan esemény ellen a szövetkezet a szepesi káptalannál óvást tett. Végre kiegyenlítették ezt az ügyet és a négy ellenszegülő lelkész a Kakas-Lomniczon (ma: Nagy-Lomnicz) 1599. júl. 6-án tartott gyűlésen felvételét az egyesület kötelékébe.⁴³

A felvételi díj az 1580-iki nov. 9-én kelt határozat szerint egy, — 1620-óta pedig öt forintot tett. Az 1298-iki alapszabályokban díjakról nincsen ugyan szó, de már azért is valamelyes díjnak kellett lenniök, hogy az adminisztrációnál szükségképen felmerülő kiadásokat fedezni lehessen.

Gyűlések.

Az 1298-iki alapszabályok XXIV. §-a értelmében a szövetkezet évenként kétszer ülésezett, jelesen a Szent-háromság ünnepe utáni első vasárnapon (Dominica I. aestatis) és Mihály ünnepe után való vasárnap. A gyűléseken egyházi, vallási és egyéb, az egyesületet illető ügyeket tárgyaltak. A községek sorrendjére szorgosan ügyeltek. A gyűlés helye mindig a plébániának volt.⁴⁴

⁴³ Érintettük, hogy a szövetkezet kötelékébe csak papok (plébánosok, lelkészek) léphettek be, de az 1298-iki töredékes alapszabályokban, melyeket Wagner I. 226. és Suppl. Anal. I. 425. „de recipiendis ad fraternitatem” cím alatt idéz, — azt olvassuk, hogy világiak egyáltalában nem voltak abból kizárva. Erről mind az 1298-iki „régí” mind pedig az 1605-iki újabb alapszabályok hallgatnak. Nem tudjuk, vajjon tényleg világiak is beléptek-e a szövetkezetbe. Világi tagok neveire sem a Goltz-féle matrikulában, sem a pastorum XIII oppidorum codexében nem akadunk.

⁴⁴ Későbbben el is tértek ezen szabálytól. 1538-ban a szövetkezet Lőcsén gyűlést tartott. Ezen alkalommal egy ottani polgárnál ebédet rendelt a szövetkezet, melyért minden egyes tag 8 fillért fizetett. De mivel a congregatióra mindössze csak 9 lelkész jelent meg, az illető polgár pedig az összes tagok részére készítette el az ebédet, elhatározták, hogy a hiányzók is kötelesek az ebédet megfizetni (Moler 171. l.).

A Moler-féle matricula következőképen írja le a gyűlés lefolyását (23. l.):

A gyűlés előtti szombaton valamennyi tag délutáni istenitiszteletre gyűlt össze. Istenitisztelet után a szenior a gyűlés összehívásának okát közölte, egyuttal kijelölte azokat az egyéneket, kiknek a következő napon az istenitiszteletet meg kellett tartaniok. A functiók kijelölése után a következő szavakat intézte a szenior a gyülekezethez: „*Cras mane pulsabitur hora quarta. Convenient omnes sub poena statuta*”: „Holnap reggel 4 órakor meghúzzák a harangot. Mindegyik a kiszabott büntetés terhe alatt köteles megjelenni.”

A karimákat közösen végezték. Ezután három misét mondtak: 1) *de Assumptione* (Mária mennybemenetele), 2) *de Requiem* (a halottakért), 3) *de Spiritu Sancto* (a Szentlélek tiszteletére). Mind e misék ünnepélyes módon tartattak meg. E három mise alatt a szövetkezeti tagok égő gyertyákat tartottak kezeikben és Offertoriumkor mindegyik négy egész ujfillért áldozott fel. A Requiem végeztével a „*summa missa*” (főmise) tartatott meg. A mise kezdete előtt valamennyien felöltötték a cappá-t (vecsernyező palástot) és az oltáriszentséggel ünnepélyes körmenetet tartottak. A három sz. mise alatt a többi tagok esendes sz. miséket mondtak, még pedig az első mise alatt a „*superiorok*”, (l. alább) azaz: a lőcsei, szepes-olaszi, szepes-váraljai, iglói, leibiczi és bélai plébánosok. A második mise alatt a „*medii*”: a menhardi, zsákóczi, hunfalvi, nagylomniczi, felkai és poprádi plébánosok. A harmadik mise alatt az „*inferiorok*”: Velbach, Odorin, Pálmafalu, Kurimján, Illésfalu, Csötörtök, Káposztafalu, Svábócz, Szepes-Szombat, Müllенbach, Durand és Ruszkinócz. Az istenitisztelet befejezése után azok a szövetkezeti tagok, a kik a sz. miséket mondták, felajánlották az offera-pénzt a szeniornak. Ezután a sekrestyébe vonultak a tagok, majd a plébánialakba. Ott a szenior 1) a tárgyalandó ügyeket adta

elő, 2) meginté a szövetkezeti tagokat, hogy illendően viseljék magokat és botrányra ne szolgáltatassanak alkalmat, végül 3) kijelölte a következő közgyűlés helyét.

A közös ebédnél az asztalfőn mindenkor a szenior foglalt helyet. Az első fogásnál a szövetkezet legfiatalabb tagja felolvasta az alapszabályokat. Mielőtt belekezdett az olvasásba, a szenior áldását kérte e szavakkal: „*Jube Domine benedicere.*“ Erre a szenior áldva így szólt: „*Unigenitus Dei filius nos benedicere et adiuuare dignetur. Amen.*“ („Az Isten egyszülött Fia áldjon meg és segítsen bennünket. Amen.“) A befejezésnél így szólt a felolvasó: „*Tu autem Domine miserere nobis.*“ („Te pedig, Uram, irgalmazz nekünk.“) Ebéd után szétoszlottak a tagok.

Az 1605-iki újabb alapszabályok I. §-a értelmében a szövetkezet évenként csak egyszer, még pedig keresztelő sz. *János* ünnepén (jun. 24.) gyűlt össze. Szükség esetén jogában állt a szeniornak a szövetkezet tagjait még egy ízben, vagy sz. *Mihály* napja körül (szept. 29.), vagy pedig sz. *Márton* napja (nov. 11.) előtt egybehívni. Utóbb eltértek ettől a szabálytól, a mennyiben a szenior, a mikor csak szükségesnek látszott, mindannyiszor összehívta az egyesület tagjait.

A mi a sorrendet illeti, mely szerint a gyűléseken s egyéb tanácskozásokon a tagok helyet foglaltak, a szövetkezet a rend kedvéért két egyenlő csoportra oszlott: az egyikhez tartoztak az „*Assessores I-mae Mensae*“ („az első asztal ülnökei“), a másikhoz az „*Assessores II-dae Mensae*“ („a második asztal ülnökei“).

Az I. asztalnál egy alkalommal a következő helységek plébánosai ültek (a számok a sorrendet jelentik): 1) *Lőcse*: Cob Ferencz. 2) *Szepes-Olaszi*: Klesch Dániel Ignólóról. 3) *Szepes-Váralja*: Bajer János Eperjesről. 4) *Igló*: Gnendel Mihály Frankfurtból. 5) *Leibicz*: Eccardus Ábrahám Boroszlóból (Wratiszlaw), 6) *Béla*: Dreypfennig Tamás, Béláról, 7) *Ménhard*: Heutsch Fülöp Szepes-Vár-

aljáról. 8) Poprád: Weisz Tóbiás Béláról. 9) *Szepes-Szombat*: Klesch Kristóf Iglóról. 10) *Felka*: Noscovius Mihály Szepes-Váraljáról, ez idő szerint szenior. 11) *Nagy-Lomnicz*: Klein Mihály Iglóról és 12) *Izsákfalu*: Greb Márton Béláról, a XI város conseniora.

A II. asztalnál ültek: 1) *Duránd*: Geithner Menyhért Szepes-Váraljáról. 2) *Hunfalu*: Bilik Simon Sziléziából, a nemesi községek (ex Nobilibus) conseniora. 3) *Káposztafalu*: Günther András Maldurból. 4) *Csötvörtök*: Melezsel, Morvaországból. 5) *Illésfalva*: Winkler János Béláról. 6) *Pálmafalva*: Raab János Béláról. 7) *Odorin*: Trangus Dávid Német-Lipeséről. 8) *Svábócz*: Hrabéczy Illés Gottwendből. 9) *Müllenbach*: Solcovi Sámuel Iglóról. 10) *Ruszkínócz*: Peltz Gál Felkáról. 11) *Velbach*: Hanzéli Pál. Ez időtájt már megfosztották a plébániájától. 12) *Kurimján* (Illésfalva fiókegyháza): Winkler János. (Lásd Klesch Dániel id. m. 2. l.)⁴⁵

A XXIV reg. parochorum szövetkezete *utolsó* gyűlését Ménhardon tartotta 1673. nov. 22-én, a melyen csak tizenegy lelkész jelent meg: 1) a löcsei, 2) a szepes-olaszi, 3) az iglói, 4) a leibiczi, 5) a bélai, 6) a szepes-szombati, 7) a ménhárdi, 8) a poprádi, 9) a durandi, 10) a felkai és 11) a ruszkínóczy, mert akkoriban (1673.) az egyesület már csak tizenegy tagból állt, a mint ezt *Noscovi*, felkai lelkész és a szövetkezet utolsó szeniora az anyakönyvben következőleg jegyezte föl: „Már csak tizenegy tisztelendő Testvér maradt meg a hivatalában.“ A többi 13 lelkész már a kath. egyházhoz tartozott.

⁴⁵ A fenti jegyzékben előforduló plébánosokra nézve megjegyezzük, hogy a XXIV község és plébánosainak jelen 1669-iki jegyzéke az utolsó hiteles névsor, melyet e sorok írója ismer; mert 1674-ben tudvalevőleg az összes lelkészek a szepesváraljai „Judicium Delegatum“ határozata folytán elhagyták plébániáikat és a Szepességet. — Igen figyelemreméltó, hogy a fenti jegyzékben névszerint felsorolt 23 lelkész közül, beleértve a löcsei plébánost, h a t külföldi és öt szepesbélai születésű ember van.

Tisztviselők.

A szenior a gyűlést a tagokhoz intézett beszéddel nyitotta meg, mire rendesen a tisztviselők és a szenior választása következett. A szeniort a tagok szabad választással egy évre választották meg. Később két és több évre választották. A Moler-féle matrikulában (az 1528-ik évhez) olvassuk, hogy *Peyszkorowitz* Szaniszló poprádi plébános és egyesületi szenior halála után († 1528. szept. 18.) *Moler* választatott szeniorrá, a ki e tisztséget ezután 16 évig viselte.

A szenior mellé *három*, utóbb *négy* consenior választatott. Kettő ugyanis a XIII városból, egy a XI városból és egy a falusi községekből. Az utóbbiak alatt a nemesek, földbirtokosok tulajdonához tartozó községeket értették; ilyen volt pl. Kakas-Lomnicz, Svabócz stb.

Az 1412-óta Lengyelországnak elzálogosított XIII szepesi város lelkészei maguk közt szintén szövetkezetre léptek. E szövetkezet hatásköre a Lengyelországhoz tartozó XIII város közbizalmi és politikai ügyeire terjedt ki, a meny nyiben ezek a városokat érintették, egyébként egészen a XXIV *regalium pastorum* kötelékéhez tartoztak. És ha nem a XIII városból választatott meg a szenior, akkor melléje conseniornak egy lelkészt rendeltek, a ki aztán a XIII város ügyeit vezette.

A szenioron kívül, a ki eleinte három *consenior* segédkezése mellett (*Rector, Custos, Provisor, [Perceptor?]* a szövetkezet összes ügyeit végezte, idő folytán egyéb tisztviselők is választattak, mint pl. az *Oeconomus* (gazda) és a *Dispensator* (gondnok). A szövetkezetnek *Actuariusa* (tollnoka) is volt; később *Notariusnak* (jegyzőnek) hívták, a ki az írásbeli teendőket végezte.⁴⁶

⁴⁶ Ámbár sem a Moler- sem a Goltz-féle matrikulában, de más miben sem akadtunk annak a nyomára, hogy a szövetkezetnek speciális helynöke lett volna, a ki a szövetkezettel szemben mint a prépost helyettesítője szerepelt volna, mégis szóba hozzuk ezt a dolgot, minthogy

A fraternitás legnevezetesebb kiváltságaihoz tartozott az is, hogy *védőt, gyámot, szószólót* választhatott magának („*Tutor*“, „*Defensor*“, „*Os* vagy *Orator* Fraternitatis“). Tiszte abban állt, hogy a szövetkezetet a felsőbb hatósággal szemben képviselte, érdekeit védte, az Esztergomban megtartott zsinaton megjelent stb. E jog mindenkor a szepes-olaszi plébánost illette meg, aki, — mint fentebb említettük, — bár 1271 óta a szövetkezethez tartozott (Bárdossy Suppl. An. I. 203. l.), nem a szepesi prépost, hanem az esztergomi „de viridi Campo“-ról címzett prépost főhatósága alá tartozott.⁴⁷

A legrégibb időben, úgy látszik, két tutora volt a szövetkezetnek; a Moler-féle matr. idevágó passzusa így szól (21. l.): „Ex antiquissima Antecessorum nostrae

az idéztünk 1278-iki okirat határozottan erről szól: „nec praeficiet ei s Vicarium nisi plebanum discretum bone fame et honeste vite hominem“. (A prépost valamely ildomos és tisztességes életű plébánost rendel a szövetkezet helynökeül.) Időfolytán említetnek ugyan az illető anyakönyvekben vikáriusok, de sehol sincs kitéve, hogy ez, vagy az a vikárius a XXIV reg. par. szövetkezetének vikáriusa lett volna.

⁴⁷ A szepesolaszi plébános hajdan fontos szerepet vitt a szepesi egyházmegyében, a mint az az esemény mutatja, mely annak idején a szepes-olaszi plébánialakban folyt le. Mivel nagyon jellemző a szepesi egyházmegye akkori állapotára nézve, a következőkben röviden közöljük. — 1407. apr. 24-én — de Charno György prépostsága alatt — az esztergomi érsek leiratot intézett a szepesi káptalanhoz, melyben a káptalannal tudatja, hogy Strelny Miklós, szepesegyházmegyei örkanonokot helynöki hivatalától („Vicarius in Spiritualibus“) fölmenti. Erre a káptalan ugyanazon évi jun. 15-én megbizta de Slauc a (Szalók) Jánost (a ki „Sacristarius Ecclesiae Seti Martini“ czimvel fordul elő az okmányban), hogy a pápához intézendő felebbezés szöveget szerkessze meg, melyben a káptalan az ellen óvást tön, hogy az érsek helynököt állíthasson feléjük és a plébánosokat az esztergomi zsinaton való megjelenésre kényszeríttesse. E felebbezés megállapítása a szepes-olaszi plébánián történt. Jelen voltak: Miklós, szepes-olaszi plébános, Ambros, alcznaw-i (oleznói) plébános, Ráfael, prédikátor, Wlach János és György, szepesolaszi segédlelkészek. Jelenvolt még Art Péter, közjegyző és mások. Az eredeti oklevél további tartalmából kitűnik, hogy a szepesi prépost a káptalan és a klérus kényszerítése nélkül vett részt az esztergomi zsinaton, és hogy egyházmegyéjét a zsinati határozmányok értelmében kormányozta; kitűnik továbbá, hogy az örkanonoknak csak az volt az egyedüli feladata, hogy az esztergomi templomból a sz. olajat (chrismát) elhozta és az illető lelkészek közé szétosztotta stb.

Fraternitatis consuetudine duos semper habuerunt parochos Tutores et Defensores Fraternitatis nostrae; scilicet parochum de Olaszij et de Moldavia (= az abauj-tornamegyei Szepsi), ut, quia isti, descendunt semper in biennio, ad sacram Strigoniensem Synodum; et per illos fratrum aggravationes per Dominos Praepositos vel Laiicos, aut aliis causis ad Reverendissimum Strigoniensem Archiepiscopum detulerunt“. E megjegyzésre az szolgáltatott okot, hogy a szövetség az Horváth prépost részéről szenvedett zaklatások és elnyomások miatt panaszt emelt az esztergomi zsinaton.

Gyász istenitisztelet az elhunyt szövetségi tagokért.

Régekte szokásban volt, hogy a XXIV reg. paroch. egyesülete *vasárnapon* (ugymint az első nyári vasárnapon és a sz. Mihály ünnepét követő első vasárnapon) tartotta a gyász istenitiszteletet. A tagok szombaton a vecsernye után összegyűltek azon a helyen, a hol az exequiákat tartották, következő nap pedig a halotti istenitiszteletet végezték. — 1530. okt. 2-án (tehát 11 évvel az exequiák megtartása előtt) történt, hogy *Fabri* Mátyás György Poprádról Müllenbachra hazautaztában kocsijából kiesván, szörnyet halt. A szövetség az exequiákat a mozgalmas idők miatt, melyek akkor a Szepességen jártak, annak idején meg nem tarthatta. Végre azok megtartását *Moler* szenior 1541. okt. 3-ára tűzte ki. A plébánosok tehát a szeniorral együtt vasárnap estére (okt. 2.) összegyűlekeztek és szokás szerint elimádkozták a Placebó-t. Miután *Moler* a vacsora végeztével a következő napon megtartandó gyász istenitisztelet sorrendjét megállapította, minthogy Müllenbachon nem érezte

magát biztonságban, Felkára ment éjjeli szállásra. Másnap kora reggel visszatért Müllenbachra és korán elvégezvén a requiemet, gyorsan Lőcse felé hajtattott. Oka e nagy sietésnek az volt, mert azon időben vagy 80 murányi zsivány táborozott Grénicz (ma: Szepes-Véghely) körül. (Wagner: Anal. P. II. 229. l.).

Midőn később a szövetkezet Luther tanát elfogadta, elmaradt a gyász istenitisztelet (requiem). A temetési szertartások evang. ritus szerint ejtettek meg. Minden temetésnél két prédikációt tartottak: az egyiket a plébánia-
lakban, a másikat a templomban.

A szövetkezet védőszentjei. — Búcsúk.

Mint minden egyházi egyesület, úgy a XXIV reg. paroch. szövetkezete is egy szent védnöksége alá állt és védőszentjévé — *patronus fraternitatis* — a sz. *Lelket* és az irgalom *Anyját*, Szűz *Máriát* választotta (W. I. 266. Suppl. Anal. I. 425. l.) Később sz. *László*, magyar király lett az egyesület védőszentjévé (Matr. Moler 24. l.)

1309-ben *Tamás*, esztergomi érsek 40 napi búcsút adott a szövetkezetnek. Ugyanily búcsút engedélyezett 1326-ban *Boleszláv*, esztergomi érsek a Bold. Szűz *Mária* nagy ünnepein.

1463-ban 100 napi búcsút nyert a szövetkezet *Dénes* esztergomi bibornok-érsektől. Ugyanő feljogosította a szövetkezet plébánosait, hogy oly templomokban, a hol nem voltak elegendő számú oltárok, fel nem szentelt oltárokon is mond hassanak misét.

1502-ben *Péter*, sz. Czirjékről nevezett bibornok, 100 napi búcsút engedélyezett a szövetkezetnek (W. II. r. 190. l.) stb. stb.

A szövetkezet tekintélye.

Kezdetben nagy tekintélye volt a szövetkezetnek. Idő folytán azonban jelentősége tetemesen apadt. Kivált a XVI. században, *Horváth* prépost alatt vesztett sokat szerepéből, mely régente oly fontos és befolyásos volt. (A nevezett prépost és a szövetkezet között felmerült éles ellentétekről és viszályokról alább terjedelmesen szólunk.)

Virágzása fénykorát a szövetkezet — úgy látszik — a XVII. század első negyedében, még pedig az első évtizedekben *Xylander* István szeniorsága alatt érte el. *Xylander*, szepes-váraljai ev. lelkész 1611. nov. 16. Szepes-Szombatban választatott szeniorrá; az 1614. jan. 23-án Szepes-Váralján tartott zsinaton az ág. ev. vallású rendek superintendenssé kiáltották ki. E hivatalt azonban tényleg nem viselte, mivel a lengyel kormány nem engedte meg, hogy a XIII szepesi város egyik lelkésze superintendensi hivatalt vállaljon (*Goltz-féle matr.* 186. s köv. l.). Erre lemondott *Xylander* a superintendensi hivatalról. (L. alább.)

A szövetkezet vagyona és kincsei.

A testvérület abban a hírben állt, hogy nagy kincseket halmozott össze a ládafiában, tényleg azonban szegény volt. Midőn 1529-ben *Katzianer* János, Ferdinánd hadvezére, a nagy sarczok ügyében Poprádon tárgyalásokat folytatott, azt állította, hogy a szövetkezeti pénztárban 30,000 frtnyi összeg van. De ép azon időben egy fillér sem volt benne (*W.* 202.). Az egyesületnek sem ingó, sem ingatlan jelentékenyebb vagyona nem volt. Annak a néhány egyházi ruhának meg készletnek nem volt nagy értéke. Midőn 1530-ban a török háború kitört, kénytelen volt a szövetkezet összes értéktárgyait eladni, hogy a

hadi adót megfizethesse. (L. a „hadi adó“ cz. fejezetet.) Értéktárgyak birtokába a szövetkezet nagyobbára tagjainak hagyatékai folytán jutott. Az 1535. évhez olvassuk a Moler-féle anyakönyvben (99 l.), hogy *Miklós*, felkai plébános két prémsubát hagyott az egyesületnek örököül; az egyik nyestprém-mel volt bélelve, a másik rókaprém-mel. A nyestprém-mel béleltet utódja, *Kristóf* 600 fillérért vette meg, a másikat pedig *Tamás*, müllenbach-i plébános 500 denárért stb. Látni való, hogy ezek, valamint egyéb hasonló adományok csekély értékűek voltak. Így pl. 1562-ben *Megander* Bálint, iglói plébános négy forintot adományozott az egyesületnek (Moler 482. lap.).

1546-ban ezüst Pacificale-ja, ezüst serlege és kanala volt az egyesületnek. 1615-ben *Schnell* Tamás, szepes-olaszi plébános († 1615. máj. 29.) ezüst serleget hagyott örököül a szövetkezetnek. (Matric. Goltz 226. l.) Stb. stb.

A testvérület bevételei és kiadásai.

Az egyesület tagjai minden gyűlés alkalmával 8 uj denárt fizettek (Matr. Moler 23. l.) és ezenkívül időről időre a szövetkezet szükségleteihez képest a reájuk eső illetéket készpénzen. Általában a bevételek a szükségelt kiadások szerint voltak előirányozva. A felvételi díjak csekély bevételi forrásoknak bizonyultak, minthogy nem folytak be rendesen, de meg nagyon csekélyek is voltak.

Pénzbírságok, melyekre egyes tagok a szövetkezet alapszabályai ellen elkövetett vétségek, vagy egyéb, a XVII. században gyakran előfordult kihágások miatt elmarasztaltattak, valamint a házassági viszályok, dispensatiók czímén a felektől behajtott bírságok a közös pénztárba folytak ugyan, de ezek sem tették ki nagyobb összeget.

A bevételeket az administrationális kiadások fedezé-

sére fordították. A kiadások különféle tételeket tüntetnek fel, köztük mindig első sorban a székdijs szerepel. Állandó kiadási tételek ezek voltak: 1) borraivaló azon plébános szakácsnéja és háznépe számára, a kinél a gyűlést tartották; 2) borraivaló a helybeli muzsikások számára, kik az egyesületi tagokat vagy esetleg a szeniort zenészőval fogadták; 3) a mendikánsoknak való adományok. Ezek serdültebb népiskolai tanulók voltak és különféle szolgálásokat tettek a sekrestyében, a kóruson, a templomban és a plébánián. Ők üdvözölték a szövetkezet tagjait vagy hivatalos küldetés alkalmával a szeniort. 4) Fuvarbérek a szenior vagy a szövetkezet küldöttei részére, ha hivatalos járatban voltak. 5) Lakodalmi ajándékok a nősülő plébános számára, vagy pedig férjhez menő leánya részére. 6) Magasabb állású személyeknek szánt különféle ajándékok. 7) Transumptáért, azaz szabadalmak hiteles másolataiért, új szabadalmak megerősítése-, vagy kieszközléseért járó díjak stb. .

Nevezetes kiadásszámba mentek az ujévi ajándékok (strenia), melyeket a XIII szepesi város évenként aranyban és ezüstben a lublói várba szállított, továbbá egyéb ajándékok, melyeket a szövetkezet a starosták lakodalmai, ünnepélyes fogadtatásai és gyermekeiknek keresztelője alkalmából tett. Készpénzen kívül évközben is igen gyakran egyéb adományokat is kellett a szövetkezetnek a várba szállítania, u. m. terményeket, életet, vadat stb.

A közös bevételekből fedezendő kiadásokhoz a XVI. században még az orvos tiszteletdíja is járt. Szepesmegyeinek már I. Ferdinánd idejében volt megyei orvosa. *Lőrincz*-nek hitták és Lőcsén lakott. Őt választotta (1535-ben) a szövetkezet orvosának és bizonyos tiszteletdíjat állapított meg számára; fizetése, úgy látszik, nagyon szerény volt.⁴⁸ A prépost 12 frtot fizetett neki, a kanonokok ugyan-

⁴⁸ A Moler-féle Matrikulában (113. l.) olvassuk, hogy Lőcse városa bizonyítványt (proscriptio, obligatio) állított ki *Lőrincz* orvos urnak arról, hogy nevezett orvos az egyesülettől tiszteletdíjat kap, és hogy

ennyit. A prépost azt akarta, hogy a szövetkezet is ennyit fizessen. A szövetkezet elhatározta, hogy minden évben február 2-án 10 frtot fizet az orvosnak. Indító okul pedig azt hozták fel, hogy az utóbbi időben szenvedett sarczok folytán elszegényedtek. (Moler 99. l.)

De leginkább terhelték a testvérületet azok a különféle szemenszedett adónemek, sarczolások stb., melyekről alább lesz szó.

Könyöradományok és pénzbeli támogatások.

A fraternitás a tudományos továbbképzés céljaira s pénzt áldozott. 1567. márczius 19-én történt első ízben, hogy a szövetkezet azokat az ifjakat, a kik az ujonnan felmerült vallás tanainak tanulmányozása végett külföldre, főkép Németországba utaztak, pénzzel támogatta. Így bizonyos *Pataky* Dömötör 50 drb. denárt kapott a szövetkezettől, hogy theologiai tanulmányait Wittenbergában folytathassa. Moler is említi anyakönyvében (8. l.), hogy *Cox* nevű poetának, a ki a testvérek előtt egy vigjátékot szavalt el, 1 arany forintot adott.⁴⁹ Ugyanő megemlíti (420. l.), hogy *Hyldebrand* Lőrincz, iglói plébánosnak 1551-ben a vízkereszt ünnepe octávján tartott temetésekor *Topperczer* György tanító 60 fillért kapott, hogy a szövetkezet előtt ebéd után Zsuzsanna történetét elszavalta.

A kiadások jegyzékében gyakran akadunk könyöradományokra. Így 1558-ban *Serpilius* Lőrincz a szövetkezet nevében bizonyos *Koch* Bálint bélai születésű egyén-

arra kötelezte magát, hogy ha valamelyik egyesületi taghoz meghívatik, szükség esetén személyesen jelenik meg: „etiam personaliter visitare.“ A 981. lap szerint három évre à 10 frtot = 30 frtot fizettek az orvosnak, 1536-, 1537- és 1538-ra.

⁴⁹ „Domino Coxo, Laureato Poetae, qui representavit Comediam coram fratribus, dedi 1 florenum in auro.“

nek, a ki Wittenbergába pappá való avatás végett utazott. 100 denárt adott (Matr. Moler 463. l.). A Goltz-féle anyakönyvben ezenkívül több helyre akadunk, melyekből kitűnik, hogy a szövetkezet a diakonusok részére kiállított bizonyítványokért, melyekre vagy további kiképeztesük, vagy pappá való avatásuk stb. végett szükségük volt, könyöradományok czímén semmiféle díjakat nem szedett.

Hadiadó.

A hadiadó és egyéb ilynemű adók néha rendkívül nyomasztók voltak a szepesi lelkészekre nézve. 1529. évi július havában kénytelen volt a XXIV kir. lelkész egyesülete a birtokában lévő értéktárgyakat eladni, hogy az említett czélokra 580 frtnyi összeget előteremthessen. Így eladtak 3 márka 16 pisetumért egy nagyobb aranyozott palaczkot; egy nagyobb kelyhet patena nélkül 3 márka 14 pisetumért; egy kisebb kelyhet patenával 2 márka 17 pisetumért; Imre úrtól való ezüst szobrocskát 1 márka 12 pisetumért; egy keresztet reliquiák nélkül 6 márka 9 pisetumért. E hadiadóról *Ferdinánd* király a plébánosok részére 1530. ápril 26-án kelt kötelezvényt állított ki. E megadóztatás a törökök ellen indítandó háború alkalmával történt.⁵⁰ 1538-ban az egyesületre újra

⁵⁰ Ezen pénzekre vonatkozólag azt írja Moler, szövetkezeti szenior Lőcsén 1533. decz. 3-án, hogy Katzianer neki egy, Ferdinand királytól kiállított elismervényt kézbesített. Midőn Moler az elismervényt elolvasta, észrevette, hogy 580 frt helyett 620 frtra (1 frt = 100 fillér) szól. Erre megkérte őt Katzianer, hogy a hiányzó 40 frtot pótlólag fizesse meg, de ezt Moler a szövetkezet tudtán kívül nem tehette. Ezen ügy rendezése végett tehát Iglóra hívta össze a szövetkezet tagjait. Ott elhatározták, hogy a hiányzó 40 frtot a következő aránylagos felosztás szerint fizetik meg: 1) a lőcsei lelkész fizet 4 frtot, 2) a szepesváraljai 3 frtot, 3) a velbachi 1 frtot, 4) a szepesolaszi 2 frtot, 5) az odorini 1 frtot, 6) a pálmalfalvai 1 frtot, 7) a csötörtökhelyi 2 frtot, 8) a svábóczi 1 frtot, 9) a felkai 2 frtot, 10) a müllenbachi 1 frtot, 11) a hunfalvai 1 frtot, 12) a leibiezi 4 frtot, 13) a zsákócezi 1 frtot, 14) a ruszkinócezi 1 frtot, 15) az iglói 4 frtot, 16

600 frtnyi hadiadót vetettek ki, szintén a törökök elleni háború kitörésekor. Ezen fölötté igazságtalan adókivetésre nézve a Moler-féle anyakönyvben a következő kifakadást találjuk: „Úristen, a kifürkészhetetlen irgalmasságok Atyja! A praelatus (Horváth János prépost) a törökök elleni háborúra semmit sem ad, a káptalan 8 frtot, az egész Szepesmegye 90 frtot ad, — és minket arra kényszerítenek, hogy 600 frtot adózzunk a török háború czéljaira!“ (V. ö. a következő fejezetet.)

1549-ben Szepesmegye odautasította a XXIV lelkész szövetkezetét, hogy a Murány várát ostromló császári sereg részére 20 szekeret 100 lóval, 60 szolgálval és minden hozzátartozóval szállítson és e célra ezen kívül még 39 frtnyi készpénzt is fizessen.

1566-ban *Swendy*, Ferdinánd magyarországi seregének fővezére, a szövetkezettől 1000 kassai mérő búzát követelt, a mi 2000 szepesi mérőt tett. Egyébiránt *Swendy Bornemisza* közbenjárására 300 mérővel érte be, melyet a szövetkezet el is szállíttatott.

1597-ben 84 frtot fizetett a szövetkezet hadi czélokra. E hadiadó a következő években is érvényben maradt. (W. II. 276. l.)

Legtöbbet szenvedtek a XIII város plébánosai. 1541-ben 300 mérő rozsot, 100 mérő árpát és 14 mérő borsót s még azonfelül 60 frtot hajtottak be a plébánosoktól a lublói vár részére. A XIII városbeli lelkészek helyzete igen nyomasztó vala, mivel nemcsak a lublói, hanem a szepesi vár részére is adózniok kellett. *Bornemisza Miklós*, a szepesi vár kapitánya, 1543-ban parancsot adott, hogy a XIII város plébánosai egy-egy hordó sört

---

az illésfalvai és kurimjáni 1 frtot, 17) Káposztafalu: üresedésben, 18) a poprádi 2 frtot, 19) a szepes-szombati 2 frtot, 20) a nagy-lomniczi 2 frtot (de csak 1 frtot fizetett), 21) a ménhárdi 2 frtot, 22) a bélai 2 frtot és 23) a durándi 1 frtot, összesen 40 frt. (Lásd: Suppl. Anal. III. 1533-hoz; kézirat.)

szállítsanak a szepesi várba. Ugyanezt követelte *Horváth* prépost is dunaveczi vára részére.

1552-ben a *lengyel marsal* ráparancsolt a szövetkezetre, hogy 36 felszerelt lovat küldjön Kassára. E kísérettel *Izabella* királyné Szandeczbe utazott. A kíséret két álló hétig volt kénytelen Kassán vesztegelni. (W. II. 256. l.)

1554-ben *Lopnitzky* Jakab, a lublói vár kapitánya élrágadta a XIII város lelkészeitől a tized felét.

1569-ben *Maczejovsky* Miklós, lublói várkapitány lovait 5 hónapra a plébániákba küldötte, ahol azokat kelően el kellett tartani.

1578-ban a lublói vár alkapitánya behozta a lenadót. A szövetkezet szeniora (*Obsopaeus* Czirjék, szepes-váraljai lelkész) 6 köteg „jóféle lent“ volt kénytelen szállítani stb.

1594-ben a löcsei, szepes-váraljai, iglói, leibiczi és bélai plébánosok 6—6; a poprádi, szepes-szombati, ménhardi, zsákóczi, felkai, lomniczi plébánosok 4—4; a káposztafalvi, csötörtökhelyi, illésfalvi, durándi, hunfalvi és odorini plébánosok 3—3; a müllenbaichi, velbachi, svábóczi, pálmfalvi és ruszkinóczi plébánosok 2—2 frtot fizettek hadiadó fejében.

1594-, 1597- és 1598-ban a plébánosok 84 frtnyi hadiadót fizettek. (L. Weber: *Monographie* 63. 64. 65. l.) Stb. stb.

Sajátságos adónemek és zsarolások.

A fraternitás egyáltalában a XVI. és XVII. században a legsajátságosabb adónemeket volt kénytelen fizetni. — Így fizette: 1) a *székdíjat*; 2) a legkülönösebb címeken *illetékeket* a szepesi várnak; továbbá 3) a *késmarki*, 4) (a XIII város) a lublói és 5) a *murányi* várnak (Moler-

féle matr. 265. l.). Ezenkívül a lelkészek a rectorokat, kántorokat, sekrestyéseket stb. részint terményekkel, részint meghatározott összegű készpénzzel fizették. E mellett meghívó okirattal (vocatio) arra köteleztettek, hogy a plébánialak helyiségeit, valamint a templomi épületeket jó karban tartsák. Kötelességük volt továbbá a helybeli hatóság tagjait megvendégelni. Végül még igen furcsa követelésekkel álltak elő a lelkészekkel szemben, a meny nyiben azt kívánták tőlük, hogy községi tenyész bikákat, kandisznókat és méneket tartsanak. Nem csoda, hogy ilyen körülmények közt a reformáció kezdetén és azután is a papság tekintélye mélyen megrendült és a lelkész a felekezeti községek egyszerű szolgájává süllyedt. (Lásd alább *Hortensius* Bálint szeniornál.) Eléggé vonakodtak a szeni orok — a mint látni fogjuk — az ilyen kötelezettségeket tartalmazó meghívó okiratokat elfogadni, illetőleg aláírni. Gyakorta fakadtak az egyesület tagjai keserű panaszokra, hogy ez, vagy amaz az ilyen vocatio elfogadása folytán simoniát követett el; de mind ennek nem volt foganatja, minthogy a községek függetlenségi elvükhöz szívósan ragaszkodtak és a szeniornak a községeket érintő rendeleteit magukra nézve kötelezőknek nem tartották. Kivált a XIII és XI város lelkészei (XXIV past. reg.) voltak e furcsa követelésekkel járó zaklatásoknak kitéve,⁵¹ a mint ezt a Moler- és Goltz-féle matrikulák és a codex past. XIII oppidorum számtalan helyein olvashatni.

Az adók behajtása igen gyakran hallatlan brutalitás-

⁵¹ 1540-ben panaszkodott G y ö r g y, illésfalvi lelkész Moler szenior előtt, hogy P a w s c h n e r hozzá egy pár ökröt küldött telelésre. A levél, melyben Pawschner a plébánost erről értesíti, így hangzik :

Dem würdigen Herrn N. Pfarrer zu Sperndorf zw Handen. Georgius Pawschner Verwalter daselbst. Nach freyntlichen erbitten mit Wunschungk alles gutes. Lieber Herr Pfarrer! Ich schick sy mit Ceyger diesess E. W. 2 Oxeen, ist meyn freyntlich begeeren an euch — wolt euch yn dem nicht lassen besweren, sunder wolt das thwuen, von meines gnedigens herrens, und seynen Gnoden solche 2 Oxeen off eweren hoff eyn Ceyt long ausholden mit Futter und Achtung darauf holten, dass sy nicht moger werden. Solchs wyll ich umb E. W. geflissen seyn wieder zu verdienen. Datum off Czipser Haus, 26. Oktober, 1540.

sal történt. A sok példa közül bizonyítékul a következőt hozzuk fel:

III. Pál pápa a törökök ellen indítandó hadjáratra való tekintettel megengedte, hogy az egyházi javadalmak megadóztassanak. A magyar országgyűlés erre elhatározta, hogy a plébániák, templomok, káptalanok, rendházak stb javadalmaira 1537-re 3 frtnyi adót vet ki. Ennek folytán *Várday*, esztergomi érsek *Horváth*, szepesi prépost a kivetett adó behajtásával bízta meg. *Horváth*, a szepesi lelkészek fő fő zsarolója, a ki örökös pénzzavarban volt és nem igen válogatta meg az eszközöket, ha pénzszerzésről volt szó, *Ferdinánd* királytól, a ki akkortájban Prágában volt, ki tudta eszközölni, hogy a reá eső adórész neki elengedtessek. Az erre vonatkozó kir. rendelet, mely *Horváth* prépostot az adó fizetése alól felmenté, egyuttal elrendeli, hogy az adó a klérustól csak lehetőség szerint és a jövedelem arányában hajtassék be. *Horváth* semmibe sem vevén e királyi rendelkezést, a szövetkezettől 600 frtot követelt, mely adó fizetése alól csak *Ferdinánd Fels* nevű kapitányának közbenjárására mentetett fel a szövetkezet. A prépost azonban, a kinek arra a pénzre nagyon is vásott a foga, elhatározta, hogy a 600 frtot török-szakad behajtja a testvérulettől, — természetesen nem a háború céljaira, hanem a saját erszényének.

Hogy a szóban forgó összeget rövid úton behajthassa, 1538. szept. 13-ikára magához a káptalanba hívatta a szövetkezet tagjait. Ezek a szepesváraljai plébánián gyűltek össze. A mint a káptalanba felhaladtak, kölesönösen megfogadták egymásnak, hogy ha a prépost valamelyiküket visszatartaná, egyikük sem hagyja el a préposti lakot. Mihelyt a lelkészek a palotába értek, rögtön bezárták utánuk a kapút. Azután bevezették őket egy szobába, a melyben csak a prépost és vikarius volt. Miután a prépost a lelkészeknek az ügyet, mely végett őket magához hívatta, elmondta, felszólaltak *Moler* és *Hylbrand* Lőrincz,

igloi plébános és kérve kérték a prépostot, hogy atyailag bánják velük, mert képtelenek a kívánt összeget lefizetni. Erre Horváth tótul (in Slavonico) azt kérdezte inasától, vajjon a külső ajtó (utczai kapu) be van-e zárva, és midőn a szolga azt mondta, hogy be, megparancsolta, hogy a szomszédos szoba ajtaját nyissák ki. Erre a prépost *András* (Molernél a 179. lapon *Tamásnak* olvassuk), müllenbachi plébánoshoz fordult és azt mondta neki: „Keljetek fel és lépjete be a szobába!” („Surgite et intrate Cameram“) ugyanazt mondta *Orbán*, nagy-lomniczi lelkészhez is és *György*, káposztafalvi plébánoshoz. Erre röviden kijelentette, hogy letartóztatja őket (Moler 174. l.). Midőn Moler ezután kijelentette, hogy a lelkészek nem mozdúlnak a szobából, míg a három plébánost szabadon nem bocsátja, azt válaszolta Horváth: „A mint tetszik“ („ut vultis“). A lelkészeknek nem maradt egyéb hátra, mint távozni. Nagyon levert kedélyállapotban tértek vissza a szepesváraljai plébániára, a hol ebéd után *István* szepesváraljai bíró előtt (a ki egyuttal Szepesvár, Szepes-megye és Szepesváralja jegyzője is volt), a prépost jogtalan eljárása ellen óvást emeltek (175. l.) stb.⁵² A három

⁵² Ezen cím alatt: „Praelatus Canonicatus iterum accipere voluit ab his, quibus antea vendit“ a szepesváraljai plébánosra nézve a matrikulában olvassuk, hogy Horváth őt azon oknál fogva, mert a szövetkezeti tagok a prépostnál fogva tartott lelkészek miatt nála óvást tettek, kanonoki stallumától megfosztotta, de utóbb ismét a kanonokok közé felvette. — *Merkles János* kanonok, a ki e szavakat „klein (klein) Paulehen“ („kis Pali“) meg gondolatlanul a prépost személyére vonatkoztatva ejtette ki 12 frtnyi bírsággal sújtattott. Midőn a szolga az erre vonatkozó tudósítást átadta neki, így szólt: „A prépost úr ezelőtt eleget kapott tőlem, midőn a kanonokságot nekem adományozta, most már nincs mit kapnia.“ (Dnus Praelatus prius accepit satis a me, dum mihi canonicatum dedit, iam non habet accipere quidquam.) Erre *Merkles* szintén elveszté kanonokiállását de utóbb sokak kérelmére a prépost ismét visszahelyezte őt állásába. — Hasonlóképen elveszté kanonoki állását *Márton* mester, mindszeinti plébános, mivel a követelt 50 mérő zabból csak 25-öt ígért. — Moler levelet intézett br. *Fels Lénárt*, *Ferdinánd* hadseregének fővezéréhez cz közölvén vele, hogy a papság azon számtalan igazságtalanságért, melyet irányában a prépost elkövetett, a királyhoz fordult. (L. alább.) E czédu-lára Moler a prépost brutalitását, melyet a papsággal szemben tanúsított,

szegény papot azonban még az nap este 25 fegyveres Nedecz (=Dunajecz) várába (a Magurában) kísérte. Ott aztán bilinesre verték őket és a templom alatt lévő dohos pin-czébe vetették. „Igy kell hát lelkészekkel bánni — kiált fel Moler (mat. 174. l.) — gyalázatosabban mint kutyákkal, miként ezt gyakran az a prépost tette, de meg is veri érte az Isten.”⁵³ Csak 8 nap múlva, miután a müllenbachi lelkészért 40, a nagy-lomnicziért 100 és a káposztafalviért 245 arany forintot fizettek, bocsátották őket szabadon. (Moler 179. l.)⁵⁴

s általában embertelen modorát jellemző következő megjegyzést írta: „Dijser Bott weijs vijll umb des H. Probsts wesen und Handel, wij er treijbt, vnd getrijben hott, vnd was gottlosen wesen er fürt. Dij Thum Herenn missen wij er will, es tar (darf) keijner mocken wyder ijehm, vnd ist nich zw Hoffen, das er ijimmer werde, onder dem Probest (igy).“ („Ez a levélvívó jól ismeri a prépost úr viselt dolgait és gonosz esnjait. A kanonok urak kénytelenek ellenkezés nélkül megtenni mind azt, a mit ő parancsol. Nem is remélhető, hogy a prépost alatt jobbra forduljon az állapot.“) Egyuttal kéri Moler a bárót, hogy a levélvívót el ne árulja mert ha ezt a prépost megtudja, nyakát fogja neki szegni (Moler 213 — 214. l.).

⁵³ „Ita decet Sacerdotes tractare, vilis quam canes, quod semper fecit idem praelatus, sed percusit eum Deus.“

⁵⁴ Horváth egyéb zsarolásait, melyekkel a papságot zaklatta, lásd alább. —

Önként felvetődik az a kérdés, hogy mi is volt hát tulajdonképen az oka, hogy a prépost a lelkészekkel oly keményen és irtalmatlanul bánt. Távolról sem akarjuk a prépostot mentegetni, de Ferdinánd királynak rendelete, melyet a prépost az 1541. év deczemberében a maga részére ki-eszközölt, és mely őt felhatalmazza, hogy az ellenszegülő lelkészeket tetszése szerint bebörtönözheti és megbüntetheti, bizonyítja, hogy a Luther tanától immár saturált lelkészek a préposttal szemben nagyon makaesül viselkedtek; mert midőn a prépost már 1541. elején a szépesi fraternitásokkal közölte, hogy zsinatot szándékozik artani, a szövetkezetek és kivált a XXIV reg. par. szövetkezete, minden lehetőt elkövettek, csak hogy a zsinat megtartását megheharsítsák. Sőt nagy pénzázdozatokat is hoztak, t. i. megvesztegették a prépostot, hogy legalább öt évre a zsinat megtartását elodázzák. E feltűnő, de egyuttal rendkívül szomorú körülmény mind a két félre igen sötét árnyat vet. És tényleg miután a prépost a 150 frt helyett, a mennyit a fraternitásoktól követelt, 100 frttal érte be, a zsinat elmaradt. Az átvett 100 frtról szóló nyugtában egyebek között ez áll: „Nos Joannes Horváth stb. Recognoscimus per praesentes, quod Universitas cleri nostri Scepusiensis, subsidium 100 fl. nobis nunc obtulit sponte (!), etiam re ipsa solvit stb. Datum in curia nostra Praeposi-

E zsarolások és a velök járó erőszakoskodások anynyira elkeserítették a papságot a prépost ellen, hogy a klérus a trónhoz fordult segélyért. E folyamodvány, melyet a XXIV lelkész szövetkezete az említett ügyben Ferdinánd királyhoz intézett, tartalmilag közölve van Wagner *Analecta* cz. művében (II. r. 224—225. l.). E kérvényből kitűnik, hogy a szövetkezet immár másodízben emelt panaszt a király előtt a Horváth által elkövetett zsarolások miatt. Egyebek közt említetik, hogy Horváth 1536-ban 200 frtot zsarolt ki a szövetkezettől a préposti palota épületének kijavítására, de még sem épített semmit — et tamen in hunc usque diem nil aedificavit; — hogy 1537-ben ugyane célra ismét 200 frtot követelt a szövetkezettől, de *Fels* Lénárt báró, kir. főkapitány közbenjárására elmaradt ez összeg megfizetése. Továbbá felhozzák a kérvényben, hogy a prépost 60 frtot követelt azon ürügy alatt, hogy ezt *Lascan* Tamás, eszászári főkapitány meghagyásából teszi, — ha pedig a szövetkezet a 600 frtnyi összeget, mely a törökök elleni háború költségeinek fedezésére van szánva, nem fizeti meg, tudtára adja a szövetkezetnek, hogy annak tagjait bilinesre fogja veretni, mint a fentérintett 3 lelkészszel tévé, a kiket csak az illető pénzüsszeg lefizetése után tett szabadlábra. Azt is említik a folyamodványban, hogy Horváth a foglyokra, szabadon bocsátásukkor, ráparancsolta, hogy senki fiának meg ne mondják, hogy mennyit fizettek neki.

E folyamodványt külön e célra útnak menesztett küldöttség terjesztette a király elé. Egyidejűleg hasonló tartalmú panaszleveleket küldtek a király kancellárjának és *Varda* Pál esztergomi érseknek. — A követség decz. 9-én tért vissza és két leiratot hozott, az egyiket Hor-

---

turali pridie festi S. Adalberti 1541* (Mi Horváth János ezennel elismerjük, hogy a szépesi papság nekünk most 100 frtnyi segélyt önkényt felajánlott s lefizetett stb. Moler, 255—261. l.)

váthra, a másikat a szövetkezetre czímezve, melyekben a király igéri, hogy orvoslásról fog gondoskodni. E leiratok Bécsben keltek 1538. nov. 21-én.

Horváth préposton kívül mások is zsarolták a szövetkezetet.

A Moler-féle matr. 69. és 70. lapjain fel vannak jegyezve Késmárkvár azon kapitányainak nevei, kik különböző időben a papságot zsarolták. A matr. így jellemzi őket: „Hi sunt insignes fures, praedones et latrones proprie . . . qui clerum taxarunt. („Ezek a szemeszedett tolvajok, rablók és latrok, . . . kik a klérust zsarolták.“) Ezekhez tartoztak jelesen 1) ifj. *Kosztka* Miklós. 2) *Laszky* Jeromos. E lengyelországi származású kapitány nemcsak megsarczolta a papságot, hanem néhány községben levétette a tornyokról a harangokat és ágyúkat öntetett belőlük. 3) A lengyel *Lobotzky* Mátyás. 4) *Sibrydoffszky* Szaniszló, szintén Lengyelországból való, nagy zsarnok. 5) *Mynkovitz* Miklós, német ember. Továbbá megsarczolták a papságot 1) *Tőke* Kristóf és 2) *Korotnoky* Tamás, szepesi emberek, valószínűleg megyei hivatalnokok. Ezekről a következőket olvassuk: „Nobiles latrones de Scepus.“ („A Szepesség nemes rablói.“) A magyar származású *Bebek* Imre szintén szándékozott a papságot megsarczolni, de nem tette meg. *Batzy* (így) Ferencz, a kit Szapolyai János szepesi préposttá kinevezett, de a ki a prépostságot sohasem foglalta el, szintén megsarczolta egynéhányszor a papságot.

Merse zsarolásairól l. alább Moler szeniornál.

A szövetkezet pecsétjei. — Pecsét-díjak.

Eleinte a szövetkezetnek csak egy, későbbben pedig három különböző pecsétje volt. Mindannyi az angyali üdvözlét képével volt ellátva és a következő köriratokat viselte:

a) a nagy pecsét rézből volt e körirattal: „*S(igillum) Universitatis Plebanorum de Cips.*“

b) A középnagyságú pecsét ezüstből volt, felirata: „*Sigillum XXIV Regalum Past(orum) in Scepusio.*“ Végre

c) a harmadik, legkisebbik, szintén ezüstből volt a következő körirattal: „*S(igillum) XXIV Plebanorum in Scepus.*“

Hogy mikor készültek e pecsétek, nem tudjuk. 1546-ban két ezüst pecsét létezett (Moler-féle matr. 417. l.⁵⁵) 1555-ből említették, hogy *Regens* Salamon, az ujonnan megválasztott szenior csak egy üres zsacsót és a kis pecsétet vette kezébe.⁵⁶ továbbá 1581-hez a Moler-féle matriculában (583. l.) olvassuk, hogy *Hortensius* Bálint, leibiczi plébános s ujonnan megválasztott szenior, a szövethetesi pénztár átvételekor két ezüst pecsétet is átvett.⁵⁷

A szövethetettől kiállított okiratokra rányomták egyikét a három pecsétnek. A pecsét rányomásáért 1 frtnyi díjat kellett fizetni, de e díjat igen gyakran elengedték.⁵⁸

1709 után, mely évben a szövethetet teljesen feloszlott, midőn az egykori XXIV pastorum Regalum fra-

⁵⁵ Midőn az 1546. nov. 8-án Leibiczon tartott gyűlésen *Blassey* Jakab szepesváraljai plébánost választották szeniorrá, *Topperczer*, poprádi plébánostól és volt szeniortól két pecsétet („*duo sigilla*“) vett át (Moler 432 l.).

⁵⁶ Midőn 1555. máj. 12-én *Regens* Salamon, leibiczi plébános, a szepeshelyi plébános házában szeniorrá választatott, elődjétől, *Theuerkauf Márton*, müllenbachi plébánostól csak a kisebbik pecsétet (*sigillum minus*) vette át. (Moler 448. l.)

⁵⁷ 1581. nov. 7-én *Hortensius* Bálint, leibiczi plébános és szenior elődjétől *Opsopeus Czirjék* szepesváraljai plébánostól két ezüst pecsétet, a középnagyságút és a legkisebbiket vette át (Moler 583. l.).

⁵⁸ Midőn *Roth János*, leibiczi diakonus, 1585. apr. 23-án ugyanott több szövethetesi tag jelenlétében az első sz. misét mondta és erről *Scholz Prokop*, nagy-lomniczi plébános és szövethetesi elnök nevezett új misés papnak hivatalos bizonyítványt állított ki, a jelenlevők beleegyezésével elengedték neki a szokásos *pro litteris commendatoriis* (ajánló levél) címén szedett 1 frtnyi díjat. Ugyanebben az évben bizonyos *München Pálnak*, a ki a Rogationum vasárnapján Szepes-Szombaton mondotta első sz. miséjét, a pecsétnek a bizonyítványra való rányomása fejében járó 1 frtnyi díjat szintén elengedték. (Moler 646. l.)

ternitásából a XIII szepesi város szenioratusa 1807-ben létrejött, már az 1805-iki máj. 14-én Iglón megtartott szenior-gyűlés alkalmával elhatározták, hogy az új szenioratus részére külön pecsétet készíttetnek, lehetőleg a régi fraternitás pecsétjének mintájára.

„A szepesi szászoknak (= XXIV *Regales Civitates*) 1307. évtől fenmaradt közös címeres pecsétje eddigelé legrégebb heraldikai emlékün. (Orsz. ltár 1703. sz. jegy.) A pecsét mezején álló két fától oldalozott csúcsos fedelű ormos torony áll, melynek oldalára a magyar kettős kereszt eszímér-paizs van téve. E pecsét még a kegyúri címeres pecsétek közé tartozik. E pecséthez igen hasonlít a *Bárdosy* által (Suppl. Anal. Terrae Scepi. 392. l.) 1294-ik évről közölt ugyane szászok pecséte, de ez utóbbinál a kettős kereszt még csak a torony ajtajára s nem a paizsra van állítva.“ (L. Bárá Nyáry Albert: *Heraldika*. Budapest 1886. 81. l.)

Összefüggésben azzal, a mit fentebb a fraternitás és a XXIV Regalum Civitatum (= *Universitas Saxonum*) pecsétjéről mondtunk, megjegyezzük, hogy a XXIV reg. civ. szövetkezete nem állott mindazokból a községekből, melyek a XXIV Pastorum Regalum szövetkezetének kötelékébe tartoztak. A pecsét, melynek elkészítését már előbb határozták el, 1812. júl. 22. Iglón tényleg megrendeltetett, „ad norman antiquorum XXIV Regalum fraternitatis.“ Ez az új pecsét, a mint a heraldikai jelvényekből kitűnik, a XXIV reg. past. szövetkezetére vonatkozik. Kerülete 4 cméter, körirata „*Sigillum Senioratus XIII Oppidani Scepusiensis*.“ Az angyali üdvözlét ábrázolja; középen két álló, harmadfél cm. magas alak van. Az egyik Máriát ábrázolja, bal keze szívéen nyugszik, kiterjesztett jobbájában könyvet tart. A másik alak egy szárnyas angyalt ábrázol; két ujját az égre emeli, mintha kiakarná jelenteni, hogy az Ég küldöttje, arczával Mária felé fordul, mintha e szavakat mondaná: „Üdvözlégy Mária, malasztal teljes“.

A kisebbik pecsét 1848-ból való, jelvények és heraldikai alakok nélkül. Kőrirata: „*A szepesi XIII városi ev. egyházmegye főesperesének hivatalos pecsétje.*“

Szabadalmak és azok megerősítése.

A szövetkezet fennállása óta számos messzeható szabadalmakat élvezett. A legelső szabadalmakhoz a *Raynaldtól*, a szepesi szászok fejedelmétől nyert szabadalmat számítjuk. E szabadalmi oklevél a szepesi szászok tizedügyét szabályozta, oda utasítva őket, hogy lelkészeiknek az egész tizedet adják. E szabadalmat *Gábor* bibornok erősítette meg.

A következőkben a fontosabb szabadalmakat közöljük.

1274-ben a XXIV reg. Civitatum lelkészei a szabad végrendelkezés jogát nyerték, egyuttal pedig mindennemű terhek és zsarolások alól felmentettek. E szabadalmat 1548-ban Ferdinánd király erősítette meg.

Illés, a szászok és latinok grófjának (comes Saxonum et Latinorum) szabadalom-levele értelmében a szepesi tartomány bírái és többi szász és latin lakói („consules caeterique Saxones et Latini provinciae Scepusiensis“) esküvel kötelezték magokat, hogy az eddigi tizenkettedik kéve helyett, mely a lelkészeknek járt, az 1280-ik évtől kezdve a tizedik kévét adják nekik. Ezen önkéntes egyezés a fentemlített évben *Löcsén*, *Lukács* esztergomi prépost, a „Provincia Saxonum Scepusiensium“ valamennyi plébánosa, bírája és vénei jelenlétében jött létre. Ezt az egyezséget még ugyanebben az évben jóváhagyta *Erzsébet* királyné (W. I. 274. l.). 1297-ben *Endre* király újra megerősítette azzal a toldalékkal, hogy azok, kik ezen önkéntes egyezséget megszegik, egy márkányi, a községek pedig három márkányi bírságra marasztaltassanak el. — E szerződést *Zsigmond* lengyel király 1419-ben

(W. I. 273. l.) és 1434-ben (Goltz, 9. l.) erősítette meg, nemkülönben Ferdinánd magyar és cseh király 1548. szept. 1-én és 1557. okt. 29-én (Matr. Goltz 10. l.).

Ferdinánd királynak 1530. évi leirata elrendeli, hogy a lelkészek és papok bántalmazói ellen a prépostnál panasz emeltessék.

Ugyanebben az évben *Ferdinánd* király rendeletileg meghagyja az illető polgári hatóságoknak, hogy a Szepesség lelkészeit védelmökbe fogják.

Szepesmegyének egyik határozatában világosan kimondatik, hogy a XXIV kir. lelkész béke idején nem köteles hadiadót fizetni.

1610-ben *Xylander* István *Thurzó György* nádortól fontos oklevelet eszközölt ki, mely a szövetkezet régi szabadalmait megerősíti és ujakat biztosít számára. Ezen oklevél I. pontja értelmében megengedtetik a XXIV kir. lelkésznek, nemkülönben Szepes- és Sárosmegye összes szövetkezeteinek, szóval az ágostai hitvallás összes híveinek, hogy superintendenseket választhassanak, új plébániákat építhessenek, lelkészeket kinevezhessenek stb., azzal a hozzáadással, hogy az illető községek a zsolnai convent határozatainak VII. pontja szerint tartsák magokat. Továbbá azt a jogot nyerték az ágostai hitvallás lelkészei, hogy szabadon végrendelkezhessenek; meg volt tiltva továbbá a községeknek a lelkészek vagy tizedszedőik tudtán kívül a tizedet a szántóföldekről elszállítani. E szabadalmi levél dátuma: „Cassoviae, die 6-a aug. 1610,“ aláírva: „Comes Georgius Thurzó m. p. Samuel Hammel Secretarius m. p.“ — E szabadalmak végrehajtását a szepesi nemesség sokféleképen törekedett megakadályozni. — Ezen akadályok elhárítására *Xylander* felhasználta azt az alkalmat, midőn a nádor Kassáról visszautaztában Szepesváraljára jött és a vámházba (ma tüzérekaszárnya) szállt, mely épület akkoriban a szepesi várhoz tartozott. *Xylander* kérelmére a nem rég kiadott ok-

levél ügyében két új leiratot bocsátott közre a nádor, az egyiket a megyéhez címezve, a másikat a XXIV kir. lelkész szeniorához.

A XIII szepesi város lelkészeit illető fontosabb szabadsalmak egyebek közt ezek voltak:

1) *Zsigmond*, lengyel királynak 1548. kelt legfelsőbb kéziratában kimondatik, hogy a király a lelkészek javadalmait, mentességi és egyéb szabadságait épenességben tartani és szigorúan meg akarja büntetni azokat, a kik ez ellen vétnek.

2) Ugyane király ugyancsak 1548. szept. 1-én rendeletet bocsátott ki, mely szigorúan tiltja a szántóföldekről a terményeket haza szállítani, mielőtt a plébános a maga tizedét elszállíttatta.

3) *Ferdinánd* királynak 1551. nov. 3-án kelt határozata megtiltja a XIII város templomi kincseinek eladását.

4) 1555. szept. 30-án *Miksa* császár levélileg megkereste *Zsigmond* lengyel királyt, hogy oda hasson, hogy a XIII város lelkészeire oly terheket ne rójjanak, melyeknek viselésére azok nem kötelesek. — E leirat következtében *Zsigmond Gusztáv*, lengyel király, Bonnár Jánoshoz levelet intézett, melyben megtiltja neki, hogy a XIII város lelkészeire törvénytelen terheket rójjon.

5) 1557. nov. 30-án *Oláh*, esztergomi érsek levelet intéz a XIII város lelkészeihez, melyben figyelmezteti őket, hogy a lublói vár kapitányaitól kibocsátott törvényellenes rendeleteknek nem kötelesek engedelmeskedni.

6) *Zsigmond*, lengyel királynak 1558. január havában Pietrkovban kelt oklevelében megerősíti a király — a mint magát kifejezi — az egyház iránti különös tekintetből a XIII város templomainak és plébániáinak összes szabadságait, adományozás útján nyert javadalmait és egyéb kiváltságait stb., és halálbüntetéssel fenyegeti azokat, a kik ezen szabadságok ellen vétnek. (Codex Past. XIII opp. 57. l.)

7) 1578. ápr. 29-én leiratot intézett II. *Rudolf* császár *Ruber* (Roth) János, Felsőmagyarország főkapitányához, melyben neki, valamint utódainak meghagyja, hogy a XIII szepesi város lelkészeit a lublói várkapitányok önkénye ellen megvédje (Codex Past. XIII opp. 59. l.).

8) *Lubomirski* Sebestyén fejedelemnek egyik leirata megállapítja azokat az ujévi ajándékokat, melyeket a XIII város lelkészei évenként a lublói várba szállítottak és elrendeli, hogy a streniát csak a régi szokásos módon fizessék stb. stb.

A szövetség gyakran megerősítette azokat a kiváltságokat, melyeket idők folytán királyoktól vagy más magasrangú hatóságoktól nyert, vagy pedig *Transumptákat*, vagyis hiteles másolatokat készíttetett róluk. Így pl. 1445-ben *Illés*, a szepesi szászok és latinok grófjától nyert szabadalmi oklevélnek, nemkülönben *Erzsébet* királyné és *Zsigmond* király kiváltságleveleinek (az utóbbiról 1609-ben is) másolatait készíttetett a szövetség a szepesi káptalannál (Suppl. Anal. II. 172. 173. l.).

Uj szabadalmak kieszközlése vagy a régiek módosítása mindig tetemes költséggel járt.

1447-ben a szövetség *Boldizsár*, ruszkinóczi lelkész a kiváltságok megerősítése ügyében Bécsbe küldte a királyhoz. Tiszteletdíjul 3 frt 50 denárt kapott. A lőcsei plébános (Moler) a Boldizsárnak kölcsönzött lóért 6 frtot kapott (Moler-féle matr. 422. l.); későbbben, 1548-ban, 2 arany forintot kapott és ezenkívül a székdíjból elengedtek neki 40 denárt. „Pro reformatione litterarum privilegiorum Ferdinandi“ összesen 70 frtot fizettek. Utólagosan 1551-ben *Gergely* nagy-szalóki lelkésznek 100 denárt fizettek, a miért a királytól kieszközölte, hogy a kiváltságlevél a szövetség kívánságaihoz képest módosíttassék. (Moler, 426. 430. l.)

1558. február 8-án bizonyos *Venczel* nevű embernek,

a ki néhány szabadalom megerősítése ügyében Bécsben járt, 11 frtot fizetett az egyesület (Moler 463. l.).

Midőn 1612. nov. 20-án Lőcse városa a maga jegyzőjét *Clementis* Mihályt, a várost érdeklő ügyekben a nádorhoz küldte, Xylander szenior az 1548., 1555., 1557. és 1558-iki szabadalmi okiratokat megerősítés végett átadta a nevezett jegyzőnek. (Codex Past. XIII opp. 56—61. l.)⁵⁹

Jegyzőkönyvek és hivatalos iratok.

Egyike a legrégibb hivatalos iratoknak, melyről tudomásunk van, a szepesi szászok első fejedelmének, *Raynaldnak* eredeti kiváltság-levele volt, a mely fájdalom, *Buchwald* Lőrincz, ménhardi plébános idejében 1556. márcz. 13-án, a plébánia-épülettel együtt a lángok martaléka lőn. E baleset alkalmával tönkre mentek az összes eredeti kiváltság-levelek. Erre vonatkozólag a Past. XIII. opp. Codexében (57. l.) a következőket olvassuk: „Ugyanebben az évben (1556) egy ember, a sziléziai Nyssából való Buchwald, ménhárdi plébános, gondatlanságból, vagy bizonyára hit-szegésből, kivált a szövetkezet örökös kárára elvesztette a XXIV kir. lelkész fontosabb eredeti kiváltság-leveleit.“⁶⁰ — A kiváltság-levelek elvesztésére nézve a Moler-féle anyakönyvben ez áll (449. l.): „Az Úr 1556-iki esztendejében márczius 13-án porrá égett Ménhard városa a templommal és a plébániával együtt. Ugyanott Buchwald mén-

⁵⁹ A szepesi káptalan mint locus credibilis részéről kiállított hiteles másolatokért (Transumpta) mindenkor bizonyos díjat kellett fizetni. Midőn a szövetkezet 1556-ban a szepesi káptalan által II. Endre király egyik oklevelének másolatát kiállíttatta, 28 denárt fizetett érte; később 1609-ben 3 másolatért à 12 frt — 36 frtot fizetett (Moler 449. l.) a testvérelet.

⁶⁰ „Hoc ipso anno quidam homo vel incurius, vel certe iniurius, pastor Menhardensis, cognomento Buchwald Nyssenus Silesius potiora privilegia 24 Regalium originalia praesertim cum aeterna fraternitatis iactura perdidit“.

hárdi plébános hanyagsága folytán a legdrágább kincs: t. i. a 24 szepesi plébános minden kiváltságlevele a tűz martaléka lett. Majd számot ad ezért Isten és az emberek előtt.⁶¹ — Az oklevelek elvesztése nagy rémületet keltett a szövetkezet tagjai közt; eleinte mindnyájan Buchwaldot okolták, de midőn megtudták, hogy Buchwald a tűzvész alkalmával nagy nehezen mentette meg az életét és mindene odaégett, minek folytán a legnagyobb inségbe jutott: kibékültek vele a Bélán 1557. jun. 1-én tartott gyűlés alkalmával (Moler, 456. 457. l.).

1. A szövetkezetnek mai nap is meglevő eredeti jegyzőkönyve e címet viseli: „*Liber seu Registrum fraternitatis Vener. Dom. XXIV Plebanorum Regalium in Scepusio, in se continens Recepta, Data, Exposita, acta et omnia facta ejusdem laudabilis fraternitatis, ordinatum per Hon. Dom. Laurentium Hylbrandi, de Wogendröszel pro tunc plebanum in Igló et senioremem fraternitatis, cum suis consenioribus, videlicet D. Valentino pleb. in Vár-alja, D. Andrea pleb. in Odorin, D. Stephano de Palmarmum, ab anno incarnationis 1520. Charitas fraternitatis maneat in nobis. Ad Hebr. 13-a.*”

E jegyzőkönyv „*Matricula Moleriana*” és „*Matricula Vetus*” név alatt ismeretes és így is idézik. A „*Matricula Moleriana*” nevet a jegyzőkönyv külső czimétől kapta, mely következőleg hangzik: „*Matricula XXIV Regalium Pastorum Moleriana et Jantschiana.*” E folio- és könyvalakban kötött kézirat ma a késmárki evang. hitközség levéltárában őriztetik.⁶²

⁶¹ „Anno Domini 1556 incineratum est oppidum Menhardi cum templo et curia Plebani 13. Martii, ibidem ob negligentiam Buchwald parochi in dicto Menhardi, pretiosissimus Thesaurus, videlicet omnia privilegia 24 Plebanorum terrae Scepus voragine Ignis consumpta sunt. Qui reddit rationem coram Deo et hominibus”.

⁶² A „*Historia Ecclesiae Evangelicae Augustanae Confessioni addictorum in Hungariae universae praecipue vero in tredecim oppidis Scepusii. Halberstadt 1830*” cz. mű szerint (pag. V.) a Moler-féle matricula 1520. évvel kezdődik és 1606-tal végződik. E matricula máso-

2. A „Matricula Moler“ folytatása a „*Matricula Goltz*“ (vagy „*Matricula Recens*“), melynek czíme ez:

lata vagy szó szerinti eredeti jegyzőkönyve a gyulafehérvári püspöki levéltárban van. A matricula czíme teljesen megegyez a Késmárkon őrzött példány czímével, avval a különbséggel, hogy a gyulafehérvári példány a történeti eseményeket 1613-ig tárgyalja. Index-xel együtt 892 lapot tartalmaz. (L. Index Manuscriptorum Bibliothecae Batyanianae Dioecesis Transilvaniensis Gy.-Fejérvár 1871. 33. 337. l.) E példányra vonatkozólag írja Bunyitay: „E század elején Batyányi, erdélyi püspök a löcsei plébánia könyvtárát megvevén, az érintett kézirat Gyulafehérvárra került s jelenleg is ott van“. (A várad püspökség története alapításától a jelenkorig. Nagyvárad. 1883. I. 19—49.)

A matricula czíme, a mely a wittenbergi magyar könyvtárban van, következőleg hangzik:

„Liber seu registrum fraternitatis venerabilium dominorum 24 plebanorum regalum in Scepus, in se continens recepta, data, exposita et omnia facta, ordinatum per honorabilem dominum Laurentium Jodocum Hylbrandi de Vogendrüssel, pro tunc plebanum in Igló et seniore fraternitatis . . . ab anno dominicae incarnationis 1520.“ Ehhez a matrikulához azonkívül még több hazai irat van hozzákötve. Az 1—24. lapon Hyldebrand sajátkezőleg a következő eseményeket jegyezte fel:

1. Indulgentiae regalibus plebanis diversis temporibus concessae.
2. Privilegium Joannis Henkelii plebani leutschoviensis, per quod a solutione cathedralici liber pronunciat.

3. Quietantia Mich. Horvath praepositi scepusiensis super cathedralico viginti quatuor regalium.

4. Decimae papales ab omni clero exactae 1519.

5. Anno 1520. fuit congregatio fratrum leutschoviae, in qua Dominus Leonardus Coxus laureatus poeta comediam repraesentavit coram fraternitate, pro qua accepit 1 fl in auro.

6. Breve apostolicum super exactione decimae papalis, quod sic incipit: „Leo papa decimus dilectis filiis Blasio Paxy, budensis et Philippo More, agriensis ecclesiarum praepositis etc anno 1519. pontificatus 7.

A 7. lapon olvassuk: Ex antiquissima antecessorum nostrae fraternitatis consuetudine duos semper habuerunt parochos, tutores et defensores fraternitatis nostrae, scilicet parochum de Olaszi et de Moldavia, atque isti discedunt semper in biennio ad sacram strigoniensem synodum, et per illos fratres, aggravatos per dominos praepositos, vel laicos, aut aliis causis ad reverendissimum strigoniensem archiepiscopum detulerunt. Tandem scriptum est strigonio eis, ut sub poena excommunicationis non aggravent parochos suos, nescivitque praelatus (Horváth prépost), a quibus delatus fuit“.

A 8. lapon olvassuk: „Tempore pacis bis in anno celebratur fraternitas, prima dominica de aestate et prima dominica post Michaelis. Sabbato ergo praecedenti conveniunt omnes fratres ad vespervas, quibus finitis dominus senior causam congregationis allegat et distribuit officia: eras mane pulsabitur hora quarta, convenient omnes sub poena statutorum“.

„*Codex Novus — Accepti et Expensi — Factorum Et Consi — liorum Praecipuorum — Venerabilis Frater — nitatis XXIV Pastorum Regalium — In Scepusio: In — choatus. A. M. — Joachimo Gol — tizio Dragen — burgensis — Marchio — Pastore Ecclesiae Dei — Quae Est Neocomii — Tunc Temporis — Seniore. Anno. Post Stupen — dum Virginis Mariae Par — tum — 1606.*“

A hozzákötött könyvek ezek:

1) *Matricula*, hoc est liber continens juramentum, leges, seriem seniorum et conseniorum et fratrum, res item gestas in fraternitate pastorum ad superiorum fluvium Poprad, comparata a Clemente Klein, ecclesiae michaelis villanae (ma: Sztrázsa) pastore et pro tunc seniore anno 1634.

2) De balsamo hungarico et oleo libani, germanis Limbaum.

3) *Litterae Georgii Bársony*, episcopi varadiensis a Stanis. Lubomirsky. Item huius Lubomirsky litterae ad eundem. Item universae communitatis litterae ad Lubomirskym et aliae litterae paulinorum ad käsmarkienses anno 1710.

4) *Privilegium Sigismundi imperatoris et regis Hungariae germanice exaratum*. Item Ladislai regis 24 plebanis Scepusiensibus 1274 concessum.

5) *Mandatum Sigismundi regis poloniae ad Joannem Bonar* ne per officiales suos insolitis exactionibus pastores 13 oppidorum oneret. Item eiusdem litterarum copiam ad confirmandas libertates parochorum scepusiensium.

6) *Brevis enarratio Historiae religionis in Hungaria*. (Lásd: J. J. Klein: *Nachrichten von d. Lebensumständen und Schriften ev. Prediger . . . in Ungarn III. Pest, 1873. 172–174. l.*)

Az eredeti matrikulának másolata, mely Késmárkon van, Scholtz János, methéoezi ev. lelkész és szeniortól ered. Scholtz 1802-ben szórólszóra lemásolta a matrikulát. E másolatot ismét többen leírták, így Pisch Albert, néhai felkai plébános is. — Genersich Keresztély, késmárki ev. lelkész, „*Merkwürdigkeiten von Kesmark, Caschau und Leutschau 1804*“ cz. művében az eredeti matrikulára hivatkozik. (Az eredeti matrikulára vonatkozólag v. ö.: J. Bárdosy: *Moldaviensis vel Szepsiensis Decimae Indagatio stb. Posenii, 1802. 52. l.*) — Megjegyzendő, hogy a matrikulának „registruma“ nem egyezik magával a szöveggel. Ugyanis Xylander, 1610–1619 szepesváraljai lelkész és szövetkezeti szenior, a ki a tartalomjegyzéket írni kezdte, néhány helyütt a saját nézeteit jegyezte be a matrikulába. Így pl. a 271. lap margójára sajátkezűleg ezeket írja: „*Contributio in oppressionem Lutheranorum*“, azaz; a lutheranusok elnyomására behajtott pénz. Ez megvan a tartalomjegyzékben is, holott magában a könyvben az áll, hogy János prépost 1532-ben, nedeci várában építkezni akarván, újra megszerzolta a szövetkezet tagjait. Ilyen eljárásra akadunk egyebütt is (Szepesmegyei történelmi társulat Évkönyve. VI. évf. 41. l.).

Ez a codex közönségesen „*Matricula Goltzianá*”-nak nevezetik, mivel Goltz a seniorok közt első volt, ki az 1606. nov. 15-én Bélán tartott egyesületi gyűlés alkalmával annak hivatalos ügyeit feljegyezni kezdte. — E hivatalos jegyzőkönyvek 1673. nov. 22-ig terjednek. Az eredeti kézirat 671 foliót tartalmaz és a szepeshelyi levéltár tulajdona.

3. „*Codex seu — Tabula Accepti Et — Expensi Actio—num. Item Mole—stiarum Et Gravaminum—Pastorum 13 — Oppidorum in Scepu—sio: Confectae Et — Inceptae, Senio—re M. Joachi—mo Goltzio — Pastore — Igló—viensi — Anno ChrIstI MagnI DeI. Id est — 1604.*

Qui fuit turbulentissimus et — calamitosissimus — Spes mea Christus, hac Spe fretus — In Gremio Domini Moriar.“

Ez az 1412. óta elzálogosított XIII szepesi város lelkészeinek hivatalos jegyzőkönyve. A 272 folió lapra terjedő eredeti codex, mely a szepeshelyi káptalani levéltár tulajdona, az 1604-ik évvel kezdődik és 1673. okt. 30-ával végződik. A XIII városi lelkészek kiváltságain kívül azon pénz- és természetnyekbeli adók jegyzékét tartalmazza, melyeket az egyes lelkészek évi részletekben a lublóí várba beszolgáltatni tartoztak stb.

4. A lipcse-zólyomi születésű Jantschi János, iglói plébánostól szerzett *Codex Chronologicus*.

E codex még így is van czimezve: „*Matricula seu Codex Chronologicus fraternitatis XXIV Regalium*.” Az e matriculában feljegyzett történeti adatok jobbadán Xylan-der István, mester, szepesváraljai plébános tollából valók. Munyay szerint e codex a lőcsei superintendencia levéltárában van meg.

5. Egy, a kiváltságlevelek *másolatait* tartalmazó könyv.

6. Négy quart formájú könyv, melyeknek ketteje a

szövetkezetnek 1549-ben Ferdinánd király elé terjesztett *hitvallását* tartalmazza azon lelkészek neveivel, kik a hitvallás tételeit aláírták. Két könyv pedig a szövetkezet *alapszabályait* és néhány *kiváltságot* tartalmaz.

7. „*Liber Inventariorum XXIV Regalium*“ ; szerzé : Erythraeus Tóbiás, szenior.

8. „*Liber Apocharum*“ : a „census cathedraticus“ lefizetéséről.

9. „*Liber Epistolarum*“ : levelek és levelezések gyűjteménye. Végül.

10. Eredeti kiváltságlevelek, vagy azok másolatai, melyek vagy az összes XXIV város, vagy pedig csak a XIII város lelkészeit illették.⁶³

⁶³ Midőn K l e s c h György szepes-szombati lelkész és a szövetkezet jegyzője 1674. május hóban Németországba kivándorolt, magával vitte a Moler, Goltz-féle matrikulákat, a XIII oppid. Codex-ét stb. Klesch ezeket az iratokat 1702-ben a weimari herezeg könyvtárába helyezte el azon kikötéssel, hogy, ha esetleg a szövetkezet még valaha újra megalakul, a fentemlitett irományok a szövetkezetnek adassanak át. Ezek az iratok 1775-ben visszakerültek Magyarországra. Eleintén Szepes-Szombaton őrizték azokat ; midőn azonban a XVI városi tartomány előljárósága azokat bekérte, a szenior és a XIII szepesi város ev. községeknek hatósága 1783. jul. 30-án folyamodványt nyújtott be II. József császárhoz, hogy a kérdéses iratok régi helyükön meghagyassanak. A folyamodványhoz mellékelve volt azon irományok jegyzéke, melyek annak idején Weimarból hazakerültek. (L. az iglói r. kath. pléb. ltárát.) Egy évvel rá, 1784-ben a XIII város kath. plébánosai a XVI szepesi város hatóságához folyamodványt nyújtottak be, melyben az iránt kérelmeztek, hogy a magyar kir. Helytartótanácsnak 1784. apr. 19-én 8879. sz. a. kelt határozatának végrehajtását sürgesse. E folyamodványban kérték, hogy a nevezett iratok a kath. plébániáknak adassanak át, mivel azok kath. templomok-, kápolnák-, iskolák-, alapítványokra stb. vonatkoznak. (L. a folyamodvány egykorú másolatát az iglói pléb. ltárában.) — Erre a XVI szepesi város előljárósága az egész ügyet a magyar kir. Helytartótanács elé terjesztette, mely 1786. jun. 27-én kelt leiratával a Goltz-féle matrikulát és a XIII opp. Codex-et a szepesi káptalannak, a Moler-féle matrikulát pedig a készmárki ev. hitközségnek ítélte oda. A többi irományok részint az országos és megyei levéltár, részint magán emberek birtokába jutottak. — Midőn. 1806. aug. 20-án József nádor Szepes-Iglón tartózkodott, a protestánsok ujjal megpróbálták azokat az iratokat visszaszerezni, melyeket nem nekik ítélték oda, de semmire sem mentek. (Lásd : Hist. Eccl. Evang. in XIII opp. 227. és 228. l.)

A székdíj.

A *cathedracicum* (=székdíj) egyházi értelemben azt a bevallási díjat jelenti, melyet a pap (plébános) javadalmazásával arányos összegben évenként a püspöknek fizetni tartozott. E pénzösszeggel a papi hivatalnak a püspöki széktől való függő viszonya ismertetett el. Hogy mennyit tett ki a székdíj, melyet a XXIV kir. lelkész a szepesi prépostság alapítása óta a prépostnak fizetni tartozott, nem tudjuk. — Csak annyit tudunk, hogy, midőn a XIII. században az a kérdés merült fel: minő arányban fizessék a nevezett lelkészek a census *cathedracicum*-t, — Fülöp, esztergomi érsek 1278-ban olyformán döntötte el a dolgot, hogy azontúl (1278.) nem száz, hanem 72 mansus (mansio)⁶⁴ után kapjon a szepesi prépost 1 ezüst márkát budai értékben és négy „pondot-„t.

A legrégibb ránk maradt jegyzék, mely szerint a XXIV város lelkészei a székdíjat fizették, 1523-ból való.

A Moler-féle matr. 22. lapján következőképen van feltüntetve az egyes plébániákra eső székdíj: 1) Lőcse: 11 frt aranyban és 1 orth. 2) Szepes-Váralja: 6 frt ar. (= aranyban) és 1 orth. 3) Velbach 2 frt ar. — (= kevesebb) 12 den. 4) Szepes-Olaszi? 5) Odorin: 2 frt ar. és 50 uj den. 6) Igló: 4 frt ar. és 100 régi den. 7) Pálmafalu: 2 frt ar. és 52 uj den. 8) Kurimján: 1 frt ar. —

⁶⁴ Mansio, svédben Län, a miből a latin hasonlóértelmű „laan“ többes számban „laaniones“ származott. Lan szóra gyakran akadunk régi latin okiratokban. Felsőszepességben „Lahn-Acker“-nek nevezik azt a földet, mely közvetlenül a ház mögött van és mint beltetek a házhoz tartozik. — Ugyane szó dánul Lännek (= Mansio) hangzik, alsó-szász nyelvjárásban Leen-nek (Lásd Adelung: Wörterbuch 1794.). Magyarban „házhely“ szóval fejezik ki. Más jelentésben pedig „telek“-nek fordítják, mely negyven holdnál ritkán volt nagyobb (V. ö.: Knauz Magy. Sion III. 715. l. és Pesty: Várispánságok 91. l.). — Egy hold szélében 12, hosszában 72 „amplexust“ (= ölelést = ölt) tett ki; az öl hossza királyi határozat szerint ölelésre kiterjesztett két kar hosszával egyenlő (Zichy: Okmánytár I. 495. l. V. ö.: Századok 1890. I. füzet 36. 38. l.).

20 régi den. 9) Illésfalu: 2 frt ar. — 52 uj den. 10) Csőtörtők: 2 frt ar. — 20 uj den. 11) Káposztafalu: 2 frt ar. — 20 uj den. 12) Svábócz: 2 frt ar. — 12 uj den. 13) Szepes-Szombat: 1 frt ar. és 1 orth. 14) Poprád: 2 frt ar. — 12 uj den. 15) Felka: 2 frt ar. és 100 régi den. 16) Müllenbach: 1 frt ar. — 20 régi den. 17) Lomnicz: 2 frt ar. és 80 uj den. 18) Hunfalu: 2 frt ar. és 20 den. 19) Béla: 3 frt ar. és 28 uj den. 20) Leibicz: 5 frt ar. és 198 régi den. (= 66 uj d.) 21) Izsákfalu: 4 frt ar. — 1 orth. 22) Ménhárd: 4 frt ar. és 20 uj den. 23) Duránd: 3 frt ar. — 18 uj den. 24) Ruszkinócz: 1 frt ar. és 40 uj den.

1567. nov. 5-én a szövetségzet Bélán gyűlést tartott, mely alkalommal a székdíjat következőképen állapították meg:

1) Lőcse	---	---	fizet	11	aranyat és 25 denárt.
2) Szepes-Váralja	"	"	6	"	25 "
3) Igló	---	---	4	"	33 "
4) Leibicz	---	"	5	"	66 "
5) Béla	---	---	3	"	28 "
6) Szepes-Szombat	"	"	1	"	25 "
7) Felka	---	---	2	"	33 "
8) Poprád	---	---	2	"	12 "
9) Ménhárd	---	"	4	"	40 "
10) Zsákócz	---	"	4	"	25 "
11) Nagy-Lomnicz	"	"	2	"	80 "
12) Hunfalu	---	"	2	"	20 "
13) Durand	---	"	3	"	18 "
14) Csőtörtők	---	"	2	"	20 "
15) Káposztafalu	"	"	2	"	20 "
16) Illésfalu	---	"	2	"	52 "
17) Svábócz	---	"	2	"	12 "
18) Odorin	---	"	2	"	52 "
19) Velbach	---	"	2	"	12 "
20) Pálmafalú	---	"	2	"	52 "
21) Ruszkinócz	---	"	1	"	40 "
22) Müllenbach	---	"	1	"	06 "
23) Kurimján	---	"	1	"	— "

Harminczhét évvel későbbben, midőn ugyanis 1604. őszén a hajdúk a császáriakat megverték és a Szepességbe berontottak, *Pethő*, szepesi prépost, Bécsbe menekült. Erre a hajdúk a szepesi káptalant megszállották és a székdíjat a magok részére hajtották be.⁶⁵ A lelkészek akkor következőképen fizették a cathedraicumot (Matr. Goltz 17. l.):

1) Lőcse	fizetett	11	aranyat	és	25	denárt	(Nummos) ⁶⁶
2) Szepesváralja	fizetett	6	aranyat	és	—	denárt	
3) Igló	---	---	4	"	33	"	
4) Leibicz	---	"	5	"	66	"	
5) Béla	---	---	3	"	28	"	
6) Ménhárd	---	"	4	"	40	"	
7) Zsákócz	---	"	4	"	24	denár	hiján
8) Poprád	---	"	2	"	12	"	"
9) Felka	---	---	2	"	és 32	denárt	
10) Szepes-Szombat	"	1	"	25	"		
11) Nagy-Lomnicz	"	2	"	80	"		
12) Hunfalu	---	"	2	"	20	"	
13) Durand	---	"	3	"	18	denár	hiján
14) Csötörtök	---	"	2	"	és 20	denárt	
15) Káposztafalu	"	2	"	20	"		
16) Illésfalu	---	"	2	"	52	"	
17) Pálmafalu	---	"	2	"	52	"	
18) Odorin	---	"	2	"	52	"	
19) Velbach	---	"	2	"	12	denár	hiján
20) Svábócz	---	"	2	"	6	"	"
21) Ruszkinócz	"	1	"	és 40	denárt		
22) Müllenbach	"	1	"	6	denár	hiján	
23) Kurimján	---	"	1	"	—	"	"

Goltz szerint, a kitől e jegyzéket átvettük, a székdíj

⁶⁵ A kanonokok felmentek a szepesi várba. Miután a hajdúk a káptalant megszállották, Becskessy nevű embert gondnokul rendelték, a ki azon idő alatt, a míg a hajdúk a káptalant megszállva tartották — nem egészen három évig, beszédte a census cathedraicust a XXIV kir. lelkész szövetkezetétől. — Eleinte vonakodott a szövetkezet a Boes-kayaknak lefizetni a censust, később azonban engedett és megfizette a hajdúknak a cathedraicumot a Goltz jegyzékében feltüntetett összegekben.

⁶⁶ Hogy a jegyzékben előforduló aranyak és denárok számértékét a mai árfolyam szerint kiszámíthassuk, egy (körömöczi) aranyat 5 frt 65 krral

teljes összege 66 aranyat és 500 denárt tesz ki. („Integra summa facere solet 66 aureos et 500 denarios.“ 13. l.)

Tehát a XVII. század első évtizedeiben ennyit tett ki a cathedriticum. A következő években 60 és 66 arany közt váltakozik. Végül 1673-ban csak 42 aranyat tett ki, minthogy a szövetkezethez tartozó községekben csak 11 evang. lelkész volt. E községek: 1) Lőcse. 2) Szepes-Váralja. 3) Igló. 4) Leibicz. 5) Béla. 6) Ménhárd. 7) Poprád. 8) Szepes-Szombat. 9) Felka. 10) Durand és 11) Ruszkinócz. (Matr. Goltz. 670. 671. l.)⁶⁷

Midőn 1674-ben a testvérület teljesen megszűnt — a mikor ugyanis a „*Judicium Delegatum Szepes-Váraljaense*“ folytán az összes evang. lelkészek az országból kiutasítottak, — megszűnt a census cathedriticus is. Önkényt érthető, hogy midőn 35 év multán, 1705-ben a XXIV város egykori evang. lelkészei a XXIV kir. lelkész szövetkezetét ujjaszervezték, a szövetkezet a szepesi prépostnak természetesen semminemű székdíjat nem fizetett, minthogy csak evang. lelkészekből állott.

Midőn azonban 1807. július 9-ike óta a XIII város ev. községei Majerkával együtt senioratust alakítottak és azokat az alapszabályokat is elfogadták, melyeket az 1805. május 14-én Iglón tartott convent megállapított, az alapszabályok közé azt a pontot is beiktatták, hogy székdíj czímén (titulo Cathedraticei) a XIII városi evang. szeniorátus fejének (szeniorának) évente 26 frt fizetendő.

egyenlőnek kell vennünk osztr. ért. bankjegyekben, a denárt meg 6 krral szintén osztr. ért. bankjegyekben. Így megkapjuk a fizetési quóta-összeget, melyet mindenik plébános census cathedriticus czímén készpénzben évenként a prépostnak fizetni tartozott. Ily módon meglehetősen megközelítjük az akkori tényleges pénzürtéket.

⁶⁷ Noscovi Mihálynak, a szövetkezet utolsó szeniorának privát jegyzeteiben a census cathedriticusra vonatkozólag (1669-re) a következő adatokat találjuk: „Consignatio census cathedraticei praeposito capituli scepusiensis quotannis circa festum divi Andreae exhibendi, nimirum pro decimis ecclesiarum ad 24 regales spectantium, e quibus evangelici exulant:

1) Isaac 4 aur. minus 25 den. 2) Lomnitz 2 aur. et 80 den. 3)

Jegyzet. Midőn a katolikusok templomaik, plébániák stb. jogos birtokába visszahelyeztettek, a plébánosok azontul is úgy, mint a reformáció előtt, a szepesi prépostnak, majd a püspöknek fizették évenként a székdíjat. A kulcs, mely szerint a székdíjat a plébánosok javadalmazására századok folytán kivetették, több rendbeli változáson ment át; így pl. midőn a mult század utolsó harmadában a szepesi klérus a nemesi udvartelkek után járó tizedet elveszté,⁶⁸ a plébániák javadalmazása rendkívül megapadt. Csak egy példát hozunk fel. Az ábrahámfalvi plébános a plébániájához tartozó négy községből a tized elvesztése után mindössze 8 rakás gabonát kapott, melyet a pol. hatóság az 1776-iki összeírás alapján 60 frtra becsült. Ezenkívül nem volt semminemű említésreméltó jövedelme. De a négy községre mégis következőképen vetették ki az 1776-iki székdíjat; 1) Ábrahámfalu: 2 frt 8 den. 2) Farkasfalu: 1 frt 15 den. 3) Pikfalu 3 frt 12 den. 4) Levkócz: 2 frt 8 den.;⁶⁹ összesen 8 frt 43 den., a mi a 60 frtnyi jövedelemmel szemben bizonyára nagy teher volt. Ennek folytán a felső-hernádi kerület, melybe Ábrahámfalva tartozott, a püspökhöz a székdíj elengedéseért vagy a jövedelemhez mért igazságos kivétel-seért esedeztek; erre *Salbeck* püspök 1777-ben *Feja* consisto-

Hunivilla 2 aur. et 20 den. 4) Quintoforum 2 aur. et 20 den. 5) Sperarum 2 aur. et 52 den. 6) Palmarum 2 aur. et 52 den. 7) Odorin 2 aur. et 52 den. 8) Eulenbach 2 aur. minus 12 den. 9) Müllenbach 1 aur. minus 6 den. 10) Compositivilla 2 aur. et 20 den. 11) Quirin 1 aureum. Summa integralis: 22 aur. et 253 den.“

„Ceteri residui pendunt: 12) Leutschovia 11 aureos et 25 den. 13) Váralja 6 aureos et 25 den. 14) Iglovia 4 aureos et 33 den. 15) Leibitium 5 aureos et 66 den. 16) Béla 3 aureos et 28 den. 17) Popradinum 2 aur. minus 12 den. 18) Menhardivilla 4 aureos et 49 den. 19) Filka 2 aur. et 32 den. 20) Mons Georgii 1 aur. et 12 den. 21) Durandivilla 3 aur. minus 12 den. 22) Rusquinum 1 aur. et 40 den.“

E jegyzékhez Novecovi a következő reflexiót fűzi:

„Congregati sunt inimici nostri et gloriantur in virtute sua. Contere domine fortalitium eorum et disperge illos, ut cognoscant, quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu deus noster. Amen. (J. Samuel Klein: Nachrichten Pest. 1873. 310. l.)

⁶⁸ A pert a szepesmegyei nemesség 1771-ben indította meg a klérus ellen. Az ítélet, mely a nemességre nézve kedvezően ütött ki, következőképen hangzik: „Anno 1773. die 20-ma Septembris in Escelso Septemviratu Parte I. ad exigentiam Articuli 14-ti 1765. Privilegium in Articulo 70. de 1563. provocantum producente Partem A. ea universali lege ab onere pendarum a fundis suis Curialibus decimarum absolví, legalemque executionem decerni“ (Szepesvárm. levéltár).

⁶⁹ A többi plébánosok következőképen fizették a székdíjat: 1) Igló:

riumi elnök útján tudatta a kerülettel, hogy a püspöknek nem áll módjában a székdíjat eltörölni, mely az egyházmegye kezdetétől fizettetett, de felszólítja az esperest, hogy a székdíj amaz összegét, mely a tized elvesztése folytán előáll, a kerület ama plébániai javadalmakra részarányosan vesse ki, melyek semmiféle tizedet sem vesztek, hogy így a kerületre eső összeg kikerüljön és a püspöknek megküldessék. Egyuttal felszólítást kapott az esperes, hogy igazságos felosztást tegyen, mely szerint a lelkészek a jövőben a cathedraicumot fizetni fogják. E felszólítás folytán az 1777. évi jun. 3-án Viderniken tartott gyűlés a következő felosztást terjesztette fel:

Plébánia	Hátramaradt pléb. jövedelem		A régi székdíj			Az új székdíj	
	frt	kr.	arany	frt	denár	frt	kr.
1) Igló	3000	—	7	—	—	55	—
2) Szepes-Sümeg . .	296	—	5	—	14 ¹ / ₂	7	16
3) Lethonfalva . . .	269	10	—	4	37 ¹ / ₂	4	37
4) Csötörtök	168	56	2	2	—	4	—
5) Ábrahámfalva . .	80	14 ¹ / ₂	—	7	3	1	30
6) Vidernik	358	70	—	3	20	3	20
7) Káposztafalva . .	187	41 ¹ / ₂	2	3	42 ¹ / ₂	5	—
8) Grénicz	252	40	—	2	18	6	—
9) Kubach	251	29	—	2	41 ¹ / ₂	6	—
10) Teplicska	150	—	előbb semmit sem fizetett			2	—

vagyis a székdíj összege: 16 arany 26 frt 01 kr., vagy egészben: 94 frt 49 kr. Ezt az összeget egyébiránt 14 arany 17 frt 7 aranyat. 2) Szepes-Sümeg csak 29 denárt; fiókegyházai: a) Illésfalva 2 ar. b) Pálmáfalva 2 ar. c) Kurimján 1 aranyat. 3) Lethonfalva 2 magy. frt 40 den. Fiókegyh.: a) Tamásfalva 2 frt 8 den. b) Arnót falu csak 28 den. és c) Janócz csak 59 den. 4) Csötörtök 2 ar.; fiókegyh. Darócz: 2 frt 40 den.. — 5) Vidernik 4 frt. 6) Káposztafalu 2 aranyat; fiókegyh. Betlenfalva 4 frt 45 den. 7) Savnik (falu) 1 frt 60 den. fiókegyh. Grénicz 1 frt 16 den. — 8) Kubach 1 frt 50 den. Fiókegyh.: a) Kravján csak 94 den., b) Vikartócz csak 87 denárt.

55 krra redukálták. — 1780-ban 77 frt 02 krt tett ki a székdij. — 1786-ban következőképen volt felosztva: 1) Igló: 40 frt 30 kr. 2) Szepes-Sümeg: 8 frt 36 kr. 3) Káposztafalu: 8 frt 36 kr. 4) Grénicz: 3 frt 42 kr. 5) Kubach: 3 frt 41 kr. 6) Vidernik: 3 frt. 7) Csötörtök: 4 frt 18 kr. 8) Ábrahámfalva: — frt 42 kr. 9) Lethonfalva: 4 frt 57 kr. Összesen: 78 frt 02 kr. A teplicskai plébánia 2 frttal hátrálékban volt.

A II. József császártól inaugurált reformok folytán a székdij is külön császári rendelet alapján törültetett el. De mitután II. József 1790. jan. 28-iki rendeletével a plébániaügy szabályozására vonatkozó rendeletén, továbbá a türelmi rendeleten és a jobbágyság felszabadítására vonatkozó rendeletén kívül valamennyi reformjait visszavonta s így Magyarország közjogi viszonyai az 1780-iki állapotba visszahelyeztettek: Révay János, szepesi püspök, 1790. ápr. 24-én 531. sz. a. k. leiratával elrendelte, hogy a plébánosok az előbbi 1789. évre járó székdiját ápr. 24-étől számított 10 nap alatt, a következő években pedig mindig feltétlenül György napján fizessék. Ennek folytán fizetett: 1) Igló 40 frtot. 2) Lőcse 13 aranyat. 3) Odorin 3 frtot. 4) Márkusfalu 2 frt 30 $\frac{1}{2}$ krt. 5) Ábrahámfalu — frt 42 krt. 6) Csötörtök 4 frt 18 krt. 7) Szepes-Sümeg 8 frt 36 krt és 9) Görgő — frt 48 krt. Összesen: 13 arany 60 frt 24 $\frac{1}{2}$ krt. (Lásd: *Prot. Distr. Sup. Fluvii Hornat* 190., 192. 202., 230., 374. stb. 1.)

Idő folytán többféleképen szabályozták a székdiját. 1847-ben fizetett: 1) Lőcse 49 frt 30 krt. 2) Igló 40 frt 30 krt. 3) Ábrahámfalu 1 frtot. 4) Csötörtök 5 frtot. 5) Ulozsa 2 frt 06 krt. 6) Görgő — frt 48 krt. 7) Harikócz (ma Pálmafalu) 3 frt 36 krt. 8) Márkusfalu 3 frt 05 $\frac{1}{2}$ krt. 9) Szepes-Sümeg 5 frtot és 9, Odorin 3 frtot (váltó). Összesen 112 frt 55 $\frac{1}{2}$ kr. Végre midőn 1848-ban a tizedet eltörölték, megszűnt a székdij is. (Lásd *Acta Parochiae Igló*, ad a. 1841. et 1847.)

A szepesi prépost mint a fraternitás egyházi joghatósága.

Önkényt érthető, hogy a meddig a szövetkezet a kath. valláshoz ragaszkodott, az egyházi joghatóság kérdése föl nem merülhetett. Minthogy azonban a XVI. században a vallási viszonyok a kath. egyházra nézve kedvezőtlen for-

dulatot vettek, azt lehetne gondolni, hogy a szövetkezet magát minden tekintetben a prépost egyházi joghatósága alól kivonta.

A dolog azonban egészen másként áll; mert ámbár a testvérület tagjai közül többen 1563-ban Luther tanait elfogadták, mégis elismerték néhány pontban az esztergomi érsek és a szepesi prépost egyházi joghatóságát egészen 1674-ig, mely évben a legtöbben számkivetésbe mentek. Független viszonyukat az által mutatták ki, hogy a cathedra-ticumot mindenkor a szepesi prépostnak megfizették és némely rendeleteinek (pl. házassági ügyekben) alá is vetették magokat. Így olvassuk, hogy midőn 1563-ban a szövetkezet tagjait a nagy-szombati zsinat elé idézték, hogy magokat hitvallásukra nézve igazolják, a szövetkezet ezen ügy elintézését a prépostra bízta. Később pedig, 1566-ban 8 tallért küldtek a prépostnak a durándi lelkész útján azon kiadások fejében, melyekkel a követ ellátása járt. (Matr. Moler 492. V. ö. Wagner II. 260. l.)

1570-ben *Bornemisza* prépost az összes lelkészeket nov. 30-ára a káptalanba hívta meg, hogy velök *II. Miksa* rendeletét közölje, mely a sacramentáriusok és a rianusok tanainak követőire a halálbüntetést szabta ki. (Wagner II. 261. l.)

A lelkészek azzal is bizonyították a préposthoz való független viszonyukat, hogy — miként *Curtius* Péter 1593. okt. 10-én, *Husz* György 1593. nov. 1-én és *Zanzeri* Mihály 1596. okt. 19-én kelt leveleiből világosan kitűnik, — a kath. egyháztól való tényleges elszakadásuk legelső idejében is folytonosan megfizették a cathedra-ticumot. (Lásd: *Currentales* XXIV Civitatum ab Anno 1578. stb. kézirat a szepes-szombati róm. kath. plébánia ltárában.)

Roth Péter, csötörtökhelyi lelkész ügyében, a kit az ottani bíró: *Reichwald* Illés a plébániából kiszorított, a szövetkezet a préposthoz fordult segítségért.

A szövetkezet továbbá alávetette magát a kiközösítés-

nek, melyet *Pázmány* Péter esztergomi érsek, *Zabler* az V. szabad kir. város superintendense, lőcsei lelkész, *Scholcz* János, a szövetkezet szeniora és *Pileman* János, szepes-váraljai lelkész ellen kibocsátott, s melyet 1632. decz. 21-én a szepesi székesegyházban közhírré tettek. A kiközösítés oka az volt, hogy a szövetkezet a kath. egyház tanai ellenére a Szegedy Lajos és Grothendorf Borbála közti házasságot feloldotta, megengedvén nevezett Grothendorf Borbálának, hogy Krebel János, szepesváraljai ezüstműveshez nőül mehessen, annak daczára, hogy Szegedy Lajos még életben volt.

Midőn 1614-ben *Xylander*, szepes-váraljai lelkészt, a szepes-váraljai egyházi gyűlésen Szepes- és Sárosmegye superintendensévé választották, *Bornemisza*, szepesi prépost erélyesen tiltakozott ez ellen és hathatósan védte jogait, melyek őt, mint prépostot, a papsággal szemben megillették. Fellépése nem volt eredménytelen: *Gembozinszky* János a lublói vár alkapitánya, majd *Lubomirszky* rendelete folytán kivitte, hogy Xylander sem a Szepességen, sem pedig másutt superintendensi jogait nem gyakorolhatta. (L. fent.)

Könyvtár.

I. A szövetkezet feladatúl tűzvén ki magának, hogy tagjainak egyházi és vallási tökéletesítését előmozdítja és őket egyházi és világi kötelességeiknek teljesítésében támogatja, az e célra szolgáló eszközökről is gondoskodott. — Már 1405-ben volt a szövetkezetnek közös könyvtára. Ebben az évben könyvtárnokok voltak: *György*, leibiczi plébános, *Fugisrecht* Miklós, *Herbort* Péter az iglói kápolna rectora⁷⁰ és *Fustrieb*, a lőcsei sz.-György-

⁷⁰ Herbort (vagy Herbert) Péter esztergomfőegyházmegyei áldozár és az iglói Mihály-arkangyal-kápolna rectora volt. E kápolnát, mely a sz. Máriáról nevezett plébániai templomhoz volt építve, Henrik, iglói plébános alapította és látta el alapítványokkal. IX. Bonifác pápa

kápolna rectora.⁷¹ Hogy mely községben őrizték a könyvtárt és hány kötetből állt, ismeretlen. A szövetkezet hivatalos jegyzőkönyveiben és egyéb irataiban erről nincsen szó. A fentebb említett könyvtárnokokra vonatkozó adatot egy jegyzetből vettük, melyet az egyik könyvtárnok a szövetkezet egyik kéziratára írt. E kézirat jelenleg a gyulafejérvári r. kath. püspök könyvtárában van. E könyvtárban még több kéziratot őriznek, mely egykor a szövetkezeté volt. Ezek a következők:

1) *Glossa in Epistolas S. Pauli apostoli ad Corinthios*
XIV. sz. papirkézirat, mely ívrétben 178 papirlevélből áll. Bo-

Henriknek s hivatali utódainak megadta a jogot, hogy a kápolna rectorát prezentálhassák. Bonifác 1399-ben erősítette meg Herbert Péternek a kápolna első rectorává történt kinevezését. (Wagner *Analecta Terrae Scepi*. P. I. 270. l.).

A szóban forgó kápolna minden valószínűség szerint azonos azzal, mely későbbben „Capella S. Barbarae” név alatt szerepel. A sz. Borbáláról nevezett szövetkezet Igló bányamunkásai körében több századig virágzott. Mint a bányászok védőszentjét, nagy tiszteletben tartották sz. Borbálát, havonként pedig fényes istenitiszteleti ünnepségeket tartottak. Miután a legujabb időben a bányák áldása megapadt, a szövetkezet végleg feloszlott. (Lásd alább.) — A plébániatemplomnak 1886-ban eszközölt utóbbi renoválásakor a kápolna „Jézus szívének” szenteltetett. E nevet viseli manap is és a plébánia-templom hajójának északi oldalára támaszkodik. — Fájdalom, a renoválás alkalmával minden nyomot eltávolítottak ebből a kápolnából, melyből következtetni lehetne, hogy a mai „Jézus szívének” kápolnája eredetileg tényleg Mihály-arkangyal kápolnája volt. Egyébként e kápolna nagy kora nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy nem volt egyéb rendeltetése, mint hogy — miként régebben szokásban volt — ugynevezett „halottak kápolnája” gyanánt használtatott, a melyben egy é célra rendelt pap a halottak lelkeiért sz. misét mondott. Ilyen kápolnáknak ugyanúgy „csontpincék” (ossarium) voltak, vagy sírboltok is. Az iglói sz. Mihály-kápolna alatt ősidőktől fogva elég terjedelmes sírbolt volt, a melyben a múlt századig a papok temetkeztek. Fájdalom, e tiszteletreméltó régiséget is betemették a templom legutóbbi restaurálása alkalmával.

⁷¹ Szent György kápolna. A löcsei plébániai templomnak éjszakai előcsarnoka és az ugynevezett belpoklosok kápolnája (a mostani sekrestye) között a Szent György kápolna van építve. Ezen 9 m. hosszú és 5-78 m. széles gót épület bizonyos Ulebach vagy Eulenbach György költségein jött létre. Ulebach világi, nős és igen vagyonos ember volt, a ki 1392-ben meghalt és a kápolnában eltemettetett. E kápolnában vöröses márványból készült szép síremlék látható ezen felirattal: Anno Dni Mille CCCXCII. in octava corporis X-ti obiit Georgius Ulebach fundator huius Capellae orate pro eo. (I. Kompanyik Coelestin : A sz. Jakabról címzett löcsei plébániai templom. s. a. t. Lőcse. 1891. 9—13 ll.)

ritéktábláján rubrumban a következő egykoru feljegyzést találjuk: „*In hoc volumine (continetur) glossa ordinaria super epistolas ad romanos. Item supra ambas ad Corinthios et fuerunt hec duo volumina, patris cum suo socio domini georgii plebani de leibicz religionem intransantis et parochiam relinquentis, qui hec 2 volumina cum ceteris pluribus in hanc librariam dedit, que libraria pro tunc scilicet anno domini m^o c c c c quinto regitur a domino Nicolao fugisrecht predicto domino georgio in prefata leibicz canonice substituo et a domino petro herbord magistro capelle in nova villa ac a domino fustrib Capelle b. Georgii martiris in Lewcza seruitore. Disponat Deus ac dirigat sibi in laudem et gloriam et honorem ac bonum modum omnibus hys quatuor prefatis personis prefatam librorum (congregacionem) . . . intenditur in hys factis.*“ (Beke A. Index etc. 245. sz.)

2) *Guillelmi Marcelleti Decani Summa juris in ordinem alphabeticum digesta cum indice. A. 1377. — Tabulae Chronologicae Stanislai Christiani de Ilsza Clerici Cracoviensis dioecesis. a. 1376.* Ivértű, XIV. sz. papírkézirat, 136 levél. Boritéktábláján XV. századbéli írással a következő feljegyzés áll: „*Liber fraternitatis XXIV. plebanorum civitatum regalium.*“ (Beke A. Index etc. 533. sz.)

3) *Concordantia juris. Tractatus theologico-juridicus in ordinem alphabeticum digestus. a. 1473.* — Papírkézirat a XV. századból, ivrét, 228 levél. Egykoru feljegyzése a boritéktábla belsején: „*Liber fraternitatis plebanorum XXIII. civitatum regalium.*“ (Beke A. Index etc. 595. sz.)

4) *Tractatus de Feudis et debitis.* XV. sz. papírkézirat ivrétben 115. levél. Boritéktábláján egykoru írással ez áll: „*Liber fraternitatis XXIV. plebanorum.*“ (Beke A. Index etc. 606. sz.)

5) *Ius Canonicum juxta ordinem decretalium.* XV. sz. papírkézirat ivrétben, 323 levél. Boritéktábláján a következő XV. századbéli feljegyzés áll: „*Liber Fraternitatis XXIV plebanorum*“ (Beke A. Index etc. 146. sz.)

6) *Commentarius in librum tertium Decretalium.* Ivértű, 346 levélből álló papírkézirat a XV. századból. Provenienenciáját a következő egykoru feljegyzések igazolják: *Liber Fraternitatis 24 plebanorum in Scepusio*“, továbbá: *Liber Domini Ioannis Benedicti de Vratislavia decretorum baccalaurei. Quem comparavit anno Domini M^o c c^o LVI° Et hic erat predicator in Cascha*; és alább más kéztől: „*nunc autem 24 plebanorum*

regalium in Scepus fraternitatis.“ A könyv tehát először Boroszlói Benedek kassai prédikátoré volt; a kitől aztán a szepesi 24 plébános társulatának birtokába került. (Beke A. Index etc. 156. sz.)

7) *Bartholomeus Brixensis Casus decretorum.* Papírkézirat ívrétben a XV. századból, 225 levél. Egykoru borítékfeljegyzése: „*Liber domini Johannis Benedicti, decretorum baccalaurei*“ s alatta „*liber Fraternitatis XXIII. plebanorum.*“ (Beke A. Index etc. 613. sz.)

8) Vегyestartalmu, XV. századi papírkézirat, 4-ed rétbén, 363 levél. Tartalmazza a következő czikkeket: 1) *Bartholomei Brixensis Brocarda Juris Canonici cum exordio.* 2) *Regulae Juris civilis breviter explicatae.* 3) *Disquisitio de ultima voluntate ad pias causas coram duobus testibus facta.* 4) *Expositio Arboris consanguinitatis.* 5) *Tractatus de processu judiciali.* 6) *Propositio verbalis in causa decimarum super possessorio sive spoliatione.* 7) *Magistri Alani minoris Antigliandianus in extractu, in quo virtutes de beatitudine hominis consultant.* 8) *Libellus Henrici de Cracovia doctoris s. scripturae in universitate collegii Cracoviensis contra magistrum Joannem Hus.* Colophon: *Explicit contra J. Huss Magistrum M. c c c c^o quadragesimo VI°.* 9) *Sermo super verba „Magister in Izrael et haec ignoras?“* 10) *Sermones de omnibus sanctis, de voluntaria paupertate, de festivitate omnium sanctorum magistri Jacobi, de clara tuba professoris theologiae et doctoris, de omnibus sanctis mag. Jacobi de clara tuba alias Mogila.* 11) *Summa Joanis Caldrini doctoris decretorum de interdicto cui adhaeret canon Concilii Basiliensis de interdicto.* 12) *Ordinationes seu regulae Martini papae V.* 13) *Summarium novarum decisionum Rotae per ven. virum dominum Bertrandum de Amassano utriusque iuris doctorem apostolici palatii causarum auditorem collectum.* 14) *Tractatus de sacramentis, censuris et nonnullis legibus ecclesiasticis.* 15) *Exhortacio ad simplicem populum.* 16) *Ordo agendorum in Synodo.* 17) *Indices varii.* 18) *Statuta Sbignei episcopi Cracoviensis.* 19) *De Sacramentis virtutibus et viciis.* 20) *De Summo bono* A kézirat első levelén a következő XV. sz. feljegyzés olvasható: „*Liber fraternitatis XXIV. plebanorum legatus per dominum Martinum Aranyasch.*“ (Beke A. Index etc. 24. sz.) Lásd Magyar könyvszemle 5—6 füzet 1880. 344. 345 és 346 ll.

Abból a négy nyomtatott műből, mely ma — 1893. — a szepes-iglói róm. kath. plébánia templom könyvtá-

rában megvan, kitűnik, hogy a szövetkezet nem sokkal a könyvnyomtatás feltalálása után a maga Libraria-ja számára — így hívták a szövetkezeti könyvtárt — nyomtatványokat szerzett be. A fentemlített 4 mű mind incunabula, s 1500 előtt nyomtatott. Címeik ezek:

1) *Cassianus de institutis Cenobiorum etc. Basilee 1485.* Czimlapján ezen egykoru feljegyzés olvasható: „*L. (Liber) 24 plebanorum Regalium.*“

2) *Petri Comestoris magistri scholastica historia sacre scripture seriem brevem . . . exponentis etc Basilee 1486.,* ezen egykoru feljegyzéssel: „*Liber Fraternitatis XXIII. Regalium.*“

3) *Alexandri d'Alles, Summa kolophon* így hangzik: *Secundae partis Summe Alex. d'ales adest finis. Papie per egr. Joanne antonium de birretis et Franciscum gyrardhegum socios fuit impressa. Labecti anno dni 1489. Die XX. octobris.* A belső bekötési táblán ez áll: „*Liber fraternitatis XXIV. Regalium ego Laurentius (Hyldebrand) in Igló pro mea pecunia introligere feci.*“ És „*Quarta Pars. Alex. d'ales Suma. Kolophon: „Quarta pars Sume Alex. d'ales nimio hic labore perfecta c. Papie p. egr. Joannem antonium de birretis et franciscum gyrardhegum impressa MCCCCLXXXIX. Die 23. Decemb.*“ A bekötési táblán: „*1520. liber Regalis fraternitatis, quem laurentius plebanus in Igló suis expensis introligere misit.*“

4) *Antonini, archieppi florentini prima pars historialis.* — A bekötési táblán belülről: „*Liber XXIV. plebanorum regalium per magistrum Sebastianum legatus.*“ — És: *Secunda pars historialis venerabilis Domini Antonii.* A czimlapon: „*liber XXIII plebanorum Regalium per magistrum Sebastianum legatus.*“

II. Egyébiránt nemcsak a szövetkezetnek volt könyvtára, de egyes *szövetkezeti tagok* is nagy barátai voltak az irodalmi műveknek és könyvgyűjteményeknek, a mint ez a következő jegyzékből kitűnik:

a) **Szepesszombati Bertalan, szepesolaszi lelkész könyvei.**

Szepesszombati Bertalan nevét a XV. századbeli szepesolaszi plébánosok közt Wagnernél nem találjuk; emlékét azonban megőrizte egy XV. sz. kézirat a budapesti egyetem s két ősnymtatvány a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Ezek közt legérdekesebb a kézirat, mert magában foglalja Monstriberg Bertalan, ekkoráig egészen ismeretlen, löcsei hitszónok beszé-

deit, melyeket ez 1454-ben irt és mondott el. E kézirat ismeretetését az ősnymtatványokkal együtt itt adjuk:

1) Vegyestartalmu XV. sz. papirkézirat, 4-edrétben, 438 levél. Magában foglalja a következőket: 1) *Opus de passione Domini*, colophonja: „*Passio haec per me Bartholomeum de Monstriberg quondam predicatorem in civitate Lewtschaw conscripta et praedicata etc. Anno domini M.CCCCLIII. in die S. Germani.* 2) *Notae de morte, de verbis S. Augustini* 3) *Duo Sermones.* 4) *Liber exemplorum secundum ordinem alphabeti.* 5) *Sermo de corpore Christi.* 6) *Exempla quaedam excerpta de libro qui intitulatur „universale bonum sive apiarius.“* 7) *Registrum eorundem exemplorum secundum ordinem alphabeti, a. 1448.* 8) *Opusculum contemplativum, a. 1448.* 9) *Sermones varii tenoris.* 10) *Notae de decreto de praedicatoribus et orationes variae.* 11) *Guidonis de Monte Rotherii manipulum curatorum seu opusculum de instructione neophytorum curatorum.* 12) *Variae notae de pestilentia.* 13) *Tractatus de septem vitiis.* 14) *Variae notae de ecclesia et de sacro concilio.* 15) *Duo sermones.* 16) *Dialogus pulcher inter magistrum et discipulum.* 17) *Nikolai de Dinchelspiel postilla praedicata ab eo Viennae et conscripta super oratione dominica.* 18) *Nota b. Gregorii super illo evangelii „Miserunt“ etc.* — A kézirat provenienciájáról a 2-ik levélen XV. sz. kéztől a következő feljegyzés áll: „*Liber domini Bartholomei plebani de Villa Latina.*“ (A budapesti egyetem könyvtárában.)

2) *Bonaventurae: Quaestiones super primo sententiarum opus seraphicum. Brixiae 1490 per presbyterum Baptistam de farfengo feliciter impressum in 40* (Hain I. 3537 sz.) A birtéktáblán ezen XV. sz. feljegyzés olvasható: „*Bertholomei de monte Georgii sum.*“ (A N. Múzeum könyvtárában.)

3) *Bonaventurae: Quaestiones super secundo sententiarum Venetiis 1477 per Theodoricum de Reynsburch et Reynaldum de Nouinagio socios in folio.* (Hain I. 3538. sz.) Az első levélen XV. századbéli kéztől ez áll: „*Iste liber est Bartholomaei de monte divi Georgii plebani in Olaszi.*“ A Nemzeti Múzeum könyvtárában.)

b) **Kézmárki János szepesolaszi lelkész két kézírata.**

Kézmárki János gyűjteményéből két kéziratot ismerünk: az egyik a budapesti egyetemi, a másik a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár birtokában van. Különösen érdekes az utóbbi, mivel Henckel János 1519-ik évi feljegyzéséből kitétszik, hogy

azt Kézsmárki János, a bibliai tudományok tanára és szepes-olaszi lelkész, compilálta. Ugy látszik, hogy előbb ménhardi lelkész volt, mert a másik kézirat ilyennek említi. E két kézirat címe és tartalma ez:

I. (44. sz.) XV. sz. papírkézirat, ivrétben, 474 levél. Tartalmazza a következőket:

1) S. Thomae theoria theologiae veritatis. 2) Determinatio quaedam de vigore indulgentiarum. 3) S. Thomae Quodlibetum. Script. r. 1470. per E. L. 4) Homiliae S. Gregorii papae. 5) Homiliae b. Ieronimi super ewangelio: Scitis quia post biduum pascha erit. 6) Homiliae Originis, scriptae a. 1477. 7) Homilia b. Gregorii papae de publicano. 8) Homiliae S. Johannis Chrysostomi super ewangelio super Cathedram Moysi. 9) Sermo de Joanne Baptista. 10) Duo Sermones de passione domini. 11) Alphabetum utile pro sermone alias aurea biblia script. 1472. 12) Anselmi Cantuariensis archiepiscopi libri duo cur deus homo. 13) Isidori episcopi liber differentiarum. 14) Speculum humanae salvationis. 15) Fragmentum cuiusdam homiliae. 16) Extractus e summa magistri Wilhelmi. 17) Innocentii III. tractatus de contemptu mundi seu de vtilitate humanae conditionis. 18) Epistola de correctione haereticorum nec non Wikleffistarum."

II. (45. sz.) XV. sz. papírkézirat, ivrét 492 levél. Tartalmazza Kézsmárki János Summa theológiáját. A borítéktáblán Henckel János kezétől ezen egykorú feljegyzés áll: Haec Summa compilata est per venerabilem dominum Joannem de Kesmark sanctae paginae professorem quondam plebanum in Olassy et tandem per honorabilem dominum Franciscum presbiterum cecum mihi Joanni Henckel donata pro gratificatione alimentorum (Beke A. Index etc. 311. sz.).

c) *János leibiczi lelkész egy kézírata.*

(46. sz.) Papírkézirat a XIV—XV. századból, ivrét 491 levél, a következő tartalommal:

1) Martyrologium. 2) Tabulae concordatarum ad Scripturam sacram. 3) Disputatio catholica contra haereticos. 4) Sermones. 5) Augustini libri de Spiritu et anima. 6) Confessionale. 7) Enchiridion Augustini. 8) Soliloquium beati Augustini de infallibili dulcedine dei. 9) Soliloquium Augustini de natura animae. 10) Augustinus de fide ad Petrum. 11) Tractatus Anselmi: Cur deus homo. 12) Anselmus de iusto et iniusto. 13) Tractatus Anselmi de inimicis diligendis. 14) Tractatus Anselmi de deploratione amissae virginitatis. 15) Anselmus de libero ar-

bitrio. 16) Anshelmi liber de concordiae praescientiae praedestinationis, et gratiae et liberi arbitrii. 17) Anshelmi libri de similitudinibus. 18) Isidorus de norma vivendi. 19) Varia Fragmenta. 20) Bernhardus de conscientia et contemplatione. 21) Libellus de imagine vitae. 22) Fragmentum tenoris religiosi. 23) Orosii liber: Sigillum Sanctae Mariae virginis. 24) Additamenta ad cantica Orosii. 25) Sermones Joannis Sylvani publicani sub a. 1409. 26) Notae de Clemente VII. pontifice. 27) Fragmenta ex scriptura sacra. 28) Lithurgia et ius canonicum. Hogy e kézirat a XV. században János leibiczi plébánosé volt, azt a 96. lapon olvasható XV. századbeli feljegyzés tanúsítja: Iste liber est domini Johannis plebani in Lewbitcz. (A budapesti egyetem könyvtárában.) Lásd Magyar könyvszemle V—VI. füzet 1880. 347, 348, 349 és 350. lap.

d) *Hylbrand (vagy Hyldebrand) iglói plébános könyvei.*⁷²

1) Fr. Angelus de Clavasio in Summam Angelicam. Venetiis 1487. — A bekötési táblán: „Sum Laurencii Hyldebrandi,

⁷² Hylbrand (vagy Hyldebrand) a szepesmegyei Merényben (1848 előtt Wagendrieszel) született. Tanulmányait Krakóban végezte egyidőben Beehius Bálint, későbbi bártfai rectorral és az ifj. Agricola Rudolfal s másokkal. Nem tudjuk, hogy melyik évben lett Hylbrand iglói plébános. A legelső feljegyzésekből, melyeket ő a tőle megszerzett Matrikula Vetus-ban (Moler) tett, határozottan kitűnik, hogy Hylbrand már 1519-ben Iglón plébános volt. Ő annak idején egyike a legműveltebb papoknak volt a XXIV város lelkészei sorában. A munkák, melyek ma az iglói róm. kath. templom könyvtárában vannak és Hylbrand könyvgyűjteményéből származnak, bizonyítják, hogy nagyon sokat foglalkozott theologiai művek tanulmányozásával. Marginális jegyzeteiből kitűnik, hogy nagy olvasottsága volt, mert nagyon gyakran más művekre is hivatkozik. Legszívesebben karmintintával írt, mely még ma is, 370 év múlva, megtartotta színét. Szabályos és olvasható írása volt. (Lásd a könyveket Hyldebrand könyvgyűjteményéből az iglói róm. kath. templom ktárában.) Legörömeztebben olvasgatta Oswald Pelbart Temesvariensis műveit, minők: „Aureum Rosarium Theologiae stb. Hagenau I. rész 1503. II. rész 1504, továbbá: Pomerium Sermonum stb. Hagenau 1498., Stellarium Coronae b. virginis Mariae stb. Nürnberg 1518. Expositio psalmodum. canticorum stb. Hagenau 1505.—1547-ig a kath. vallás híve volt, de azontul a kor mozgalma magával ragadta őt is és egyházi beszédeiben az új tant kezdte hirdetni. Meghalt 1550. Utódja Lewdischer volt, az első ev. lelkész Iglón (J. J. Klein; Nachrichten III. Pest, 1873. 172 s köv. l.).

Meg kell említenünk, hogy Hylbrand alatt az iglói róm. kath. templom két sz. edény birtokába jutott, melyek a hazai ötvösművek elsőrangú remekeihez tartoznak. Ezek:

a) Szentségtartó. Ez erőteljes építészeti, ámbár immár a gótika hanyatlását feltűntető görbitett tornyu, de tiszta rajzu s bámulatos mű

qui mihi per Ven. Mag. Joan. Henckl' datus loco Jac. Valensis super epistolis."

2) Gersonis, inventarium eorum, quae in operibus (Gersonis) continentur. 1489. — A címlapon ez áll: „sum laurencii Hyldebrandi de Wogendrossel“, marginális megjegyzésekkel Hyldebrand kezétől.

3) Bonaventurae Tabula super libros sententiarum. Bamberge 1491. Ezzel a megjegyzéssel: „Sum laurentii Hyldebrandi de Wogendrossel, qui me Vienne pro XVIII Schilling emit. Et pro intrologatione XLVIII. d.(enarios) pro ambabus (a mű 3 részből áll és 2 kötetbe van kötve) partibus (solvit).“

4) Nicol. Lyra, ord. min. Pars prima biblie cum glossa ordinaria etc. Basilee 1498. 9. Sept. (Fennmaradt csak Pars I. II. III. IV. és VI. A mű pompás arany initálékkal van ellátva.) Megjegyzés: (Sum laurentij Hildebrandi tota h. summa, qui me emit a Stanislao Cracoviae V flor. in auro.“

5) Rosarium sermonum predicabilium ad faciliorem predicantium commoditatem stb. Sumptibus Johannis Ryeman de

szorgalomról és pontosságról tanuskodó, 117 cm. magasságu hármastoronyforma alkotás, melyen kivált az aloc és kardus virágcsoportok csodálatos technikára vallanak. A mennyezeteken alkalmazott pajzsokból következtethetni, hogy e műremeket valószínűleg az iglói bányászok és érczöntők készítették, a kik a „Sz. Borbála-szövetkezetet“ alkották („Confraternitas Metallifossorum“; bányászok szövetkezete). Istentiszteletüket ősidőktől fogva a Sz.-Borbála-kápolnában (ma „Jézus szíve“) tartották. Ez egyesület tekintélyes vagyonról rendelkezett. A sz. Borbála szövetkezet tudvalevőleg a reformáció alatt megszűnt, de 1722-ben újra megalakult. Jelenleg már nem létezik. (L. Gottfried Szentmiklóssy Hauschronik ad. a. 1722. Szerző birtokában.) A bányászok közt fennállott egy privát egyesület is a „Confraternitas SS. Trinitatis“, a mely a mult században 1757-ben a márkusfalvi uton lévő Sz.-Háromság-kápolnát építtette. E kápolnában, mely ma is fennáll, évente a Szentháromság vasárnapján megtartik a szokásos ünnepélyes istentisztelet, mely alkalommal ott a környékbeli nép nagy számban összegyűl.

b) 74 cm. magas, ezüstből készült, részben aranyozott nagyobb ereklekereszt; a szentségtartóval egyidejű és teljesen hasonrangu alkotás, ugyanabból a műhelyből került ki, a hol a szentségtartó készült. Oly annyira megtartotta épségét, mintha ma került volna ki a mester műhelyéből. Öntött, vert és áttört munka. A feszület első lemeze aranyból való. Rajta egy kisebb feszületen Krisztus alakja, fölötté INRI feliratú mondatszaggal. A feszület hátsó lapján Szűz Mária a kis Jézuskával van alkalmazva stb. A kereszt ormán három gyümölcs (szamócza) áll. A talapzaton alúle fölirat olvasható (XV. századbeli cursivbetűkkel): „marek 11—nessig 4—Summa facit XCII. flor.—1520.“

Oringaw. 1503. — Megjegyzés: „sum laurentii Hyldebrandi. Ambas partes pro tribus florenis Bude (emi).“

6) Bernardini de Bustis, ord. Scti Francisci, Rosarium I. pars Hagenaw 1503. II. pars Nurenberge per Antonium Koberger. 1503. 15. apr. . . „Emi Bude pro 3 fl. ambas partes. Sum laurentii Hyldebrandi de Wogendrössel.“

7) Alberti magni quondam Ratisponensis Eppli. Postilla super Evangelio Luce. Hagenau 1504. „Sum Laurentij Hylbrandi de Wogendrössel. Emptus 11 (= duobus) flor. in Auro ambe partes 1535 in octava divi Joannis evangelistae.“

A „Postilla super Mathei et Marci evangelio“ második része nyomtatott in oppido Hagenaw anno 1505.“

8) Holcoti Roberti. In proverbia Salamonis explanationes locupletissime stb. Parhisiis Joannis parvi et Joannis Frellon. 1511. „Laurentius Hylbrand. Emit ab Executoribus cum Mariali (egy munka) pro 125. d(enariis)“ és lejjebb: „Joannes de poprad possessor hujus libri.“

9) Faber Jac. Scapulensis. In epistulas Scripturae sacrae, 1512. Hylbrand és mások kezétől eredő számos marginális jegyzetekkel.

10) Eusebii Hieronimi omnium operum Tomus I-mus. Basileae 1516. Hylbrand monogramjával „LWH“ = Laurentius, Wogendrüssel, Hylbrand. „E művet Hylbrand 500 denárért vette.

11) Divi Augustini, sermones de tempore. Parisiis. 19. Dec. 1516. — Számos jegyzetekkel Hylbrandtól.

12) Scti Bernardi Abbatis Clarevalensis ord. Ciscerciensis Opus preclarum suos complectens sermones de tempore stb. Parisiis anno? LWH monogrammal és e megjegyzéssel: „Sum laurentii hylbrandi de wogendrossel emptus (Cracoviae) 11 (= duobus) fl. in auro et 21 d.“ „fui (liber) relegatus in exilium propter necessitatem, sed redemptus sum (1519).“ — Hylbrandtól való számos jegyzet.

13) Joannis Fabri doctoris celeberrimi Illustris. Principis Ferdinandi archiducis Austriae stb. Malleus. Anno 1524. Coloniae. Impensis honesti civis Petri Quentell. — „Emptus una cum Rosense ducentis denariis et 1 orth. pro intrologatura.“

E munkához hozzá van kötve:

14) Assertionis Lutheranae confutatio, juxta verum ac originalem archetypum, diligentissime recognita et vitiis omnibus expurgata per R. P. Joannem Roffensem academiae Cantabrigensis Cancellarium, anno 1524.

15) D. Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini Opera in tres partita Tomos stb. Basileae in aedibus Andreae Cratandi mense Augusto 1538. — „Sum Laurencii Hylbrandi. Emptus 2 fl. et 1 ortho. pro introligatura 4 d. (solvi).“ Alább:

Principio a nobis quaeratur gloria Christi;

Quod superest, totum proximus ipse ferat.

16) Renati Castenci. D. Anselmi Cantuar. Episcopi stb. in sancti Pauli Apostoli epistolas enarrationes. Coloniae ex officina Euharii Cervicorni anno 1523. mense Augusto. — „Sum Laurentii Hylbrandi Parochi in Igló. Emptus a Martino de Novo Solio pro centum den . . . 1539.“

17) Nauseae Friderici Blancicampiani, Evangelicae veritates Homiliarum centuriae tres, nuper excusae. Editio secunda 1532 in Augusto. — Laurentii Hylbrandi sum. Emptus 60 grossis polo(nicalibus).“

e) *Egyes szövethetesi tagok birtokában levő könyvek:*

1) Friderici Nauseae Blancicampiani stb. Homiliarum quatuor, tertia vice nuper excussae. 1534. Aug. Impensis Petri Quentell. — „Comparavi Neocomii 1679. p. Anselmi p. t. Conc (ionator) Neocom. et parochus Haricoc. (ma: Pálmafalu) accepi a Dno Zerevicio.“

2) Gotscalci hollen, de ordine heremitarum sancti Augustini. Praeceptorium. Nurenberg, 1503. 11. Junii. A czimlapon: „Valentinus Megander me jure possidet.“ — Megandertől eredő számos jegyzettel.

3) Pars aestiva evangeliorum dominicalium stb. Aegidio Hunnio Theologiae Doctore et Professore in Academia Wittebergensi. Wittebergae anno 1596. — Irott jegyzet: Casparis Paczolt peculium. Datus Melch: Wigaszt pro officiis praestitis a haeredibus R. D. Caspar. Patzolt, quondam pastoris ovicularum Christi in Odorin, mortuus ibidem 26. Januarii ann. 1612.“ . . . Dnus Mathias Prausnicer mortuus ibidem 25-a Augusti 1631.“ Továbbá idegen kéztől e jegyzet: „Lutheranicus“ (liber) és:

„Sangvine coepit ecclesia Christi, sangvine fini s erit.“

„Chimina mors Christi tollet ceu ruta venenum.“

4) Martini Chemnicii SS. Theol. Doctoris De duabus Naturis in Christo. De Hypostatica Earum Unione. De Communicatione Idiomatum et aliis Quaestionibus inde dependentibus Libellus stb. Jenae. Typis Tobiae Steinmann anno aere Christianae 1599. — A bekötési táblán: „Sum Georgii Peschovii Anno

1607," és a czímlapon Peschovi kezétől: „Judicium 5 liberarum civitatum in Hungaria de hoc libro ex Apologia examinis Ecclesiae et scholae Bartphensis et Eperiensis apposita. Assertioni regularum calviniarum Casparis Pilcii, pastoris ecclesiae Marci-villanae (Márkusfalu) exscriptum pag. 7. literae C. quod tale est: „etiam hic articulus de persona Christi est fundamentum salutis nostrae, diserte profiteamur nos de tota hac doctrina idem sentire quod continet aureus libellus de duabus in Christo naturis stb Sanctissimi viri DD. Martini Chemnitii, cum lectione post Biblia quo concludere constituerat, sicut ut fecit cum gaudio singulari vitam et agonem simul R. D. Pastor noster et senior harum civitatum Martinus Wagnerus.“

III. Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy a XXIV kir. lelkészből alakult szövetkezet *templomainak* már a középkorban is megvoltak könyvgyűjteményeik, melyek ha nem is emelkedtek mind a könyvtár színvonalára, de megfelelték az akkori kulturális viszonyok igényeinek. Könyvgyűjteményei voltak: a löcsei sz. *Jakabról* nevezett plébániai templomnak, a löcsei sz. *György* kápolná-nak, a löcsei kórház-templomnak, és az ottani sz. *Miklós* és sz. *Katalin* oltárnak; továbbá a löcsei városon kívüli sz. *Erzsébet*-templomnak, az *iglói, ménhárdi, szepesolaszi, szepes-szombati, leibiczi, poprádi, odorini, szepesbélai* stb. templomoknak. — Az előkerült kéziratok és régi nyomtatványok némelyike, mely egykor az említett templomok egyikének-másikának tulajdonában volt, a Magy. könyv-szemle 1880. évf. 329, 330. stb. lapjain van felsorolva. Együttal fel van említve, hogy hol vannak ez idő szerint az említett kéziratok és könyvek.

a) *A löcsei városon kívüli Erzsébet-egyház kéziratai.*

A löcsei városon kívüli szent Erzsébet egyház, Sperfogel löcsei krónikája szerint, Lőcsén a városon kívül egészen 1532-ig állott fenn, akkor azonban a városban állomásozó német lovas-ság tanácsára, hogy ellenséges megszállás eshetőségének kitéve ne legyen, s a várost ne veszélyeztesse, a városi tanács ren-deletére közbiztonsági szempontból leromboltatott. Ez alkalom-mal történt, hogy a nép a templomban nagy pusztításokat vitt véghez, s mindent vitt, rabolt a mihez csak fért. Valószínűleg

ekkor hordták szét az egyház könyveit is, mert hogy a szt. Erzsébet egyháznak már a XV. században volt könyvtára, mutatja a Batthyányi-könyvtár azon három kézírata, melyet itt ismertetünk. Ezek főntartották az egyház régi könyvgyűjteményének emlékét, s a rajtuk levő egykorú feljegyzésekből megtudjuk, hogy az egyiket Rubner Bálint, szülei beleegyezésével 1479-ben, a másikat bizonyos József nevű úr 1482-ben, s a harmadikat pedig Ambrus szepesolaszi plébános a XV. században a lőcsei városon kívüli sz. Erzsébet egyháznak ajándékozta. E kéziratok a következők:

1) (25. sz.) Sermones de tempore doctoris de Hasselbach. Ivrétű XV. századbeli papírkézirat 206 levél. Szepességi provenienciáját a borítéktáblán levő egykorú feljegyzések kétségtelenül igazolják. Ezek közül a legérdekesebb, mely a könyvet a lőcsei városon kívül levő sz. Erzsébet egyháznak vindikálja, a következő: „Iste liber est datus et legatus per Valentinum filium Rubner ad Ecclesiam sancte Elisabethe extra muros Levtshovii cum consensu patris sui et matris. Anno 1479.“ (Beke A. Index etc. 257. sz.)

2) (26. sz.) XIV. sz. papírkézirat, ivrét 242 levél. Tartalma: 1) Tractatus de vitiis et virtutibus. 2) Summula Reymundi. A szöveg előtti levélen XV. sz. írással ezen feljegyzés olvasható: „Iste liber est datus per dominum Joseph ad Ecclesiam sancte Elisabeth extra muros Leutschauie (sic) quod ibidem perpetue maneant, anno 1482.“ (Beke A. Index etc. 602. sz.)

3) (27. sz.) Tractatus de ss. Trinitate. XV. sz. papírkézirat, ivrétű 132 levél. Az előlevélen XV. sz. írással a következő feljegyzés áll: „Iste liber est legatus ad Ecclesiam s. Elisabeth extra muros Lewtsowie per dominum Ambrosium quondam plebanum in Valendorf.“ (Beke A. Index etc. 575. sz.)

b) *Az iglói szűz Máriáról nevezett egyház kézírata.*

(28. sz.) Ivrétű XV. sz. papírkézirat 396 levél. Tartalmazza a következőket: 1) Explicatio Decalogi. 2) Tractatus de corpore et sanguine Domini. 3) Tractatus de Sacramento Eucharistie et expositio missae. — Az 1-ő levélen egykorú írással ez áll: „Iste liber assignatus est ecclesie beate Marie Virginis in nova willa (Igló) 1440.“ (Beke A. Index etc. 208. sz.)

c) *A ménhárdi sz. Szervácscról nevezett egyház ősnymtatványa.*

(30. sz.) Alberti Magni: Summa prelucidissima de mirabili eucharistie sacramento. Ulm. 1474 apud Joannem Zeiner, in folio.

Boritéktábláján egykoru kéztől a következő feljegyzés áll :
 „Liber ecclesie S. Servacii in villa menhardi per dominum Servacium in Lewtschau plebanum legatus anno domini 1498.“
 (A budapesti egyetem könyvtárában)

Mint kuriozitást megemlítünk még két, az iglói róm. kath. templom tulajdonához tartozó munkát azokért a feliratokért, melyek Luther és Melanchthon képei alatt a bekötési táblán bőrbe nyomva olvashatók:

1) *Simonis Pauli Suerinensis Methodi aliquot Locorum Doctrinae Eccl. Dei. Wittenbergae 1593.*

Noscitur Ex Scriptis . . . .

Tua forma Lutheri

és

Forma Philippe Tua Est

Sed Mens Tua Nescia Ping(i). Továbbá :

2) Polycarpi Leyseri Locorum Theologicorum R. et Cl. Viri Dn. Mart. Chemnitii stb. Quibus et loci communes D. Phil. Melanchthonis explicantur stb. Francofurti 1604.

Nosse cupis Faciem Lutheri Hanc,

Cerne Tabellam Is(tam), Mentem Libros

Consule Et Certus Eris;

és:

Forma Philippe Tua Est, Sed Mens

Tua Pingi Nescia Nota Est. Anteponis,

Et tua Scripta Docent.

Könyvmásolók.

Az előbbiekkal összefüggésben legyen szabad azokról is megemlékeznünk, a kik a XIV—XV. században a könyvek lemásolásával foglalkoztak.

a) *Konrád*, karthausi szerzetes (1307.).

b) *Benedek*, valószínűleg szepesi kanonok (1357 előtt).

c) *Kesmarker János*, szepes-olaszi plébános (a XIV. században).

d) *Stoll Péter*, benczés (1410.)

e) *Jodók*, karthausi szerzetes (XV. század.).

f) *Senftleben Zsigmond*, Podolinból (XV. század és
g) *Gelértfi János* (1462—1473.).

Ezek közül különösen Gelértfi János de Aranyasch tűnik ki. Azért említjük őt különösen, minthogy a szövetkezethez tartozó helységekben előbb mint tanító, majd mint pap egyházi ténykedéseket végzett, leginkább pedig azért, minthogy a róla elnevezett codexben számos, a szövetkezet kötelékéhez tartozó férfiakról van szó. Ezt az emlékezetes codexet „*Directorium Strigoniense*” cím alatt a budapesti m. kir. tud. egyetem könyvtárában őrzik. (c. 61.)

Nevezett codex a XV. századból való és 32, egyházi, szerzetesi és világi tartalmu cikket foglal magában és 389 nagy nyolczadrétű, gót kurziv betűkkel teleirt lapot számlál.

„Egyébiránt szükséges megjegyeznem, (írja Csontos János, a kinek művéből a következő adatokat szó szerint vettük át) hogy a Codex jelen kiállításában nem egészen Gellértfi János munkája. Az ő kezétől tulajdonképen csak a 11., 12., 13., 15., 16., 25., 29., 31. és 32-dik számú cikkek származnak, míg a többi munkákat más egykoru szepesi másolók irták, kiknek neveit nem ösmerjük. Ha mégis a codexet a potiori Gellértfi János codexének címeztük, ez azon történeti reminiscenciákért történt, a melyek hozzáfűződnek.”

„A codex 1507 előtt János gölniczi plébánosé volt, kinek halála után Kristóf leibiczi plébánosnak s ettől 1515. Szent-Györgyhegyi (Szepes-Szombati) Tamás szepesi káptalanbelinek tlajdonába ment át.”

„A 25—26 és 35—36 levelek közé tévedésből a codex szeltében egy hosszabb 6-odr. papir-levél van kötve, mely egyik lapján 1471-ben irt directoriumi utasításokat tartalmaz s a másikon egy házassági peres esetet tárgyal, melyet Lőrincz (1471 táján) körmöczi plébános a késmárki és lőcsei plébánosok véleménye alá bocsátott. E papirsze-

let directoriumi oldalán még egy rövid könyvjegyzéket találunk, melyet mint adalékokat hazánk XV. századi könyvtári viszonyaihoz a következőkben közlünk: Item domino Johanni Capellano hos libros accomodaui: Summa viciorum, Sextum librum Decretalium, Summa Pisani, In parva quantitate quinque libros Decretales, Librum qui dicitur Imago vitae.“ Minthogy a papírszelet, melyen e jegyzék olvasható, löcsei provenientiával bír, több mint valószínű, hogy a felsorolt könyveket említett János káplánnak az akkori löcsei plébános kölesönözte ki.“

„58. a) — 60. b) levél: sequitur Rubrica de Symbolo majori quando cantari aut legi debeat, ex collectali majori capituli Scepusiensis scripta. Ezen czikk mint a colophonban lévő évszám mutatja, 1517-ben íratott, és pedig mint az írás karakteréből következtetni lehet, Szent-Györgyhegyi (Szepes-Szombati) Tamás által. A 60 b) levelen vannak a XVI. század elejétől való latin feljegyzések Stock János szepesi prépostról és a löcsei 1460-i zsinatról.“

„61. a) — 78. b) levél: Constitutiones Synodales Synodi Lewczensis anno 1460. celebrati.“

„78. a) — 81. b) levél: Sequuntur festa quae sunt celebranda secundum consuetudinem Alme Dioecesis Strigoniensis. Impedimenta cognationis spiritualis et legalis.“

„82. a) — 108. b) levél: Constitutiones et statuta Synodalia alme Ecclesie Strigoniensis. (1382-ből).“

„168. a) — 180. b) levél: Incipit liber Bonaventure domini Cardinalis de doctrina clericorum. Colophonja: Expliciunt doctrine bonaventure domini Cardinalis, benevalentes pro Sacerdotibus, quantum ad modum vivendi. Sub anno domini 1469. in leutschaw per Johannem Gerhardi de aranyas scriptae feria quarta Quatuor temporum penthecosten finite Anno eciam quo Idem Johannes novam missam in dei honorem decantavit.“

„181. a) — 183. b) levél: Excerpta ex tractatulo S. Bernhardi agens de eo quomodo se sacerdos habeat ante infra et post officium divinum. Colophon: Sit laus deo 1469. per Johannem Gerardi nouellum presbiterum E czikkból a codexben csak három levél van meg. Eleje hiányzik. Czimét a colophonból vettük át.“

„187. a) — levél: „Assit principio sancta maria meo.“

Feliratos directoriumi töredék némely egyházi ünnepekről. Colophonja: „hec Thomas lector Canonicus et vicarius in Scepus 1. 4. 7. 0.“

„262. a) — 263. b) levél: Ira secundum Damascenum sic definitur etc Colophon: „hys raptim conscriptis contentorum modo quia occupatus alyis plura scribere nequeo Anno 1470. Lentschoviae sabbata ante palmarum hamar Jambor Ember.“

346. a) — 378. a) levél: „Letare filia Sion et inhabitabo in medio tui“ kezdetű czikk a gyónásról. Colophon: Tinctum Sabbatho ante Margarethe Anno ly per JO. Gerhardi de Aranyas pro tunc Scholasticum in Quintofforo Laus Deo Jesu meo 1462.“

„379. a) — 387. a) levél: Incipit tractatulus de regimine pestilencie. In honorem sancte Trinitatis ac virginis gloriose ad vtilitatem rei publice ac pro conservatione sanorum reformatione lapsorum volo aliqua de pestilencia scribere ex dictis medicorum magis autenticorum breviter compilando. Quae pestilencia nos frequencius invadit quam ipsos antiquos. Et ideo pauci antiqui ab ea invasi raro de ea potuerunt aliquid dicere etc. Colophon: Hoc autem in memet ipso probavi. Et sic quo ad praesens dicta de pestilencia sufficiunt. Quicumque se rexerit secundum modum predictum huius morbi contagiosi seu pestilentis periculum evadere possit, prestante domino nostro Jesu Christo, sine quo nihil fieri potest, qui est ope et gloriosos laudabilis et benedictus in secula seculorum. Amen. Scriptum in Lentschaw feria quinta in festo divisionis apostolorum per Johannem Gerardi hospitalensem, qui venerat de predicatorum Igloviensi Apud honorabilem fratrem suum per dulcem comorans 1453.“ s. a. t.

A codex 387 b) levele a pestis ellen rövid óvszereket, a 388 b) levél egyházi érdekű feljegyzéseket tartalmaz. Még egy hártylevél következik, mely 389-ik számmal van jelölve s első lapján szepesi egyházi, másik lapján általános egyházi érdekű jegyzeteket mutat fel. Ezek fölött a lap homlokzatán rubrumban még egyszer fordul elő a codex egykoru tulajdonosának feljegyzése: „Anno Christi 1517. Thome sum de monte diui georgii.“ Ezzel a codex tartalma ki van merítve.“

„Gellértfi János, a codex colophonjai alapján 1462.

csötörtöki iskolamester, 1469-ben ujmisés pap, s 1473-ban az ispitályos rend tagja volt. Ugy látszik, állandóan Lőcsén tartózkodott, mert kézíratait egynek kivételével mind itt másolta.“

A szövetkezet ládája.

A testvéri szövetkezés jelül *ládát* készíttettek, mely 4 kulcsesal volt ellátva; az egyik a szeniornál volt, a többi hármat pedig a többi szövetkezeti tisztviselők őrizték. E *ládát*, mely a szeniornál volt elhelyezve, mindenkor nagy tiszteletben tartották. — Erre vonatkozólag olvassuk, hogy midőn *Topperczer* Antal poprádi plébánost a szövetkezet szeniorává választották, egyuttal egy fekete *ládát* adtak át neki. (Matr. Moler 417. l.) — Midőn továbbá *Hortensius* Bálint, leibciei plébános 1581. nov. 7-én Bélán szeniorrá választatott és a szövetkezet szereit és bútorait átvette, határozottan említetik, hogy nevezett szenior elődjétől: *Opsopaeus* Czirjéktől egy uj *ládát* vett át. (Moler 583. l.) E láda tarka színekkel volt befestve. (Matr. Goltz 490. l.).

1606-ig közös *ládájuk* volt a XXIV város lelkészeinek a XIII város plébánosaival; csak ebben az évben csináltattak a XIII város lelkészei uj *ládát*. E láda zöldre volt festve (Goltz 490. l.) és az asztalos- meg kovácsmunkával együtt 120 denárba került (Codex Past. XIII opid. 15. l.).

Ha a XIII városbeli lelkészek valamelyikét választották szeniorrá, akkor mind a két *ládát* vette magához. Ha pedig a XXIV város kötelékéhez tartozó valamely helység plébánosa lett szövetkezeti szeniorrá, akkor a közös szövetkezeti *ládát* vette át megőrzés végett, a XIII város lelkészeinek *ládáját* pedig egyike a consenioroknak, a ki a XIII város egyikéből való volt.

A *ládában* őrizték a szabadalmi leveleket, a császá-

rok és királyok leiratait, jegyzőkönyveket és egyéb hivatalos iratokat, a pecséteket, az értéktárgyakat, végül a pénzszaeszköt, melyről Molernél (583. l.) azt olvassuk, hogy 1581-ben, midőn a szenior átvette, üres volt.

A plébániák felosztása a pénz- és természetbeli adók szerint.

Hogy a szövetkezeti tagok által évenként, vagy valamely előre nem látott esetben fizetett pénz- és természetbeli adók a jövedelmekhez képest igazságos arányban megállapíttassanak, a XXIV város lelkészeinek szövetkezetében az egyes plébániák javadalmazásához képest a következő négy osztályt különböztették meg:

I. *Maiores*: 1) Lőcse, 2.) Szepes-Olaszi, 3) Váralja, 4) Igló, 5) Leibicz és 6) Béla.

II. *Sub-Maiores*: 1) Poprád, 2) Szepes-Szombat, 3) Ménhárd, 4) Zsákócz, 5) Felka és 6) Nagy-Lomnicz.

III. *Medii*: 1) Káposztafalu, 2) Csötörtőkhely, 3) Illésfalu, 4) Durand, 5) Hunfalu és 6) Odorin.

IV. *Infimi seu ultimi*: 1) Müllenbach, 2) Velbach, 3) Svabócz, 4) Pálmafalu, 5) Ruszkinócz, és 6) Kurimján.

Egy másik osztályozás, mely szerint a pénz- és természetbeli adók megállapítottak, ez:

I. *Maiores*: Lőcse, Szepes-Váralja, Szepes-Olaszi, Igló, Leibicz és Béla.

II. *Medii*: Ménhárd, Zsákócz, Hunfalu, Nagy-Lomnicz, Felka és Poprád.

III. *Inferiores*: Velbach, Odorin, Pálmafalu, Kurimján, Illésfalu, Csötörtőkhely, Káposztafalu, Svabócz, Szepes-Szombat, Müllenbach, Duránd és Ruszkinócz.

Midőn a szövetkezet 1543-ban a lőcsei gyógyszerészt követül Bécsbe Ferdinánd királyhoz azzal a kérelemmel küldte, hogy a király gátat vessen a „*lutheránusok*“ elterjedésének s e kiküldött gyógyszerész tényleg hozott is

a királytól egy rendeletet („privilegium contra Lutheranos“), akkor az utiköltségeket a fentebbi felosztás szerint fedezték, még pedig: a Maiores fejenként 80, a Medii 60, és az Inferiores (a kurimjáni lelkész kivételével, a ki 25 denárt fizetett) fejenként 40 denárt fizettek. (Moler 314. l.)

Egyébiránt nem vették mindig e felosztást zsinormértékül, mert az anyakönyvben 1563-hoz olvassuk, hogy midőn Bornemisza György prépost a szövetkezettől 24 fejős tehenet követelt, egészen új felosztás szerint történt a repartitio, t. i.:

1) Scholez János, szenior és bélai lelkész fizetett 4 frtot, 2) Salamon, leibiczi plébános fiz. 4 frtot, 3) Mátyás, szepesváraljai plébános fiz. 4 frtot, 4) Jakab, szepesolaszi plébános vonakodott fizetni, 5) Lőrincz, löcsei plébános fiz. 4 frtot, 6) Bálint, iglói plébános fiz. 4 frtot, 7) Antal, poprádi plébános fiz. 2 frt 50 denárt, 8) Gergely, felkai plébános fiz. 2 frt 50 denárt, 9) Simon, szepes-szombathelyi plébános fiz. 2 frt 50 denárt, 10) Venczel, nagylomniczi plébános fiz. 2 frt 50 denárt, 11) Tamás, zsákóczi plébános fiz. 2 frt 50 denárt, 12) Lőrincz, ménhardi plébános fiz. 2 frt 50 denárt, 13) Briccius, velbachi plébános fiz. 2 frtot, 14) István, odorini plébános fiz. 2 frtot, 15) Egyed, illésfalvi plébános fiz. 2 frtot, 16) Tamás, csőtörtőkhelyi plébános fiz. 2 frtot, 17) Bálint, káposztafalvi plébános fiz. 2 frtot, 18) György, müllénbachi plébános fiz. 2 frtot, 19) János, hunfalvi plébános fiz. 2 frtot, 20) Boldizsár, durandi plébános fiz. 2 frtot, 21) Simon, ruszkinóczi plébános fiz. 2 frtot, 22) Mátyás, svábóczi plébános fiz. 1 frt 50 denárt, 23) Jakab, pálmalfalvi plébános fiz. 1 frt 50 denárt, 24) Kurimján (betöltetlen).⁷³

⁷³ E jegyzékből kitűnik, hogy a szövetkezet a pénz értékét más pénzláb szerint számította, nem pedig a szokásos árfolyam szerint. Hogy a Moler- és Goltz-féle matrikulákban előforduló különböző pénz nemek mai értékét megítélhessük, felsoroljuk a különféle pénz nemeket és az akkoriban divó egyezményes pénzlábat. Ámbár ily módon nem találjuk is el az abszolút árfolyamot, a mely tudvalevőleg mindenkor pillanatnyi ingadozásnak van alávetve — mégis legalább hozzávetőleg megfogjuk ítélni a pénz akkori értékét a mostani pénzünkhöz képest. A matrikulákban ezek a pénz nemek fordulnak elő:

1) A nehéz súlyú arany márka = 72 arany forinttal.

2) A nehéz súlyú ezüst márka (marca argenti gravis ponderis) = 4 arany forinttal.

De miután a szövetkezet elhatározta, hogy a prépostnak a kívánt tehenek helyett 40 frtot fizet, a lőcsei plébános pedig vonakodott a reá eső részletet lefizetni, mindössze csak 36 frtot fizettek a prépostnak. (Moler 482. l.)

A XIII szepesi városra vonatkozólag e felosztás alapítottatott meg:

3) A könnyű súlyú ezüst márka (marca argenti levis ponderis) = 1 arany forinttal.

Egy arany márka 18 ezüst márkát tett, azaz 72 arany forintot.

4) Egy arany forint megfelelt egy (kőrmőcezi) aranynak. Egy budai márkából 69, a florenziekkal egyenértékű magyar aranyat vertek (Bélházy: A régi magyar pénzv. súlym. Selmeczbánya, 1889. 12. l.)

5) A szepesi ezüst márka 48 garast és

6) a budai ezüstmárka 56 garast tett.

Hét szepesi márka egyenlő volt 6 esztergomi márkával. (Szepeshelyi orsz. lt. serin XI. fasc. 2. nro 14. Eredeti okmány.)

7) Egy fertó egy arany forintot tett.

8) Egy garas $7\frac{1}{2}$ denárt ért. Közönséges forgalomban azonban csak 7 denárba számítottatott.

9) Egy denár 5—6 kr. mai értékben; eszerint egy garas mai piros értékben 35—42 krt tett. (V. ö.: Szepesm. tört. társ. Évk. IV. évf. 1888.)

Mint Némethonban, úgy nálunk is a pénzverésnél sokáig a kölni márka súlyát tekintették irányadónak. Egy drb finom ezüst kölni márkából 20 rajnai frtot vertek = 24 magyar forinttal. 1 rhénes vagy német frt = 120 denárral; 1 magyar frt = 100 denárral; 1723 óta 1 német frt = 20 garassal = 60 krral; 1 garas = 3 krral = 5 denárral; egy ezüst tallér (imperialis = 1 frt 50 denárral; 1 máriás = 17 krral, 3 máriás = 1 vonásforinttal = 51 krral; 1 poltura = $1\frac{1}{2}$ krral; $3\frac{3}{4}$ poltura = 1 kurta frttal, = 50 krral (Lásd Corpus Juris 1723. art. 68 stb. Schwartzner M. Statistik I. Ofen 1809. 385. l.)

Az 1753. évben Ausztria és Bajorország részéről kötött conventio szerint 1 finom ezüst márkát 20 ezüst vagy pengő forinttal számítottak. 1 pengő forint (Conventions-Münze) = 2 frt 30 krral; váltó (Sehein) = 3 huszas = 6 tizes = 12 ötös = 60 pengő frttal. 1 ezüst tallér = 2 p. forint = 5 váltó frttal. Az 1857-iki conventió szerint a márka helyett a vámfontot (= $\frac{1}{2}$ kg. à 500 gr.) vették a pénzláb alapjául, melyből 30 porosz tallért, vagyis 45 osztrák, vagy $52\frac{1}{2}$ délnémet értékű forintot vernek. — 1 o. é. frt = 100 o. é. krral; 1 pengő frt = 105 o. é. krral; 10 p. k. = $17\frac{5}{10}$ o. é. krral; 20 pengő kr. = 35 o. é. krral stb. stb. (Neuoester-reichisches Münzbuch, Wien 1858.)

A súlyra nézve megjegyezzük, hogy a Moler- és Goltz-féle matrikulákban egy font két márkával volt egyenlő. Egy szepesi márkának súlya = 210.5010 gr. Egy budai font 491.1690 grt nyomott. Egy mázsára pedig régente 220 márka vagy 110 font számítottatott, ez tehát 49.028 kgmmal volt egyenlő (Bélházy: A régi magyar pénzv. súlymértékek. Selmeczbánya 1889. 21. 22. ll.).

I. *Civitates inferiores* : 1) Szepes-Olaszi, 2) Szepes-Váralja és 3) Igló.

II. *Civitates superiores* : 1) Sztrázsa, 2) Szepes-Szombat, 3) Poprád, 4) Felka, 5) Mateócz és 6) Ménhárd.

III. *Civitates mediae quasi laterales* : 1) Ruszkinócz, 2) Duránd, 3) Leibicz és 4) Béla.

A lublói várba évenként vagy alkalmilag szállítandó adók a következő felosztás szerint vettettek ki az illető városokra :

I. *Maiores* : 1) Szepes-Olaszi. 2) Szepes-Váralja. 3) Felka és 4) Szepes-Szombat.

II. *Medius unicus* : Durand.

IV. *Minimi Sub-Maiorum* : 1) Ruszkinócz 2) Sztrázsa és 3) Matheócz (Codex Past. XIII. oppid. stb. Az innenső bekötési táblán.)

Általános fizetéseknél a következő kulcs szerint jártak el: ha az egyik a maiores közül pl. 1 frtot fizetett, akkor a sub-maiores mindegyike fejenként 75 denárt fizetett; a mediusra pedig annak a fele esett, mennyit egy egy maior fizetett : azaz 50 denár és a minimi mindegyikére annak a fele, mennyit a submaiores egyike fizetett, azaz 37 denár.

A természetbeli adóknál ezt a kulcsot vették zsinormértékül: ha a maiores egyike öt mérőt szállított, akkor a submaiores mindegyike négy, a medius három, és a három minimus egyenként két mérőt adott (Codex Past. XIII. opp. 5. l.).

A fenti osztályozásban foglalt pénzérték helyesebb megértése végett a következőket hozzuk fel. — A szövetkezetben történt események 83 év alatt folytak le, ugyanis a Moler-féle anyakönyv feljegyzései 1519, illetve 1520-ban kezdődnek és 1603-mal végződnek. A czimlap hátulján (a melyen nincsen lapszám) a matrikulában előforduló pénznemek értéke van feljegyezve. E jegyzékből megtudjuk, hogy egy ezüst márka egyenlő volt XLVIII. = 48 pissettel és egy piset 96 uj és 2 régi denárral.

1 márka pénzértéke 6 frt, $\frac{1}{2}$ márka = 3 frt, 1 ferto

= 2 frt, $\frac{1}{2}$ ferto = 120 denár, 1 lat = 60 den, 1 Settinum (Nesigk) = 30 den, 1 forint = 160 den., $\frac{1}{2}$ forint = 80 den., Orto = 40 den.

A szövetkezet:

1 márkát 6 frtjával, $\frac{1}{2}$ márkát 2 frt 120 denárral, 1 fertót 1 frt 60 denárral, $\frac{1}{2}$ fertót 110 denárral, 1 lotót 55 denárral, 1 unciát (másképen Setin) 28 denárral, 1 pondust 19 denárral számitott.

Három szepesi „régi denár“ kitett egy „új denárt.“

Végül fel van jegyezve, hogy:

1 márká = 16 lotóval, 1 loto = 3 pisetával (másképen: Nesz), 48 pisetá = 1 márkával, 4 ferto = 1 márkával, 1 ferto = 4 lotóval, 1 settin (Nesz) = $\frac{1}{2}$ lotóval, 3 pondus = 1 lotóval ⁷⁴

⁷⁴ B. Belházy N. János m. kir. ministeri tanácsos: „A régi magyar pénzverési súlymértékek. Selmeczbánya. 1889.“ cz. művének 20. lapja szerint: a szepesi márkának felosztása 256 denárra és 288 gránre csak a XVI. században vált szokásossá; régibb időben felosztatott:

a) 4 negyedre „Fertó“ elnevezés alatt.

b) 8 unciára, melyek régibb okmányokban „Obon“ név alatt is előfordulnak.

c) 16 latra.

d) 24 karátra, melyek a szepesi »Scotus“-okkal azonosok voltak.

e) 32 féllatra, ezek „Sectinus“ vagy „Setinus“ nevet is viseltek.

f) 48 pisetre „Pondus“ „Pondo“ vagy „Nehezék“ elnevezéssel is.

g) 64 „Köntingre“ melyek „Quintinus“ vagy „Kuntinus“ név alatt is előfordulnak.

h) 192 denár vagy $\frac{1}{4}$ pisetre.

i) 768 „yperper“ — vagy „Hyperper“-re azaz $\frac{1}{4}$ denárra, = $\frac{1}{16}$ pisettel.

k) Egy unczia tartalmazott 96 yperpert (i. m. 10 l.).

PRÉPOSTOK.

A XXIV. kir. lelkész szövetkezete tudvalevőleg alapítása óta a szepesi prépostnak volt alávetve és vele, mint egyházi előljárójával, folytonos érintkezésben állott, mely érintkezés a mint fentebb kimutattuk, mégakkor sem szakadt meg, midőn a szövetkezet Luther tanához szegődött. A másfélszáz évet felölelő időszakban, mely időben a fraternitást illető, a Moler és Goltz-féle matrikulákban feljegyzett események lefolytak, tiz prépost ült a szepesi préposti széken, a kik közül hatan a Moler-féle matrikulában felölelt időszakra esnek, négyen pedig a Goltz-félében feljegyzett időre. — Behatóbb megértés kedvéért czélszerűnek tartjuk a szeniorok hatáskörének rövid jellemzése előtt az idevonatkozó prépostok viselt dolgait vázlatosan előadni.

Horváth János de Lomnicza

prépost 1511—1544.

Horváthot Szapolyai nevezte ki préposttá és Bakócz, esztergomi érsek, erősítette meg e méltóságban.

A mohácsi csata után Horváth közömbösen viselkedett, de később, midőn I. Ferdinánd meghódította a Szepességet, hozzá hajolt. Midőn ezt Szapolyai megtudta, megfosztotta Horváthot a szepesi prépostságtól és titkárának, *Bachia* Ferencznek (a kit Bácsi-nak is nevez-

tek), adományozta azt. De Bachia tényleg nem juthatott a prépostság birtokába. Róla azt állítják kútforrásaink, hogy a reformációnak nagy híve volt. (W. III. 80. l.).— Horváth szoros barátságban élt *Lewdischer* Györggyel, a ki 1533 óta késmárki lelkész volt,— és gondolkodása módja nem volt különb az övénel. (V. ö. Genersich: *Merkwürdigkeiten d. Stadt Kesmark* II. r. 93,—106. l.) Nem sokat törődött az egyházmegye ügyeivel, a miért is Moler a matrikulában nagyon keményen nyilatkozik róla. Ugyancsak Moler hoz fel Horváth léhaságát jellemző néhány adatot.⁷⁵

Horváth módnélkül kapzsi ember volt.⁷⁶ A székes-egyház több műkincsét elidegenítette és krakói zsidók-

⁷⁵ A Moler-féle matr. 251. lapján olvassuk, hogy a prépost az elfogott lelkészeknek szemére hányta, hogy gyermekeiket rejtogatik s egy uttal nyíltan megmutatta nekik egyik fiát. Házasságtörést, ugymond, nem enged meg, de az ellen nincs kifogása, ha valaki közülök fiatal nőt kitart . . . E n ellett még be is ismerte, hogy az ő szemében gerenda van „In arce Dunawytz, coram fratribus, quos captivos habuit 1538. dixit:“

„Yr Pfaffen verberget ewr kynder, jeh verberge meyne nicht; Seht: demonstrans eum (sic) puerum filium suum Urbanum.

Ych will nicht gestattenn Ebrecherey von euch, oder das eyner eyn eliche bey yehm chaben (sic) zw Köchenn, Sunder so ym ymant eyn jong megdley n erhelt, kann ych leyden.

Den ych chab selber eyn balken ynn oge, wie kann ich oynem andernn eyn stobley n ynn oge raws nemen“.

És 1539-ben, midőn Horváth Gáspár, durándi lelkésznel ebédelt, buzdította őt, hogy nőt vegyen magához. Meg is kérdezte, hogy miért nem tart magának szép szolgát? s engedélyt ad neki a nősülésre:

„Weyp nemen! Dnus Praelatus ad eundem Parochum dixit: quare non tenetis vobis pulchram ancillam? ex quo vobis prior vestra matrona mortua est? aut accipiat vobis juvenulam ancillam in uxorem. Ecce do vobis auctoritatem accipiendi vobis uxorem.“ Matr. Mol. 202. l

Midőn Moler egy alkalommal megkérdezte Horváth inasainak egyikét, hogy mire költi a prépost azt a rengeteg pénzt, a szolgálta neki, hogy a pénzt bizony kéjhölgyeire pazarolja az ura, néha — ugymond 8—9 ilyen nőt tart el . . . néhányát aztán kiházasítja, aztán ismét másokat szerez magának, s azokkal éli világát. („Charissime Domine! quomodo non consumeret, cum tot habet meretrices, 8 vel 9, semel et illis cogitur dare, et aliquas tradit maritis, ut vivant in matrimonio et interim alias subordinat sibi, cum quibus consumit“ Moler, 204. l.)

⁷⁶ Midőn a prépost 1537. jan. 21-én Orbán, nagy-lomniezi lelkészt meglátogatta, észrevette, hogy a plébánosnak szép kanczája van. Rőgtön követelte: „date mihi hanc caballam.“ A plébános azzal mentegetőzött,

nak elzálogosította. A szerzetesekkel szemben kiméletlen és durva volt, vagyonukkal önkényűleg rendelkezett. Így egyszer a vereskolostori szerzetesek nyájait Dunajecz várába hajtatta, a szerzeteseket pedig kiűzte a kolostorból (Matr. Moler 325. l.).⁷⁷ A papokkal szemben kegyetlenül és nagyon durván viselkedett; bizonyítja ezt a müllenbachi, nagy-lomniczi és káposztafalvi lelkészek fentebb említett esete, a kiket ő, a miért tőle adóik leszállításáért esedeztek, közönséges rablók módjára katonai kísérettel Dunajecz várába vezetettet, lánczra veretett és földalatti börtönbe dobatott. Az akkori viszonyok jellemzésére közöljük az alább következő kibékülési szerződést,

hogy a kancza mint leltári darab a fundus instructushoz tartozik. De a prépost nem tágitott: Adja ide azt a kanczát, vagy velem jön s fizet 25 arany frtot! („Date mihi eam, vel veniat is mecum, et dabit is mihi 25 fl in auro.“) Mi volt mit tennie a szegény plébánosnak, hogy nagy kellemetlenségeknek elejét vegye, átadta a kanczát a prépostnak.— Még ugyanebben az évben kénytelen volt a leibiezi plébános a prépostnak egy kanczát adni, a bélai, ménhárdi, izsákfalvi, müllenbachi, lomniczi, poprádi, iglói és durándi plébánosok pedig 1—1 esiköt. (Moler, 111. l.)

Kapzsóságát a következő eset is bizonyítja: Egy bizonyos Sándor nevű harangöntő mester, nős ember létére a prépost parancsára (iussu) Szepes-Váralján egybekelt az illésfalvi tanító törvényes feleségével, a ki egykor a prépost concubinája volt. Ezen eseményhez a matrikula a következő megjegyzést csatolja: „ut tantum diligentiam faciat in fundendo Bombarda.“ (318. l.) ugyanis Sándor ágyúkat öntött Horváth számára, a melyekkel ez dunaveczy (nedecezi) várát felszerelte.

⁷⁷ 1543-ban Báthory Bona—Capitaneus Regni—elnöke a alatt, a ki 1000 huszárral jelent meg a Szepességen, a szepesi káptalanban a szepesi városi és megyei hatóságok gyűlést tartottak. E tanácskozmány tárgya volt: miképen lehetne Podmanitzky, Basso s más rablókat, a kik Göllniczbányát és jun. 29. óta a Menedékkövet megszállták, buvó helyeikből kikergetni. Hogy pedig jövőben a Menedékkövet meg ne szállhassák, határozatba ment, hogy e hely leromboltassék. A mint Podmanitzky e határozatról értesült, rablóival együtt otthagya a klastromot.— A patresek 1543. jul. 19-én Löcsére a nekik szánt régi és nagy kolostorba költöztek át. Erre a löcséiek lerombolták a Lapis Refugiit. A szegény barátok körülbelül 100 drbból álló marhaállományukat a Magurában levő lechnitzi (ma: veres) kolostorba küldték. A mint erről Horváth értesült, lesbe küldte embereit, és az egész csordát dunaveczy várába hajtatta. Ezután elűzte a kolostorból a fiatalabb szerzeteseket, az öregebbek közül pedig mintegy ötöt magánál tartotta, hogy őket, a mint mondta, életfogytiglan élelmezze. Aztán elfoglalta a maga számára a kolostort és a hozzátartozó jószágokat a nedecezi várhoz csatolta (Moler, 324. l.).

melynek pontjait a szövetség elfogadás, illetve aláírás végett Horváth elé terjesztette. E szerződés mutatja, hogy mennyire mérgesedett el a prépost és a lelkészek közti viszony. Pontjai ezek:

1.) Ha ő főtisztelendőségét a szövetség valamelyik tagja esetleg meg találná sérteni, ne álljon ezért mindjárt bosszút.

2.) Ha az egyesület valamelyik tagja nagyobb kihágás miatt büntetést érdemelne is, ne vettessék mindjárt börtönre, — mert a büntetés ezen neme papra nézve megalázó — de atyailag választott büntetést kell reá szabni. Továbbá sem a prépost, sem háznépe ne zaklassa a szövetség tagjait holmi fuvarrequisitiokkal, miként ez eddig oly gyakran történt.

3.) Ha valakit igazságtalanul vagy ártatlanul vád alá fognak, engedtessek meg neki az egyháztól rendelt önvédelem.

4.) A prépost kötelezi magát, hogy a szövetség jogait tiszteletben tartja.

E pontokat Horváth kivétel nélkül mind elfogadta, — „miként jámbor praelátushoz illik“, a mint magát 1540. febr. 5-én kifejezte.

De ez a békés állapot nem tartott sokáig. Akadtak a szövetség tagjai között, a kik a gyűlések határozatait és titkait a prépostnak elárulták. Különös gyanúban állottak a bélai, ruszkinóczi és a velbachi plébánosok. Ez okból az egyesület most már titokban tartotta gyűléseit, melyeknek egyikén (Ménhardon) Moler a jelen volt tagokkal közlé, hogy a prépostnak ismét kedve kerekedett a tagoktól pénzt kicsikarni, hogy azon a székesegyház ékszereit, melyeket Krakóban elzalogosított, kiválthassa. Elhatározták tehát, hogy a prépostot türelemre kéri fel, mivel a nagy szárazságokozta silány termés miatt a pénzüsszeget egyelőre nem bírják lefizetni.

Mindamellett a prépost nagyon zokon vette, hogy a szokott évi székdíjat a lelkészektől nem kaphatta előre s elhatározta, hogy ezért bosszút áll. Fel is ment Ferdinánd királyhoz és feljelentette őket mint lázadókat. A király erre felhatalmazta őt, hogy a lázadó lelkészeket börtönre vethesse, sőt meg is botoztathassa. A prépost —

sajnos — nagyon gyakran igénybe is vette e felhatalmazást és nem egy papot botoztatott meg. Képzeltetni, mekkora elkeseredést szült e megalázó bánásmód a lelkészek közt. Nem csoda, hogy a vérig sértett lelkészek nem ritkán világiakhoz fordultak segélyért.

Akkoriban felette sanyarú volt a kath. egyház állapota a Szepességen. Az új vallástanok hirdetői Németországból bejövén, előzőnlőtték a Szepességet, kitérték a kath. lelkészeket javadalmaikból és elvették tőlük legfőbb jövedelmi forrásukat, a tizedet.— A szövetkezet kötelékébe tartozott községek közül a müllenbachi volt az első a Szepességen, mely (1543-ban) az új vallás tanait elfogadta (W. II. 237. l.).— Horváth fordult ugyan I. *Ferdinándhoz*, hogy a katolikusok kétségbeejtő helyzetén segítsen, ki is vitte, hogy a plébániai javadalmakra csak kath. lelkészek neveztesse ki, — de ennek semmiféle fogamatja nem volt, mivel az egyházi javak, valamint a plébániai javadalmak akkor már világiak birtokában voltak. Így a prépostság javadalmait *Serédy* és *Báthory* András foglalták le. Hozzájárult még az a baj, hogy I. Ferdinánd Horváthot az ellene felhozott tömérdek panasz folytán a préposti méltóságtól megfosztotta és helyébe *Kretschmár* Lőrinczet nevezte ki, a ki azonban rövid idő múlva szélhűdés folytán elhúnyt. S így a zavaroknak se vége, se hossza nem volt. Horváth kieszközölte ugyan 1543-ban a királytól, hogy visszahelyeztessék, de midőn látta, hogy a préposti javadalmak semmiféle hasznot nem hajtanak, minthogy világi kézben voltak, a prépostságról lemondott 1544. decz. 16-án és megnősült. Ki is hirdették a lőcsei templomban következőképen: Nemzetes lomniczi Horváth János, a magyar országgyűlés tagja, nőül veszi Ágnest a tisztességes és erényes hajadont, Czypser György úr leányát stb. („Der edle Herr Hans Crovath von de Lomnitz, eyn Herr des Ungarischen Hauses, nimt sich dy Errenreychen und tugendsame Jung-

fer Agnes Herr Jörk Czypfers Tochter“ stb. (Matr. Moler 402. l.) Akkor 54 éves volt.— Erre Kakas-Lomniczon telepedett meg. Később, midőn Agnes Jost meghalt, újra megházasodott, nőül vevén *Polyankay* Ferencz, szepes-megyei alispán leányát. 1564. okt. 18-án terjedelmes végrendeletet irt, melyben azoktól, kiket életében megbántott, bocsánatot kért stb. (W. III. 82., 83. l. — Horváthra nézve v. ő. még azt, a mit „Sajátságos adónevek és zsarolások“ cz. fejezetben e prépostról fölhoztunk.)

Váralyi Szaniszló.

1545—1548.

Váralyi Kis-Szebenben, Sárosmegyében született. Pécsi püspökké neveztetvén ki, székét még sem foglalhatta el, minthogy a törökök Pécsét 1543-ban bevették. I. Ferdinánd tehát szepesi préposttá nevezte ki.

Közvetlenül megérkezése előtt a vallási zavarok a legmagasabb fokra hágtak a Szepességen. Szaniszló mindent elkövetett, hogy e szomorú állapotnak véget vessen. E célból tartományi zsinatot hívott össze Szepeshelyre.

Már 1536-ban kezdett Luther tana a Szepességen észrevehetőleg terjeszkedni. *Lewdischer* György, a ki 1542-ben leibiczi lelkésznek választottak, ugyanott hirdette az új tanokat (Matr. Moler 274. l.). 1545-ben *Quendel*, másképen *Serpilius* Lőrincz, Bélán hirdette az új vallást, ugyanezt tették: *Regens* Salamon, a ki 1546-ban Leibiczra, és Leutsch, a ki 1548-ban Iglóra hozta be Luther tanait. Továbbá *Blasy* Jakab és *Topperczer* Antal említettnek mint első evang. lelkészek; az egyik Szepesolasziban, a másik Poprádon.

Blasius de Varadino Petri.

1549—1560.

Balázs prépost 11 éves működése idejében az ország politikai viszonyai nagyon kedvezők voltak a reformációra nézve, mely ennél fogva kivált a Szepességen rohamosan elterjedt. Kivált a XIII városban talált a hitújítás termé-

keny talajra. Szepes-Váraljának pl. már 1551-ben volt egy *Antoni* Mátyás nevű evang. lelkésze. 1552-ben a XXIV város majdnem valamennyi lelkésze Luther tanait követte. Közöttük ezek tűntek ki: *Filker* Gergely Felkáról; *Buchwald* Lőrincz Ménhádról; *Lemmel* Tamás Durandról; *Mathiasch* Boldizsár Batizfalváról; *Suchiav* Péter Matheócáról; *Botzdorfer* Szervác Sztrázsáról stb.

Az idők jellemzésére a következőket említjük. Midőn *Balázs* prépost 1560. elhunyt, *Thurzó* Szaniszló, a szepesi vár ura és Szepesmegye főispánja, a kinek, mint a megye első tisztviselőjének, az lett volna a kötelessége, hogy a prépostság jogait védje: a prépostnak különböző bútorokból álló hagyatékát a várba szállíttatta. Később azonban I. Ferdinánd rendeletére kénytelen volt a prépost nővérének, Annának, *Balog* János özvegyének, a végrendeletileg reá hagyott részt átengedni. A többi ingóságokat szintén átadta a prépost hivatali utódainak (W. III. 85—89.).

Thurzó tudvalevőleg a reformáció odaadó híve volt. Mindamellett nem átalotta a XI város lelkészeit, a kik akkoriban már tényleg a hitújítás pártját fogták, rászedni és bántani. Egyebek között elszállíttatta az őket megillető tizedet a mezőkről és a saját csüreibe vitette. Érzékenyen megbüntette az illésfalvi lelkészt, a miért sz. Miklós képét, a mely az ottani templomban a főoltár fölött függött, más képpel befödette (L. alább. W. II. 257. l. és III. 82. l. stb.). Nem elnézőbben bánt el a mindszei lelkésszel, a kit egy erkölcsi vétség miatt tizedének felére marasztalt el. Ezt aztán természetesen a maga részére foglalta le (Can. Visitatio Mindszent, 1752.).

Petrus Paulinus.

1560—1561.

Petrus Paulinus Oláh Miklós, esztergomi érsek titkára volt. 1560. máj. 21-én kelt leiratában ugyanezen év június 4-ikére tartományi zsinatot tűzött ki a szepesi klérus szá-

mára, mely zsinatra a podolini és a gnézdai lelkészt is meghívta (W. III. 89. l.). Ebben az okiratban, mely szintén 1560. máj. 21-én kelt, így ezimezi magát: „Petrus Paulinus Miseratione Divina electus Episcopus Csanadiensis, Praepositus S. Martini de Monte Scepusiensi, Consiliarius et Supremus Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Capellanus“, és a lublói kerület papságát „üd-vös intelmek meghallgatása végett“ („pro audiendis salutari-bus monitis“) a káptalanba hívja meg (Suppl. Anal. II. köt. 1560. évhez.).

Bornemisza Gergely.

1561—1584.

1569-ben a reformáció a Szepességen már jóformán véglegesen vert gyökeret. *Bornemisza* rögtön meg is tette a szükséges lépéseket, hogy az ujításoknak véget vessen. Ugyanis 1570. nov. 30-ára a szepesi egyházmegye összes papságát a káptalanba hívta meg és óva intette a lelkészeket, hogy az ujítókkal való mindennemű érintkezéstől tartózkodjanak. Fáradozásai azonban eredménytelenek voltak.

1582-ben a XXIV város lelkészeinek szövetkezete, melynek tagjai sorában akkoriban nagyobbára német bevándorolt prédikátorok voltak, elfogadta az ágostai hitvallást s ily módon tényleg elszakadt a kath. egyháztól, bár még egy ideig a prépostot, mint joghatóságát elismerte. *Bornemisza* alatt történtek az első lépések a Gergely-féle naptár behozatala iránt. Azon 24 év alatt, a mikor *Bornemisza* a szepesi préposti méltóságot viselte, megyénkben még mindig felette szomorúak voltak a jogviszonyok. *Bornemisza* halála után *Thurzó Elek*, szepesi főispán azt hozva fel ürügyül, hogy ő a szepesi prépostok védnöke, le akarta foglalni és a várba szállíttatni az elhunyt prépost hagyatékát. E közben azonban császári csapatok jöttek, melyek őt terve kivitelében megakadályozták. E miatt *Thurzó*

panaszt emelt Rudolf királynál. A perlekedés elhúzódott három évig (1585—1587.), mely idő alatt a prépostság betöltetlen maradt. Végre Rudolf 1587. aug. 13-án Pethő de Hetest nevezte ki szepesi prépostnak (W. III. 89.).

Pethő Márton de Hetes.

1587—1605.

Kutassy János, esztergomi érsek halála után (1602.) Rudolf király *Pethőt* Magyarország helytartójává nevezte ki. Ugyancsak Rudolf király, valamint Zsigmond lengyel király azzal bízták meg őt, hogy a XIII kir. városban az egyházi látogatást végezze és az ágostai hitvallásu lelkészeket eltávolítsa, az ily módon megüresedett helyeket pedig katolikus lelkészekkel töltsse be. Ily módon az a feladat hárult Pethőre, hogy a kath. egyház ügyeit a Szepességen rendezze és a régi állapotot helyreállítsa. Fáradozásait egyelőre nem koronázta siker.

Pethő idejében a lutheránus lelkészek és néhány város képviselői Lőcsén 1597. nov. 5. és 6-án „zsinatot” tartottak, a melyen Luther kijelentése Krisztusnak mindkét természetben való jelenlétéről felolvastatott és egyhangulag elfogadtatott. Együttal átkot mondtak mindazokra, a kik akár titokban, akár nyíltan Calvin tanát követik. („De omnipraesentia Christi secundum utramque naturam recitata et consensu unanimi adprobata est, damnatis omnibus illis, qui Calvinismo, seu occulte, seu manifeste adhaerent” Ribini: *Memorabilia* I. 289. l.). A szepesi lutheránus papok felavatása akkoriban Brigában (Sziléziában) történt. A XVI. század utolsó negyedében Szepesmegye lakosságának legnagyobb része már Luther tanaihoz szított. S ez nem is lehetett másképp; hiszen az egy szepeshelyin kívül egyetlen egy kath. plébánia sem volt Szepességben. Azok a községek is, melyek még nem vallották nyilvánosan Luther tanait, lassankint szinte észrevétlenül a hitújításhoz sze-

gődtek, minthogy plébániáikat protestáns lelkészek adminisztrálták. Akkortájban ugyanis a Szepességen a káptalani kanonokokon és néhány szerzetesen kívül egyáltalában nem voltak kath. papok.

Midőn a Bocskay-féle vallási zavarok elterjedtek és a Szepességre is elhatottak, Pethő, ki a Szepességen többé nem érezte magát biztonságban, eleinte Szombathelyre ment.⁷⁸ Erre a hajdúk megszállották és kifosztották a káptalant, szörnyű módon megrongálták a kanonokok lakásait és a prépost palotáját, részint összetörték, részint megcsontkították az oltárokat és a székesegyház egyéb tiszteletreméltó emlékeit; végül magukkal vittek drága egyházi ruhákat, kelyheket és egyéb ékezményeket és az egész könyvtárt (Codex Chronologicus. kézirat 41. lap ad a. 1604.). Szombathelyről Német-Ujvárra ment Pethő, a hol a körmendi várórség elfogta és megkínozta. Végre Bécsbe került s ott meg is halt 1605. okt. 3. Tetejét Pozsonyba szállították és ugyanott eltemették (W. III. 93. l. stb).

A magyar egyház állapotját 1588. körül így írja le egyik egykoru vaticani kézirat: „Esztergom várát s az egyházjavarok nagyobb részét a török bírja. A káptalan és székesegyház most

⁷⁸ A Szepességről, illetve a káptalanból való távozását Xylander szó szerint így írja le: „a köszvényes, tehetetlen Pethe Mártont, a reformátorok ellenfelét szolgál megkötve mint valami borjut vagy disznót beledobták egyszekérbe és utközben megfosztották minden ezüst edényeitől, bántalmazták szatán magárahagyták. (Martinum Pethe antesignanum Reformatorum, podagricum, servitores ipsius in cisicum, non secus ac vitulum, vel porcum vincum et impotentem coniecerunt, et in itinere omnibus vasis argenteis spoliatum male tractarunt et deseruerunt.) Ehhez a következő epigrammot csatolja:

Martinalia Pethejana.

Ansere Scepusio Pethe dum pingvescere vellet,

Ansere privatur nescius ipse suo.

Martinus Pethe rühmt sich dessen

dass er bei uns wollt Mertenssganss essen,

aber als er nach derselben tracht,

hatt er sich vmb die seinig pracht.

(Codex Chronologicus Frat. XXIV. Regalium stb. kézirat. Irta Xylander István, szepesváraljai lelkész, 96. l. 1604. évhez.)

Nagyszombatban vagyon, hol egy helynök a király nevében kezeli a főmegyét Egermegye ment a töröktől — — — Vácsmegye egészen alatta van; csupán Vác városból vesz a püspök évenként 500 frtot. Nyitrának nagyobb része a töröké s jövedelme alig rug 4,000 fitra. Erdélyt a lakosok elrontották, csak czimben van fenn. Pécs, Bosnya, Kalocsa, Belgrád, Swidnicz, (Körös), Várad, Szerém, Csanád egészen ozmán hatalom alatt vannak s csak czímök szokott adományoztatni. Veszprém igen szegény. Győrnek harmadát a török birja; a város a káptalané; a püspök néhány helységekből 12,000 frtot húz. Zágrábnak nagyobb része a töröknek hódol; püspöke alig kap ezer forintot. A spalatói érsek alatt áll Zeng, melyet a császár bir; csak tiz papja van és legszegényebb. Modrus megyét részint a török, részint Zrinyi eretnek gróf bitorolja. „A kézirat így végződik: „A vallás Magyarországból majdnem egészen kiküszöbölve, helyette a hittévedés annyira elhatalmazott, hogy benne az eretnekek minden felekezeteit fellelhetni: Arius tanja különösen terjed s pedig alattomban annyira, hogy követői számát már legnagyobbnak mondhatni; van azonban sok istentagadó is. (L. Lányi egyháztört. II. kiadás. II. kötet 153. l.)

Wranchich halála után 1573. évtől huszonhárom esztendeig betöltetlenül maradt a magyar primásszék, s a kilenczszáz javadalomból, mely akkor fennállott, Kutasy érsek koráig nyolczszázat protestánsok foglaltak el, nem lévén, ki hatalommal felruházva az elhajtott kath. lelkészek helyébe ismét katolikusokat állítson. (L. u. o. 154. l.)

Hosszútóthy László.

1606—1648.

Nyolcz évvel préposttá való kinevezése után szentelték pappá Lászlót, a ki aztán 1616-ban el is foglalta préposti székét.

Ebben az időben *Bethlen* Gábor, erdélyi fejedelem alatt uj zavarok keletkeztek, melyeknek hullámai, egészen a Szepességig hatottak. Rablások, gyilkolások, melyeknek a kath. papok estek áldozatul, a Szepességen is ismétlődtek. A prépost és a kanonokok életüket csak ugy tudták megmenteni, hogy Lengyelországba mene-

kültek (1619). Erre Szepesmegye szept. 2-án Petróczy Boldizsárt rendelte a szepesi káptalan felügyelőjévé, a ki aztán a termények beszállításáról gondoskodott (W. III. 102.).

Hosszutóthy 40 éves hivataloskodása alatt két nevezetes esemény adta elő magát a Szepességen: Thurzó Kristófnak a protestáns valláshoz való visszatérése és a protestáns zsinat megtartása Szepes-Váralján.

Thurzónak a protestáns valláshoz való átlépését Xylander István mester, akkori szepesváraljai evang. lelkész a Goltz-féle matrikulának 112. s köv. lapjain igen terjedelmesen írja le a következő czim alatt: „De admirabili et iuxta memorabili Conversione Spectabilis ac Magnifici Domini Chrystophori Thurzó“ stb. — 1613. febr. 21-én Thurzó több kanonok jelenlétében kijelenté, hogy a kath. vallástól elszakad és az evang. hitre tér. Márczius 2-án a vár nagytermében térdenállva meggyónván, Xylander kezéből átvette az ágostai hitágazatokat. Ünnepestes Te Deum zárta be az áttérés actusát a várkapornában. Az istenitisztelet után nagy ebédet adott a gróf a várban. A gróf egyedül étkezett egy mellékteremben. E teremnek kelet felé szolgáló ablakára ekkor egy fehér galamb ült, a mely majd elrepült, majd ismét visszaszállt s mindig ugyanarra az ablakra ült. Utána jártak a dolognak és Xylander, Berzeviczy, a várkapitány és mások bizonyításaiból kitűnt, hogy emberemlékezet óta nem volt a várban galamb. Ezt az eseményt a jelenlevők arra magyarázták, hogy a galamb valami természetfölötti lény, melynek alakjában vagy a sz. Lélek, vagy az angyalok a várgrófnak áttérése fölötti örömüknek látható módon adtak kifejezést.

Thurzó Kristóf 1613. márcz 23-án kelt levelében tudósítja Thurzó Györgyöt, az akkori nádort, hogy a protestáns valláshoz visszatért. (Kilencz évvel ezelőtt katholicussá lett.) E levél végén felkiáltja: Roma vale; vidi:

satis est, vidisse; revertar.“(V. ö. Hradszky József: *Szepesvár és környéke*. Igló, 1884. 115. s. köv. lapjain.)

Thurzó átlépése a protestantismushoz jeladás volt arra, hogy a protestáns vallásnak törvényszerű szervezése, mely már folyamatban volt, a Szepességen immár véglegesen keresztülhajtassék.

A XXIV város lelkészeinek szövetkezete, a mint tudjuk, 1582. febr. 14-én fogadta el az ágostai hitvallást s így tényleg elszakadt a kath. egyháztól. Ezen időtől fogva arra törekedett, hogy a protestantismust a Szepességen állandósítsa és megerősítse. A legjobb alkalom erre akkor nyílt, midőn Thurzó protestánsná lett, mert befolyása és pártfogása segítségével könnyen lehetett célt érni. Befolyását a gróf különösen Thurzó György nádornál érvényesíthette, a ki tudvalevőleg a protestantismus nagy előharczosa volt. — Midőn Thurzó György egy alkalommal, 1610. ápr. 8-án, Lőcsére jött és a XXIV kir. lelkész szövetkezete nála tisztelgett, megmutatta a küldöttségnek az 1610-iki márczius 28., 29., és 30-án Zsolnán tartott protestáns convent határozatait. Ugyanis e gyűlésen az ágostai vallás hívei az ide vonatkozó 1608. és 1609-iki országos törvények keretében szervezkedtek. A nádor tehát azt tanácsolta a küldöttségnek, hogy ily módon a szepesi protestánsok is szervezkedjenek. — Mellőzzük azt a sok tanácskozást stb., melyet ebben az ügyben úgy a XXIV kir. lelkész szövetkezete, mint egyéb szepesi fraternitások tartottak, és csak a nagy zsinatot érintjük, melyet a szepesmegyei papi egyesületek és világiak 1610. nov. 30-án Lőcsén tartottak.

A reggeli istenisztelet után az iskola épületében gyűltek össze az egyesületek. A gyűléstől távol maradtak a sárosi lelkészek, néhány Tököly-párti és az ugynev. marcivillai lelkészek. A Szepességről 66 lelkész és 8 világi mint a megye küldötte, volt jelen.⁷⁹ Midőn a superinten-

⁷⁹ A világiak közül megjelentek: 1) Görgey Keresztély, alispán. 2) Görgey Vilmos, de eadem. 3) Saborszky János, notarius Sedis. 4) Treti

dens választására került a sor, Goltz, a szövetséget szeniora, azt a kérdést vetette föl, hogy kicsoda fizesse és honnét a superintendenst? Erre a választás dugába dőlt és az ülés minden eredmény nélkül feloszlott. A nádortól

(másképp Feigel) Illés. 5) Sekel Boldizsár, de Hunis-villa. 6) Draveczky Samu, szolgabíró. 7) Cholin Keresztély, szolgabíró. 8) Czepezanszky Mátyás, szolgabíró.

Jegyzéke azon községeknek és lelkészeknek, a kik a fraternitás gyűlésén megjelentek: 1) Lőcse: Mag. Zabler Péter. 2) Szepes-Olaszi: Schnell Tamás. 3) Iglo: Mag. Goltz Joakim. 4) Szepesváralja: Xylander István. 5) Leibicz: Serpilus János. 6) Poprád: Christophori Mátyás. 7) Béla: Weisz Tóbiás. 8) Ménhárd: Tamariscus István. 9) Szepes-Szombat: Arelt János. 10) Felka: Sylvester János. 11) Nagy-Lomnicz: Reimann Márton, (a ki azonban betegsége miatt meg nem jelenhetett.) 12) Zsákócz: Cornidesz Dániel. 13) Duránd: Roth János. 14) Illésfalva: Muckius János. 15) Velbach: Prausnicensus Mátyás. 16) Káposztafalu: Praetorius Márton. 17) Odorin: Paczolt Gáspár. 18) Pálmafalu: Danielis Jonathán. 19) Svábócz: Barányi Lénárt. 20) Hunfalu: Corvinus János. [Hiányzott: 21) Ruszkinócz, 22) Csőtörtők-hely, 23) Kurimján és 24). Müllenbach.]

Az alsó-hernádi fraternitáshoz 14 plébánia tartozott. Megjelentek: 1) Görgő: Zaar György, szenior, 2) Jamnik; Sipchin István, consenior. 3) Mindszent: Jacobei István, consenior. 4) Richnó: Woszczinski Miklós. 5) Zsegra: Kassa Márton. 6) Szlatvin: Sartoris Gáspár. 7) Felső-Répás Krausz János. 8) Polyanócz: Rokosi Dániel. 9) Tamásfalu: Kissel György. 10) Körtvélyes: Beleschinus Nicodem. [Hiányzott: 11) Brutócz, 12) Ordzovján, 13) Haraszt és 14) Domanyócz vagy Dénesfalva.]

A felső-hernádi fraternitás 12 plébániát számlált. Jelen voltak 1) Vidernik: Dieletius Miklós, szenior, 2) Szepes-Sümeg: Corvinus Bálint 3) Farkasfalu: Stirba András. 4) Szent-András: Schansky Boldizsár 5) Tamásfalu: Kuszmann György. 6) Ábrahámfalu: Johanides. [Nem jelent meg: 7) Márkusfalva, 8) Wogendrűsel, 9) Lethánfalva. 10) Betlenfalva, 11) Grénicz és 12) Sávník.]

A bányavárosok fraternitásából megjelentek: 1) Krompach: Ribolt Mihály, senior, 2) Göllniczbánya: Spiellenberger Dávid, consenior. 3) Szomolnok: Eichberg Jakab. 4) Svedlér: Janntius Jakab. 5) Remete: Lucca Vazul. 6) Stoosz: Rhetius János. 7) Jökelfalva: Reieccensis Dániel 8) Folkmár: Teuberius Eleázár.

Az alsó-poprádi fraternitásból, melyhez 17 plébánia tartozott, megjelentek: 1) Maldur: Fulgenius János, senior. 2) Busócz: Koschik Mihály, consenior. 3) Topporecz: Wachsmann Márton. 4) Rox: Praetorius Péter. 5) Tótfalu: Hermelius Pál. 6) Kis-Lomnicz: Lucca Gergely. 7) Keresztfalu: Fabianidesz István. 9) Nehre: N. (így) Bertalan. 10) Ó-Leszna: Leibitzer Joakim és 11) Új-Leszna: N.(így) Boldizsár. [Elmaradt 12) Késmárk, 13) Byrbron, 14) Holló-Lomnicz, 15) Kreig, 16) Hodermark, 17) Podolin.]

Az alsó-poprádi Fraternitásból ott voltak: 1) Csorba: Molitoris Mátyás, senior. 2) Teplicz: Roth Péter. 3) ? : Nicolaides Miklós. 4) Sz.

Kis-Szebenbe ugyanebben az ügyben összehívott zsinat is, a fraternitások közt időközben felmerült viszályok miatt, eredmény nélkül oszlott szét. — De midőn Thurzó Kristóf áttért a protestantismusra, kezébe vette az ügyet és a zsinat 1614. jan. 22-én össze is ült Szepes-Váralján. E zsinatra meghívták Szepes- és Sárosmegyék prot. rendeit, az V szab. kir. város lelkészeit, a XXIV kir. lelkész egyesületét, valamint a XIII város lelkészeinek szövetségét; ezenkívül még néhány világi városi képviselőt. A zsinatot a városházán tartották. A tanácskozás megnyitása után a szepesi káptalan két kanonokja, *István* és *Dénes*, beléptek a terembe és tiltakoztak a gyűlés megtartása és a lelkészek részvétele ellen. Rövid vita után, mely csekélyebb jelentőségű dolgok fölött folyt, *Czebányi* Thurzó rendeletére „húsz propositiót“ olvasott fel; e javaslatok majdnem azonosak voltak a zsolnai határozatokkal. A javaslatoknál keletkezett vitában nem vehettek részt az V szab. kir. város lelkészei, hanem kénytelenek voltak a tanácskozási teremből távozni. Az I. javaslat kivételével, mely szerint Sáros- és Szepesmegye részére csak egy superintendens volna választandó, a többi 19 javaslat Thurzó Kristóf felterjesztéséhez képest jelentéktelen változtatásokkal és toldásokkal fogadtatott el. Következő nap, jan. 23-án a superintendens választása került sorra.

Superintendens jelöltek voltak a következő lelkészek: 1) *Xylander* István, szepesváraljai lelkész. 2) *Zaar* György, tepliczi lelkész. 3) *Kurkovitius* György, palocsai lelkész és 4) *Zarevutius* Mátyás, sáros-berzeviczei lelkész. Egy-

---

Mihály: Fabritii Sebestyén. 5) Matheócz: Hortensis József. 6) ? : Christali Pál. 7) Pastor Ecclesiae Dei in W (vagy N) (így). 8) Nagy-Szalók: Kniesner Tamás és 9) Vazecz: N. (így) Jónás.

(Nem jelentek meg: a) Gerlachfalu, b) Botzdorf, c) Luesivna, d) Vág (ha ugyan a 7. alatti W. nem ezt jelenti), e) Sunyava, f) Kubach g) S. Joannes (Janócz?) és h) Hozelecz.)

Mindössze Goltz szerint (73. 74. l.) a nagy conventuson 66 pap vett részt. — A lublói és duna-veczi (Magura) fraternitás — a mint a jegyzékből kitünik, nem volt képviselve.

hangulag megválasztott: Xylander, a kit *Izsák*, a bajnóczi superintendens aztán a várkápolnában kezének feltevésével ünnepélyesen beiktatott az ujjonnan creált hivatalba.

Épen javában dörögtek a szepesi várban az ez alkalommal elsütött ágyúk, midőn *Forgács*, esztergomi bibornok-érsek Sáros-Hertnekről Szepeshelyre érkezett és azonnal tiltakozott az elmúlt napokban inaugurált ujítások ellen. Minthogy a lengyel kormány szintén tiltakozott ezen ujítások ellen és nem engedte meg, hogy a XIII városban superintendens legyen, leköszönt Xylander, anélkül, hogy csak egy papot is felavatott vagy bárminemű superintendensi jogot gyakorolt volna. (L. fent.)

Miután az 1638-iki országgyűlésen a katolikusok többségben voltak, nem mulasztották el a tőlük jogtalanul elvett templomokat mint kétségbevonhatatlan tulajdonokat visszakövetelni. 1638-ban visszaszereztek *a)* a káposztalvi sanctuariumot, *b)* a mindszei templomot, *c)* a csötörtökhelyi kápolnát és *d)* a dományfalvi templomot.⁸⁰

Tarnóczy Mátyás.

1648—1655.

Tarnóczy nagy iskolabarát volt és nevezetes áldozatokat hozott, hogy az elődjétől a káptalanban alapított iskolákat emelje. Fáradozásainak sikerült is a jezsuitákat ezen iskolák részére megnyerni, melyek nagy látogatottságnak örvendtek, mig nem a rend eltörlésével 1773. megszűntek.

Tarnóczy Krisztus sz. testének kápolnáját — melyet közönségesen Szapolyai-féle kápolnának neveznek — nemkülönben a kluknoi területen Vesselény Annától felépített

⁸⁰ Hosszútóthy alatt a katolikusok az említett templomokon kívül még a következőket is revindikálták: 1639-ben midőn Horváth István és András de Palocsa visszatértek a kath. egyház kebelébe, a fridmanni, haligóczy, matzau-i, nedeczi és uj-bélai, nemkülönben 1642-ben a körtvélyesi és a vitkóczy templomot. (Weber: Zipser Geschichts- und Zeitbilder 138. l.)

sz. Anna-kápolnát (az utóbbit 1653. jan. 10-én kelt okiratával) a jezsuiták gondozása alá helyezte. Sz.-Anna kápolnája mai napig is híres búcsújáró hely. (W. III. 107. 108. l.)

Pálfalvai János.

1655—1663.

Pálfalvai prépostsága idejében semmiféle fontosabb események nem történtek.

Bársony György de Lovasberény.

1663—1675.

Bársony 1670-ben a paulinus szerzetet hozta be Késmárcra, s plébánossá ugyanott *Leszták* Adrián atyát nevezte ki. A rendet a városi közönség egy része igen kedvezőtlenül fogadta. Egy úrnapi körmenet alkalmával *Horváth* Márk a piacz azon részét, a melyen a menetnek kellett vonulnia, társzekerekkel torlaszoltatta el, a körmenetben résztvett hívőket pedig botokkal szétverette, sőt a processió alatt nyilvánosan a piacon lefejeztetett egy orgyilkost, bár a császár megkegyelmezett neki.

1671-ben a következő művet tette közzé Bársony: „Veritas toti mundo declarata Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem non obligari tolerare in Hungaria Sectas Lutheranam et Calvinianam, quam Catholicae Religionis Zelo conceinnavit G(eorgius) B(ársony). E(piscopus) V(aradiensis) P(raepositus) S(cepusiensis) C(aesareae) R(egiae) M(aiestatis) C(amerarius). Cassoviae. Anno MDCLXXI = 1671.” E mű egyidejűleg Bécsben is megjelent. Ebben az értekezésben Bársony kimutatni igyekszik, hogy a magyar király három oknál fogva nem tartozik a lutheránus és az ev. ref. felekezeteket megtérni, még pedig, minthogy:

1) a bécsi béke olyan föltételek alatt kötöttet, me-

lyek voltaképen semmisek s a melyeket a protestánsok va kmerően („temere“) megszegtek.

2) Maga a béke, valamint az ezt megerősítő országos törvények nem jöttek létre a rendek egyhangu beleegezésével. Végre, minthogy

3) a lutheranusok az ágostai, Calvin követői pedig a helvét hitvallástól eltértek.

Ritkán ért röpirat akkora elterjedést, mint a szóban levő értekezés, mely rövid időn több kiadásban jelent meg és akkoriban minden művelt háznál található volt. Ezen irat a protestánsok közt nagy megdöbbenést keltett. Némelyekre meggyőzőleg hatott és sokan katolikussá is lettek, de másoknak nagyon is szemet szúrt és számos heves felszólalásra adott alkalmat. Az igazság érdekében azonban el kell mondanunk, hogy a templomok visszaszerzéséhez sok tekintetben egyengette az utat. Bársony közbenjárására 1671-ben a Szepességen a következő templomok kerültek vissza jogos tulajdonosaik (a katolikusok) birtokába: Svedlér, Remete, Göllnicz, Stoósz, Szomolnok, Csötörtökhely, Kluknó, Richnó, Odorin, Jamnik, Káposztafalva. — 1672-ben: Nagy-Szalók, Szepes-Sümeg, Szent-András, Nagy-Lomnicz, Hunfalu, Illésfalu, Kurimján, Ábrahámfalva, Müllenbach, Pálmafalu, Hozelec, Svábócz, és Zsákócz. — 1673-ban: Márkusfalva, Merény, Topporecz, Sztrázska, (Nagy-Ör) Kreig, Kis-Lomnicz, Késmárk, Kubach, Kravján, Grénicz (Szepes-Vég-hely), Lomnicz, Bussócz, Szent-György, Maldur, Teplicz, Vidernik, Savnik-kastély, Savnik falu, Krompach. — 1674-ben: Durand, Felka, Igló, Leibicz, Lőcse, Matheócz, Ménhard, Poprád, Ruszkinócz, Sztrázsa, Szepes-Szombat, Béla, Szepes-Váralja és Szepes-Olaszi.

SZENIOROK.

A Moler-féle matrikulában említett legelső szenior *Francisci Miklós*, felkai lelkész volt, a ki 1519-ben lemondott szeniori hivataláról, megh. pedig 1535-ben. Végrendelete halála után kellemetlenségekre szolgáltatott okot, míg végre Horváth prépost a végrendelet érvényességét elismerte és megerősítette.

Hylbrand Lőrincz Jodók,⁸¹

iglói lelkész; szenior 1519—1522.

Hylbrand 1519-ben, sz. Margit ünnepe előtti vasárnapon választatott szeniorrá Szepesolaszin, a mint maga a matr. 3. lapján írja. Conseniorai voltak: Bálint, szepesváraljai plébános, András, odorini lelkész és István, pálmafalvi lelkész. Nemsokára szeniorrá történt megválasztása után megszerezte az ugynev. „*Matricula Vetust*“, közönségesen „Moler-féle matrikula.“ E jegyzőkönyvbe Hylbrand a fraternitást (illetve az összes szepességi szövetkezeteket) illető emlékezetesebb eseményeket fel akarta jegyezni. Meg is kezdte a feljegyzést 1519-ben; utódai 1600-ig folytatták. (V. ö. a Moler-féle matrikulát.)

---

⁸¹ Életére vonatkozó közelebbi adatokat l. a „könyvtár“ cz. fejezetben.

Sontagh Orbán,

szepes-bélai lelkész; szenior 1522—1526.

Sontagh a durándi sz. Antal-templomban választott szeniornak az Urnapja oktaváján.

Peyszkorovitz Szaniszló,

poprádi lelkész; szenior 1526—1528.

A Moler-féle matrikula csak futólag említi.

Moler György,

nagy-lomniczi, majd 1529 körül bélai, 1530-tól 1558. jul. 21-ig löcsei lelkész. Szövetkezeti szenior 1528. okt. 18-tól 1544. május 9-ig.

A gyászistenitiszteleet alkalmával, melyet az egyesületi tagok *Henkel* Sebestyén, löcsei plébános és vikárius rendeletére és a conseniorok belecgyezésével az elhunyt *Valoch* Máté, káposztafalvi plébános lelki üdvéért Csőtörtőkhelyen tartottak, a szövetkezeti tagok a templom oldalán épült kápolnában összegyűltek és *Mölner* (így) György, nagy-lomniczi plébánost, egyhangulag választották a testvérület szeniorává.

A testvérület fennállása óta nem adta magát annyi fontos esemény elő, mint Moler 16 évig tartó hivataloskodása alatt. Itt csak röviden érintjük a legfőbbeket.

Moler szeniorsága alatt bizonyos *Fischer* András (a kiről a matrikula azt mondja, hogy „magnus Haereticus”), körmöcbányai születésű ember 1529. márczius havában Löcsére vetődött. Előbb a városon kívül tartózkodott, később a városba jött és prédikált a nép előtt. Erre kiutasítatván a városból, Iglóra ment, innét meg Svedlérre, a hol nyilvánosan a templomban szónokolt és Luther tanainak hirdetésével sok bajt okozott, sokakat újra megkeresztelt stb. Utóbb Löcsére hívták meg, a hol üzelmeit folytatta, mígnem Katzianer, Ferdinánd felsőmagyarországi seregének fővezére, őt feleségestül előbb

Szomolnokra, majd Csécsvárra szállíttatta, és már ki is adta a parancsot, hogy mind a kettőt a vízbe fojtsák. De Fischernek ezuttal is, nem tudni mi módon, sikerült a börtönből megmenekülnie, még pedig, miként a Moler-féle anyakönyv mondja, rabló módjára („evasit ut latro“ 41. l.) 1529 novemberében ismét Lőcsére került, de nem sokára kénytelen volt odább állni; ekkor a lőcsei krónika szerint Morvaországba ment. Végre állítólag Krasznahorka vár fokáról a mélységbe taszították. (Moler-féle matr. 307. l.).⁸²

Fischeren kívül a Szepességen *Leutscher* György, (más néven: Lewdischer, Leuditsch, Georgius a Leutschovia,) — lőcsei születésű ember lépett föl mint első reformátor. Tanulmányait előbb Krakóban végezte, majd Olmüczban a szabó mesterséget tanulta meg, aztán Lőcsére került és szűcs-mesterséget űzött. Nemsokára visszatért Krakóba, hogy tanulmányait befejezze. Azután Abauj-Gönczön találkozunk vele, hol rectori minőségben állást kapott. Majd Budán három nap alatt állítólag a pápai legátustól pappá szenteltetett; erre primiciáját Lőcsén tartotta s ugyanott segédlelkész lett. Itt sem volt maradása. Egy nő miatt, a ki egyébként férjnél volt, pórúl járván („duriter correptus“), kénytelen volt Lőcséről távozni, és Sztrázsán káplán lett. Innét azonban avval a nővel Boroszlóba szökött, a hol őt nőül vette, és aztán mint kereskedő

⁸² 83 év múlva Xylander, szövetségi szenior ahhoz, a mit Moler a matriculában Fischerre vonatkozólag írt, sajátkezűleg azt a megjegyzést csatolta, hogy Luther fellépése után számos evangeliumhirdető vett részt a Szepességre, a kik bizony a tanítás dolgában nem igen jártasok voltak, és ügyetlenek a pápaság megezáfolásában; azok bizony — ugymond — nagyon is póriasan viselték magokat és sok bolondot tettek, nem lévén, a ki őket megfékezte volna. Mignem végre az iskolák és egyházak ügyeit egyes tudós férfiak rendezték, köztük Stöckel. (Ex hac narratione colligi potest, post reformationem per Lutherum institutam in hoc Seepium nostrum, multos advolasse ministros Evangelicos, qui non satis erant instituti ad docendum et refellendum Papatum: qui nimis populariter semet gerebant, et alia multa inepte, nemine ipsos compescente, inceptabant. Donec tandem per viros doctos, inter quos Stöckelius, bonus Scholarum et Ecclesiarum status constitueretur. Matr. Moler fol. 41.)

telepedett meg. Mint ilyen, áruival ismét Lőcsére került, a hol Katzianer rendeletére elfogták, és csak a lőcsei plébános, Henkel Sebestyén közbenjárásának köszönhetette, hogy szabadlábra helyezték, különben felakasztották volna. A vizsgálat folyamán kijelentette, hogy nem pap, és hogy sohasem mondott misét stb. (Moler-féle matr. 307. l.) Erre Topporeczon lelkész lett, majd késmárki plébános, kanonok, és 1533. Bachi (Bachia) szepesi prépost vicarius generalisa. — Lewdischer eltörölte a fülbe gyónást, a bűjtöt, a misét; 1536. jul. 19-én bizonyos *Kerl* András nevű, körmöczbányai születésű, 60 éves papot, bierbrunni lelkészt, egy 14—15 éves Erzsébet nevű leánynyal adta össze (Moler-féle matr. 113. l. — V. ö.: Klein: *Nachrichten*. Pest, 250. 251. l.). — Lewdischer Késmárkon mindent evang. ritus szerint rendezett be. (Moler-féle matr. 307. l.).

Egy évre rá, 1537-ben, Lewdischer is megnősült; egy apostatált kath. pap leányát vette el. E pap *Kerl* András apósa volt (Moler-féle matr. u. o.).⁸³

A kath. egyház és papjainak állapota a Szepességen akkoriban felette szánalmas volt. — 1531-ben Máté, müllenbachi plébános Poprádról, a hol Fábry György meghívására Remigi-usnak (így), az ottani templom védő szentjének ünnepélyén részt vett, este felé haza tért. Útközben megbokrosodtak lovai; a

⁸³ Moler Lewdischert következőképen jellemzi: „Primus uxorem duxit, et Wratislaviae se cum ea copulare fecit. In Casioforo plebanus, turmatim coepit audire Confessionem. In Casioforo populum sub utraque communicavit. Negavit intercessionem Sanctorum aut jejunia prodesse. Omnibus sacerdotibus et Plebanis Scepusiensibus publice detraxit. Schisma in Ecclesia hic in Casioforo publice praedicavit. Corpus Christi in Eucharistia esse negavit. Papistas omnes Populi deceptores publice nominavit. Missae Sacrificium publice vilipendit. Andream Cremnitzensem sacerdotem in Casioforo cum puella copulavit. Feria sexta magna in Casioforo post passionem assaturam carnis comedit. Plebanorum omnium Casioforensium occulte evasit Rosnaviam. Cum Laicis pactum fecit, in Möllenbach, ut plebaniam sine Molendino, ad Curiam Plebani pertinente susciperet, simoniaceae intrans. Et nisi avisatus Rosnavia occulte discessisset, Dnus Bebek misisset eum de Castro Kraszna-Horka praecipitare, sicut fecit illi haeretico Andreae Fischer, ita et huic fecisset Discipulo Andreae propter haereses suas.“ (Matr. Moler folio 307 és 308.)

plébános ennek folytán kikökönt a kocsiból és szörnyet halt. Akkoriban Késmárkot Szmolikovszky Miklós I. Zsigmond, lengyel király rendeletére csapataival megszállva tartotta, hogy az I. Ferdinánd és Szapolyay közti villongásoknak gátat vessen. E kapitány, megtudván az esetet, lepecsételtette a plébániát. Erre Moler szenior mint a végrendelet végrehajtója az elhunyt plébános ügyeiben 1531. okt. 4-én Szmolikovszkyhoz fordult, a kinél történetesen Ottó, a dunajeczi vár kapitánya, — a kath. papság nagy ellensége és üldözője, — jelen volt. Midőn Ottó Szmolikovszkytól megtudta, hogy a plébániát lepecsételte, azonnal örnek állított oda egy poprádi embert, nehogy valamit az éjjel a plébániából elvigyenek.

Másnap kora reggel Ottó 100 emberrel Müllenbachon termett és kiraboltatta a plébániát. Az elhunyt plébánosnak 18 lova, 9 fejős tehene, 2 ökre és 41 juha volt; ezen lábas jószágon kívül elvitt 3 ágyat párnástúl, 11 czintányért (Scutellae), 8 czin palackot, 1 ládát, színig teletömve fehérneművel, 1 sárgaréz medenczét stb. stb., szóval 7 telisdedteli társzekeret vitt magával Magurába a dunajeczi várba. E sérelem orvoslása végett a szövetkezet Pongráczhoz (de Szent-Miklós) fordult, hozzá küldve mint megbízottját Clemens nevű embert, a ki a XI város jegyzője volt. Pongrácz erre egy leiratban figyelmeztette Szmolikovszkyt, hogy jövőben hasonló erőszakoskodásoktól óvakodjék. Egyébként e figyelmeztetésnek semmiféle fogamatja nem volt. (Moler-féle matr. 61—65. l.)

Midőn Ferdinánd pártja a Szepességen felülkerekedett, a fent érintett Leutscher titkon elébb Rozsnyóra szökött, majd Topporeczra ment, a hol az ottani nemesek és földbirtokosok pártfogása folytán plébánossá lett. — 1542. meghalt Frits Jakab, leibiczi plébános, mire Horváth prépost a leibicziek kérései folytán, és Bobest János lőcsei nemes ember közbenjárására, Leutschert a leibiczi plébániába beiktatta, daczára annak, hogy ez ellen Moler erőlesen tiltakozott. A matrikula szerint három arannyal vesztegették meg a leibicziak a prépostot. Erre vonatkozólag a következő epigrammát olvassuk a matr. 274. lapján:

„*Munera, crede mihi, placant hominesque deosque ;
Flacatur donis Jupiter ipse datis.*“

1543-ban Márk, sziléziai eredetű férfit, szepes-szombati lelkész ott hagyta plébániáját azon üldözések miatt, melyeket hívei részéről el kellett szenvednie. Helyébe Tamást, müllenbachi lelkészt választották plébánossá. Erre Müllenbach lakói Lewtschert, a topporezi lelkészt, választották plébánosnak. E választás ellen a testvérület összes tagjai óvást emeltek és felkérték a szeniort, ne engedje meg, hogy egy „rühös juh“ (ovis morbida) a népet tévutra vezesse. Molernek ugyancsak nehéz küzdelmébe került, míg a fraternitás kívánsága iránt a prépostot hajlandóvá tette. Fáradozásában hathatósan segítette őt Márton mester, szepesi kanonok és bethaniai (szepes-mindszenti) plébános. Midőn egy alkalommal ez az ügy szóba került, felemlítette Horváth, hogy a müllenbachiak 12 frtot ígértek neki, ha Lewtschert megerősíti, erre Márton kanonok azt felelé, hogy a fraternitás plébánosai egytől egyig derék emberek, és készségesen ugyanannyit fizetnek, csak ne iktassa be Lewtschert. Erre Horváth azzal mentegette magát, hogy a szepesi vár kapitánya, Pawschner, nagyon sürgeti Lewtscher beiktatását.⁸⁴ Végül mégis elfogadta a szövetkezettől fel-

⁸⁴ Igen érdekes, a mit Moler a 303. lapon Pawschner jellemzésére feljegyzett: „a szegények elnyomása, a papok üldözése, a lélek gögje nem marad boszúlatlanul.“ („Oppressio pauperum, Persecutio sacerdotum, Superba mentis elatio nunquam manet inulta.“) Pawschner nagyon zokon vette, hogy Horváth Lewtschert nem akarta a müllenbachi plébániába iktatni. Egy alkalommal következőleg fakadt ki: „Azok a kir. papok! nem akarják befogadni azt a derék embert, a ki a tiszta evangéliumot hirdeti s kétszáz forinttal vesztegették meg a prépostot, hogy őt meg ne erősítse. Volna csak hatalmam bizonyos emberek fölött, a kik azt képzelik magukról, hogy szentek, bezzeg tudnám, hogy mit csináljak velők.“ ... („O XXIV Regales! bonum virum, qui purum evangelium docet, nolunt habere inter se et dederunt ducentos florenos Praeposito, ne eum confirmaret. Sed si ego haberem potestatem in aliquos, qui se sanctos existimant, scirem, quod facerem cum eis...“) 1542-ben Pawschner 17 embert küldött Zsákócra és kicsépeeltette az ottani lelkésznek, egy 80 éves aggastyánnak (a ki ugyanott már 33 éve lelkészkedett) minden gabonáját s azután a szepesi várba szállíttatta. De még ezzel sem érte be, hanem kiraboltatta embereivel a plébániát, mely alkalommal az aggastyánt gonoszul bántalmazták (W. II. 232. l.). — Pawschnerről azt mondja

ajánlott 12 frtot, mely összeget neki Moler azonnal husvét után elküldött. Ezen összeghez az öt Maiores 100—100 denárral, a hat Medii 3—3 orthó-val és a tizenkét Inferiores (Müllenbach betöltetlen volt) 60—60 orthó-val járult. (Moler-féle matr. 300. l.). — Miután Lewtscher látta, hogy Horváth nem hajlandó őt megerősíteni, lemondott Müllenbachról, és továbbra is Topporeczon maradt. Erre a müllenbachiak Theuerkauf Márton, szepeszombati lelkészt választották plébánosukká.⁸⁵

1550-ben Lewtscherrel mint szepes-iglói lelkészszel találkozunk; elődje Hylbrand Jodók, merényi születésű férfiu volt.

Miután a szövetkezet Moler közbenjárására 1542. Horváth préposttól egy leiratot kieszközölt, mely a szepesi klérust szigorúan oda útasítja, hogy az új tanoktól távol tartsa magát, mely leiratnak azonban semmi hatása nem volt, és az új vallás napról napra jobban terjeszkedett: a XXIV kir. lelkész egyesülete 1542. okt. 21-én Lőcsén kelt kérvénye útján egyenesen I. Ferdinándhoz

továbbá Moler, hogy nagyon gyorsan emelkedett és hogy mielőtt várnagy lett, nagyon szegény volt. Gazdagságát csak nyúzások által (excoriationibus) szerezte, oly annyira, hogy 35 nyerges lovat tarthatott. Mindössze 4 évig volt várnagy. Rokonain kívül senkit sem tűrt meg maga mellett. Mindenki gyűlölte, kivált Szepes-Váralja és Olasz lakói, a kiken gyakran ugyancsak gonosz csinyt ejtett. A papságot folytonosan üldözte, a várhoz tartozó szegény alattvalókat elnyomta, a göllniczi kolostort feldúlta. Pawschner szörnyű módon pusztult el. A hírhedt Scharskó rablókapitányt néhány csinkosával a színleg beleegyező várórség éjjel bebocsátotta a szepesi várba. De midőn a rablók észrevették, hogy kelepcebébe kerültek, köztük és az őrség között öldöklő küzdelem keletkezett. A harcz hevében a puskaporos tárház levegőbe repült, és Pawschner a fellegvárból azon helyiség falára vettetett, a hol a kis viztartó volt és szörnyet halt. Utóbb ott találták, hanyatt fekve, teljes katonai díszben, és 1543. máj. 3-án Lőcsére szállították s ott el is temették. (Moler, 303, l. V. ö. Hradszky József: Szepesvár és környéke. Igló, 1884. 72. 73. l.).

⁸⁵ A Lewtscher-rel meggyűlt bajok és kellemetlenségek körülményesen le vannak írva a Moler-féle matr. 271., 274., 275. és 276. lapjain. Megjegyezzük még, hogy az egyesület eleinte vonakodott Lewtschert a tagok sorába felvenni; végre mégis csak felvették őt a szövetkezet kötelékébe. 1547-ben nála tartották évi gyűlésüket.

fordult, hogy az eretnkségeket megtiltsa és elnyomja. A király tényleg 1543. okt. 21-én Nürnbergben kelt rendeletével megtiltotta az új vallást, egyúttal biztosítva a szövetkezetet, hogy tagjait a kath. vallásban meg fogja tartani.

Moler erőnek erejével oda törekedett, hogy Luther tanainak elterjedését lehetőleg meggátolja. Ugyanő 1535. arra kényszerítette Kletzko János iskolai rectort, egy buzgó lutheranust, hogy hivataláról leköszönjön. A szövetkezeti tagokat arra figyelmeztette, hogy ne tartsanak segédlelkészeket, hogy ily módon a vallási ügyekben felmerülhető újításoknak elejét lehessen venni. Ő maga sem tartott segédlelkészt. De midőn belátta, hogy minden ellenállás hasztalan, és hajlott koránál fogva erélye is apadni kezdett, mely tetteit minden irányban jellemezte, — engedett, és 1544-ben Bogner Bertalant hívta meg Eperjesről diakonusnak. (Jubelfeier. 26. 27. l.).

*

Arról a hallatlan erőszakról kell még megemlékeznünk, melyet *Báthory* elkövetett:

1543. okt. 4-én Báthory huszárai a szepesi várból Poprádra jöttek s az ottani plébánost, a templomból hazatérő Toperczer Antalt megragadták, ütlegelték és megkötözve lóra ültették. Így hurczolták Felkára. Ennek plébánosa azonban, Kristóf, kevéssel ezelőtt megtudván a történeteket, a toronyba rejtőzködött. A mint a huszárok a parochiát üresen találták, betörték az istállóba és két szép lovat vittek el magukkal. Ezen kívül az egyik nagyobb szolgától elszedték a kardot meg a kalapot, egy kisebbiknek meg új nadrágját és két kabátját vitték el.

Erre Szepes-Szombatnak vették útjokat. De itt közeledtükre félreverték a harangokat, mire nagy néptömeg verődött össze. A huszárok ennek folytán kénytelenek voltak üres zsebbel odább állni.

Innen Matheóczra mentek. Sixtus plébános épen

a templomban volt. A huszárok behatoltak a plébánialakba, feltörtek két asztalt és három ládát, és tartalmát kiszedték. Hazajöven a plébános, megrohanták őt a huszárok, megkötözve lóra ültették s magukkal hurczolták.

Ezután Ménhárd felé indultak. A plébános ágyban fekvő beteg volt. Mivel háznépe künn az erdőben dolgozott, a plébánialak be volt csukva. Erre a huszárok erőszakkal feltörték az ajtót, behatoltak a beteg plébános szobájába s őt magát, úgy a mint volt, mezítláb megkötözték, lóra ültették és magukkal vitték, miután jó farkasbőr bundáját, új kárpitos szőnyegét ellopták, hozzá még jó karban levő lószerszámát és szolgaruhát.

A mint innen Durándra értek, a plébánost a kertben találták. Minthogy ellenszegült, irgalmatlanul agyba-főbe verték. Elraboltak tőle egyebek közt egy szép kancsót, egy új könyvet, sok sajtot, nadrágot, telt pénztárczáját, 15 ezüst kanalat, 50 rőf vásznat, paprikát, szép cin óráját és sok más egyéb holmit, őt pedig szintén a szepesi várba hurczolták, és a többivel együtt a torony börtönébe vetették.

A bebörtönzött négy plébános keserves helyzetében Moler szeniorhoz fordult segítségért. Levelet intéztek hozzá, mely következőkép szól:

„Tisztelendő Szenior ur! Üdv az Urban. Azt hiszszük, ismeretes lesz Tisztelendőséged előtt, hogy mi módon hurczoltak minket ide Szepesvárra s hogyan vetettek minket tömlöczbe az idei székdíj miatt. Merse László várkapitánytól hallottuk, hogy Báthory András, szepesi gróf a meg nem fizetett székdíjak ügyében írt volna Tisztelendőségednek. De most, hogy Merse az egész székdíjon kívül még 400 frtot követel tőlünk váltásdíj fejében: esedezünk, segítsen rajtunk a többi testvérekkel egyetemben, mert máskülönben nem szabadulhatunk a börtönből, 1543. okt. 15. János menhárdi, Antal poprádi, András durándi, Sixtus matheóczi lelkész. Közel a veszély!”

E levél vétele után Moler az iglói plébánossal a löcsei tanácshoz fordult azon kérelemmel, küldjön ki két

tanácsost, hogy azok a vár főfelügyelőjénél közben járjanak és a XXIV kir. plébános részére a Lőcsére való szabad távozás jogát kieszközöljék, — hogy az ősz zегyűlt szövetkezeti tagok azután a négy bebörtönzött plébános kiszabadításának módján tanácskozhassanak. Ezt el is érték.

A tanácskozás megtartatván, János velbachi, és Gáspár ruszkinóczy plébánosok nyomban felmentek a székdíjjal a várba, és Merse Lászlótól a négy plébános szabad lábra való helyezését kérték. Merse erről azonban váltságdíj fizetése nélkül hallani sem akart; fel sem vette, hogy a két pap könnyelábadt szemmel könyörgésre fogta a dolgot. Nagy nehezen rábirták végre, hogy a váltságdíj felével, 200 frttal, elégedjék meg. Ezt az összeget a szövetkezeti tagok kölcsönözték, s le is fizettek 110 frtot aranyban és 400 denárt. Így szabadult meg a négy plébános 1543. okt. 13-án.

Eközben Horváth Késmárkra jött. Midőn a leibicz és ruszkinóczy lelkészek előtte Báthory kegyetlenségét elpanaszolták, nyers modorával így felelt: „Tegyétek, a mit akartok, de a székdíjat Báthorynak csak úgy kell fizetnetek, mint nekem fizetitek, különben úgy bánom majd el veletek, mint Báthory várkapitány: mind egy szálíg börtönbe foglak vettetni.“ (Moler-féle matr. 328. l. stb.)

*

Azon számos erőszakos tettek folytán, melyeket Horváth prépost részint világiak, részint papok ellen elkövetett, Ferdinánd király felfüggesztette őt préposti méltóságától. (V. ö. a 132. lapot.). Akkortájt, a mint említettük, a szepesi várat *Báthory* András, országos kapitány, nyerte el. Merse László de Svyenje, a vár főfelügyelője és *Nagy* Miklós, várnagy útján a szepesi várban 1543. aug. 16-án kelt leirattal arról tudósította a XXIV kir. plébános szeniorát, hogy az eddig a prépostnak fizetett illetékeket ezentúl neki fogják fizetni.

E rendelkezést körlevélben közölte a két várbeli hivatalnok minden egyes szövetkezeti taggal, büntetéssel fenyegetve azokat, a kik a rendelkezésnek nem engedelmeskednek. Minthogy azonban Horváth még mindig a préposti méltóságot viselte, és november 30-ika, a székdíj lefizetésének határnapja, még távol volt, a lelkészek nem tudták, mit tevék legyenek, mivel jogilag a székdíj kizárólag a mindenkori prépostot illette meg.

Erre maga Báthory 1543. szept. 13. Szikszón kelt levelet intézett Moler szeniorhoz, arra figyelmeztetve őt, hogy mivel a székdíj lefizetése parancsa daczára mindaddig meg nem történt, utasításokat adott a szepesi vár hivatalnokainak, hogy miképen bánjanak el az ilyen lázadókkal („cum Rebellibus”: a nem fizető papokat értette alatta). Erre Moler azt írta Báthorynak, hogy a papság engedelmességet esküdött a prépostnak, esküjét tehát köteles megtartani. (Akkor még nem közölték a klérussal hivatalos úton Horváthnak a prépostságról való felfüggesztését.) Arra figyelmezteti Moler Báthoryt, hogy a székdíj lefizetésének határideje — nov. 30-ika — még nem mult el. Végül arra kéri, hogy a papság oklevélileg biztosított jogait tiszteletben tartsa. (Wagner, An. P. II. 241—243.)

Hogy mily kevés foganatja volt a papság eme jogos felterjesztésének, megmutatták a következmények.

*

E bizonytalan állapot nem tartott sokáig. Horváth prépost ez időben már nem lakott a káptalanban. Ő ekkor egyháza ügyeivel már nem sokat törődött. A protestantismus nőttön nőtt; ez okból elhatározta a káptalan, hogy kebeléből az új praelatushoz *Kretschmár Lőrinczhez Boldizsár* kanonokot küldi. E kanonok a praelatustól 1544. febr. 16-án a XXIV város plébánosaihoz intézett levéllel tért vissza, mely így szól:

„A Tisztelendő papságnak. Tisztelendő Urak, Krisztusban

szeretett testvérek! Üdvözölve benneteket, jó indulatotokba ajánljuk magunkat! Köszönetet mondunk nektek, hogy készek vagytok nekünk engedelmeskedni, a mint ezt Boldizsár szepesi kanonoktól megtud uk. — Mi egész erőnkől azon leszünk, hogy Tisztelendőségeket és minden hiveinket, Isten segélyével a kiváltságok-, szabadalmak- s jogokban, mind a király ő Felsége előtt, mind pedig az ország nemeseivel szemben, megvédelmezzük. Szükség esetén bizvást csak hozzánk fordultatok. Mi érdekeitekben úgy fogunk működni, miként jámbor praelatushoz illik. Arra intünk azonban benneteket az Úrban, — hogy elhagyva Luther tévtanait, mindnyájan Istenhez őszinte szívvel intézzétek szent könyörgéseket, hogy sokat hányatott szegény hazánk és királyunk között a megkívánt szent béke helyre állván, rövid idő alatt a király ő Felsége e szegény országot a pogányok kezeiből kiszabadíthassa.

Boldizsár kanonoknak pedig mindenben feltétlenül hitelt adjatok. — Kelt Pornón, 1544. január 29. Lőrincz, prépost.“ (L. Moler-féle matr.)

Boldizsár kanonok hazatérte után a következő három pontot terjesztette fel elfogadás végett a XXIV kir. lelkész elé:

- 1) hogy az új préposthoz hívek lesznek;
- 2) hogy Luther tanaitól őrizkedni fognak;
- 3) hogy elűzve nejeiket, jó példát nyujtanak a világnak. (Moler-féle matr.)

*

Kretschmár Lőrincz ezenkívül még egy másik levelet is adott Boldizsárnak, mely a szepesi kanonokoknak szólt s melyben szigorú szavakkal kel ki ellenök, hogy Horváth János volt prépost őket megcsalta, s hogy nem akarnak engedelmeskedni.

„Egyébként hallok, — írja — hogy többen közületek távol laknak a káptalantól, és mégis elég merészek jövedelmeiket húzni; jövőre csak azok kapják meg fizetésüket, kik mindennap megjelennek a chorusban. Azon kívül azt is megtudtam, hogy többen asszonyokat tartanak házaikban; — kérjük, sőt parancsoljuk, hogy ily kihágásoktól tartózkodjanak, mert ez csak Isten haragját hívja ki. Kelt Pornón, 1544. január 31-én Lőrincz.“ (Moler-féle matr.)

Lőrincz,
iglói plébános.

1544. jul. 9-én Lőcsén választott szeniorrá. Midőn azonban Tamás, szepes-olaszi és Jakab szepesváraljai lelkészek a pénzládát Iglóra vitték, súlyos betegnek találták Lőrinczet. Ennek folytán nem fogadta el a szeniorságot. Így állván a dolog, András, durándi plébános és consenior 1544. nov. 9-ére Iglóra hívta össze a közgyűlést, melyen György, leibiczi lelkész választott szeniorrá.

Elhínyt: Kristóf, felkai lelkész 1544. jul. 7-én. (Moler-féle matr. 399. l.).

N. György,
leibiczi lelkész, szenior 1544. nov. 9. — 1545. jul. 2.

Minthogy a matrikula még hivatali elődjének (Molernek) kezében volt, e szenior semmit sem jegyzett fel magáról.

Topperczer Antal,
poprádi lelkész; szenior 1545. jul. 2. — 1546. nov. 7.

Szeniorrá választották az 1545-iki jun. 2-án Ménhárdon tartott közgyűlésen. Conseniorjai voltak: 1) *Hyldebrand* Lőrincz, iglói, 2) *Orbán*, felkai és 3) *Buchwald* Lőrincz, ménhárdi lelkészek. (Moler-féle matr. 410. l.) Topperczerrel állítják, hogy eleinte a katolikus vallás elszánt előharczosa volt, későbbben pedig egész odaadással a protestáns felekezethez szított.

Blassy Jakab,
szepesváraljai lelkész; szenior 1546. nov. 8. — 1549. jul. 12.

Blassy leibiczi származású férfiú volt. Szeniorrá választották azon halotti ist. tisztelet alkalmával, melyet András, durándi lelkész lelki üdveért tartottak (Moler-féle matr. 417. l.).

1548. okt. 18-án a szövetkezet Hunfalván tartotta közgyűlését, mely alkalommal Blassy, a ki időközben szepes-olaszi plébános lett, csak a szövetkezeti tagok nagy kérelmére volt rábírható, hogy továbbra is a szeniorságot elvállalja. (Moler-féle matr. 422. b.) 1.)

Elhúnyt: *Hylbrand* Lőrincz, iglói lelkész 1548-ban, eltemtetett jun. 24. ugyanott. A szokásos gyász isteni tiszteletet Lewdischit György csak 1551. jan. 13-án tartotta. Lewdischit már 1549-ben említetik mint Hylbrand utódja. (L.: *Ex Collectionis Historico-Ecclesiasticis* sub Nro 10. fol. 423—424. per Andream Jonam *Czirbesz* congestis.)

Buchwald Lőrincz,

ménhárdi lelkész; szenior 1549. jul. 12. — 1551. okt. 15.

Született Nissában, Sziléziában. Szeniorrá választották a szepes-olaszi keresztlő sz. János-templomban, midőn *Tamás*, szepes-olaszi lelkész elődje, Blassy Jakab lelki üdvéért az engesztelő sz. miseáldozatot bemutatta. (Moler-féle matr. 426.) Buchwald házában 1556-ban a szövetkezeti irományok mind odaégtek. (V. ö. a 91. lapot.)

Orbán,

felkai lelkész; szenior 1551. okt. 15. — 1552. márcz. 25.

Született Nagy-Szalókon. 1551. szent Lukács ünnepe előtt két nappal Bélán szeniorrá választották. Consenioroknak kiszemeltettek a poprádi, szepes-váraljai és bélai lelkészek. 1552. márczius hó vége felé Orbán a fraternitás összes felszereléseit átadta Toppercer Antal poprádi lelkésznek, mivel egészségi állapota nem engedte a szeniorságot tovább viselnie.

Elhúnyt: *Orbán* felkai lelkész és szövetkezeti szeni 1552. máj. 29-én. (Moler-féle matr. 422. 1.)

Theuerkauf Márton,

müllénbachi lelkész; szenior 1552. nov. 28. — 1555. máj. 12.

A szövetkezet 1552. nov. 28-án Leibiczon közgyűlést tartott, mely alkalommal Topperczer Antal az Orbán szeniortól átvett hivatalos iratokat és szereket a testvérületnek adta át, mire *Theuerkauf* választatott szeniorrá. Conseniorok lettek: *Gergely*, felkai, *György*, hunfalvi, és *Lőrincz*, ménhárdi lelkészek (Moler-féle matr. 434. l.). 1553. január 20-án Theuerkauf újra megválasztatott plébánossá.

Szeniorsága alatt 1553-ban a XXIV városban a következő lelkészek voltak:

1). Nagy-Lomniczon: Venczel. 2). Szepes-Szombaton: Antal, eretnek. 3). Hunfalván: György jó katolikus. 4). Csötörtökhelyen: Tamás. 5). Odorinban: István. 6). Ruszkinóczon: Boldizsár (Mathiásch). 7). Bélán: Lőrincz (Serpilius másképen Quendel) eretnek. 8). Zsákóczon: Simon. 9). Poprádon: Antal. 10) Müllénbachon: (Theuerkauf) Márton eretnek. 11) Felkán: Gergely. 12) Ménhárdon: (Buchwald) Lőrincz. 13) Leibiczon: (Regner) Salamon. 14). Iglón: György, 15). Durándon: Jakab. 16). Svabóczon: Lőrincz. 17). Káposztafalván: János. 18). Pálmafalván: Antal. 19). Velbachon: Pál. 20). Szepes-Váralján: Mátyás. 21). Lőcsén: György mester. 22). Illésfalván: Egyed.

E jegyzéket azon kimutatásból meritettük, mely az 1553-ik évi székdíj arányos kivetését tartalmazta. Kurimjánál megjegyeztetik, hogy a hívek fizették a székdíjat. A 24. helység nincsen a jegyzékben. (Moler-féle matr. 437. l.) — 1549. és 1550-ben ugyanazok a plébánosok voltak a XXIV városban valamint 1553-ban is; csak 1552 és 1553-ban bizonyos György fordul elő, mint csötörtökhelyi lelkész. (Matr. Moler 427. 429. l.)

Theuerkauf szeniorsága alatt történt, hogy a lublói vár alkapitánya, Lumniczky Jakab 1554-ben a XIII szepesi város lelkészeit megillető tized felét a szántóföldekről elszállíttatta.

Regner Salamon,

leibiczi lelkész ; 1555. máj 12. — 1557. máj. 5-éig szenior.

Az eperjesi születésű *Regnert* az 1555. máj. 12-én Szepeshelyen, a káptalani plébános házában tartott gyűlésen választották szeniorrá. Conseniorok lettek akkor: *Lőrincz*, bélai, *Venczel*, nagy-lomniczi és *Tamás*, csötörtőkhelyi lelkészek. Az átadásnál üres zacskót vett át a szenior és a kisebb pecsétet, mivel — a mint fentebb említettük — a Buchwald, ménhárdi lelkésznel 1555. márcz. 13-án kiűtött tűz a legtöbb és legrégibb okleveleket stb. elhamvasztotta (Moler-féle matr. 448. l.).

Regner Salamon alatt a XXIV kir. lelkész testvérvétele 1556. szept. 29-én a ménhárdi tűzvész folytán elpusztult szabadalmi levelek, okiratok stb. ügyében a szepesi káptalan színe előtt ünnepélyes óvást tett. A szenioron kívül résztvettek a kiküldetésben Jakab, szepesolaszi, Sixtus, batizfalvi lelkészek és Mihály, löcsei segédlelkész, a ki Molert helyettesíté. A kiküldöttek nemcsak a fraternitás, hanem az összes, a szepesi prépost egyházi joghatósága alatt álló papság nevében is óvást tettek. Ezen óvás igen jellemző a Szepesség akkori vallási viszonyaira nézve. A küldöttség egyebek közt felhozza, hogy a szepesi nemesek, a kik „a katolikusok fő-fő gyűlölői“ („summi Catholicorum hominum osores“) csekély okokból a régi valláshoz ragaszkodó plébánosokat plébániáikból kizavarják és helyettük „a lutheri nyavalyától s más eretnekségtől megfertőzött egyéneket (Lutherana tabe aliave Haeresi infectos) alkalmaztak“, hogy továbbá új hitágazatokat hoznak be, a szentírás magyarázatának jogát magának vindikálják, az üresedésben levő egyházi javadalmakat, valamint a papok hagyatékait vagy egészen vagy részben lefoglalják, a tizedet nem fizetik stb. stb. Végül kijelentették a kiküldöttek, hogy majd Ferdinánd királyhoz fordulnak a tűzvész alkalmával el-

pusztult szabadalmak kieszközlése, illetve megújítása végett. (W. II. 257. 258. 259. l.).

Elhunyt: Szervácz müllenbachi plébános 1556 körül (Moler-féle matr. 449. l.)

Serpilius Lőrincz,

ménhárdi lelkész; szenior 1557. máj. 5. — 1558. jul. 12.

Serpilius hivatalos feljegyzéseit a matrikulában a következő jelíggel kezdte meg: *Lux, Salus, Pax* = világosság, üdv, béke. Szepes-Váralján (akkoriban Mátyás volt ott plébános) választották szeniornak 1557. máj. 5-én. Conseniorai voltak: *Buchwald* Lőrincz ménhárdi. *Venczel* nagy-szalóki és *Mathiasch* Boldizsár ruszkinóczy plébánosok. E gyűlés alkalmával felvették a szövetkezetbe: Herko Simon, odorini, Novosolianus Jakab, pálmafalvi, Bálint, káposztafalvi és Lemmel Tamás, durandi lelkészek. Mindannyian nyomban letették az esküt.

1557-ben *Serpilius* a XIII város lelkészeit Bélára gyűlésre hívta össze. Ez alkalommal megbeszélték azokat az elviselhetetlen terheket és különböző zsarolásokat — *Bonnar*, a lublóí vár alkapitánya a tized felét követelte — melyeket a lelkészek a lublóí vár sztarosztáitól szenvedtek. Ennek folytán *Serpilius* 1557. aug. 23-án felment Lublóra és *Bonnar* Jánosnak ezüst kelyhet adott ajándékba; egyuttal kérte őt, hogy a XIII város lelkészeit jogaikban és szabadalmaikban megvédje, a mit ez meg is ígért. A XXIV város lelkészeinek küldöttsége ugyancsak *Serpilius* vezetése alatt szintén megjelent a lublóí várban 1565. nov. 12-én. Az ujonnan kinevezett várkapitány *Macziejovszky* Miklós ünnepélyesen megígérte a küldöttségnek, hogy a papságot védelmébe fogja. Viszont meg kellett neki „subsidium“ czímén 150 mérő rozsot, 50 mérő búzát, 200 mérő árpát és 200 mérő zabot ígérni. Ebből az ajándékokból később valóságos adó lett, mely soha-

sem szűnt meg. (Hist. Eccl. ev. aug. confessioni addic-
torum. Halberstadt. 1830. 255. 256. l.)

Elhunyt: az erdélyi születésű *Bogner* Bertalan, iglói lel-
kész. Néhány hónappal ezelőtt felesége halt meg; öt árvát ha-
gyott hátra. (Moler-féle matr. 455—458.).

Künasch György,

hunfalvi lelkész; szenior 1558. jul. 12. — 1560. nov. 13-ig.

Jeligéje: *Laus Deo*.

Megválasztatott 1558. jul. 12-én Csötörtökhelyen.
Conseniorok a következők voltak: 1) *Venczel*, nagy-lom-
niczi, 2) *Buchwald* Lőrincz, ménhárdi és 3) *Egyed*, il-
lésfalvi lelkészek. Ezen alkalommal átadtak a szeniornak
három könyvet (hivatalos iratokat), továbbá néhány ki-
váltságos levelet, két pecsétet, pénzzacsót 8 frttal stb.
A szenior esküvel fogadta, hogy mindezt a testvérület
céljaira becsülettel kezelni fogja. (Moler-féle matr.
465. l.)

Elhunyt: 1558. jul. 21-én délelőtti 10 órakor (Wagner II.
58. l. szerint jul. 20. éjjeli 12 órakor) *Mollitor* (Moler) György,
lőcsei plébános, ugyanott. (Moler-féle matr. 465. l.) 1558. jul.
13-án írt végrendelete értelmében a fraternitásnak 200 fillért
(— 2 frt.) hagyományozott.

Molitor *végrendelete*, melynek eredetijét a lőcsei ev. egy-
ház levéltárában őrzik, következően hangzik:

In nomine Dñi Nostri Jesu Christi Amen. Anno Salutis
nrae 1558 mensis Julii XIII. die. Ego Georgius Joannis Moli-
toris, indignus Leuschoviensis Ecclesiae Pastor, mente quidem,
gratia Dei, integer, corpore autem aeger, Gratias imprimis ago
Domino Deo Creatori, Redemptori et Saluatori meo maximo
benedictissimo, pro vniuersis beneficijs mihi uberrime collatis.
Maxime quod me cinere et puluere, in profunda ac decrepita
senecta mea, ex densissimis errorum tenebris eripuerit, et luce
Evangelij illustrauerit, transtuleritque in Regnum filij, Dilectio-
nis suae, in quo habemus redemptionem et remissione peccato-
rum. Quodqu meae hinc ex utero matris usqu e multis pericu-
lis metis et corporis, liberauerit ac de stercore me paupere
erexerit, et sua gratia et prouidentia nutriuerit et sustentauerit,

Cui inprimis anima meam, per Jesum Christum Dominu nostru commedo, corpus uero terrae sepeliendu, in Fide futurae resurrectionis committo.

Testamentum de bonis pauperu a Deo mihi collatis modo infra scripto condo. Initio constientiose fateor me paratas pecunias nullas habere, verum in extrema egestate constitutus, a circumspecto Senatu pecuniaru suma certam accepi, quo domui prospicere possem, Damna n. magna a Regio exercitu mihi illata sunt, Insuper a senio et Valetudinis debilitate tanta accessit infirmitas, ut inpotes redderem ad plebanatus curam diutius ferrendam. Nolens autē collabi omnia, quae antea magna cura sustinueram, bene maturato cosilio, sponte, totius domus parochialis cura mihi plane impossibile, Moecenatibus meis honorendis et amandis, Sacro sancto, nempe Senatui Leuschouien plenarie resignavi, ut ipsi pro pietate Deo debita ita prospiciant et in mediū consulant, ne in vniuersum pessum eant ad eam curia pertinente, et mihi de Alimonio pro spacio vitae meae honeste prouideant, et debitoribus oibus soluant, quam ob re vide Senatui resigno et lego Decimas oēs quae de iure ad me spectare videntur, saluo tamē iure pastoralis, et altaris. Inventariū domus scriptu igne absumptu est, comedo autē omnia Sacro sancto senatui et testamentarijs meis fidelissimis, Quos maturo consilio elegi et constitui. Imprimis Venerabile D. Georgium Kunisch Pastore in Villa Huni, nunc seniore fraternitatis viginti quatuor plebanor Regaliu. Item Venerabile d— (Dnum) magistrū, Albertu crucigerum Ecclesiasten nostrum, Deinde prudente et circumspectu magnum de Daniele Thirck notariū nunc Rei pub. nrae, et circumspectum Laurentium Gotsman, quos rogo et obsecro, ut hujus ultimae voluntatis meae executionem suscipere velint.

Ex ijs, quae mihi ex liberalitate senatus relicta sunt, lego fratri meo Jacobo Loczman vaccam unam.

Domino Danieli Thirck Biblia mea Germanica cum horologio tangibili, itemqu cantaru vñ mediale, a patre meo mihi residuum signeto meo superne inscultu. Vna vero pinta cocae meae lego.

Joachimo Leibicer postillam Vrbani Regi, et postillam Bremtij, item postillam Coruini, item Cancionale Germanicu.

Reliquos libros oēs totius meae Bibliothecae lego ad templū Parochiale, velim tamē diligentiori cura conseruatos, quam ab

alij̄s relict̄i conseruantur, id successori meo in parochiatu comendo, utile tamē esset regestrum de omnibus seruari libris.

Suppelex stanea quocunq̄ sit noīe, volo ut maneat in domo parochiali, Item et apparatus universus de vtensilibus domus quocunq̄ sit nomine. Item poculu argenteu.

De vestimentis panneis, unam tunicam cinericio colore relinquo fratri meo Jacobo Locman, altera rubeam Magdalenae Kocomeae, item vacam minorem. Schuba mea successori meo n parochiatu reliquo.

Puluinaria nero cum lectisternijs sic ordino. Volo ut pro more lectus unus honeste stratus relinquatur pro domo. Caeteri si quae fuerit pauperibus et egenis amicis meis dentur.

De caeteris omnibus quae mihi non succurrunt, plenaria autoritate confero testamentarijs ad fidem ipsoru ordinandi et exequendi. Reverendissimo D. praeposito Scepusien. lego ter centum denarios.

Venerabili Dno. Vicario pro confirmatione testamenti lego centu denarios.

Venerabili Fraternitati viginti quatuor plebanorum regaliu lego ducentos denarios.

Et si quis hanc meam voluntate ultima impediuerit, metuendu sibi sciat, ne ut suum testamentum violetur.

Denique quia testamenta testatorum morte confirman̄tur, si supervixero volo mihi esse integram facultate hoc testamentu meū, postulante necessitate, inmutandi, vel pro parte nel in toto, nel ut visum fuerit et aliud novu condendi, aut etiam alios executores et testamentarios nuncupandi et eligendi, sin minus, haec praemissa omnia uti annotata sunt seruanda volo.

His meipsum, vosq̄ omnes Domino nostro Jesu Chro comendo.

Inque testimonium, uberius hoc testamentu meum clausum, manuqu mea licet tremula subscriptum, sigillo meo muniri, Ab extra nero post Dominum Vicariu testamentariorum meorum signaturis corroborari peto. Valete in Christo, memores mori.

Ego Georgius Molitor manu propria licet valde tremula subscripsi.

Et ego M. Mathus Bartphen Canonicus et Vicarius Capitulj Scepusien, Inviolatu reperi testamentum, et suo ppo sigillo occlusum: vt fieri solet: ad petita Circumspector virorum domini ven. Bernhardj Henkel et Pauli Höler Civiū Juratorum confir-

mare curavi ymo confirmo mihi in hac pte coissa auctoritate per . . . . . in noe patris et filij et Spus Santj.

Praesentatum est cora me Matho subdicto testamentum istud feria tertia ante Magdalenae 1558 per superdictos Juratos, Cives Cumunitatis Leuschoviensis. (L. S.)

Hoc est testamentum et ultima nolutas Venerabilis Dominj Magistri Georgij parochi Leutschouien: indignj confectum Sub testibus Subscriptis,

Georgius Kunasch, Albertus Cruciger Gotzman. (L. S.)

Filker (Stephani) György,

felkai lelkész; szenior 1560. nov. 13. — 1562. nov. 16.

A ménhárdi plébánialakban választották szeniornak. Conseniorai voltak: *Simon*, szepes-szombati, *János*, bélai és *Tamás*, csötörtökhelyi lelkész. Átvette: a librum Regestri-t (Matricula Moler), néhány kiváltságos levelet, két pecsétet és üres pénzzacskót. A gyűlésen megesküdött, hogy az átvett tárgyakat hűségesen fogja őrizni (Moler-féle matr. 473. l.).

Scholtz János,

bélai lelkész; szenior 1562. nov. 16. — 1564. nov. 6.

Jeligéje: „In nomine Domini atque individuae S. Trinitatis. Amen.“ (Az Úr és az osztatlan sz. Háromság nevében.)

1562. nov. 16-án Durándon tartott gyűlésen választották szeniorrá. Conseniorok lettek: a szepes-váraljai születű *János*, hunfalvi, *Egyed*, illésfalvi és *Buchwald* Lőrincz, ménhárdi lelkészek. Az utóbbiról a szenior (Scholtz) ezt jegyzé fel: „pater meus charissimus“ (Moler-féle matr. 473. l.).

Scholtz szeniorsága alatt 1563-ban a következő lelkészek voltak a XXIV városban:

1). Scholtz János, szenior, bélai lelkész. 2). Salamon, Leibicon. 3). Briccius, Velbachon. 4). Mátyás, Szepes-Váralján. 5). Blásy Jakab, Szepes-Olaszin. 6). Lőrincz, Lőcsén (Lautsch).

7). István, Odorinban. 8). Bálint, Iglón. 9). Egyed, Illésfalván. 10). Tamás, Csötörtökhelyen. 11). Bálint, Káposztafalván. 12). Mátyás, Svábócson. 13). Antal, Poprádon. 14). Filker (alias Stephani) Gergely (György?) Felkán. Ugyanott első evang. lelkész 1552. óta. 15). Simon, Szepes-Szombaton. 16.) György, müllenbachon. 17). Venczel, Nagy-Lomniczon. 18). János, Hunfalván. 19). Tamás, Zsákóczon. 20) Lőrincz, Ménhárdon. 21). Boldizsár, Durándon. 22). Simon, Ruszkinóczon. 23). Jakab, Pálmalfalván. 24). Kurimján: betöltetlen (Moler-féle matr. 482. 1.).⁸⁶

Az 1563. nov. 4-én Zsákóczon tartott gyűlésen Scholtz a szeniorságban továbbra is megerősítettet.

Az 1563-iki húsvét után Poprádra hívta meg a szövetkezetet a szenior. A gyűlésen előadta, hogy mindegyik tag külön-külön meghivatott a nagy-szombati zsinatra. Ha pedig nem akarnak mindnyájan oda elmenni, fizessenek bizonyos összeget egy küldöttnek, a kit majd a prépost ebben az ügyben Nagy-Szombatra meneszt. A lelkészek erre szánták el magukat.

A szenior a Szentháromság ünnepe utáni másodnap a XIII lelkész gyűlését Bélán hívta össze. A tagok ez alkalommal *Gomofsky* Bertalannak, a XIII város főfelügyelőjének egy ezüst kanalat adtak ajándékba (Moler-féle matr. 486. l.), mert a lublóí vár hivatalnokai már-már le akarták foglalni a vár számára a tized felét.

Elhunytak: *Regner* Salamon, leibiczi lelkész, 1563. decz. 21.; ugyanebben az évben meghalt Boldizsár is, durándi lelkész, — mindketten a pestisben (Moler-féle matr. 474—482. 1.).

Serpilius Lőrincz,

bélai első evang. lelkész⁸⁷ 1545—1548; szenior 1564. nov. 8. — 1569. nov. 26.

Jeligéje: *Lux, Salus, Pax.*

Midőn Schultz két év óta viselt szeniori hivataláról consenioraival együtt lemondott, az 1564. nov. 8-án Szepes-Szombaton tartott gyűlésen négy jelöltet léptettek fel,

⁸⁶ Minthogy Regner Salamon 1563. decz. 21-én halt meg, világos, hogy a plébánosok lajstromát előbb szerkesztették.

⁸⁷ 1568 óta ritkán előfordul a matriculában a „plebanus” vagy „pa-

u. m.: *Lemmel* Tamást Zsákóczról, *Serpilius* (másképen *Quendel*⁸⁸) Lőrinczet Béláról, *Venczelt* Nagy-Lomniczról és *Jánost*, Hunfalváról, a kik közül *Serpilius* szeniornak, *Mauritius* Simon szepes-szombati, *Pech* Venczel nagy-lomniczi és *Lemmel* Tamás zsákóczi lelkészek pedig consenioroknak választattak meg. Az egyesületi fundus instructus átadásakor a tagok kezét fogtak a szeniorral, ünnepélyes fogadást téve, hogy őt mindenkor tiszteletben fogják tartani és neki engedelmeskedni fognak. E gyűlésen felvétettek a szövetkezet kötelékébe: *Groff* Dömjén, ujonnan választott szepes-váraljai, és *Koll* Kristóf, durándi lelkészek. Miután a megszabott esküt letették, neveiket feljegyezték a szövetkezet albumába (Moler-féle matr. 487.). A lőcsei, velbachi, felkai és kurinjáni lelkészekon kívül a többiek mind jelen voltak a gyűlésen. Mindenik résztvevő ebéd fejében 10 denárt fizetett.

Serpilius szeniorsága alatt a következő feljegyzésre méltó események történtek:

Ménhárd község hívei egy idő óta *Buchwald* nevű lelkészükkel nagy meghasonlásban éltek. Ennek kiegyenlítése végett a szenior 1565-ben Ménhárdra ment, de nem ért célzt, a mint szavaiból kitűnik: „mert a makacs és rátartó parasztok egyházi hatóságukat sem látni, sem azal szóba állni nem akartak“ („rustici arrogantes et protervi Magistratum suum ecclesiasticum neque videre, ne-

---

rochus“-féle elnevezés, hanem rendesen „pastor“ (W. II. 260 L.). Értekezésünkben nagyobbára „lelkésznek“ fordítjuk.

⁸⁸ Midőn Quendel Krakóból, a hol az egyetemen a theológiát hallgatta, haza — Bélára — visszatért és szülővárosában lelkészi hivatalt vállalt, hírét vevén Luther és Melancton vallási reformjainak, 1528-ban Wittenbergbe sietett, a hol Melancton házában lakott és az akkori divat szerint nevét a latin „Serpilius“-sal cserélte fel. Időfolytán Melancton kebelbarátja lett. — 1530-ban jelen volt az augsburgi birodalmi gyűlésen, a melyen a protestánsok a Melancton szerkesztette és Luther által jóváhagyott hitágazatokat V. Károly elé terjesztették. Hitfelekezetüket tudvalevőleg onnan nevezik „evang. ágostainak.“ (Lásd Melezer: *Biographie berühmter Zipser* 1833. 10. l.)

que audire voluerunt. *Hist. Eccl. Evang.* etc. in XIII op-
pidis, 226. l.).

1530-ban a XXIV város lelkészeinek szövetkezete *Ferdinánd* király elé, majd harmincz év múlva 1560-ban *Verantius* Antal, egri püspök és birodalmi kancellár elé terjeszté hitvallását megerősítés végett. A régi tanok önkényes átalakítása és a hitvallási okirat szerkesztése a szövetkezet kebelében nagy egyenetlenséget és viszályt szült. Minthogy a szövetkezet több ízben azt a szándékát árulta el, hogy a kath. vallástól el akar szakadni, *Bornemisza* (Gergely, 1561—1584. szepesi prépost) e szakadásnak elejét veendő, 1565. nov. 15-én levelet intézett egyházme-
gyéjének lelkészeihez, a kik némely hitcikkelyekre nézve heves vitákat folytattak egymás közt. Egyebek közt azt írja a prépost, hogy tudomása van, hogy némelyek közöttük bizonyos emberek pártfogására támaszkodva, különféle zugokban húzzák meg magokat, hogy magokat az egyházi censura alól kivonják. „Majd gondunk lesz rá — írja tovább — világi karhatalom segítségével is, hogy az ilyféle megátalkodott emberek csakhamar érezzék, mily súlyos véték az egyházra nem hallgatni.“ Egyúttal kijelenti, hogy nemsokára hivatalosan meglátogatja őket és hitvallásukról személyes meggyőződést szerez stb.⁸⁹

Hogy e tarthatatlan állapotnak véget vessen, elhatározta *Bornemisza*, hogy Jubilate vasárnapján zsinatot hí össze. *Bornemisza*nak emez erélyes fellépése arra bírta *Serpilius* szeniort, hogy a dolgot a préposttal megbeszélés tárgyává tegye. E czélból felkereste a prépostot a káptalanban 1568. nov. 30-án. Ekkor azt taná-

⁸⁹ ... ob idque nonnulli ex vobis ne iudicio vel censurae Ecclesiae subicerentur, patrociniis quorundam fleti, in diversis latebris sese occultare decrevissent ... brachio saeculari adiuti, curabimus, ut eiusmodi contumaces reipsa sentiant, quam grave sit Ecclesiam non audire ... cuius rei causa nostras Basilicas vosque paulo visitabimus, quam quisque doctrinam profiteatur ... (Suppl. An. II. 424. l.)

csolta a prépost, hogy a plébánosok a zsinaton részt vegyenek, hogy hitvallásukra nézve határozottan nyilatkozhassanak. Bornemisznának eme meghagyása, illetve tanácsa folytán Serpilius a testvérületet 1568. decz. 14-ére Káposztafalvára hívta meg. E gyűlésen megbeszélték a zsinat elé terjesztendő hitvallást és elhatározták, hogy egyelőre csak a hitvallás vázlatát készítik el. E vázlat kidolgozásával megbizattak: *Megander* Bálint iglói és *Opsopaeus* Czirjék (máskép Koch), szepesváraljai lelkészek; ez utóbbi Melanchton tanítványa és Stöckel nagy tisztelője volt. (Hist. Eccl. Evang. in XIII oppidis 257. l.) Ezt a hitvallást utóbb 1582. febr. 14-én az Iglón megtartott gyűlésen el is fogadták. (L. lent *Hortensius* szeniornál.)

1565-ben lemondván Topperczer Antal poprádi lelkészi hivataláról, Felkán egyszerű parasztházat („domum rusticam“) vett, a hol végső napjaira meghúzta magát. Helyére *Gnesner* Bálint, káposztafalvi lelkész jött, ennek helyét pedig a besztérczei születésű *Clemens* Jakab, pálfalvi lelkész foglalta el. Az ily módon megüresedett helyre ismét *Roxer* Imre, durándi lelkész hivatott meg (Moler-féle matr. 489. l.).

Ugyancsak 1565. nov. 12-én történt, hogy *Macziejovszky* Miklós alkapitány a XIII szepesi város lelkészeit magához a lublói várba hívatta, intve őket, hogy hivatásuk kötelességeit lelkiismeretesen teljesítsék, az Isten igéjét (verbum Dei) az ágostai vallás szellemében hirdessék, botrányos életmódot kerüljenek stb., ebben az esetben, tevő hozzá, védelmezni fogja őket. Azonban ezt az ígéretet a lelkészeknek drágán meg kellett fizetniök, mert mihelyt Macziejovszky intelmeit befejezé, azzal a követeléssel állt elő, hogy a termény-adót, melyet két éve a várba szállítottak s a mely 150 köből rozs, 50 köből búza, 200 köből árpa és 200 köből zabból állt, továbbra is lerójják. Ebbe a szegények „sóhajtva“ (animis gemebundis, Moler-féle matr. 491. l.) beleegyeztek.

Ezt a termény-adót a XIII város lelkészei a következő arányban szállították:

Sor- szám	K ö z s é g	búza	rozs	árpa	zab
1	Béla	19	6	25	21
2	Igló	19	6	25	21
3	Leibicz	19	6	25	21
4	Szepes-Váralja . . .	19	6	25	21
5	Szepes-Olaszi . . .	19	6	25	21
6	Duránd	8	2	10	16
7	Ruszkínócz	7	2	9	15
8	Szepes-Szombat . .	10	4	14	16
9	Poprád	10	4	14	16
10	Ménhárd	10	4	14	16
11	Felka	10	4	14	16
12	Matheócz	—	—	—	—
13	Sztrázsa	—	—	—	—
	Ö s s z e s e n	150	50	200	200

Ezen adó azután is megmaradt, midőn 1674-ben a XIII város plébániái kath. lelkészekkel betöltettek, a mint ez *Máriássy* Sándor, szepesi prépostnak 1753. jul. 19. kelt hivatalos leiratából világosan kitűnik, melyet ez ügyben a kath. plébánosokhoz intézett (L. eredeti oklevél a szepesváraljai plébániái levéltárban). Ezen adónem valószínűleg csak akkor szűnt meg, midőn a XIII szepesi város 1772-ben újra a magyar korona fenhatósága alá került.

Elhúnytak: *Groff* Dömjén, szepesváraljai lelkész, hivataloskodásának 18 napján a pestisben.

Péchy (így) Venczel, nagy-lomniczi lelkész, 1565. ápril 12-én. Erről *Serpilius* a matr. 489. lapján igen kemény szavakkal ír, hogy nagy képmutató, istenkáromló, az evangélium ellensége volt; kapva kapott mindennemű czivakodáson; a római

pápának hű csatlósa volt. Különben pedig kívül-belül alávaló ember. „Engesztelhetetlenségének példája mindnyájunkat bűnbánatra indítson!” („insignis Hypocrita et fratrum calumniator, Blasphemus in Deum et filium eius. Hostis Evangelii Christi Jesu. Rixis et contumeliis deditissimus. Romani pontificis satelles strenuus. Homo nequam, intus et in cute. Hoc exemplo irae ad poenitentiam omnes invitetur. Amen.”) Ebből kitűnik, hogy Péchy szigorú katolikus volt, és hogy a szövetkezet tagjai immár testestül-lelkestül Luther tanaihoz ragaszkodtak, különben nem tűrték volna, hogy tagtársukat haló porában így szidalmazzák.

Simon Miritius Beytensis (így) Artium Liberalium Baccalaureus, szepes-szombati lelkész, elhunyt 1566. február végén, eltemettetett az ottani templomban márcz. 1-én. Róla így emlékezik meg a matr.: „Jézus Krisztus Üdvözítőnk szerint élt; fel fog halottaiból támadni dicsőségesen a szentekkel egyetemben” („vixit in Christo Jesu Salvatore nostro, resurget in gloria cum omnibus sanctis” 492. l.).

Elhunytak még *Topperczer* Antal, volt poprádi lelkész és *Blassy* Jakab, szepes-váraljai, majd szepes-olaszi lelkész; mindketten 1567-ben haltak meg. Ezekről a következőket olvassuk a matrikulában: „Mindkettő végső öregségében elvesztette szeme világát. De az igaz hitben és Isten fia megismerésében Krisztus testét és véréát mindkét színben ájtatosan magukhoz vevén, Krisztusban nyugodtan fejezték be életük utolsó napját” („uterque in ultima senecta lumine visus orbatus. Sed tamen in vera fide et agnitione filii Dei recepto reverenter sacramento corporis et sanguinis Christi sub utraque specie extremum vitae suae diem placide clausurunt in Christo.”).

Megander Bálint,

szepes-iglói lelkész; szenior 1569. okt. 26. — 1570. nov. 8.

Megander Körmöcbányán született. 1569. okt. 26-án Ménliárdon szeniorrá választott. E gyűlés arról nevezetes, hogy első ízben itt olvastatott fel elejétől végig a „Confessio Fidei Christianae Parochorum XXIV Regalium Ecclesiarum in Scepusio.” E confessiót a tagok az Isten igéjével és az evangéliummal megegyezőnek találták és megerősítették. (Hist. Eccl. Evang. etc. in XIII oppidis 257. l. V. ö. Hortensius szeniort.)

Clemens Jakob,

ménhárdi lelkész; szenior 1570. nov. 8. — 1572. nov. 13-áig. (?)

Clemens zólyomi születésű volt. Szeniorrá Hunfalván választották, mely alkalommal *Hertelius* Máté, müllenbachli lelkész is felvétellett a testvérületbe. Néhány hét múlva 1570. nov. 30. magához hívta *Bornemisza* Gergely szepesi prépost az összes szepesi lelkészeket és előmutatta nekik II. Miksa király mandátumát, mely halálbüntetés terhe alatt tiltja a sacramentáriusok, arianusok és egyéb eretnekek tanait és iratait olvasni, terjeszteni és előmozdítani. Ez alkalommal megígérte nekik a prépost, hogy mind őket, mind pedig özvegyeiket és árváikat védelmébe fogja, ha az eretnekségtől tartózkodni fognak. Ezért a szövetség utóbb 100 mérő zabot adott a prépostnak ajándékba. (Hist. Eccl. Evang. etc. XIII oppid. Scep. 259. l.)

1571. okt. 23-án megerősítettett Clemens Jakob a szeniorságban.

Elhunyt: *Serpilius* Lőrincz 1572. jun. 11. (L. *Beiträge* etc. 167. l.). — Weber (*Monographie der evang. Gem. Béla* 1887 33. l.) szerint *Serpilius* 1572. április 30-án hunyt el.

Platner Antal,

lőcsei lelkész; szenior 1572. nov. 23. — 1575. nov. 7-éig.

Platner Lőcsén született, hol apja szabó volt. Tanulmányait Goldbergben és Wittenbergben végezte, a hol Melanchton is hallgatta. Hazajövéen, előbb Rector scholae volt 1561—1567-ig, majd Archidiaconus, végre 1569—1598-ig lőcsei lelkész.

Midőn 1573. máj. 12-én *Verantius* esztergomi érsek Lőcsén keresztül utazott, elmulasztotta Platner az érseket meglátogatni; *Verantius* még az nap e fölötti neheztelését fejezte ki a városi hatósághoz intézett leiratában. Erre Platner a conseniorral, *Kristóf*, pálmafalvi lelkésszel utána utazott Eperjesre. Ugyanott még több tagtárs is megjelent. A Szentháromság vasárnapján Platner az érseknél

tisztelgett *Opsopaeus* Czirjék és *Kristóf* conseniorok, továbbá *Schnell* Tamás, szepes-olaszi lelkész, *Briccius* és még mások jelenlétében. Az érsek kifogásolta Platner viselkedését, hogy Lőcsén nem jelent meg tisztelgésére; élesen kelt ki az egyház kebelében támadt viszályok és szakadások ellen és nem nagyon hízelgően nyilatkozott a papok házasságáról (Moler-féle matr. 526. 527. l.). Ez alkalommal Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa és Kis-Szeben szab. kir. városok lelkészei 1—1 frtot ajándékoztak az érseknek, a XXIV város lelkészei pedig 3 aranyat (Moler-féle matr. 528. l.).

Medvischer János Maternust még rozsnói lelkész korában márczius 14-én (1573) feleségestül és gyermekestül a törökök előbb Fülekre, innét Budára, végül Bulgáriába hurczolták fogságba. Végre *Ruber* János, az alsó-magyarországi csász. sereg főparancsnokának közbenjárására megszabadulván a fogságból, felkai lelkészszé választatott, majd az 1575. februárban tartott gyűlésen felvételre az egyesület kötelékébe (Moler 524. és 547. l.).

1573. szept. 3. a szövetkezet Káposztafalván gyűlést tartott, melyen *Zakáriás*, ruszkinóczyi lelkészt, számos és iszonyú gonosztettei miatt, melyeket egyébiránt Platner a matriculában nem említ, fogságra és 6 márka pénzbírságra ítélték (Moler-féle matr. 538. l.).

Hogy a szövetkezeti tagok a már elfogadott hitvallásra nézve bizonyosságot szerezzenek, Platner az 1573. jan. 8-án Iglón tartott gyűlés alkalmával az ő közbenjárására elfogadott hitvallást, melynek czíme „Confessio fidei christianae parochorum XXIV Regalium Ecclesiarum in Scepusio” piros bőrkötésű könyvbe leíratta s e könyvet az 1590. nov. 8-án Zsákócson tartott gyűlésen a szövetkezetnek átadta azon czélból, hogy jövőben minden egyes lelkész a Confessio fidei-t sajátkezűleg aláírja. Ezt 1674-ig pontosan meg is tették. Ama könyvet még manap is a XIII város szenioratusi levéltárában őrzik. (Andenken an die 300 jährige *Jubelfeier* etc. Lőcse 1844. 42. l.).

Mutatványul közlünk néhány ilyen aláírást.

„Suprascriptos Articulos ego Volfgangus Schoenus, pastor indignus Vogendrislensis approbo et his manu propria subscribo. Actum die 17-a Novembris anno Christi 1595.“ („Én Schoenusz Farkas, vogendriszeli érdemetlen lelkész a fent leírt hitczikkeket teljesen elismerem s ezennel sajátkezűleg aláírom. Kelt stb.“)

„Joannes Serpilius Leibiczensis, Pastor Ecclesiae Dei, quae collecta est in Vogendrissel, Confessionem Almae Fraternalitatis istius et Articulis praefixis subscripsit et approbavit. 1596.“ („Leibiczi Serpilius János, Istennek, Vogendrisselben összegyűlt egyházának lelki atyja. e testvéri szövetséget előrebocsátott hitágazatait aláírta és elismerte. 1596.“)

„Ego Jakobus Molerus, Cremniczensis, Pastor Ecclesiae Christi, quae verbo vitae et legitimo Sacramentorum usu colligitur in Vogendrissel, Confessionem hanc verbo Dei et Scriptis Lutheri et Philippi (Melanchtoni) et Augustanae Confessionem analogam approbo, mente exosculor et amplector: precans aeternum Deum, ut nos in agnitione sui et Confessione vera ad finem vitae conservatos, aeternis beatus gaudiis. Confirmo manu et mente mea Scripsi in Conventu Reverendorum DD. Fratrum, Schmeggnae habito die 21. Nov. 1601.“ („Én körmöczbányai Moler Jakab, lelkésze Krisztus egyházának, melyet az örök élet ígéje és a szentségek törvényes élvezete Vogendrisselben egyesít, e hitvallást, mint Isten ígéjével, Luther és (Melanchton) Fülöp irataival, valamint az ágostai hitvallással megegyezőt elfogadom, megfontolva csókjaimmal illetem és magaménak vallom, könyörögve az örökké való Istenhez, hogy minket az ő megismerésében és az igaz valóságban éltünk végeig megtartva, örökös örömmel boldogítson. Kezemmél s értelmemmel egyaránt megerősítem. Irtam a főtiszt. szövetségi tag urak 1601. nov. 21-én Sümegen tartott gyűlésén.“)

Krall Bálint, rozsnyói születésű ember, ki előbb márkusfalvi rector, majd Merényben közel három évig evang. lelkész volt, mignem Lőcsén tót papnak megválasztották — a hol meg is halt, — az által szerzett érdemeket a szepesi ág. ev. egyház, illetve a XXIV kir. lelkészből alakult fraternitás körül, hogy annak idején lemásolta a „Confessio fidei-t, mely másolat tán még jelenleg is megvan a XIII város esperesség levéltárában. E ténykedését ő ^{leve}ga a következő szavakkal bizonyítja:

„Valentinus Krall Concionator Slavorum Leutschoviensis describebat anno 1589. (Krall Bálint a lőcsei tót egyház hitszónoka másolta 1589-ben“. L. Szepesi Lapok 1885. decz. 13. 24. sz. *Ujág*h, merényi ev. lelkész.)

Nemcsak a XXIV város lelkészeinek volt ilyen könyvük (matricula), a mely a Confessiót tartalmazta és a melyet a tisztségbe való belépés, illetve a szövetkezetbe való beiratkozás alkalmával alá kellett írni, de egyéb szepes-megyei testvér-szövetkezetek is rendelkeztek hasonló matriculával, így pl.

Türk (Turcus, Törek, helyesen Türek) Dániel fia Péter merényi evang. lelkész írta alá a felső hernád-völgyi fraternitás hitvallását és törvényeit 1587. nov. 11-én abban a matriculában, melynek teljes czíme ez: „Matricula Superioris Fluvii Hornath, continens Confessionem fidei christianae Ecclesiarum Evangelicarum illius regionis, anno 1549 et alia.“ (= A felső hernádvölgyi anyakönyv, tartalmazza ezen vidék ev. egyházainak keresztény hitvallását 1549-ik évben, és egyebet. Lásd *Ujág*h, merényi evang. lelkész. Szepesi Lapok. 1885. decz. 13. 24. szám.).

Conon (Kien) Lukács mester,

iglói lelkész; szenior 1575. nov. 7. — 1578. nov. 6.

Született a sziléziai Elysio-Grünbergben. Minthogy közte és hívei között különféle egyenetlenségek merültek fel, 1581. máj. 21-én ott hagyta plébániáját s visszatért Grünbergbe. Ez alkalommal utiköltségül 1 aranyat kapott a szövetkezettől (Moler-féle matr. 590. l.)

Conseniorrá választották *Hertel* Mátyás, müllenbachi lelkészt 1575-ben. (Lásd *Beiträge zur Gesch. evang. Gem.* etc. Pest, 1863. 143. l.).

Conon szeniorsága idején *Macziejovszky* János alkapitány a XIII szepesi város lelkészeire 1000 mérő zabból álló adót vetettek ki. A szenior fáradozásainak volt köszönhető, hogy Macziejovszky e követelésétől Ruber János csász. parancsnok közbenjárására egyelőre 12. sz.

Opsopaeus Czirjék,

szepes-váraljai lelkész; szenior 1578. nov. 6. — 1581. nov. 7.

Miután *Conon* az 1578. nov. 6. Lőcsén tartott gyűlésen consenioraival együtt lemondott (*Hortensius* másképp Gärtner Bálint, leibiczi, *Hertel* Mátyás, müllenbachi és *Stoeckel* János szepes-szombati lelkészek), a szász származásu *Opsopaeus* (másképp Koch) Czirjéket választották szeniorrá, conseniorokká pedig *Platner* Antal mester, lőcsei, *Clementis* Jakab, ménhárdi és *Prokop* nagy-lomniczi lelkészeket. (Moler-féle matr. 562. l.)

Midőn egy alkalommal Opsopaeus Conon Lukács és Clementis Jakab consenior és mások kíséretében Bornemisza prépostnak a szokásos székdíjat elhozta, arra inté őket a prépost, hogy a kath. egyházhoz hűek maradjanak. Tudatta velök, hogy értésére esett, hogy köztük Zwingli, Calvin követői és antitrinitáriusok is vannak. Hallja — úgy mond, — hogy némelyikök pap létére pazarló életet él, költséges és botrányos menyegzőt tart stb. Felkérte végül a szeniorokat, hogy a vétkeket figyelmeztessék s megintsék és az ellenszegülőket nála feljelentsék (Moler-féle matr. 565. l.).

Opsopaeus idejében történt, hogy a pálmafalvi hívek lelkészükkel, *Roxer* Imrével elégedetlenek lévén, őt végre a plébániából elűzték. Erre a szenior 1581. okt. 16-án kelt levelében felkéri a prépostot, hogy az ügyet kiegyenlítse (U. o. 280. 281. l.).

Elhúnyt: Filker (Stephani) György, felkai lelkész (1552—1575) és szenior; 1573. febr. 3-án foglyúl a lublói várba hurczolták. 1575-ben magán életbe vonult, és 1579. szept. 5-én halt meg. (D. Emericz: Gesch. d. ev. Gemeinde Felka 9. l.)

Hortensius Bálint,

előbb bélai, majd leibiczi lelkész; szenior 1581. nov. 7. — 1585. nov. 15

Hortensius, ki Lublón született, előbb Krakóban kath. plébános, majd 1558—1572. bélai lelkész volt. Serpiliussal folyton élénk levelezésben állott. Végre nyiltan Lu-

ther tanait vallotta. 1572. Leibiczra hívták meg lelkésznek (Lásd: Hornyánszky: *Beiträge* stb. 22. l.).

1581. nov. 7. választatott szeniorrá a Bélán tartott gyűlésen. Conseniorokká lettek: Conon Lukács mester iglói, Fabri Kristóf illésfalvi, és Leibiczer Mátyás ruszkinóczi lelkészek.

Szeniorsága idejében történt, hogy *Kratzer* Gáspár, Rubernek a felsőmagyarországi kir. hadsereg főparancsnokának udvari prédikátora, a XXIV kir. lelkész szövetkezetétől kívánta, hogy a „Liber Concordiae“-t a prot. vallás symbolikus könyvei sorába iktassa.⁹⁰) E kívánságnak Platner, lőcsei lelkész ellenszegült, és az 1582. febr. 4-én Iglón megtartott gyűlésen világosan kifejtette álláspontját, Németország leghíresebb theologusaira hivatkozva, kik határozottan az egyezményi formula ellen foglaltak állást. A szövetkezet Platner fejtegetései folytán a német theologusok álláspontjára helyezkedett. Ebből kifolyólag a szövetkezet a Csötörtökhelyen 1582. év hamvazó szerdáján tartott gyűlésen ünnepélyesen kimondta, hogy az ágostai hitvalláshoz ragaszkodik (*conquiescere velle*), melyet két császár, Ferdinánd és Miksa szerzett és két esztergomi érsek, Oláh Miklós és Verantius Antal sajátkező aláírásával jóváhagyott és megerősített; és hogy az ágos-

⁹⁰ Midőn Bornemisza Gergely, prépost. 1582-ben a pozsonyi országgyűlésre utazott, Svábócson éjjeli szállásra megállapodott. A mint a szövetkezet nála tisztelegget, egyebek között megkérdezte a jelenlevőket, hogy mi módon jutott kezökbe az egyezményi formula könyve. Erre Hortensius Bálint szenior előadta, hogy e könyvet Rueber tábornok adta Horváth Gergelynek, ez pedig oda ajándékozta sz. kereszti lelkészének Vandalus Kristófnak, a ki ezt az alsó-poprádi szövetkezet lelkészeinek bemutatván, azt követelte, hogy ezt a könyvet olvassák és magyarázzák a népnek a prédikáció helyett. Midőn a lelkészek ezt megtagadták, mivel a dolog újnak és szokatlannak tetszett, hevesen rájuk támadt a dühös Vandalus. A szövetkezeti tagok azonban a székdíj átadásakor feljelentették őt a prépostnál, a ki Vandalust megróttá és a könyvet kitiltotta. Erre Vandalus térden állva bocsánatot kért, hogy nem daczoskodásból támadta meg a tagokat stb., hanem „lelkének együgyű voltánál fogva“ („ex simplicitate animi,“). — Bornemisza a könyv egyik példányát magával vitte Pozsonyba. (W. II. 266, 267. l.)

tai hitvallás csakis Luther Márton és Melancthon Fülöptől értelmezett ó- és újszövetség szerint magyarázandó. (Moller-féle matr. 589. l.; Hist. Eccl. Evang. stb. 259. l.) Az igazság érdekében meg kell jegyeznünk, hogy Oláh és Verantius nem mint érsekek, hanem csakis birodalmi kancellári minőségükben írták alá az ágostai hitvallást.

Fentebb említettük, hogy a szövetkezet 1530-ban Ferdinánd királyhoz, majd utóbb 1560-ban Verantius Antal, egri püspökhöz terjesztette fel a maga hitvallását, melyet a kiküldöttek lelkészeikkel egyetértőleg ugyanabban az évben Kis-Szebenben elfogadtak. 1569. okt. 26-án a szövetkezeti tagok egy gyűlésen elfogadták a Megander Bálint iglói, és Opsopaeus Czirjék szepesváraljai lelkészek-től szerkesztett „*Confessio XXIV Regalium Pastorum*“ név alatt ismeretes hitezikelyeket, majd pedig 1582. febr. 14-én az iglói közgyűlésen elfogadták az „ágostai hitvallást.“

A szövetkezet hitvallásának czíme: „*Confessio fidei Christianae Parochorum XXIV Regalium Ecclesiarum in Scepusio*“ és 20 pontozatból áll: 1) De Deo. 2) De Creatione. 3) De Peccato originali. 4) De incarnatione filii Dei. 5) De Justificatione. 6) De Fide. 7) De bonis operibus. 8) De Ecclesia. 9) De Baptismo. 10) De Coena Domini. 11) De Confessione. 12) De Poenitentia. 13) De usu Sacramentorum. 14) De Ministris. 15) De Ceremoniis. 16) De rebus politicis. 17) De Matrimonio. 18) De resurrectione Mortuorum. 19) De Libero Arbitrio. 20) De invocatione Sanctorum. (L.: *Historia Eccl. Evang.* Aug. Conf. addictorum in Hungaria universe, praecipue vero in XXIII oppidis Scepusii. Halberstadt 1830. 289—301. l.)

E hitvallást Szepesmegye az 1587. évben tartott közgyűlések egyikén elfogadta.

Két évvel utóbb, midőn Platner Antal a szövetkezetnek 1590. nov. 8-án Izsákfalván tartott közgyűlésén a szeniorságról lemondott, egy könyvet adott át a szövetkezetnek, mely a XXIV város hitvallását tartalmazta, azon rendelkezéssel, hogy jövőben minden plébános sajátkezőleg írja alá a hitvallási tételeket. (L. fent.)

A „*Confessio fidei Christianae Parochorum XXIV Regalium Ecclesiarum in Scepusio*“ a szepesi lelkészek számára mint az új tan alapja szerkesztetett meg; hogy azonban ezen alapvető elaboratumnál nem állapodtak meg, hanem többször változtattak rajta, könnyen képzelhető.

Mielőtt még Szepesmegye a Confessiót elfogadta és megerősítette, már az egyes lelkészek egyéni belátásuk szerint templomaikban új „egyházrendeket“ honosítottak meg.⁹¹ A szepesi egyházak és közösségek legbuzgóbb re-

⁹¹ A Bogner Bertalantól 1556-ban az iglói egyházközség részére megállapított „egyházrend“ tartalmát nem ismerjük. Ebből láthatnók hogy mely hitcikkelyeket tartottak meg a protestánsok a legrégibb időben, midőn a közösségek a kath. vallástól elszakadtak és minő szertartásokból állott a külső istenítisztelet stb. — A Zabler M. Hiobtól sajátkezűleg irt „agendák könyvéből“ (Agendenbuch), melynek czíme ez: „Oratorium M. Hiobi Zableri etc. olim 1) Rectoris Gymnasii (Leutschoviensis) post 2) Archi-Diaconi et 3) Pastoris Ecclesiae Leucoviensis († 1664.)“, — kitűnik, hogy abban az időben, midőn Zabler Lőcsén lelkészkedett, az istenítiszteletre nézve a következő egyházrend állott fenn:

1) Ach Herr Jesu etc. 2) Ein Buszlied. 3) Herr Gott, himmlischer Vater etc. 4) Ich danke Dir etc. 5) Pater noster etc. 6) Benedictio. 7) Concerta. 8) Collectio pro remissione peccatorum, post haec 9) Confessio cum absolutione.“

„Sonntag Mane. Komm hl. Geist. Symbolum Athanasii. Herr Gott Dich loben wir. Concio. Cantio. Finita Concione die allgemeine Beicht cum absolutione. Anmeldung der Communicanten. Feiertage. Ankündigung der Eheleute. Fürbitt für Kranke, Gefangene u. s. w. Allgemeine Gebete. Vater unser. Segen. Lied.“

„Hochmesz. Kirie. Gloria. Collecta. Evangelium. Agnus Dei. Credo. Oratio Domini. Coena. Admonitio. Oratio. Cantio: Jesus Christus unser Heiland. Gratiarum actio. Cantio.“

„Sonntag zur Vesper. Nun loben wir den heiligen Geist. Concerta seu Muteta in organo. Magnificat figural. lat. seu Choral deutsch. Concio. Cantio. Postea oratio: Ich danke dir. Pater Noster. Cantio. Benedictio. Concerta seu Muteta in Organo mit Posaunen.“

Szokásban volt négy praefatió, u. m. karácsonykor, husvétkor, pünkösdkor és Sz.-Háromság ünnepén. Németül énekelték. Szövege teljesen megegyezett a katolikusokéval.

Az absolutio formulája ez volt: „Ave Gratiose: Dominus tecum. Benedictus es inter omnes vere poenitentiam agentes. Noli timere, invenisti Gratiam apud Deum. Abstulit Dominus peccatum tuum. Hanc Dei gratiam, ego Domini tui angelus tibi annuncio in nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti. Fiat tibi secundum verbum tui et mei Domini. Amen.“ stb.

formatorai közt kitűnt akkoriban *Bogner Bertalan*, iglói lelkész, a ki már 1556-ban reformálta az iglói hitközséget, s utána indultak az ő hivatali utódai is. Ezek a semmivel sem igazolható változtatások, melyeket az egyes lelkészek önkényüleg az egyházi ügyek belső és külső szervezetén ejtettek, utóbb a községek kebelében épen a lelkészekre nézve nagyon szomorú következményeket vontak maguk után. Első természetes következménye mindjárt az volt, hogy a községek kénytelenek voltak a lelkészek lelkipásztori hatáskörét kijelölni és javadalmaikat rendezni. A községek formaszerű szerződést kötöttek a megválasztott lelkésszel, melylyel arra kötelezték, hogy melyik hitvallás szerint prédikáljon, tanítson, oktasson, egyúttal a javadalomra nézve szabatosan kijelölék a kölcsönös kötelezettséget.⁹² Ennek az lett a következménye,

Vajjon a most említett egyházrend, mely Lőcsén érvényes volt, a többi XXIV városi templomokban is behozatott-e, ismeretlen. Ismerünk egy énekes könyvet 1588-ból, szerzője *Ambrosy Sebestyén*, késmárki lelkész. Ezen énekkönyvben igen sok régi dalon kívül, melyet maga Ambrosy szerzett, németre fordított régi kath. imák is vannak. mint pl. *Da pacem Domine in diebus nostris. Ne reminiscaris Domine delicta nostra. Contere Domine fortitudinem inimicorum Ecclesiae tuae. Cur mundus militat sub vana gloria* (dal.) stb. De „egyházrendnek“ ott semmi nyoma.

⁹² Az ilyen szerződés több czikkelyből, illetve pontból állt. Pl. Igló bányaváros szerződés pontjai, melyek a hatóság, a város öregjei és az egész község beleegyezésével megállapíttattak, kivonatossan így szólnak.

I. A ki a község lelkészévé választatik, köteles az ág. hitvallást hirdetni, e vallás szellemében prédikálni, ujat pedig behoznia nem szabad. Köteles hetenkint kétszer: vasárnapon és csütörtökön prédikálni.

II. Az Ur vacsoráját illetve ne bocsátkozzék tudósokkal vitakozásba, hanem Luther Márton úr katekizmusa szerint oktasson és ahhoz tartsa magát.

III. Köteles a *Bogner Bertalan*, iglói plébános (1555—1557.) által 1556-ban megállapított egyházi szertartásokat változtatlanul megtartani. Tartozik vásár- és ünnepnapokon azon keresztyéneket, a kik gyónni akarnak, ha kívánják, a prédikáció végeztével az *examinatio* (fűlbégyónás) teljesítése után a sekrestyében abszolválni.

IV. A lelkész köteles egy tót nyelvű prédikátort tartani, neki évenként 40 frtot közpénzben, továbbá 24 köből rozsot, 24 köből árpat és 12 köből búzát, szabad fűtést és lakást a plébánián adni. Tartozik ezenkívül mind a két prédikátornak, a németnek is, a tótnak is, valamint feleségeiknek, nemkülönben a rectornak és a cantornak minden vásár-

hogy a lelkészek a hitközségek egyszerű szolgálivá sülyedtek. Mennyire hanyatlott akkoriban a XXIV városi lelkészek tekintélye, legjobban mutatják a meghívó okiratok (vocatio). Ezekben olvassuk, hogy a megválasztott lelkészek némelyike nemcsak a segédprédikátoroknak, sekrestyéseknek, tanítóknak, kántoroknak stb. fizetést, bizonyos számú mérő természetményt adni, meghatározott napokon a sekrestyéseket feleségeikkel együtt élelmezni

nap kosztot adni. A tót prédikátort teljes ellátásban részesítse. A német prédikátor fizetését pedig a községtől fogja húzni.

V. Rágalmazó beszédekre ne hallgasson a lelkész; ha az embe-rektől a hatóság ellen valamit hall, ne szitkozódjék és ne káromkodjék a szószekekről, hanem jelentse be a dolgot előljáróinak.

VI. A lelkész felügyel az iskolára és vezeti azt, köteles az orgonistát, a kántort és feleségeiket élelmezni.

VII. A plébánia-lakot jó állapotban tartozik tartani és átadni.

VIII. A plébános búza, rozs, árpa, és borsó után tizedet kap. Köteles 200 szekér trágyát — a mint ez mind a XIII városban szokásos — a község szántóföldrőire szállíttatni.

IX. A plébános szabadságában áll a terményeket idegeneknek eladni, csakhogy nem szabad földieit kizárnia, hanem régi szokás szerint „miként ez már a pápisták (kath. plébánosok) alatt volt,“ s a mint már Bogner, Megander, Fröllich s mások tettek, mindenkor 1—2 denárral olcsóbban kell eladnia a terményeket, mint a hogyan azokat a piacon árusítják.

X. A plébános nem lehet sem bor-, sem sörmérő. Sört csak a saját szükségletei fedezésére főzhet. De aratás idején megengedtetik neki, hogy sört főzhessen és mérhessen.

XI. A vidékre való kirándulás (sétálás) úgy történjék, hogy ebből az egyház ügyeire nézve semmiféle mulasztás ne származzék. Szükség-telen utazásokat ne tegyen a plébános. Hosszabb útra csak a városi hatóság beleegyezésével kelhet.

XII. Az erdőt és mezőt illetve ugyanazokat a jogokat élvezi a plébános, mint minden más polgár.

XIII. Azokat a tárgyakat, melyeket a plébános a leltár értelmében átveszi, köteles jó karban visszaadni.

XIV. Szabadságában áll más plébániára menni, de köteles egy negyedév előtt állomását a községnek felmondani.

XV. A jelen szerződési pontokat mindegyik választott plébános köteles aláírni, míg az egyház élén áll, azokat pontosan betartani. A megválasztandónak szabadságában áll megjegyzéseket tenni, és ha azok nem ellenkeznek Isten igéjével és a város politikai rendjével, a község méltányos figyelembe veheti és a szerződés pontjaira nézve a plébánossal egyezségekre léphet. (L. a Függelék.)

Ezt a 15 pontozatot az iglói egyházközség 1582. okt. 12-én a

volt kénytelen, de sokan szerződésileg arra is köteleztettek, hogy udvarukon méneket, bikákat, kanokat és bakkecskéket tartsanak, a község földeire trágyát szállíttassanak stb. Bezzeg megszomorító egy állapot! (L. fent.)

* * *

Az 1582-iki nov. 9-én Müllenbachon tartott gyűlésen a XIII szepesi város grófja és a leibiczi bíró azon vádat emelték *Hankóczy* Ferencz, zsákóczyi lelkész ellen, hogy nyílt utcán egy ménhárdi parasztot (rusticum) bántalmazott és lovait is kegyetlenül megkínozta. Hankóczy nem volt hajlandó a szövetkezet részéről rá szabott büntetést kiállani, és ott hagyta a gyűlést. A gyűlés elhatározta, hogy engedetlenségeért be fogja őt a prépostnál vádolni. Miután Hankóczy e közben a paraszttal békés úton meg egyezkedett, 4 frtot fizetvén a megsebesült gebéért, a káptalani jegyző közbenjárására elengedték neki az elzárást a Pálmafalván tartott gyűlésen, de az 1583. nov. 5-én Odorinban tartott congregatió kénytelen volt bíróságul 6 aranyat lefizetni. (Moler-féle matr. 595., 596. és 597. l.) Ugyane gyűlés alkalmával felvették a szövetkezetbe: a Lipschből származott *Jantschi* János, zólyomi lelkész, kit Iglóra hittak meg hasonló minőségben és *Dik* János, abban a reményben, hogy megjavúl (Moler-féle matr. 597. l.). Hortensius szeniorsága idejében felszólította a prépost a

---

városi jegyzőkönyvbe való beiktatás végett a városi tanács elé terjesztette. (Abban az időben, midőn e pontok létre jöttek, Jantschi volt Iglón plébános.)

Későbbben, midőn *Horler* Szaniszló választatott iglói lelkésznek, e szerződést a következő záradékkal írta alá: „Subscripsit manus M(agistri) Stanislai Horleri, quindecim his recensitis articulis, sedula tamen industria et amica benevolentia, quibusdam in locis limitandis et restringendis, sicque ad lineam aequitatis revocandis, tenore litterarum super hoc, 17. Aprilis, Anno 1627.“ („Horler Szaniszló keze írta alá 1627. ápr. 17-én ezeket a megvizsgált pontokat, melyek azonban némely helyen jóindulattal megváltoztatandók és megszorítandók s ily módon méltányos módon megállapítandók.“ (Ex Coll. Hist. Eccl. sub Nro. 10 a D. And. Jona Czirbesz congestis. Kézirat. 38—47. l.)

szövetkezet tagjait, mutassák ki, hogy hol avatták fel őket papokká. Erre a szenior kijelenté, hogy néhányan Wittenbergben, mások Brégában avattattak szent és tudós férfiak által (Moler-féle matr. 595. l.). —

Komolyabb mozgalmakat idézett elő a szepesmegyei fraternitások, de kivált a XXIV városi lelkészek szövetkezete körében a XIII. Gergely pápától javított naptár, melyet II. Rudolf király 1583. a Szepességbe is behozatott. A szövetkezet s általában a protestánsok kivált azért szegültek ellene, mivel azt vélték, hogy a naptárban csak a kath. vallás ügyeire voltak tekintettel. Hortensius épenséggel magának az Antikrisztusnak szellemét látta a naptárban (Moler-féle matr. 598. l.).

Szeptember havában a király átiratilag tudósítá a szepesi kamarát, hogy mindazok, a kik nyilvános hivatalt viselnek, 1583. októbertől fogva az új kalendáriumot használják. Bornemisza prépost az év 3 hátralevő hónapjára szóló naptár egy példányát azzal a megkereséssel küldte meg Opsopaeusnak, hogy minden szentek napját (nov. 1.) már az új naptár szerint hirdesse ki és tartassa meg. Ennek folytán a szövetkezet tagjai Rueberrel tanácskoztak, mit tevék legyenek. A tábornok azt tanácsolta, hogy a naptárt elfogadják. A szövetkezet erre elhatározta, hogy várakozó állást foglal el. Midőn később, 1583. decz. 29. a szenior a prépostnak a székdíjat átadta, ez alkalommal a matrikulába azt a furesa megjegyzést írta, hogy a prépost „de novo monstro hoc *Bald-Anders* sive Calendario“ semmit sem említett (Moler-féle matr. 598—605. l.). Később, 1584. márcz. 17. Jászón kelt leiratával oda utasította a prépost a szeniort, hogy az új naptárt a szövetkezet kötelékéhez tartozó egyházakba behozza. Végre az 1584. aug. 17-én Leibiczon tartott gyűlés elhatározta: „Calendarium hocce, si religioni verae (értendő: lutheránus) nullum praejudicium intulerit, recipiendum esse“ (Hist. eccl. evang. etc. 260. l.). Így behozatott aztán az

új naptár előbb a XIII szepesi városban, majd a többi szepesmegyei községekben.⁹³

1584. jan. 18-án (a régi időszámítás szerint) a szövetkezet Ruszkinóczon gyűlést tartott, melyen *Ambrosius* (máskép Lám) Sebestyén, késmárki lelkész a szövetkezetbe felvételért.⁹⁴ Az 1585. márcz. 1-én Leibiczon tartott gyűlésen *Dikius* lelkész, hivatalbeli hanyagsága és kicsapongó élete miatt hiveitől bevádoltatván, hivatalától minden további eljárás mellőzésével megfosztatott. (Moler-féle matr. 610. 646. l.)

⁹³ A „Gergely“-féle naptárt az országban legelőbb a lipcsei megyei plébánosok szövetkezetének 1580. okt. 18-án nagyszámú világiak részvétele mellett megtartott gyűlésén fogadták el. (Századok, 1879. IV. füz. 348. l.)

⁹⁴ *Ambrosius* Sebestyén (Lám) folyamodványa, melylyel a szövetkezetbe való felvételért esedezett, a szövetkezet körében különböző megvitatásra és eszmecserére adott alkalmat. — Lám, a ki Eperjesen volt alkalmazva, a késmárki plébániát 1583. nov. 21-én vette át. Az 1583. szept. 19-én kelt meghívó levélben Késmárk község megengedi neki, hogy az V. szab. kir. városokhoz és a XXIV város papi szövetkezetéhez csatlakozhassék. E szövetkezet ugyanis szabadalmainál fogva, melyeket régóta élvezett, nagy tekintélynek örvendett, sőt mondhatni bizonyos fensőbbiségre jutott a többi szövetkezetek felett. Csak így érthető, hogy a késmárki község még akkor is megengedte lelkészeinek a XXIV kir. lelkész szövetkezetébe való belépést, midőn nevezett hitközség már az V. szab. kir. városhoz tartozott, bár akkoriban (1583.) Késmárk az alsó-poprádi fraternitás kötelékéhez tartozott. A XXIV város papi szövetkezete nem is tett az ellen kifogást, hogy a késmárki plébánosok gyűlésein megjelenhessenek, sőt hajlandó volt őket rendes tagokul is felvenni, a mennyiben Késmárk eredetileg a XXIV városhoz tartozott. Miután tehát Késmárk (épugy mint Lőcse) a szab. kir. városok közé lépett, a fentemlített okoknál fogva jogos igényei voltak épugy a XXIV. város fraternitását, valamint a szab. kir. városokat illetve is. E fraternitástól való elszakadása után Késmárk az Alsó-poprádi fraternitás kötelékébe lépett s ily módon elhagyta régi helyét. — Lám Sebestyén nem késett soká, hanem az 1584. évi márcz. 17-én Poprádon tartott gyűlésen benyújtotta folyamodványát, melyben kifejté, hogy minő indokoknál fogva kíván a szövetkezetbe felvételni. Erre vonatkozólag Moler matriculájában (610. és 617. l.) ez áll: „E gyűlésen fölvetelért esedezett a tudós Ambrósius Sebestyén, máskép Lám, késmárki lelkész, felhozva több igen nyomós okot, a miért ezt teszi: ugyanis az Évkönyvek tanúsága szerint ezelőtt is szövetkezetünkhöz csatlakoztak Késmárk lelkészei, azon különös kiváltságuknál fogva, melylyel fel vannak ruházva, hogy t. i. vagy a mi szövetkezetünkhöz, vagy pedig az alsó-poprádi fraternitáshoz csatlakozhatnak.“ („In hac congregatione introitum petiit erudi-

Mint sajátságos, a kort jellemző tüneményt felemlítjük, hogy a prot. lelkészeket képimádóknak tartották. Fabri Kristóf consenior a szepesi vár törvényszéke elé idéztetett, mivel az iconomachia gyanújában állt. (Moler-féle matr. 590. l.)⁹⁵ E különös dolog következőképen történt: Fabri immár 11 éve illésfalvi lelkész volt, midőn eszébe jutott, hogy a templom közepén (in medio templi) felállított, Krisztus kínszenvedését ábrázoló képet a főoltárra helyezi. Ez által sz. Miklós képe, mely az oltár közepén állt, egészen befödett. E változtatás folytán igen érzékeny büntetést vont magára. A vár felügyelője azonfelül elrendelte, hogy a kép a maga régi helyére tétessék. A felügyelőnek ezen eljárása ellen Hortensius szenior panaszt emelt *Thurzó* Elek Szaniszlónál, mint illésfalvi patrónus és földesúrnál, kérve őt, hogy ne vegye vétekszámba, hogy Fabri sz. Miklós képét egy másik képpel eltakarta. Hogy Thurzót erre nézve megnyugtassa, felhossa a szenior, hogy midőn 25 évvel ezelőtt (1557) az őt szabad kir. város Bártfán zsinatot tartott, arra nézve is történt intézkedés, hogy az oltárok mind bezárassanak, a zászlók, gye-tyák stb. a templomokból eltávolíttassanak. S ez tényleg — ugymond — meg is történt. Végül arra kéri őt, hogy a Fabrira kiszabott büntetést elengedje. E folyamodvány 1582. okt. 5-én Leibiczon kelt. (Pisch után: *Liber Memorabilium* Par. Szepes-Szombat 337—339. l.; l. továbbá Scholcz: *Kirchl. Nachrichten* I. 156. l. 4. §. Moler-féle matr. 590—599. l.).

Scholtz Prokop,

nagy-lomniczi lelkész; szenior 1585. nov. 15. — 1587. nov. 15.

Született Ménhárdon. Szeniorrá választatott Iglón 1585. nov. 15-én. Ez év körül voltak conseniorok: *Hertelius* Máté és *Jantschy* János. Scholtz szeniorsága alatt felszólította *Jónos* vikárius a szövetkezeti tagokat, hogy a szentségek kiszolgáltatásánál használandó szentelt ola-

tus Vir, Sebastianus, Ambrosius, seu Lamius Tyropoliensium Pastor, addens gravissimas causas, cur id faciat: siquidem et antea, ut in Annalibus patet, sese huic nostrae Fraternitati associarunt Tyropoliensium Pastores, ob speciale Privilegium, quo gaudent, ut sese adjungant nostrae, vel Inferioris Poprad Fraternitati.) Lám a következő, Rusznikóczon tartott gyűlés alkalmával — miként láttuk, felvétellett a szövetkezetbe.

⁹⁵ Hogy a várnagy kedvébe járjon és őt magának megnyerje, 1 frtot adott neki Fábry. (Matr. Moler 590. l.)

jat a káptalantól szerezzék be; ugyanő figyelmeztette őket a pápától hirdetett jubileumi bucsu megtartására. A testvérület mind a két figyelmeztetést visszautasította. (Moler-féle matr. 646. l.)

Platner Antal,

lőcsei lelkész; szenior 1587. nov. 18. — 1590. nov. 13-áig.

Platner Szepes-Olaszin választatott szeniorrá, még pedig másod ízben. Conseniorok ezek voltak: *Fabriczi* Kristóf, *Jantschi* János és *Tarczi*.

Görgey Kristóf, szepesmegyei alispán 1590. márcz. 27-én kelt levelében felszólította a szövetkezetet, hogy a Szendrő várában foganatosítandó javítási munkálatok költségeihez járuljon. A szenior ennek folytán a szövetkezet tagjait 1590. ápril 3-ára magához hívta meg Lőcsére. A szövetkezet tényleg hozzá járult a nevezett költségek fedezéséhez, még pedig oly formán, hogy a majores 6—6 frtot, a submajores 4—4 frtot, a medii 2—2 frtot, és a minimi 1—1 frtot fizettek. De mivel *Thurzó* főispán nem akarta megengedni, hogy kivüle más valaki a XI városra adót vessen ki, a szenior visszaadta a pénzt a tagoknak. *Platner* 1590. ápr. 9-én a fent érintett célra *Tschirba* Kristóf szolgabírónak sajátjából 4 frtot adott (Moler-féle matr. 671. l.).

1590. nov. 17-én kelt levelével *Pethe de Hetes*, szepesi prépost nov. 29-ére magához hívta meg a fraternitás szeniorát és conseniorait. Miután a meghívottak Szepes-Váralján négy álló napig várakoztak, végre a prépost elé bocsátották őket. *Pethe* magával vitte őket a székesegyházba, a hol épen *Alfonz* nevű lengyel születésű kanonok prédikált. E beszéd nem volt inyökre, mivel a szónok *Luther* és *Calvin* tanai ellen kikelt, és azokat ötödik evangéliumnak csúfolta (Moler-féle matr. 669. l.).

Jegyzet. Nem alapos okok nélkül hívta meg *Pethe* a sze-

niort és a conseniorokat magához. Ebben az időben már számos lelkész a cryptocalvinismus gyanujában állt.⁹⁶

A cryptocalvinismus egyik főembere a szepes-váraljai születésű *Pilcz* Gáspár volt, a ki előbb Nagy-Sároson, majd Szepes-Márkusfalván működött mint ev. lelkész.

1586-ban Wagner Márton, bártfai ev. lelkész, Fábri Tamás, az ottani iskola igazgatója és Sculteti Szeverin következő című művet tettek közzé: „*Examen thesium et regularum Zwingliana-rum de coena Domini vulgaratum, per Casparem Pilczium.*“

Midőn a szenior *Pilcz*ot calvinistikus nézetei miatt megintette, ez nagyon megneheztelt érte s német nyelvű röpiratot adott ki Krakóban, mely röpirat miatt ismét a zsinat részéről kapott megrovást. Általában igen makacsul viselkedett főlebbvalói ellenében. Így, midőn nézetei miatt a zsinat felelősségre vonta, feleletül 79 pontot köldött át azzal a kijelentéssel, hogy a pontokat bárkivel szemben kész megvédeni. Épen e körülmény birta rá a fentemlített szerzőket idézett művek kiadására. Csak azt jegyezzük még meg, hogy *Pilcz* állításai és nézetei a leghatározottabban ítélik el az ev. egyház tanítását.

A szomszéd megyében keletkezett tollharcz átcapott a Szepességbe is, a hol nagy elkeseredéssel folytatták. *Pilcz*nek egyik hatalmas ellenfele *Gera* Konrád, káposztafalvi prédikátor volt. (Ez a *Gera* Horváth de Gradecz Gergely által alapított nagyewri gymnasium első igazgatója volt, s mint ilyen már az 1588-ik év első időszakában szerepelt.) *Gera* a maga nézeteit egy röpiratban fejtette ki, melynek címe ez: „*Brevis refutatio Calvinianae epistolae missae a Casparo Pilcio etc.*“ Messze vezetne, ha le akarnók írni azt a czivakodást és vitatkozást, melyet *Pilcz* az ő irataival Sáros- és Szepesmegyében előidézett. E helyett az idevágó, rendkívül érdekes értekezésre utaljuk a nyájias olvasót. Ez az értekezés a Magyar Könyvszemle I. k. 28—85. lapjain olvasható. (Budapest 1893.) Csak annyit jegyezzünk meg, hogy *Pilcz* utoljára minden állítását visszavonta. Erre nézve az említett mű 50—53. lapjain a következőket olvassuk (magával a visszavonási okirattal együtt): „A *Pilcz* János által említett s latin nyelven kiállított visszavonási okmány egy példánya meg van a selmeczbányai városi könyvtárban. Tartalmát

⁹⁶ A cryptocalvinismusról gyanúsított lelkészekre és az ebből keletkezett viszálykodásokra nézve v. ö. alább Ursinus Illés (szenior 1621—1625,) Serpilus János (1630—1632,) Cornides Dániel (1634—1636,) Horler Szaniszló (1640—1644) stb. szeniorok történetét.

oly jellemzőnek és érdekesnek találom (Ráth György, az értekezés szerzője), hogy azt e helyen lehetőleg hű fordításban egész terjedelmében vélem közlendőnek. Szól pedig az irat következőleg:

„Ez a visszavonásom, melyet én Pilcius Gáspár szóval, lélekben és írásban tettem, folyó 1593-ik évben urunk színváltozása napján, a mint itt kitűnik.

Én Pilcius Gáspár, a ki a többi szepesi vad és durva kálvinistáknak sorában a rettenetes és ördögi kálvinista tannak nem utolsó követője és szószólója voltam, bevallom, hogy az Isten ígését úgy thesisben, mint antithesisben az egyházban a rám bízott híveknek helytelenül hirdettem s a szentségeket nem a Jézus Krisztus, az Isten fia rendelése szerint szolgáltattam ki a hívőknek s kezeltem. Jaj, jaj, jaj tehát az én ajkamnak; jaj, jaj, jaj az én nyelvemnek; jaj, jaj, jaj az én szívemnek; jaj, jaj, jaj az én életemnek, mely nem megfelelő a jó katona kötelességének, hogy megtudhassa tartani a hitet és a jó lelkiismeretet. Ajkammal nem hirdettem az Isten dicséretét; vétkeis nyelvemmel a kálvinista vallás istenkáromló hitelvét tanítottam és csalárdan tagadtam Krisztusnak az úrvacsorában és egyházában valóban testileg, lényegileg jelenlétét; az exorcismust elvettem s a kegyes emlékü Luther iratait karhozattam; az igazhitűek iratait és tanúságait helytelenül és gonoszul az én véleményemhez alakítottam és más értelművé csavartam; ellenben a gonosz sugalmazásából saját újításomat dicsőítettem s ez által sok együgyű ember szívét az üdv utjáról mintegy lánczon elvontam s eltérítettem. Továbbá az ál- s hamis testvérekkel és a ragadozó farkasokkal egyes összejövetelekben és gyülekezetekben eme tetszetős, üres s hamis kálvinista tant az igazak ellen védttem, mellette küzdöttem; templomomból más vakbuzgó papok rábeszélésére és véleménye szerint néhány oltárt s zászlókat, gyertyákkal és szent helyeken használt egyéb szertartási dolgokkal együtt kidobattam; Kalvin, Betzel s nem tudom még mely más gazok könyveinek tartalmát szorgalmas olvasás és tanulmányozás által elsajátítottam és nagyrabecsültem; azonfelül tanácsot kértem többi, ugyanazon tévelyben ingadozó testvéreimtől, mit kelljen cselekednem, mert tudom, hogy Krisztus az igazság napja, mely kiapasztja a romlottságok forrásait. Erre a következő névsorban említettek egyike azt felelte nekem: Te tisztelendő testvér — ugymond — fontold meg újra s vedd tekintetbe esküdet, a melyet nekünk a körülfekvő 12 vagy 13 helységben, a szabad ég alatt írásban és szóval tettél, kérjük és követeljük tőled, el ne

pártolj és ne légy hitehagyott és ubiquista. Én feleltem: Értsd meg testvér, én megesküdtem az én istenemnek, a megfeszített Krisztusnak, a most és mindenütt, testileg valóban és lényegileg jelenlevőnek, a kinek adatott minden hatalom égben és földön, a ki velem van és lesz a világ végezetéig és a kinek nevében, Jézus, meghajol minden térd stb. Te iglói lelkész, (Jantschy János) te kézsmárki, (Ambrosius [Lám] Sebestyén) te bolsdorfi (Botzdor-Batizfalvi) tej rokusi, (Praetorius Péter) te leibiczi, (Hortensius másképp Gärtner Bálint) te löcsei mester, (Mylius János) te kézsmárki udvari hitszónok, (Fabritzius Tamás, Tökölyi Sebestyén udvari papja) te váraljai (Obsopaeus másképp Koch Czirjék) te durandi, te izsákfalvi képmutató, te villersperi (Velbachi?) lelkész. E sorrendben írtak össze és a világiakhoz küldettek ki a béke és nyugalom háborítói. Ezek helytelenül értik a mondást: Jézus nevében meghajol minden térd stb. Tehát én augusztus hó eme hatodik napján, a melyen Krisztus atyjától emberi természete szerint megdicsőített, (ki az ember Krisztusnak adott hatalmat a bűnök megbocsátására, az ítéletre, a holtak feltámasztására, a kigyó fejének szétzúzására, megtisztításra, az étetésre, megigazulásra, végre segítségül hívást, imádást, tiszteletet és az istenségnek egész teljességét a bölcsesség és tudás minden kincseit, örök hatalmat stb., melyek nem véges ajándékok, hanem magának az istennek legsajátabb tulajdonságai és sajátságai), szóval és írásban, az ágostai hitvalláshoz ragaszkodó minden egyházak előtt visszavonom ezen új tévelyt s a leghamisabb ördögies Kalvin-féle tant nem fogom többé védelmezni, sem tételben, sem ellentételben terjeszteni, hanem hogy a megfeszített Jézus Krisztust, a ki az egyházban és a szent vacsorában testileg, mindkét természete szerint jelen van, Luther tanítása, józan ítélet és felfogás szerint isten segítségével hirdetem és az evangeliumot és törvényt rettenthetetlenül, állhatatosan meg fogom tartani, újra és újra, szentül és jámborul esküszöm és ígérem és abból sem jobbra, sem balra el nem térek, a rideg kálvinistákkal semmiképp nem társalkodom, sőt az ő örültségeiket szóval és írásban, nyíltan és őszintén megczáfolom, Isten engem úgy segítjen. Óh kárhozatos tan, a mit te leibiczi valasz! Oh gyűlöletes tévedés, a mivel te kézsmárki büszkélkedel! Oh istenkáromló érvek, a miket te, iglói, Aristotelesből kiszedegettel! Oh nyomorult vigasztalás és káromlás, a mit te bolsdorfi nyujtasz; miért? mert semmi örömet nem adnak. Oh

szomorú kiközösítése Krisztus testének és vérének az urvacsorából, melyet te, rokusi szolgáltatsz! Miért? Mert elárulod Krisztust, a te istenedet, sőt az ég egy bizonyos helyére helyezed! Oh megszorodott képe a pataki egyháznak! Miért? mivel Kabathaeus a sziv örömét elvitte, a lélek vígságát eltemette és tanítványainak konkolyt hagyott hátra. Ezek széttépik és zúzzák az arany gyűrűket, és a drágaköveket álnokul, erőszakkal magukhoz ragadják. Intelek tehát, a megfeszített Krisztusért, mindnyájatokat, kik jót akartok lelketeknek, gondolatokat az utolsó ítélet napjára, a melyről írja Ambrus: az a nap a harag napja, a szerencsétlenség és nyomoruság napja, nagy és igen keserves nap, a melyen eljövendő az úr Jézus és tűzzel felemészti az összes nemzeteket s véget vet mindennek.“

„Pilcius imádsága:

Akármily helyen leszek is, Jézusomat óhajtom; mily öröm, ha megtalálom, mily boldogság, midőn birom! Óh Jézus, tartsd meg a téged őszintén szerető lelkeket. A hitért, lelkiismeretért adj nekem égi hazát.

Krisztus tagjai, gondolatok meg, minő főtök van. Isten fiai, gondolatok meg, mily atyát találhatok.

Keresztények, gondolatok meg, mily örökség ígértetik nektek.

Nasianzenus: Semminek sem örül az Isten annyira, mint a nyomorúlt bűnös megtérésének és üdvének.

Lyranus: Még a bűnök és a bukás is javukra szolgál a megtérőknek, mert erősbulve és óvatosabbakul kelnek fel. Zsid. 5. Senkit se tartson fogva bűneinek száma és nagysága, annyira, hogy kétségbeessék. A kegyelem felülmulja a vétkeket.“

Jantschius János,

iglói lelkész; szenior 1590. nov. 13. — 1599. aug. 6.

Született Zólyom-Lipcsén. Szeniorrá választatott 1590. nov. 13-án Leibiczon.

Szeniorsága alatt a szepesmegyei hatóság a szövetkezettől be kezdte hajtani a hadi adót, mely azontúl hosszú éveken át terhelte a szövetkezeti tagok vállait.

1592. nov. 11-én a szövetkezet Felkán gyűlést tartott, mely Jantschit továbbra is meghagyta szeniori

tisztségében. Ugyanakkor elhatározták, hogy azok a tagok, a kik a székdíjat fizetni vonakodnak, az összeg ketszeresével marasztaltassanak el (W. II. 270. l.). Az 1593. jul. 6-án Felkán tartott gyűlés Jantschiust újra megbízta a szeniori tiszttel (W. II. 270. l.). — Jantschius a matriculában terjedelmesen írta le a török háborút.

Elhunytak: *Tenek* Bálint † 1591. jun. 15. — Tenek, jamniki lelkész Gánóczra hivatván meg plébánosnak, jun. 15-én hurczolkodott oda. Midőn aznap holmiját szekérével együtt előre küldötte, betért Iglón egyik vendégfogadóba és néhány katona társaságában estig bor mellett elmulatott. Esti 9 óra előtt útra kelvén, az egyik katona — *Sutor* Tóbiásnak hitták — utána ment és az Igló és Szepes-Sümeg közti úton agyonütötte őt. Tetemét az iglói sírkertben helyezték örök nyugalomra. (Moler-féle matr. 682. l.)

Bogner Bertalan, szepes-iglói lelkész † 1591. jul. 18.

Stolcz (?) János, bélai lelkész, megh. 1593. jun. 27. Stolcz felső-ruzsbaichi születésű volt.

Opsopaeus Bálint megh. 1596. jul. 19. (Hist. Eccl. Evang. 259. l.) Haláláról Hornyánszky (*Beiträge* stb. 95. l.) a következőket írja: A lipői prédikátor, *Mottko* Pál, a ki saját feleségét megölte és maga ellen is fordítani akarta fegyverét, e büntette folytán Polyanóczon kivégeztetett. Jobb kezét levágták és testét felnégyelték. Midőn Opsopaeus ezt látta, elájult és nemsokára meg is halt. — Ugyanebben az évben elhunyt *Scholtz* Prokop, nagylomniczi lelkész is (1596. aug. 11.)

Hortensius Bálint, leibiczi prédikátor megh. 1597. aug. 14. (Hornyánszky i. h. 107. l.)

Plattner Antal, löcsei prédikátor, megh. 1598. okt. 15. (Hist. Eccl. Ev. 261. l.)

Mümichen Pál, szepes-szombati prédikátor, elhunyt 1599. ápril 17. (az új időszámítás szerint. Moler-féle matr. 928. l.)

Christophori Mátyás,

poprádi lelkész; szenior 1599. aug. 6. — 1602. nov. 13.

Miután Jantschius a szeniorságról lemondott, a leibiczi születésű *Christophori* választatott szeniornak. Conseniorok voltak: *Nikasy* György felkai, és *Picca* Mátyás zsákóczi lelkészek. (Hornyánszky: *Beiträge* 40. 64. 79. l.)

— Christophori rövid tartamú szeniorsága alatt semmi nevezetes dolog nem történt. A zavarok országszerte napirenden voltak; majd ellenséges csapatok járták be keresztül-kasúl a Szepességet, nyomaikon pusztulást és romokat hagyva. Ilyenek voltak a wallonok, kiket a Szepességen eddig még nem láttak, nem különben a hajdú csapatok. Ilyen körülmények közt nagy akadályokba ütközött a fraternitás működése. A helyzetet súlyosbította az a körülmény, hogy a protestáns hívek sok tekintetben supremacziát gyakoroltak papjaik felett, és ezt azokkal ugyancsak éreztették. Így pl. a felkai hitközség igen gyakran faggatta és sértegette lelkészét, Nikasy Györgyöt, bár egyébként a nevezett lelkész igen buzgó lelkipásztor volt. Hasonló kellemetlenségnek volt kitéve Wagner Jakab, szepesváraljai lelkész is, a ki végre 1600-ban plébániáját elhagyta, és utóbb Kis-Szebenben mint plébános a pestisben meghalt (Moler-féle matr. 858. 859. l.).

Elhunyt: Nikasy György, felkai lelkész, 1600. okt. 24. (Moler-féle matr. 859. l.)

Goltz Joakim mester,

szepes-iglói lelkész; szenior 1602. nov. 13. — 1607. nov. 7.

Goltz a morvaországi Dragenburgo-Marchicus nevű helységben született. Szeniorrá választatott a Poprádon 1602. nov. 13. tartott gyűlésen. A következő évi okt. 30-án a testvérület Hunfalván gyűlést tartott. Ez alkalommal *Sylvester* János, zsákóci lelkész a szövetkezetbe való felvételeért folyamodott. Azonban valaki bevádolta őt, hogy a templomokban új szokásokat honosít meg, nevezetesen: használja a karinget, viaszgyertyákat gyűjtat és exorcismust végez. A karinget akkoriban még nem használták Magyarországon. Még a zólyomi zsinaton hevesen tiltakoztak a protestánsok a karing behozatala ellen. — *Sylvester* avval védekezett, hogy a község azon

föltétel alatt választotta őt lelkésznek, hogy gyertyákat gyűjtasson, temetésekre karingben menjen, és kereszteléseknél exorcismust végezzen. E védekezésre azonban a szövetkezet nem hajtott és a nevezett pap felvételét egyelőre elhalasztá (Hornvánszky: *Beiträge* 79. l.).

A fraternitás 1604. febr. 24-én Pálmafalván az ot-tani lelkész *Danielis* Jonathán lakásán gyűlést tartott, a melyben szóba került, hogy *Pethő de Hetes*, nagyváradi püspök, kalocsai érsek és bácsmegyei administrator, szepesi prépost, Krakóban a lengyel királyhoz *Andaházy*, szepesi kanonokot és *Alphons* Mátyás, podolini plébánost abból a czélból küldte, hogy részére a királytól felhatalmazást eszközöljenek ki, hogy a prépost a XIII szepesi város egyházait hivatalosan meglátogathassa, és azokat a körülményekhez képest esetleg reformálhassa is. E hír és a vele járó következmények a fraternitás, valamint a XIII szepesi város evang. községeiben nagy megdöbbenést keltettek. E gyűlésen felvették: *Tamarisci* István ménhárdi, és *Sylvester* János zsákóczi lelkészek; letévén az esküt és aláírván a XXIV kir. lelkész hitvallását, a szövetkezet kötelékébe léptek.

Pethő 1604. szept. 11-én Pozsonyból néhány jezsuita társaságában haza jött (a Szepességen lakott). Midőn Goltz ezt megtudta, a szövetkezet néhány tagját Lőcsére hívta meg értekezletre, és tanácskozott velök, hogy mi tevők legyenek. Abban állapodtak meg, hogy küldöttséget küldenek Pethőhöz. A küldöttség, melynek tagjai *Mátyás* poprádi, *Erythraeus* Joakim durándi, *Zabler* Péter lőcsei, és *Danielis* Illés szepes-váraljai lelkészek voltak, 1604. szept. 13-án a délelőtti órákban csakugyan tisztelgett Pethőnél. A szokásos üdvözlő beszédre, melybe egyebek között Goltz közbeszótt, hogy vallásuk a sz. íráson, az apostolok iratain stb. alapszik, azt jegyezte meg Pethő, hogy majd meg fog róla győződni, a mennyiben a lengyel király megbízta őt, hogy az egyházakat megvizs-

gálja s azokat a tridenti zsinat határozatai értelmében reformálja. Szepesváraljával szándékozik kezdeni. (Moler-féle matr. 881—891. l.). — Ezen alkalommal Goltz a fraternitás nevében egy serleget nyújtott át a prépostnak. E serleg *Nunnert* György lőcsei aranyművesnél készült. Fedelén lándsát tartó ember állt, felirata ez volt: „Reverendissimo, Illustrissimo ac Magnifico Domino Pethe de Hethes, Episcopo Varadiensi, Locumtenenti et Praeposito Capituli Scepi. Dnoque (Dominoque) clementissimo XXIV Regales in Scepusio offerunt⁹⁷. A búcsúnál végül köszönetet mondott Goltz a prépostnak azon oltalomért, melyben „episcopatusa“ alatt részesülnek.

A XIII szepesi város evang. hitközségei azalatt *Pilcz* Márton grófot és *Dirner* Jánost Lengyelországba küldték, hogy Pethő ellenében segítséget és oltalmat kérjenek, a ki II. Rudolftól és Zsigmond, lengyel királytól nyert, és 1604. ápr. 1-jén kelt⁹⁸ felhatalmazása folytán elhatározta, hogy az egyházakat sorra hivatalosan meglátogatja, az ág. ev. vallású lelkészeket elmozdítja és helyeiket kath. papokkal tölti be. — A küldöttség egyéb iránt Zsigmond királynál sikertelenül járt. (*Codex seu Tabulae Accepti* stb. 9. l.)

A kir. felhatalmazás birtokában lévén, Pethő 1604. szept. 15-én, a mint a fraternitás küldöttjeinek kijelentette volt, előbb a szepesváraljai templomnak a katolikuskok részére való visszaszerzését kísérle meg, majd okt. 2-án Szepes-Olasziban, ugyane hó 8-án pedig Lőcsén tett kísérletet, de el kellett szándékától állania, mivel a prot. lakosság egy része a városi hatósággal egyetemben elmentállást fejtett ki.

⁹⁷ Goltz a fenti feliraton kívül még a következő chronosticon szerette volna a serleg tetejére vésetni; „ParVI parVa ferVnt, PraesVL VeneranDe! benIgnVs — AnnVe: sVbVersos erIge: naMqVe potes. 1603.“ E chronosticon hely szűke miatt a serlegről elmaradt. (Uo.)

⁹⁸ Zsigmond és II. Rudolf rendeletének tartalmát l. Suppl. Anal. III. ad a. 1604. (kézirat.)

Goltz szeniorsága idejében, a mint tudjuk, az 1605. évi nov. 23-án Iglón tartott gyűlésen a Goltz szerkesztette egyesületi új alapszabályok felolvastattak és jóváhagyattak, végre pedig Leibiczon 1607. ápr. 7-én elfogadtattak. (Lásd fent.) Ezeket az alapszabályokat azután az ujonnan beszerzett Goltz-féle) anyakönyvbe jegyezték fel.⁹⁹

* * *

Lubomirski magához hivatja a szeniort. 1604-ben Lubomirski a XIII szepesi város néhány lelkészét magához hivatva s tudtukra adta, hogy *Radziminski* nevű jezsuitát magával hozta, a ki a lelkészeket vallási ügyekben meg fogja vizsgálni. (*Codex seu Tabulae Accepti etc.* 10. l.)¹⁰⁰ Két évvel később Lubomirski 1606. ápril 15, majd 16-án két levelet is intézett a szeniorhoz és a lublói várba hívta meg. Goltz magával vitte a szepesvár-aljai és a leibiczi lelkészeket és néhány világi embert. Ezen alkalommal kijelenté előttük Lubomirski, hogy azért hívta meg őket, hogy velök vallási ügyekről tanácskozzék, arra figyelmeztetve őket, hogy a XIII város lelkészei Calvin tanaitól távol tartsák magukat. (*Codex seu Tab. stb.* 15 l.)

* * *

A hajdúk megjelenése a Szepességen nagy zavart okozott politikai épügy mint egyházi téren. *Lyppay* Balázs, a ki ellenfelét, *Belgiosot*, lépten-nyomon követte,

⁹⁹ Miután a Moler-féle anyakönyv tele iratott, Goltz újat szerzett, melyet neve után Goltz-féle matriculának neveznek, minthogy ő volt az első szenior, a ki a hivatalos ügyeket ebbe a jegyzőkönyvbe jegyezte fel. E könyv 13 kőz papírost tartalmazott, 1 kőz 12 fillérjével. A bekötésért (fehérbőr kötés, igen egyszerű és kezdetleges kivitelben) a könyvkötő — 125 denárt kapott. A könyv tehát összezen 2 frt 81 denárba került. (*Matr. Moler* 891. l.)

¹⁰⁰ 1600-ban, midőn Jantschi János Iglón lelkészkedett, újra felépítették az iglói városi templom tornyának felső részét. Ezen alkalommal *D i e r n e r* Jónás „Schaz“ cz. alatt memorandumot szerkesztett és azt a torony gömbjébe helyeztette el. Mivel ezen okirat azokat a kutforrásokat is felsorolja, melyeken az akkori protestánsok hitvallása alapszik, alább egész terjedelmében közöljük az említett memorandum szövegét:

„Der Schaz ist dieser: Die Lehre des Seligmachenden Wortes, die

1604. november elején a szepesiek nagy rémületére hajdúival berontott a Szepességbe és Szepes-Váralja mellett állapodott meg. Bosszúját első sorban a szepesi káptalan ellen fordította. A káptalant kifosztatta, a prépost palotáját feldúlatta, a székesegyház legszebb műemlékeit és oltárait részint megrongáltatta, részint leromboltatta. Kelyheket, casulákat s egyéb egyházi ruhákat s a mi csak értékes volt a templomban, mind lefoglalt. Rabló vágyának a becses könyvtár is áldozatul esett. Nov. 7-én hozzáfogott Szepesvár ostromához, minthogy *Thurzó* Kristóf, a ki akkoriban még katolikus volt, a püspökkel és sok magyar főnemessel együtt Magyarország rekatholizációján fáradozott, sőt Belgiosot, a császári tábornokot a várba készségesen befogadta. A vár ostroma decz. 3-áig szakadatlanul folyt. A Szepesség lakói ez idő alatt igen sokat szenvedtek. Az ostromlók gyakori kirohanásokat tettek a vidékre, mely alkalommal a „rablók“ (Scholtz szava) a papoktól lovakat, ruhát, pénzt s a mi csak kezük ügyébe akadt, elragadtak. Ilyen körülmények közt nagyon veszélyes volt a helységet elhagyni. (Lásd: *Kazy: Historia Regni Hungariae*. Tirnaviae 1737. lib. I. 39. l. — V. ö.: *Scholtz: Kirchl. Nachrichten* I. Th. 213. l.)

1605. virágvasárnap körül *Basta* György, császári

uns Gott durch die Schrift der heiligen Profeten und Aposteln gnädiglich offenbahret hat; die da in den angenommenen Symbolis, Niceno, Athanasiano, Ephesino, Constantinopolitano primo, Chalcedonensi und anderen Schrifften der Rechtgläubiger alter Lehrer und zu unsern Zeiten in der Augsburgischer Confession erklärt wird; die auch in Catechismo des hochehrleuchteten Doctoris Martini Lutheri und in Corpore Doctrinae Christianae, des treuen und um die Christenheit wohlverdienten Mannes Philippi Melanchtonis begriffen ist. Lasset die neuen Formula Concordiae nach den Beschluss der XIII Städter Pastoren und Richter, ja auch unseres gnädigen Herrn Lubomirski des Herrn Hauptmann Johannis Lodzinsky und Provisoris des Schlosses Herrn Hansen Krausen, willen und befehl zufrieden und machet euch mit nichten theilhaftig anderen ausländischen Streitten und schreiben: sondern (wie jener Doctor sagte:) bleibet bey den alten Credo in Deum, wie wir in Symbole singen: Gott regire, schütze, helfe uns und euch ferner. Amen.“ Következnek a bíró, hegyemester stb. és az ev. hitközségi előjárók névaláírásai. (L. az iglói róm. kath pléb. lt.)

parancsnok, német és wallon katonákkal a hajdúk üldözése végett a Szepességen termett. Április 8-án Szepes-Váraljára és Olaszira érkezett, 11-én Igló felé vonult, majd 12-én átlépte Magyarország határait. A hajdúk nemsokára utána indultak; ápr. 16-án már Pálmafalván voltak és szörnyű módon garázdálkodtak a körülfekvő városokban és falvakban. Nagyon sokan Lőcsére menekültek, mely város tudvalevőleg falakkal volt körülvéve. Erre a Bocskayak a templomokat és a lelkészlakokat rabolták ki. Sokat szenvedett kivált a csötörtökhelyi templom, miután az ottani evang. lelkész, *Roth* (másképp: *Erythraeus*) Péter, Lőcsére menekült és a templomot cserben hagyta. A hajdúk két kelyhet (az egyik ezüstből volt), két casulát s más tárgyakat raboltak el onnét. (*Genersich: Merkwürdigkeiten Kesmarks* II. Th. 170. 171. l.; Moler-féle matr. 892. l.). — Midőn Roth Csötörtökre visszatért, a község az egyházi javak megtérítését követelte tőle, azt hozván fel okul, hogy kötelessége lett volna a templomot szorgosabban őrizni (Moler-féle matr. 892. l.). Ez az ügy a szövetkezetnek sok perpatvart okozott. Thurzó főispán és Csötörtökhely földesura, igyekezett ugyan a viszályt békés úton kiegyenlíteni, de minden törekvése dugába dőlt (*Hornyánszky: Beiträge zur Gesch. ev. Gem.* etc. Pest. 1863. 43. l.). 1605-ben *Reichwald* Illés, csötörtökhelyi bíró, Roth csüreiből elvitette a tizedet és nem nyugodott, míg a lelkész plébániáját el nem hagyta (Moler-féle matr. 892. l.).

* * *

A testvérület 1606. márcz. 15-én Bélán gyűlést tartott. E gyűlésen a számotadó jelentésen, két „casus Matrimoniales“-en, továbbá *Weisz* Tobiás felkai, és *Urbani* Dániel, csötörtökhelyi lelkészeknek a szövetkezetbe való felvételökre vonatkozó kérelmeinek tárgyalásán, végre Goltz lemondásán kívül — melyet azonban nem fogadtak el — más említésre méltó dolog nem történt. *Hertelius* helyébe *Danielis*

Illés, szepes-váraljai prédikátort, — és *Serpilius* helyére *Arelt* János, szepes-szombati lelkészt, s ezenkívül *Sawerbier* Kristóf, káposztafalvi prédikátort választották consenioroknak. (Goltz-féle matr. 12. l.)

Elhúnytak: *Hankóczy* Ferencz, a kit 1593. Busócyról Bélára hívtak meg; meghalt ugyanott 1603. szept. 3. (*Monographie* d. evang. Gem. Béla 1885. 37. l.)

Grenszner Márton, sziléziai származásu férfiú. Új-Lesznról Felkára költözött, a hol 1605-ben meg is halt. (I. h. 10. l.)

Zabler Péter. („Haynensis Misnicus“)

Előbb Kassán volt lelkész, majd 1607-től Lőcsén. Szeniorságot viselt 1607. nov. 7. — 1611. nov. 16-ig.

Zablert a Szepesváralján, *Danielis* Illés lelkész lakásán nov. 7-én tartott gyűlésen választották szenioroknak. Conseniorok lettek: *Serpilius* János, leibiczi, *Erythraeus* János, durándi és *Muckius* János illésfalvi lelkészek. E gyűlésen a németországi származású („Misnius, patria Stolp“) *Sawerbier* Kristóf, káposztafalvi lelkész ügyét tárgyalták. A nevezett lelkészt hitközsége avval vádolta, hogy 1) nem bírja a tót nyelvet, 2) a paplakot sem gondozza kellően, 3) hogy híveinek nem akar gabonát kölcsönözni, hogy 4) feleségével örökösen czivódik stb.; a hitközség ezen okoknál fogva megfosztja őt állásától. A szövetkezet védelmébe fogta ugyan a vádlottat, de nem ért el semmit, mivel *Thurzó* Kristóf, Káposztafalu földesura és szepesi főispán, elrendelte, hogy Sawerbiert tüstént utasítsák ki a plébániából. Zabler, a ki mint szenior ezt az ügyet a matriculában apróra leírta, a végéhez a következő figyelemreméltó megjegyzést csatolja: „ezen esetből — úgymond — látnivaló, minő tiszteletben és becsületben állnak manap a mostani „ministri“ (lelkészek) a Szepességen. Ime a harmadik eset, hogy egy lelkészt minden igazi ok nélkül a plébániából kiutasítanak.“ (Goltz-féle matr. 20—23. l.)

1608. jan. 18-án Ménhárdon *Tamariscindl* tartatott meg a rendes gyűlés. *Hertelius* János, keresztfalvi lelkész Müllenbachra hivatván meg lelkésznek, a szövetkezetbe való felvételeért esedezik. Mivel hajlottkorú apjahelyére jött, a gyűlés legott fel is vette tagnak. — *Cornides* Dániel, zsákóczi, és *Praetorius* Márton, káposztafalvi lelkészeket azonban a legközelebbi gyűlésre utasították. E gyűlésen, mely 1608. nov. 10. Lőcsén tartatott, felvették ugyan a nevezett lelkészeket, de a plébániai alapleltárak beterjesztéseig nem eskették meg őket. Ezen ügy elvégzése után leköszönt ugyan Zabler a szeniorságról, de a tagok sürgetésére újra 1 évre elvállalta azt. (Goltz-féle matr. 26. l.)

1609. jan. 28. néhány káposztafalvi ember megjelent a szeniornál és bejelentette, hogy *Thurzó* Kristóf, főispán és Szepesvár ura az arany és ezüst egyházi edényeket, melyek biztonság kedvéért a lőcsei plébánián őriztettek, a szepesi várba akarja vitetni, azon ürügy alatt, hogy nála biztonságban legyenek. E szándéknak erőlyesen ellentállott a hitközség. *Thurzó* később elállt szándékától és csak a szentségmutatót követelte a kápolna használatára. Ennek fejében elengedte a hitközségnek a gabona- és zab-tized felét. (Goltz-féle matr. 27. l.)

Febr. 4-én a szövetkezet Lőcsén tartott gyűlést, melyen egy Pálmafalván felmerült házassági ügy tárgyalatott. (Goltz-féle matr. 28. l.)

1609. márcz. 28-án *Danielis* Illés, szepesváraljai lelkész előzetes bevádolás nélkül hivatalától megfosztatott. Ugyanis *Danielis* a városházán *Grundel* nevezetű nemessel, szepesváraljai polgárral czivakodásba elegyedett, miközben *Grundel* sok tanú jelenlétében *Danielist* arczúl csapta stb. E kellemetlen ügy jun. 25-én (1609.) Felkán került szóba; ezen alkalommal a testvérület elhatározta, hogy *Grundelt* a káptalan előtt bevádolja. — E gyűlésen

Cornides vétetett fel a szövetkezetbe; ugyanakkor *Muchiades* Lőrincz, csötörtöki lelkész, felvételeért kérelmezett. (Goltz-féle matr. 28. l.)

Ugyanezen évi július 7-én a szövetkezet Nagy-Lomniczon gyűlt össze. E gyűlésen Cornides János újonnan megválasztott hunfalvi lelkész felvételért esedezett. Kérelme visszautasított azon okból, mert a kérelmező az alapszabályok világos rendelkezései ellenére a szenior jóváhagyása nélkül fogadta el a plébániát és magát *Zekeli* (Székely) Boldizsár nevű nemes embertől iktattatta lelkészi hivatalába. (U. o. 33. l.)

Nov. 19-én a szövetkezeti gyűlés Müllenbachon tartott meg *Hertelius* házában. *Mathaei* Lőrincz jelentkezett szövetkezeti tagnak, de visszautasított, mivel Tamarisci a kérelmezőt avval vádolta, hogy a ménhárdi község színe előtt rágalmazta a vádlót. Miután *Mathaei* a szövetkezet parancsára Tamariscit nyilvánosan megkövette s a reászabott 2 tallérnyi bírságot lefizette, felvételt a szövetkezetbe. — Ugyancsak szövetkezeti tagnak jelentkezett *Xylander* (Holzmann) István, a ki az elcsapott *Danielis* Illés helyébe Szepes-Váraljára került. A szövetkezet felvette ugyan őt, de az eskütételhez egyelőre nem bocsátotta. (U. o. 29. l.)

A XIII szepesi város lelkészei 1610. szept. 23-án Szepesszombaton gyűlést tartottak. E gyűlésen elhatározták, hogy *Lubomirskynak*, a ki ép akkor Moszkvából visszatért, 102 frt 75 denárnyi ajándékot ajánlanak föl. A „Majores“ egyenkint 11 frt, a Sub-Majores 8 frt 50 denár, a „Medius“ 5 frt 50 d. és a „Minini“ egyenkint 2 frt 75 dénárjával járultak. Ezen alkalommal *Xylander* kérdést intézett a szeniorhoz, vajjon a sztrázσαι és mathéoczi lelkészek résztvesznek-e a XIII városi lelkészek közös terheiben és vajjon a nevezett két lelkész köteles-e adót (contributio) fizetni Lengyelországnak? Erre Goltz a kérdezőt olyformán világosította fel, hogy kötelesek

ugyan a terheket viselni, de csak fele részben, minthogy e lelkészek „cubulariusok“ (ők ugyanis nem kaptak tizedet, hanem bizonyos számú „köbölt,“ mint gabona-jutalékot, —), fele részben az illető két község rójja le az adót, minthogy a nevezett községek húzzák a tizedet. E szokás már régóta közkeletűvé vált. A szenior eme felvilágosítására megjegyzé a bélai lelkész, hogy midőn ő Sztrázsán lelkész volt, nem ő, hanem egyedül a köz ég viselt minden terhet. De miután a szóban lévő két lelkészt arra figyelmeztették, hogy vonakodásuk esetében könnyen elveszthetik a XXIV kir. lelkészt illető jogaikat, kinyilatkoztatták, hogy szívesen vállalják el a reájuk eső terheket. (*Codex seu Tabulae Accepti-Cod. Past. XIII. opp. 81. l.*)

Az 1610. nov. 25-én Szepes-Olaszin tartott gyűlés, mely *Schnell* Tamás lelkész házában ült össze, felvette ugyan *Corvin* Jánost a XXIV kir. lelkész szövetkezetébe, de csakis azon föltétel alatt, hogy a matrikulában feljegyzett és alapszabályilag megállapított ünnepeken kívül más ünnepeket nem fog tartani. (Goltz-féle matr. 34. l.)

Xylander István,

szepesváraljai lelkész; szenior 1611. nov. 16.—1615. nov. 29.

Midőn *Zabler* az 1611. nov. 16. Szepes-Szombaton tartott gyűlésen a szeniorságról lemondott, helyére egyhangulag *Xylander* választatott meg szeniornak. Conseniorokká lettek: *Tamarisci* István ménhárdi, *Sylvester* János felkai és *Danielis* Jonathán pálmafalvi lelkészek. Ezután következett a hivatalos átadás. Egyéb tárgyak közt 3 pecsétnyomót adtak neki át. E pecsétek közt volt a legnagyobbik és a legrégibb, melyről *Xylander* azt jegyzi meg, hogy e pecsét nemrég egy árviz alkalmával elveszett, de egy fiu megtalálta azt egy pocso lyában s *Serpilius*, leibiczi lelkész a szenior kezéhez juttatta.

Xylander, ki az evang. egyház buzgó harczosa volt, olykor fondorkodástól sem tartózkodott. Így olvassuk, hogy fondorlataival kivitte, hogy *Matthaeus* Alfonsus, kit a lengyel kormány a durándi plébániai állomásra prezentált, e plébániai állomásra mégsem juthatott.

Erről az Alfonsról Xylander egyebek közt azt írja, hogy az 1612. év okt. és nov. hónapjaiban az ördög Podolinban egy nyughatatlan papot („sacrificulus”) küldött az (evang.) egyház és az ottani lelkész nyakára. Alfonsnak eme kijelölése ellen Xylander, a szövetség nevében 1612. okt. 24-én a szepesi káptalan lectoránál tiltakozott, mire az utóbbi azt jegyezte meg, hogy a fraternitás nem várhatja a káptalantól, hogy egy oly hatalmas uralkodóval szemben, minő a lengyel király, a káptalan a fraternitás pártját fogja. (Goltz-féle matr. 92—94. l.)

A szövetség 1613. jul. 5-én Zsákóczon gyűlést tartott, melyen a szenior indítványára elhatározott, hogy a jövőben a plébános-választásoknál ne terheltesse a lelkészek új, szokatlan föltételekkel és kötelezettségekkel; azért kötelessége minden ujonnan megválasztott lelkésznek, hogy a leltárakat — a plébánia összeírására vonatkozó okiratot — a szeniorral irassa alá; a javadalomba való beiktatás pedig csakis a szenior előzetes helybenhagyása mellett történhetik. (Hist. Ecel. evang. stb. 264. l.)

A közös ügyek elintézése után azon ügyekre került a sor, melyek kivált a XIII város lelkészeit érdekelték. A 4. pont alatt felolvastatott a prágai ev. theologusok átirata (kelt Prágában 1612. aug. 18.), melyben e theologusok a XIII város lelkészeitől a Prágában építendő gymnasium számára könyöradományokért esedeznek. E levél 1613. ápr. 13-án érkezett Szepesváraljára. A szövetség nem volt abban a helyzetben, hogy e kérelmet teljesíthette volna, minthogy akkoriban nagy összegeket kellett a lengyelekkel szövetséget kötő hadsereg élelmezésére és zsoldjára előteremtenie; ezenkívül újabb, 2000 ara-

nyat tevő adó rovatott a XIII szepesi városra (*Codez seu Tabulae accepti* etc. 62—64. l.). Minthogy elhatározták, hogy a fiatal *Lubomirski* házaspárnak szepesi látogatása alkalmából valamely ajándékkal kedveskednek, Xylander szenior a XIII város lelkészeit Leibiczra hívta meg. Abban állapodtak meg, hogy a fiatal asszonynak egy serleget nyujtanak át. E serleget János késmárki aranyművesnél csináltatták 61 frtéért. A következő felirat volt rajta: „*Munus Nuptiale Pastorum XIII Oppid. Terrae Scepusien. 1613.*“ E serleget 1613. nov. 24-én adták át Xylander, Serpilus és Tamarisci a podolini várban a fiatal asszonynak. Férjét pedig 6 drb arannyal tisztelték meg.

Hogy mennyire sülyedtek akkoriban a prédikátorok becsülésben híveiknél, a következő eset bizonyítja, mely 1612. ápr. 22-én történt. A rokszi földesúr *Horánszky* János, a ki Praetorius Pétert, ottani lelkészt már gyakrabban zaklatta és bántalmazta, azon ürügy alatt, hogy Liptóra megy, elvette a lelkésztől a templom kulcsait. Épen husvét ideje volt és a hívek természetesen a templomba kíváncsoztak a husvét-i istenitisztelésre. Azonban *Horánszky* megtiltá az isteni tisztelet megtartását. A hívek kérve kérték a prédikátort, hogy legalább az esti harangot húzassa meg. E harangozás akkoriban azért volt elrendelve, hogy az emberek az Istentől békeért esedezzenek. A harangszóra megjelenik *Horánszky* inasa, és kérdőre vonja a lelkész szolgáját, hogy ki engedte meg a harangozást. Ép akkor haza kíserte a plébános a bírót, a ki nála volt. Midőn *Horánszky* inasa a lelkészt megpillantja, hirtelen neki esik és irgalmatlanul ütlegelni kezdi. A mint javában üti-veri, oda jön maga *Horánszky* fiával *Endrével* s most már mind a hárman megrohanják a szegény prédikátort és nyakba-főbe verik, míg az összezsúdlott parasztok a durva botránynak véget nem vetnek. Praetorius utóbb vádat emelt e bántalmazásért a megyénél és a káptalannál, de nem kapott semmiféle elégtételt. (Goltz-féle matr. 89—112.)

Nov. 14-én közgyűlés tartatott Bélán az ottani lelkésznél, *Weisz* Tóbiásnál. Xylander ezen alkalommal a gyűlések koráról, rendjéről és lefolyásáról dagályos beszédet tartott. *Haas* András, velbachi lelkész, a szövetkezetbe leendő

felvételeért esedezik, de a következő gyűlésre utasíttatik. A közgyűlés továbbá az odorini lelkész özvegyének, kinek férje egy éven felül csak néhány napig lelkészkedett Odorinban, utódja, *Prausnicen* Mátyás beleegyezésével a tized negyedrészt itélte oda. Haas András és hivatali elődje közt felmerült vitás ügy kiegyenlítettett. E szerint Haas az egész tizedet kapja, mert Prausnicen egy éven felül csak 4 hétig maradt Velbachon és a plébániaföldek összes jövedelmeit lefoglalta, a plébánia-épületet meg igen rossz karban tartotta. (Goltz-féle matr. 98. l.)

1613. nov. 21-én *Roth* Péternél tartatott a közgyűlés Csötörtökhelyen. Ez alkalommal *Schwarz* Jakabot megeskették és a szövetkezetbe vették fel. Xylander lemond hivataláról, de consenioraival együtt újra megválasztatik egy évre. Tárgyaltatott továbbá az illésfalvi lelkész ügye is. E lelkész azzal volt vádolva, hogy hazug híreket mert terjeszteni, hogy t. i. Thurzó a XIII város szabadalmait el akarja törölni. E miatt a közgyűlés egy napi fogságra és 10 frtnyi pénzbírságra ítélte őt s ráparancsolta, hogy a legközelebbi gyűlésen ünnepélyesen bocsánatot kérjen a szövetkezeti tagoktól (Goltz-féle matr. 174. l.).

Nov. 14-én Svábóczon tartatott meg a közgyűlés *Barányi* Lénárdnál. A tárgyalás 3. pontjánál a dráveczi templom ügye került szóba. E templom eddig mint fiók-templom Csötörtökhelyhez tartozott, de egy „mercenarius“ fondorlatai folytán elszakadt az anya-templomtól (Goltz-féle matr. 220. l.). Az újból leköszönő Xylander a tagok unszolására még egy évre megmarad a szeniorságban. A XI város elhunyt szeniora, *Péter* helyére *Muckius*, pálmalfalvi lelkész választatott (Goltz-féle matr. 231. l.). Az 1615. jan. 7-iki közgyűlés Poprádon tartatott meg *Christophori* Mátyás házában. Miután *Hosszúthóty*, szepesi prépost Grácban befejezte theol. tanulmányait, elfoglalta a szepesi prépostságot és 1614. decz. 10-én kelt leiratával a szövetkezetet az 1614. decz. 28-án tartandó primíciájára hívta

meg. A meghívás folytán többen meg is jelentek az ünnepségen. Továbbá jelenti a szenior, hogy a XIII város kapitánya fogadást tett, hogy a szent helyekhez zárándokolni fog. E zárándoklat célja, hogy a Lubló körül fekvő templomok a róm. kath. egyháznak szereztessenek vissza. Jelenti a szenior, hogy a kapitány egy „csapat“ jezsuitával fog visszatérni. Azon esetre, ha ez tényleg megtörténik, elhatározta a szövetkezet, hogy 1) erről a nádort haladéktalanul értesíti, 2) hogy a XIII város grófját felkéri, hogy a gróf a fraternitást azon rendelkezésekre, melyek a templomokat veszélyeztethetik, jókor figyelmeztesse.

Xylander szeniorsága alatt kezdődött egy hosszadalmas per az elhunyt *Schnell*, szepes-olaszi plébános özvegye és az illető örökösök közt. A leltár értelmében a szepes-olaszi lelkész özvegye férje halála után köteles volt a községnek 300 köből búzáat, rozst és árpát természetben adni. Az említett özvegy és az örökösök azonban e kötelezettségnek nem tehettek eleget, mert a terményekben 1614-ben nagy kár esett. Így történt, hogy a gabona ára a következő évben, 1615-ben igen magasra zökkent. Egy köből búza 220 dénárba, rozs 180 dénárba került stb. — Az egyezség értelmében *Schnell* örökösei 1615. júl. 23-án Szepes-Olaszi községnek 360 frtot fizettek és egy kanczáért, melyet a megboldogult a községtől kapott, mindössze 400 frtot. A tized felosztása körül fejlődött hosszas perlekedés következőképen egyenlített ki: egy harmadát kapják az örökösök, két harmadát pedig a község és a hivatali utód. A község, fájdalom, mind a 400 frtot, mind pedig a tizedet magán czélokra használta fel. Xylander ezen eseményre a következő megjegyzést tette: „dum potui, rapui, rapiatis, quando potestis.“ („Mig lehetett, raboltam, raboljatok, mikor szeret ejthetitek.“) A *Schnell*-örökösök azonkívül mostoha anyjukkal is perlekedtek azon 4000 frtért, mely összeggel Lőcse városa az elhunyt *Schnell*nek tartozott. A mostohájuk elleni bosszúból az örökösök a lengyel hatósághoz felebbeztek. A lublóí vár előjárósága felhasználta a jó alkalmat és a maga részére foglalta le mind az örökösöket, mind a szepes-olasziakat megillető terményeket s azonfelül az utóbbiakat a lublóí várba is vitette (*Codex Past.* XIII. oppid. 84. l.)

1615. apr. 6-án *Lubomirszky* körutatót tett a XIII

városban. Előbb Leibicz várost látogatta meg, innét ápr. 9-én Szepesváraljára ért és a városházára szállt. Ápril 10-én feleségével jelen volt Szepeshelyen az istenítiszteleten. A vecsernye után megsejmelte a szepesváraljai templomot (a régit, a jelenlegi templom csak 1827-ben épült) és néhány kérdést intézett Xylanderhez a gyónásra, feloldozásra, a nagycsötörtöki szertartásokra vonatkozólag stb. Xylander a körülményekhez képest válaszolt. Ugyanő ezen alkalommal több ízben meglátogatta Lubomirszkyt. Egyszer szemrehányást tett neki Lubomirszky, hogy Xylander őt több rendbeli zsarolásai miatt a királynál bevádolta. Xylander mentegetőzött és a dolgot a megyei hivatalnokokra háritotta. A superintendensi hivatal elfogadására vonatkozólag azzal mentegetőzött, hogy tudtán kívül választották meg superintendensnek; egyuttal kijelenté, hogy e tisztséget csak akkor vállalja el, ha ebbe a lengyel kormány is beleegyezik, különben minden pillanatban kész visszalépni stb. Erre Lubomirszky így szólt: „Az én kötelességem titeket, ki nem katolikusok, hanem lutheranusok vagytok, kik a kath. templomokba betolakodtatok s azokat bitoroljátok — kellően megfékezni“ stb. Ezután békén bocsátotta el Xylandert. (*Cod. past.* XIII. opp. 84—86. l.)

Április 14-én Lubomirszky Iglóra utazott s 18-áig maradt ott. Állítólag azt tervezte, hogy 17-én kozákjai-val a templomot, mely a reformáció előtt a katolikusoké volt, körülfalozza, a protestánsoktól elveszi és a katolikusokat jogos tulajdonukba visszahelyezi. E szándékától azonban elállt és másnap egész kíséretével Poprádra utazott, a hol az odavaló lelkész tiszteletgését fogadta. Erre aztán meglátogatta Felkát, Mihályfalvát és Matheóczot (*Cod. past.* XIII oppid. 89. l.).

Ugyanezen (1615.) évi okt. 28-án *Fuchsius* János, krakói archidiaconus társaságában Gnédza városát látogatta meg. Ezen alkalommal magához hívatta a község

biráját és az esküdteket és előmutatta nekik a lengyel király leiratát, mely a templomoknak a katolikusok részére való visszaadását rendelte el. Egyuttal kijelenté, hogy e parancs értelmében legott átveszi a templomot. Erre mindnyájan a templomba mentek, melyet rögtön kath. szertartás szerint szenteltek be. Aztán *Mienkitzki* alkapitány bevezette *Zagorowszky* Jeromos plébánost a plébániába, a hol a templom és a plébánia átadása végbement. *Spitko* ev. lelkész ingóságai — tiltakozása daczára — a lublói várba szállíttattak (Goltz-féle matr. 228. l.). Ugyanebben az időben átvette az említett archidiaconus, krakói kanonok és kir. titkár az uj-lublói templomot is. Az ottani ev. lelkész a templom visszaadása után az isteni tiszteletet a sírkertben végezte (U. o. 229. l.).

Még ugyanebben az évben kísérlet történt a bélai plébánia-templom visszaszerzésére, mert az ottani katolikusok nov. 1-én azon kérelemmel fordultak Lubomirszkyhoz, hogy küldjön számukra kath. lelkészt. Lubomirszky *Alfonz* podolini lelkészt szemelte ki e czélra. Egyelőre azonban a dolgok megmaradtak régi állapotukban.

Az 1615. nov. 29-én Hunfalván tartott közgyűlésen *Paludimus* János csötörtökhelyi és *Arelt* György, pálfalvi lelkészek jelentkeztek felvételre. A kérelmezők kérésükkel a következő közgyűlésre utasítottak.

Arelt ellen azt hozta fel a szenior, hogy bejelentés nélkül fogadta el plébániai hivatalát. Arelt azzal védekezett, hogy a felkaiak beleegyezésével járt el így, a kik azt állították, hogy a szeniornál való bejelentés abban az esetben sürgőtelen, ha valaki a szövetkezet kötelékébe tartozó más plébániába megy át. Elhatározták, hogy ezért a felkaiakat megbírságozzák. — Goltz továbbá bevádolja *Schwarz* Jakabot, hogy nem tisztességes módon jutott plébániai javadalmához, a mennyiben a templom kijavítására 15 frtot, a birónak pedig 50 frtot ígért. A szövetkezet odaütasítja a vádlottat, hogy igazolja magát. Ez meg is tör-

tént olyformán, hogy decz. 23-án *Thomajko*, szepes-olaszi községi bíró Schwarz jelenlétében a szenior (Zabler) előtt oly értelmű nyilatkozatot tőn, mely Schwarzot minden gyanúsítástól tisztára mosta. (Goltz-féle matr. 234. l.) — A gnézdai templom ügyében elhatározott, hogy a nádor közbenjárását kéri ki. (U. o.)

Elhunytak: Pazolth Gáspár, odorini lelkész, megh. 1612. jan. 26. ugyanott. (L. fent.)

Schnell Tamás, a ki Brandenburg örgrófságból származott, előbb 1569-ben Lőcsén mint archidiaconus, majd 1570 óta Szepes-Olasziban mint lelkész teljes 44 éven át működött. Elhunyt 1615-ben, 72 éves korában. (*Schréter K.: Kurzgefasste Kirchengeschichte* d. evang. Gmde. A. C. Szepesolaszi 1887. 33. l.)

Zabler Péter,

1614. január közepe óta az V szab. kir. város superintendense. Másod-
izben szenior 1615. nov. 29.—1616. decz. 30.

Zabler 1615. nov. 29-én Hunfalván választott szeniorrá; conseniorokká pedig *Goltz* Joakim, *Serpilius* János és *Cornidesz* Dániel lettek. Midőn Cornidesz másodmagával 1615. nov. 30-án a prépostnak a szokásos székdíjat kézbesítette, és a prépost a két lelkészhez egy szót sem szólt, ezek a prépost eme feltűnő viselkedése folytán annyira sértve érezték magokat, hogy a szövetkezet később a szepesmegyei hatóságnál e miatt neheztelését fejezte ki (Goltz-féle matr. 233. l.).

1616. jan. 12-én a szövetkezet Leibiczon gyűlést tartott. E gyűlésen felolvastattak és megvitattak azok a levelek, melyek a gnézdai templom ügyére vonatkoztak s általán a XIII város egyházait közelről érintették stb.

Zabler második szeniorsága alatt az elhunyt *Schnell* fia szepes-olaszi diakonussá választott. Fizetése gyanánt kiutalványoztatott: 52 frt készpénzben, 10 mérő

búza, 20 mérő rozs és ugyanannyi árpa. (Goltz-féle matr. 234. l.)

Serpilius János,

leibiczi lelkész; szenior 1616. decz. 30.—1619. decz. 10.

Az 1616. decz. 30-án tartott szepes-váraljai közgyűlésen mint szenior-jelöltek *Serpilius*, *Cornidesz* és *Roth* szerepeltek. Szeniorrá *Serpilius* lett, conseniorokká pedig *Weisz* Tóbiás, bélai, *Cornidesz* Dániel, zsákóczi és *Reimann* Márton nagy-lomniczi lelkészek. Miután *Paludinus* és *Arelt* a szokásos esküt letették, felvétettek a szövetkezet kötelékébe. E közgyűlésen *Thuk* Sámuel (másképp *Draveczy*) sürgetésére a daróczi egyház elválasztatott a csötörtöki egyháztól, olyképen azonban, hogy a daróczi egyház a csötörtökit mindenkor fejének (caput) tekintse és hogy jövőben a daróczi lelkész csak a csötörtökhelyi plébános beleegyezésével választassék meg. Hogy azonban a nevezett hitközség annak tudatában maradjon, hogy mint „filia“ Csötörtökhelyhez tartozik, az utóbbi helység lelkésze ünnepeken a második ünnepnap isteni tiszteletet Daróczon fogja végezni. (Goltz-féle matr. 259—261. l.)

A szövetkezet a következő év nov. 12-én Odorinban tartá közgyűlését *Prausnicer* Mátyásnál. Öten nem jelentek meg; köztük a müllenbachi, poprádi és svábóczi lelkészek igazolták elmaradásukat; a többi kettő nevét pedig szántszándékkal hallgatták el.

A szenior a reformáció százéves jubileuma alkalmával hatásos beszédet intézett az egybegyűltekhez, kívánva, hogy az Isten a szövetkezetet még sokáig fenntartsa. Beszédét a következő verspárral fejezte be:

*Vespera iam mundi est, est hora novissima mundi,
Orandus Deus est, ut sit lux nostra salusque.*

(Goltz-féle matr. 264. l.)

Erre a szenior a szövetkezeti láda kulcsait letévén az asztalra, leköszönt, de a gyülekezet egyhangú kérelmére továbbra is megmaradt hivatalában.

Schwarz Jakab, szepes-olaszi lelkész már régebben heves perlekedésbe keveredett *Xylander*rel, a ki szenior korában a (Goltz-féle) matricula 230. lapján azt a megjegyzést koczkáztatta, hogy némely tag törvényellenes módon jut plébániai javadalma birtokába. E megjegyzést *Schwarz* magára vette. *Xylander* avval védekezett, hogy neveket nem említett. Hogy a hercze-hurczának véget vessen, elhatározta a szövetkezet, hogy a szóban levő megjegyzés egészen töröltessék. Ez rögtön meg is történt. (Goltz-féle matr. 265. l.)

Az 1618. nov. 15-én Szepesolaszin *Schwarz* Jakabnál megtartott gyűlésen semmi általános érdekű dolog nem fordult elő. (U. o. 267. 268. l.)

Elhunytak: *Sylvester* János. Született Bélán; 1608—1618-ig felkai plébános volt. A mint egy ízben Matheóczon egy lakodalomra megjelent, egy kutya annyira megmarta, hogy e harapás folytán későbbben Felkán meghalt. (*Gesch. d. ev. Gem. Felka* 1872. 10. l.)

Xylander István; megh. 48 éves korában 1619. apr. 18-án, Szepesváralján. Ugyanott lelkészkedett 1610. óta. (Goltz-féle matr. 932. l.)

Goltzius Joakim, a ki 1602-ben Kassáról Iglóra hivatott meg lelkésznek, ugyanott elhunyt 1619. jun. 18-án. Temetése „Dominica IV. Trinitatis“ (= jun. 23-án) ment végbe. A matriculában (932. l.) olvassuk, hogy Goltz „superato anno climaterico magno“, tehát 63. éve után halt meg. Utolsó szavai voltak: „Várva vártam az Urat, a kihez — a mint a matriculában olvassuk — nem sokára, éji 10 óra mulva igaz hitben és bizalomban el is költözött.“ („Expectans expectavi Dominum, ad quem etiam illico post horam 10. noctis concessit in vera fide et fiducia.*”) Az iglói plébánia-templom főoltára előtt van eltemetve. Midőn 1709. jul. 4-én az említett oltár előtt két gyermeket eltemettek, Goltz koporsójára akadtak (L. *Szent-Miklóssy*: *Hauschronik* 23. l. Kézirat.).

Zabler Péter,

szenior 1619. decz. 10. — 1621. nov. 23.

Az 1619-ik évi decz. 10-én Pálmafalván a lelkészlakban tartott közgyűlés *Zablert* harmadízben választotta szeniorrá. Conseniorokká lettek: *Tamarisci* István, ménhárdi, *Erythraeus* János, durándi és *Jonathán*, pálmfalvi lelkészek. A szenior különböző jelekből előrelátván, hogy a szepesi egyházra felette kedvezőtlen idő fog beköszönten, *Reiner* Menyhért, a szepesi kamara elnökéhez azon kérelemmel fordult, hogy ha majd a *Bethlen*-féle mozgalmakkor a hajduk átvonulnak a Szepességen, védelmébe fogja a szepesi lelkészeket. Reiner biztosítá a szeniort, hogy a lelkészeknek nem lesz bántódásuk, mivel Bethlen Gábor erdélyi fejedelem úgy intézkedett, hogy a XIII és XI szepesi város lelkészeit ne érje semmi bántalom. A szövetkezet 1620-ban is gyűlést tartott *Barányi Paludinusnál*. Ezen alkalommal *Gruberus* János mester tartotta az ünnepi beszédet. Haladék nélkül felvételtek a szövetkezetbe *Poly* János csötörtökhelyi lelkész és *Busaeus* Mihály (Goltz-féle matr. 269—274. l.).

Egyébként elég nyugodtan folyt le Zabler szeniorsága.

Elhunyt: *Arelt* János szepes-szombati kiérd. lelkész 1621. aug. 9. Aug. 12-én végbement temetésénél Zabler Péter lőcsei lelkész tartotta a halotti beszédet (Goltz-féle matr. 933. l.).

Ursinus Illés mester, („Delecius Misnicus“)

szepes-iglói lelkész; szenior 1621. nov. 23.—1625. nov. 20.

Az 1621-iki év nov. 23-án tartott közgyűlés alkalomával lemondván Zabler szenior, utódjává jelöltettek: *Ursinus* (Baer?) Illés, *Erythraeus* János durándi és *Cornidesz* Dániel zsákóczi lelkészek. Ezek közül egyhangulag megválasztatott *Ursinus* Illés.¹⁰¹ Consenioroknak

¹⁰¹ Ursinus Illés iglói plébános idejében, 1622. okt. 11-én nagy vihar dühögött, mely a torony gömbjét, melyet 1600-ban helyeztek el a

választattak meg: *Gruber János*, szepes-váraljai, *Reimann Márton*, felkai és *Cornidesz Dániel*, zsákóczyi lelkész. — A szövetkezetbe felvétetett *Arelt Márton*, a ki Szepes-Sümegről Pálmafalvára költözködött. Együttal lefizette a nem rég behozott 5 frtnyi felvételi díjat.

városi templom tornyára, ledöntötte. — Erre Dirner Tóbiás, Igló város bírása felkérte Ursinust, hogy valamit „memoriae causa et honoris“ megírjon és ezt az okiratot az 1600-iki „Schaz“ cz. memorandumhoz csatolja. (L. fent.) Minthogy a „Schaz“ illetőn kiegészítése nagyon talá-lóan juttatja kifejezésre, hogy miképen fogták föl akkoriban a Szepessé- gen a protestánsok új tanát, a következőkben szóról-szóra közöljük a nevezett memorandumot, melyet a tartományi gróf, Igló város hatósága irt alá, nemkülönb az iglói prot. egyházközség egyházi és világi előljárói is. A „Schaz“ szövege ez:

„Corona et thesaurus huius templi et oppidi Igló est, rectissime puritas verbi et sinceritas cultus divini, hactenus praedicati et obser- vati. — Erhalte uns Herr bey deinem Wort, — so haben wir genug hier und dort. Amen. — Thesaurum hunc veritatis vere Evangelicae nobis hactenus intactum inviolatumque Deo propitio reliquit Illustrissi- mus Sebastianus et Dominus Stanislaus Lubomirsky Parens et filius, in eoque paterne nos defenderunt: Et hic se etiam in posterum nos contra Episcoporum Pontificiorum conatus omnes defendere velle, sancte promisit, monens ac mandans, ut Calvinismum fugiamus, uti hoc ipsius Heroica et pia verba ex ipsius ore audita et in Matricula XIII oppidorum pastorum a Reverendo et Clarissimo viro, Domino M. Joachimo Goltzio p. m. huius loci pastore olim meritissimo consignata exstant folio 15. — Derowegen so lasset den Calvinischen Irrthum Schwermereien neben allen andern, so in Göttlicher h. Schrift nicht gegründet seind, nach Gottes des Allmächtigen ernstlichen Befehl, nach unsern gnädigen Obrig- keit willen, und der 24 königl. Geistlichen Brüderschaft heiligen Erkennt- nüss und Schluss, gänzlich fahren, und machet euch derselben nicht theilhaftig, sondern, bleibet allein bey dem reinen und alleinseligma- chenden Wort Gottes und darin begriffenen heiligen Wahrheit, wie die- selbe in den Schriften der heiligen Propheten und Aposteln aufge- zeichnet, und in den Symbolis, und alten rechtgläubigen Conciliis und treuen Kirchen Lehrern bezeigt, auch in der umgeänderten von dem theuren Werkzeug und Mann Gottes Dr. Martino Luthero B. R. selbst verfassten und allzeit vertheidigten Augsbürgischen Confession, sammt desselben Catechismis kürzlich verfasset und in gewissen Articulis erkläret ist, sprechende und betende mit unsern Herrn und Heylande Jesu Christo aus den Evangelisten und Apostel Johann, c. 17. v. 17. Augíson autous en to aletheia sou ho lógos hemás ho sos, aletheia esi (igy); est: hoc sanctifica nos Domine et pater coelestis in veritate tua; sermo tuus est veritas et permanet in aeternum; das ist: heilige sie und uns samt der lieben posterität in deiner heiligen und göttlichen Wahrheit,

1623. jul. 5-én Ménhárdon gyűltek össze a szövetkezet tagjai *Tamarisci* Ferencz ottani prédikátornál. Némileg eltérően az alapszabályoktól — a mennyiben a pestis miatt, mely 1622. a Szepességen dühöngött, a nevezett évben nem tartatott közgyűlés, — felvették a következők: 1) a szepes-olaszi eredetű ifj. *Berger* János szepes-szombati lelkész. 2) *Pilleman* János, azon határozott föltétel alatt, hogy az ág. hitvalláshoz hű marad és a calvinismust kerülni fogja. 3) *Payer* Gergely illésfalvi és kurimjáni lelkész. 4) *Corvinus* Jakab, pálmafalvi és 5) a héthársi születésű *Witthaenaerus* Endre, velbachi lelkész.

Minthogy Serpilius János a szenior tanácsa ellenére

heilige, stärke und erhalte uns darinnen o himmlischer Vater, dein Wort ist die Wahrheit, und bleibet ewiglich. Amen.“ (E hely, melyet Ursinus kissé szabadon idéz és még szabadabban fordít, csak így szól: „Hagiason autous en aletheia; ho lógos ho sos he aletheia estin.“)

Hogy Ursinus abbéli állítását, hogy a Lubomirszkyak (az atya és fia) az újonnan felmerült tanokat kedvezően fogadták volna, igazi mértékére leszállítsuk, indítatva érezzük magunkat, ezzel az állítással szemben tényekre hivatkozni. Tudvalevőleg a XVI. század végén egészen a XVII. század közepéig a calvinismus miatt nagy egyenetlenségek és viszályok merültek fel a XXIV város lelkészeiből alakult szövetkezet kebelében. (Könyvünkben is többször hoztunk fel erre példát.) Néhányan a szövetkezeti tagok közül a krypto-calvinismus gyanujában álltak: e körülmény kölesönös elkeseredést, szakadást szült s igen furesza nézeteket eredményezett a hitvallásra vonatkozólag; — ebből aztán üldözések, kölesönös feljelentések, elfogatások és bebörtönzések keletkeztek, a mint ez 1635-ben Serpilius János leibiczi lelkészszel történt. Nem esoda tehát, hogy a Lubomirszkyak, látva azt a viszálykodást, mely a prot. lelkészek közt az új vallás kérdéseiben felmerült nézeteltérések folytán mindinkább elharapózott, azt tanácsolták, hogy inkább az egyik hitvallásnál, a Luther tanánál állapodjanak meg, annyal is inkább, mivel ez a tan abban az időben hasonlíthatatlanul közelebb állt a katholicismushoz, mint Calvin tana. Csakis e körülménynek tulajdonítandó, hogy a Lubomirszkyak azt gondolták, hogy a protestánsok megtérése sokkal könnyebben fog sikerülni, ha azok az eredeti ág. hitvallásnál maradnak meg. Ebből az okból hozta be Lubomirszky Szaniszló a jezsuitákat a Szepességre; azért alapította a podolini kolostort, hogy ily módon a XIII város lakóit a kath. vallásra visszatéríthesse. Világos, hogy ezt sehogy sem tette volna, ha a protestantismusnak barátja lett volna. (L. az iglói r. k. pléb. ltárát.)

fiát felavatás végett Bregába küldte, a hol a theol. tanárok köztudomás szerint Calvin tanaihoz szítottak, a közgyűlés részéről szigorú megrovást kapott s bár magának Serpiliusnak sikerült is magáról a gyanút elhárítania, mindamellett fiát calvinistának nyilvánították. (Goltz-féle matr. 308. l.)

Az 1623-iki év nov. 23-án *Bayer* Gergely, illésfalvi plébánosnál tartott közgyűlésen egyebek közt tárgyalás alá vették a XIII szepesi város grófjának leiratát. A gróf ugyanis e leirattal tudatja a szövetkezettel, hogy a bírának szigorúan megtiltotta az egyházi ügyekbe való beavatkozást. E tilalomra okot szolgáltatott az a körülmény, hogy a bírák igen gyakran beavatkoztak az egyházi ügyekbe. *Poly*, csötörtökhelyi lelkész megintetett, hogy lelkészi kötelességeit szorgosabban teljesítse. — Végül lemondott a szenior, de *Nigriny*, szepes-olaszi lelkész, az „*Os fraternitatis*,” a mint nevezték, — közbejöttével rászánta magát a szeniorság további elvállalására. (Goltz-féle matr. 313—316. l.)

Az 1624. nov. 21-én Bélán tartott congregatió az ünnepi beszédet *Poly*, csötörtökhelyi plébános mondotta el. A tagok unszolására továbbra is megtartotta a szenior tisztségét, csupán az elhalálozott *Reimann* helyébe választották *Pillemant* conseniornak. (Goltz-féle matr. 317. l.) Erre *Zabler* hatásos beszédet intézett a tagokhoz, intve és kérve őket, hogy a calvinismustól óvakodjanak. — Felvételre jelentkeztek: 1) *Schimrach* Benedek, a ki, mivel már az előző évben jelentkezett, haladéktalanul fel is vétetett a szövetkezet kötelékébe. 2) *Erythraeus* Tóbiás, durándi, 3) *Sturnius* Dániel, müllenbach-i és 4) *Németh* Ferencz, illésfalvi lelkészek. Az utóbbi hármat a legközelebbi közgyűlésre utasították. Szóba hozták egyúttal az új és a régi alapszabályok némely szakaszainak revisióját és módosítását, de a dolog annyiban maradt, mivel a gyűlés nem akart az illető szakaszok érdemle-

ges megvitatásába bocsátkozni. (Goltz-féle matr. 321—323. l.)

Az 1625. ápril 3-án Poprádon Schimrachnál tartott értekezleten Arelt ügye került szőnyegre. Arelt ugyanis csak néhány hétig Roxon lelkészkedvén, már is elfogadta a felkai — tehát egy igen tekintélyes — plébániát. Ez a tagok körében nagy feltűnést keltett. Hozzájárult még, hogy Arelt a „vocatiót“ a szenior és a szövetkezet tudtán kívül fogadta el. Minthogy e vocatió egyéb okoknál fogva is érvénytelen volt, odautasította a szövetkezet Areltet, hogy szabályszerű és érvényes meghívó okmányt állíttasson ki magának. Egyébiránt a plébánia szabályellenes elnyerése miatt három hétre felfüggesztették őt hivatalától. Felhozták továbbá Arelt ellen, hogy *Römer* Tóbiás, löcsei polgárt rágalmazta, mivel gonosz szándékkal azt a hazug hírt terjesztette, hogy Römer a felkaiaknak két hordó bort ígért, ha őt plébánossá választják. *Berger*, szepes-szombati lelkész előadta, hogy Arelt neki két hordó bort ígért, ha vele plébániát cserél. *Hank*, roxi plébános pedig azzal vádolta Areltet, hogy ez őt „gyilkosnak“ és „calvinistának“ csúfolta. Römert és Bergert a gyűlés oda utasította, hogy Areltet nyilvánosan megkövessék; Hankra vonatkozólag elhatározták, hogy Hank e vádat későbbben czáfolja meg és magát a calvinismus gyanujától tisztázza. Végül *Weisz* Tóbiás, bélai lelkész és Arelt apósa úgy nyilatkozott, hogy az asztalnál „nebulones és latrones“ (gazemberek és rablók) ülnek. Elhatározták, hogy Weisz az illetőket a legközelebbi gyűlésen nevezze meg. A Cornidesz és Corvinus közti ádáz ellenségeskedések elintézése szintén a következő congregatióra halasztatott (Goltz-féle matr. 326—327. l.).

Az 1625. évi nov. 20-án Káposztafalván az ottani lelkész, *Praetory* Mártonnál tartott közgyűlésen a perlekedő felek: *Corvinus* és *Cornidesz* kibékültek. Felvételtek *Erythraeus*, *Németh* és *Sturnius*. Areltre nézve azt a határozatot hozták, hogy akkor vétetik fel, ha fogsága

idejét kitölti, azonkívül 20 arany pénzbírságot fizet és a szövetkezettől bocsánatot kér.¹⁰²

Elhunytak: *Christophori* Mátyás poprádi lelkész 1622. jun. 24. Ugyanebben az évben, a mikor a pestis közel 4 hónapig dübörgött a Szepességen, a szövetkezeti tagok közül elhunytak:

1) *Gruber* János, szepes-váraljai lelkész. A halotti beszédet Schimrak, szepes-váraljai diaconus tartotta. Egyébkor mindig a lelkész mondotta a halotti beszédet, ezt most a ragály elterjedésének meggátlása végett a polit. hatóság megtiltván, diaconus végzé e tisztet.

2) *Leporius* András, velbachi lelkész; megh. okt. 10.

3) *Arelt* János, szepes-szombati lelkész; megh. decz. 3. Atyja *Arelt* János, szepesszombati lelkész 1621-ben hunyt el.

A diaconusok közül meghalt *Schnell* Tamás Szepes-Olaszin és a leibiczi diaconus.

1623. szept. 20-án meghalt *Arelt* Márton, poprádi lelkész. Temetése szept. 22-én ment véghez; a halotti beszédet *Breyer* János tartotta.

¹⁰² A szövetkezet egyéb okokon kívül még azért is vonakodott *Arelt* meghívását megerősíteni, mert *Arelt*, hogy a javadalom birtokába jusson, alávetette magát a Felka község részéről kikötött föltételeknek, melyek homlok-egyenest a fraternitás régi szabadalmaival és a plébániák betöltésének régi usásával ellenkeztek. Így pl. *Arelt* elfogadja azt a föltételt, hogy bizonyos szántóföldekről nem fogja szedni a tizedet; beleegyezett, hogy az ugynev. m a r a d é k - t i z e d r e (Neigen-Zehend) nézve új módozat lépjen életbe („e remanentibus manipulis numerum decem non adaequantibus“); azaz arra kötelezi magát, hogy a tizes számot meg nem érő kévék után nem szedi be a megfelelő részt. — Minthogy az ilyen eljárás valóságos simonia-számba megy, *Arelt* meghívását érvénytelennek nyilvánította a szövetkezet. A tizednek a maradék után való szedése későbbi időkben is viszálykodásokra szolgáltatott okot, kivált akkor, midőn a templomok visszaszerzése után ismét a kath. papság a javadalmak birtokába jutott. Akkor ugyanis a XIII szepesi város földesurai az ugynev. m a r a d é k - s z a b a d a l o m (Neigen-Privilegium) világos rendelkezése ellenére, melyet Brühl gr. 1764. aug. 14. a XIII szepesi várossal közölt, vonakodtak a maradék-adót beszolgáltatni. Midőn a jelen század elején hét szepesi város, jelesen 1) Leibicz, 2) Felka, 3) Szepes-Szombat, 4) Poprád, 5) Duránd, 6) Ménhárd, 7) Ruszkinócz a tized szedésre vonatkozó sérelmeiket legfelsőbb helyen felterjesztették, a magyar helytartósági tanácsnak 1813. évi ápr. 13. 8283. sz. a. kelt rendelete a nevezett városokat továbbra is a kifogásolt tizeden kívül még a maradéktized szolgáltatására is kötelezte. (Ex actis Controversiae Decimalis per septem oppidorum Scepusiensium, videlicet 1) Leibicz stb. stb. Szepeskáptalani ltár.)

1623. nov. 20-án meghalt *Erythraeus* János, durándi lelkész, miután ugyanott 49 évig viselte a lelkészi hivatalt. Halotti beszédet *Zabler* mondott.

1624. márcz. 29. meghalt *Nigriny*, szepes-olaszi lelkész; ugyanebben az évben elhunytak: *Hertelius* János, müllenbachi lelkész jun. 24-én és *Reimann* Márton, felkai plébános okt. 25-én (Goltz-féle matr. 313—316. l.).

Tamarisci István,

ménhárdi lelkész; szenior 1625. nov. 20—1628. nov. 22.

Az 1625. nov. 20-án Káposztafalván tartott közgyűlésen lemondván *Ursinus* Illés, szenioroknak jelöltettek: *Pilleman*, *Cornidesz* és *Tamarisci*. A választás a neere-i (szepesmegyei) születésű Tamariscira esett, mire conse-niorokká *Pilleman*, szepesváraljai, *Serpilius* János, leibici és *Cornidesz* Dániel zsákóczi lelkészek lettek.

Hosszutóthy prépost 1626. márcz. 13-án kelt leiratával arról értesíti Szepesmegye hatóságát, hogy Pázmán, esztergomi érsek az egyházak hivatalos látogatásával bízta meg. Erre a megye 1626. márcz. 30-án kelt levelében tudatta a préposttal, hogy ez az intézmény, mely ezelőtt 70 évvel fennállott, már régen el van törölve. A szövetkezet is szándékozott a prépostnak írni, de utóbb elállt szándékától, úgy vélekedvén, hogy teljesen elegendő, ha a megye az ügyben visszautasítólag felelt. (Goltz-féle matr. 333. l.)

Ugyanezen év nov. 24-én még egy gyűlést tartott az egyesület Iglón Ursinusnál. Miután *Arelt* a 2 arany és 33 denárból álló bírságot lefizette (a fogságot elengedte neki a szövetkezet —), s így a szövetkezettel kibékült, véglegesen felvétetett. — Gáspár Jánost, a ki szintén felvételért folyamodott, a következő gyűlésre utalták.

E gyűlésen megjelentek Felka község küldöttei is, a kik a község megbízásából arra kérték a fraternitást, hogy az *Arelt* ügyére vonatkozó jegyzőkönyvek a ma-

triculából törültessenek. A testvérület elhatározta, hogy semmit sem törül és mindent eredeti alakjában hagy meg. E határozatot a XIII város grófjának közbenjárása sem másíthatta meg. (Goltz-féle matr. 340. l.) — A szövetkezet kérelmére a tisztviselők még egy évre megmaradtak hivatalaikban.

Ursinus Illés temetése alkalmával jun. 17-én Hosz-zutóthy egyik leirata olvastatott fel, melyben a szövetkezettől segílyt kér, minthogy távollétében a hajduk nagyon megrongálták a préposti lakot. A szövetkezet 6 aranyat küldött a prépostnak. (Goltz-féle matr. 337. l.)

1627. nov. 11-én nagyon viharos gyűlés folyt le Zsákóczon Cornidesznél. Mindenek előtt szóba került a *Cornidesz* és *Breyer* közti peres ügy. E perlekedés onnét ered, hogy Breyernek vissza kellett adnia apósának, Cornidesznek azt a homlokszalagot, melyet menyasszonya a lakodalmon viselt. — *Weisz* Tóbiás azzal vádolja Cornideszt, hogy ez őt a két év előtt Poprádon tartott gyűlésen rágalmazta; továbbá vádolja *Sturm* müllenbachi lelkészt, hogy Sturm őt egyik közzétett iratában gyalázatosan rágalmazta. Kijelenti egyuttal a vádló, hogy Sturmnek megbocsát. — Erre a szenior arra az alapszabályra utal, mely szerint az a tag, a ki lakadalmaknál, tánczmulatságoknál vagy beszélgetés közben a világiakkal szemben illetlenül viselkedik, előbb „carcer“-rel, majd pénzbírsággal büntetendő. (Goltz-féle matr. 340. l.) ¹⁰³

Szövetkezeti tagúl felvétellett *Gáspár* János, velbachi lelkész. Jelentkezéseikkel a következő gyűlésre utaltattak: *Horler* Szaniszló iglói, és *Christiani* Pál csötörtök-helyi lelkészek.

A gyűlés megkeresésére a szenior és a conseniorok továbbra is megmaradtak hivatalaikban Cornideszen kívül, a ki sehogy sem akarta tisztségét tovább viselni. Helyét *Peyer* Gergely, nagy-lomniczi lelkész foglalta el.

¹⁰³ Ebből látható, hogy a „carcer“ kisebb fokú büntetés volt, mint a pénzbírság.

Szept. 22-én Szepes-Szombaton *Berger* Jánosnál tartott gyűlésen felvették Horler és Christiani. A gyűlésen szönyegre kerültek a következő ügyek:

Berger visszaköveteli Cornidesztől azt az ezüst serleget, melyet neki akkor, midőn barátságos viszonyban álltak egymással, barátságból ajándékozott. Cornidesz megígérte, hogy a serleget visszaadja, mire Berger megnyugodott. Weisz Tóbiás, bélai lelkész, az ő diakonusa nevében azzal vádolja a müllenbachi lelkészt, hogy az utóbbi nemcsak a bélai diakonust, hanem a szövetkezet néhány tagját is „*Bae-anos*“-nak (= borjúknak) csúfolta. A müllenbachi lelkészt arra ítélték, hogy a diakonust és a szövetkezetet megkövesse. A müllenbachi község továbbá bevádolja Sturn lelkészét (gyakran *Sturm*-nak nevezik), hogy nevezett lelkész igen hanyagúl teljesíti kötelességeit és hogy a község nagyon röstelli, hogy ilyen lelkésze van. A felkai és hunfalvi lelkészek lefizetik a szövetkezettől rájuk szabott 1 aranyból álló bírságot.

Elhúnytak: *Christophori* Mátyás, poprádi lelkész, miután 33 évig Poprádon lelkészkedett, megh. 1626. jun. 26. (Goltz 289. l.).

Ursinus Illés mester, iglói lelkész, meghalt 1627. márcz. 25. (Klein: *Nachrichten*, Pest 1873. 177. l.).

Zabler Péter mester,

szenior 1628. nov. 22.—1630. nov. 13-áig.

Miután *Tamarisci* a Szepes-Szombaton 1628. nov. 22-én tartott gyűlésen lemondott, *Zablert* választották — immár negyedszer — szeniorrá. Conseniorok: a bélai, szepesváraljai és nagy-szalóki lelkészek.

A következő évi nov. 22-én Szepesváralján megtartott gyűlésen, melyre csak néhány tag jelent meg, az ünnepi beszédet a velbachi lelkész tartotta. Az istenítisztelet után arra buzdította a szenior a jelenlevőket, hogy a szövetkezet törvényeit pontosan tartsák meg, egyuttal

dorgálólág felemlítette a távollevőket, a kik megfelelkezve esküjükről távolmaradtak a gyűléstől. Arra inti a tagokat, hogy a szövetkezet rendeleteit a jövőben lelkiismeretesebben teljesítsék.

Sok bajt okozott a szeniornak *Durst*, poprádi diaconus ügye. Durst azzal vádolta főnökét, hogy kath. érzületű. Kiderült azonban, hogy e vád nem egyéb pusztá rágalomnál. Ezért, valamint egyéb nagy vétkeiért felfüggesztette Durstot a szenior hivatalától. De a poprádi község ellenszegült a szenior eme határozatának, és továbbra is megtartotta Durstot. Erre a szenior a XIII város grófjához fordult és Durstnak távoznia kellett. A poprádiak ezután Durst helyébe *Krebs* Bernátot választották.

Menyhért csötörtökhelyi rector hivatalbeli vétkes hanyagságáért állásából elmozdítottatott. Az erre vonatkozó vádiratot a szenior szintén *Beyer* Márton a XIII város grófja elé terjesztette. — Ugyancsak a szeniornak a grófhöz intézett felterjesztésére a szepes-olasziak kénytelenek voltak a veteményes kertet, melyet a község magán czéljaira felhasznált, lelkészüknek visszaadni.

Berzeviczy Péter, gazdag földesúr és nemes ember, vonakodott bizonyos szántóföldek után járó tizedet a hunfalvi lelkésznek kiszolgáltatni. Ezen ügyből hosszadalmas per keletkezett (Goltz-féle matr. 347. l.).

Serpilius János,

leibiczi lelkész; szenior 1630. nov. 13.—1632. nov. 17.

Serpilius már 67 éves volt, midőn az 1630. évi nov. 13-án, Leibiczon tartott közgyűlésen szeniornak választották. Conseniorai voltak: *Horler* Szaniszló Iglóról, *Weisz* Tóbiás Béláról és *Németh* Ferencz. Az utóbbinak helyére, a ki szülővárosába, Lőcsére, mint prédikátor (Concionator) került, Cornidesz Dániel lépett. A gyűlés után a testvérület tagjai szokás szerint közös lakomára

gyültek össze. Ez alkalommal *Schimrach* poprádi lelkész és *Krebs* Bernát nevű diakonusa keményen összekaptak, oly annyira, hogy Krebs késsel keresztül akarta döfni főnökét. Ez a Krebs elzüllött ember volt. Temérdek bajt okozott főnökének, sőt oda vitte a dolgot, hogy Schimrach a plébániából kidobattott (ejectus). A néphez lázító egyházi beszédek tartott, miáltal mindennemű zavargások keletkeztek, *Peschovius* György, a XIII szepesi város grófjára pedig csúf szidalmakat szórt.¹⁰⁴ Üzelmeit végre megsokallták és bilincsre verve Iglóra szállí-

¹⁰⁴ A XVII. század első felében a szövetkezet kebelében a protestantismushoz ragaszkodó lelkészek és azok közt, kik a k r y p t o c a l v i n i s m u s h o z szíttak, elkeseredett küzdelem folyt, melynek következményei a harcot utóbb a világiak soraiba is átplántálták. Az elkeseredés oly magas fokra hágott, hogy nagy becsületsértés számba ment, ha valakit csak „kálvinistának” neveztek is. Egyebek között kivált *Peschovius* György, a XIII szepesi város grófja volt a calvinismus dühös ellensége. Az iglói r. hath. templom könyvtárában van egy könyv, mely egykor az övé volt. Címe: *Joannis Calvinii epistolae et responsa. Quibus interjectae sunt insignium in Ecclesia Dei virorum aliquot Epistolae. Eiusdem J. Calvinii vita a Theodoro Beza Genevensis Ecclesiae Ministro accurate descripta. Index rerum insigniorum. Omnia nunc primum in lucem edita. Genevae, apud Petrum Santandreamum M.D.LXXV.* A czímlapon *Peschovius* György sajátkezűleg a következőket jegyezte föl:

Coenae	Christum	Christus	Chris (Christo)
Adulterinus	Aliud	Aliquibus	Asscisel,
Librorumque	Lingua	Legat	Lector(es)
Veterum	Voluisse	Voluntarie	Volunt
Interpres	Instituentem	Infernum	Interitum
Nullius	Negocium	Negando	Nonnullorum
Vestigia	Vniversalis	Viam	Veluti
Sequens	Synaxis	Salutis	Sancitum esse

Omnia si perdas, Christum servare memento: Hoc conservato sat bene dives eris	Haec est professio Calvini de coena Domini	Hoc tractat idem de Electione et Praedestinatione.
Conscia mens juris nil pendit scoma malorum, Sceptrae indig- nis invidet apta (alta) viris		Nil nisi Calvinum te docet iste liber. Judicium meum de Calvinii epistolis. Tandem bona causa trium- phat, teste bona conscientia. Georgius Peschovius m. p. 1606.

tották. Zabler közbenjárására azonban szabadlára helyeztetett, míg magát igazolja.

Mivel a Szepességen kóborló hajdúk az utazást nagyon veszélyessé tették, a közgyűlést csak 1631. nov. 19-én lehetett megtartani. E gyűlésen, mely Szepes-Olasziban folyt le, Serpilius leköszönt ugyan, de leköszönését nem fogadták el, minthogy a gyűlésre csak csekély számban jelentek meg a szövetkezeti tagok.

A szövetkezetnek nagyon meggyűlt a baja a szepesi káptalannal egy válópör miatt, melyet a fraternitás a szokás ellenére saját hatáskörében intézett el. Ugyanis *Pilleman*, szepes-váraljai lelkész sürgetésére a szövetke-

Balról a címlapon még a következő német verseket írta Peschovius:

„Ein gutt geleitten vnd Recht thun
Krigt bey der Welt gar schlechten Lohn.
Was aber ist Hanns (wenn er) vnrecht schlicht
Wenns gleich Krumm ist, heisst doch Gericht.
Drumb gönns man dem den Ehrenstandt,
Der viel Geldes hat auf dem Landt,
Diss macht ihn geschickt vnd gelehrt
Ob er gleich sonst ist vnbewerth.
Solches sonderlich die erfahren,
So da sindt Freundt, Verfolgt, vnd Arm.
Neben einen guten geleitten,
Darauf maniglich sei beflissen.
Wer dieses bey sich nicht befündt,
Des Marter kein Mensch nie ergründt,
Bis er erhenckt im Brunn ertränkt.“

E mű szövegéhez Peschovius sok marginális jegyzetet írt, ezek közt egy némelyik ugyancsak drasztikus. Így pl. mindjárt a mű elején áll Joannis Calvinii Testamentum 1564. apr. 25-éről. Petrus Chenelatus, civis et notarius Geneuensis, a ki Calvin végrendeletét megírta, azt mondja benne, hogy Calvin (1564.) ápr. 26-án őt — Chenelatust, továbbá „ministros et Concionatores verbi Domini in hac Ecclesia Geneuensi, a kik közt ott volt Beza Tivadar is, magához hívatta. Peschovius a Beza nevéhez a margón ezt a megjegyzést írta: „... a kiról Mylius György doctor, wittenbergi theol. tanár nyilvános előadás közben jelenlétemben és az egész hallgatóság hallatára 1605-ben azt a megjegyzést tette: „Hál' Istennek, hogy Beza az egyháznak amaz átkozott szörnye elpusztult...“ („De quo in publica, praelectione Georgius Mylius Doctor ac Professor Theologicae Facultatis Wittebergae me praesente ac cum toto Auditorio audiente haec verba Anno 1605. in medium protulit: „Laus Deo, quod Beza pestiferum illud Ecclesiae monstrum extinctus est.“ stb. stb.)

zet kimondta *Szegedy* Lajos és *Barbara de Grottendorf* teljes elválását, egyúttal megengedte *Krebel* János szepesváraljai ezüstművesnek, hogy Borbálát nőül vehesse. Erre *Pázmán*, esztergomi érsek kiközösítette a szövetkezetet, kivált pedig Zabler Péter mestert, az V szab. kir. város superintendensét és löcsei plébánost, továbbá *Serpilius* János szeniort és *Pilleman* Jánost, azért, mivel a fentemlített házascfelek az ő hívei voltak. A kiközösítési oklevél felolvasása (tót nyelven) decz. 19., 22. és 27. napján történt a szepeshelyi székesegyházban.

A szövetkezet 1633. február utóján Bélán az említett válópör ügyében gyűlést tart s elhatározza, hogy *Lubomirsky*hoz azon kérelemmel fordul, hogy a káptalannal szemben a szövetkezet pártját fogja. Igen jellemző, a mi ezzel kapcsolatban a *Codex seu Tabulae Accepti*-ben (130. l.) olvasható: „mivelhogy azonban nem illő dolog, a hatalmasok és a nagy urak palotáiban üres kézzel megjelenni: „mert bizony ha üres kézzel jössz, Homéros, odább is állhatsz“ (quippe si nihil attuleris, ibis, Homere, foras) a szövetség elhatározta, hogy Lubomirskynak 100 arany összeget ajándékuul küld.“ Ezt az ajándékot *Milleter* János, a XIII. szepesi város grófja kézbesítette Lubomirsky herczegnek, a ki akkoriban Wischnitzben lakott. Az ajándékot a herczeg állítólag örvendve fogadta s meg is ígérte pártolását. (*Codex* stb. 129. 130. l.) E válópört utóbb 1633. márcz. 22-én a szepesváraljai és olaszi hatóság közbejöttével elejtették. (Goltz-féle matr. 370. l.)

Az 1632. nov. 17-én Lőcsén megtartott gyűlésen tagokul felvétettek: *Viti* Mátyás, nagy-szalóki, *Schellius* György, müllenbachi és *Christophori* János, illésfalvai lelkészek. A káposztafalvai lelkészek a következő gyűléshez utasítottak. *Serpilius* lemondott ugyan, de a tagok felszólítására még egy évig viselte tisztjét. Consenioroknak választattak: *Horler*, *Pilleman* és *Christophori* (Goltz-féle matr. 365. l.).

Elhúnyt: *Prausnicer* Mátyás, odorini lelkész, ugyanott 1631. aug. 25. (L.: Pars Aestiva Ev. Dominicalium stb. ab Aegid. Hunnio etc. Wittebergae 1596. cz. mű bekötési tábláján lévő egykorú feliratot az iglói r. kath. templom könyvtárában.)

Zabler Péter,

szenior 1633. nov. 17.—1634. nov. 2.

Az 1633-ik évi nov. 17-én Iglón tartott gyűlésen Zabler immár ötödízben választatott szeniorrá. A szövetkezetbe felvétettek: *Gera* János káposztafalvi és *Lányi* János odorini lelkészek. Felvételre jelentkeztek és a következő gyűlésre utasítottak: *Barányi* Pál és *Eisdorfer* Mihály, velbachi lelkész. — A gyűlés továbbá határozatilag kimondja, hogy a hunfalvi lelkészt engedetlensége és a gyűléstől való gonosz szándékú (malitiosa) elmarádása miatt hivatalától addig megfosztja, míg meg nem javul. Minthogy a nevezett lelkész a szeniornak szavát adta, hogy megjavul, egyelőre nem függesztetett fel hivatalától.

Az 1634. jun. 27-én Káposztafalván tartott gyűlés tagúl felveszi *Barányi* Pált, de a ruszkinóczy, valamint a velbachi lelkészt, — emezt immár másodízben — a jövő közgyűlésre utasította. — Tárgyalás alá került a felkai lelkész ügye, a ki a svábóczy lelkész menyegzője alkalmával iszonyú módon káromolta az Istent. A szövetkezet ezért fogságra és 10 arany pénzbírságra ítélte. A nevezett lelkész azonban a világi forumhoz, azaz a lublói várkapitánysághoz felebbezett. Ebből per keletkezett, mely a szövetkezetnek sok kellemetlenséget és vesződséget okozott. Abban a hiszemben, hogy e per a felkai lelkész javára fog eldőlni, *Berger*, a ki magát szintén sértve érezte, a lublói vár alkapitányánál közbenjárt és hogy őt a felkai lelkész ellen tüzelje, 40 frt árú ütőórát ajánlkozott neki. De az alkapitányt nem lehetett megvesztegetni és a szövetkezet vesztette el a pert. A tanúk kihallgatása és az eljárás befejezése után az alkapitány

kihirdette ítéletét, mely szerint a szövetkezet visszaadja a 10 aranyat, melyben a lelkészt elmarasztalta, Berger pedig az alkapitánynak fizetendő 100 frtnyi bírságra ítélte. (Goltz-féle matr. 379. l.)

Az 1634-ik évi nov. 2-án Ménhárdon tartott gyűlés végre fölvette a szövetkezetbe *Eisdorfer* Mihály velbachi lelkészt, miután a csötörtökhelyi lelkésztől bocsánatot kért azon rágalmakért, melyeket ellene könnyelműen terjesztett. A szenior továbbá rásütötte *Serpiliusra*, a leibiczi lelkészre, hogy Calvin tanaihoz szít. Egyuttal komolyan inti, hogy hagyjon fel a Calvin szellemében írt hitágazat-tan tanításával. Serpilius ezt azonban kereken megtagadta s így a szövetkezetnek sok kellemetlenséget, kiadást és haszontalan munkát szerzett. — A gyűlés végén Zabler könnyes szemmel leköszönt a szeniorságról, mely — úgymond — neki a szövetkezet tagjai közt annyira elharapózott viszálykodások és hercze-hureczák miatt sok keserűséget okozott. (Goltz-féle matr. 384. l.)

Elhunyt: Fabri Lőrincz, ruszkinóczi lelkész 1633-ban. Fabri, a ki Ruszkinóczon 43 évig lelkészkedett, 1631-ben *Serpilius* János, gyóntató atyja előtt ünnepélyesen elvetette Calvin tanát. (U. o. 375. l.)

Cornidesz Dániel,

zsákóczi lelkész; szenior 1634. nov. 2.—1636. nov. 19.

Leköszönvén Zabler, a következők jelöltettek ki a szeniorságra: *Pileman*, *Cornidesz* és *Christiani*. Megválasztották — első ízben szavazó czédulákkal — *Cornideszt*, a ki nagyon vonakodott ugyan a szeniorságot elfogadni, arra hivatkozva, hogy 80 év óta mindenkor csak a XIII város lelkészei sorából kerültek ki a szeniorok, — végre mégis elvállalta a tiszte. Conseniorokká lettek: *Berger* és *Christiani*, a harmadikat, *Viti* Máté, nagylomniczi lelkészt, maga a szenior kérte ki magának.

Roppant sok vesződséget okozott a szeniornak a

fraternitás körében egyre terjedő calvinismus. 1635. bőjt közepén a Leibiczra külön e célra kiküldött biztosok kijelentették, hogy Serpilius a magahíveit Calvin tanára oktatja. A bizottság meg is fosztotta őt nyomban plébániájától és a lublóí várban fogságra vetette. A szövetkezet minden úton-módon törekedett Serpiliust a fogságból kiszabadítani, de sikertelenül. Lublóról Wisniczbe (Lengyelország) vitték őt, a hol 6 hétig fogva tartották. Egész vagyonát lefoglalták s elárverezték. Viszszajövéen Leibiczra, magánházban lakott. (Goltz-féle matr. 390. l.)

Az 1635. évi nov. 7. Müllenbachon tartott gyűlésen felvételre jelentkezett *Leibicz* Izrael, bélai diakonus és választott hunfalvi lelkész. A kérelmezőt elutasították, mivel nem bírta meghívó levelét bemutatni s mint-hogy azonkívül szimóniáról is vádolták. Ügye elnapoltatott. — Továbbá előadja a szenior, hogy az illésfalvi lelkész, hazajövet a lőcsei országos vásárról, nejét és a községi rektort szörnyű módon bántalmazta stb. A gyűlés hivatalvesztéssel büntette volna, ha ügyében Zabler, lőcsei lelkész és superintendens nem szólalt volna fel. — Az odorini lelkész saját híveit gorombán káromolta és gyalázta, miért is megindították ellene a vizsgálatot *Nonenszky* Péter, szepesi várnagy, a szenior, továbbá a csötörtöki és káposztafalvi lelkészek részvétele mellett. A vizsgálat sokkal több kompromittáló adatot derített ki, mint a mennyit a vádirat tartalmazott. Egyébiránt az ügy eldöntését a szövetkezetre bízták. — A gyűlés végén leköszönt Cornidesz, de a szövetkezet sürgetéseire egyelőre megtartotta tisztjét.

Az 1636. jun. 29. Bélán tartott gyűlésen előbb tárgyalás alá került a széltől megütött *Weisz* bélai lelkész helyettesítési ügye. — Erre sorra került egy igen botrányos tett, melyet *Pilczey* Gálos, ruszkinóczi lelkész elkövetett. Ugyanis *Pilczey* egy ízben Christophori, illés-

falvi lelkészszel Iglón poharazás közben összeveszett; majd neki dühödve, egy sárgaréz-tányért fejéhez vágott Christophorinak és súlyosan megsebesítette. Pilczeyre vonatkozólag olvassuk a Goltz-féle matriculában, hogy a nevezett napon holt részegen egy emelkedettebb helyről a csőcselékhez beszélt, oly dolgokat emlegetve, melyek még kevésbé művelt embereket is fellázíthattak stb. Ezen és sok más botrányos tettei miatt kimondta a szövetkezet, hogy Pilczey, mint veszedelmes egyén, az egyesületből kizárassék. Azonban a szepesi vár praefectusa erősen pártfogolta Pilczeyt és kijátszotta a szövetkezet határozatát. Végül határidőül egy év tűzetett ki, mely alatt Pilczeynek ott kellett hagynia plébániáját. Továbbá előadja a senior, hogy *Lányi Jónás* teljesen az alchimiára adja magát, az istenitiszteletet elhanyagolja, neje örökségét eltékozolja s azért örökös békétlenségben él vele. Minthogy Lányi ismételt megintés daczára sem akart felhagyni az alchimiával, börtönre ítéltetett. Minthogy végül *Leibiczter* Izrael, hunfalvi lelkész. a szimónia vádjától nem tudta magát tisztázni, a szövetkezetbe való belépést újra megtagadták tőle. (Goltz-féle matr. 393—395. l.)

Elhunytak: *Corvinus* János 1635. febr. 14-én Hunfalván. A temetési szertartást *Viti* Máté, nagy-lomniczi lelkész végezte ugyanazon év hamvazó szerdáján, nyolczadnapra Corvinus halála után. Corvinusról, a ki 25 évig és 8 hónapig lelkészkedett Hunfalván, a Goltz-féle matr. feljegyezte, hogy borivásra adta magát, a szentségeket nagyon felületesen szolgáltatatta ki stb., végül, hogy a legnagyobb szegénységben halt meg.

Reinmann Márton. megh. 1635. nov. 25. Felkán, a hol 1619 óta lelkész volt, (*Gesch. d. evang. Gem. Felka* 1872. 11. l.)

Pileman János,

szepesváraljai lelkész; senior 1636. nov. 19.—1640. nov. 21.

Jeligéje: *Soli Deo Gloria.*

A Svábóczon tartott gyűlésen felvétellett *Hellner. Sturm*, a ki a calvinismus gyanújában állt és ezáltal a

szövetkezetnek igen sok galibát okozott, kibékült a fraternitással, de kénytelen volt 10 drb Joakim tallért bírságul lefizetni. *Cornidesz* Dániel szenior látván a viszálykodások özönét, mely a szövetkezetben napról-napra növekedett, ott hagyta a gyűlést s végleg ki akart lépni a szövetkezetből. Ekkor választatott a berlini származású *Pileman* egyhangulag szeniorrá. A conseniorokra nézve a szövetkezet *Zabllerrel* tanácskozott, mire a szenior *Tamarisci* Istvánt, *Erythraeus* Tóbiást és *Gera* Jánost választotta consenioroknak. Erre átvette a szenior a pénzládát, a pecsétet, a hivatalos iratokat stb.

Az 1638. nov. 18-án Leibiczon tartott közgyűlésen a szövetkezeti tagok az öreg *Cornidesz* szenioron kívül teljes számmal jelentek meg. A díszbeszédet *Lachnosareo* Mihály, pálmalfvi lelkész mondotta. *Reich* fölvételre jelentkezik, de a következő gyűlésre utasíttatik.

1638-ban a domanyóczyi templom a kath. plébánia és hitközség birtokában volt; Káposztafalván a katholikuskok visszanyerték a templom szentélyét, Csötörtökön meg a sacellumot. (Lásd Gravamina 1637/8.)

A következő év nov. 17-én Poprádon *Sturmnál* tartott közgyűlés alkalmával *Reich*, szepesolaszi lelkész, felvételre a szövetkezetbe, *Heinrici* pedig a következő gyűlésre utasíttatott. Egyébként e gyűlésen csak csekélyebb jelentőségű ügyek kerültek szőnyegre, melyeket szerencsésen el is intéztek. A szenior leköszönését nem fogadták el.

Az 1640. évi ápr. 12-én Leibiczon tartott közgyűlés *Serpilius* Illés, szepes-szombati rector ügyét tárgyalta. Ezt a férfit a leibicziak lelkészük akarata ellenére választották rectornak. A lelkész azért nem volt hajlandó őt elismerni, mivel ezt az állomást már a késmárki lelkésznek ígérte oda. Továbbá avval vádolja a leibiczi község lelkészét, hogy *Olmüczser* nevű bírójukat „semmirekellőnek“, „kálomista lurkónak“ nevezte és egy ízben részegen lépett

a szószékre. Ezt az ügyet egyébként békés úton intézték el. (Goltz-féle matr. 412. l.) Ugyanezen év aug. 24-én újra tartottak gyűlést Leibiczon, mely alkalommal az ottani lelkész azon váddal állt elő, hogy a város bírása az új szószéket mindaddig vonakodik a használatnak átadni, míg a lelkész 50 frtot le nem fizet stb. Kölcsönös bocsánatkéréssel csakhamar kiegyenlítették az ügyet.

1640. nov. 21-én Velbachon *Eisdorfer* házában gyűltek össze a szövetség tagjai. Felvételik Heinrici Márton, szepes-váraljai lelkész. A jövő közgyűlésre utasítatnak: Tamarisci müllenbachi, és *Haas* másképp Praetorius György, pálmfalvi lelkészek. Nem jelentek meg a felkai, leibiczi, poprádi és durándi lelkészek, a miért is 3 drb Joakim tallér bírságra ítéltettek. -- A leibiczi bíró, a ki annak idején Velbachon rector volt, bepanaszolja az ottani lelkészt, hogy a rectorság fejében járó díjat nem fizette meg neki. A lelkészt a gyűlés oda utasítja, hogy a bírónak a neki járó tartozást, azaz 4 drb. birodalmi tallért, 3 frtot és 2 mérő árpát, kiegyenlítse. (Goltz-féle matr. 418. l.)

Elhunytak: 1637. nov. 20. *Barányi* János szepes-olaszi lelkész. Helyébe *Reich*, volt kassai lelkész jött.

1638. ápr. 14-én megh. *Vah* Sempronius, szepes-váraljai lelkész. Helyébe *Heinrici* Mártont választják, a ki Bregában száműzetésben élt. Hivatalát jun. 27-én foglalta el.

Ugyanezen év június 3-án elhunyt *Weisz* Tóbiás bélai, és szept. 9-én *Barányi* Lénárt, svábóczi lelkész.

1639. okt. 15-én megh. *Berger* János, szepes-szombati lelkész és nov. 17-én *Cornidesz* Dániel, zsákóczi lelkész. Helyébe *Gruber*, müllenbachi lelkész jött, ezt pedig hivatalában *Tamarisci* Dániel, szepes-olaszi diaconus követte (Goltz-féle matr. 410. l.).

Horler Szaniszló,

iglói lelkész; szenior 1640. nov. 21. — 1644. nov. 17.

Miután Pileman senior az 1640. nov. 21-én Velbachon tartott közgyűlésen a szeniorságról lemondott, helyébe a lőcsei születésű *Horlert* választották meg. Conseniorokká

lettek ezúttal *Erythraeus* Tóbiás durándi, *Geranj* (igy) János káposztafalvi és *Baranina* (igy) Pál, svábóczi lelkészek.

Ugyanezen évi nov. 19-én a szepes-szombati plébániába beiktatták a Felkáról meghívott *Arelt* lelkészt. Már néhány hét múlva, azaz decz. 21-én *Praetorius*, pálmafavi lelkész, a ki akkor még be sem lépett a szövetkezetbe, Felkán próbaszónoklatot tartott és megválasztását a szenior tudtán kívül el is fogadta. Ez az eset, hogy Praetorius oly gyorsan a megüresedett plébániát elnyerte, a fraternitás körében nagy feltűnést keltett. Praetorius helyébe bizonyos ifj. *Polay* Jakab jutott, a kiről a matricula azt jegyzi meg, hogy hirhedt baromtolvaj (abigeus) volt. Midőn ezt *Csáky*, Pálmafalu földesura megtudta, rögtön elcsapta őt. Erre a község ápr. 12-én *Gniesner* Dániel béalai diaconust egyhangúlag megválasztotta lelkésznek és nov. 17-én beiktatta őt lelkészi hivatalába. Ugyanezen évi jun. 17-én Csáky István gr., a XI város földesura, a mely városokhoz Káposztafalu is tartozott, *Lányi* Jónás lelkészt az ellene felmerült számos panasz miatt hivatalától rövid úton elmozdította. A gyűlés végén előadja a szenior, hogy Csáky gr. gyóntató atyjával a káposztafalvi templom főoltárát a kath. istenitisztelet céljaira rendeztette be. Ehhez a következő fohászkodást csatolja a matriculában: „O supra astra . . . Deus, hoc vides, et pateris? exurge in auxilium (Goltz, 422. l.).“

Az 1641. évi nov. 20-án Szepes-Olasziban Reich lelkésznel tartott gyűlés a szövetkezet tagjai közé sorozza *Tamarisci* Dánielt azon föltétel alatt, hogy a nevezett lelkész jövőben a törvényeknek megfelelő életmódot fog folytatni és semmi szín alatt meg nem fogja engedni, hogy a tanítónak pálinkát (crematum) vigyenek az iskolába. Haan Györgyöt a jövő gyűlésre utasították. *Luccas* András, odorini lelkész, komoly megróvást kapott, a miért ott a szenior tudtán kívül próbaszónoklatot tartott stb. Gniesner Dániel, pálmafalvi lelkészt felelősségre vonták, hogy lel-

készsze való megválasztása alkalmával a parasztoknak elengedte a gabonátized negyedrészt. Gniesner avval védekezett, hogy a falu bírása cséplőket állított a csűrbe és lefoglalta a gabonát. Ehhez a szenior a következő megjegyzést írta: „En tibi lubricam Rusticorum fidem: verbo multa, rē nihil praestantium.“

1642. márcz. 18-án a leibiczi hitközség panaszt emelt a szeniornál a maga lelkésze: *Hellner* ellen, hogy ő „Ein Trunkenbold vnd weinsäufer“, hogy kötelességei teljesítésében nagyon hanyag stb. E panasz az április 20-án Leibiczon tartott ülésen került tárgyalás alá. A szövetkezet vádlottat 1) fogságbüntetésre, 2) pénzbírságra ítélte; továbbá 3) arra, hogy a hitközségtől bocsánatot kérjen. 4) A vádlott köteles oly tartalmú kötelezvényt kiállítani, hogy azontúl tisztességes életmódot fog folytatni. *Hellner* bűnösége tudatában mindenbe beleegyezett. De a leibicziak nem elégedtek meg ezzel. A lublóí vár kapitánya erre az ügyre vonatkozólag kimerítő jelentést követelt a szeniortól. A szenior ezt a jelentést, mely Iglón, 1642. ápr. 13. kelt, el is küldte. Ebben ki van mutatva, hogy mindaz, a mivel *Hellner*t vádolják, való igaz; egyebek közt megemlíti a szenior, hogy *Hellner* a litániát nem végzi, keresztelésnél egy némely imát kihagyogat, azonfelül, hogy iszákos stb. E jelentés folytán az alkapitány *Sapilius* Kristóf, krakói kanonokot a vizsgálat megejtésével bizza meg. A kanonok, illetve a kiküldött bizottság, melynek elnöke a kanonok volt, csakhamar meggyőződött, hogy *Hellner* azokat a vétkeket, melyekről vádolják, tényleg elkövette. Erre *Hellner* a bizottságnak máj. 21-én kelt ítélete folytán állásától felmentetett. *Hellner*ről azt jegyzi meg a szenior, hogy ő magát „fejedelmi papnak“ („fürstlicher Pfaff“) nevezte. Helyébe 1642. aug. 14-én Viti Máté jött (Goltz-féle matr. 427. l.).

A testvérület 1642. nov. 13-án Ruszkinóczon *Pilczey* Gálosnál ülést tartott. Felvétetik Gniesner Dániel véglege-

sen, ellenben Luccas András csak feltételesen. Fabinyt a jövő gyűlésre utalták. A felvételre jelentkező *Pilemant* elutasítja a gyűlés azon megintéssel, hogy theológushoz méltó életet éljen. *Günther* András, malduri lelkésznek, a ki 1642. nov. 7. nagy-lomniczi lelkésznek választatott, azt tanácsolja a testvérület, hogy a plébániát el ne fogadja, minthogy a földesurak, mint a nagy-lomniczi templom kegyurai, választása iránt nem tudnak megegyezésre jutni s meg fogják tőle a tizedet vonni (Goltz-féle matr. 430. l.).

Az 1643. évi nov. 19-én Leibiczon tartott közgyűlés, melyen az összes tagok megjelentek, a szövetkezetbe veszi *Pilemant* és *Fabinyt*. Az előbbi megfogadta, hogy tisztességes életmódot fog folytatni. *Günther* és Hertel a jövő gyűlésre utaltattak. Viti Máté felelősségre vonatott, a miért a Calvin tanához szító Serpiliusnak az oltári szentséget szolgáltatta. Viti azzal mentegetődzött, hogy Serpilius tévedéseit — errores — ő előtte beismerte és az oltári szentség tanára nézve „velünk“ (protestánsokkal) egyetért.

Heinrici (Henrik) szepes-váraljai lelkész helyébe, a ki eperjesi plébánosnak választatott és 1643. jul. 1-én el is távozott Szepes-Váraljáról, *Windisch* János, löcsei tanító választatott meg. Beiktatása decz. 15-én ment végbe. Miután a csötörtöki plébánia immár egy évnél tovább betöltetlen maradt, végül 1643. ápr. 28-án *Wachsmann* Bertalan, eddig topporezi lelkész, választatott csötörtöki plébánosnak.

Elhúnytak: 1641. szept. 26-án megh. *Pilemann* János, bélai lelkész, eltemettetett okt. 1-én; a temetési szertartást Zabler Péter végezte. Utódja lett a durándi lelkész, *Erythraeus* Tóbiás. — *János* Gáspár, illésfalvi lelkész helyére, a ki 1641. szept. 30-án halt meg, 10 árvát és feleségét nagy inségben hagyva maga után, Fabiny Dániel, eddig ménhárdi diaconus jött. *János* (Jánoschi) temetése alkalmával a gyászbeszédet *Christiani* Pál, csötörtökhelyi lelkész mondotta (Goltz-féle matr. 428. l.).

1642. ápril 12-én elhúnyt a most említett csötörtökhelyi lelkész. A temetést *Har* György, filiczi lelkész végezte. Minthogy

halála után az elhunyt özvegye és utódja közti osztozkodás kérdése a szövetkezet egyik ülésén szóba jött, a gyűlés olyképen döntötte el a dolgot, hogy az elhunyt utódja a tized $\frac{3}{4}$ részére tarthat igényt, az özvegye pedig csak $\frac{1}{4}$ -re. Ezen osztással azonban *Fron* Menyhért, Szepesvár számtiszte (rationista) nem volt megelégedve és az ügyet Csáky gr. elé terjesztette, a ki mint kegýúr következöleg ítélt: „Viduam Ecclesiae unquam praeuisse, ad proinde decimas ad se non spectare (Goltz-féle matr. 434. l.).“

1643. jan. 4-én megh. *Tamarisci* Dániel, müllenbachi lelkész. A temetést Heinrich mester végezte. Helyébe a község a szenior tudtán kívül *Hertel* Illést hívta meg Poroszországból és be is iktatta máj. 23-án. Hertel utazási költségeit a sajátjából fedezte, a mi akkoriban szokatlan volt, mert az illető község tartozott a megválasztott plébánosnak megtéríteni az utiköltségeket. Ez az eset nagy feltűnést keltett. „O rusticam gentem!“ Így kiált fel a szenior a matriculában.

1644. aug. 14-én megh. Hans, máskép Praetorius György, felkai lelkész (Goltz 439. l.).

*

Az 1643-ik év súlyos csapásokat mért a Szepességre. A szerte barangoló hajdúk nagyon veszélyeztették a közbiztonságot. A lelkészek nagyobbára otthagyták plébániáikat és nagyobb községekbe vonultak, hogy életüket megmentsék. A termést versenyt pusztították Rákóczy hadai és a császári seregek is, kivált ott, hol táborba szálltak. Így történt egyebek közt Szepes-Váralján, Iglón és Svábócson. Ezen időben Hosszútóthy, szepesi prépost, Podolinban tartózkodott. Jószágait a hadak pusztították és Hosszútóthy ennek folytán igen szorúlt helyzetbe jutott. Ekkor a prépost a fraternitáshoz fordúlt és szalmát, meg zabot kért. A szövetkezet okt. 17-én két egyesületi tagot küldött Podolinba azon ígérettel, hogy a székdíjat okt. 28-án fizetik meg, de szalmát és zabot nem adhatnak, mivel csüreik üresen állnak (Goltz-féle matr. 440. l.).

Erythraeus Tóbiás,

bélai lelkész; szenior 1644. nov. 17. — 1647. nov. 21.

Jel ígéje: Meta mali, lux ista, precor, sit ut ultima nostri,
Primaque perpetui, meta sit ista boni.

A szepes-durándi születésű *Erythraeus* a Bélán tartott gyűlésen választatott szeniorrá. Conseniorokká lettek: Viti Máté leibiczi, Gera János káposztafalvi és Leibiczer Izrael, hunfalvi lelkész.

Sturnius Lublówár alkapitányánál bepanaszolja a szövetkezetet, hogy az jogtalanságot követett el. Ezen ügyről a szövetkezet a préposttal tanácskozott, a ki azt tanácsolta, hogy *Sturnius*t felelősségre vonják. Erre a szövetkezet tartott is gyűlést Zsákóczon, de *Sturnius* ott nem jelent meg. Ennek folytán az 1645. jan. 3-án Durándon tartott gyűlésen a szövetkezet 14 vádpont alapján kimondja, hogy *Sturnius* a szövetkezetből kizáratik. *Sturnius* most a XIII szepesi város grófjához fordult, a ki azt tanácsolta a szövetkezetnek, hogy *Sturnius*t rehabilitálja. A szövetkezet eleinte vonakodott, végre mégis engedett az alkapitány unszolásának s 1645. febr. 2-án, miután *Sturnius* a szövetkezettől bocsánatot kért, újra felvette a fraternitás kebelébe. De a szövetkezet kénytelen volt *Sturnius*nak kiadásai fejében 15 birod. tallért megfizetni. Ez Lublówárában történt, mely alkalommal az alkapitány a szövetkezet tagjait fényesen megvendégelte. De midőn az ebéd végén *Arelt* el akart távozni, visszatartóztatta őt az alkapitány és börtönbe záratta, mivel *Arelt* egy alkalommal a várőrség egyik katonáját Szepes-Szombatban bántalmazta. A jelenlevő lelkészek hiába jártak közben. *Arelt* a börtönben maradt. Hiába hozta fel a szenior több ízben, hogy a szövetkezet *Arelt*et e miatt már megbüntette fogházzal és pénzbírsággal, *Arelt* az egész börtön át bezárva maradt. Csak a szepes-szombatiak ismételt kéréseire s miután 50 aranyat lefizettek, bocsátotta őt szabadon az alkapitány (Goltz, 447. l.).

1646. ápr. 16-án Káposztafalván tartották a gyűlést Gera házában. Az ünnepi szónoklatot *Sulcovius*, müllénbach-i lelkész tartotta. Ez alkalommal felvételre *Windisch* János szepes-váraljai lelkész, nemkülönben *Binner* Vidor Ernő szepes-szombati, továbbá a felkai, hunfalvi és a müllénbach-i lelkészek, mindannyian az eskü letévése után. A velbach-i lelkészt a jövő gyűlésre utalták, a svábóczit megvégre fölvetették. Miután a kiadásokat és bevételeket megvizsgálták és egy házassági ügyet letárgyaltak, a szenior

bezárta a gyűlést. Az erről szóló jegyzőkönyvhöz a matrikulában a következő verspárt csatolta :

*Optime successor, tua coepta Jehova secundet,
Si nondum, expertus, experiare licet.*

Tobias Erythraeus, m. p.

1646. nov. 8-án Poprádon, *Günthernél* tartatott a gyűlés. Felvétetik *Hellner*, nagy-szalóki lelkész. Kivételkép első ízben felvétetik *Sarevucius* Mátyás, iglói lelkész és *Peschovius*, a ki írásbelileg kérelmezett a felvételért, minthogy betegsége miatt személyesen meg nem jelenhetett. *Niesz* Lőrincz, csötörtökhelyi és *Fleisch* Menyhért, illésfalvi lelkészek a következő gyűlésre utasítottak. Felvételre jelentkeztek továbbá az odorini és a velbachi lelkészek. Végül megrótták a hunfalvi lelkészt, minthogy az ottani bírónál jegyzői teendőket végzett.

Az 1647. évi márcz. 19-én Zsákóczon tartott értekezlet *Vazul*, svedléri lelkész ügyét tárgyalta. Ez ugyanis a szenior tudta és beleegyezése nélkül elfogadta a poprádi plébániát. A szövetkezet mindent elkövetett, hogy a választást a jelzett oknál fogva megsemmisítse, de sikertelenül. *Vazul* Poprádon maradt.

Az 1647. évi jul. 19-én Müllenbachon, *Solcovi* Sámuelnél tartott közgyűlés alkalmával az isteni tiszteletet *Bielik* Simon, hunfalvi lelkész végezte. Felvétetett *Reisz* Lőrincz, csötörtöki lelkész, azon kikötéssel, hogy nem köteles diaconust tartani, mivel a diaconus fizetésére szánt jövedelmek idegen kézre kerültek. Miután végül *Peschovius* Dániel igazolta magát, hogy miért távozott Nagy-Szalókról Iglóra diaconusnak, fölvetetett a szövetkezetbe (*Goltz*, 453. l.).

Elhúnytak: *Tamarisci* István, ménhárdi lelkész, megh. 1645. jul. 5., a halotti beszédet *Leibicz* Izrael, hunfalvi lelkész tartotta (*Moler-féle matr.* 940. l.).

Aug. 15-én megh. *Horler* Szaniszló iglói lelkész. A halotti beszédet a plébániában *Samselius*, pálmfalvi lelkész, a tem-

plomban meg *Arelt*, szepes-szombati lelkész tartotta. A temetés aug. 19-én ment végbe.

Aug. 22-én megh. *Reich* Joakim, Szepes-Olasziban.

Aug. 28-án megh. *Arelt* Gergely Szepes-Szombatban. Areltről és Sturniusról azt olvassuk a matrikulában, hogy Horler életére törtek.

Szept. 11-én megh. *Hertelius* Ezsaiás (Illés?) Felkán. E lelkész még csak februáriusban jött Müllenbachról Felkára.

Szept. 22-én megh. *Schelichius* György, Zsákócson (Goltz, 446. l.).

Szept. 23-án hirtelen halállal múlt ki *Zabler* Péter. A halotti beszédeket *Kraut* és *Fleisch* mondották. Temetésén a pestis miatt csak nagyon kevesen jelentek meg (Moler 940. l. és Goltz 446. l.).

Szept. 27-én megh. *Goltz* Joakim, Roxon.

Okt. elején meghaltak: *Barányi* János Matheócson és *Barányi* Pál Svábócson.

Az 1645. évben meghalt valamennyi diaconus a Szepességen, a bélai diaconus kivételével (Goltz, 447. l.).

Az 1645. év egyike a legsiralmasabb éveknél, melyeket valaha a Szepesség látott. Nem elég, hogy a szerte kóborló hajdúk a legiszonyúbb kegyetlenségeket követték el s tüzzel-vassal pusztították a megyét, de fellépett a *fekete halál*, mely ezrivel döntötte sírba a lakosságot. Pünkösd előtt Leibiczon szedte áldozatait, majd Iglón, Lőcsén, Ménhárdon, hol Tamarisci lelkész, felesége, fia és diaconusa meghalt.

1646. decz 15. megh. *Leibicz* Izrael, ménhárdi lelkész (Moler 940. l. és Goltz 452. l.). A halotti beszédet *Helner* János, nagy-lomniczi lelkész tartotta. Halála után híre járt, hogy szolgálója mérgezte meg (Goltz 452. l.).

Windisch János mester,

szepes-váraljai lelkész; szenior 1647. nov. 21.—1651. nov. 15.

A lőcsei származású *Windisch* a nagy-lomniczi gyűlésen választatott szeniorrá. Conseniorok: *Helner* János nagy-lomniczi, *Gera* János káposztafalvi lelkészek. Felvettek: *Klisch* Menyhért illésfalvi és *Roth* Jakab, pálfalvi lelkészek. *Roth* Tóbiás poprádi lelkészt a jövő közgyűlésre utasították.

Kalkstein Sámuel és *Liebier*, bélai polgárok bepanaszolják *Püllmann* János durándi lelkészt, hogy oly nyilatkozatokat tett a bélai polgárokról, melyek reputációjukat lerontják. Püllmann azzal védekezett, hogy azokat a dolgokat csak tréfából mondta. Mindamellet 1) fogházra, 2) a bíró és a szenátorok megkövetésére ítéltetett, 3) pedig komolyan megintetett, hogy jövőben ilyen tréfáktól óvakodjék. Végül tárgyalták az illésfalvi, velbachi és hunfalvi lelkészek tizedügyét. Ugyanis az elsőnek *Thököly*, a másodiknak *Mérey* és a harmadiknak *Szömsey* (így) tagadta meg a tizedet. Abban állapodtak meg, hogy az ügyet a prépost elé terjesztik (Goltz-féle matr. 459. l.).

1648. júl. 21-én értekezletet tartottak Lőcsén. A tárgyalás második pontjánál egy rendkívüli eset került szónyegre, mely eddig a szövetkezet körében elő nem fordult. Ugyanis *Schlegel*, theologiai tudort oly föltétel alatt hívták meg Lőcsére lelkésznek, hogy a szövetkezetből kilépjen. Midőn erre nézve Schlegelt kérdőre vonták, az V szab. kir. város zsinatára és a lőcsei hatóságra hivatkozott, mely őt a szövetkezeti tagságtól eltiltotta.

Midőn Schlegel lelkészsze választatott, az általa végzendő lelkészi kötelmek megállapítása a község lakói között sok viszályt keltett. A lőcsei krónika 442. lapján erre vonatkozólag ezt olvassuk: „... ezért (1653) júl. 17-én még a következő pontok közöltettek Schlegel doctor úrral: 1) hogy a templomi- és iskolaszolgákat, miként szokásos, pontosan fizesse, 2) hogy a templomba, kivált az ünnepélyes istenitiszteletre szorgalmasan eljárjon és a szentség kiszolgáltatásánál segédkezzék stb.; végül a doctor úr csak 14 napi határidőt kért; ezt engedélyezték is, mire ez az ügy is mindannyinak a megelégedésére be lett fejezve.“¹⁰⁵

¹⁰⁵ „Darum ist den 17. Julii (1653.) dem Herrn Doctor Schlegel noch folgende Puncta vorgeschlagen worden: 1. dass er die Kirch- und Schulbedienten, wie bräuchlich, richtig bezahlen wolle und solle, 2. fleissig in die Kirche absonderlich in die Hochmess gehen und das

Minthogy a szövetkezet a prépostot a tizedügyre vonatkozólag felkérte, hogy információkat szerezzen, a prépost abbeli kérdéseire, hogy miért vonakodik Thököly, kath. vallású nemes ember létére az illésfalvi lelkésznek, — Csáky gróf, szintén kath. vallású, a velbachi lelkésznek e tizedet adni: illetékes helyről azt a felvilágosítást kapta, hogy ezzel a XXIV város lelkészei nem rövidítették meg, mivel az 1647-iki XI. t.-czikk megtiltja, hogy katolikus ember evang. lelkésznek adjon tizedet. (Goltz, 461. l.)

1648. nov. 5. közgyűlés Iglón. Az istenitisztelel előtt arra figyelmezteti a szenior a szövetkezet tagjait, hogy épen száz éve, hogy a Confessio XXIV Reg. Past. Pozsonyban a király elé terjesztetett. — Ünnepi szónok Gera János, káposztafalvi lelkész volt. A plébánia-lakban a szenior beszédet intézett a szövetkezeti tagokhoz, melynek folyamán egyebek közt ezeket mondta: „Hálát adtunk az Istennek azon mérhetetlen kegyelemért, hogy, bár majdnem az egész földkerekséget háborúk forgatják fel, a mi szentséges lutheri vallásunkat mindeddig sértetlenül fentartotta.¹⁰⁶ Miután Weisz, poprádi lelkész, a szobából távozott (a felvételre jelentkezőknél régóta szokásban volt ez az eljárás, hogy így a tagok a jelentkező személyére nézve szabadon nyilatkozhossanak,) végre felvételre a szövetkezetbe. Hrabéczy Illés, svábóczi, és Hascius Mátyás odorini lelkész 1—1 „solidus“ fizetésére köteleztettek, mivel nem voltak jelen Nagy-Lomniczon a temetésen. Együttal megintettek, hogy keresztényhez illő életet éljenek. Miután Hrabéczy, svábóczi

Amt des Sacramentes helfen verrichten u. s. w., hat endlich Herr Doctor nur 14 Tag Frist gebeten, welches auch geschehen und sind alle richtig contentirt worden, dass also dieser Handel auch ein Ende genommen.“

¹⁰⁶ „Deo gratiae sunt actae pro immenso hoc beneficio, quod toto orbe fere bellis insaniente, nostram tamen sanctam Lutheranam Religionem sanam hucusque conservaverit.“ (Goltz, 463. l.)

lelkész többszörös megintés daczára sem fizette meg az összeget, melylyel *Berger* János, lőcsei polgárnak tartozott, *Horváth* Boldizsár, svábóczi kegyurat felkérték, hogy engedje a lelkész csüreinben levő termények egy részét kicsépeltetni, hogy annak árán az adósságot ki lehessen egyenlíteni stb.

Az 1649. évi jun. 17-én Szepesváralján tartott gyűlésen felvétellett *Schlegel*, lőcsei lelkész, a ki arról panaszkodott, hogy a hatóság megtiltotta neki marháját külön legeltetni. A szövetkezet közbenjárt ugyan ebben az ügyben a lőcsei hatóságnál, de sikertelenül. — *Klein* Mihály, felkai diakonus, a kit Nagy-Lomniczra híttak meg, felvételre jelentkezett. A szövetkezet a jövő közgyűlésre utasította.

1649. nov. 17-én Felkán tartották a gyűlést *Nosconi* házanál. *Klein* Mihály, nagy-lomniczi lelkész letévén az esküt, a szövetkezet névjegyzékébe vétetett fel. A szenior előadja, hogy *Olmücz* János, a XIII szepesi város grófja, a lengyel kormány megbízásából figyelmezteti a lelkészeket, hogy egyházi szónoklataiban enyhébb kifejezéseket használjanak a katolikusokkal szemben. Erre a szövetkezet Leibiczra Olmüczerhez küldöttséget küldött azon kijelentéssel, hogy meghagyását nem teljesíthetik. E nyilatkozatra nézetük szerint az jogosítja fel a szövetkezetet, hogy a jezsuiták is kemény szavakat használnak a „lutheranusok“ ellen. Pilemann János másodszor is elmaradván a gyűlésről, 2 drb. Joakim-tallér fizetésére köteleztetett. — *Schlegel* kéri, hogy a szövetkezetnek tett esküje alól oldják fel. Meg sem hallgatták. *Klisch* Dániel, illésfalvi lelkész, Kassára meghivatván diakonusnak, búcsút vett a szövetkezettől. — *Windisch* János szepesváraljai lelkészt és akkori szeniort a lengyel kormány 100 arany pénzbírságra ítélte, mivel 1648-ban a pápát a szószékről szidalmazta. A szövetkezet ehhez az összeghez 5 arannyal járult. *Peschovius* Dániel is 100 frtnyi bírságra ítéltetett, mivel a szenteket becsmérelte. (Goltz, 468. l.)

1650. nov. 9-én közgyűlés tartatott Szepes-Szombatban *Buchner* Vidor Ernőnél. Ünnepi szónok volt *Raab* János, pálmalfalvi lelkész. *Lányi* János, velbach-i lelkészt, felvették a szövetkezetbe; felvételre jelentkezett *Winkler* János, illésfalvi lelkész is, ezt a jövő gyűlésre utasították.

Nagy aggodalmakat keltett a szövetkezet körében egy eset, mely, mióta a szövetkezet fennáll, még elő nem fordult és a szövetkezetnek sok kellemetlenséget okozott. Ugyanis *Püllmann* János, durándi lelkész halála után a durándi hívek Lubló várától azt a jogot szereztek meg, hogy tetszésük szerint — tehát a szenior és a szövetkezet megkérdezése nélkül is — választhassanak maguknak lelkészt. Ezen jog alapján *Dreypfennig* Tamás, malduri lelkészt meg is választották.

1650. ápr. 14-én elbúcsúzott a szövetkezettől *Buchner* Vidor Ernő, szepes-szombati lelkész. Ugyanis kassai lelkésszé és az V szab. kir. város inspectorává választott. (Goltz. 469. l.)

Elhúnytak: *Helner* János, szepes-szombati lelkész, megh. 1648. jun. 12. A halotti beszédet *Belik*, hunfalvi lelkész mondta.

1651-ik év elején megh. *Püllmann* János durándi lelkész (Goltz-féle matr. 469. l.).

Viti Máté,

leibiczi lelkész; szenior 1651. nov. 15.—1654. nov. 19.

A Ménhárdon, *Peschovi* Dániel lelkésznél tartott közgyűlésen, melyen *Windisch* szenior elnökölt, felvételre *Winkler* János, illésfalvi lelkész, ellenben *Dreypfennig* Tamás a jövő gyűlésre utasított. E gyűlésen határozatba ment, hogy a szenior az ajánló-leveleket ne a tetsület pecsétjével, hanem a saját magán-pecsétjével lássa el. Leköszönvén erre *Windisch*, helyére a bélai születésű *Viti* Máté választott. Conseniorok lettek: *Peschovius* Dániel, ménhárdi, *Reisz* Lőrincz csötörtökhelyi

és *Bielik* (másképen Bielicki) Samu, lelkészek. — A bevételek és kiadások átvizsgálása után az ülés feloszlott.

1652. nov. 13-án Zsákóczon gyűltek össze a szövetkezet tagjai *Gniesner* Dániel, ottani lelkész házában. Ünnepi szónok *Sarevucius* Mátyás, iglói lelkész volt. *Dreypfennig* Tamás, durándi lelkészt felvették tagnak, *Hank* Bálint, szepes-szombati lelkészt ellenben egyelőre a jövő gyűlésre utasították. E gyűlés 1653. jul. 19-én Hunfalván tartatott meg. A kérelmező lelkész most már fölvetetett. (Goltz-féle matr. 472. l.)

A mi a XXIV kir. lelkész javadalmazását illeti, akkoriban (1653.):

I. a *gazdagabbakhoz* tartozott: a lőcsei, szepesváraljai, olaszi és leibiczi plébánia. Az elsőnek például 3000 frtnyi jövedelme volt: tetemes összeg az akkori időben.

II. *Középszerűen* javadalmazott plébániák ezek voltak: a ménhárdi, felkai, poprádi, szombati, zsákóczi és a nagy-lomniczi.

III. *Csekélyebb* javadalmakkal jártak: a müllenbachi, hunfalvi, káposztafalvi, csötörtökhelyi és illésfalvi.

IV. *Legcsekélyebb* jövedelmők volt: a ruszkinóczi, svábóczi, kurinjáni, velbachi, odorini és pálmfalvi plébánosoknak.

Az 1654. nov. 19-én Csötörtökhelyen tartott gyűlésen, melyen Dreypfennig Tamás, durándi lelkész mondott díszbeszédet, leköszönt Viti szenior. Helyét Windisch János, szepesváraljai lelkész foglalta el. Conseniorokul (kiket provisosores-eknek is neveztek) a szenior a bélai, káposztafalvi és hunfalvi lelkészeket vette maga mellé. (Goltz-féle matr. 473. l.)

Windisch János,

szepesváraljai lelkész; szenior 1654. nov. 19.—1657. jul. 19.

A közgyűlést 1654. nov. 19. Nagy-Lomniczon tartották *Noscovi* Mihály, ottani lelkésznél. Ünnepi szónok volt *Winkler* János Illésfalváról. *Klein* Tóbiás, szepes-szombati lelkész, felvételért esedezik; kérelmével a jövő gyűlésre utasították.

Az 1655-iki nov. 10-én Poprádon *Weisz* Tóbiásnál tartott közgyűlésen a szövetkezetbe felvett *Engel* Tóbiás tartotta az ünnepi szónoklatot. E gyűlésen a következő törvényt hozta a szövetkezet: „Jövőre óvakodjanak a tagok házassági ügyekben önkényesen, a szenior és a szövetkezet tudtán kívül dönteni, avagy házasságot feloldani és a vétkeket megbírságotlani.“¹⁰⁷

Az 1656-ik évi jul. 19-én *Viti* Máté, leibiczi lelkésznel tartott gyűlés, melyen *Pilcius* Gálos, ruszkinóczy lelkész tartotta a dísz-szónoklatot, letárgyalta *Schlegel*, lőcsei lelkész vitás ügyeit, először is az esküre nézve, melyet letenni vonakodott, azután *Schlegel* abbeli nyilatkozatára nézve, hogy ő (*Schlegel*) nem látja okát annak, hogy szövetkezeti tag legyen stb. stb. E peres ügyet végtére elintézték és úgy a hogy, elsimították. *Schlegel*re nézve megjegyezzük még, hogy ő az V szab. kir. városnak 1656. jul. 2-án Eperjesen tartott zsinaton a maga sérelmeit írásban terjesztette elé. A lőcsei krónika erre az esetre vonatkozólag a következőket írja: „Megjegyzendő, hogy e zsinaton *Schlegel* doctor ur, lőcsei plébános a város ellen vádiratot nyújtott be. De ez a saját legnagyobb csúfjára történt, mivel kiderült, hogy kelmével, lovakkal, bőrrel, szappannal és egyéb dolgokkal kereskedik és emellett az Istent, az egyházat és hivatását, melyre meghívták, elhanyagolja.“¹⁰⁸

1656. nov. 10-én Illésfalván, *Winkler* Jánosnál gyűltek egybe a szövetkezeti tagok. Dísz-szónok *Raab* János volt, Pálmafalváról. E gyűlésen felolvasták a szövetkezeti alapszabályok néhány szakaszát és továbbra is megerősítették. (Goltz, 482. l.)

¹⁰⁷ „Ne quis in posterum frater praesumat causas matrimoniales per se cognoscere, sponsalia dirimere aut dissolvere et deliquentes mulctare sine scitu Senioris aut Contubernii.“ (Goltz, 480. l.)

¹⁰⁸ „Und ist zu bemerken, dass bei diesem Synodo auch Herr Doctor *Schlegel*, Pfarrer zu Leutsch, über die Stadt klageweisse mit einer Schrift eingekommen is. Allein es ist solches ihm zum höchsten Spott und Hohn

Erythraeus Tóbiás,

bélaei lelkész; szenior 1657. jul. 19.—1659. nov. 20.

A Pálmafalván, *Raab* Jánosnál tartott gyűlésen, melyen *Winkler* János, illésfalvi lelkész prédikált, leköszönt *Windisch* szenior, a kit időközben Selmeczbányára hívtak meg. Helyére *Erythraeus* Tóbiás választatott szeniorrá; conseniorokká lettek a következő lelkészek: *Sarevuciús* Mátyás Iglóról, *Peschovi* Dániel Ménhádról, *Gera* János Káposztafalváról és *Bieliczky* Simon Hunfalváról. Felvételre jelentkezik *Hanzely* Pál, a ki előbb szepesváraljai diakonus, majd velbachi lelkész lett; a jövő gyűlésre utasították.

1657. nov. 8-án Odorinban tartottak gyűlést *Hass* Mátyásnál. Ünnepi szónok: *Arabaeus* Illés svábóczi lelkész. A matricula határozottan kiemeli, hogy tót nyelven tartotta beszédjét. E gyűlésen *Hanzely* Pál letévén a szokásos esküt, felvétetett.

1658. nov. 19-én Szepes-Olasziban gyűltek össze a tagok *Günther* Andrásnál. A beszédet *Hanzely* Pál, velbachi lelkész mondotta. Felvételre jelentkezett *Gnendel* Mihály, a kit rögtön megeskettek és fel is vettek. — *Böhm* Kristóf, löcsei lelkészt egy bizottság hívta meg, mely a durándi és velbachi lelkészekből állt. Böhm rögtön megjelent s felvételért esedezett, kijelentve, hogy kész a szokásos esküt letenni. (Goltz, 483—486.)

gereicht, indem solches seine Handlung am Tag gebracht, dass er einen Kaufmann abgebe, mit Tuch, mit Pferden, mit Leder, mit Seife; und anderen Sachen mehr, und daneben Gott, die Kirche und sein Amt, dazu er berufen worden, auf die Seite setzte.“

Kiegészítésül közöljük még azt, a mi a Brichenzweig-féle krónika XI. r. 133. és 135. lapján olvasható: „Ist dieses Jahr — 1656 — eine neue Kirchen Verenderung geschen vndt neue Ceremonien angefangen, viellen hat es nicht gefallen. In der Leutschw's. Den 15. Augusty ist der Herr Pfar als Doctor Schlegel vort gezogen, seine schweflein in der Leutschw's verlassen, weil man ihm gewehret hatt mit Rossen zu handeln, vndt er merkte dass er Feinde hatte.“ — „Den 29-ten May — 1658 — brachten die Leutschawer ihren neuen Pfahr von Presburg M. Christophorus Böhm.“

Lubovecki, alkapitány rendeletére a szenior *Miller* György, a XIII szepesi város grófjának segédkezése mellett 1658-ban hivatalosan meglátogatta a XIII város templomait és plébániáit. (Lásd *Hist. Eccl. Evang.* etc 270. l.)

Peschovi (Peschkovics) Dániel,

ménhárdi lelkész; szenior 1659. nov. 20. — 1661. nov. 24.

A Szepes-Szombaton *Engel* Tóbiásnál tartott közgyűlésen, melyen *Gnendel* Mihály, szepesváraljai lelkész szónokolt, *Grebbe* Márton zsákóczi, *Metzelius* Mihály esőtörtőkhelyi és *Trangusz* Dávid, odorini lelkészek tagokul való fölvétele után, *Erythraeus* Tóbiás szenior lemondván, a szeniori tisztségre *Zarevucius* Mátyás, *Peschovi* Dániel és *Gera* János lelkészeket kandidálták. Erre a jelöltek elhagyták a szobát. Visszajövet már az iglói születésű *Peschovi* választatott egyhangúlag szeniornak. Conseniorok: *Erythraeus* Tóbiás, *Bieliczky* Simon és *Gera* János.

1660. márcz. 18-án néhány lelkész a XIII szepesi városból *Leibicz* környékéről e városban értekezletet tartott. E gyűlésen elhatározták, hogy, megüresedvén *Luboweczky de Lubowecz* István halála folytán az alkapitányi állás, mielőtt az új alkapitány kinevezetnék, folyamodványt intéznek *Lubomirskyhoz* különféle visszaélések orvoslása tárgyában. Ebben a kérvényben a XIII város lelkészei felhozzák: 1) hogy, ha az újonnan megválasztott lelkész az alkapitánynál első ízben tiszteleg, három darab, 20 birodalmi tallér értékű ezüst kanalat kénytelen az alkapitánynak ajándékozni. A testvérület arra útál, hogy még néhány lelkész él, a kik tanuságot tehetnek róla, hogy még nem oly régen nem kanalakat, hanem csak 2 birodalmi tallért szoktak ilyenkor az alkapitánynak

ajándékozni. 2) Ha valamely lelkész meghal, özvegye ép oly értékű 3 kanalat, mint az 1) pontban felhozott, tartozik az alkapitánynak felajánlani. 3) Az ugynevezett újévi ajándékok, *Strena*, vulgo *Collenda* (így) évről-évre nagyobbodnak s így igen terhes zsarolássá fajulnak.

E kérvényt *Eisdorfer* Ádám, a XIII szepesi város grófja, *Serpilius* Lőrincz és *Olmüczser* János szepes-szombati polgár nyújtották át Lubomirskynak, a ki a küldöttséget nagyon kegyesen fogadta és 1660. márcz. 24-én *Dymbrovában* kelt rendeletében a Collendának eredeti összegére való reductióját rendelte el. Ezalatt *Kobierski* István nevű új alkapitányt iktatták be hivatalába. A beiktatás ünnepélyes actusánál bizonyos *Sirakovszki* szerepelt mint Lubomirsky megbízottja. Ez felolvastatta a leszállított Callendá-ra vonatkozó rendeletet. A jelenlevők közt ott voltak néhányan a XIII város lelkészei közül is. A rendelet felolvasása után Erythraeus Tóbiás azt a megjegyzést koczkáztatta, hogy tudomása szerint édes atyja halála után, a ki durándi lelkész volt, csak két darab 3 birod. tallér értékű kanalat ajánlottak fel. Ha pedig az ujonnan megválasztott lelkész magát bemutatta, csak 1 db aranyat ajándékozott, nem pedig kanalakat. Ezen ügy elintézése után elrendelte Sirakovszki, hogy az új alkapitány az esküt letegye. Ez térdre borult, két ujját a feszületre téve elmondta az esküt, melyet Sirakovski felolvasott. Az eskü letétele után előlépett *Kovalsky* András várnagy katonáival és az ujonnan választott alkapitánynak átadta a vár kulcsait, a lobogót, a dobot s hűséget és engedelmességet fogadott. Az ünnepséget fényes lakoma fejezte be. Jelen voltak: Peschovi Dániel szenior, Erythraeus Tóbiás consenior és bélai lelkész, Engel Tóbiás szepes-szombati és Noscovi Mihály felkai lelkészek; továbbá *Eisdorfer* Ádám, a XIII város grófja, több bíró a XIII városból stb. (*Codex pastorum* 194. 195. l.).

1660. jul. 8-án értekezletet tartottak Szepes-Szombatban. E gyűlésen vitatkoztak a kánoni rokonsági fokokról.

Serpilius Sámuel, leibiczi diakonusnak 1660. jul. 4-én kelt tudakozó levelére, vajjon t. i. özvegyember, a ki még csak 7 hónapja elvesztette nejét, megnősülhet-e, a szenior kijelenté, hogy erre nézve ugyan nem áll fenn semmi törvény, de az 1654. évi nov. 29-én Szepes-Szombatban tartott gyűlés határozata értelmében a férfi félévig, a nő pedig tovább tartozik özvegységben élni. (Goltz, 499. l.)

1660. nov. 19-én Durándon tartottak gyűlést *Drey-pfennignél*. Ünnepi szónok Greb Márton, zsákóci lelkész volt. Az istenitisztelet után a szenior a plébánián hosszabb beszédet tartott az ágostai vallás elterjedéséről. Azután leköszönt, de a gyűlés kérelmére továbbra is megmaradt szeniornak. Ehhez a matrikulában a következő megjegyzést fűzi: „Fac Deus, ut dextris res eat auspiciis.“

1661. nov. 13-án Bélán ült össze a szövetkezet. Tárgyalásba vették az olcznói templom ügyét. Ez egy kis község nem messze Szepes-Olaszítól. *Csáky*, mint Olcznó földesura, ráparancsolt a protestánsokra, hogy a templomot, mely a reformáció előtt a katolikusoké volt, azoknak visszaadják. Együttal kath. lelkészt is kinevezett oda. Hosszabb vitatkozás után elhatározta a gyűlés, hogy az ügyet a Szepességre megérkezendő nádor elé orvoslás végett terjeszti, egyúttal felkérve őt, hogy intézkedjék, nehogy az evang. vallás gyakorlása akadályoztassék. A nádor igen rövid ideig tartózkodott a Szepességen s el is távozott a nélkül, hogy a szenior vele beszélt volna. Peschovi leköszön tisztjéről és ezt a megjegyzést teszi a matrikulában: „Animus cum morbo corporis occupatur, (Peschovi beteges ember volt) rebus alienis nescit curam gerere“, és következőleg fejezi be a jegyzőkönyvet: „Votum ad Reverendos Fratres: .

„*Estê, tocete Unum, tefendite fortiter Unum,
Uno qui colitis Praesite Sacra Deo.*“

(Goltz, 511. l.)

Elhúnyt: Engel Tóbiás, szepes-szombati lelkész 1661. jul. 22. (Codex XIII. Past. 198 l.)

Erythraeus Tóbiás,

bélai lelkész; szenior 1661. nov. 24.—1663. okt. 30.

A közgyűlés ezúttal Bélán tartatott *Erythraeusnál*. Az istenitisztelet reggeli 6 órakor kezdődött. Ünnepi szónok: *Meltzelius* Csötörtökhelyről. Felvétellett *Klesch* Kristóf,¹⁰⁹ a ki Müllenbachról, a hol 6 évig lelkészkedett, Szepes-Szombatra került plébánosnak. Miután *Peschovi* Dániel a legutóbbi congregatió leköszönt, a gyűlést megelőző napon (1661. nov. 23.) a szövetkezet összes dolgait elküldte Erythraeus Tóbiás conseniornak. Szokás szerint kijelöli a fraternitás orator-a, a szepes-olaszi lelkész a szövetkezet nevében Erythraeus Tóbiást, Sarevucius Mátyást és Gera Jánost. A jelöltek távoztak. A mint visszatértek, Erythraeus egyhangulag választatott meg szeniorrá. Conseniorok lettek: Sarevucius, Gera és Bielezky.

A szenior megválasztatása alkalmából a Goltz-féle matriculában (514. l.) a következő sorokat intézte a tagokhoz:

Haec quoniam sacris plena est erroribus aetas,

Doctores aequo, dirige, calle, Deus.

Sincere doceant: Doctrinam moribus ornent

Cum Mars in Patria est, vox Christi sonet (igy).

Pura, revelati maneant ut semina Verbi

Possit ut his etiam posthuma turba frui.

Fentebb említettük, hogy *Csáky*, Szepesvár birtokosa, a XI város és Olcznó földesura, az utóbbi községben kath. lelkészt alkalmazott. Csákynek ezen eljárása

¹⁰⁹ Hornyánszkynál (Nachrichten stb 66. l.) olvassuk, hogy *Klesch* Kristóf 1661-ben, a mely évben ugyanis Matheóczról Szepes-Szombatra hivatott meg plébánosnak, tanfelügyelő és „Contubernii XXIV reg. past. Assessor“ és „Notarius“ volt.

miatt a fraternitás a prépost előtt neheztelt és orvoslást kért tőle. A prépost azonban felvilágosította a szövetkezetet, hogy az országos törvények értelmében erre Csáky, mint Oleznó földesura, teljesen jogosult (Goltz, 515. l.). Szepesmegye felszólította a szövetkezetet, hogy a haza és egyház javáért Pozsonyban fáradozó (pro patria et ecclesiarum salute desudantes) országgyűlési képviselők eltartási díjához bizonyos összeggel járuljon. A szövetkezet vonakodott erre a célra valamit adózni (Goltz 516. l.).

1662. máj. 4. értekezlet tartatott Iglón, melyen az ottani lelkész és a XIII város grófja közt az egyezés létrejött. Az iglói lelkész azonban 10 birod. tallér fizetésére köteleztetett.

Ugyanezen évi nov. 22-én a szövetkezet *Bieliczky* Jánosnál, Hunfalván tartotta rendes közgyűlését. Ünnepi szónok volt Erythraeus Tamás, durándi lelkész. Ezen, valamint az ugyanebben az évben Pálmafalván tartott gyűlésen semmi különösebb nem történt. (Goltz 521—524. l.)

Érdekes eset történt 1662-ben a bélai diakonussal *Gresch*-sel. Ugyanis egy asszony bepanaszolta őt, hogy elcsábította. Az ügy világi forum elé került. A vizsgálatnál az asszony következetesen megmaradt azon állítása mellett, hogy *Gresch* a vétket tényleg elkövette. *Gresch* mindent tagadott és ártatlannak mondta magát. Erre megeskették őt. *Gresch* térdre borult és sok világi ember és pap jelenlétében égre emelt ujjaival esküt tett, hogy a bűnt el nem követte. Ezután felmentették őt a vád alól. (Goltz 521. l.)

Peschovius Dániel,

ménhárdi lelkész; szenior 1663. okt. 30.—1665. . . .

Közgyűlés tartatott *Solcoviusnál* Müllenbachon. Az istenitisztelek elvégzése után a szeniorválasztás következett; szeniorjelöltek voltak a ménhárdi és a szepesváraljai

lelkészek; megválasztatott *Peschovius*. Conseniorok lettek: *Klesch* Kristóf Szepes-Szombatból, *Noscovi* Mihály Felkáról és *Greb* Márton Zsákóczról. A tisztviselők megválasztása után a székdíj beszédése következett, mely 66 aranyat és 500 denárt tett ki, ebből 61 arany a prépostnak járt, 1 frt 50 den. pedig a nyugtatvány kiállításáért volt fizetendő. Egyéb tárgya nem volt a gyűlésnek.

Peschovius szenior a Codex Pastorum XIII oppidorum-féle jegyzőkönyv 206. lapján a következő jeligével kezdi meg a XIII szepesi város lelkészeinek ügyét feljegyezni: „J. M. J. (Jesus, Maria, Josef?) Deus Petra nostrae Salutis“. Az egyesületi ládára nézve azt a különös megjegyzést teszi, hogy azt „plane vacuum, a quo et natura abhorret“, vette át.

XIII város lelkészei 1663. nov. 15-én Szepes-Szombatban értekezletet tartottak. E gyűlésen az ezüst kanalak újra fölmerült kérdését vitatták meg. Ezt az ajándékot Lubomirskynak 1660-ban kelt rendelete folytán a régi usus szerint kellett teljesíteni. Ezen értekezlethez a megboldogult Viti Máté, leibiczi lelkész örökösei szolgáltattak okot, a kik az alkapitánynak nagy és igen nehéz kanalakat ajándékoztak. Ennek folytán az alkapitány levelet intézett *Eccardi* Ábrahámhoz, Viti Máté utódjához, a melyben oda utasítja őt, hogy ép oly nagyságú és súlyú kanalakat készíttessen, minőket Viti örököseitől kapott. Midőn a szenior erre személyesen közben járt, *Kobierski* oda nyilatkozott, hogy elődje csakis helyettese volt, rendeleteinek tehát a jövőre nézve nem lehet kötelező ereje. A szenior erre a szövetkezet nevében az eddiginél nagyobb tiszteletdíjat ajánlt, — mind hiába. Az alkapitány kereken kijelentette, hogy az eddigi usus továbbra is fenn fog állni. (Codex past. XIII opp. 207. l.)

1664. jul. 31-én Káposztafalván tartottak gyűlést a

már félig megbénult *Geránál*. Az ist. tisztelet után a szenior beszédet tartott a közgyűlés szükségességéről és hasznáról. Beszédét a következő versekkel fejezte be:

*O Deus, ô qui perpetuis amor ignibus artes,
Fac caleant flammis pectora nostra tuis.
Fac mea mens ferro, qua nunc est tutior omni,
Flexilis in rectum fiat ab igne tuo.*

Ezután elintézték még több házassági ügyet. A 4. pontnál elhatározta a szövetkezet, hogy az iglói diakonusokat szigorúan megrója, mivel azok a temetéseknél befolyó kegyes adományokat jogtalanul a maguk számára foglalják le. Együttal kimondatott, hogy a prédikálást a szenior tudtán kívül nem szabad a diakonusokra bízni (Goltz 553. l.).

1664. nov. 14-én Grebnél tartatott a közgyűlés Zsákóczon. Az istenitiszteletet Klesch Kristóf végezte. A szenior a plébánián bombastikus beszédet intézett a szövetkezet tagjaihoz, a melyben a „pápistákat“ („Pontificios“ — így nevezték akkoriban a katolikusokat —) ugyancsak lerántja, mivel a pestis alkalmával, mely akkoriban a Szepességen iszonyúan dühöngött, Kozma, Dömjén, Rókus, Sebestyén és más szentekhez fordultak imáikkal.

A 3. pontnál kimondatott, hogy senki a lelkészek közül ne merje az Úr testét önmagának nyújtani, legfőlebb ha nagy szükség forog fenn. A ki ez ellen vét, 10 birod. tallér erejéig marasztalandó el, egyúttal hivataltól is megfosztandó, mivel ez az eljárás tapasztalás szerint a (prot.) egyházban nagy botrányt szül.

Az alapszabályok 16. §-a értelmében minden tag köteles meghatározott időben a szövetkezet minden egyes tagját 3—4 étellel megvendégetni. Mivel *Hrabéczy*, svábóczi lelkész, ezt mindeddig elmulasztotta, a közös pénztár javára fizetendő 15 frt bírságra ítéltetett. *Hrabéczy* megígérte, hogy a nevezett összeget lefizeti.

1665. ápr. 9-én Pálmafalván tartottak közgyűlést. Az

istenítisztelet után a szenior a plébánián szép beszédet intézett a tagokhoz a holtak feltámadásáról. Első jelentkezőkre felvétettek: az iglói születésű Klesch Dániel, szepesváraljai lelkész és Lazari Ágoston csőtörtőkhelyi lelkész.

1665-ben *Tworsianski* János alkapitány a szeniort magához hívatta a lublói várba, hogy igazolja magát: miért mulasztotta el megválasztását vele tudatni. A szenior azt viszonzta, hogy ez sohase volt szokásban. Az alkapitány e felvilágosításban megnyugodott, kivált midőn a szenior neki 10 birod. tallérral kedveskedett (Goltz, 537. l.).

Elhúnyt: Sarevucius Mátyás, iglói lelkész, 1664. febr. 19-én

Gnendel Mihály („*Culmbacensis Francus*“),

iglói lelkész; szenior 1665. — 1667. nov. 16.

A közgyűlést ezuttal Iglón tartotta a szövetség. Napja nincsen feljegyezve. Ünnepszónok Sámuel, müllénbachi lelkész volt. A plébánián a szenior (Peschovi) erről a témáról értekezett: „*quo ordine Lutherani pastores introducti sunt in has Ecclesias.*“ Erre az Orator *fraternitatis*: a szepes-olaszi lelkész válaszolt. Felvétetett a *szi-léziai származású Eccardi Ábrahám, leibiczi lelkész.* Peschovi leköszönvén, a szeniorságra jelöltettek: *Gnendel Mihály*, a ki még csak egy év előtt hívatott meg Szepes-Váraljáról Iglóra; *Noscovi Mihály Felkáról* és *Greb Márton Zsákóczról.* Megválasztatott Gnendel. Conseniorok lettek: Peschovi Dániel, Noscovi Mihály, Klein Mihály és Trangusz Dániel. Megválasztatását a következő verspárral kíséri Gnendel a matrikulában:

Non equidem, fateor, tanto sum munere dignus,

Sum miser et multo crimine, Christe, reus.

1666. máj. 3-án értekezletet tartottak Nagy-Lomniczon Klein Mihálynál. Ez alkalommal az utóbbit felelős-

ségre vonták, a miért egy özvegyasszonynak a gyászidő (12 hét) letelte előtt megengedte, hogy újból házasságra léphessen.

1666. nov. 17-én Ruszkinóczon közgyűlésre gyűltek össze a szövetkezet tagjai. Ünnepi szónok: *Lazari* Ágoston csötörtökhelyi lelkész. Első jelentkezésre felvettett a káposztafalvi lelkész, *Günther* András. — E gyűlésen elintézték Klein Mihály fentebb érintett ügyét. Kleint 2 birod. taller bírságra ítélték, mivel kiderült, hogy az illető özvegy várandós állapotban volt. A szenior lemond, de lemondását nem fogadják el (Goltz, 548. l.).

1667. febr. 3-án értekezlet tartatott Ménhárdon, mely alkalommal házassági ügyek kerültek szőnyegre.

Ugyanezen év nov. 17-én a fraternitás még egy gyűlést tartott Odorinban Trangusz Dávidnál. Az istenitizsület régi szokás szerint, a mint ezt annak idején még *Jantschi* szenior elrendelte, reggeli 7 órakor vette kezdetét. Ünnepi beszédet Hrabéczy, svábóczi lelkész mondott, még pedig tót nyelven. A plébánián azután a szenior latinul nyitotta meg a gyűlést. Mivel pedig Günther András, a fraternitás előadója („os“), már meghalálozott, helyét Klesch Dániel, szepesváraljai lelkész foglalta el.

A 4. pontnál szóba került a velbachi templom ügye. *Csáky* Ferencz gróf, István fia, Szepesmegye örökös főispánja, Felsőmagyarország katonai parancsnoka, a XI város földesura, elhatározta, hogy a reformáció előtt épült, de a XVI. század mozgalmi közepette a protestánsok által elfoglalt velbachi templomot a katolikusok részére visszafoglalja. Azon elvitázhatatlan tény alapján, hogy a templom a katolikusok tulajdona, Csáky mint katolikus ember és földesúr elhatározta, hogy eltörli a prot. lelkészi hivatalt és kath. istenitizsületet rendez be. A testvérület minden uton-módon azon volt, hogy az evang. istenitizsületet helyreállítsa és a tizedet birtokába kaparítsa, melyet az evang. lelkésztől elvettek stb. E

czélból nem szüntette be az ev. istenitizteletet, hanem már előbb — 1667. nov. 3-án — elhatározta, hogy a körül fekvő helységek lelkészei sorban végezzék az istenitizteletet egy magán házban. E rendelkezésnek megfelelően Klesch a pünkösdi utáni XXIV vasárnapon (nov. 23-án) tartotta az istenitizteletet Velbachon.

A 7. pontnál a gyűlés *Dreyppennig* Tamás, durándi lelkész ügyét vette tárgyalás alá. Midőn nevezett lelkész ugyanis meghívó levelét megerősítés végett a szenior elé terjesztette, a szenior úgy találta, hogy Dreyppennig javadalmát szimónia révén nyerte el. Az ügy végleges eldöntését a jövő gyűlésre halasztották. Végül indítványozza a szenior, hogy a kiadások és bevételek czélszerűbb kezelése és rendbentartása végett oeconomust, perceptort és dispensatort alkalmazzanak.

Elhunyt: 1667. máj. 20-án *Peschovi* Dániel, ménhárdi lelkész. Ugyanezen napon halt meg *Günther* András, a ki 20 évig lelkészkedett Szepes-Olaszin. A halotti beszédet a plébánia előtt Klesch Dániel, szepesváraljai lelkész mondotta, a templomban pedig Klesch Kristóf, szepes-szombati lelkész búcsúztatta el az elköltözöttet.

Klesch Dániel, poeta laureatus,

szepes-váraljai lelkész; szenior 1667. nov. 17. — 1669. nov. 20.

Miután *Gnendel* szenior 1667. nov. 17. Odorinban tartott közgyűlésen a szeniorságról lèmondott, az eddigi szokás szerint a testület a szeniori tisztségre *Weisz* Tóbiás poprádi és *Noscovi* Mihály, felkai lelkészt jelölte ki. Erre a szövetkezeti tagok, a kik egy másik asztalnál ültek, kérték őt, hogy egy harmadikat, *Klesch* Dánielt is vegye föl a jelöltek közé. Mások ismét azt kívánták, hogy előbb az orator helyét töltsék be ideiglenesen (a szepes-olaszi lelkész meghalt), a mennyiben bebizonyodott, hogy nemcsak a szepes-olaszi lelkészek viselték ezt a tisztet. Ezt bizonyítja *Nigriny* (máskép *Schwarcz*) Jakab példája, a kit

Ursinus Illes, egykori iglói lelkész „orator fraternitatis”-nak nevez (Goltz 313. l. az 1623. évhez). Egyébként úgy látszik, ez indítvány nem talált helyeslésre, mivel ezúttal nem választottak oratort. Azután megejtették a választást, mely szerint szenior az iglói születésű Klesch Dániel lett, conseniorok pedig: a XIII városból Gnendel Mihály és Noscovi Mihály, a XI városból Lazari Ágoston és a nemesemberek (földesurak) birtokához tartozó helységekből Klein Mihály nagy-lomniczi lelkész, mint „Contubernii Notarius”.

Az 5. pontnál tárgyalás alá vette a gyűlés a sziléziai származású *Viola* András velbachi tanító ügyét, a kit a szepesi vár kapitánya 1667. okt. 4-én bebörtönöztetett, mivel Krisztust és Máriát káromolta. Egyúttal megbeszélték a velbachi templom ügyét is. Klesch erre nézve *Görgy* Ezechiellel, Szepesmegye alispánjával tanácskozott. Az alispán azt tanácsolta, hogy ezt az ügyet a megyei törvényhatóság elé terjesszék. Ennek folytán *Száraz*, a fraternitás ügyésze, az okt. 10-én tartott megyei gyűlésen azt az indítványt tette, hogy küldessék ki az alispán elnöklete alatt egy bizottság, mely 8 tagból állna: 4 protestáns és 4 katolikus emberből, hogy az ügyet Velbachon, a helyszínén megvizsgálják. A bizottság illetén összeállítása ellen tiltakoztak a katolikusok, mivel a 4 prot. bizottsági tagon kívül az alispán is, a szolgabíró is protestáns lévén, nem 4, hanem 6 protestáns szavazna 4 katolikkal szemben. A tiltakozással azonban a katolikusok semmire sem mentek és a bizottság kiküldetett. Tagjai voltak: 1) *Görgy* alispán, protestáns, 2) *Tökő* (így) János szolgabíró, protestáns, mint tisztviselők. A 4 prot. bizottsági tag: 1) *Ger-gely* Miklós jurátus, megyei ülnök, 2) *Ketzer* de Lipócz Menyhért, 3) *Horváth* de Sztansitz et Sztrázsa Márk és 4) *Zavor* Miklós jurátus, megyei ülnök. A katolikusok részéről: *Waas* Gáspár, *Waas* György fia Kluknóról, 2) *Szelenczeny* János, az utolsó zsegrai ev. lelkész fia, 3) *Hedery* János és 4) *Horváth* de Brutócz Kristóf. Midőn a

bizottság Velbachon megjelent és az ügyet tárgyalni kezdte elháríthatatlan akadályok merültek fel, melyek a bizottságban szakadást idéztek elő. A katolikusok ugyanis csak négyen lévén 6 protestánszal szemben, mindenben kisebb ségben maradtak s így semmit sem tudtak elérni. Ott i hagyták a bizottságot ketten a katolikusok közül, úgy min Hedery és Szelenczey, Mraz nevű ügyészükkel együtt. Mind ennek daczára az alispán a protestánsoknak ítélte oda a templomot, de a Csákyak hamarjában 200 várkatonáva megszállották a templomot és a templom udvarát. Erre az alispán nyilvánosan felolvasta a bizottság határozatát (determinatio) és a templomot, iskolát és plébániát átadta Klesch Dánielnek, a ki ebben az ügyben a szövetkezetet képviselte. Együttal 2400 frtnyi bírságra ítélte a Csákyakat. Erre rögtön lefoglalt tizenkét, 2400 frtra becsült paraszt-birtokot és eltávozott.

1667. okt. 16-án a szepesi várban tárgyalták *Viola*, velbachi tanító ügyét. Miután rábizonyították, hogy Krisztust és Máriát szörnyű módon káromolta, egy évi fogságra ítéltetett, később azonban Velbach község jótállására és Klesch szenior közbenjárására 1668. jul. 13-án szabad lábra helyeztetett (Goltz, 571. l.).

A velbachi templomügy tényleges állása 1667. decz. havában ez volt: a velbachi prot. hitközség megtartja abbeli jogát, hogy a templomban prédikációzt mondathasson, de a templom kulcsai a katolikusok kezében maradtak. Csáky megengedte a községnek, hogy lelkészt választhasson (csak az előbbit nem volt szabad újra választani). Csáky Ferencz és István grófok leirata, melyben a velbachiaknak megengedik, hogy lelkészt válaszszanak, következően hangzik:

Liebe getreue Richter, Rath und gantze Gemeine. Euer uns eingereichtes unterthäniges libell haben wir empfangen, daraus euer inständiges verlangen vernommen, wir Ihr insgesamt einen Ewangelischen lutherischen Pfarrherrn wie zuvor erwählen und zu beruffen gesonnen seydt. Weiln dan wir euer ansinnen und begehren für gut achten, als haben wir hiemit

euch vergünstiget vnd verstaten wollen, einen Ewangelischen lutherischen Pfarrherrn, wie zuvor insgesamt zu beruffen. Jedoch dass er sich bequeme, eines ehrlichen wandels zu befeisigen und friedlich zu seyn. Wan aber solcher abgefordert und abgeholet worden, soll er sich bey uns mit gewöhnlicher praesentation willigst einstellen und von unseren bedienten den Pfarrhoff völligst eingeraumt, annehmen.

Solches alles mit unserer gnädigen verwilligung. Wormit Gott befohlen, verbleibe Euer geneigter Grundherr. Graff Frantz Czaky, Graff Steffan Czaky. Zipser-Schloss den 30. Xbris Anno 1667.

P. S. Was anbelanget die Kirchen-Schlüssel die sollen den künftigen H. Pfarrer eingehändigt werden. (Goltz 586.)

Azalatt Klesch szenior Szepes-Váraljáról Szepes-Olaszira hivatott meg lelkésznek; állását 1668. jan. 3. foglalta el. Klesch a matrikula 578. lapját a következő versekkel fejezi be:

*Finit hic Annus Iter, finem da, Christe, Laborum,
Et redeant Anno prospera cuncta novo.* (1668).

A Csáky grófok fentebb közölt leiratával a velbachi templom-ügy még nem volt elintézve. A szenior az olcznói kath. plébánost a prépost elé idéztette és azzal vádolta, hogy a velbachi prot. lelkészt az ist. tisztelet végzésében nagyon akadályozza. A prépost állítólag oda utasította az olcznói plébánost, hogy a velbachi ev. lelkészt békén hagyja. Azalatt Csáky Ferencz gr. odaüzent egyik inasával a szeniorhoz, hogy a velbachi ev. hitközség lelkészt választhat. Erről a szenior 1668. jan. 26-án kelt körlevelében terjedelmesen tudósította a szövetkezetet, egyúttal felszólítja a tagokat, hogy mindegyik a maga véleményét a körlevélre írja. A tagoknak jóval nagyobbik fele oda nyilatkozott, hogy a község lelkészt válaszszon (Goltz, 581. l.). E nézetet később (1669) a szepesmegyei törvényhatóság is magáévá tette, a mint ez a következő „Deliberatum“-ból kitűnik:

Deliberatum Comitatus. Die prima Julii (1669.) Sedes electoria seu restauratoria fuit habita, in qua vicisim pro executione et restitutione Ecclesiae Velbachiensis institit fraternitas.

Procuratorem conduxi G. Dnum Casparum Pica, qui alegando articulos R.(egni) masculine se gessit et sequens deliberatum optinuit, quod licet Protocollo Incliti cottus ordinarie et his conceptis verbis insertum sit, pro meliori tamen nostra informatione huic matriculae (értsd: Goltz) inscribi placet: In negotio Velbachensi et prepectu Religionis Evangelicae hactenus suborto, comuni voto et sufragio Universitatis Dnorum Magnatum et Nobilium Incliti Cottus Scepusiensis decretum est. Ex quo incolae possessionis Velbach Evangelicam Religionem amplectentes, carentia ejusdem Religionis concionatoris majorem in modum premerentur. Ob hoc praehabita Illustrisimorum Dnorum Comitum Francisci et Stephani de Czak, tamquam Dominorum Terestrium de super facta assecuratione praefatis incolis Evangelicis Velbachiensibus licitum est, in Parochiam praefatae possessionis Velbach sibi Ministrum Evangelicum, quanto magis introducere, atque in Templo ejusdem Loci Ministerio uti. Et nihilo minus processum Velbachensem contra memoratum Martinum Horvath (uti ex Adjudicatoriis) vigore Art. XIV Anni 1647 Judicialiter motum et suscitatum, jamque in fienda juridica Executione pendentem Grossus Dnus Vice-Comes cum sibi adjungendis Judicibus Cotus, ex dictamine Officii sui debita Executioni, quantocius mancipare non praetermittat.

Hoc est Deliberatum Incliti Cotus s. a. t. s. a. t. (Lásd Goltz 641. l.).

Ezzel összefüggésben közöljük a bizonyítványt (Testimoniales) is, melyből kitűnik, hogy Szepesmegye a káposztafalvi templomra nézve is az országgyűlési határozat szerint járt el, mivel a káposztafalvi templomon és szentélyen kívül, melyet egy idő óta a katolikusoknak átengedtek, a hajót, melyet a prot. magoknak lefoglaltak, visszaadták a jogos tulajdonosoknak: a katolikusoknak. Az erre vonatkozó oklevél így szól:

Testimoniales super recepto e manibus Augustanorum Ecclesiae Sanctuario Kaposztafalvae ad exercendum in eo Ritus Catholicum. Anno Dni 1647. Ex apographo Suppl. Analect. Pars Tertia ad Annum 1647. Nos Universitas Dominorum Magnatum ac Nobilium Comitatus Scepusiensis damus pro memoria, tenore presentium significantes, quibus expedit universis: Quod cum Nos Feria proxima post Dominicam tertiam Trinitatis recens evoluta, in Anno Millesimo Sexcentesimo Quadragésimo septimo currenti, loco solito Leuchovia in generali Congregatione nostra pro pertractandis et evolvendis certis quibusdam nego-

tiis, Comitatum hunc nostrum concernentibus in unum Congregati et existentes consedimus: ex tunc Generosus Dominus Ladislaus Mariassy Vice-Comes Comitatus huius Scepusiensis ac Casparus Dravetzky Judlium eiusdem Comitatus nostram exurgentes in presentiam restitutionem templorum juxta contenta mandati Illustrissimi Regni Hungariae Palatini etc. per ipsos peractam fidelem, et quidem sub juramento suo in scriptis retulerunt tali modo: Qualiter ipsi mandatum eiusdem Illmi Regni Hungariae Palatini Domini Domini Joannis Drasskovitch, Cumanorum Judicis, ac Sacrae Regiaeque Majestatis Intimi Consilarii ac per Hungariam locum tenentis etc. ea, qua par est, observantia et honore accepissent, ipsis receptoriae in haec verba sonans: Egregiis Dominis N. N. Vice Comiti, et ipsi adiungendo Judlium (Judex Nobilium) Comitatus Scepusiensis etc. Amicis nobis observandis. Egregii Domini Amici nobis honorandi! Cum in presenti dieta post varios tractatus ultro citroque habitos, certae differentiae occasione negotii Religionis, occupationisque Templorum ac restitutionis eorum inter Status et Ordines, Regni jam sit accordatum et conclusum, ut ex occupatis et in gravaminibus specificatis Templis nonaginta Evangelicis restituantur: in quorum numero Tempia quoque in Kaposztafalva una cum Sanctuario, Dunajecz-Krompach, in Sacelum porro Czeótörtékhell pro Catholicis fine ingressus ab extra, et non e Templo Parrochiali, in hoc Comitatu Scepusiensi essent comprehense: De qua quidem Templorum restitutione constitutus articulus ita ulterius habet: Restitui promissa Tempia sicut et alia, que sub disturbiorum temporibus, aut post occupata, et necdum ad presens ad binariam etiam suae Majestatis commissionem essent restituta, vel post restitutionem iterum reoccupata una cum Scholis, Parrochiis, bonis et proventibus eorundem, sicut et illorum Templorum, que etiam hactenus premanibus Evangelicorum habentur, quoquo modo nuncupatis, per Comissarios utriusque Religionis equali numero e medio Regnicolarum, ad id sub presenti dieta adhuc quantotius exmittendos, restituantur. Ideo nos executionem et efectuationem supra dictorum Templorum intra ambitum huius Comitatus, uti praemisum est, existentium, nos adhibitis tamen exutraque Religione equali numero nobilibus duximus exmittendos, dantes vobis et tribuentes plenariam atque omnimodam potestatis facultatem, ut, videlicet omnia et singula iuxta praemissa, et specificatorum Templorum numerum et seriem, sicut et bona in

prescriptis disturbiorum temporibus occupata qua in priori commissione sub hac Diaeta occasione restitutionis Templorum ac bonorum comissa, restituenda erant, ac necdum restituta fuissent, vigore presentis, Commissionis nostrae et de facto absque defectu aliquo restituere, super indeque litteras etiam restitutionales seu testimoniales partibus interesatis dare et assignare possitis, ac valeatis : quos in reliquo bene valere cupimus. Datum in lib. ac Reg. Civ. Pozoniensi die nona mensis Aprilis Anno Dni 1647. Earundem Dnationum vestrarum Amicus benevolus, Comes Joannes Draskovitch m. p.

Volentes itaque prescripto mandato suae Illmae Celsitudini, ut par erat, in omnibus obedire, atque demandatam commissionem efectuare, die sexta mensis Maji Anni presentis presentibus etiam Egregiis Francisco Görgey, Mathiae Nemesáni, Paulo Mariassy romano Catholicae nec non Nicolao et Gabriele Zaborszky Casparo Dravetzky Evangelicae Religionis sibi adjunctis in Oppidum Kaposztafalva, in comitatu isto Scepusiensi existens, ac restitutionem Sanctuarii, retro actis annis occupati, ac in praemisso mandato suae celsitudinis per expressum denominati exiverunt: idem sanctuarium remotis ligneis crateribus, quibus a templo Parochiali erat disjunctum et separatum, incolis Oppidi ejusdem resignarunt, ut juxta antiquum morem et ritus Religionis suae exertitium in eodem habere possint et debeant. Unde nos literas restitutionales seu testimoniales super praemissa Sanctuarii resignatione juxta contenta mandati Illmi Comititis Dni Palatini superius de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali presentibus inseri, et inscribi fecimus, iisdem Incolis Kaposztafalvensis, futura eorundem pro Cautela, sub sigillo nostro authentico dandas esse duximus. Datum Leuchoviae Loco nimirum et die sedis nostrae electoriae atque sigillatoriae FERIA proxima post Dominicam undecimam Trinitatis. Anno Sexcentesimo quadragésimo septimo. (LS) Lecta publicata et extradata per me Gabrielem Zaborszky Substitutum Sedis ac Comitatus Scepusiensis Notarium m. p.

A matrikula 587. lapján terjedelmesen le van írva a csötörtöhelyi templom ügye. A csötörtökhelyi kath. hitközség Csáky gróftól, mint földesurától, lelkészül az ottani ujonnan épült min. rendű társház főnökét kapta, egy olasz származású embert, kinek oldalán három páter

működött. Az 1647-iki pozsonyi országgyűlés tudvalevőleg elhatározta, hogy az ottani templomhoz épített kápolna a katolikusoknak engedtessek át s e czélból kívülről ajtó készíttessék.

A csötörtökhelyi templom ügye azonban még nem nyert befejezést. Az ajtót nem csináltatták s így a katolikusok kénytelenek voltak a templomon keresztül menni, mely akkor a protestánsok birtokában volt és a hol prot. istentiszteletet végeztek, a mi a protestánsoknak ismét gyakori felszólalásokra adott alkalmat; kivált akkor történt ez, ha a sz. mise bizonyos részeinél a csengetyűvel jelt adtak, vagy mikor a prot. prédikáció alatt a katolikusok a templomon keresztül a kápolnába mentek. Ezt oda magyarázták a protestánsok, hogy mindez csak ist. tiszteletük és ájtatosságuk megzavarása végett történik. Ehhez még egy szerencsétlenség is járult, mely a protestánsok felizgatott kedélyét a katolikusok elleni tettlegeségekre ragadta. Ugyanis 1667. Mindenszentek napján 7 órakor este tűz ütött ki a kolostorban, mely alkalommal azonban csak a kolostor égett oda, más házak sértetlenül maradtak. A protestánsok a tűzvész keletkezését egy barátoknak tulajdonították, a kit irgalmatlanul meg is vertek s azonfelül még a bíró rendeletére kalodába („klada“) tettek. A barátok e miatt panaszt emeltek Csákynál, a ki a bírót a szepesi várba bekísértette. A szenior febr. 11-én folyamodványt nyújtott be a földes urasághoz, melyben a csötörtökhelyi templom ügyét terjedelmesen előadja, több sérelmet felhoz és kéri, hogy kívülről bejárás készíttessék stb. A szenior csak annyit ért el kérelmével, hogy a bírót 1668. máj. 30-án szabad lábra helyezték, de az ajtót nem csináltatták (Goltz, 590. l.).

1668. máj. 30-án értekezletet tartottak a szövetkezet tagjai Csötörtökhelyen *Lazari* Ágostonnál. Ünnepi szónok volt *Günther* András Káposztafalváról. E gyűlésen újra szóba került a velbachi templom ügye. A szövetke-

zet abban állapodott meg, hogy a község haladéktalanul lelkészt válaszson és beiktasson, e lelkész azonban ne lépjen a XXIV kir. lelkész egyesületébe, hogy a dolognak az a látszata legyen, mintha a javadalom betöltéséről a szövetkezetnek előbb nem lett volna tudomása.

1668. jul. 23. gyűlésre jöttek össze a szövetkezet tagjai Lőcsén, *Winkler* magán házában. A szenior mindenekelőtt rosszalólag nyilatkozott arról, hogy a szepesváraljai lelkész a minap a szenior tudtán kívül az iglói lelkésztől iktattatta be magát hivatalába. Az iglói lelkész nyomban kijelentette, hogy a község a kegyúri jogot, valamint a szabad választás jogát gyakorolja és hogy a megválasztott lelkészt akármelyik szomszéd község plébánosa beiktathatja. „De aztán mi lesz törvényeinkből — kiáltott fel erre a szenior — s kivált az ötödikből?!“ (Goltz, 600 l.).

Több házassági ügy elintézése után sorra került *Seelmann*, lőcsei lelkész ügye. Minthogy a nevezett lelkész nem lépett be a szövetkezetbe, a gyűlés elhatározza, hogy küldöttségileg fogja őt a szövetkezetbe való belépésre felszólítani. E küldöttség tagjai, Günther és Lazari, felszólították Seelmant, hogy elődje példája szerint ő is belépjen a testvérületbe. Seelmann a küldöttségnek azt válaszolta, hogy egyrészt nem látja szükségét annak, hogy a szövetkezetbe lépjen, másrészt nincs benne semmi gyönyörűség, de meg nem lát abban semmi hasznot sem. Nem szükséges belépnie, mert hiszen zsinati határozat értelmében az V szab. kir. városhoz (a melyekhez Lőcse is tartozott) bekebelezték őt. Örömet sem szerez neki a beiratkozás: hiszen a szövetkezet tagjai közt a czívdások és viszálykodások napirenden vannak. Végül nem látja be, hogy milyen hasznot húzhatna ő a fraternitástól, a fraternitás meg ő tőle (Goltz, 602. 603. l.).

Sok galibát szerzett a szeniornak *Wagner*-nek durándi lelkészszé való megválasztása. Ugyanis *Langsfeld* halála után a XIII szepesi város grófja a saját vejét, Wagnert,

a ki akkor Leibiczon diakonus volt, rátukmálta a durándiakra lelkésznek. E választás leírása a matrikulában 5 egész folio-oldalt foglal el. Az utoisó lapon olvassuk, hogy míg a plébánia betöltése körül forgott a vitatkozás, egy durándi ember katholikussá lett, kijelentvén, hogy lelkét nem bizza rá egy olyan kalmárra (mercenarius), a minő Wagner. E nyilatkozatért azon módon el is fogták az illetőt s a község bírása börtönbe záratta, de Lublówár alkapitányának 1668. jul. 9-én kelt rendelete folytán rögtön szabadon kellett bocsátani. Hogy Wagner megválasztását kierőszakolja, a XIII város grófja megtiltotta a durándiaknak, hogy erről az úgyről a szeniorral tanácskozzanak. Ezen és egyéb rendelkezések folytán, melyek a választás lefolyásánál történtek, a szenior Lőcsére hirdetett gyűlést, a hol a fentebb érintett ügyeken kívül a durándi lelkészválasztást is megvittatták. A szenior hazajövet lakásán a durándiakat és Wagnert találta. Miután a durándiakat a szabályellenes választás miatt kérdőre vonta, Wagnert pedig nagyon komolyan megróttá, kijavította végül a meghívó levelet s *Eccardi* leibiczi lelkészt megbízta, hogy Wagnert hivatalába beiktassa. A szövetkezet utóbb a kir. szék elé idéztette ugyan a XIII város grófját, de nem ment semmire.

Midőn a szenior 1668. szept. 17. a szepes-szombati lelkész társaságában a durándi ügyben Lublówarába utazott, útközben a bélai plébániában szállt meg; ez alkalommal sikerült neki a *Lányi* Jakab és *Popradius*, ottani diakonusok közt felmerült viszálykodásokat kiegyenlítenie. Lányiról azt írja a matrikula, hogy ő az evang. lelkészek halálos ellensége volt és hogy azzal is fenyegetődzött, hogy elmegy Podolinba a piaristákhoz és áttér a kath. vallásra. Hasonló fenyegetések — írja a szenior — Szepes-Váraljáról is hallatszanak, a hol rögtön áttéréssel fenyegetőznek. Ilyen körülmények közt bezzeg nehéz az egyházi fegyelmet fentartani (Goltz, 607. l.).¹¹⁰

¹¹⁰ Következő nap (1668. szept. 18.) a szenior a lublói várba ment, a hol a durándi ügyön kívül még egy másik, a lelkészeket és a XIII

A matr. 611—616. lapjain le van írva az eperjesi ev. gymnasium alapításának története; ezen ügy leglelkesebb támogatója *Wittniedy (de et in Musay)* István volt. Az épület alapkövét 1666. ápr. 6-án a Laetare-vasárnapra eső második napon rakták le.¹¹¹

1668. nov. 30-án Felkán, Noscovinál tartatott meg a közgyűlés. Felvételre jelentkezik Wagner, de a következő gyűlésre utalják.

szepesi várost illető dolgot is előadott. A Goltz-féle matricula arra utal hogy az alkapitánynyal folytatott eme tanácskozmány folytán egy határozat jelent meg, melyet a XIII város lelkészeinek közös pénzládájában deponáltak. (Goltz, 607 l.) E decretum, mely az akkori társadalmi állapotokat és a lelkészek és az akkori községek közti viszonyokat igen találóan jellemzi, a szenior (Pescovi Mihály) egyik kéziratából vétetett át és *Klein Nachrichten* stb. Pest, 1873. cz. művének 306—307. lapjain egész terjedelmében közölve van. E határozatról azt mondja a szenior, hogy „anno DVrae atqVe Variæ Calamitatis” jelent meg. Lényegileg a következőket tartalmazza: Előrebocsátván, hogy a szenior egy lelkész társaságában nála megjelent és az ügyet előadták, az alkapitány gondosan meghányva-vetve a dolgot, rendeli, hogy: 1) a községek a hagyományos szokás szerint és régi javadalmaik jogezimén, továbbra is szabadon választhassák lelkészeiket és diakonusaikat; senki sem merjen valakit önkényesen javadalomhoz juttatni (abba mintegy „beleszorítani”: „intrudere”), különben érvénytelennek fog nyilvánítani a választás. 2) Ha a XIII város valamelyik lakosát a lelkész, vagy a diakonus megsértené, előbb a szeniornál és a szövetkezetről jelentse fel az illetőt, ha pedig elégtételt nem kap, terjeszse fel panaszát én hozzám, azaz „per modum appellationis” a vár bíróság elé. A bírák ne merészkedjenek a községeket lelkészeikre felbizgatni. 3) Szigorúan tiltatik a lelkészeket híveik lakodalmi alkalmával megterhelni; ugyanis méltányos és igazságos, hogy ne a pásztor (lelkész) tartsa fenn a híveket, hanem a hívek lelkészüket. Végül 4) mivel megesik, hogy néhányan a lelkész tudtán kívül és anélkül, hogy neki az őt megillető tizedet adnák, az életet elszállítják, vagy pediglen a legjavát hazaviszik és csak a leghitványabb (nullius valoris) gabonát hagyják meg a lelkésznek, a bírák ezennel fel-felhívatuak, hogy a községekben közhírré tegyék, hogy senki se merje a gabonát a lelkészek tudtán kívül — különbeni büntetés terhe alatt — hazavitetni. „Datum in arce Lublyó die 27-a Sept. 1668. Joannes Tworzianszky, vicecapitaneus scepns.”

¹¹¹ „Collectis sumtibus fundamenta Collegii die 6-ta Aprilis (feria secunda proxima post Dominicam Laetare) anno 1666 acta sunt, qua tempestate Joannes Sartorius iam Pastor primarius, solonnem orationem panegyricam dixit.”

L. A. L. M u n y a y : „Fortuna secunda et adversa, quum schola evang. aug. confessionis Eperiesiensis a suis primordiis, usque annum 1785. experta est. Cassoviae 1838. fol. 3.

E gyűlésen Leibicz községről két küldött jelent meg. Ezek bepanaszolták Roth Jánost, a XIII szepesi város grófját, hogy most, miután sikerült neki Wagnert, eddigi leibiczi diakonust Durándra lelkészül behozni, azon jár az esze, miképen tehetné meg *Ritzmann* Venczel leibiczi tanítót ugyanoda diakonusnak. Ez ellen hevesen tiltakozott a község is, a hatóság is, kijelentve, hogy *Ritzmann*, bár a wittenbergi akadémián végezte is tanulmányait, alapjában nem egyéb, mint „*ein ,Oder-oder Wasser-Polak'*“ és még a Miatyánkot sem tudja tisztességesen elmondani. E különös vádhoz azt a megjegyzést csatolja a szenior, hogy lám milyen válogatóságok most az emberek; mert az 1646-iki pestis után a késmárki iskolából kikerült deákokat, kik bizony csak akadozva tudtak olvasni, kellett a Kárpátok tövén elterülő községekben lelkészekül alkalmazni.¹¹² Mint-hogy *Ritzmann* a hatóság és község akarata ellenére választatott diakonussá, választását semmisnek nyilvánította a gyűlés és ujat rendelt el; ekkor *Grosz*, késmárki rektor szótöbbséggel megválasztatott diakonussá. A szenior

¹¹² *Senatus et communitas contrariebatur, Incomptum Germanismum Ritzimano obiciunt. Quadus est enim.* „Ein Schlesischer Oder-oder Wasser Polak, et alios defectus causati. Vix exacte ipsum orationem Dominicam recitare posse dicebant. Es stünde ihm nicht Recht an, das Vater unser zu bethen. So zärtlich sind schon unsere landsleuthe worden, wegen der Menge der Gelehrten leuthe, welche sie itz in unserem Vaterlande haben. Ich weiss wohl die Zeit, dass man aus denen Trivialschulen nach der Pest anno 1645. et nominatim ex Schola Tyropolitana (seu Caesareofofrensi) Ministros mendicantium, qui debiliter legere poterant (relata ex ore Cl. quondam Serpili, pastoris Caismarcensis, Argentoratorum redux in patriam audita Ao 1646 reffero) ad Ministerium Ecclesiasticum in Pagis submont (ibus) Carp(athi) promotos fuisse.“ „Aber jetzt muss alles geschliffen seyn.“ — (Goltz, 622 l.) Az igazság érdekében meg kell jegyeznünk, hogy akkoriban olyan egyéneket is számítottak a műveltek és tudósok közé, kik vagy városi iskolákat, vagy pedig falusi iskolákat végeztek, minők Görgön, Felkán, Márkusfalván, Szepes-Olasziban, Szepes-Váralján s egyebütt voltak. Ilyen egyének természetesen a Szepességen nagy számmal voltak (L. alább: A protestantizmusnak a Szepességen való gyors elterjedésének okairól. Függelék.)

1669. jan. 15-én vizsgálatnak vetette őt alá, képesnek találta és felavatás végett Kassára küldte. E közben *Geithner* Menyhért, gölniezi lelkész Durándra hivatván meg lelkésznek, helyére Ritzmann jutott. Így lett vége annak a históriának, mely annak idején annyi port vert fel. A végén ezt írja a szenior: „Ha a czivil urak nem állanának rokonsági, vagy sógorsági viszonyban a papsággal és nem volnának „*Geschünk-fresser*“-ek, akkor nem volna annyi a napszámos, a mint most a tapasztalat bizonyítja.” (Goltz, 630. l.).

1669. jan. 8-án értekezletet tartottak a XIII város lelkészei Matheóczon. E gyűlésen egyebek közt szóba került a szenior- és a conseniorokra háramló gyanu, hogy ők azon vannak, hogy a XIII városban csakis a XIII városi lelkészek közül promoveáltassanak. E gyanúsításra okot az a tanácskozás adott, mely 1668. okt. 20-án a várban *Lubomirszky* Sebestyén Heraclius és a szenior között több rendbeli ügyről folyt, de a melynél a szenior egy illetén promoveálás ellen a leghatározottabban nyilatkozott (*Codex past.* XIII opp. 225—228. l.).

Lazari Ágoston, csötörtökhelyi lelkész 1669. márcz. 26-án írásbelileg elbúcsúzott a szövetkezettől, mivel Lőcsére hívták meg diakonusnak. Helyére *Melthius* János, dobsinai lelkész jött.

1669. évi április havában Lipóttól kiküldött biztosok jelentek meg Magyarországon, a kiknek részt kellett venni az eperjesi bizottságban. E bizottság néhány tagja 1669. ápr. 17. Szepes-Olaszira ért s ott néhány napra megállapodott. Az ottani ev. lelkész, Klesch, a városházán német nyelven üdvözölte *Rottalt*, a ki szintén németül válaszolt; a kanczellárhoz pedig latin, *Csáky* István és *Petheő* Zsigmondhoz meg magyar beszédet intézett. Klescht ebédre marasztalták; ebéd után pedig titkos kihallgatáson fogadta őt Rottal, mely alkalommal Klesch az olczói és velbachi templomok ügyét szóba hozta. Rottal azt tanácsolta, hogy ezt mint sérelmet az eperjesi bizottság

felé terjeszszék. Erre Klesch a fraternitáshoz utasításokért fordult, hogy mit tevő legyen. A szövetkezet tanácsára máj. 13-án Eperjesre ment és másnap Rottaltól fogadtatott. Minthogy pedig a bizottság törvényellenes működése ellen tiltakoztak, a bizottság a nélkül hogy valamit tárgyalt volna, széteszlott, Klesch pedig máj. 18-án minden eredmény nélkül hazatért.

Azalatt a velbachi katolikusok *Tworianszki* János, Lublóvár alkapitánya előtt bevádolták Klescht, hogy nagyon önkényesen bánik velük. Erre Tworianski Lublóról 1669. jun. 27-én levelet intézett Kleschhez, melyben figyelmezteti őt, hogy a velbachiakat ne bántsa, mert a ki nyugalmban mást zavar, maga is zavartatni fog.

Fentebb említettük már, hogy Klesch a velbachi templomügyet a vármegye elé terjesztette; ez oda döntötte el a dolgot, hogy a község lelkészt válasszon. De a katolikusoknak is szabadságukra lévén hagyva magoknak lelkészt választani, a pongráczfalvi lelkészt hívták meg plébánosuknak, a ki azonban harmad napra, hogy a plébániát elfoglalta, otthagya Velbach községet. Erre a prot. hitközség aug. 24-én *Albiny* (Weisz?) András, szepes-olaszi diakonust, hívta meg lelkésznek; de ez nem fogadta el a meghívást. (Goltz, 641. l. stb.)

Végül nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy Klesch Dániel, mint a szövetkezet szeniora, ugy a világiak, mint a papság előtt is nagy tekintélynek örvendett. 1666. ápr. 6-án, a mint fentebb említettük, lerakták az eperjesi ev. collegium alapkövét. A következő (1667.) évben Eperjesen tanácskozások folytak az iskola szervezésére nézve, melyekre Klesch, akkoriban még szepesváraljai lelkész, és a bíró is meghívattak. 1667. ápr. 13-án meg is jelent Klesch, a bíró és a nótárius Eperjesen. Klesch két napig vett részt a tanácskozásokban, a melyeken hathatósan befolyt a tanulmányrend felosztására, a tárgyalandó auctorok stb. kiszemelésére, a tanárok megválasztására, va-

lamint arra is, hogy az intézet vezetőjévé s egyuttal a theologia első tanárává a külföldi származású *Pomarius* Sámuel hívassék meg. A tanácskozmány tizenkét felügyelőt is választott, hat nemes embert és hatot Eperjes szenatorai közül, a papi rend teljes kizárásával. E határozat ellen, mely a papságot háttérbe szorította, Klesch számos oknál fogva erőlesen tiltakozott, de ezeket az okokat *Wittniedy* „diabolicae subtilitates“-nek nevezte, mire Klesch a felügyelőket „Antichristi politici Apostoli XII“ cízzel illette, arra utalva, hogy a nevezett határozat a papságra vonatkozólag valóságos sacrilegium számba megy, mivel a világi rend püspöki jogokat bitórol és a papság kizárásával a collegium felügyeleti jogát (ephoriam) magához ragadja. (Goltz, 414. l.)

Elhúnytak: *Peschovi* Dániel, ménhárdi lelkész, 1667. máj. 20.

Lungsfeld János György, Leobenschütz-ből (Sziléziában,) meghalt Durándon, a hova mint iglói diakonus került, 1668. ápr. 14-én, négy hónap múlva. A gyász istenitisztelet ápr. 24-én tartatott.

Erythraeus (Roth) Tóbiás, bélai lelkész megh. 1668. okt. 5-én.

Noscovi Mihály,

felkai lelkész; szenior 1669. nov. 20-ától a szövetkezet feloszlásáig.

A közgyűlés ezúttal Poprádon folyt le *Weisznál*. Az ünnepi beszédet *Bayer* János, szepes-váraljai lelkész tartotta.

A szövetkezetbe felvételtek: *Bayer* János (Szepes-Váralja), *Meltzius* János (Csötörtökhely) és *Geithner* Menyhért (Durand). *Fischer* Mihály, a ki nem jelent meg személyesen a gyűlésen, hanem írásbelileg folyamodott a föl vételért, a jövő közgyűlésre utasított.

Mint szenior-jelöltek szerepelnek: a szepes-váraljai születésű *Noscovi* Mihály, *Greb* Mihály Zsákóczról és *Bielik* Simon Hunfalváról. Megválasztatott Noscovi. Conseniorok lettek: a XIII városból *Gnendel* Mihály és *Weisz* Tóbiás, XI városból *Greb* Mihály és „ex Nobilibus“ (nemes emberek birtokában levő helységekből) *Bielik* Simon (Goltz, 656. l.).

Az 1670. évi jul. 17-én Nagy-Lomniczon tartott értekezleten csak nyolcz szövetkezeti tag jelent meg. A távollévők közül csupán *Eccardi*, leibiczi lelkész igazolta elmaradását. Ebben a hónapban a szövetkezet még egyszer, jul. 26-án Szepes-Szombatban tartott gyűlést. Tárgyaltak egy esetet, mely Strázsán és Matheóczon történt. E községek néhány lakosa ugyanis Mária Magdolna ünnepén szolgai munkákat végzett, a mennyiben aznap szántottak és trágyát hordtak ki a mezőre. A fraternitás e miatt az illetők lelkészeit kérdőre vonta, a kik azzal védekeztek, hogy a vádlottak engedelmség nélkül és tudtukon kívül végezték a tiltott munkákat. A gyűlés elhatározta, hogy az ügyet a világi hatósághoz teszi át. Ennélfogva a XIII város grófja 1670. jul. 29. összehívott néhány lelkészt és a kérdéses községek biráit Strázsára. A vizsgálat megejtése és a kölcsönös kihallgatások után a bizottság a következő ítéletet hozta: Az ünnepnap megszegői 12 birod. tallér bírsággal büntetendők, mely összegnek felerésze a fraternitás, másik fele a világi pénztár javára fizetendő. A fraternitás csupán csak 5 tallért kapott, a többi hetet (mivel erről említés nem tétetik) valószínűleg a világi hatóság tartotta magának. A szenior az erre vonatkozó jegyzőkönyvet így fejezi be: „*Memento, ut diem festum sanctifices*“ (Codex past. XIII opp. 238., 239. l.). Ezen eset feltűnő, mivel az V szab. kir. városnak 1656-ban Eperjesen tartott zsinatán sz. Mária Magdolna (és minden szentek) ünnepét eltörölték (Lásd: *Chronica Leutschoviensia* ad a. 1656.). Mindennek daczára a fraternitás a vétkeket világi hatóság útján büntettette meg. Ebből kitűnik, hogy az eperjesi zsinat határozatait nem fogadták mindenütt kedvezően, és hogy a testvérség e tekintetben még a Goltz-féle alapszabályok XXXVIII. §-ához ragaszkodott, mely egyéb ünnepek közt sz. Magdolna napját is a megünnepelelendők közt sorolja fel.

1670-ben még egy gyűlést tartott a XIII város szövetkezete; ezen azonban csak házassági ügyeket tárgyaltak.

A Codex 240. lapján kezdődik a hazánkban akkori-
ban uralkodó zavarok latin versekben való leírása. E
verseket számos jegyzettel van ellátva; címe: „*Notatu
hic dignus est importunus excitatus in Hungaria nostra
Tumultus Bellicus, cujus Sciagraphiam Poeticam cum No-
tis sistere libet.*“

A Goltz-féle matr. 661. lapján e felirat olvasható:

*Christe Jehova
Porro Juva.*

1670. nov. 19-én a XXIV kir. lelkész szövetke-
zete Bélán gyűlést tartott. Ünnepi szónok: *Meltzel*
János, csötörtökhelyi lelkész, felvétetett; *Haits* Fülöp,
ménhárdi lelkész. Egyébiránt csak házassági ügyeket
tárgyaltak. A szenior leköszönését nem fogadták el.

1671. jan. 18. rendkívüli gyűlés volt Szepes-Szom-
batban. Tárgyai: házassági ügyek, kiadások és bevéte-
lek átvizsgálása. E gyűlés jegyzőkönyve következő sza-
vakkal végződik: „*Mediator Nobiscum Validissimus,
State!*“

Ebben az évben jun. 14. *Bársony* visszafoglalta a
katholikusok részére a templomot. Ámbár a szenior,
Weisz Tóbiás conseniorral és Klesch Kristóf szövetke-
zeti jegyzővel egyetemben ezen actus ellen tiltakozott,
czelt azonban nem ért. Ugyanezen évi okt. 4-én a ká-
posztafalvi templom birtokába jutottak a katolikusok.

Goltz matriculájának 666. lapján e felirat áll;

Christus Nobiscum, State!
Anno Soterico MDCLXXI.

1671. nov. 25-én közgyűlés Szepes-Szombatban.
Szónok: *Geithner* Menyhért. Az ist. tisztelet után a tagok
a plébánián gyűltek egybe és miután a „*Serva Deus
verbum tuum*“ kezdetű dalt elénekelték, a szenior a je-
lennvoltakhoz beszédet intézett, melyben hazánk akkori

szomorú állapotát festi, kiemelve, hogy mindennek oka a gőg, mely a világ kezdetétől fogva sok nyomort és szerencsétlenséget okozott. Erre *Bayer* János, szepes-váraljai lelkész, az orator (szepes-olaszi lelkész) távollétében, szokás szerint válaszolt. Bayer válaszárol a szenior igen dicsérőleg nyilatkozik a matriculában. — Erre lemondott a szenior, de a szövetkezet egyhangú kérelmére továbbra is megmaradt tisztjében. „Praeter meam intentionem aut cogitationem onus illud vicissim in me suscipere sum coactus,” írja erre vonatkozólag a matrikulában.

E gyűlésen azt a kérdést is felvetették, hogyan lehetne *Günther* András volt káposztafalvi lelkészen és *Meltzel* János, volt csötörtökfalvi lelkészen segíteni, mivel t. i. a katolikusok visszafoglalták templomaikat és a nevezett lelkészek kénytelenek voltak a községeket elhagyni. Meltzel előadja, hogy az iskolás gyerekek az elhagyott (ev.) templom nagy szégyenére a kath. templomban a misénél ministrálnak stb.; hogy a község bírása ellensége az ev. egyháznak, hogy a kath. plébános oly gazdasági szereket foglalt le, melyek nem is az övéi. Ő (Meltzel) lefizeti ugyan készségesen a székdíjat, de tiltakoznia kell azon erőszak ellen, melyet rajta elkövettek. Minthogy azonban a tizednek csupán egy részét húzta, nem tudja, vajjon köteles-e a rendes székdíjat fizetni vagy nem? A fraternitás oda nyilatkozott, hogy meg kell a székdíjat fizetnie, ha csak nem akarja tizedszedési jogát elveszteni.

Domine

Serva nos, perimus!

Anno Soterico MDCLXXII.

Ezzel a felkiáltással kezdi a szenior az 1672. év eseményeit feljegyezni.

Az 1672. nov. 24-ikén Szepes-Olasziban tartott közgyűlésen csak hatan voltak jelen. A gyűlés egyedüli tár-

gya a székdíj ügye volt. Minthogy a kath. egyház akkoriban már több, előbbi templomának birtokában volt és a lelkészi javadalmak immár kath. papokkal voltak betöltve, azt határozta a szövetkezet, hogy csak azok a lelkészek fizessék a székdíjat, a kik még a plébániai javadalmak és templomok tényleges birtokában vannak. Ezek a következők voltak: 1) Lőcse, 2) Váralja, 3) Igló, 4) Leibicz, 5) Béla, 6) Ménhárd, 7) Poprád, 8) Szepes-Szombat, 9) Felka, 10) Duránd, 11) Ruszkinócz és 12) Svábócz. A müllensbach-i és odorini lelkészek akkor már nem voltak életben. A gyűlés továbbá elhatározta, hogy a székdíjat nem kell azonnal a káptalanban átadni, hanem a szepes-váraljai lelkész a maga diakonusa társaságában két nemes, mint tanu jelenlétében a prépost helyettesének fogja kézbesíteni a székdíjat, mivel akkor a prépost nem volt otthon. Midőn későbbben a vikáriusnak át akarták adni a székdíjat, el nem fogadta azt. Hazajövet a prépost beérte 38 arannyal, a mennyiben 24 plébánia közül már csak 12 helyen voltak evang. lelkészek stb.

Ezen szavakkal: „*Kirie Eleison*“ kezdi a szenior a XXIV kir. lelkész szövetkezete által megtartott *utolsó* gyűlést a Goltz-féle matrikula 669. lapján leírni.

E gyűlés 1673. nov. 22-én Ménhárdon folyt le *Heutsch* Fülöp lelkésznél. Ünnepi szónok *Fontanus* János volt, béli lelkész. Az isteni tisztelet végeztével a tagok a plébánián gyűltek egybe. Mielőtt a szenior a gyűlést megnyitotta, a tagok rázendítettek az „*Aufer immensam Deus, aufer iram*“ kezdetű szívet-lelket megrázó énekekre. Erre aztán elmondták a Miatyánkot és így kezdődött a gyűlés. *Almerus*, ruszkinóczi lelkészt az ev. ref. egyházra nézve vészteljes időkre való tekintetből, melyek akkoriban jártak, azonnal első jelentkezésre felvették a szövetkezetbe. A szenior előadja, hogy leiratot kapott, melyben szigorúan tiltatik, hogy idegen papok, azaz a plébániáikból száműzött és a XIII szepesi városban tartózkodó papok

az istenitiszteleket végezzék. Tekintettel azon kritikus és veszélyes állapotra, melyben a szövetkezet volt, a szenior le akart mondani tisztségéről, de a tagok kérelmére egyelőre megtartotta a szeniorságot. Ezután beszédtek a székdijat. Mivel 24 plébániai javadalom közül immár csak 11 állás volt betöltve ev. lelkészekkel, jelesen: 1) Lőcse, 2) Váralja, 3) Igló, 4) Leibicz, 5) Béla, 6) Ménhárd, 7) Poprád, 8) Szepes-Szombat, 9) Felka, 10) Duránd és 11) Ruszkinócz: azért mindössze csak 37 aranyat szedtek össze. A nyugtatványért 1 frt 80 denárt fizettek. Végül az utolsó, 671. lapon fel vannak jegyezve a bevételek és kiadások és ezzel végződik a Goltz-féle matrikula.

A XIII szepesi város lelkészei utolsó gyűlésüket Szepes-Szombaton tartották, 1673. szept. 7-én. E gyűlésen szóba került egy házassági ügy, melyben bizonyos *Than* nevű ember érdekelve volt. Ügyét édes testvére a sümegi lelkész nagyon pártolta ugyan, de nem ért célzt (Codex past. XIII. opp. 69. 70. l.). Továbbá a sztrázσαι lelkészt, mivel egyik előző gyűlésről ok nélkül elmaradt, 5 frtnyi bírsággal büntették. Végül fel vannak jegyezve a bevételek és a kiadások, s evvel végződik a Codex past. XIII opp., mely mindössze 272 folio lapot tartalmaz.

Elhúnytak: 1672. máj. 23-án (Weber szerint a felkai matrikulában) megh. *Dreyppennig* Tamás, a ki Durandról 1669-ben szülővárosába Bélára meghívatott.

Noscovira, a testvérület utolsó szeniorára nézve megemlítjük, hogy *Seltenreich* diakonusával együtt 1674. ápr. 30-án személyesen elhozta magának a „*Judicium Compositum Varaljaense*“ ítéletét és ugyanezen évi jul. 3-án elhagyván plébániáját, előbb Lengyelországba, onnét pedig Jenába ment. 1680-ban Boroszlóba költözködött, végül pedig visszatért Késmárkra, miután egy kötelezvényt aláírt, hogy soha többé lelkészi hivatalt nem vállal. Ugyanott meg is halt 1683. szept. 25-én. (*Gesch. der ev. Gem.* Felka 1872. 23. l.)

Mozgalmak a XIII város kath. templomainak visszafoglalása ügyében.

A mondottakkal voltaképen be kellene fejeznünk jelen értekezésünket, de mivel fentebb említettük, hogy a *Codex Past.* XIII Opp. 240. s következő lapjain a Rákóczy-féle felkeléssel, 1670-ben hazánkban kitört zavargások történeti deductiója kezdődik, czélszerűnek találtuk, azokat a történeti adatokat, melyek a nevezett Codex 240—272. lapjain szétszórva feljegyezvék, s melyek nélkül értekezésünk nagyon hézagos lenne, kellően csoportosítani, megjegyezve, hogy csak azokat az egyházi ügyeket fogjuk felhozni, melyek a XXIV, illetve XIII város lelkészeire vonatkoznak. Teljesség kedvéért azonban, kivált hogy a fraternitás fennállásának utolsó idejéről lehetőleg hű képet nyujtsunk, az idevágó hiteles okiratokból kiegészítettük azokat a történeti eseményeket, melyek a Codexben felemlítve nincsenek.

A XIII szepesi város templomainak visszaszerzése ügyében a legelső lépések 1671-ben indultak meg.¹¹³

¹¹³ Nem hagyhatunk említés nélkül egy nyomtatott tárgyalási jegyzőkönyvet, mely a XIII szepesi város ügyeire nézve sok érdekes adatot tartalmaz. E jegyzőkönyv címe: „Acta quaedam tolerantium religionis dissidentium in XIII oppidis Capitaneatus Scepusiensis illustrantia. Varsaviae, anno 1760. mense Augusto.“ E jegyzőkönyv, mely 6 pontból és a lutheránusoknak azokra vonatkozó feleleteiből áll (az idevágó okmányokkal együtt), következőképen kezdődik: „Puncta praecipua Manifestationis et Remanifestationis die 14-a Augusti 1759. et 5. Februarii 1760. n. Judiciis Castrensibus Sandecensibus nomine et iussu Consistorii Scepu-

Ferencznek, sz. Venczelről nevezett kegyesrendű atyá-
nak folyamodványa folytán, melyet a XIII város lakosai ne-
vében *Mihály*, lengyel királyhoz intézett, Mihály a követ-
kező, 1671. jun. 24-én Varsóban kelt nyílt parancsot
tette közzé:

**Privilegium pro libero exercitio Catholico in XIII Oppidii Cap-
taneatus Scepusiensis P. P. Piarum Scholarum.**

Michael Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae,
Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vohlyniae,
Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviae etc.

siensis factorum, cum Responsis ad puncta in dictis Manifestationibus con-
tenta“ . . . .

Az e jegyzőkönyvben tárgyalt ügy tényállása a következő: Z b i s k o,
az utolsó szepesi prépost több ízben illetékes helyen Brühl Henrik gróf,
a XIII szepesi város kapitánya ellen panaszt emelt azokért a számos túl-
kapásokért, melyeket a XIII szepesi város prot. lakói a felsőbb helyről
kiadott és teljes érvényben fennálló rendeletek daczára elkövettek. Ezen
ügy lebonyolításával Brühl gróf teljhatalmú helynökét, G a r t e n b e r g
Péter Miklós bárót („Dominus Haereditarius in Kanitz etc. nec non Capi-
taneatus Scepusiensis Generalis Commissarius“) bízta meg. Miként Brühl,
ügy Gartenberg is mindketten protestánsok voltak. Ezt az ügyet 1759. aug.
14. és 1760. febr. 5-én tárgyalták „in Judiciis Castrensibus Sandecensibus“.
E perlekedést mind a két fél nagy elkeseredéssel folytatta. Az eredményt
névtelenül Gartenberg a fent idézett füzetben közölte; egyik példányát le-
pecsételt levélben Zbiskónak küldte meg. Minthogy azonban a jegyzőkönyv-
ben felhozott tárgyalási adatok a valónak meg nem feleltek, Zbisko pa-
naszt emelt ez ellen a bécsi magyar udvari kancelláriánál, a honnét 1760.
okt. 9-én leirat érkezett Pozsonyba a magyar helytartósághoz. E leiratban
egyebek közt a következőket olvashatni: „omissis magna in parte illis,
quae orthodoxam religionem cum primis concernunt, alia Augustanam seu
Helveticam Confessionem tangentia per extensum exposita, imo et talia,
quae respectu illorum, cum quibus de re actum fuerat, pro privata direc-
tione deserviebant, divulgata atque publici Juris effecta exstiterint.“ To-
vábbá határozottan kimondatik, hogy a Zbiskónak minden kísérő levél nél-
kül beküldött iratban („Acta quaedam Tolerantium“ etc.) oly okmányok
vannak közzétéve, melyeket annak idején Gartenbergnek csak azon hatá-
rozott föltétel alatt és azon kötelezettség mellett boosátottak rendelkezé-
sére, hogy azokat kizárólag csak a tárgyalásnál használhassa fel. Ennek
folytán a magyar udvari kancellária elrendeli, hogy a szóban lévő jegy-
zőkönyv elnyomassék (= suprimero) és elkoboztassék. Egyúttal arra figyel-
mezteti a leirat Gartenberget, hogy az ő ünnepélyes Reversalis-a ezentúl
is érvényben marad (Lásd az iglói róm. kath. pléb. Itárát.). A szóban forgó
jegyzőkönyv nagy feltűnést keltett a Szepeességen, mert Gartenberg nem

Significamus praesentibus Literis Nostris, quorum interest universis et singulis. Cum non ignoremus Reges et Regna a Deo dari hoc unice ex animo precamur, ut sub tempus felicis Dominationis Nostrae DEI gloria omnigeni cultus ubertate foecundetur, et per Quem regnamus, eiusdem Divinus in Regno Provinciisque Nostris Regnet honor. Cum itaque supplicatum nobis esset per Religiosum Patrem Franciscum a Sancto Venceslao Scholarum Piarum, nomine Incolarum et Oppidanorum Religionis Catholicae, quatenus in omnibus XIII Oppidis Capitaneatus Scepusiensis, ubi Nobis uti in Bonis Regalibus Jus patronatus Collationis et praesentationis competit, nemine obstante, exercitium Catholicum in ipsis ab antiquo Catholicorum, quas pro nunc Dissidentes occupant Ecclesijs cum medietate omnium pertinentiarum libere permitteremus. Nos ejusmodi supplicationi tanquam iustae et aequitati consonae benigne annuendo, prompte et benevole consentiendum et permittendum duximus, ac pro innata Nostra pietate, zeloque promovendi et augendi Cultus Divini consentimus et liberam potestatem et facultatem permitimus nullis obstantibus contrarijs Privilegiis aut mandatis, omnes devotiones Catholicas, in ipsis pro nunc Dissidentium Ecclesijs ad Altaria eligenda et reconcilianda, certis et statis horis iuxta dispositionem horarum, cum liberis ad easdem Ecclesias more Catholico sepulturis, spiritualium vero et nobilium Personarum in ipsis Ecclesijs cum libero earundem Campanarum pulsu, libero Organi, Cathedrae, Clavium omniumque pertinentiarum aequali usu exercendi. Sub nostra Tutela et Pro-

egy tekintetben feltűnően kedvezett a katolikusoknak, így pl. a szepes-váraljai templom restaurálására 400, a podolini piaristáknak 1500, Gnezda lakóinak 2000 birod. tallért adott inségük enyhítésére. Csak a világtalan nem látja itt Gartenberg szándékát, mely abban állt, hogy a katolicizmusnak ártson. Birtokunkban van ezen felette ritka nyomtatvány egyik példánya. A katolikusoktól felhozott adatok szántsándékkal nagyon röviden és gyöngén vannak megokolva, ellenben a protestánsok feleletei igen körülményesen, egész terjedelmökben közölt okiratokkal vannak kísérve. Megemlítjük még, hogy midőn 1760-ban az iglói kath. templom tornyát restaurálták, Igló községe az „Acta quaedam“ stb. két példányát a torony gömbjébe helyeztette, nyilván annak jeléül, hogy mekkora becsülésben állt akkoriban az említett irat prot. körökben. Az iglói csata alkalmával a császáriak és a honvédek között (1849. febr. 2-án) oda égett a torony azokkal az iratokkal, melyek a gömbben voltak. Az említett torony a jelenleg folyó restaurálás folytán 85 m. 60 cm. magasságú. Együttal a templom is új tetőzetet nyert. A restaurálási munkálatok a jelen — 1894. — évben fejeztetnek be.

tectione Regia primarie Religiosos P. P. Clericorum Regularium pauperum Matris DEI Scholarum Piarum, cum eo fine sint in illis Partibus fundati admittendi, fovendi, tenendi et sustentandi Eisdem Patribus sancta Missarum sacrificia, Processiones, praecipue autem sacratissimi Corporis Christi, quam tota octava omnibus recommendamus, aliasque solennitates, more et exemplo aliarum Ecclesiarum tam publice quam privatim cum administratione Sacramentorum et Sacramentalium celebrandi. Evangelia per conciones et exhortationes praedicandi. Juventutem iuxta pium institutum in Literis et praeceptis sanctae fidei Catholicae instituendi et instruendi, omnique meliori modo tam ipsis P. P. Piarum Scholarum quam etiam Oppidanis Divinum honorem promovendi, sacrosanctam Religionem Catholicam libere citra cuiusvis praepeditionem aut aliquam impeditionem in praedictis XIII Oppidis primarie vero Olaszij, Warallij, Neocomij, in Monte D. Georgij Lajbicij Bellae etc, cum medietate Ecclesiarum, Capellarum omniumque pertinentiarum aequaliter exercendi, plenariam facultatem et omnimodam potestatem damus et impertimur praesenti Privilegio Nostro. Similiter volumus, ut antiqua Catholicorum apparamenta, Altaria, Imagines aliaeque supplex Ecclesiastica in integro conserventur, quorum etiam curam habeant Patres praefati: Praedicantes vero cum non serviant animabus Catholicorum, nec expedit, ab iisdem nihil expetere nec se in Catholicorum jurisdictionem aut aliqua Officia immittere presumant. Ad haec ex speciali Gratia Nostra iuxta immunitates Ecclesiasticas Domos seu Residentias P. P. Piarum Scholarum cum Ecclesiarum suisque servitoribus et Scholarum Rectoribus per exemptionem liberas esse ac fore, a foro et Jurisdictione quavis saeculari declaramus, et a Censibus, exactionibus, contributionibus, violentijs, Statione Militum, stipendijs, laboribus, angarijs, aut quibuscunque civilibus oneribus immunitatem perpetuam concedimus. Quod omnibus quorum interest praesertim vero Generoso Stanislao Lubomirski subdapifero Regni Capitaneo Nostro Scepusiensi [cuius etiam mandata pro parte Catholicorum sancita et sancienda confirmamus] nec non eius nunc et pro tempore existendi Vice Capitaneo notum esse volentes habere volumus, quatenus Religiosos P. P. Piarum Scholarum Incolasque in omnibus XIII Oppidis circa hanc concessionem et libertatem in exercitio Catholico clementer a Nobis impertito promoveant, conservent et manuteneant. Comiti vero, Judicibus, Magistratui, seu cuivis

Officio totique Communitati XIII Oppidorum maxime vero Praedicantibus Lutheranae sectae heretica pravitae infectis, qui superiorum temporum incuria, non per ostium neque a serenissimis Praedecessoribus Nostris legitime inducti, neque a Nobismet ipsis pro Jure Nostro Regio praesentati aut confirmati, vel aliquo Episcopo instituti, Catholicorum Ecclesias cum piis foundationibus aliisque pertinentijs iniuste occuparunt, serio et severe demandamus, ne praesenti Privilegio et Mandato Nostro, tam per se quam per alias quasvis personas subministratas, aut alio quocunque modo exquisito, sine ulla dillatione, violatione, interpretatione, appellatione, aut protestatione contrariari praesumant, pro Gratia Nostra, ipsoque facto amissione Privilegiorum, Jurium, Libertatum, Ecclesiarum, Capellarum, Parochiarum, Scholarum, fundationum, proventuum, cum omnibus pertinentijs, etiam sub poena Tredecim Millium Aureorum et exclusione Praedicantium ex omnibus XIII Oppidis, de quorum, aut Comitatus et Judicium scriptis indecentibus, punctis suspectis dictis et factis columniosis contra Nos, Episcopos, Clerum Romanum, Patres, Catholicosque ibidem commorantes, maxime vero contra blasphemias, aliasque intolerabiles persecutiones, ne posthac similia impune vindice DEO occurrant, instituantur seria per Commissarios et Spirituales et Saeculares Inquisitio. Si compertum et comprobatum fuerit praeter aliam sententiam Praedicantes excludantur, Ecclesiae totae cum Parochijs, scholis et omnibus pertinentijs recipiantur, Catholicisque restituantur. Comites vero et Judices ipso facto voce activa et passiva a suis officiis suspendantur et priventur novique una cum Catholicis in posterum ad senatum, Consilia, Magistratum, aliaque munia et officia civilia admittendis eligantur et instituantur. Quod negotium, uti iustum Nostro Generoso Capitaneo et Vice Capitaneo Scepusiensi ad effectum cum executione committimus. In quorum fidem praesentes manu Nostra subscriptas Sigillo Regni communiri iussimus. Datum per manus Reverendi in Christo Patris Dni Andreae Olsowszky Episcopi Culmensis et Pomesaniae Pro Cancellarii Regni Varsaviae die XXIV Mensis Junii Anno Domini MDCLXXI Regni Nostri Poloniae secundo. Michael Rex (m. p.) (L. S.) Stanislaus Buzenski G. W. C. Regens Cancellariae Regni (mp.) Gratis pro Deo Ecclesia et aeternitate. In signum gratitudinis amantissimi Patris et Professoris in humanioribus scriptum per me Mathiam Joannem Grahowsky Nrium. Metior. Cancellar. Regni. Servetur in Archivo Podolinensi

Scholarum Piarum. (Szepeshelyi ország. levélt. Prot. 1667, fol. 403.)

A 36 kros bélyeggel ellátott *hitelesítési formula* következőképen hangzik:

Collationirt und wurde diese von der Parthei besorgte und mitgebrachte Abschrift mit dem vorgewiesenen in dem Pudeliner Piaristen Klosters-Archive aufbewahrten auf Pergament-Papier in Diplomsform ausgestellten, an dem oberen, rechten und linken Hande mit Blumenverzierung, darin oben in der Mitte mit gezeichnetem einköpfigen königl. polnischen Adler, an dem unteren in zwei Zoll Breite aufgebogenen Theile mit einem, an in Dreieckform durchgezogenen rothen Seidenband hängenden, in einer Blechbüchse eingegossenen in der Mitte den polnischen einköpfigen Königadler mit Krone u. Titelschrift des Königs Michael darstellenden rothen Wachs-Siegel versehenen unverdächtigen ungestempelten Originali bis auf die bei der Vidimirung in den vierten und dritten Zeilen der ersten Seite von unten, in der zehnten und elften Zeile von oben an der zweiten Seite, endlich in der letzten Zeile der dritten Seite vorgenommenen umbedeutenden Korrekturen, gleichlautend befunden.

Von dem kk. Stuhlrichteramt als Gericht Poprad am 24. November 1859. Der kk. Stuhlrichter Usz. (Lásd: Suppl. Anal. Terrae Scepus. Pars III. ad a. 1671. Kézirat.)

Ezen nyílt parancs megengedte a XIII város kath. lakóinak, hogy a templomokat a „dissidensekkel“ (a protestánsok akkori elnevezése) közösen használják, azon világos kikötéssel, hogy ha a nevezett városok ág. hitvallású lakói e rendeletnek ellenszegülni avagy azt kijátszani merészkednének, — nemkülönben ha az Isten, a szentek, a király személye és a kath. klérus ellen káromkodásokat szóránának, 13,000 arany bírság mellett mindennemű szabadalmaikat, a templomok közös használatát, a kápolnákat, iskolákat, plébániákat, az egyházi alapítványokat örök időkre elveszítik, minisztereik (lelkészeik) pedig a XIII szepesi városból kiutasíttatnak, a kik különben is önkényüleg, minden kimutatható szabadalom nélkül hivatalukba be lettek iktatva és a népre ráerőszakolva.

E királyi dekrétum folytán a podolini kegyesrendiek julius közepe táján Szepes-Olasziban, Váralján, Sztrázsán, Szepes-Szombaton, Leibiczen, Bélán és egyéb helyeken követelték tehát a templomok, az egyházi javak felét, továbbá a kápolnákat is. (V. ö. *Hist. eccl. evang.* stb. Halberstadt, 1830. 157. 158. l.)

Ámbár a lengyel uralom alatt álló XIII város kapitánya (starostája) a lengyel királytól a templomok ügyében rendeletet kapott, mégis ebben az évben (1671) komoly lépéseket nem tett a templomok visszafoglalására. Egyébiránt a kegyesrendi tartományfőnökkel abban állapodott meg, hogy a katolikusok, illetve a kegyesrendiek megelégednek azokkal a kápolnákkal (sacellum), melyek még egy néhány városban léteznek és hogy mindegyik sacellanus a lengyel starostától évi 300 frtot kap. Az erre vonatkozó nyomtatott rendeletek jul. 18-án ki is adtak és maga a starosta kirándult aug. 18-án Lubló várába, 20-án Lubló városába, hol egyházi és világi urak részéről tiszteletteljes fogadtatásban részesült, majd aug. 24-én Bélára, 25-én Leibiczra és 26-án Iglóra; a következő napon pedig átadta a szóbanforgó kápolnákat a piaristáknak (Codex Past. XIII opp. 259. l.)

A mondottak kiegészítése gyanánt felhozzuk azt az egyezményt, melyet akkoriban a katolikusok és a XIII város lakói Lubló várában egymás közt kötöttek.

„*Punkte*, welche den ehrwürdigen Patres und katholischen Capellane den Orts-Magistraten, Predigern und XIII Städter Gemeinen zusichern:“

I.

1. Das sie dieselben bei ihren Andachten nicht stören.
2. Den Magistrat und den Predigern die gebührende Ehre erweisen.
3. Den Magistrat in seiner Jurisdiction nicht stören.
4. Die beste Freundschaft und Nachbarschaft mit ihnen halten.
5. In Rücksicht des Zehentes und der zu den Capellen

gehörigen Güter sich nach der Verfügung seiner Excellenz des Fürsten richten.

6. In der Ernennung, Berufung, Einführung ihrer Prediger sie nicht hindern, sondern sich hierein ganz nach den Willen seiner Excellenz bequemen wollen.“

II.

„Dagegen versprechen:

1. Die Magistrate, Prediger und XIII Städter Gemeinden dem kath. Clerus dieselbe Ehre zu erweisen, und sich in keinen auch den wichtigsten Fall eine Jurisdiction über ihn anzumassen, sondern sich dahin zu wenden, wohin sie sich mit Recht zu wenden haben.

2. Bei Processionen mit dem Leichnam Christi, und so oft derselbe zu einem kath. Kranken durch die Stadt getragen wird, sollen sie Gott die Ehre geben, ihre Hüte abnehmen, und ähnliche Hindernisse aus dem Wege räumen.

3. Der Jugend und sonderlich den Knaben, sollen sie es einschärfen, dass sie nicht durch Schreien, Lachen u. d. g. dem kath. Clerus ein Aergerniss geben, zumal bei Verwaltung der Sakramente.

4. Die Capellen und zu Wohnungen der Capellanen bestimmten Häuser sollen sie in Bau erhalten, und in Fall einer Feuerbrunst (welche Gott verhüten wolle) wieder aufbauen.

5. Mit Holz zum Kochen und Heizen sollen sie die Capellane versorgen.

Das übrige soll laut Privilegien und Befehlen gehalten werden.

Gegeben im Schlosse Lublau, den 20. August 1671. Stanislaus Lubomirsky.“ (Joh. Scholtz: *Kirchliche Nachrichten* 1810. kézirat II. k. 9. 10. 1.)

Az említett események után, melyek utóbbi időben a királyi oklevél folytán a XIII szepesi város egyházközségei keblében történtek, a protestánsok még mindig remélték, hogy azokat a következményeket, melyeket a királyi elhatározás maga után fogna vonni, valami módon feltartóztathatják. E reményre az a körülmény is feljogosította őket, hogy a starosta hajlandóságot mutatott ügyöket pártfogolni, ha a XIII város lelkészei, támaszkodva régi szabadalmaikra,

az életbeléptetett ujítások ellen felsőbb helyen tiltakozó kérvényt nyújtanak be. E folyamodvány három pontból állott.

Az *I. pontban* azon körülményre hivatkoztak a lelkészek, hogy *Oláh Miklós*, esztergomi érseknek 1557. nov. 20-án kelt és a XXIV lelkész szövetkezetéhez intézett levelében világosan ki van mondva, hogy a XIII szepesi város elzálogosítása a joghatóság dolgában csakis a polgárira, de nem az egyházira vonatkozik. Ennélfogva az egyházi joghatóságnak továbbra is változatlanul fenn kell állania.

Hivatkoznak továbbá arra is, hogy ezen jogot *Ruber császári tábornok hasonlóképen elismerte*, midőn a testületnek azt írta, hogy a 13 szepesi város templomai egyáltalában nincsenek elzálogosítva, hanem hogy a szepesi prépostság, illetőleg esztergomi érsekség joghatósága alá tartozván, a törvényes magyar királynak vannak alávetve (Codex 260 l.).

A *II. pontban* felhozzák a *szepesi prépostság joghatóságát*, mely őt a 13 szepesi város egyházi ügyeiben illeti. 1) Ennek bebizonyítására hivatkoznak *Illés*, a szászok és latinok grófjának 1280-ban nyert szabadalmára, melylyel a szászok összege [universitas] a magok lelkészeit saját hatalmából a tized élvezetével örök időkre megajándékozta, hivatkoznak továbbá saját szabadalmaikra, melyeket *András, László, Erzsébet, Zsigmond, II. Miksa, I. Ferdinánd királyoktól és II. Rudolf* császártól nyertek.

Ezek közül *Zsigmond lengyel királynak* 1548-ik évi oklevelére utalnak, melyben a király megígérte, hogy összes szabadalmaikat, melyeknek élvezetében a XIII szepesi város van, jövőben is épségben megtartja és mindenkit büntetéssel fenyeget, a ki nyert szabadalmaikat megsérteni merészelné. Ebből világosan kitűnik, hogy a lelkészek a tizedjogot nem nyerték a püspök vagy a prépost adományából, hanem tisztán híveik önkényes elhatározásából, a mihez aztán a királyok jóváhagyása is járult. Továbbá a nevezett városok lakosai *a királytól kapván a kegyurasági jogot*, plébánosait szabadon választhatják és presentálthatják, miként ezt maga a szepesi prépost *Lewdischer György de Lentschovia*, első leibiczi luth. lelkészhez 1542-ben intézett levelében elismeri. (Codex, 260)

2) Arra utalnak továbbá, hogy a szepesi prépostnak nincsen joga a lelkészeket illető egyházi ügyekbe avatkozni. Ők a székdíjat azért fizetik, hogy a prépost őket tizedszedési jogukban védelmezze, de nincsen feljogosítva arra, hogy templo-

maikat meglátogassa vagy azok fölött felügyeleti jogot gyakoroljon, vagy valami módon intézkedjék. (Cod. 261.)

3. Hivatkoznak *Matejovszky Miklós kapitánynak* 1565-ben kiadott rendeletére, melyben a XIII szepesi város lelkészeit megintí, hogy hivatalukban szorgalmasak legyenek és hogy a reájok bízott híveknek az ágostai hitvallásban (Augustanae confessionis] foglalt tételek szerint hirdessék az Isten igéjét s egyttal figyelmezteti őket, hogy botrány nélkül igyekezzenek élni. (Codex 262).

4. Hivatkoznak *az 1608. és 1647-iki országgyűlés törvény-czikkeire*, melyekben szigoruan elrendeltetett, hogy minden felekezetnek saját előljárói, szeniorai, superintendensei, felügyelői és visitatorai legyenek. Miután pedig a XXIV. kir. város testületének saját szeniora van, azért felügyelőre nincs szükségök. (Codex 261, 262. II.)

A III. pontban végre a szepes-olaszi plébánosra hivatkoznak, ki a szepesi prépost joghatósága alá nem tartozik, hanem az esztergomi „de viridi campo“ prépostnak van alávetve. Felemlítettük továbbá, hogy a szepes-olaszi plébános a XXIV lelkész testületének „tutor“-a és „os“-a (= gyámja, szája) és szószólója, főképen, ha a szövetkezet és a szepesi prépost közt valami meghasonlás (differentia) adná elő magát (Codex, 263. I.).

* * *

Szepes-Olaszira vonatkozólag, minthogy ebben a városban egy emlékezetre méltó esemény adta magát elő, mely fölötté jellemző az akkori időkre és állapotokra nézve, a következőket hozzuk föl:

Az 1670. jul. 12-én kelt királyi leirat megengedte a szepes-olaszi katolikusoknak, hogy a városban kápolnát építhessenek. Később meghagyatott a városi hatóságnak, hogy a katolikusoknak isteni tiszteletük megtartására az ottani iskola-épület engedtessek át. Minthogy a város bírája e rendelet végrehajtásával késett, *Twarozianski*, a lubló vár alkapitánya szigorúan utasította őt, hogy az iskola-épületet Szepes-Olaszi akkori kath. lelkészének: *Ferencz* atyának („P. Franciscus a S. Venceslauo“) rendelkezésére bocsássa. Erről az alkapitány 1671. okt. 4-én Lubló vá-

rában kelt levelében a nevezett lelkészt is értesíti (*Kirchliche Nachrichten* v. Johann Scholtz II. 31. l.).

Történt, hogy e közben Szepes-Olaszin egy gyermek meghalván, temetését Ferencz atya 1671. okt. 12. a délelőtti órákban akarta megtartani. E temetés alkalmával azonban súlyos következményekkel járó zavargás keletkezett, melynek leírását a szepeshelyi orsz. ltárban levő jegyzőkönyvek alapján adjuk (1667. év 402. s köv. l.).

A lelkész karingben, stolában (és quadratumban: szepesh. orsz. lt. 1667. év 405. l.) számos katolikus kíséretében körmenetképen az iskolai épület felé indult, hogy azt az isteni tisztelet megtartására átvegye s onnét a temetést végezhesse. Azonban a menet az épületet zárva találta.

Miután a szent ereklyék, kereszt és szent képek elhelyezésére alkalmas helyiség rendelkezésre nem állott, a temető felé (a templom udvarára) indult az egész gyülekezet. A mint a lelkész a kapu elé jött, két szepes-olaszi polgár, névszerint *Bobzár* György és *Bolcha* Jakab útját állták s nem akarták őt beereszteni. Hiába hivatkozott Ferencz atya a kir. rendeletekre (kezében tartotta azokat), melyek a katolikusoknak az istenitisztelet végzését megengedték: a két ember nemesak nem tágitott, hanem mellen ragadva a lelkészt, durván taszigálták s a jelenlévő katolikusokra kövekkel s dorongokkal támadtak (Prot. 1667. 405. l.).

Erre nagy csődület keletkezett a városban. A lelkész ezt látván, a képekkel s a többi szerekkel visszatért az iskolához s egyik falhoz egy asztalt tett; erre elhelyezte a feszületet, zászlót, keresztet, koporsót s egyéb temetési szereket (I. h. 405. l.). Ő maga pedig a quadratumot fejére tévén, a pacificalét mellére nyomva (u. o. 406. l.), az asztal elé térdelt s égre emelt szemmel türelmesen várta a halált.

Erre az összecsendült nép nyugtalankodni kezdett s

közben-közben hallatszott egy-egy káromkodás is. Nemso-kára sarat és köveket ragadtak és Ferencz atyát meg kezd-ték dobálni. Midőn az izgatottság egy pillanatra lecsillapult, Ferencz atya a helyszínéről két nemes embert a káptalanba, kettőt pedig Lublóra Twarozianskihoz küldött, hogy a tör-ténteket bejelentsék. Azonban alig távoztak a kiküldöttek, a forrongás újra kezdődött. Majd délelőtti tíz óra tájban valaki elkialtotta magát: „*Schlog! Schlog!*“ (Üsd, üsd!). E jelszóra ismét megindult a dobálás és dulakodás. A ko-porsót sárral szennyezték be, Mária képét a földre dobták s összetaposták, nemkülönben a többi szereket is (U. o. 406. l.). E zavargás, mely az evang. lelkész ablakai alatt történt, két álló óráig tartott.

Lubomirsky Szaniszló 1671. okt. 27-én megérkezvén Lanczhuthból, a következő év január 2-án Szepes-Olasziban megindította a hivatalos vizsgálatot. A vizsgálat folyamán a tanuk megesketett vallomásaiból kitűnt, hogy a zavar-gásban az említett két főczinkoson kívül különösen a kö-vetkezők vettek részt: *Cyz Jakab, Holetius János, Bayzer, Finger, Koller, Kuschnier* Samu, *Horváth Kristóf, Swidy Pál, Bodnár István, Kuschniercsik Bertalan, Sworka, Slu-sarka, Dvafenicka, Tomanka, Farbarka, Wachtarka* és *Klucsarka Éva* (Prot. 1667. 405. l.).

A mi *Schnell* Bálint bírót és a városi hatóságot illeti, megjegyzendő, hogy a bíró a zavargókkal szemben sem-legesen viselte magát. Magatartását súlyosbítja az a körülmény, hogy Ferencz atya a zavargást megelőzőleg néhány nappal nála magát mint a katolikusok részére kiküldött lelkészt bemutatta, egyszersmind a szükséges okiratokkal kellőképen igazolta magát. Még kompromittálóbbrá nézve az a tény, hogy Ferencz atya megérkezte után a katho-likusok kijátszásával éjszaka a lutheránusokkal tanácskozott és bár biztos tudomása volt, hogy Ferencz atya az isteni-tiszteletet kath. szertartás szerint fogja végezni, a zavar-gások kikerülése végett még sem tett semmiféle elővigyá-

zati intézkedést, sőt a zavargások kitörtekor egészen tétlenül nézte azok lefolyását.

A bíró és a városi hatóság ennél fogva négy heti börtönre ítéltettek, mely büntetést Lublówár tornyában kellett kiállaniok, azonfelül pedig ezer magyar frtnyi bírságra marasztaltattak, melynek fele része Lublówár pénztárának, fele pedig a podolini kegyesrendieknek fizetendő volt. Ugyanekkor a pénzbírságra ítéltettek a város összes evang. vallású lakói, ugyanily felosztással, Bobzar és Bolcha pedig halálra, a többi zavargók megvesszőztetésre ítéltettek. Végül meghagyatott a városi hatóságnak, hogy a 2000 frtnyi bírság lefizetése mellett az iskolai épületet hat hét alatt a katolikusoknak adja át.

Klesch Dániel, szepes-olaszi evang. lelkészt illetőleg az 1672. jan. 2-án megejtett vizsgálat kiderítette, hogy ő a bíróval és a zavargókkal egyetértett; hogy leánya a zavargás alatt követet szedett s azokat a zavargóknak adogálta. Kiderült továbbá, hogy a lelkész cséplői szintén tettelegesen részt vettek a csődületben, hogy ő maga az egész zavargást ablakából nyugodtan nézte, sőt Ferencz atyához embereket küldött azon felszólítással, hogy távozzék, különben agyon ütik. Végre megemlítendő, hogy a lelkész a vizsgálóbíróval szemben igen illetlenül viselte magát.

A vizsgáló-bizottság ezen tények alapján a lelkészt hivatalvesztésre, ezenkívül a város, nemkülönben az országból való távozásra ítélte, mit ha hat hét alatt meg nem tesz, javainak elkobzása mellett halállal sújtatik. A bírónak s társainak meghagyták, hogy büntetésük kiállása után négy hét alatt két kath. nemes és két szepesi kanonok jelenlétében a podolini kegyesrendiektől bocsánatot kérjenek.

Az elítéltek a vizsgáló-bizottság eme határozata ellen felebbezték Lubomirskihoz, a ki az ítéletet 1672. jan. 9. kelt rendeletével következőképen módosította: Bobzár és Bolcha halálos ítélete behatóbb vizsgálat megejtése végett elhalasztandó. A városi hatóságnak elengedtetik a

börtönbüntetés, ellenben a bíróra nézve az ítélet érvényben marad. Az evang. lakosokra mért pénzbírság nagy szegénységük miatt elengedtetik. Klesch ítélete oly formán módosítatik, hogy mivel a nevezett lelkész a zendülésben tényleges részt nem vett, előbbi állásában s jövedelmi élvezetében meghagyatik ugyan, de arra köteleztetik, hogy az ítélet kézbesítése után a podolini kegyesrendiektől ünnepélyesen és nyilvánosan bocsánatot kérjen, ellenkező esetben a vizsgáló bizottság ítélete marad érvényben (Scholtz II. k. 49. l.).

Bár az ítélet ilymódon ki volt mondva, végrehajtása sokáig váratott magára. Ennélfogva *Bársony* 1672. jan. 29. („in residentia mea Scepusiensi“) kelt levelével és a beszennyezett Máriaképpel Ferencz atyát a lengyel országgyűléshez Varsóba küldte, kérve a kérdéses ügyben utasítást és segélyt. Egyuttal ugyanaz nap keltetett és a varsói apostoli nuntiushoz intézett levelet adott Ferencz atyának, mely levélben megkeresi a nuntium, hogy irányadó helyen lépéseket tegyen a katolikusok érdekében. (U. o. 54. 59. l.)

E közben Lipót császár Bécsben, 1672. jan. 26-án kelt levelet küldött a lengyel királyhoz, kérve őt, hogy a kath. istentiszteletet a XIII szepesi városban is elrendelje, miként ez a birodalom más részeiben is megtörtént (U. o. 60. l.).

A szepes-olaszi ügy behatóbb megvizsgálása végett a lengyel országgyűlés 1672. márcz. 8-án k. határozatával biztosokat küldött ugyan Szepes-Olaszira (Scholtz, i. h. 60. l.), de az egész ügy mégis békés elintézését nyert. Ugyanis mielőtt még a lengyel országgyűlés biztosai Szepességre jöttek, a fraternitás ezen ügyben Poprádon gyűlést tartott 1672. jan. 20. A gyűlés elhatározta, hogy a szepes-váraljai és bélai lelkészek Klesch bocsánatkérésére nézve a vár-uraságnál oda hassanak, hogy e büntetés elengedtesse. Végül pedig Noscovi szenior és több evang.

lelkész jelenlétében az egész ügy a podolini rendházban általános megelégedésre, békésen intéztetett el. A szenior még azt is megjegyzi, hogy a piaristák ez alkalommal a küldöttséget pompás ebéddel megvendégelték (Goltz-féle matr. 260. l. V. ö.: *Historia reintroducti liberi exercitii Religionis Romano-Catholicae in XIII oppida Praefecturae Scepus. Studio et opera CC. RR. Scholarum Piarum ex antiquis Collegii Podol. adnotationibus collecta, novis monumentis aucta et in ordinem meliorem redacta Anno Domini 1666.* Kézirat a pod. kegyes tanítórendi kolostor ltárában).

A »Judicium Compositum« Szepes-Váralján.

Annak kiegészítésül, a mit a XIII városra vonatkozólag felhoztunk, a következőket említjük meg:

A pozsonyi „*Judicium Delegatum extraordinarium*“ elnökének rendeletére *Tarnóczy* Ferencz császári biztos és *Betlenfalvi* János szepesi kanonok felszólították a XIII város lelkészeit, hogy márczius 5-én Pozsonyban a nevezett törvényszék előtt megjelenjenek és magokat a lázadás gyanujától, melybe az országos mozgalmakban való részvételük folytán keveredtek, kellőképen tisztítsák. Minthogy a lelkészek Pozsonyban nem jelentek meg, az 1674. márcz. 10. kelt ítélet folytán Magyarországból száműzettek.¹¹⁴

Ugyanis előbb *Lubomírski*, a XIII szepesi város starostája, Varsóban, 1674. febr. 14-én kelt rendeletével megtiltotta volt az ev. lelkészeknek, hogy Pozsonyban megjelenjenek, utóbb azonban Lanczhutban, 1674. márcz. 14-én kelt határozatával beleegyezett, hogy alakíttassék egy, magyarokból és lengyelekből álló *vegyes bizottság* (*Judicium*

¹¹⁴ Egervári Ödön: A protestantismus s. a. t. Pest. 1871 43. l. szerint Pozsonyban 25 szepességi lelkész és iskolamester írta alá a reversálisokat.

Compositum), mely a XIII szep. város lelkészeinek ügyét vizsgálat tárgyává tegye (Scholtz, 72. 76. l.).

E közben két lengyel biztos, névszerint *Suchodolski* és *Lazinski* kiküldetvén a XIII szepesi városba, márczius 23-án meg is jelentek Szepes-Olasziban és legott lefoglalták a templomot. Majd sorra ugyanazt tették a többi városokban is.

A nevezett két lengyel biztos, mint Lubomirski herczegnek ad hoc commissariusai, a Lubló várban, az 1674. ápr. 24-iki rendeletnek megfelelően a XIII szep. városi ev. lelkészeket megidézték ápr. 30-ára a „Judicium Delegatum“ elé.

Az ugynev. Delegatum Judicium Váraljense a következő tagokból alakult: *Beleváry* Dávid, mint Lipót császár biztosa, *Berthóty* Gábor, szepesmegyei jurátus és *Mráz* Péter ügyvéd, Szepesmegye részéről. Lengyelország részéről: *Suchodolski* Kristóf, Lubomirski meghatalmazottja, *Lazinszky* és *Abrahamovicz* Tamás; végül *Olmützer* János, a XIII szep. város grófja. Az elnökségi tisztelet *Bársony* György, nagyvárad püspök és szepesi prépostra bízták.

Az április 24-iki rendelet nemcsak a XIII város lelkészeit idézi ápril 30-ára a szepes-váraljai ítélőszék elé, hanem azokat is, a kik az ország más részeiből a fent idézett száműzetési rendelet folytán akkortájtban a XIII város területén — mely tudvalevőleg 1412 óta Lengyelországnak volt elzálogosítva — tartózkodtak.

Ezen ítélőszék elé mindössze 41 lelkész és diaconus jelent meg, védőjüknek pedig *Bayer* János mestert, szepes-váraljai ev. lelkészt szemelték ki. A bizottság ezt azonban elvetette. Minthogy pedig a vádlottak világi védőt nem állíthattak stb., a május 2-án hozott ítélet értelmében a lázadás bűntényében vétkeseknek találtatván, in contumaciam elítéltettek és Magyarországból, valamint a hozzátartozó részekből kitiltattak. Az ítélet egyébként választásukra hagyja, *Reversálisok* által magát a császár iránti hűsögre kötelezni,

vagy pedig 14 hét alatt családostúl Szepesmegyéből és az országból távozni.¹¹⁵

Ezen ítélet kapcsán Suchodolski, Lubomirski Szaniszló Heraklius a XIII város starostájának alter ego-ja, felhatalmazza Bársonyt, hogy a XIII szepesi városban, nevezetesen Bélán, Iglón, Leibiczon, Szepes-Váralján, Olaszin, Durándon, Ruszkinóczon, Poprádon, Felkán, Ménhárdon, Mateóczon, Sztrázsán és Szepes-Szombatban a templomokat, melyeket 90—98 évig az evangélikusok használtak, a katolikusok részére visszafoglalhassa. Bársony rögtön meg is kezdte a visszafoglalást előbb máj. 3-án Szepes-Váralján, úgy, hogy már máj. 13-án az összes templomok a katolikusok hajdani birtokába visszakerültek.

Minthogy az ev. lelkészek a *Reversalisok*-at aláírni vonakodtak, Lubomirski jun. 9-én kelt parancsával oda utasítja a XIII város grófját, hogy 1000 frt büntetés terhe alatt a lelkészek ingó és ingatlan vagyonát a kincstár javára elárvereztesse. E határozat ellen jun. 12-én felebbeztek ugyan a lelkészek, de visszautasítottak. Erre a jun. 9-iki parancs ugyane hó 17., 18. és 19. napján végrehajtatott. A lelkészek azután jul. 10-én Lubomirszkitől kiállított *salvus conductus*sal elhagyták az országot és Lengyelországon keresztül Németországnak vették útjokat.¹¹⁶ Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy mielőtt az ev. lelkészek a Szepességből távoztak, földesuraik őket birtokaiktól nagyobbára megfosztották, miként ez Klein Mihály, nagylomniczi lelkészszel történt.

¹¹⁵ A mi a szepesi evang. lelkészeket illeti, megjegyezzük, hogy általában csak néhány kevesen írták alá a *Reversalisok*at, jelesen Kemmel János szomolnoki és Francisci János görgői lelkész. (Generalsich: *Merkwürdigkeiten der königl. Freist. Késmer k. Leutschau*, 1804. II. 101. l.).

¹¹⁶ Jul. 10-én elbúcsúzott a felvidéki kerület legtöbb lelkésze. Jul. 11-én Béláról Gnédzára utaztak. Itt a Poprád folyón tutajokra szálltak és tovább utaztak Lengyelország felé. (Weber: *Geschichts- und Zeitbilder. Leutschau* 1880. 142. 144. l.)

**A kath. istenítisztelet visszaállítása és a
lelkészi állások betöltése.**

Míg a rendes kath. istenítisztelet kezdetét vette, az istenítisztelet rendezése az ev. tanítókra volt bízva. Azalatt *Mosczenski* András, Lublówár kormányzója 1674. decz. 18-án rendeletet adott ki, hogy a tanítók az imák közé az Ave Mariát is fölvegyék. Minthogy ezen parancsnak némely tanító, (jelesen a szepes-szombati, sztrázsai és felkai), ellenszegült, az 1675. decz. 25-iki parancs kitiltotta őket a templomokból.

Ezen előzmények után Bársony a XIII szepesi városban az egyházi ténykedések végzésével világi papok hiányában a podolini kegyesrendieket bízta meg.¹¹⁷ Ez idő tájt működtek Szepes-Olasziban Pater *Franciscus* a Scto Venceslauo, a kivel a fent előadott eset megtörtént, utódja lett *Simon* a Scto Francisco, ezé meg *Joannes* a Seta Cruce. — Iglón: P. *Alexius* a Sto Josepho, utána a már említett P. *Joannes* a Seta Cruce; ezt követte P. *Martinus* a Nativitate, *Dominicus* a Seta Cruce, *Edmundus* a Jesu stb. stb.

A XIII szepesi városban kívül működtek: P. *Glycerius* ab Omnibus Sanctis, a podolini rendház főnöke, ki Bársonyt a templomok visszaszerzésénél Szepes-Váralján, Olasziban, valamint egyéb szepesi városban és községben segítette. Reája bízta a prépost Toporecz és Kreig községeket. E két községbe a tótok és lengyelek részére P. *Thomas* a Scto Stephano küldetett ki. Glyceriusra bízta utóbb a prépost a busócezi és malduri németajkú lakosok lelki vezetését is.

Tekintettel azon számos érdemre, melyet a kegyesrendiek a templomok visszafoglalása, nemkülönben a protestánsok megtérítése körül a Szepességen szereztek,

¹¹⁷ Informatio. De Principio Vindicatarum Eeclesiarum XIII oppidorum in specie cura et labore R. R. Patrum Scholarum Piarum Collegii Podolinensis. Anno 1671. (Kézirat a mindszei ltárban Fasc. CXLVI. N° 65.)

Lubomirski István 1674. jul. 16. Varsóban kelt határozatával a podolini rendháznak örök időre adományozza a szepes-bélai plébániát jövedelmestül. (L. Informatio stb).¹¹⁸

1674. május 1-jén bevégzett tény volt a templomok visszafoglalásának ügye a XIII szepesi városban. Ennél fogva Bársony levelet intézett Lubomirskihoz, a XIII város starostájához, melyben köszönetet mond a starostának sikeres és hathatós közreműködéseért, egyuttal felkéri, hogy kegyúri jogánál fogva a megüresedett plébániákra jó és példás életű lelkészeket nevezzen ki, nehogy a XIII városi katolikusok ezrei lelkészek nélkül maradjanak. Végre megigéri, hogy a Lublówár részére szállítandó természetményeket a kath. plébánosok is szolgáltatni fogják, mint ezt az év. lelkészek eddig tették.

Ezen ígéret folytán *Holczamski* Márton 1675. szept. 12. Szepeshelyen kelt levelet küldött a XIII város lelkészeihez, melyben őket felhívja, hogy a gabonát a következő arányban szállítsák: a bélai, iglói, leibiczi, szepesváraljai és olaszi lelkészek egyenkint 19 mérő rozst, 6 mérő búzát, 25 mérő árpát és 21 mérő zabot szállítanak; a durándi lelkész 8 mérő rozst, 2 mérő bú-

¹¹⁸ Hazánkban tudvalevőleg 1848-ban szűnt meg a papi tized, melynek kárpótlása fejében az 1854. jan. 16-án kelt legmagasabb pápens folytán a tizednek az 1802-iki összeírás szerint eszközölt becslése alapján az illető javadalmakra eső összeg 1863. jan. 1-jétől kezdve a „magyar kir. földtehermentési alap”-ból utalványoztatott. A bélai plébánia javadalom 1804 frt 4 kr. oszt. ért. erejéig (jelenleg oszt. értékben fizetik) becsüli az 1802-iki összeírás. De ez az összeg sokkal csekélyebb, sem hogy a plébániát adminisztráló egyén eltartásáért, a magas adók, házi javításokért stb. járó összegek levonása után még valamit a kolostor részére meg lehetne takarítani. E körülmény folytán a rend az ötvenes évek elején a szepesi püspöknek engedte át a javadalmakat. 1852. óta tehát szepesegyházmegyei áldozár adminisztrálta a plébániát. Ezután még egy darab ideig folyt az ügy rendezése a piaristák és a szepesegyházmegyei hatóság között. 1871. óta a plébánia mint az egyházmegyéhez tartozó javadalom kezeletik s az illető áldozárokat canonicæ iktatják be a nevezett plébániába. Az első piarista, aki — bár csak rövid ideig — a plébániát adminisztrálta, *Franciscus a Sancto Venceslao* volt (1674), az utolsó pedig *Priehenfried József* (1852). E szerint a piaristák mindössze 178 évig adminisztrálták a bélai plébániát, azaz 1674-től 1852-ig.

zát, 10 mérő árpát és 16 mérő zabot; a ruszkinóczi szállít 7 mérő rozsot, 2 m. búzát, 9 m. árpát és 15 m. zabot. Végre a szepes-szombati, poprádi, ménhárdi és felkai lelkészek egyenkint 10 m. rozsot, 4 m. búzát, 14 m. árpát és 16 m. zabot szállítanak; ellenben a matheóczi és sztrázsai lelkészek semmit.

A szövetkezet feloszlása.

A legutolsó események, melyek a szövetkezet kebelében történtek, a XIII szepesi városra vonatkozólag az 1673. évi decz. 27-ig, a XXIV várost illetők pedig ugyanez évi nov. 22-ig terjednek. Hogy mi történt ezután egészen a szövetkezet teljes feloszlásáig, nincsen feljegyezve az idevágó codexekben. Tény, hogy a szövetkezet teljes feloszlása csak 1674. máj. 1-jén történt, midőn a Judicium Delegatum (Compositum, Szepesváralján) ítélete a XIII város ev. lelkészeit az országból kiutasította.

Az 1638. évvel, a mikor a csötörtöki és káposztafalvi templom szentélyei a katolikusok birtokába visszerültek, kezdődik a szövetkezet fokozatos feloszlása. Későbbben midőn az oleznói templom (akkoriban Szepes-Olaszi fiókegyháza) a kath. istenítiszteletnek átadatott és 1667-ben a velbachi kath. hívek plébánost választottak stb., a szövetkezet feloszlása feltartóztatlanul előrehaladt.

1671. jun. 14. visszanyerték a katolikusok a csötörtöki, majd okt. 4-én a káposztafalvi templomot. Ugyancsak 1671-ben szerezték vissza az odorini kath. hívek is templomukat.

1672-ben a következő templomok szereztek vissza: jan. 14-én: a pálmfalvi, illésfalvi és szepes-sümegi; jan. 15-én: a nagy-szalóki, müllenbach-i és izsákfalvi; jan. 16-án: a hunfalvi és nagy-lomniczi (Cod. Past. XIII. Oppid.

265. l.). Január folyamán még visszakerült a kurimjáni és a svábóczi templom.

Midőn végül 1674. máj. 1-jén az ev. lelkészek Szepes-megyéből távoztak, a katolikusok az összes XIII városban visszakapták a templomokat, mint jogos tulajdonukat.

Erre megszűnt a szövetkezet, mely annyi század viharait túlélte.

A szövetkezet megújítása 1705 körül.

A szövetkezet utolsó gyűlése óta, mely 1673. nov. 22-én Ménhárdon tartatott, 32 év múlt el, midőn a Rákóczy-féle mozgalmak idejében (1705. okt. és nov.) a protestánsok ismét több kath. templom birtokába jutottak. (V. ö. az I. fejezetet.) Ennek folytán az ev. lelkészek megújították a XXIV város lelkészeinek szövetkezetét. E célból a szövetkezet kötelékéhez tartozott plébániák lelkészei 1705. decz. 8-án Kézsmárkon a plébánia-lakban összegyűltek és miután előbb Rákóczynak hűséget esküdtek, a *Hist. eccl. evang.* (Halberstadt 1830. 272. l.) szerint „a XXIV kir. lelkész szövetkezetét életbe léptették“ („Fraternitatem Vigintiquatuor Regalium Pastorum instaurarunt“) és *Buchholz* György nagy-lomniczi lelkészt szeniornak, *Birnstein* Menyhért hunfalvi lelkészt conseniornak és *Quistkovics* Tóbiás zsákóczi lelkészt pedig jegyzőnek és oratornak (szónoknak) választották.

Utolsó ízben a fraternitás 1709. nov. 7-én Illésfalván gyűlt össze, mely alkalommal *Livényi* Teofil müllenbachi lelkész jegyzőnek választatott. Munyay ezen legnevezetesebb és hazánk egyik legrégibb papi szövetkezetének történetét a következő szavakkal fejezi be: „Enimvero Fraternitas haecce brevi post expiravit“ („Ugyanis e szövetkezet kevés idő múlva véglegesen megszűnt.“).

A XXIV kir. lelkész testületének 1674-ben, illetve a múlt században történt megszűnte után újra összeálltak a Lengyelországnak elzálogosított városok és a még most is fennálló szenioratust ezen név alatt alapították: „*Szepesi XIII városi esperesség*“. E szövetség kötelékébe a XIII városon kívül idővel Majerka, 1791 óta, és 1850 óta Izsákfalú községek léptek. (A magyarhoni ág. hitv. ev. Egyetemes névtár.)¹¹⁹

A XIII városi szenioratus ujjaszervezése után e szövetség szeniorai ezek voltak:

1) *Grosz* András durándi lelkész 1783—1791-ig. A szenioratus felállítása óta az első szenior.

2) *Czirbesz* András Jónás, poprádi lelkész 1791—1813.

3) *Fabricz* András, poprádi lelkész 1813—1825-ig.

4) *Gotthard* Mihály, iglói lelkész 1825—1836-ig.

5) *Szladkay* János, bélai lelkész 1836—1841-ig.

6) *Sacher* Sámuel, szepes-váraljai lelkész 1841—1846.

7) *Pakh* Mihály, iglói lelkész 1846—1848.

8) *Soltész* András, mateóczy lelkész 1848—1869.

9) *Kalchbrenner* Károly, szepes-olaszi lelkész 1870—1882. Megh. 1886. jun. 5., és

10) *Fabry* János, iglói lelkész. Szenior 1882-től. — (Lásd: Weber *Monographie d. evang. Gemeinde A. C. Béla. Késmárk*, 1885. 242—243. l.).

¹¹⁹ Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy a szepesi esperességeknek folyamatban levő átalakítása következtében a XIII szepesi város szeniorátusa stb. is fel fog oszolni és így a XXIV past. reg. utolsó reminiscenciái is, melyek a XII város szeniorátusához fűződtek, végkép el fognak tűnni.

A hazai ág. ev. egyház zsinata legközelebb intézkedni fog az egyházkerületek új beosztása tárgyában, mely intézkedés ki fog hatni az esperességek mostani területének megváltoztatására is.

A Szepességen jelenleg (1894) a következő három esperesség van:

XIII szepesi városi, Tátraaljai és VII bányavárosi. Az új beosztás szerint megszűnik a századokon át fenállott VI szab. kir. városi esperesség, melyhez Kassa, Eperjes, Lőcse, Késmárk, Bártfa és Kis-Szeben tartoztak.

Az új tervezet szerint a XIII szepesi városi esperességhez a következő egyházak fognak tartozni:

Igló, Felka, Poprád, Matheóczy, Szepes-Szombat, Sztrázsa, Menhárd, Izsákfalva, Béla, Müllenbach, Leibicz és a Tátraaljaiból Svabóczy összesen

BEFEJEZÉS.

Abból, a mit értekezésünk legelején elmondtunk, hogy a XXIV kir. lelkész szövetkezete minden valószínűség szerint *Mátyás*, a történetileg ismeretes harmadik szepesi prépost idejében (1239—1258) tényleg már fennállott, — kitűnik, hogy a szövetkezet elejétől fogva 1545-ig katolikus társulat volt. Ha eltekintünk az 1542. évtől, a mely évben *Leudischer* György — a matricula szerint megcsontosodott lutheranus — leibiczi lelkésznek választatott, nemkülönben az 1543-ik évtől, a mikor nevezett *Leudischer* müllenbachi plébános lett, akkor a szövetkezet 1542-ig katolikus egyesület volt, azontúl pedig egészen 1674. máj. 1-jéig, a mikor ugyanis a XIII szepesi város lelkészei az országot elhagyták, protestáns társulat volt.

A fraternitásnak a 155 évet felölelő időszakban az az *Hilbrandtól* kezdve *Noscoviig*, a szövetkezet utolsó szenioráig (1519—1669) mindössze 40 szeniora volt.

12 egyház 10,323 lélekkel. Az esperesség a Felső-Poprádvölgyi esperesség elnevezését venné fel.

A Tátraaljai esperesség egyházai lennének :

A volt VI szab. kir. városi esperességből : Késmárk, a Tátraaljai ből : Batizfalva, Nagy-Szalók, Forberg, Holló-Lomnicz, Kis-Lomnicz, Nagy-Lomnicz, Toporez, Szepes-Tótfalu, Vyborna, a XIII városból Majerka és a szervezendő Magurai-Missio Sub-Lechnicz központtal összesen 12 egyház, 1 missió, 11,406 lélekkel. Az esperesség mostani neve helyett a Felső-Poprádvölgyi elnevezését kapná.

Alsó-szepesi (most VII bányavárosi) egyházmegye a VI szab. kir. vár. esperességből kapná :

Lőcsét, a XIII városból : Durand, Ruszkin, Szepes-Váralja, Szepes-Olaszi egyházakat, a mostan VII bányavárosiból Krompach, Göllnicz, Remete, Szomolnok, Svedlér és Merény egyházakat, összesen 11 egyház 9537 lélekkel. Elnevezése Hernád-Göllnitz-völgyi egyházmegye lenne.

Mint ezen új területi beosztás lélekszámadatai mutatják, a Szepes-ségen az ág. evangélikusok összesen : 31,266 lelket számlálnak. (l. „Szepesi Lapok“ 1894. ápril 29.) Kilenczven év előtt a fentemlített egyház-községekben és a hozzájuk tartozó főkegyházakban az ág. evangélikusok 38,000 lelket számláltak.

Ezek közül 15 Molernél,¹²⁰ 25 pedig Goltznál¹²¹ fordul elő. Végül hárman azok közül, kik Molernél szerepelnek, u. m. *Buchwald*, *Conon* és *Goltz*, és a Goltznál előfordulók közül négyen, u. m. *Zabler*, *Ursinus*, *Pilman* és *Gnendel*: mindössze heten, külföldi, német származásúak voltak.

---

¹²⁰ 1) Hylbrand 1. 3. lapon. — 2) Somagh Bálint 13. l. — 3) Peiszkorovics 22. 24. l. — 4) Moler 25. s köv. l. — 5) Leibiczi György (de Leibicz) 406. l. 6) Topperczér 410. l. — 7) Blasi 417. 422. l. — 8) Buchwald 426. l. — 9) Szalóki Orbán 432. l. — 10) Theuerkauff 434. l. — 11) Regner 443. l. — 12. Serpilius 455. és másodízben 487. l. — 13) Künasch 465. l. — 14) Filker 437. l. — 15) Scholtz János 479. l. — 16) Megander 507. 513. l. — 17) Clemens 513. l. — 18) Platner 520. és másodízben 655. l. — 19) Conon Lukács 545. l. — 20) Opsopaeus 562. l. — 21) Hortensius Bálint 583. l. — 22) Scholez Prokób 638. l. — 23) Jantschi János 672. l. — 24) Christophori Mátyás 852. l. és 25) Goltz 870. l.

¹²¹ Midőn még Goltz viselte a szeniorságot, ő kezdte meg a feljegyzéseket a tőle behozott matrikulában (1—18. lap.)

1) Zabler Péter első ízben szenior 19—38. lap; másodízben 231—258. l.; harmadízben 269. l.; negyedszer 343 l. végül ötödször 365. és 273. l. — 2) Xylander 39—230. l. — 3) Serpilius János első ízben 259—269. l.; másodízben 357. l. — 4) Ursinus Illés 281. l. — 5) Tamarisci 329. l. — 6) Cornides Dániel 381. l. — 7) Pileman 404. 408. l. — 8) Horler 417—440. l. — 9) Erythraeus, első ízben 441. l., másodízben 484. l. és harmadízben 512. l. — 10) Windisch 457. l. és másodízben 483. l. — 11) Viti 471. 472. l. — 12) Peschovi Dániel első ízben 488. l.; másodízben 525. l. — 13) Gnendel 540. l. — 14) Klesch Dániel 570. s köv. l. — Végül 15) Noscovi Mihály 659. l.

A XXIV szepesi város papi szövetkezetébe tartozó lelkészek jegyzéke

1543—1674.

A)

A XIII városban.

I. Igló.

1. Leutscher György . . . 1548—1555.	7. Jantschius János . . 1582—1600.
2. Bogner Bertalan . . 1555—1557.	8. Goltz Joakim mester 1600—1619.
3. Hofmann János . . 1557—1562.	9. Ursinus Illés . . . 1619—1627.
4. Megander Bálint . . 1562—1570.	10. Horler Szaniszló mester . . . . . 1627—1645.
5. Fröhlich (Hilarius) Tamás . . . . . 1570—1573.	11. Zarevuczius Mátyás 1645—1664.
6. Conon (Kien) Lukács mester . . . . . 1573—1582.	12. Gvendl Mihály . . 1664—1674

II. Szepes-Váralja.

1. Blasy Jakab . . . 1548.	9. Pilman János . . 1622—1637
2. Antony Mátyás . . 1549—1564.	10. Vah Sempronius mester . . . . . 1627. ¹²³
3. Graff Dömjén . . 1564. ¹²²	11. Heineleis Márk, Márton . . . . . 1628—1643.
4. Obsopaeus (Koch) Czirjék . . . . . 1564—1596.	12. Windisch János mester . . . . . 1643—1657.
5. Wagner Jakab . . 1596—1600.	13. Gvendl Mihály . . 1657—1664.
6. Danielis Illés . . 1600—1609.	14. Klesch Mihály Dániel 1664—1667.
7. Xylander (Holczman) István mester . . 1610—1619.	15. Bayer János . . . 1667—1674.
8. Gruber János mester 1619—1622.	

III. Szepes-Olaszi.

1. Blasy Jakab . . . 1548—1567.	5. Bárány János . . 1624—1639
2. Barth Márton . . . 1567—1571.	6. Reich Joakim . . 1639—1645.
3. Schnell Tamás . . 1571—1615.	7. Günther András sze- nior . . . . . 1645—1666.
4. Nigriny (Schwarz) Jakab . . . . . 1616—1624.	8. Klesch Mihály Dániel 1667—1674.

¹²² Megh. hivataloskodásának 18. napján.

¹²³ Ebben az évben hívták meg Nagy-Szombatból Szepes-Váraljára, de ezen időtől fogva folyton betegeskedett s nemsokára meg is halt, anélkül hogy csak egyszer is a templomban lett volna.

IV. Béla.

1. Serpilius Lőrincz . 1545—1559.	6. Pileman János . . 1637—1642.
2. Scholtz János . . 1560—1593.	7. Erythraeus (Roth)
3. Hankotzius Ferencz 1593—1603.	Tóbiás . . . . . 1642—1668.
4. Praetorius Máté . 1603—1607.	8. Dreyppennig Tamás 1669—1672.
5. Weisz Tóbiás . . 1608—1637.	9. Fontanus János . . 1672—1674.

V. Leibicz.

1. Regner Salamon. . 1546—1563.	6. Helner János . . 1636—1643.
2. Serpilius Lőrincz . 1564—1572.	7. Viti Máté . . . . 1643—1663.
3. Hortensius Bálint . 1572—1597.	8. Eccard Ábrahám-mes-
4. Turcus Péter . . . 1597—1599.	ter . . . . . 1663—1674.
5. Serpilius János . . 1599—1636.	

VI. Ménhard.

1. Buchwald Lőrincz 1565-ig.	6. Peschovius Dániel 1646—1667.
2. Clemens Jakab . 1565—1588.	7. Dreyppennig Tamás 1667—1669.
3. Praetorius (Scholtz)	8. Fischer Mihály . . 1669. (csak
Máté . . . . . 1588—1602.	nehány hétig)
4. Tamarisci István . 1602—1645.	9. Heutsch Fülöp . . 1669—1674.
5. Leibiczter Izrael . 1645—1646.	

VII. Durand.

1. Lemmel Tamás . 1556—1560.	8. Ifj. Pileman János 1642—1651.
2. N. Boldizsár . . . 1560—1563.	9. Dreyppennig Tamás 1651—1667.
3. Koll Kristóf . . . 1563-tól	10. Langsfeld János
4. Nikasius György . 1581-ig	György . . . . . 1668-tól.
5. Dik János . . . . 1581—1586.	11. Wagner János . . 1668—1669.
6. Roth (Erythraeus)	12. Geuthner Menyhért 1669—1674.
János . . . . . 1586—1623.	
7. Roth (Erythraeus)	
Tóbiás . . . . . 1623—1642.	

VIII. Ruszkinócz.

1. Piekl Zakáriás . . 1566—1580.	3. Fábry Lőrincz . . 1586—1634.
2. Christophori (Leib-	4. Peltzius Gálos . . 1634—1673.
czter) Mátyás . . . 1580—1585.	5. Almerus Pál . . . 1673—1674.

IX. Szepes-Szombat.

1. Philadelphus Antal 1552—1559.	8. Berger János . . 1622—1841.
2. Maritius Simon . . 1559—1565.	9. Arelt Gergely . . 1641—1646.
3. Fábry Kristóf . . 1566—1571.	10. Binner Vidor Ernő 1646—1650.
4. Stökel János . . . 1571—1584.	11. Hanke Bálint . . 1651—1654.
5. München Pál . . . 1585—1599.	12. Engel Tóbiás . . 1654—1661.
6. Id. Arelt János . . 1599—1621.	13. Klesch Kristóf . . 1661—1674.
7. Ifj. Arelt János . . 1621—1622.	

X. Poprád.

1. Topperczer Antal . 1557-ig	5. Schimrak Benedek . 1624—1632.
2. Gnicsner Bálint . . 1565—1584.	6. Sturm Dániel . . 1632—1645.
3. Christophori Máté . 1584—1622.	7. Weisz Tóbiás . . . 1645—1674.
4. Arelt Márton . . . 1622—1624.	

XI. Felka.

1. Filker Gergely . . 1552—1575.	6. Sylvester János . . 1608—1618.
2. Matern (Midvischer) János . . . . 1575—1581.	7. Reimann Márton . 1619—1624.
3. Nikasy György . . 1581—1600.	8. Arelt Gergely . . . 1625—1641.
4. Grensner Márton . 1600—1605.	9. Praetorius Gergely. 1541—1645.
5. Weisz Tóbiás . . . 1605—1608.	10. Hertel Ezsaiás . . 1645-ben.
	11. Novoscius Mihály . 1646—1674.

XII. Matheócz.

(A matheóczy és a mihályfalvi lelkészek nem tartoztak ugyan a XXIV kir. lelkész szövetkezetébe, hanem a felső-poprádi fraternitáshoz, de teljesség kedvéért ide iktatjuk őket.)

1. Suchiny Péter . . 1573-tól.	5. Pilarik Ezsaiás . . 1646—1656.
2. Botzdorfer Szervác . 1574—1597.	6. Klesch Kristóf . . 1656—1661.
3. Weisz Tóbiás . . . 1597—1601.	7. Heutsch Fülöp . . 1661—1670.
4. Hortensius József . 1601—1645.	8. Langsfeld Keresztély 1670—1674.

XIII. Mihályfalva.

1. Botzdorfer Szervác . 1566.	5. Weisz Tóbiás . . . 1601—1606.
2. Gulden János . . . 1584.	6. Fabricius Sebestyén. 1606—1623.
3. Eichel Izsák . . . 1595.	7. Klein Kelemen . . 1623—1653.
4. Hermelius János . 1600-ig.	8. Schwartz András . 1653—1674.

B)

A XI városban.

I. Csőtörtők.

1. Cyprianus . . . . 1565—1571.	7. Barány János . . . 1615—1619.
2. Kelner Ferencz . . 1571-től.	8. Polay Jakab . . . 1619—1628.
3. Richwaldszky Miklós 1595-ig.	9. Christiany Pál . . . 1628—1643.
4. Roth Péter . . . . 1596—1606.	10. Waxmann Bertalan. 1644-től.
5. Urbani Dániel . . . 1606—1608.	11. Reisz Lőrincz . . . 1646—1659.
6. Mathiae Lőrincz . 1609.	12. Meltzelius Menyhért. 1659—1664.
7. Roth Péter másod- ízben . . . . . 1614-től.	13. Lazary Ágoston . . 1664—1669.
	14. Meltzelius János . 1669—1672.

II. Káposztafalva.

1. Gnicsner Bálint . . 1557—156..	4. Ritter Lőrincz . . . 1574—1584.
2. Klemens Jakab . . . 1565-től.	5. Danielis János . . . 1584—1595.
3. Botsdorfer Szervác . 1566—1574.	6. Fröhlich János . . . 1595—1597.

7. Gera Konrád . . . 1598—1600.	10. Gera János . . . 1632—1665.
8. Sauerbier Kristóf . 1601—1608.	11. Ifj. Günther András 1666—1672.
9. Praetorius Márton . 1608—1631.	

III. Zsákócz.

1. Maritius Simon . . 1559-ig.	6. Cornides János sze-
2. Lemmel Tamás . . 1559—1573.	nior . . . . . 1608—1639.
3. Hankotzy Ferencz . 1574—1587.	7. Schelich György . 1640—1645.
4. Ricetius Picca Mátyás 1588—1603.	8. Gniesner Dániel . 1645—1657.
5. Sylvester János . . 1603—1608.	9. Greb Márton . . . 1657—1672.

IV. Müllenbach.

1. Leutscher György . 1543—1548.	6. Sturm Dániel . . 1624—1632
2. Theuerkauf Márton . 1548.	7. Schelich György . 1632—1640.
3. N. György . . . 1563.	8. Tamarisei Dániel . 1640—1643.
4. Heltel Mátyás . . . 1569—1612.	9. Hertel Ezsaiás . . 1643.
5. Hertel János . . . 1612—1624.	10. Szolkovy Sámuel . 1645—1672.

V. és VI. Illésfalva és Kurimján.

1. N. Egyed . . . . . 1570-ig.	8. Christophori János . 1632—1635.
2. Fabricius Kristóf . . 1589-ig	9. Janoschy Gáspár . 1635—1641.
3. Tarczy János . . . 1589—1600.	10. Fabianides Dániel . 1643-ban.
4. Muchius János . . . 1600—1620.	11. Szamselius Márton . 1645 körül.
5. Bussaeus Mihály . . 1620-ban.	12. Klies Menyhért . . 1647-ben.
6. Payer Gergely . . . 1623-ban.	13. Winkler János . . . 1651-ben.
7. Németh Ferencz . . 1624-ben.	

VII. Pálmafalu.

1. Clemens Jakab . . . 1557—1565.	10. Arelt Márton . . . 1621—1623.
2. Roxer Imre . . . . 1565—1579.	11. Corvinus Jakab . . 1623—?
3. Ricetius Picca Mátyás 1579—1580.	12. Lanchonosarcus (így)
4. Tarczy János . . . 1580—1589.	Mihály . . . . . 1637—?
5. Usrai Frigyes . . . 1589—1597.	13. Haas (Hans) máskép
6. Muckius János . . . 1597—1600.	Praetorius György . 1640—?
7. Danielis Jonathán . 1601—1613.	14. Gniesner Dániel . 1642—1645.
8. Schwartz Jakab . . 1613—1616.	15. Rab János . . . . 1646—1672.
9. Ifj. Arelt János . . . 1616—1621.	

VIII. Odorin.

1. Herko Simon . . . . 1557-től.	7. (Surma) Prausznitzer
2. N. István . . . . . 1563-ban.	Mátyás . . . . . 1612—1630.
3. Radicius Miklós . . 1572-től.	8. Lany Jónás . . . . 1633-ban.
4. Stressinsky Albert . 1573—1598.	9. Lucae András . . . . 1642-ben.
5. Trebniczter István . 1598—1600.	10. Hassius Mátyás . . 1645-ben.
6. Paczolt Gáspár . . . 1600—1612.	11. Trangus Dávid . . . 1659-ben.

IX. Velbach.

1. Rosner János . . . 1574—1578.	6. Witchenauer András 1623-től.
2. Bogner Bertalan . . 1578-től.	7. Janosch Gáspár . . 1627-től.
3. Töfler György . . . 1580-ban.	8. Eisdorfer Mihály . 1635-től.
4. Urbani Dániel . . . 1593—1601.	9. Piscatoris Mihály . 1646-től.
5. Surma vagy Praus- niczer Máttyás . . . 1601—1613.	10. Lang Jónás . . . 1650-től.
	11. Hanzelius Pál . . 1657—1669.

X. Nagy-Szalók.

1. Fröhlich Gergely . . 1550-től.	5. Fabricius Pál . . . 1603—1608.
2. Fröhlich János . . . 1595-től.	6. Gnicsner Tamás . . 1609—1663.
3. Arelt János . . . 1595—1599.	7. Topperczér György 1663—1673.
4. Sylvester János . . 1599—1603.	

(Ámbár a nagy-szalóki plébánia a felsőpoprádi szövetkezethez és a sümegi a felsőhernádi fraternitáshoz tartozott, teljesség kedvéért mégis felvettük e két plébániát jegyzékünkbe.)

XI. Szepes-Sümeg.

1. Roth János . . . 1582—1586.	8. Poss Albert . . . 1637—1650.
2. Brattius Samu . . . 1587—1598.	9. Schwartz András . 1650—1653.
3. Corvinus (Raab) Bá- lint . . . . . 1598—1616.	10. Engel Tóbiás . . . 1653—1654.
4. Arelt István . . . 1616—1621.	11. Langsfeld János György . . . . . 1654—1659.
5. Payer Gergely . . . 1621—1623.	12. Simonis Mihály . . 1659—1661.
6. Schelich György . . 1624—1632.	13. Lochmannus Máttyás. 1661—1666.
7. Schróter Samu . . . 1632—1637.	14. Thann András . . . 1666—1672.

C)

(Azok a plébánosok, a kik a XIII és XI városon kívül a XXIV lelkész fraternitásához tartoztak és a hiányzó matheócezt, mihályfalvit, nagyszalókit és szepes-sümegit pótolták.)

I. Lőcse.

1. Moler György . . . 1530—1558.	6. Schlegelius Kristóf. 1647—1656
2. Serpilius Lőrincz . 1558—1563.	7. Böhm Kristóf mester 1658—1660.
3. Plattner Antal . . . 1569—1598.	8. Zabler Márton Hiob 1662—1664.
4. Sturmus Márton . . 1599—1601.	9. Seelmann Mihály
5. Zablerus Péter mester 1602—1647.	Keresztély . . . . 1665—1674.

II. Nagy-Lomnicz.

1. Scholtz Prokop . . . 1565—1596.	6. Viti Máté . . . . 1631—1643.
2. Hertel János . . . 1596—1601.	7. Günther András . . 1643—1645.
3. Reimann Márton . . 1601—1619.	8. Heiner János . . . 1645—1648.
4. Bárány János . . . 1619—1624.	9. Klein Mihály . . . 1648—1672.
5. Peyer Gergely . . . 1624—1630.	

III. Hunfalu.

1. Künasch György . 1548-tól	4. Corvinus (Raab) János 1610—1635.
2. Váralyaensis János 1562-ben	5. Leibiczter Izrael . . 1635—1646.
3. Ritter Lőrincz . . 1584—1610.	6. Bielik Simon . . . 1646—1672.

IV. Svábócz.

1. Herko Simon . . . 1570-től.	4. Fontanus Briccius . 1580-tól.
2. Ruthenus Lénárt . 1573-tól(így)	5. Baranyius Lénárt . 1633-tól.
3. Butlerus Lukács . . 1580-tól.	6. Hrabczius Illés . . 1646-tól.

Jegyzet. Lőcsének egy főplebánuson kívül két német- és egy tótajkú predikátora is volt (Archi-Diaconi és Sub-Diaconus).

Iglón két németajkú predikátor volt.

Szepes-Váralján egy német- és egy tótajkú predikátor volt, épügy Szepes-Olasziban.

Bélán, Leibiczon, Ménhárdon, Felkán, Poprádon, Csötörtökhelyen és Zsákócson német predikátorok (diaconusok) voltak.

Scholtz, matheóczi ev. lelkész, a ki a fent közölt jegyzéket a Moler- s Goltz-féle matrikulából, valamint a XIII város lelkészeinek codexéből (*Codex* past. XIII opp.) állította össze, az 1543. évvel kezdi (lásd: Müllenbach). Egyáltalában az 1545. évet tekinthetjük a fent idézett jegyzék kiinduló évének, a mikor ugyanis, ha nem is az összes lelkészek, de a papság nagy része az új tantól inficiálódva, már nyíltan bevallotta, hogy Luther tanaihoz szít. *Wáralyi Szaniszló*, pécsi püspök és szepesi prépost, Luther tanának ezen váratlan terjedésének gátat vetendő, 1545-ben a szepesi klérust zsinatra hívta össze a káptalanba. E zsinat actáit, sajnos, nem ismerjük, csak a programm, mely szerint a zsinaton az istenitisztelet tartatott, jutott köz tudomásra. (Közölte b. *Péterfi: Concilia* I. 299 l. és *Suppl. Anal.* II. 375. lapján.) Mivel a programm csak a helységek neveit tartalmazza, de nem azon lelkészekéit is, a kik 1545-ben az illető, a XXIV város szövetkezetéhez tartozó községekben működtek, az előre bocsátott jegyzékhez néhány lelkész nevét csatoljuk, a kik kevéssel a zsinat megtartása előtt, vagy pedig a zsinat évében (1545.) ez illető helységekben mint lelkipásztorok működtek.

1) *Csötörtők*: Balázs 1545. — György 1550. és 1551. (Matr. Moler 429). — Tamás 1563. (Moler 482).

2) *Duránd*: Nicasy. — András 1544., még jun. 2-án 1545 (Moler 410). — Jakab 1545., még 1547. (Moler 418.)

3) *Felka*: Francisci Miklós 1531. — Kristóf 1534. († Jun. 7. 1544. Moler 399. és 101). — Márk 1545. — Orbán 1545., 1546. (Moler 410.)

4) *Hunfalu*: 1545? — György 1553. — Künasch 1557. — János 1563. (Mol. 437., 463., 482.)

5) *Igló*: Hildebrandus Lőrincz, 1545., 1546. — Lewdischer György, 1548; még 1553-ban. — Bálint 1563. (Mol. 406., 482.)

6) *Illésfalu*: Sixtus 1545., még 1549. — Egyed 1553. — György 1557., még 1563. (Moler 456., 482.)

7) *Káposztafalu*: Glogner Bálint, † 1531. (Moler 66.) — Péter 1545., a ki Lőcsén 1549. mint „hospitális“ hunyt el. — György 1545. — János 1549.; még 1553. — Bálint 1557.; még 1563. (Moler 456., 482.)

8) *Ménhard*: Menyhért; utódja testvére János. Buchwald Bálint 1545. (Mol. 66.)

9) *Müllénbach*: Máté † okt. 20. 1531. Lewdischet György 1545. — Theuerkauf Márton, még 1553. — Servatius 1556. (Mol. 59, 434., 448.)

10) *Nagy-Lomnicz*: Ambrosius Pál 1545. — Jakab 1550. — Péchy Venczel 1553. — † ápril 12. 1565, mint katolikus. (Mol. 437., 482.)

11) *Odorin*: György 1545. — István 1549., még 1553. — Herko Tamás, 1557. — István 1563. (Mol. 436., 456., 482.)

12) *Poprád*: Peyszkorovitz Szaniszló; † szept. 8. 1528. — Márton 1539. Topperczer Antal 1545.; még 1563. (Mol. 482.)

13) *Ruszkínócz*: Gáspár 1545. — György 1550. — Simon 1563. (Mol. 482.)

14) *Szepes-Szombat*: Ulrik 1531. — Silesius Márk, 1543. — Tamás 1543.; még 1545. Szaniszló 1548. jun. 18. — (Mol. 59., 419.)

15) *Szepes-Váralja*: Máté 1542. — Jakab 1544., még máj. 17-én, 1546. — Blassy 1546. novemb. hóban; még 1548. — Mátyás 1549, még 1563. (Mol. 406., 417., 482.)

16) *Svábócz*: Lőrincz 1545., még 1553-ban. Mátyás 1563. (Matr. Mol. 437., 482.)

17) *Zsákócz*: Bálint 1545.

FÜGGELÉK.

I.

A protestantismusnak a Szepességen való gyors elterjedésének okairól.

Ha Magyarország valamely vidéke, úgy bizonyára a Szepesség volt fogékony Luther új tana iránt, kivált pedig a XXIV kir. lelkészből alakult testvérület tagjai a maguk németajkú községekkel. Midőn az új tanok a Szepességen terjedni kezdtek, több lelkész, a kik Némethonban születtek, nevedtek és ugyanott tudományos kiképzésüket is nyerték, szakadatlan érintkezésben volt az új vallás védőivel és előmozdítóival, sőt magával *Lutherrel* és *Melanchtonnal* is személyes ismeretségben álltak.¹²⁴ Ilyen volt pl. *Henckel* János löcsei lelkész (1513—1522), a kinek egyik theologiai művét maga Luther és Melanchton is nagyra becsülte. Mint Mária királynő udvari prédikátora részt vett az 1531-iki augsburgi birodalmi gyűlés tanácskozásában is, a hol Melanchtonnal és más theologusokkal értekezett. Ugyanő levelezésben állott rotterdami *Erasmussal* is. Meghalt 1539-ben Boroszlóban, mint kánok. Ilyen volt *Serpilius* Bálint, bélai lelkész is, a ki az

¹²⁴ A késmárki születésű Krossenszky Erasmus 1560 decz. 25-én Wittenbergben a késmárki vár udvari prédikátorává avatott fel. A felavató oklevél hátlapjára Melanchton sajátkezűleg néhány sort írt. *Somer* János késmárki plébánoshoz, melyben kéri, hogy Krossenszkyt mint szomszédját testvéri jóindulattal fogadja és jámbor tanácsával támogatassa. (Genersich II. 115. l.)

1552-ben *Genersich* Menyhért, lőcsei lelkész, az új vallásban szellemében írt kátét adott ki kis gyermekek számára. 1555-ben Bogner Bertalant hívták meg Lőcséről Iglóra. Ez később új egyházrendet honosított meg, melyet a hatóság később megállapított. Ezen egyházrend azután az újonnan választott lelkészekre nézve irányadó volt. (Lásd fent.) — 1569-ben Lőcsén *Platner* lelkészkedett, a kiról a Moler-féle matr. (927. l.) azt mondja, hogy ő Melanchton legodaadóbb és legjobb tanítványa volt. — 1569. okt. 26-án a fraternitás elfogadta a *Megander* Bálint, iglói, és *Opso-paeus* Czirjék, szepesváraljai lelkészektől szerkesztett hitvallást és a ládában helyezte el. 1573-ban véglegesen fogadta el a testvérület a hitvallást, míg nem végül 1582-ben az ágostai hitvallás mellett nyilatkozott (s erre a községek is rábirta). Így tényleg szakadt el a fraternitás a kath. vallástól. — 1581—1600-ig a még megmaradt csekélyszámú kath. községek lelkészeik rábeszélésére elszakadtak a kath. vallástól és az új tanokhoz szegődtek, semmibe sem véve azt, hogy ezáltal régi igaz hitűktől elpártoltak. A városokból az új vallás aztán — a „repurgata religio“, a mint a lelkészek akkoriban nevezték, a községekben terjedt el, mely elterjedésnek a nemesség, mint földes uraság egyik legfőbb tényezője volt.¹²⁸

meretes dolog, hogy míg az öregebb papok éltek, a kath. istenitisztelek megmaradt. Még 1550-ben alapította a szepesi káptalan a ragyolezi (ord-zovjáni) plébániát (Szepesi országos ltár. Prot. 1550. fol. 25. b. — Uo. fol. 67. V. ö. Szepesmegyei tört. Társ. Évk. VI. évf. 102. l.) — Ezenkívül az 1550-es években Lethánfalván és Tamásfalván még kath. isteni tisztelet tartott. 1550-ben misét mondtak Müllenbachon. (Uo. Prot. 1550. Ind II. fol. 198. V. ö. Szepesm. tört. Társ. Évk. VI. évf. 110. l.) Csak 1555-ben szűnt meg teljesen Müllenbachon a kath. istenitisztelek. Hunfalva azonban még 1561-ben kath. istenitiszteleket tartott (Prot. 1562. fol. 24. és 26. V. ö. Szepesm. tört. Társ. évk. VI. évf. 130. l.)

¹²⁸ Kuriozitásnak idejegyezzük a legkedveltebb kitételeket és fordulatokat, melyekkel a hithirdetők a külföldről importált új tant plausibilissá tenni törekedtek: „Repurgata religio“; „verbum Dei purum“ (az Isten tiszta igéje); „purum Evangelium Christi“ (Kr. tiszta evangéliuma); „veritas veri Evangelii“ (az igaz evangélium igazsága); „die Lehre des Seligmachenden Worts“ (az üdvözítő ige tana) „bleibet bey dem reinen

Ennek az lett a következménye, hogy a községek, illetve azok, a kik a községekben domináló állást foglaltak el, a templomokat, plébániákat, templomi pénztárakat, szóval az összes egyházi javadalmakat hatalmukba kerítették. Azokat a papokat, a kik az ősi valláshoz ragaszkodtak, kiűzték az egyes községekből és mivel így nem voltak kath. lelkészek, kikkel a megüresedett állomásokat be lehetett volna tölteni, történt, hogy, a mint fentebb említettük, 1600 körül a szepeshelyi plébánián kívül a Szepességen egyetlenegy kath. plébánia sem volt, Szepesség lakói meg csekély kivétellel mind az új tanhoz szegődtek.¹²⁹

und allein seligmachenden Wort Gottes und darin begriffenen h. Wahrheit“ (ragaszkodjatok az Isten tiszta és egyedül üdvözítő igéjéhez és a benne foglalt sz. igazsághoz) stb.

Hivatalos iratokban meg így czímezik önmagukat: „vir doctus, doctissimus, excellentissimus“; „modestus“; „fidelis asecla Lutheri“, „discipulus Melancthonii“. Bogner Bertalanról mondatik, hogy ő „a löcei és iglói egyház első rostálója volt“ („primus fuit repurgator Ecclesiae Leutschoviensis et Igloviensis“). Következéleg nevezték magukat, vagy mások nevezték őket: „Verbi Dei (vagy: Verbi Divini) Minister“; „Pastor Ecclesiae“ stb. Elhaltakról rendesen az van mondva, hogy: „fuit vir pius, modestus, exemplaris, zelosus propagator doctrinae Lutheri („jám-bor, szerény, példás férfiú volt, Luther tanának buzgó terjesztője; ezzel a toldalékkal: b. m. vagy: r. = beatae memoriae, vagy recordationis: „boldog emlékü“); „propugnator puri, vagy „veri Evangelii“ (a tiszta [igaz] evangélium előharczósa); „placide in Domino obdormivit“ (édesen hunyt el az Urban) stb. Nem csoda, hogy az új tannak illetén tulhajtott dicsőítése és a hirdetők önmagasztálása a köznépet könnyen félrevezethette s az ősi vallás elhagyására és az új tanok befogadására bírhatta.

¹²⁹ A protestantismus elterjesztéséhez a Szepességen nagy mértékben járult a képrombolás, melynek sok régi és tiszteletreméltó emlék esett áldozatul. A sz. képek, arany- és ezüst edények, egyházi ruhák, szobrok, szóval a régi művészet remekei, vagy eltávolítottak számos szepesi templomból, vagy éppenséggel szétromboltattak, hogy ily módon a kath. vallásra való emlékezet a késő nemzedék szívéből teljesen kitörültesse. F a b r i c z i u s Tamás, T h ö k ö l y gróf udvari prédikátora egy művet adott ki, melyben a képeket és azoknak istentiszteleti használatát elítélte. L a m Sebestyén, a ki 1583. nov. 21-étől kezdve Késmárkon plébános volt, Thököly parancsára kénytelen volt az ottani főtemplom nagy oltárán lévő képeket eltávolítani (Generisch II. 143. l.). A képek eltávolítása azonban nem ment könnyű szerrel. Milyen szellemben folyt a képek eltávolítása a volt kath. templomokból a Szepességen, mutatja W i n d e k Erasmus példája, a ki 1547-ben Löcsén tanító volt. Erről azt írja a löcei krónika, hogy Pozsonyban jártában a király

Ez a felette szomorú állapot 1630-ig tartott, csak ebben és a következő években tétettek komoly lépések arra, hogy a katolikusok századok óta bírt templomaik stb. birtokába visszahelyeztessenek. Erre nézve a katolikusok törvényes uton jártak el és az országgyűlésen sürgették a kath. templomok és javadalmak visszaszámaztatását. 1674-ben a szepesi katolikusok már visszanyerték jogos birtokaikat.

A következő fejezetben közöljük azt a sorrendet, melyben a kath. templomok visszaszerezettek részint kath., részint evang. írókból vagy hiteles okiratokból merített adatok alapján.

Jegyzet. A protestantismus gyors elterjedésének hatalmas tényezői azok a kath. iskolák voltak, melyeket a protestánsok a reformáció kezdetén hatalmukba kerítettek és azonnal az új tan szellemében újra szerveztek. Ismeretes dolog, hogy már 1530-tól kezdve némely szepesi népiskolában az ujonnan felmerült tanok értelmében kezdtek tanítani. Így *Türk* Dániel, lőcsei tanító volt az első, a ki már 1542-ben nyilvánosan az új tan követőjének vallotta

szobájába rontott s erőszakkal akarta a királyt az igaz hitre téríteni (Lőcsei krónika ad a. 1554.) Elesukatott ugyan, de későbbben mégis újra Szepesváranak hivatalnoka gyanánt szerepel, még pedig olyan főnök alatt, ki elsőnek nyúlt erőszakhoz a kath. egyház hű papjainak elnyomására. Főnöke böki *P a c z o l t* János várparancsnok volt, ki 1555. megszüntette a kath. istenítiszteletet Szepes-Müllenbach községében (Szepesm. tört. Társ. Évk. VI. évf. 108. l.). Arra az esetre is emlékeztetjük a szíves olvasót, mely *H o r t e n s i u s* Bálint szeniorsága alatt (1581—1585) *F á b r y*, illésfalvi lelkészszel az oltárkép áthelyezése, illetőleg betakarása folytán történt. A szövetkezőt hathatósan pártját fogta a lelkésznek; mentegető levelet is intézett *T h u r z ó* Elek és Szaniszló grófokhoz, azt hozva fel mentésigül, hogy a nevezett lelkész immár 11 éve prédikál a községnek, de mindaddig sikertelenül, mivel hívei még mindig a szentek tiszteletéhez ragaszkodnak (Moler 590—593). Ujabb eklatáns bizonyítéka annak, hogy a nép nem fogadta be tömegesen, miként számos prot. író állítja, az új tanokat, hanem hogy tetemes időnek kellett elmúlnia, míg a nép szívéből a kath. vallás emléke eltűnt, csak azután állíthatni, hogy a nép Luther tanát fogadta el. Az a körülmény, hogy egy protestáns érületű lelkész a községben alkalmazást nyert, még korántsem megy bizonyítékszámba, — mint az illésfalvi eset bizonyítja — arra, hogy a nép ugyszólván egy csapásra szakadt el régi vallásától.

magát. Ugyanőt a lőcsei városi hatóság, a mely szintén a protestantismushoz pártolt, nemsokára városi jegyzőnek választotta. 1552-ben pedig *Genersich* Menyhért lőcsei tanítónak kis gyermekek számára írt katechismusát már a közönség is kezdte ismerni. Nagyon előmozdította továbbá a protestantismus elterjedését az a körülmény, hogy az új tan hívei külföldi tanítókat hívtak meg, a kik aztán az új tant új voltánál fogva akadálytalanul hirdették. Így pl. 1540-ben Bélán *Critius* András, 1545-ben ugyanott *Margovita* Pál — mindketten morvaszületésűek, nyertek tanítói alkalmazást; épügy tanítóskodtak: 1550-ben *Glogavi* Kristóf, Sziléziából, 1560-ban *Lindner* György Thuringiából, — 1555-ben a meklenburgi születésű *Goldmann* Miklós és 1595-ben *Mylius* János Morvaországból, mint tanító Késmárkon. 1551-ben a sziléziai *Libschovitz* Benő tanítóskodott Lőcsén stb. stb.

A népiskolák akkoriban nem álltak oly szoros felügyelet alatt, mint manapság, hanem jobbadán fentartójuk önkényére voltak bízva s a szerint, a mit az illető fentartó az egyik vagy a másik rendszer barátja volt, ezekért, vagy azokért a tantárgyakért lelkesedett, abban a szellemben és irányban történt a tanítás s csak így fejthető meg az a feltűnő jelenség az akkori népiskolákra vonatkozólag, hogy semmi rendkívüli nincs abban, ha a reformáció idejében a Szepességen nem egy jelentéktelen községre akadunk, a melynek iskoláiban a latin, görög, sőt a héber nyelvet is tanították. A szerint, a mint az iskolákban a latin vagy a német nyelvet használták tanyelvül, *latin* vagy *német* iskoláknak neveztettek. Ezen korból egyebek között a következő községek iskolái emeltek ki: 1) Batiszfalú, 2) Csötörtök, 3) Felka, 4) Görgő, 5) Hunfalú, 6) Göllnicz, 7) Igló, 8) Késmárk, 9) Kubach, 10) Krompach, 11) Leibicz, 12) Lőcse, 13) Pálmfalú, 14) Remete, 15) Rókusz, 16) Szepes-Olaszi, 17) Szepes-Szombat, 18) Szepes-Váralja, 19) Teplicz,

20) Topporez stb. stb. Kis falusi községekben a tanítás tudvalevőleg általában a legszükségesebb elemi ismeretekre szorítkozott, ellenben a városokban több tantárgyat tanítottak. Nagyon csodatkozónak, ha azt hinnők, hogy a falusi iskola, melyben csak egy tanító és a városi iskola, melyben 2—3 tanító működött, egyéb volna egyszerű népiskolánál. Ha pl. *Hornyónszkynál* („Beiträge zur gesch. d. evang. Gem. in Ungarn) vagy *Klein-nál* („Nachrichten von Lebensumständen und Schriften ev. Prediger“ stb.) az áll, hogy ez vagy amaz a prédikátor Görgön, Felkán, Ig-lón, Márkusfáln, Kubachon stb. tanult, vagy hogy egyik-másik ezekben a népiskolákban tanító volt, akkor semmi különöset sem látunk benne, minthogy az említett iskolák csak közönséges népiskolák voltak. Kath. népiskolák akkoriban egyáltalában nem léteztek a Szepességen; sőt elmondhatni, hogy 1530-tól—1641-ig szorosan véve egyetlen egy kath. népiskolában sem tanítottak kath. szellemben. Nem lehet ugyan a városi népiskolák abbéli érdemét elvitatni, hogy sokkal fejlettebbek voltak, mint a falusi iskolák, de hogy az a műveltség, melyet akkor a városi iskolákon szerezni lehetett, a tudományos készség, melyet az ilyen iskolák növendékeiknek nyújtottak, a prédikátori vagy tanítói pályára elegendők voltak, azt joggal kétségbe vonhatjuk. Hiszen tudjuk, hogy *Klesch* Dániel senior (1667—1669) keservesen panaszkodott, hogy azok a tanulók, kik a Kárpátoktövi vidék iskoláiból kikerülnek, tisztességesen sem írni, sem olvasni nem tudnak.

„A reformáció előtt a pálosoknak Késmárkon kolostoruk volt és valószínűleg iskolájuk is.“

„A késmárki iskola 1533-ban az ottani hitközség által alapítottatott, főként „az új hit ápolása és terjesztése érdekében“ és a németországi mintaiskolák szerint szerveztetett.“

„Mert mint más hazánkbeli községekben, úgy Késmárkon is a reformátorok közvetlen tanítványai mint lel-

készek és iskolaszervezők működének. Ugy *Sommer* János 1548-ban késmárki lelkészszé és nemsokára azután *Krossenszky* Erasmus a késmárki vár udvari lelkészévé Wittenbergában avattattak fel és mindketten Melanchthonnal benső baráti viszonyban állanak. *Stöckel* Lénárt, Melanchtonnak tanítványa, 1556. Késmárkon egész éven át volt és ezen idő alatt a megújított vallás érdekében Melanchton szellemében¹³⁰ — szóval és tettel működött.

„Hogy azon időben a késmárki tanintézetben — szorosán véve evangélikus tanintézetről egyáltalában még szó sem lehet — milyen tanulmányok fordultak elő, ar-

¹³⁰ Melanchton vallási nézeteinek buzgó terjesztője és védője annak idején *Ambrosius Sebestyén*, késmárki ev. lelkész volt († 1600. okt. 24.). Van egy régi énekkönyvünk, melyet az említett lelkész a következő címmel tett közzé: *Acht und Zwanzig Geistliche Lieder aus heyliger Göttlicher Schrifft genommen stb. Wittenberg, 1588. II. kiadás.* Továbbá: *Vierzehn Geistliche Lieder aus schönen Lehr vnd Trost stucken heiliger Schrifft genommen stb. mit hinzugesetzten den meerern teyl von fürtrefflichen Meystern gestelten Melodeyen stb.* Megjelenési éve után ítélve (1588. II. kiad.), a késmárki ev. hitközség legrégibb vallási énekkönyvének tartjuk. E könyvben Melanchtontól (a „szent emlékü“ — *sanetae memoriae* — férflutól, a mint *Ambrosius* nevezi), és több más theologustól egyházi énekek vannak. Az „*Acht vnd Zwanzig*“ első éneke egy aratási hálaének, melyet első ízben 1574-ben énekeltek. A 3-dik a boldog halálról szól:

Da pater extremae cum vitae venerit hora,
Te praesenti mori, nil me terrentibus umbris,
Inque tuos animam amplexus effundere ouantem,
Hoc vnum mihi plura alijs optantibus adde.

A 7-dik kezdete: *sehnliche Bitte vnd wahre gemeinschafft der Kirchen Gottes stb.* A 22. sz. evés előtt: *His epulis donisque fuis benedicito Christe*; a 23. sz. evés után:

Postquam epulis exempta fames, mensaeque remotae,
Dicemus grates nos tibi, summe Deus.

E két utóbbi dal Melanchtontól való. A 24-ik: *Jam lucis orto sidere*, — *Deum precemur supplices* kezdetű igen régi kath. egyházi dal. Hivatkozások dallamokra és régi hymnusokra ezzel a megjegyzéssel: „aus dem alten Hymno“ gyakran előfordulnak, pl.: *En natus est Emanuel*, vagy: *Vita Sanctorum, deus angelorum Spiritus sancti gratia stb.* A „*Vierzehn Geistliche Lieder*“ közül a 4-dik: „*Ein Gebett zu Gott dem Herrn vmb vergebung der Sünden*“ (bűnbocsánatról szóló dal). E dal tartalmát a következő versekben olvassuk:

ról felvilágosítást nyújt egy iskolai bizonyítvány, melyet *Thorakonymus* (Kabatay) Mátyás akkori rector, 1575-ben május 5-én Lám Sebestyénnek állított ki,¹³¹ mikor ez tanulmányai folytatása végett külföldi egyetemre távozott.

Fidere rite DEO magnum est ab origine prima,
Arbitrio fecit qui BONA cuncta suo ;
Si qua etiam BONA sunt isto, quo degimus, aevo
Ipse boni solus fons ét origo facit.
Denique venturo speramus qua BONA seculo,
Ipse unus FACIET pro bonitate sua,
Ach, valeant opes et inania gaudia mundj :
Felix, qui didicit fidere rite DEO.

A 9. ének a házasságot dicsóíti, mint isteni intézményt („von Gott bestellet“). A 10. énekhez, mely az egyházzól, mint Krisztus menyasszonyáról szól, Melanchtonnak 1555-ben írt versei vannak esatolva :

Nil sum, nulla miser novi solatia massam
Humanam, nisi quod tu quoque, CHRISTE, geris.
Tu me sustenta fragilem, tu, CHRISTE, gubernas,
Fac ut sim massae sureculus ipse tuae.
Hoc mirum foedus semper mens cogitet, vno
Hoc est, ne dubita foedere parta salus.

A 11. számú „vigasztaló“ dal: „wider die vielfeltigen schmehwort, vnd andere verfolgungen, so die Jeningen leiden, die Göttliche Warheit frey bekennen“ stb. E dal előtt a következő versek állnak :

Fide Deo soli, mundo diffide maligno,
Quin tibi ne fidas, si sapis, ipse vide.
Cuncta ruunt tandem, quaecunque videntur in orbe,
DEVS et VERBVM tempus in omne manet.

A 14. dal a hiúságról szól ; jeligéjét a régi latin énekből („aus dem alten lateinischen liedt“) vették, mely így kezdődik: *Cur mundus militat sub vana gloria* stb. Vannak a könyvben még egyes mondások, pl.: „Rebus in extremis super est sacra ancora Christus“ „Devolve in Jehovam vitam tuam et confide in eo et ipse Faciet.“ „In nomine Domini Jesu Christi crucifxi surgo“ (reggeli ima). Az összes dalok, a fordítottak épúgy mint az eredetiek német nyelven vannak írva. Az első versszak kótával van ellátva. A dalokat általában — kivált ha meg-gondoljuk, hogy az akkori mozgalom szinte lázasan törekedett vallásos újításokra — még meg lehetőszen pozitív ker. kath. szellem lengi át. Nem esoda tehát, hogy azokat a híveket, kik még annyira a mennyire a kath. valláshoz ragaszkodtak, az újítóknak ilyen eszközei folytán, a kik régi kath. egyházi dolgokra hívatkoztak, az újítások árja szintén magával ragadta.

¹³¹ Ezen bizonyítvány szószerinti szövege következő: *Salutem omnibus lectoris! Hic Sebastianus Lamius, bonis et honestis parentibus apud nos ortus inde usque ab ineunte pueritia doctis ac fide-*

Ebből ugyanis kitetszik, hogy az akkori Késmárki iskolának Melancthon-féle „gymnasiumi“ szervezete vala. Ezt tanusítják az akkori tankönyvei,¹³² melyek a késmárki iskolában használtattak és maiglan is számos példányban a lyceumi könyvtárban föllelhetők“. (L. A késmárki ág. hitv. ev. kerületi lyceum története. Irta Palesó István tanár. Késmárk, Nyomatott Sauter Pálnál, 1893. 10—13 ll.).

II.

A róm. kath. templomok visszafoglalási éveinek sorrendje.

A reformáció idejében a protestánsok által a katolikusoktól elvett római katolikus templomok a következő chronologikus sorrendben foglaltattak vissza.¹³³

libus praeceptoribus usus, egregia virtutis et eruditionis specimina adeptus est. Contigit quippe illi ad hanc rem concessu ac munere divino, tum felix ingenium, tum pulchrum de rebus iudicium. Nam ut paucis dicam, latinam egregie addidicit, graecam mediocriter cognovit, artes quas dicendi vocant, feliciter percepit, mathemata sic degustavit, ut ubi comodior eadem discendi occasio data fuerit, non poenitentiam accessionem facturum sit. Capita doctrinae christianae ita tenet, ut non solum ipse, quid credere et sperare debeat, certus sit; verum alios etiam salutariter monere et instruere, deque iis cum piis et doctis viris non irreligiose conferre et disserere queat. De hinc autem, praeter multas alias virtutes, singulariter instar gemmae euludam, eluceat in eo, studium timoris Dei, humilitatis, pietatis et suavisime modestiae etc. Ezen bizonyítványhoz még latin distichonokba foglalt búcsúszózat volt hozzácsatolva.“ (Palesó I. A késmárki ág. hitv. ev. kerületi Lyceum története. Késmárk, 1893. 13. l.). Lám később a késmárki iskola rectora és 1583 óta késmárki lelkész volt. Idejében mint tudjuk a közel fekvő Nagy-Örön Horváth Stansith Gergely gymnasiumot alapított, melynek egyik tanára Graver Albert támadásai ellenében a crypto-calvinismusról gyanúsított Ambrosius nyilvános disputatók és számos iratban hitbéli nézeteit védelmezé.

¹³² Ezen tankönyvek közül említendőek: Catechesis puerilis; Corpus doctrinae christianae. Loci communes theologici. Liber de anima. Praeceptiones dialecticae. Dialectica Aristotelica. Philosophia moralis. Libellus graecae grammaticae. Grammatica latina. Epigrammata. Epistolae. Declamationes. Orationes. Praefationes in illustres auctores. Annotationes in Ciceronis orationes, epistolae etc. in Hesiodum. Cronicon Carionis expositum et auctum. Initia doctrinae physicae s. a. t. (Palesó id. m. 13. l.).

¹³³ Több oknál fogva ezélszerűnek tartottuk értekezésünkhöz az alább következő jegyzéket csatolni, kivált pedig azért, minthogy

1) értekezésünk folyamán gyakran a XXIV szepesi város papi szö-

1615. 1) Gnózda, okt. 28. 2) Hobgarten. 3) Uj-Lubló. 4) Ruzsbach.

1638. 1) Csötörtök, kápolna. 2) Domány. 3) Dubrava. 4) Káposztafalva, szentély. 5) Polyanócz. 6) Mindszent. 7) Zsegra.

1640. 1) Béla(Uj). 2) Fridman. 3) Haligocz (ma Helivágás). 4) Hanusfalva. 5) Kaczvin. 6) Krempach, Dunajecz. 7) Laps-Alsó (ma Lapos-Alsó). 8) Lechnicz. 9) Mátyásfalva. 10) Nedecz. 11) Vitkócz.

1642. Körtvélyes.

1661. Olcznó, régi templom; a mai 1890. épült.

1667. Velbach, szept. 24.

1671.¹³⁴ 1) Csötörtök, templom. 2) Gölniczbánya. 3) Jamnik, augusztus hóban. 4) Káposztafalva, templom

vetkezetéhez nem tartozó templomokról is említés tétetik, mely templomok egykor a katolikusokéi voltak, de a reformáció idejében prot. kézre kerültek;

2) mivel számos prot. író, sőt még a legujabbak is, bár igen jól tudják, hogy a templomok a hitújítás előtt a katolikusok elvitázhatatlan tulajdona voltak; még sem állítják azt az állítást kockáztatni, hogy a protestánsoktól az őket jogosan megillető templomokat vették el. Hiszen tudjuk, hogy ők ezeket a templomokat nem építették, hanem a reformáció előtt több századdal már léteztek (lásd értekezésünk első fejezetét), nem említve azt, hogy a templomok visszaszerzése törvényes úton, törvényes hatóság közbenjárásával történt.

A jelen jegyzék összeállításánál a következő forrásokat használtuk:

1) Andenken an die 300 jähr. Jubelfeier der ev. Gem. d. königl. Freistadt Leutschau. 2) Wagner: Analecta Scepi. 3) Bársonyinak 1672. jan. 22-én Mihály lengyel királyhoz intézett levele. 4) A Brichenzweig-féle és a löcsei krónika. 5) Codex XIII opp. 6) Goltz-féle matr. 7) Genersich: Merkwürdigkeiten Kessmark. 8) Hradsky: Szepesvár és környéke. 9) Weber: Zipser Geschichte- und Zeitbilder stb. stb.

¹³⁴ Nem szabad említés nélkül hagynunk, hogy Bársony György nagyváradi püspök és szepesi prépostnak „Veritas toti mundo declarata, Sacram Caesarum Regiamque Maiestatem non obligari ad tolerandos in Hungaria Lutheranos et Calvinistas stb. Cassoviae 1671.” című rövid idő alatt öt kiadást ért művének (L. Horváth Mihály: Magyarország történelme. Pest, 1872. VI. k. 57. l.) rendkívül egyengette a visszaszerzés útját. Az ott felhozott bizonyítékok meggyőző ereje hazánk protestáns köreiben nagy megrökönyödést keltett. Protestánsrészről annak idején feleletül egy nyomtatott értekezés jelent meg e cím alatt: „Falsitas toti mundo declarata in negotio tolerantiae exertitii publici Religionis Protestantium in Hungaria stb. Antverpiae 1672.” (L. Historia Diplomatica 146—152. l.) Ez az érteke-

okt. 5. 5) Kluknó. 6) Odorin. 7) Remete. 8) Richnó. 9) Stoósz. 10) Szomolnok, és 11) Svedlér.

1672. 1) Ábrahámfalva, január hóban. 2) Farkasfalva, január hóban, régi templ.; a mai 1779. épült. 3) Hozelec, január hó. 4) Hunfalu, jan. 12. mások szerint jan. 16. a régi templom, mely 1409. épült; a jelenlegi 1826. épült. 5) Illésfalva, jan. 12., mások szerint jan. 14. 6) Kurimján, január hóban. 7) Nagy-Lomnicz jan. 16., némelyek szerint jan 17. 8) Müllenbach jan. 12., némelyek szerint jan. 15. 9) Pálmafalva, jan. 14. 10) Sümeg-Szepes. jan. 14. 11) Svabóc, január hóban. 12) Szalók-Nagy, jan. 15. 13) Szent-András. jan. 15. és 14) Zsákóc (ma Izsákfalva) jan. 12., ném. szerint jan. 15.

1673. 1) Busóc. 2) Grenicz (Szepes-Véghely). 3) Késmark, szept. 24., mások szer. 14. 4) Kravján. 5) Krig. 6) Krompach, jun. 5. 7) Kubach. 8) Lomnicz-Holló. 9) Lomnicz-Kis. 10) Maldur. 11) Márkusfalva, aug. 14. (Lőcsei krónika szerint 1672. 12) Merény. 13) Savnikfalva. 14) Savnik-kastély, régi, a jelenlegi 1836. épült. 15) Szent-György. 16) Őr-Nagy (Neere). 17) Teplicz a régi, a jelenlegi 1828. épült. 18) Topporecz, és 19) Vidernik.

A Brichenzweig-féle krónika (145 l.) szerint 1673. (aug. 30.) a görgői templom 1673. aug. 30. foglaltatott vissza.

1674. 1) Durand. 2) Felka. 3) Igló. 4) Leibicz. 5) Lőcse.¹³⁵ 6) Matheóc. 7) Ménhard. 8) Poprad. 9)

zés azonban teljesen eltévesztette célját, mivel nem volt egyéb, mint a király, a kath. vallás és aklérus ócsárolása. Egyébiránt e famózus értekezés megjelenése után csak kilencz évvel jutott nyilvánosságra. 1681 ig csak titokban terjesztették.

¹³⁵ A Lőcsei templomok visszafoglalására vonatkozólag igen érdekes, a kort jellemző adatokat tartalmaz a Brichenzweig-féle krónika, melyből alább néhány jellemzőbb helyet közlünk: „Am Palmsontag haben lassen 900 v. 2. persohn Comuniciren. Den 7., 8., 9. April haben die Weiber v. Jwngfrauen die Kirch bewacht, gesungen tag v. nacht umb die Kirch herum gangen singent. Den 20. Aprill ist der pfarhoff gestirmt, fenster, Ofen, alles vertorben. Den 13. Aprill nahm man die Kirch in Katzwinkel, die in der Langgass weg. Den 14. Aprill hilt man die erste Messe in der Kirchen. Den 15. Aprill war die erste Cathol. Predig gehalten worden. Auff Himmelfart Christ ist die Kirchdraufer Kirch eingereimt worden, v

Ruszkín. 10) Sztrázsa. 11) Szepes-Béla. 12) Szepes-Olaszi. 13) Szepes-Szombat és 14) Szepes-Váralja, a régi, mely 1470. épült; a jelenlegi 1825. épült.¹³⁶

drauff in 13 Städten. In diesem Jahr hieb man ohn Frohnleichnam fest zu celebriren. Die Marienkirch auff Marienberg hatt man das dach drauff gemacht. Dieses Jahr (1674.) ist zum ersten mal Kindleintag gefewert worden. Auch S. Josephs tag mit singen predigen v. h. Mess celebrirt. Auch Albertus v. girgentag gefewert.“ (Eredeti kézirat, 145. l.) (Virágvasárnapján 902 ember áldozott. Ápr. 7., 8., 9. napjain a nők és hajadonok őrizték a templomot, éjjel-nappal énekeltek és énekelve jártak a templom körül. Ápr. 20-án támadás intéztetett a plébánia ellen, mely alkalommal az ablakok, kályhák stb. darabokra törtek. Ápr. 12-án a „Katzwinkel“ nevű városrészben, a Hosszú-utczában lévő templomot foglalták vissza. Ápr. 14-én az első sz. mise volt a templomban, 15-én az első kath. prédikációt tartották. Áldozó esütőtörkőn a szepes-váraljai templom foglaltatott vissza, aztán a XIII városban. Ebben az évben ünnepelni kezdték az Úrnapi ünnepet. A Mária-hegyen a Mária-templomra tetőzetet raktak. Ebben az évben első ízben ünnepelték meg Aprószentek napját, nemkülönben sz. József napját énekkel, sz. beszéddel és sz. misével, nemkülönben Albert és György napját.)

Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy midőn I. Lipót uralkodása alatt a magyar katolikusok jogos kívánságai mindinkább teljesedésbe mentek s ennek folytán a lőcsei katolikusok is templomaik jogos birtokába jutottak, az ottani katolikusokra politikai tekintetben is biztatóbb reménysugár esett. Egy század óta először történt, hogy 1675. aug. 19-én Gandel Mátyás nevű kath. ember Lőcse város bírájává választatott. Az utolsó prot. bíró Hein Miklós volt. Együttal hat kath. embert választottak be a városi tanácsba. Ily módon a katolikusok visszanyerték jogos pozíciójukat: visszakapták templomaikat, vissza abbeli jogukat, hogy a városi ügyek elintézésében szintén részt vehettek, mely jogot akkoriban a protestánsok a méltányosság róvására szép szerivel és erőszakkal is maguknak vindikáltak és a katolikusokat minden téren visszaszorították. Sajnos, a fentemlített vívmányoknak nem sokáig örvendhettek a katolikusok. Midőn Tököly Imre a felkelés zászlaját a haza fölszabadítására lobogtatta, a protestánsokban vágy támadt: visszaállítani az előbbi viszonyokat. Erre nézve Brichenzweig, a ki a Tököly-féle mozgalmak idejében mint Lőcse város szenátora, kapitánya stb nagy szerepet vitt, krónikájában (221. l.) következőket ír:

„13. July (1680). Die Hoffnung fiel in Brun, viel haben gehofft, graff Tekelj kompt, da wirdt man Kirchen wieder kriegien, die paffen müssen vort, hier war es anders, brennen, niederhauen, Kieh, Kelber, schwein rauben war die beste Kunst. Das kann ein jeder Pawer thun. Kirchen geplindert, heiser ausgeraubt.“ („A remény oda lett; sokan remélték, hogy ha Tököly gróf eljön, visszanyerik a templomokat, a papoknak el kell majd menniök; itt másképp lett; égetni, ölni, tehát, borjút, disznót rabolni volt a legnagyobb művészet. Ezt minden paraszt teheti. A templomok kirabolattak, a házak meg kifosztattak.“)

¹³⁶ A XIII szepesi város templomainak visszaszerzésére nézve v. ö.:

Az idézett templomok közül egyet sem építettek a protestánsok,¹³⁷ egytől-egyig kath. templomok ezek, melyek sok-sok évvel a reformáció előtt már léteztek. Az a néhány újabb keltű templom, mint Farkasfalu, Hunfalu stb. újabb időben épült. Általában a régi templomok történetére nézve nagy kárára van az a körülmény, hogy a templomok átvételekor a katolikusok üres pénztárakat, plébániákat és templomokat kaptak vissza; a protestánsok sok tiszteletreméltó régi műremeket dobtak ki a templomból, a képzőművészet, festészet sok remeke, kelyhek, monstranciák, keresztek, régi írott misekönyvek, breviariumok, egyházi kalendáriumok, alapítványi és egyéb fölötte becses okiratok örökre vesztek el!

III.

Föltételek,
melyeket minden időben annak a lelkesnek
el kellett fogadnia, a ki szepes-iglói plébá-
nosnak meg akart választatni.

Ama nagy szabadalom-levél értelmében, melyben V. István magyar király 1271-ben a szepesi szászok régi kiváltságait, jogait stb. megújította, illetőleg megerősítette,

Statum Ecclesiarum et Religionis XIII oppidorum Scepusiensium illustrantia acta Archivum Szepes-Mindszent Fasc. CXLVI. N° 16. továbbá „Pro Memoria. — Wie die Katholischen Kirchen deren XIII Zipser Städten, an die Dissidenten gedien, wie diese denen selben abgenommen worden, mit was vor ein Rechts sie ihre oratoria erbaut und Evangelische Prediger eingeführthaben.“ Ugyanott. Végül „Informatio De Principio vindicatorum Ecclesiarum XIII oppidorum in specie cura et labore R. R. Patrum Scholarum Piarum Collegii Podolinensis Anno 1671.) Uo. 65. sz. [Kéziratok].

¹³⁷ A protestáns templomok építési éveinek sorrendje Weber Samu: Geschichts u. Zeitbilder című művének 144—151. lapjai és „Magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes névtára“ szerint a következő (a ritkított betűkkel szedett helységekben 1790-ben önálló lelkeszszerrel ellátott plébániák voltak):

1717. Késmárk; régi fatemplom, legrégibb a Szepességen. Jelenleg új templom épül. — 1790. Topporecz (E községnek 1790-ben 14 flók-egyháza volt). — 1777. Szepes-Szombat; régi fatemplom, 1775-ben leégett. — 1778. Duránd; régi fatemplom, 1775-ben leégett. — 1783. Szepes-Olaszi; a fából épült imaház 1729. ápr. havában égett oda és rövid időn az újonnan felépült templom is. A jelenlegi templom 1787-ben

ezek egyéb jogok közt a *plébános-választás* jogát is elnyerték.¹³⁸ Lelkészeik fentartására a dézsmát engedték át nekik.¹³⁹

épült. A torony építése 1813. nov. 24-én kezdődött, befejeztetett 1818; de már 1817-ben két harangot szereztek és 1818-ban a harmadikat. (L. A. L. Munyay, Prediger zu Walendorf. Kanzelrede am Dankfeste nach dem vollendeten Bau der Kirche und Glockenthurmes. Leutschau, 1822. 2. l.). — 1784. Gölnicz, Ménhárd, Nagy-Lomnicz, Sztrázsa, és Svedlér. — 1785. Merény, Kis-Lomnicz, Stósz, és Szomolnok. — 1786. Béla és Leibicz. Az utóbbi helységben a torony építése 1858-ban kezdődött, befejeztetett pedig 1860. Három aczélharang van rajta, az első a Szepességen. — 1787. Matheócz és Krompach. — 1788. Nagy-Szalók. — 1789. Remete. — 1790. Igló; befejeztetett 1796. Az 1696-ban épült régi templom (lásd: Protocol. 1682. fol. 742. kézirat az iglói városi ltárban) egészen fából épült. — 1791. Batizfalu. Régi fatemploma 1690-ben épült. E községnek 1790-ben 16 főkegyháza volt. — 1792. Uj-Leszma (Alsó-Erdőfalva). — Izsákfalu (Zsákócz). — 1794. Holló-Lomnicz. — 1797. Rokusz. — 1800. Gerlachfalu. — 1801. Ruszkinócz. — 1802. Forberg. — 1806. Svábócz. — 1808. Szepes-Váralja; régi fatemploma 1794-ben égett le. — Ó-Major. — 1815. Lucsivna. — 1817. Felka. — 1819. Maldur, fatemplom. — 1820. Ó-Leszna (Felső-Erdőfalva). — 1833. Krieg, Viborna. — 1835. Poprád és Majerka. — 1837. Lőcse; a jelenlegi templom. — 1839. Menguszfalu. — 1853. Hunfalu. — 1837. Szepes-Véghely (Grenicz). — 1861. Tótfalu. — 1865. Szent-György. — 1867. Keresztfalu. — 1870. Stola. — 1878. Busócz; a régi templom 1818-ban épült és Filicz. — 1893. Holló-Patak. — 1790-ben Szepesmegyében 26 prot. plébánia és 40,533 lélek volt, ebből 919 személy a nemesség köréből és 39,614 a polgárok és alattvalók közül való. (L. Tab. Conscript. Eccarum et animarum Aug. Confess. in Distr. Cis-et Trans-Tibiscano Anni 1790. Kézirat az iglói plébánia ltárában.) 1790 óta máig, azaz 103 év óta 6 új plébánia keletkezett, u. m. 1) Majerka 1791. 2) Holló-Lomnicz. 3) Svábócz 1835. 4) Izsákfalu 1850. 5) Tótfalu 1861. és 6) Forberg 1873. Mindössze tehát jelenleg a Szepességen 32 plébánia van lelkészekkel. Ámbár a schematismusban 34 van feltüntetve, minthogy azonban Müllenbach Matheóczhoz mint főkegyház tartozik és Sztrázsaiban is lelkészi hivatal van (a két község sajátságos módon kimaradt az 1790-iki összeírásból), ma tényleg 33 prot. lelkészi hivatal van a Szepességen. A prot. hívek létszáma az utóbbi időben — kivált a XIII szepesi városban — rendkívül apad. A szláv elem nagyon kiszorítja őket a városokból. Általában nagyon apadnak a Szepességen a protestánsok. Az utóbbi statisztikai kimutatás szerint Szepesvármegye területén 106,346 róm. kath. és 21,397 görög kath. lélek van = 127,743; ág. vall. 28,923 és 481 ref. vall. = 28,404. (L. Helység névtára. 1892. 533. l.) — Százkét év alatt a protestánsok a Szepességen 10.000 lélekkel apadtak.

¹³⁸ Concessimus etiam iisdem liberam licentiae facultatem Sacrodotibus, quoscunque decreverint, in suas Ecclesias eligendi, qui de ubertate nostrae gratiae liberis decimis jugibus temporibus potiantur ad Omnipotentis gloriam et honorem“. (Wagner. Analecta Scepusii. P. I. 190. l.)

¹³⁹ A tized, melyet a szepesi százszok a lelkészeknek megélhetésük

Hogy a kánonjog követelte föltételeken kívül minő föltételeket kellett a megválasztandó lelkésznek a legrégibb időben, midőn a szászok a Szepességbe költöztek, valamint később is, a meddig a községek a választás jogát gyakorolták, elfogadnia: nem tudjuk. Csak annyit tudunk, hogy a plébános-választások alkalmával itt-ott az egyes községekben méltatlan és törvényellenes dolgok történtek.¹⁴⁰

Eleinte minden polgárnak megvolt a joga a plébánost választani; később szabályozták a választó jogot s úgy látszik, némiképen korlátozták is.

Értekezésünk már sajtó alatt volt, midőn Igló város levéltárában egy igen régi városi jegyzőkönyvre (Stadtprotocoll) akadunk, mely egykoru írással az „1300“ évvel van megjelölve. Ezen felette érdekes jegyzőkönyv 2. lapján közöltetnek azok a feltételek, melyeket az illető lelkésznek a választás előtt el kellett fogadnia, ha plébá-

végett adtak, a községeké volt, nem pedig a királyé. A magyar papság a tizedet tudvalevőleg a királytól nyerte. A szepesi szászok azonban lelkészeiknek nem a tizedik kévét, a mint ez a királyi tizednél volt, hanem a tizenkettediket adták. A dézsmának emez egyenetlen kiszolgáltatása a Szepesség német-szász, magyar és szláv községeiben a lelkészek és a szász községek közt nem csekély zsörtölődésre adott alkalmat. E viszályok kiegyenlítése végett Frater Konrád, mint a pápa felhatalmazottja és Lukács, Erzsébet királyné kancellárja küldettek ki a Szepességre. E biztosok a szepesi szászok és latinok öregeit, bírait, valamint a lelkészeket stb. tanácskozás végett Lőcsére hívták meg. (Wagner, An. Scep. I. 265. l.) Az értekezlet eredménye az lett, hogy a szászok ünnepélyesen, kezeiket a sz. evangéliumra helyezve, („tactis S. Evangelii praestitere solenniter iuramentum“) megfogadták, hogy ezen időtől fogva — 1280 — lelkészeiknek nem a tizenkettedik, hanem, miként a magyarok és a szlávok régi idők óta teszik, a tizedik képét adják tizedül (Wagner, An. Scep. I. 275. l.). — A szász községek lelkészei ismételten megerősítették ezt az egyességet a királyokkal. Így pl. 1297-ben Jakab, iglói plébános III. Endrőtől eszközölte ki az 1280-iki kiváltság megerősítését. Később Fülöp, a leibiczi sz. Lélek-kápolna rektora Zsigmond királyhoz küldetett, a ki az 1280-iki szabadalmat, valamint a tőle ebben az ügyben 1419-ben kibocsátott privilegiumot 1434-ben megerősítette (W. An. Scep. I. 273. l.).

¹⁴⁰ Lásd: „Literae sententiales inter duos aemulos de parochia Wáraljensi contententes de Anno 1392 és 1424“ eredeti okmányok a szepes-váraljai városi levéltárban.

nossá meg akart választatni. A következőkben szóról-szóra közöljük a felette érdekes okiratot az eredeti írásmód megtartásával.

Derr Herrn Pfarrhrn in iglo Gerechtigkeitt.

1. — Item. Wan man eyne pfarren¹⁴¹ fleth zwerweln¹⁴² so sal man yn fragen vnd for geben dyze abgeszrybene dyngē dy vns von eyne ijtlichen Pfarre gehaldn seynt wordn¹⁴³ wel er sich don yn gebn so man yn auff n. m. (nehmen?).

2. — Itm zw dem ersten sal man yn fragñ Her Pfarre welt yr vns haldn Bey vnser Gerechtigkeitt miyt

¹⁴¹ Pfarren = Pfarrherrn. E cím csak régibb oklevelekben fordul elő. A reformáció idejében ritkán használták. Ma már nem használatos többé.

¹⁴² A jelen oklevélből nem tűnik ki, vajjon a plébános („Pfarrherr“ egy, vagy több évre, vagy pedig élethossziglan választott-e meg. Tudjuk, hogy a tárczai kerületben (Sárosmegyében), mely kerület egykoron a szepesi prépost joghatósága alá tartozott, még a XIII században csak egy évre választattak meg a plébánosok. Ezt a szokást azonban az egyház abból az okból kárhóztatta, mivel ez által a lelkészek egyszerű m e r c e n n a r i u s o k k á súlyednek. Sőt Boleszláv, esztergomi érsek 1322-ben kiközösítéssel fenyegette azokat a községeket, melyek e szokást továbbra is meg akarták tartani (Wagner I. 311. l.) Egyébiránt a fent közölt okmány több pontja arra utal, hogy élethossziglani választásról van szó.

¹⁴³ Melyik évből való ezen okmány és vajjon valamennyi határozata, mely a plébánosválasztás alkalmával zsinórmértékül szolgált, egy időben, jött-e létre, nem sikerült e sorok írójának kiderítenie. Annyi kétségtelen, hogy az oklevelet jelen alakjában Grawman András iglói bíró 1501-ben sajátkezüleg írta be az 1300-iki városi jegyzőkönyvbe. (V. ö. e jegyzőkönyv 2. és 60. lapját.) Több körülmény arra mutat, hogy azok a feltételek, melyeket annak a lelkésznek el kellett fogadni, a ki iglói plébánosnak meg akart választatni, nem egyszerre és egy időben jöttek létre, hanem idő folytán a viszonyokból keletkeztek. Nézetünk az, hogy az 1., 2., 9. és 13. pont a plébánosválasztásnak már 1383. év előtti szabályozásánál (mely szabályozásra Kunsch János bíró már 1383-ban hivatkozik) lett megállapítva. A többi pontok már későbbi időkbeli való, midőn ugyanis a községek a kánonjog rendelkezéseinek elvetésével minden hatalmat magukhoz ragadtak és a lelkészeket a községek egyszerű szolgálivá alacsonyították le. E szomorú idők, melyek a lelkészeknek annyi megaláztatást szereztek, közvetlenül a reformáció előtt kezdődtek és a reformáció alatt érték el legnagyobb virágzásukat. Tudjuk, hogy a községek eme méltatlan eljárása a reformáció idejében a XXIV kir. lelkészek testvérlétének szeniorjai igen gyakran arra kényszerítette, hogy nemcsak kifogásolják az alkalmazó oklevelet („Vocator“), hanem gyakran meg is semmisíték.

vnsern ezenen dy ausz zwfurn als vor gewonheytt gewesen ist beij den altn pharrn vn den nicht zw hyndrn als den dij vnger¹⁴⁴ vn wynde musszn hon yr getreyd loszen voterbn durch der ezenes wylln das welle wyr nicht leydn.

3. — . . . . der kesz Ozende wylln seyt schwldich zw haldn stijr vnd eyne Bock zw schoffn. Item vnszer wede wylln noch vnser gewoheijt welle wijr nicht habn das ijr halth eyne zwiderlichn hyrtm oder eijn herth pferd oder fije wyder eyn gemen.

4. — Itm mer wyr welln nicht leydn vnrechte ezenen von fyeck oder vo obesz oder von allen gartnfrucht isz gephlanczt oder gepost.

5. — Itm Wyr welln habn dasz beij eijne testamenth zwlln seijn geszwone off dasz mynste zween purger dij dasz off neme vr eyn roth bekenne dasz den czw gelewbn seij noch vnszrm Buch des landes¹⁴⁵ vn zwst nymandn mer.

6. — Item Ob eyn elender mensz stwrbe, wyr welln

¹⁴⁴ A magyarokat Szepességen legelőször egyik 1280-dik évi tizedszerződési okmány említi. Idézett okmányban világosan mondatik: „Sicut Hungari et Selavi suas erogant Decimas in toto territorio Scepusiensi“ (Fejér Codex V. 3. 41.) Ezen oklevélből kitűnik, hogy egykor a szlávok-, németek- és latinokon kívül magyarok is laktak a Szepességen.

¹⁴⁵ Ez a hivatkozás a szepesi szászok közjogának (Land-Recht) rendelkezésére vonatkozik, mely az elhunytak hagyatékát szabályozza. — A „Buch des landes“-re vonatkozólag megjegyezzük, hogy más elnevezések alatt is előfordúl, jelesen: „Dij Lant recht“, — „Willkühr der Sachsen in dem (így) Zips“, — „Rechtspuechle Leuttschau“, — „Das gemeine Land-Recht der Zipser“, stb. Mindemez elnevezések alatt a szász közjog értetik, mely szerint a törvényszéki eljárás eszközöltetett. A szászoknak eme speciális jogrendszere 1370-ben jött létre. Ugyanis ebben az évben összejöttek Lőcsén a XXIV szepesi város bírái, esküdtei és vénei és formulázták a szepesi szászok jogait, melyeket királyok erősítettek meg s melyek századokon át a szepesi szászok törvénykezésében irányadónál szolgáltak. A lőcsei jogkönyvecske szerint a „Willkühr der Sachsen“ 95 paragrafust tartalmaz; ezek közül 93 az eredetiekhez tartozik, a 94-ik 1505-ben, a 95-ik pedig 1516-ban keletkezett. A lőcsei „Rechtsbüchlein“, mely nem egyéb, mint a „Willkühr der Sachsen in dem Zips“ másolata, Wagnernél van közölve (I. r. 240. l.). Ugyanaz megvan egész terjedelmében Michnay Endrénél és Lichner Pálnál is. (Buda városának törvénykönyve 1244—1421. Pozsony 1845. 221. l.). Fájdalom, mind a két szerzőnél sok helyen nagyon variál az írásmód. E könyvecske eredetije

dasz ken pristr zw ym cije was do bleybet zwndr do vor sol der rot seijn . . . . wber ejn tor od ey halbs dasz dy gesworene dasz wijsszn czw vor antworn.

7. — Itm. wyr welln auch habn dasz dij kappelle nijmand habe zwvöleye der roth, vnd auch dornoch mit rote des pharres we es ist gestift miyt wijszn mit erbn von eyner ganczn gemen dor . . . . dy gemen daz czw vorleyn hot.

8. Itm auch wellē wijr habn den vijrdn Kappellan der do abgenome warth beij her Pauls durch Bruchs wylln das henden nicht mocht geh vn mit gunst macht her den predigr zw eyne tagmesszer alzo das is . . . . . eyngewchet vn das stet noch dysz tag.

a löcei városi levéltárban van. „Dij Lant recht“, mely Igló legrégibb városi jegyzőkönyvében van meg, csak 78 §-t számlál és 9 bekezdést, melynek mindegyike Item-mel kezdődik. Írásmódja eltér Wagner és Lichner Willkühr (= löcei Rechtsbüchlein) írásmódjától. Így az iglóiban hiányzik a 94. és 95. §. Ezenkívül hiányzik még a latin bevezetés egészen, magok a szakaszok is rövidebbek, itt-ott másképen stilizálva vannak. — Emlékeztetre méltó kivált a 6. „Item“: „Item Wer do Morge gobet seyner brawt eyn Marek golt dij macht nicht mer wen X11 (= 12) gulden lantwerung.“ És a 7-ik „Item“: X111c (= 13 száz) d (enare) vor eym Marek golt und VIc (= 6 száz) d (enare) vor j (= 1) Marek silber lantwerung. . . . . E két Item-ből megismerjük az arany és ezüst márka értékét. Mely évben iktatták be a „Dij lant-recht“-tet Igló város legrégibb jegyzőkönyvébe, nem tudtuk kideríteni. Az írás módja, a nyelvezet, az interpunctió teljes hiánya, végül az a körülmény, hogy az 1505-iki 94. és 1516-iki 95. §. teljesen hiányzik, arra a feltevésre jogosít, hogy az iglói Dij lant recht jóval régibb keltű, mint a löcei „Rechtsbüchlein“, melyet Genersich Menyhért fia, Henrik 1540-ben írt. A „Willkühr der Sachsen“ a mint tudjuk, 1370-ből való; az iglói városi könyv azonban, mely „1300 tempore“ felírást visel, melyben az első községi határozat 1383 előtt van keltezve, csak tizenhárom évvel későbbben keletkezett, mint a Willkühr. Egyébiránt a szász jogra vonatkozólag a szíves olvasót a göllniczi 1566-iki „Formelbuch“-ra utaljuk (eredeti okmány a göllniczi városi levéltárban), továbbá a következő eredeti okmányra, mely a szepes-váraljai városi levéltárban van meg: „Collectanea Allerley Nutzlicher Und Nothwendiger Regeln des Rechtens beydes aus dem göttlichenn sowohl auch kayserlichenn Rechten stb. so in den XIII Staedten in Zips üblichen stb. redigirt durch Balthasarum Apellem (Apel) Notarium p. t. opp. Waralliae.“ Végül: Joh. Jony: Jus Hunno-Hungaricum. Leutschoviae. 1777. 81. s. köv. l. — Legujabban tárgyunkra vonatkozólag De m k ó K á l m á n t ó l jelent meg A s z e p e s i j o g (Zipser Willkühr) cz. értekezés a m. tud. Akadémia kiadásában (L. Értekez. a tört. tud. köréből XV. k. 3. sz.).

9. Item auch byttn dy prwder der Iufraw Maria das man sy halde beij yrer gerechtheit czw vor alle Sontag beij der tagmessze vn von der czwhebn den cappellane 1 rotn guldn¹⁴⁶ off eyn Jor das das nicht storn solln der pharrer noch seijn Cappellane wen dy zelbn Brwdr dij messze haldn nicht wm gelt noch gobe wille zwnder durch goth wylln vn cw dynst der Iucfraw Maie vn cw trost de lyebn (heiligen).

10. Itm. Wyr welln das de myst gee yn den fyrteln noch der ganckreysz¹⁴⁷ noch der altn gewohet.

11. Itm. Wyr welln dasz eyn tagwerk stro gegeben werde mit Kabe mit allem zwgehorn vberker, mit aller gerechtheit.

12. — Itm. Wyr welln nich dasz vnsr pharen eijn melezer seij, zwnder ob er seyn eigene gerste machn weld, dasz mag er tün, vnd das wbrich sol her verkauffn en seyner pharr seyne lewtn vn nicht anders wo hyn.

13. — Itm wijr willn synt das de mol das der roth hat dy pharr vn dy Cappel cw vorgebn. So welln sij selber dij gewalth auff dij privilegia habn vn dij en ijrer gewalth.¹⁴⁸

Jegyzet. Ezen oklevél régi volta mellett egyebek közt az a körülmény is bizonyít, hogy a 9. pont kivételével, mely a

¹⁴⁶ „Rother Gulden“, a jelenlegi árfolyam szerint körül-belül 8—9 korona papírértékben.

¹⁴⁷ Ganckreysz = die Gangreise, községi, kézi és fuvar munkák a községi ügyekben. E munkát minden lakos, valahányszor sorra került, köteles volt ingyen teljesíteni, hacsak a község részéről fel nem mentetett.

¹⁴⁸ E föltétel a reformáció idejében lényeges változáson ment keresztül, amint Igló város hatóságának, 1583. okt. 12-én megállapított XV. egyezségi pontjából kitűnik, melyeket kivonatosan a 181. s. köv. I. (92. jegyz.) közöltünk. (L. ezt.).

¹⁴⁹ A fenti nevezetes okmány lehetőleg teljes fordításbankövetkezően hangzik:

1. Ha plébános választatik, akkor meg kell őt kérdezni és az itt leírt föltételeket elébe terjeszteni, melyeket minden egyes plébánosunk elfogadott. Ha a föltételeknek aláveti magát, akkor meg kell őt választani.

2. Mindenekelőtt kérdezni kell tőle: Plébános úr! meg akarja-e tartani szokásainkat a tizedre vonatkozólag, melyet oly formán fog kapni, mint elődeinknél a régi plébánosoknál szokásban volt? Nem fog e tekintetben nehézségeket támasztani, miként ez a magyaroknál és a tótoknál

Szűz Máriáról nevezett szövetkezet tagjai részére az istenitiszetelet mikéntjét szabályozza, egy pontban sem találunk arra nézve utasítást, hogy melyik hitvallás szerint prédikáljon a lelkész. Már pedig a reformáció alatt és után kiállított kinevezési okmányokban (Vocator) mindig meg van jelölve a hitvallás, mely szerint a megválasztottnak magát tartania kellett. Több ilyen alkalmazó meghívó oklevelet ismerünk ebből a korszakból, a kik gabonájukat a tizedelés miatt kénytelenek pusztulni engedni? Ezt mi meg nem tűrhetjük.

3. A sajt-tized fejében Tisztelendőségged köteles lesz bikát tartani és a juhokhoz bakot.

4. A mi a legelőt illeti, szokásaink szerint nem engedjük meg, hogy Tisztelendőségged a község akarata ellenére durezás pásztor, tenyész mént avagy egyéb marhát tartson; továbbá nem tűrhetünk jogtalan tizedet marhától, gyümölcstől s egyéb kerti természetményektől, akár ültetett, akár oltott fákon termett légyen is.

5. Továbbá kívánjuk, hogy végrendeletnél legalább két polgár legyen jelen mint esküdt, a kik a végrendeletet szerkesztik, a hatóságnak fölterjesztik, hogy az ügy a mi jogkönyvünk szerint rendeztessék. Másnak nincsen joga ebbe beleavatkozni.

6. Ha valamely szegény ember meghal, a papnak nem szabad hozzá mennie, hogy hagyatékát rendezze, hanem a hatóság gondoskodjék róla, hogy egy év, vagy fél év alatt az esküdtek az ügyet rendbe hozzák.

7. Kívánjuk, hogy a hatóságon kívül senkinek sem legyen joga a kápolnát adományozni és akkor is csak a plébános beleegyezésével, a mint a kápolna alapítatott, valamint az örökösök és az egész község tudtával.

8. Kívánjuk, hogy a negyedik káplán állása, melyet Pál úr önkényileg eltörölt, betöltessék, nehogy az állás elvessen. Kívánjuk, hogy a plébános szabad belátása szerint a prédikátort a mindennapi misés teendőivel bízza meg, mely szokás régtől fogva mind a mai napig fennáll.

9. Kérjük, hogy a „Szűz Mária“ szövetkezet tagjait jogaikban megtartsa, jelesen: hogy vasárnaponként mise mondassék, melyért egy káplánnak évi 1 drb vörös forint jár. Kívánatos, hogy e ténylegesség sem a plébánost, sem segédlelkészét egyéb (plébánosi) kötelességeik teljesítésében ne zavarja. Hogyha a testvérek misét mondatnak, akkor ez ne a pénz vagy adomány kedvéért, hanem az Isten dicsőségére, a Szűz Mária tisztelésére és a szentek örömére történjék.

10. Kívánjuk, hogy a (plébániában lévő) trágya a szokásos sorrend szerint a városrészekbe széthordassék, miként ez régóta divik.

11. Kívánjuk, hogy egy napi csépelés utánfenmaradt szalma minden hozzátartozóval (kalászmaraékkal stb.) a községnek adassék.

12. Nem engedhetjük meg, hogy plébánosunk malátafőző legyen, legfőlebb az ő árpáját fordíthatja erre a célra, a többi plébániáján embereinek adhatja el, de senki másnak.

13. Kívánjuk, hogy a hatóság abbéli joga, hogy a plébániát és a kápolnát adományozhassa, épségben maradjon. Szabadalmainkat birtokunkban megtartani és azokat teljes érvényükben megőrizni kívánjuk.

ból; ilyen pl. 1. Opsopaeus Czirjék, szepesváraljai lelkészé (1566—1596.). (Lásd: Acta Forensia Oppidi Váralja ab 1593—1629. pag. 41. Lit. D. Eredeti okmány, Városi levéltár. — 2. Wagner Jakab, szepesváraljai lelkészé (1596—1600) (Uo. 49—51. l.) — 3. Danielis Illés, szintén szepesváraljai lelkészé,¹⁴⁹ (1601—1609.) (Uo.) és 4. Lam Sebestyén, késmárki lelkészé (1583 óta)¹⁵⁰ (L. Genersich, II. r. 122. r.) stb.

¹⁴⁹ E „Voecator“ nagyon rövid és 9 pontot tartalmaz. 1) Danielis köteles „nach der Richtschnur der Augsburger Confession pur, lauter und rein und unverfälscht vorzutragen.“ Az „egyedül üdvözítő szent szóról,“ „Athanassium symbolumáról“ stb. már ott szó sincs. 2) A betegekhez a szentségekkel menjen. 3) Vízkereszt ünnepén az egész tized illeti meg őt. 4) Köteles a plébánia épületet jó karban tartani. 5) Köteles a tótajkú prédikátornak a tized jövedelméből évenként 50 frtot, 18 köből rozsot és minden nagyobb ünnep alkalmával — Kisasszony napján is — 1 köből búzát adni. Ezenkívül köteles a sekrestyést minden nagyobb ünnepkor ebédre meghívni. 6) Köteles az iskolamestert élelmezni, vagy pénzbelileg kárpótolni őt. 7) Köteles az orgonistát élelmezni mindannyiszor, valahányszor az a templomban teendőit végzi, ellenben az orgonista ilyenkor, valahányszor a plébánosnál eszik, köteles az asztalnál kiszolgálni és az étkeket felhordani. 8) A lelkész köteles szegény tanulókat segélyezni. A 9) pontban arra kötelezi magát a község, hogy a lelkész elhalálása esetén feleségét és gyermekeit pártfogolja. Végül következik az inventarium, melyben fel van sorolva 50 köből rozs, búza és árpa, 1 drb ökör, 1 drb megvasalt szekér, 2 drb sörhordó, 2 drb kazán, 1 drb kupa, 1 drb sárgaréz-tál, 1 drb czintányér, 1 drb szobaszék, 1 drb fehér és zöld asztal, 1 drb zöld lóca, 1 drb vasajtó és egy kis csengetyű.

¹⁵⁰ Lam Sebestyén meghívó oklevele igen érdekes. Egyebek közt a 3. pontban arra kötelezi magát a város, hogy Lam 60 frtnyi adósságát törleszti, hogy nevezett lelkész tiszteletben és becsületben búcsúzzék el az eperjesi uraktól. Az 5. pont arra kötelezi őt, hogy az apostoli hitvallás, a „Symbolum Nicaeum, Athanasii“ és egyéb, az apostolokra, prófétákra stb. alapuló symbolumok, nemkülönbön az ágostai hitvallás szerint tanítson és oktasson stb. stb. A község megengedte neki, hogy a XXIV kir. lelkész testvérületéhez csatlakozhassék. Annak, hogy Lam egyrészt az V szab. kir. várossal, másrészt pedig a XXIV kir. lelkész szövetségével összeköttetésben álljon, meg volt a maga nagy oka. Az említett testvéri szövetség kiváltságainál és társadalmi állásánál fogva nagy tekintélynek örvendett, úgy, hogy ugyszólván a többi fraternitások fölött bizonyos hegemoniát gyakorolt. Ámbátor a késmárki plébánosok akkoriban az alsópoprádi testvérszövetséghez tartoztak, a kir. lelkészek egyesülete nem idegenkedett attól, hogy Lam Sebestyént tagjai sorába felveszi, mivel egykoron Késmárk is e testvérületbe tartozott. Miután Késmárk és Lőcse a szab. kir. városok rangjára emeltetett, lelkészeik elváltak a fraternitásból. Lam a szövetségnek 1584. márcz. 17-én Poprádon tartott gyűlésen felvételért folyamodott és fel is vétetett „ob speciale Privilegium . . . quo gaudent Tyropolensium Pastores, ut se adiungant nostrae vel inferioris Poprad Fraternitati.“ (Genersich, II. 125. l. és Moler 610. és 617. l.)

Igen érdekes és nevezetes Wagner Jakab meghívó oklevele. Az iglói „Gerechtigkeit“-tal való egybevetés kedvéért a következőkben egész terjedelmében közöljük a szóban forgó meghívó levelet (Vocicator-t).

Anno 1596. Am Tage Palli ist dem Herrn Jakob Wagnern Unserm Lieben Herrn Pfarherrn die Pfarr mit diesen Conditionibus angetragen wie volfft:

Im Namen der Vnzertheilten Hochgelobten heiligen Dreifaltigkeit haben Wir Richter Rath Undt sammt einer ganzen Ersamben gemeine des Königlichen Mittels Kirchdrauf, nach tödtlichen Abgang des Erwürdigen vndt vielgelärten Herrn Cyriaci Obsopaci Vnseres Lieben alten Vndt getrewen Pfarrherrns Vndt seelsorgers zu einem Pastor Vndt Pfarherrn Legitime, Divina Voluntate, Consilio bonorum doctorumque hominum den Erwürdigen Vndt Wolgelärten herrn Jakobum Wagner gewesenenen Prediger Vnnndt diener des Göttlichen Worts zue Bartfeld erwölet Vnnndt Vociret, mit diesen Conditionibus, Wie In hiernach beschriebenen Artikeln zuersehen.

Erstlich sagen Wier dem Achtbar Erwürdigen Vndt Wolgelärten Jacobo Wagner Vnsern Lieben Herrn Neuem Pfarherrn Nach Gottes Beveleh zue, zue Gottes Wort fleissigen gehorsam, mit embsigem eintrechtigen Gebet, dass Gott seinen heiligen Geist Vber Erwerden, Vnnndt Vber diese ganze gemeine schitten Vnnndt aussissen wolle, damit EW. das heilige Göttliche Vnnndt alleinseligmachende (igy) Wort, Nach der Richtschnur Augsburgischer Konfession Pur lauter Rein Vnverfelschet bis ans Ende der Herde Christi Vndt den befohlenen schäfflein, ohn alle furcht Vnnndt schew, Niemandt zue lieb oder leidt Predigen Vnnndt fürtragen, die faulen Ergerlichen glieder der Kirchenstraffen, Vnnndt zum gehör Göttliches Worts aufmuntern. Versprechen darneben in allen billichen sachen helfen E. W. zueschützen Vnnndt hand zu haben.

Zum Andern ist E. W. Neben einer trewhertzlichen Vermanung Vnser embsig Vnnndt fleissiges bitten, E. W. wolle sich nach dem Beveleh Christi, Wo ettwan Gott (es weer im Arme oder Reiche Pershon, Wie es Gott shikt Vnnndt ordnet) mit einer Krankheit oder Zeitlichen Todesgefahr heimsuchte Vnbeschweret dieselbe Besuchen, sie In Iren Creutz Vnnndt Bedrangten Nott trösten, mit ausspendung der heiligen Hochwürdigen Sacrament zue ihnen erscheinen, da denn Gott Vor die-

selbige ersuchen In die Retributionis ein Richter Belohner sein wirt.

Zum Dritten sagen Wir E. W. dies laufenden 96. Jhares den halben Zehenden zue, aus dem gantzen aber wirt man die Kirchendiener Vnndt furleit abrichten, was aber verbleibten vurt, wirt E. W. mit dem Nachgelassenn. Auff Künftig Trium Regum dies folgende 97. Jhars Virdt E. W. auf den volkommenen Zehenden zue dienen anfangen das Inventarium mus von der Witfrawe helffte gelassen werden.

Zum Vierden Vurt E. W. schuldig sein den Pfarhoff alle Jhar zue bawen, schopfen Vnndt schevern zu bessern, vnndt auff zu Richten, damit er durch stettes bawen Vnndt bessern erhalten werde.

Zum Fünften Vurt E. W. schuldig sein Järlichen den Vindischen Prediger von den Zehent Einkomen Im Parem gelde fl. 50. Korn Cubl. 16. Vnndt Jedes Quartal per 12 fl. den 50., Korn Cubl. 4. Vnndt auf Jdes Hauptfest Vnndt die Nativitatis Mariae mit einem Kübel Weitz begaben. Neben diesem Vurt auch E. W. nach gewöhnlichen brauch nach Verrichtung solcher hohen festagen mit einer Maltzeit Wegen des gehabten fleisses bey den Kirchen die Kirchendiener zuebegegnen wissen. Ime auch dieselben ins herrengunst Vnndt beförderung bevolen sein lassen.

Zum Sechsten Vurt E. W. schuldig sein dem herrn schulmeister einen Tisch zue halten, oder aber sich Vmb denselben Im gelde, getreide, bir Vnndt anderer Notturfft mit Ime vergleichen Nach dem besten wie E. W. mit Ime eins werden könne.

Zum Siebenten. Wirt E. W. schuldig sein dem Organist Sontag frü Vnndt zum abent, dienstag zum abent, donerstag zum abent, Sonnabent zum abent, Am fewertagen Zwir, vnndt so oft er in der Kirchen sein Ambt vorrichtet einen Tisch tzu halten schuldig sein, dafür vurt er E. W. schuldig sein alweg tzue Tisch bereiten Vnndt speis auffzutragen.

Zum Achten. Wolle In E. W. die Armenschüller in der schul lassen Bevolen sein, Vnndt dieselben Bisweilen mit einer Praependa speisen, Vor solches Gott Im Zeitlichen Vnndt Künftigen Leben ein Reicher erstatter Vnndt vergelter sein wirt.

Zum Neunden sagen wir E. W. tzu, da Gott für sey welchs wir nicht gerne Wolles, als wir alle sterblich sindt,

E. W. durch den Zeitlichen Todt abgefordert würde, E. W. liebe hausfraw Vndt Kinderlein In unsere gunst Vnndt beförderung zue nemen, sie als Vatter schützen Vnndt handhaben.

Auff solche obgedachte Artikel sagen wir E. W. die Pfar sambt derselben allen alten gerechtigkeit Vnndt einkomen, wie sie andere Vorfarrn gehabt nicht auff ein Jhar, sondern so lang der lieben Gott die lebtag verleihen, Vnnd sich E. W. gegen die Ersambe gemeine nach der gebür, frömlich, Ehrlich verhalten wirt zue. Bitten Vnndt vermanen hiemit trewhertzlichen E. W. wollen miht hilf Vnndt beistandt des heiligen Geistes fleissig sein, die liebe Blüende Jugendt Ime lassen bevolen sein, es trewlich Vnndt hertzlich mit solchen von Gott Vbergebenen schäfflein meinen, die Blöden, Beküمرتten trösten, die kranken besuchen Vnndt zu Summa sich also gegen Jdermaniglichen erzeigen Vnnd Vorhalten, das dadurch Gottes Reich gemehret Vnndt erbawet, Vnndt am Jüngsten Tage dem Herren Christo Im seinem Reich viel gläubige Vnndt busfertige seelen, fürstellen möchtet, solches verleihe Vndt gebe Gott, das wir allesampt nach diesem Mühseeligen Leben Vnndt Jamerthalerer(n)-ten möchten die Kron der Ewigen seeligkeit. Solches verleihe Vnndt gebe durch Iesum Christum unsern herrn. Amen. Geschehen Vndt geben Kirchdrauff den 17. Septembris des Lauffenden 96. Jharrs als er Bestätiget worden.

Vbergebet Ime hiermit das Inventarium, welches hernachmals von Ime oder von den seinigen nichts Mehrs oder Wenigers zufordern wissen, wi volget:

Erstlich Weitz Cübl	---	---	---	---	50
Korn Cübl	---	---	---	---	50
Gersten Cübl	---	---	---	---	50
Ross	---	---	---	---	Nro 2
Ein beschlagener Wagen					
Kuh	---	---	---	---	2
Vnndt 1 Vieh, Oxen, Schweine	---				4
Birbutten	---	---	---	---	2
Breykessel	---	---	---	---	2
Pentkann	---	---	---	---	1
Messener Schisselring	---	---	---		1
Zinerne Teller breutter	---	---			1
Zinerne Schissel	---	---	---	---	1
Ein Newer grüner Tisch	---	---			1

Vnndt ein weisser Tisch --- ---	„ 1
Newe grine Benck --- --- ---	„ 2
Eine Grosse Eiserne Thir --- ---	„ 1
Im forder stibel Newe glassfenster	
Item ein Glöcklein --- --- ---	„ 1

Actum ut supra.¹⁵¹

¹⁵¹ Tartalma röviden ez:

1596. Pál napján a következő feltételek mellett ajánlatotott föl Wagner Jakabnak a plébániajavadalom:

Opsopaeus Czirjék, szepes-váraljai lelkész halála után e község Wagner Jakab, bártfai prédikátort választja meg lelkészének a következő pontokban feltüntetett feltételek mellett:

1) Lelkeszi kötelelességeit pontosan és lelkiismeretesen végezze. Az Isten igéjét tisztán, hamisítatlanul és félelem nélkül az ág. hitvallás szerint hirdesse és a hanyagokat az Isten igéjének meghallgatására buzdítsa. A község ellenben megígéri, hogy méltányos dolgokban segítségére lesz.

2) Köteles a betegeket és haldoklókat meglátogatni, őket vigasztalni, nekik a szentséget kiszolgáltatni.

3) A folyó évben a tized felét fogja húzni, de előbb az egészből a sekrestyések és fuvarosok fizetendői. A mi fenmarad, az a plébánosé. A következő év vízkereszt ünnepétől kezdve a teljes tizedet fogja húzni, de a leltár szerint a tized felét elődje özvegyének köteles átengedni.

4) Köteles a plébánia-lakot, csürt, gazdasági épületeit jó karban tartani.

5) Köteles a tót prédikátornak a tizedből évenként 50 frt készpénzt és 16 köből rozsot, minden évnegyedben 12 frt 50 den. 4 köből rozsot, ezenkívül minden főünnepen és Kisasszony napján 1 köből búzát adni. Ilyen ünnepek alkalmával köteles a sekrestyéket is ebédre meghívni.

6) Köteles a tanítót vagy élelmezni, vagy pedig neki e helyett meg egyezés szerint pénzt, gabonát, sört stb. kiszolgáltatni.

7) Köteles lesz az orgonistát a következő napokon élelmezni: vasárnap reggel és este, kedden este, csütörtökön este, szombaton este; ünnepeken két ízben köteles őt élelmezni és a mikor teendőjét a templomban végzi, egy ízben. Ezért az orgonista köteles az ebédnél felszolgálni.

8) Figyelmébe ajánlatik, hogy szegény tanulókat is néha napján élelmezzon.

9) A község kötelezi magát, hogy halála esetén családjáról kellően gondoskodik.

E pontok alapján a régi szokás meghagyásával élethossziglan adatik át a plébánia a nevezett lelkésznek, azzal a kérelemmel, hogy lelkipásztori köteleit minden irányban a legpontosabban teljesítse. Kelt Szepes-Váralján, 1596. szept. 17.

Együttl átadatik a megválasztottnak a leltár, következő tartalommal: 50 köből búza, 50 köből rozs, 50 köből árpa, 2 ló, egy megvasalt szekér, 2 tehén, 1 ökör, 4 disznó, 2 sörputtony, 2 bogrács, 1 kupa, 1 sárgaréztál-gyűrű, 1 szóles ezintányér, 1 ezintál, 1 uj zöld asztal és 1 fehér

A szabad plébánosválasztás jogát a községek akkor is megtartották, midőn Zsigmond király 1412-ben a Regalium Parochorum XXIV községe közül XIII-at Lengyelországnak elzálogosított.¹⁵² De midőn az elzálogosított városok a Lubomirsky hercegi család birtokába kerültek, e család 1674. (Lubomirski György) óta a kath. községekben gyakorolta a prezentálás jogát. A Lubomirski-család kihalta után a XIII elzálogosított város starostaságában több család váltotta fel egymást. Így Mária Josepha († 1757.) I. József leánya és Frigyes Ágost lengyel király veje viselte e tisztséget, utána (1763.) Brühl Henrik és (1764.) Károly; végül (1772.) Poniatovski, a lengyel király egyik testvére. — Midőn végül 1772-ben a XIII szepesi város és Gnezda, Lubló és Podolin városok s a lublói dominiumhoz tartozó helységek újra csatoltattak Magyarországhoz, és „tartomány” neve alatt törvényhatósági területté alakítottak, a magyar király, mint legfelsőbb kegyúr (ma az ő nevében a magy. kir. pénzügyministerium) gyakorolja a presentálás jogát.

A XI város, mely a XIII. szepesi város elzálogosítása után megmaradt Magyarországnál, akkor is megtartotta a szabad plébánosválasztás jogát, midőn Mátyás király 1465-ben őket Szapolyai Imrének adományozta. A Szapolyai-család kihalta után kir. adományozás útján e városok 1527-ben a Thurzó-családra mentek át és e család megszűnte után Csáky István gróf nyerte meg 1638. márcz. 25-én a szepesi várat a

asztal, 2 uj zöld lócza, 1 nagy vasajtó, az előszobában uj üveg-ablakok, végül 1 esengetyű.

Kelt mint fent.

¹⁵² 1383 előtt tudvalevőleg minden iglói polgárnak joga volt ténylegesen befolylni a plébános választásába. Meddig tartotta fenn magát e jog a XXIV kir. lelkész egyéb községeiben, nem tudjuk. A lelkészválasztás eme módja, mely szerint minden polgár szabadon gyakorolhatja választói jogát, úgy látszik, számos igazságtalanságra adott okot, mert Igló legrégibb 1300-iki jegyzőkönyvében olvassuk, hogy „Anno hy stet geschribn von arm vnd reych im neudorf das ein gelübd ist geschen mit wol bedacht mute . . . wen ir gericht, ader (így) ir pfar frey wirt” a jövőre nézve következően szabályoztatott. A várost négy kerületre osztották fel, mindenik kerületből 6—6 férfit (polgárt) összesen 26-ot választottak. Ez a 26 ember választotta aztán a bírót, illetve a lelkészt. Együttal „kegyeskedtek” elhatározni („gelib t” így), hogy a nevezett férfiak évente a bírót választák s együttal 12 polgárt is („ezwelf burger”) rendeljenek melléje. A bíró- és lelkészválasztás helyiségeül a sekrestyét („gerbkamer”) jelölték ki, „und wer das wyder ret, der zol kein recht zwischschen (így) vns haben,” s azon felül még tíz márkányi birsággal is sujtották az illetőt.

XI várossal együtt.¹⁵³ E városokban a rekatholizáció óta maig a Csáky-család gyakorolja a prezentálás jogát.¹⁵⁴

Önkényt érthető, hogy a prot. hitközségekben, a hajdani XXIV, valamint más községekben is, egyházi autonómiájuk folytán, melyet a protestánsok élveznek, ők gyakorolták kezdetől fogva és gyakorolják maig is a prezentálás jogát.

IV.

A XIII városban lévő Mária-szobrokról.

A jelen tárgy szorosan véve nem is tartozik értekezésünk keretébe, de minthogy a fentiekben a XIII szepesi város egyházi és vallásos ügyeivel is kissé terjedelmesebben foglalkoztunk, továbbá mivel e városok egykoron szintén a XXIV kir. lelkész testvérületébe tartoztak, s mivel végül a szobrok felállításáról több író oly módon nyilatkozik, mely a történeti tényeknek meg nem felel: indítatva éreztük magunkat ezekről a szobrokról is pár szót ejteni.

Egyebek közt felhozzák azt, hogy Lubomirski Tivadar Konstantin herczeg egy alkalommal Krakóban tartózkodván, egy angol kereskedő „feleségével” ismeretséget kötött,

¹⁵³ Nem érdektelen az a reversalis, melyet Csáky István gróf a szepesi vár átvételekor kiadott. Ebben arra kötelezi magát, hogy — abban az időben — a katolikusokat védelmébe fogja. Utódai és örökösei halhatatlan érdemeket szereztek a Szepesség rekatholizálása körül. Az említett kötelevány illető pontja így szól: „Sexto quod tempore disturbiorum seu necessitatis praesidium suae Maestatis germanicum in dictam Arcem Szepes statim et de facto nos, et filii nostri haeredesque sexus masculini in linea recta descendentes intromittemus et intromittent, et tali tempore per sonis catholicis cuiuscunque status et conditionis sint, una cum reculis ipsorum quantum capacitas et commoditas loci suffere poterit hospitia praestabimus, militibusque a sua Maestáte transmissis sumptibus camerae et fisci regii providebitur.” (Lásd: „1638. Cópia Reversalium Stephani Comitís Csáky occasione primae acquisitionis bonorum arcis Scepus, fisco regio extradatarum. Fasc. XXVI, Nro 4. a gróf Csáky-féle mindszeri levél-tárban.)

¹⁵⁴ Az illető községek ezek: 1) Csőtörtők, 2) Domány, ma Görgő főkegyháza, 3) Dubrava, ma Zsegrához tartozik, 4) Káposztafalva, ma Fülöp Szász-Coburg-Gotha herczeg tulajdona, 5) Mindszent, 6) Zsegra, 7) Velbach, 8) Kluknó, 9) Odorin, 10) Pálmafalu, 11) Szepes-Süveg stb.

és hogy ezt a nőt, miután katolikussá lett, a pápától nyert dispenszió folytán szabályszerűen nőül is vette.¹⁵⁵ Egyuttal állítólag fogadást is tőn, hogy ezen engedelemért minden városban egy-egy Mária-szobrot készített. Ez megtörtént ugyan, de a herczeg a szobrok felállítására minden egyes városnak csak 100—100 tallért adott, míg a város kénytelen volt a hiányzó költségeket fedezni. (Lásd: Weber Sámuel: Geschichte d. Stadt Béla. Igló, 1892. 251. l. A forrás megnevezése nélkül.) E sorok írója csak ezelőtt néhány évvel szerzett erről a dologról tudomást. Minden, a fentebbi állításra tett megkeresés és nyomozás eredménytelen maradt.

Beszélik továbbá, hogy egy multság alkalmával, mely némelyek szerint Lublówárában, mások szerint Lubomirski iglói házában folyt (ma e ház az 59. számot viseli), holmi rendellenességek történtek, melyek miatt büntetésül egyházilag arra ítéltetett volna Lubomirski, hogy Mária tiszteletére szobrokat állíttasson.

Szent-Miklós Godefrid, a ki abban az időben, midőn a kérdéses Mária-szobrok Iglón és a többi városokban felállíttattak. Igló város jegyzője volt, házi krónikájában (melynek eredetije e sorok birtokában van) minden legaprólékosabb eseményt is felhoz, mely akkor Iglón történt, de nagyon sokat hoz fel a mi a többi városban is előadta magát, azonban arról egy árva szót sem szól, hogy Lubomirski a fentemlített vagy hasonló indító okokból állíttatta volna fel a szóban lévő szobrokat.

Az sem felel meg a valóságnak, hogy Lubomirski minden egyes városnak 100 tallért adott volna a szobor felállítási költségeinek részleges fedezésére, s hogy a hi-

¹⁵⁵ Nem elegendő itt az egyszerű állítás: hogy Lubomirski azt a nőt pápai dispenszió után szabályszerűen vette nőül. Szükséges volna az egész tényleges ügyet ismernünk, hogy ha helyesen ítélni akarnánk. Ha az elválást olyan akadályok indokolták, minők a kath. házasság elválásztására döntők, akkor ebben az esetben a római kúria dispensziója semmi kifogásolni valót nem tartalmaz.

ányzó összeget magok a városok a sajátjukból kényszerűltek volna fedezni. Mert hiszen Igló az egész költséget egymaga fedezte; Leibicznak 200 birod. tallért adott, Szepesolasziban meg magányosok is adakoztak erre a célra stb.

A tényállás ez:

Lubomirski Tivadar Konstantin nagy tisztelője volt a Bold. Szűznek. Azokat a szobrokat, melyek az „Immaculata Conceptio Beatae Mariae Virginis“ tiszteletére a XIII város főpiaczain felállítottak, az említett Lubomirski Tiv. Konstantin († 1744) a XIII szepesi városi kapitányság starostája stb. emeltette. A szobrok 1724—1730-iki időközben állítottak fel. Kivétel nélkül homokkőből készültek.

Négyszögű talapzaton, melynek felső része párkányban végződik, emelkedik egy hengeralakú, sima, illetve háromélű vagy kigyóvonalú oszlop, melynek fejezete a legtöbb városban ion vagy korinthusi stilben van készítve. Ezen nyugszik a földgömb sarlóalakú holddal és a kigyóval. Mária jobb lábával a kigyó fejére lép, jobb kezét magasabbra tartja, mint fejét és az ég felé mutat, bal karja szintén az égnek van emelve, bár alacsonyabban áll, mint a jobb; vagy összekulcsolva tartja kezeit stb. Fejét dicsfény övezi, melyre csillagok vannak alkalmazva. Testét bőredőjű ruha takarja. — Általában csekélyebb eltérésektől eltekintve, valamennyi szobor a fent vázolt módon van elkészítve.

Duránd.

A szobor igen egyszerű és minden felirat nélkül. Az 1832-iki can. visitatio felállítását Lubomirski Szaniszló Heracliusnak tulajdonítja, a mi azonban felette valószínűtlen, minthogy, a mint tudjuk a szobrok felállítása az 1724—1730. évekbe esik és ebben az időben Lubomirski Tivadar Konstantin volt a XIII szepesi város kapitánya.

Felka.

Az 1832-iki can. visitatio semmit sem említ a szoborról, mely a város közepén közel a templomhoz áll. — A szobornak igen szép fejezete van, a melyen négy angyalfej van kivésve. Ezek a négy világtáj felé tekintenek. Mária a földgömbön áll, lába alatt a kigyó. Fejét dicsfény köríti. A feliratok egészen elmosódtak és olvashatatlanok.

Igló.

Szent-Miklósy Godefrid, a ki 1724-ben iglói városi jegyző volt, a szobor felállításáról házi krónikájában a következőkben emlékezik meg:

„Und nachdem dieser Winter — 1724 — wie erwähnt, sehr gelindlich, wurde auch allhier auf dem Markt stehende Statue von ihro Durchlout angeordnet, durch den Leutschauer Steinmetz Friedrich Horn aufgesetzt. Der Steinmetz wurde aus dem fürstlichen Schatz und Einkünften contentirt.“ („Mivel a jelen — 1724-iki — tél felette enyhe volt, ő herczegsége megrendelte a piacon álló szobrot, melyet Horn Frigyes, lőcsei kőfaragó készített. A kőfaragót a herczeg pénztárából és jövedelmeiből fizették ki.“) A szobor tehát 1724-ben készült s minden valószínűség szerint a legelső volt azok közül, melyeket Lubomirski Tivadar Konstantin herczeg készíttetett. Az oszlop lábánál paizs van, melyet két hirnök tart; a Lubomirski-család egyetlen czimertani jelvénye: egy tekervényes szalag, mely folyót ábrázol, ma már egészen eltűnt, nemkülönben a felirat, mely a talapzaton volt. A felirat egyébiránt már e század elején olvashatatlan volt.¹⁵⁶ Ma már nagyon rongált állapotban van a szobor.

¹⁵⁶ Tudtunkkal az iglói szobor az első volt azok közül, melyeket Lubomirski Tivadar Konstantin herczeg felállíttatott. Nagyon sajnálandó, hogy felirata elmosódott; lehet, hogy az közelebbi felvilágosítást adott

Leibicz.

Egyike a legszebb szobroknak. Oszlopa kigyóalakuan tekervényes. Építése 1725-ben kezdődött és 1726-ban fejeztetett be. Beszentelését 1727-ben Pelcz János szepesi prépost (1725—1740), vicarius generalis stb., több szepesi kanonok és sok más papi és világi személy jelenlétében végezte. Az eredeti feliratokat, melyek a talapzaton voltak bevésve, maga Lubomirski szerkesztette. A feliratok ezek voltak:

a) A déli oldalon:

O Virgo! o Mater Dei Maria! Quibus te laudibus efferam? nescio! — Omnia gloriosa sunt in te! Beatam merito te dicant omnes Generationes; — Dei Genetrix — Domina Mundi — Regina Coeli — Quae omnibus generationibus — Vitam et Gloriam genuisti; — In te Angeli laetitiam; — Justi Gloriam — Peccatores veniam inveniunt.

b) A keleti oldalon:

Merito in te respiciunt oculi totius creaturae — Quia per Te, et in Te, et de Te, — Benigna manus Omnipotentis — quidquid creavit recreavit. — Tu vero Urbs Refugii — Portus Naufragorum — Et solatium omnium in Te sperantium — Tu Gloria Jerusalem — Tu laetitia Israel — Tu honorificentia Populi nostri — Tu spes universae Terrae es.

c) A nyugati oldalon:

Ad Tui memmoriám — Recreantur et hilaescunt fideles animae — Suscipe ergo o Mater Sanctissima hanc Imaginem — Immaculatae Conceptionis Nomini — Tuo exstructam in perpetuam nostrae — Devotionis erga Te, memmoriám; — Quam Deo ter optimo Maximo — Per Te offerimus — Cui sit per omne aevum — Laus, Gloria, Honor et Benedictio — Maria. (Lásd „Liber Memmorablem Ecclesiae et Parochiae Leibiczensis“ folio 1 és 2.)

volna a kérdéses szobrok felállítására nézve. A poprádi templom és plébánia can. visitációjából tudjuk, hogy a herczeg tett fogadása folytán — ex voto — a poprádi szobrot és a leibiczi szobron lévő eredeti felirat szerint a leibiczi szobrot a szeplőtlen fogantatás tiszteletére állíttatta fel stb.

Jelenleg a következő feliratok vannak:
Nyugat felől:

ERECTA
ANNO
1726.

Kelet felől:

RENOVATA
ANNO
1853.

Dél felől (homlokzat):

POSTREMO
RESTAURATA.
ANNO
1873.

Matheócz.

A szobor a főtéren áll az ev. népiskola előtt. Az 1832-iki visit. can. szerint Lubomirski rendeletére a város készítette a felirat szerint¹⁵⁷ 1728-ban.

A szobor homokkőből készült. Mária a világgömbön áll, jobb kezét kissé kiterjesztve tartja, bal kezét szíven nyugtatja. Fejét aranyozott dicsfény köríti.

A jelenlegi felirat: „*Renovata Anno 1873.*“ szerint a szobrot 1873-ban restaurálták.

Ménhard.

Az oszlop henger-alaku; ion stílusban készült. Az 1832-iki can. visit. feliratról nem tesz említést. Jelenleg csak homlokzatán olvashatni e szót AVE, az ellenkező oldalon pedig ez áll: RENOVATA AN. DOM. 1867.

¹⁵⁷ Felirata Scholtz János: Kirchl. Nachrichten III. 171. l. szerint következően hangzott: honorl — DeIparae VirgInIs — MatthäiVILLa — hoC posVIt — opVs (= 1728). — „Az Istenszülő szűz tiszteletére emelt e művet Matheócz.“

Poprád.

Az 1832-iki can. visitatio a szoborra vonatkozólag a következőket tartalmazza: „Altera (Statua) vero honori B. M. V. sine labe conceptae dicata stat in foro publico, quam S. R. Imp. Princeps Theodorus (Constantinus) Lubomirski, quondam XIII Oppidorum Scepusiensium Capitaneus seu Starosta Anno 1728 ex voto erigi curavit“ etc. Az oszlop hengerded. Mária a földgömbön áll, lábainál a kígyó; jobb keze mellén nyugszik, balja lecsüng. A feliratok olvashatatlanok, mert kopottak.

Ruszkínócz.

Az 1832-iki can. visit. szerint 1720. körül készíttette e szobrot Lubomirski Tivadar Konst. herceg.¹⁵⁸

A szobor homokkőből való. Talapzata 2 m., oszlopa, mely alul négyszögletes, felül kerekded, 4.50 m. Mária alakja 1.50 m., az egész mindössze 8 m. magas.

Mária fejét sugárkoszoru köríti, melyben csillagok vannak; Mária a földgömbön áll, jobb lábával a kígyó fejére lép. A talapzaton a következő felírás olvasható:

ANNO 1720 CIRCITER — STATUA HAEC EREC(ta)
— PIA LIBERALITATE — A. L.(= Aloys. Loth) —
CONDAM(† 1836. márcz. 1.) PAR(ochi)RUSZK(inoczen-
sis) — SUCCESSORIS SUI — J. P. (= Jos. Petruska,
† 1886. márcz. 27.) — RESTAURATA — 1877.

Az 1877-iki évszám a szobor utolsó restaurálására vonatkozik, mely Klimko F. († 1886. márcz. 27.) ruszkinóczy plébános alatt fogatosított.

¹⁵⁸ Nézetünk szerint az 1720. évszám nem lehet irányadó a szobor felállításának évére nézve, minthogy A. L., a ki az 1720. évszámot a talapzatra bevéssette s a ki alatt a can. visit. történt, azt mondja: „Anno 1720 circiter Statua haec erecta“ = „Körülbelül 1720-ban állították fel e szobrot.“

Szepes-Béla.

Az 1832-iki can. visit. Lubomirski (Tivad. Konst.) herczegnek tulajdonítja a szobor felállítását.

Az oszlop, melyen Mária áll, kigyószzerűleg tekervényes. Mária jobb kezét mellén tartja, balját kissé felfelé terjeszti ki. Lábánál két angyal van. A talapzaton lévő felírás:

ERECTA
Anno MDCCXXIX

bizonyítja, hogy 1729-ben készült.

A szobrot már több ízben megjavították, a mint a következő magyar felírások bizonyítják: „Megújított 1840-ben“, — „Megújított 1888-ban.“

Szepes-Olaszi.

Az építési költségek összeszámításánál az urbariumnak (városi jegyzőkönyvnek) 404. lapján az 1728. évi számadást illetve a 3. tétel alatt ez áll: „item auf die Statua ist ohne die 10 fl, welche ein guter Freund zu diesen beschänkt, noch aufgegangen . . . 48 fl 60 denar“ (a szoborra a 10 frton kívül, melyet egy jó barát e célra adakozott, még 48 frt 60 denár kelt el.). E tételből kitűnik, hogy magányosok is járultak a szobor költségeinek fedezéséhez.

Minthogy a szobor már nagyon roskatag állapotban volt, 1891-ben minden egyes részében egészen ujjonnan készítették.

Az oszlop hengerded; átmérője alul 0·39 m., felül 0·33 m., magassága (az oszlopalaptól a fejezetig) 2·83 m.; fejezete abacusban van munkálva, 0·48 m. magas, felső lapja 0·55 m. széles; maga a szobor 1·80 m. magas. Az oszlop alapja kerekded, átmérője 0·55 m., magassága 0·31 m. — A talapzat fedőlapja (Deckplatte) négyszögű, 1·66 m. hosszú, és 1·43 m. széles. A törzs

(Kernstück), melyet alul és felül többszörösen tagozott párkányzat határol, 1·06 m. magas, 1·05 m. széles és 0·82 m. vastag. A talapzat alsó része lépcsőzetes; méretei felülről lefelé: 1·66 m. × 1·43 m.; 1·80 m. × 1·57 m.; 2·34 m. × 2·11 m. és 2·88 m. × 2·65 m. A lépcsőfokok magassága alulról fölfelé: 0·15, 0·15 és 0·22 m.

A régi szobor felírása, mely már hosszabb idő óta olvashatatlan volt, terjedelmes lehetett, mert a betűk megmaradt mélyedéseinek nyomai arra mutatnak.

Az új szobor felírásai ezek:

In honore TVo
 Delpara
 sine Labe originaLi
 ConCepta
 postVM opVs
 pIl noVItVs erIgVnt
 OLaszlenses

—
 M—R OY
 —

Virgo Mater
 natum ora
 ut nos iuvet
 Omni hora.

A talapzat negyedik mezeje eddigelé még üres; címmer alkalmazására tartották fenn.

Szepes-Szombat.

A szepes-szombati szobor egyike a legnagyobb és legszebb szobroknak az öt város¹⁵⁹ Mária-szobrai közt. Az 1832-iki can. visit. szerint Lubomirski Heraclius Sza-

¹⁵⁹ A Felső-Szepesség öt városát, jelesen: Felka, Matheócz, Poprád

niszló herczeg 1689-ben állíttatta fel.¹⁶⁰ A hengerded oszlop déli oldalán egy címérpaizs van alkalmazva, melybe (ugy mint az iglói szobornál) a Lubomirski-család címertani jelvénye be volt vésve. Ma már felismerhetetlen. Mária a földgömbön áll, lába alatt a megaranyozott félhold, valamint a kigyó van, melynek fejét Mária tiporja. A ruházatnak megaranyozott széle van. Fejét csillagkoszorú köríti. A talapzat keleti oldalán a következő felírás olvasható: . . . QVI IN TE SPERANT — SINE LABE SINE CVLPA — SINE PECCATO ORIGINALI — CONCEPTA. — VIRGO SANCTISSIMA — ORA PRO NOBIS — PECCATORIBVS.

Szepes-Váralja.

Az oszlop háromélű, facetírozott élékkal. A szobor lábánál címérpaizs van. Csak egy talapzata van. Mária a világögömbön lál, jobb lábát a kigyó fejére teszi, kezei össze vannak kucsolva. A világögömbön levő felírás jelenleg olvashatatlan. Az 1832-iki can. visit. szerint az eredeti felirat így szólt: „Hæc est virgo in qua nec nodus originalis, nec cortex actualis culpæ fuit. S. Ambrosius.“ — *Conterre saLVtIs genItrix—VIRgo MarIa — V . . . IC* (így) *sVppLICItter — . . . VIt, VaLeat — et gLorIoso — ConsortIo.* — A felirat már 1832-ben hézagos volt. A szobor már 1726-ban állott, mert ezen idő óta éneklék el a szobor előtt a nyári hónapokra eső Mária ünnepeken a litániát. (Lásd:

Sztrázsa és Szepes-Szombat városokat, együttvéve rendszeren csak „öt város“-nak nevezik.

¹⁶⁰ Tekintetbe véve az évszámot (1689) a szepes-szombati szobor a 13 közül a legrégibb volna. 30 teljes évvel előbb jött volna létre, mint a többiek. Csak azt kell sajnálnunk, hogy a can. visitatio nem idézi azokat a forrásokat, melyekből az illető évszámot merítette. Mi nem fogadhatjuk el azt a feltevést, hogy t. i. a szepes-szombati 1686-ban épült volna, mivel a többiek mind később állíttattak fel.

Josef *Hradzky*: Geschichte der r. k. Szepes-Váralja-er Kirche. Szepes-Váralja 1891. 45. és 46. l.) — A címmerpaizson lévő jelenlegi feliratok ezek: *Haec est virgo in qua* stb, mint fent. A talapzat déli oldalán: *Generosa ac Formosa — David Regis Filia — Quam Elegit rex Qui Regit — Et Recreavit omnia*. A délkeleti oldalon: *Vitae Forma Morum Norma — Plenitudo Gratiae — Dei Templum — Et Exemplum — Totius Justitiae*. Az északkeleti oldalon: *Restaurata — MDCCCLXI* (=1861).

Sztrázsa.

Az 1832-iki visit. canon. bizonyítja, hogy a város kellő közepén álló szobrot Lubomirski Tiv. Konst. herczeg a XIII szepesi város sztarostája, saját költségén készítette. Oszlopa hengerded, fejezete nagyon egyszerű. Mária a világgömbön áll, a kigyó lábánál van. Kezét összekulcsolva tartja, azon módon, mint a Bold. Szűz mennybemenetelét ábrázoló képeknél láthatni. Felírásai jobbadán már elmosódtak. A talapzat egyik oldalán még a következő szókat lehet elolvasni: *Inter Coelum Et Terram — Te Statuimus — In hoc Primate — O Maria*.

V.

Fraternitas Litteratorum.

Ezen egyesület, a mint nevéből és a rendelkezésünkre álló sovány adatokból következtethetünk, világiakból alkotott tudós szövetség (a műveltek, honorationrok egyesülete) volt. Célul tagjai vallás-erkölcsi szellemének ébresztését és fentartását tűzte ki. Mely században alakult ez egyesület, azt e sorok írójának — ámbár erre nézve több helyen tudakozódott, nem sikerült megtudnia. Tény, hogy ez egyesület a XV. században 1450-ben a

késmárki sz. Keresztről címzett plébániatemplom mellett már fennállott.¹⁶¹ Az egyesület, a mint a „Fraternitas Litteratorum“ (Iglón levő) megerősítő okiratából világosan kitűnik, a legszorosabban függött össze a templommal, a hol közös istentiszteletét is végezte. Az iglói szövetkezet a plébániatemplom sanctuariumában a második ablak alatt lévő 2 padban foglalt helyet az istentisztelet alatt. Még 1754. szept. 18-án megvált az az állvány, mely előtt az a tag állott, a ki az imát előmondta, valamint az énekkönyv, a melyből énekelt, még megvan. (L. az iglói pléb. lt. az idevágó okmányokat.)¹⁶²

¹⁶¹ Az illető eredeti okiratot a késmárki városi levéltárban (fasc. XXXVIII Nro 6.) őrzik; a pergament-oklevél hátlapján ó-német betűkkel a következő sorok olvashatók: „Joannis Ecclesiae Rom.(anae) Card.(inalis) indulgentiae devotionem in Ecclesia (Ecclesia) S. Crucis per agentibus concessae de anno 1450. — Aegidius notarius ac Joannis Hildebrandi impetrarunt. Orate Deum pro eis.“ A fraternitásra vonatkozó passus így szól: „...ut parochialis ecclesia sancte crucis in Kezmargt(ubi confraternitas litteratorum) in honore beate marie strigoniensis dioecesis congruis honoribus frequentetur“ stb. stb. (Ezt az adatot nagys. és főtiszt. dr. Vajdovszky János czímz. kanonok és szepes-olaszi plébános úrnak köszönjük.)

¹⁶² Az állvány már nem létezik többé, de a könyv, a melyből a „litteratorok“ énekelték, még ma is megvan a plébánia könyvtárában. Címe: Psalmi seu cantita ex sacrís líteris in Ecclesia cantari solita, cum Hymnis et Collectis seu Orationibus prjs (= propriis) in vsu Ecclesiarum et iuuentutis Scholasticae: Witebergae excusa in Officina Lavrentii Schwenck Eisfeldensis, Anno 1564. cum Privilegio Caesareae Maiestatis ad Annos XV. Nagy folio. A könyv szép initialékkal és képekkel van díszítve, melyek az ó- és új-szövetségi testamentum némely eseményére vonatkoznak. Számos zsoltár és hymnus mellett megvan a dallam is kottában, továbbá egyházi énekek a szerző megnevezésével, így több dal van „Melanthon“ (így) Fülöptől és Stigellii Jánostól. Az utóbbtól való a 101. b. lapon lévő következő dal:

Serva Deus verbum tuum
Et frange vires hostium,
Qui JESUM filium suo
Turbare conantur throno.
Ostende nunc potentiam
O Christe, rex regum, tuam,
Defende paruulum gregem,
Qui te fatetur Principem.

Az iglói Fraternitas Litteratorumról annyit tudunk, hogy midőn 1676. jun. 11. *Zebrydowski* iglói, szepesolaszi és szepes-váraljai plébános¹⁶³ Iglóra jött, hogy javadalmainak egyházi állapotáról behatóbb tudomást szerezzen, első tette az volt, hogy a nevezett egyesület

Vinificator Spiritus
Concordiam da cordibus,
Ades periclitantibus
Cum morte conflictantibus. Amen.

Ehhez a dalhoz ismeretlen kéz a következő strófát írta le:

Tu dissipa vafros dolos,
Tu verte in illos, ó Deus,
Fac in foramen incidant,
Ecclesiae quod comparant,
Sic flet ut et sentiant,
Deum verum quem pernegant,
Qui fortiter nos adiuvas,
Regni superni convenas.

A belső bekötési táblán a „Magnificat“ kilencz dallamra van leírva a megfelelő zsoltárokkal együtt.

¹⁶³ Több oldalról zokon veszik a Lubomirski családtól, mint a lublói dominium és a XIII szepesi város patrónusától, hogy annak idején midőn a templomok ismét a katolikusok jogos tulajdonába visszakerültek, egyes lelkészeknek több plébániai javadalmat adományoztak. Ámbár kánonjogi szempontból a plébániai javadalmaknak egy kézben való összehalmozása sehogy sem mondhatni korrekt eljárásnak, mégis ha az akkori idők viszonyaiba mélyen belehatolunk, kénytelenek leszünk a Lubomirskiak eljárását némiképen igazoltnak tekinteni. Az a körülmény, hogy csak magasabb állásuak nyertek több javadalmat, a kik hierarchikus és polgári állásuknál fogva rendeleteiknek azokban a felette kritikus időkben nyomósabban tudtak érvényt szerezni és azokat keresztülvinni, némiképen menti a Lubomirskiak eljárását. A következőkben néhány plébános neveit közöljük, a kik egyidejűleg több javadalom birtokában voltak:

1) *Josephus Bernardinus Comes a Zebrydowice Zebrydowski*, praep. S. Stephanide Kew, Canonicus Cathedralis Ecclesiae Cracoviensis, Int. Status Consiliarius Regis Poloniae, principis Regii Jacobi Cancellarius stb., eleinte leibiczi, majd 1674-ben iglói s ezenkívül egyidejűleg szepesolaszi és szepes-váraljai plébános volt. — Ő volt az első kath. plébános Iglón, a templom visszavétele után.

2) *Joannes Constantinus Morkowski Abbas a S. Benedicto*, Generalis Commisarius suae Cels. principis Lubomirski Theod. Const., 1704. Decanus Ecclesiae Collegiatae Neo-Sandecensis et Officialis Sandecensis (Lengyelországban), Decanus foraneus Lubló (a Szepességen), parochus in utraque Lubló, Administratore et Curator Eccl. Igló. — 1717. Parochus in Pop-

alapszabályait megerősítette. A megerősítő oklevél, mely 1676. jun. 21-én kelt, határozottan kiemeli, hogy, mivel Zebrydowski az említett szövetkezetben semmi olyat nem talált, a mi a vallással ellenkeznék, régi érvényükben (*usu antiquo*) megerősíti a szövetkezet szertartásait, czikelyeit, szokásait, a szövetkezet földjeinek és réteinek jövedelmeit az egyesületi tagok és utódaik használatára és élvezetére, azonban a következő föltételek mellett:

1. Hogy az egyesület tagjai mindenkor — mielőtt németül énekelnének — a *Veni Sancte*-t latinul énekeljék el. Ehhez azonban nemcsak vasárnapokon, hanem a nagyobb Mária-ünnepeken, valamint Keresztelő sz. János és az apostolok ünnepein is tartsák magokat.

2. Hogy a németajku prédikátor (*germanicus Concionator*) a régi uzus megtartása mellett a szövetkezeti

rád, in *Districtu Lubloviensi Generalis Commissarius Cels. principis Th. Const. Lubomirski, nec non plebanus primarius in Igló.*

3) *Antonius Balthner* (olasz származású) *Canonicus Cracoviensis, parochus in Felka, Matheócz, Szepes-Szombat et Szepes-Váralja.*

4) *Joannes Kalinovszky*, ifju korában *Lubomirski Tivadar* Konstantin herceg titkára volt. Midőn megnősült, *Lublóvár* kormányzója (*Gubernator*) lett, majd neje halála után a papi pályára lépett. 1727. okt. 26-án nagy ünnepélyességgel iktatták be az iglói plébániatemplomban az iglói plébániába. 62 évet ért; meghalt 1738. ápr. 27-én.

5) *Franciscus Petrikowski, Abbas B. M. V. de Poroszló, per terram Sandecensem in Spiritualibus Officialis, azaz: Vicarius Generalis Sandecensis;* mint ilyen 17 éven át vezette a vicariátust és a *krakói egyházmegyében* 98 plébániát kezelte. 1741-ben iglói plébános lett; 1754-ben még életben volt.

6) *Joannes Karskede Karski, Dei et Apostolicae Sedis Gratia Consecratus Episcopus Inopolitaneus, Metropolit. Eccl. Gnesnensis Suffraganeus, Abbas Comandatarius Plocensis S. Benedicti, Insignis Collegiatae Eccl. Lovicensis Decanus, Uniciquiensis et Tuenensis Praepositus, Ordinis S. Stanislai Eques, parochus Igloviensis stb.* Mint felszentelt püspök 1775. ápr. 30-án a *lőcsei plébánost* az ottani plébánia templomban „*B. M. V. de Monostor*“-ról címzett apáttá avatta. 1775. ápr. 11-én oltárköveket (*portatilia*) szentelt fel a *szepeshelyi templomban*, ugyanezen évi ápr. 13-án a sz. olajat, ápr. 23—27 én az *iglói templomban* a *lőcsei és egri min. rendi tárházak* némely tagjának feladta az alsóbb és felsőbb rendeket; 1775. máj. 1-én *Ordódy Pál*

szenior szokásos választására meghivassék és illendően fogadtassék.

3. Hogy minden egyes fogadalmi miseért, mely előbb (a reformáció előtt) mondatott, tizenkét garast fizessenek.

4. Hogy ujévkor és husvétkor a plébánosnak ajándékot adjanak és

5. hogy az egyesület kath. vallásu tagjai évenként háromszor gyónjanak, u. mint karácsonykor, husvétkor és pünkösdkor. A lutheranusok¹⁶⁴ pedig tetszés szerinti ajándékot adnak a plébánosnak.

Az előrebocsátott feltételek megtartása esetében arról biztosítja őket Zebrydowski, hogy a fraternitást és minden tagját jövőben is dicséretes működésében az Isten és a vallás dicsőségére fenn fogja tartani. Egyuttal megerősíti a szövetséget szántóföldjeinek, jövedelmeinek, szabályainak stb birtokában.

Végül arra köteleztetnek a szövetség tagjai, hogy a kath. körmeneteknél részt vegyenek.

Az okiratot (melynek egykoru másolata a Prot. Paroch. de 1676. 5. és 6. l. olvasható) aláírták: Zebrydowski m. p. (L. S.), továbbá Reis János m. p. (L. S.) senior és Milleter János m. p. (L. S.) consenior Fraternitatis.

A szepes-igloi egyesületnek tetemes vagyona volt. Fennállása utolsó évében körülbelül 1000 magy. frtnyi tőkével rendelkezett, mely összeg 1754-ig a kamatokból, a földek bérleti pénzeiből stb. 2022 magy. frt és 30 de-

---

szepesi prépostot apáttá avatta (Abbas S. Jacobi de insula Danubii) a szepeshelyi templomban. Okt. 6-án kelyheket és egy paténát szentelt fel a rozsnyói egyházmegye részére stb. Meghalt. 1784. okt. havában Lengyelországban.

¹⁶⁴ Abból a körülményből, hogy a szövetség tagjai között ev. vallásuk is voltak, nem szabad arra következtetnünk, hogy a tudósok emez egyesülete prot. eredetű volt, mert 1) a fraternitás — a mint fentebb lát-

nárra emelkedett. Ezenkívül sok földje és kaszálója volt a szövetkezetnek.

Az egyesületet végül *Reyscher* György, a német templom vikáriusa (1696—1703.) igen fontos okoknál fogva feloszlatta és ingó s ingatlan vagyonát a templomhoz csatolta. (Acta Parochialia de anno 1754. — Eredeti okiratok).

---

tuk — már 1450-ben virágzott a késmárki templom mellett, és mert 2) az iglói fraternitás megerősítése a volt kath. templomnak a katkolikusoknak való visszaadása után két évvel történt, mely időben Igló lakóinak legnagyobb része még prot. vallású volt.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ. *)

Rövidítések: bib. = bibornok; érs. = érsek; ev. = evangelikus; kan. = kanonok; kath. = katolikus; lelk. = lelkész; pléb. = plébános; prép. = prépost; püsp. = püspök; szen. = szenior; szep. = szepes vagy szepesi. A községek neveivel összekötött f. = „falu“, illetőleg „falvi“.

Abbatia de Candelis (Schawnik) 11.

Abrahamovicz Tamás 289.
Abulsaradsch, syr krónikás 34.
Acta quaedam tolerantiam religionis stb. 274. 276.
Aczél Jos. 21.
Ad Tui memmoriám 337.
Adolf, első szep. prép. 3. 32.
Agnes (Czypser) 132. 133.
Agricola Rudolf 112.
Ajándék, lakodalmi 74.
Alapszabályok: legrégibb, 50. régi és új 53. 215.
Alapszabályok megerősítése (Frat. Litteratorum) 346.
Albertus Ratisponensis Eppus 114.
Albinyi András 267.
Albrecht Joan. 23. — Jos. 23.
Alexander d'Alles 109.
Alexius a S. Josephó. 291.
Alfonz lengyel kanonok 187.
Almás 9. 14.
Almasch, Petrus de, 39.
Almerus Pál ev. lelk. 272. 299.

Alphons Mátyás, podolini plébános 194. 208.

Altznaw l. Olcznó.
Ambrósy (Lam) Sebestyén kémárki lelk. 181. 185. 186. 190. 191. 309. 313. 314. 327.
Ambrus, olcznói pléb. 69.
Amplexus 97.
Andaházy, szep. kan. 194.
András, durándi pléb. 154. 158; — müllebenbachi pléb. 81.; — odorini lelk. 92. 146.; — svedléri lelk. 306.
András, király 282.
Andrekovics Basilius 22.
Anna, Balog Ján. özvegye 134.
Anna-kápolna 144.
Anno DVrae atqVe VarIe CaLaMitatIs 95.
Anonymus Carthusianus 35.
Ansere Scepusio Pethe stb. 137.
Antal pálmalfalvi pléb. 160.
Antal poprádi lelk. 124. 154. 160. 167.
Antal, szep. szombati pléb. eretnek 160.

*) E mutatóban kitett lapszámok csak a nevezetesebb eseményekre utalnak.

- Antichristi politici Apostoli XII. 268.
 Antitrinitáriusok 177.
 Antoni Máty. ev. lelk. 134. 298.
 Antoninus Archiepiscopus Florentinus 109.
 Arabaeus Illés, ev. lelk. 244.
 Aranyas(ch) Gerard, de 121.; — Márton 108.
 Arany, körmöczi 101.
 Archidiaconatus Liptó 21.; — Nitriensis 24.
 Arelt, felkai lelk. ügye. 216. 218.
 Arelt Gergely, felkai, majd szepes-szombati ev. lelk. 231. 235. 299. 300.; — István szepes-sümeghi ev. lelk. 302.; — János nagy-szalóki ev. lelk. 302.; — id. Ján. szepes-szombati ev. lelk. 199. 212. 299.; — ifj. János György pálmáf. majd szepes-szombati ev. lelk. 208. 237. 299. 301.; — Márton pálmáf. majd poprádi lelk. 217. († 1623). 300.
 Argalassy Márton 22.
 Argay Ignatius 22.
 Aristoteles 190.
 Arius tana 138.
 Arnold gróf. 4.
 Arnuthfalva 12. 15. 19. 102.
 Art Péter, közjegyző 69.
 Assertionis Lutheranae confutatio, 114.
 Aufer immensam Deus iram 272.
 Avignon, város 59.
 Ábrahámfalva 6. 10. 18. 23. 25. 27. 101—103. 141. 145. 317.
 Ágostai hitvallás elfogadtatott (1582) 135. 140. 179.
 Ágostai hitvallás terjedése 247.
 Ágostai hitvalláshoz való ragaszkodás 178.
 Ágostonrendi remeték 39.
 Állapot, tarthatatlan, 169.
 Állástól való felmentés 232.
 Árya-Nagyfalva 29.; — Vár-alja 28.
 Árvavármegyei főesperesség 26.
Bachia l. Batzy Fer.
 „Bae-anos“ csúfszó 220.
 Bajárszky Christophorus 24.
 Bajer (Pajer) Gerg. illésf. és kurimjáni ev. lelkész 215.; — (Bayer) Ján. szep.-vár-aljai ev. lelk. 66. 268. 271. 298.
 Bakócz eszterg. érsek. 128.
 Bald-Anders 184.
 Baldócz 9. 14. 19.
 Balthner Ant. 346.
 Banó András 24.
 Barányi Ján. csötörtöki, majd nagy-lomniczi ev. lelk. 212. 237. 300. 302.; — Ján. szep. olaszi ev. lelkész 32. 230. († 1637) 298.; — Lénárt Pál svábóczyi ev. lelk. 141. 205. 225. 230. 303. († 1645).
 Baromtolvaj 231.
 Bars 2.
 Barth Márton ev. lelk. 298.
 Bassó (rabló) 130.
 Basta György 197.
 Batiszfa 7. 8. 12. 16. 18. 22. 25. 27. 142. 311. 320.
 Batu, khan 33.
 Batzy (igy) Ferencz szep. prép. 84. 128. 129. 149.
 Bauschendorf l. Bussócz.
 Bayzer 285.
 Bácsi l. Batzy Ferencz.
 Bálint iglói pléb. 124. 167.; — káposztafalvi lelkész 162. 167.; — szepesvár-aljai lelk. 146.
 Bársony György, nagy-váradi püspök és szep. prép. 94. 144. 170. 287. 589. 290. 291. 292.
 Bártfa 174. 186.
 Báthory 155. 156.; — András 133. 155.; — Bona 130.; huszárjai 153.
 Bebek Imre 84.
 Becskeházy Zsig. 17.
 Becskessy 99.

- Beharócz 9.
 Beleschinus Nicodem., ev. lelk. 141.
 Beleváry Dáv. 289.
 Belgioso 196. 197.
 Belik (Bielik, Bielicki) Samu, Simon, ev. lelk. 67. 236. 241. 242. 244. 245. 248. 249. 268. 303.
 Benedek esztergomi érsek. 39.; — szep. kan. 118.; — (?) szep. prép. 37.
 Benyus Thom. 23.
 Bergam Mich. 24.
 Berger Ján. szep.-szombati ev. lelk. 214. 216. 220. 225. 226. 230. († 1639) 299.; — János lőcsei polgár 240.
 Bernardus (Sctus) Abbas Clavalensis ord. Ciscercien-sis 114.
 Bernolak Mich. 23.
 Bertalan ev. lelk. 141.
 Berthóty Gábor 289.
 Bertoni Car. 22.
 Berzeviczy 4.; — Mikl., szep. prép. 48.; — várkapit. 139.
 Betegekhez szentséggel való menés 327.
 Bethania (Mindszent) 10.
 Bethlen Gáb. erd. fejed. 138.; 212.
 Betlenfalu 6. 10. 15. 18. 102. 141.
 Betlenfalvi Ján. 288.
 Betolakodás a kath. templomokba és bitorlásuk 207.
 Betzel 189.
 Bevándorolt prédikátorok 135.
 Beyer Márt. XIII szep. város grófja 221.
 Beza pestiferum illud Ecclesiae monstrum exstinctus est. 223.
 Bécs 90. 99. 123. 137. 144.
 Bél (Mátyás). 35. 48. 49.
 Béla, III. 1. 3. 5. 6.; — IV. 31. 33. 34.
 Béla-Uj 7. 10. 13. 16. 19. 24. 25. 28. 143. 316.; Kassa 9.
 Béla város 6. 13. 14. 25. 28. 43. 44. 46—49. 51. 62. 65.—67. 77. 78. 92. 98—101. 116. 123. 124. 126. 130. 131. 133. 141. 145. 162. 167. 171. 198. 199. 204. 215. 224. 234. 247. 248. 272. 273. 280. 290. 292. 299. 307. 318. 320. 340.
 Bélai templom 208.
 Béza Tiv. 222. 223.
 Bierbrunn (= Byrbron) 7. 10. 141.
 Bika 79.
 Binner Vidor Ernő 235. 299.
 Birnstein Menyh. hunfalvi ev. lelk. 294.
 Bizonyítvány (iskolai) 314.
 Bjelipotok 28.
 Blassy Jak. szep.-olaszi, későbbben szep.-váraljai ev. lelk. 85. 124. 133. 158. 159. 161. 166. 172. 298.
 Bobest Ján. 150.
 Bobró 28.
 Bobrócz, Nagy, 22. 26. 29.
 Bobzár György 284. 286.
 Bocskay 99. 137. 198.
 Bodafalva 22. 26. 29.
 Bodnár Istv. 285.
 Bogner Bertalan iglói ev. lelk. 153. 163. 180. 181. 298. 307. 308.; — velbachii ev. lelk. 302.
 Bolcha Jak. 284. 286.
 Boldizsár kan. 156. 157.; — durándilelk. 124. 167. 299.; — (Mathiasch) ruszkinóczi lelk. 160.; — uj-lesznai lelk. 141.
 Boldizsár, ruszkinóczi pléb. 90.
 Boleszláv, esztergomi érsek 7. 40. 71.
 Bombarda 130.
 Bonaventura card. 120.
 Bonaventurae Tabula super libros sententiarum 113.
 Bonifác, IX., pápa 105.
 Bonnár Ján. Lublówár alkáp. 89. 94. 162.

- Bornemisza Gergely szep. prépost 35. 104. 105. 124. 135. 169. 173. 177. 178. 184.; — Miklós kapitány 77.
- Borove, Nagy 29.
- Borravaló 74.
- Botrány, nagy 251.
- Botrányos életmód 170.; — menyegző 177.; — tett. 227. 228.
- Botzdorf I. Batiszsfalu.
- Bóhm Krist. löcsei ev. lelk. 244. 302.
- Branyiszkó 2.
- Brattius Sam. szepes-sümegei ev. lelk. 302.
- Brenner Ján. Domok. Ant. 13.
- Breyer Ján. ev. lelk. 217.
- Bréga 184. 215.
- Brichenzweig (János) 33. 34.
- Briccius velbachi lelk. 124. 166. 174.
- Brnolak Paulus 24.
- Bruderschaft der XXIV Pfarrherrn 37.
- Brutócz I. Szt.-Lőrincz 27.
- Brühl Henrik gr. 217. 275. 332.; — Károly 332.
- Buch des Landes 323.
- Buchholz Gy. nagy-lomnici ev. lelk. 294.
- Buchner Vidor Ernő, szep.-szombati ev. lelk. 241.
- Buchwald Lőr. ménhardi lelk. 91. 92. 134. 158—163. 166. 169. 299.
- Buda 174.
- Budaházy Lad. 23.
- Budai font 125.
- Buglócz (I. Göbölfalva).
- Bukovina 28.
- Busaeus Mihály illésf. és kurimjáni ev. lelk. 212. 301.
- Bussócz 7. 10. 13. 16. 19. 23. 25. 28. 141. 145. 199. 317. 320.
- Bustis Bernard. de 114.
- Butlerus Luk. svábóczi ev. lelk. 303.
- Buzenski Szaniszló 278.
- Büntetése, illésfalvi lelk. 134.
- Calendarium** Archi-Dioecesanum cleri Strigoniensis Ao MDCC LXXXVI. 21.
- Calvin 177. 187. 189. 190. 196. 213. 233.
- Calvin tana 136. 215.
- Calvinismussal gyanúsítva 228.; — tól való óvakodás 215.; — terjedése 227.
- CALVINUS** 222.
- Canonica visitatio, I. hivatalos vizsgálat.
- Capella S. Barbarae 106.
- Capellen 281.
- Capitulum Scepusiense I. Szepeshely.
- Carcer 219.
- Carnasen (Dubova?) 21.
- Cartheiser Kloster 34.
- Casioforum I. Késmárk.
- Casulák 197. 198.
- Cathedraticum I. Székdij.
- Census Cathedraticus 32.
- Cervus Mart. 23.
- Chanadinus, eszterg. érs. 40.
- Charno György, de prépost, 69.
- Chemnicus Mart. 115. 116.
- Chenalatus 223.
- Chilko Joan. 23.
- Chizsne 28.
- Chlebnitz 28.
- Cholin Keresztély 141.
- Christali Pál. ev. lelk. 141.
- Christe Jehova 270.; Christus Nobiscum. 270.
- Christiani Pál, ev. lelk. 218. 226. 233. 300.
- Christophori Ján. illésf. ev. lelk. 224. 301.; — Mátyás poprádi ev. lelk. 141. 192. 194. 217. 220. 300.; — (Leibitzer) Mátyás ruszkinóczi ev. lelk. 299.
- Chronologikus sorrendje a protestánsoktól visszafoglalt kath. templomoknak 315.
- Chydericus 4. 5.

- Civitates: inferiores 126. mediae quasi laterales 126. superiores 126.
- „XXIV Civitates Terrae Scepusiensis“ 49.
- Claus Ign. 22.
- Clemens Jak. ménhárdi ev. lelk. 173. 177. 299.
- Clemens (Clementis is) Jak. pálmfalvi ev. lelk. 124. 162. 167. 170. 177. 301.; — Mih. Lőcse vár. jegyz. 91.
- Cob Fer. ev. lelk. 66.
- Codex Chronologicus seu Matricula 95.; — Novus l. Matricula Goltz; — seu Tabula. Accepti stb. 95. 96.
- Codex Pastorum XIII oppidorum. 36.
- Coelestin, IV. pápa 35.
- Collenda (Colleda) 246.
- Comes Saxonum (= százszok grófja) 44.
- Comestor Petrus 109.
- Commentarius in librum tertium Decretalium 107.
- Compach (Krompach) 4.
- Compositi villa l. Káposztafalu.
- Concordia Juris 107.
- Confessio fidei Christianae Ecclesiarum Scepusiacarum 35. 179. — (XXIV. Reg.) 63. 175. — parochorum XXIV Regalium Ecclesiarum in Scepusio 172. 174. 180.
- Confraternitas parochorum regalium 43. — Metallifossorum 113. — S. Spiritus de Urbe 59. — SS. Trinitatis 113.
- Conon (Kien) Luk. iglói lelk. 176. 177. 178. 298.
- Consenior Fraternitatis 347.
- Consignatio census cathedratici ... quotannis exhibendi 100.
- Constitutiones Synodales Synodi Lewczensis anno 1460. 120.
- Contere salutis genitrix 342.
- Contributio in oppressionem Lutheranorum 94.
- Convent, zsolnai 88.
- Cornides Dán. izsákfalvi ev. lelk. 141. 200. 210. 212. 213. 218. 221. 229. 301.
- Cornides és Breyer ügye 219. — és Berger ügye 220. — és Corvinus ügye 216.
- Corvinus (Raab) Bálint szepessümeghi ev. lelk. 141. 302. — Jak. pálmfalvi ev. lelk. 214. 301. — Ján. hunfalvi ev. lelk. 141. 201. 202. 228. 303.
- Cox (laureatus poeta) 75.
- Credo in Deum 197.
- Cremnitzium 149.
- Critius Andr. tanító 311.; — Péter 104.
- Csak 12 helyen voltak ev. lelkészek 272.
- Csáky Ferencz gr. 253. 256.; — István 231. 239. 256. 257. 258. 266. 332.; — család 333.
- Csáky-féle helységek 49.
- Csáky, mint földesúr, Oleznón kath. lelkészt alkalmaz 248.
- Csernik Andr. 24.
- Csécsvár 148.
- Csimhova 28.
- Csontfalu 15. 27.
- Csontos János 119.
- Csorba 8. 16. 22. 23. 26. 29.
- Csötörtök (-hely, Quintum-Forum) 3. 6. 12. 15. 19. 25. 27. 44—49. 50. 62. 65. 67. 76. 78. 98. 103. 123. 124. 141. 145. 163. 178. 205. 300. 303. 311. 316.; —i templom kirablása 198.; — ügye 261.
- Csötörtökhelyi kápolna 143.; — kath. hitközség 260.; — pléb. — 233.; — sacellum 229.; — szentély 293.
- Ctzyba l. Csorba.
- Cubulariusok 202.
- Cur mundus militat 314.

- Custos 68.
 Cyprianus csötörtöki ev. lelk. 300.
 Cyrilli Archiep. Alexandr. 115.
 Czebányi 142.
 Czeötörtekhell, sacellum 259.
 Czepczanszky Mátyás 141.
 „Czimzések“: vir doctus, doctissimus, excellentissimus, modestus, fidelis asecla Lutheri, discipulus Melanchtoni, repurgator Ecclesiae, Verbi Dei Divini Minister, pastor Ecclesiae, zelosus propagator doctrinae Lutheri, propugnator puri, veri Evangelii stb. stb. 308. 309.
 Czipser Haus l. Szepesvár.
 Czirbesz Andr. Jón. szen. 295.
 Cztorov 8.
 Czveigh Joan.
 Czypser György 132.
 Czyz Jak. 285.
Danielis Ján. káposztaf. ev. lelk. 300; — Illés szepesváraljai ev. lelk. 194. 199. 200. 201. 298. 327; — Jonathán pálmáf. ev. lelk. 141. 194. 202. 301.
 Danisócz l. Dénesfalva.
 Da pater extremae vitae stb. 213.
 Darócz, Szepes 4. 45. 102; — i egyház ügye. 210.
 Das gemeine Landrecht der Zipser. 323.
 „Date mihi hanc caballam“ 129.
 De regimine pestilencie 121.
 Decanatus Dunavicensis. 24; — inferioris fluvii Hernad 23; — infer. fluvii Poprad 23; — superioris fl. Hernad 23; — super. fl. Poprad 22. 23; — Graeci Ritus Unitorum 24; — Montanus 23.
 Decanus plebanorum de Scopus. 38.
 Decem lanceatorum l. „Kis vármegye“.
 Deliberatum Comitatus. 257.
 Denár 125. 126; — régi 127; — új 127.
 Denisdorf. l. Dénesfalva.
 Deseöffy Joan. 21.
 Deuschendorf l. Poprad.
 Dénesfalva. 3. 7. 10. 12. 15. 19. 45. 46. 49. 141.
 Dénes, eszterg. érs. 71; — nádor. 37.
 Dézsma (papi). 320.
 „Diabolicae subtilitates. 268.
 Dieletius Mikl., viderniki ev. lelk. 141.
 Dij Lant recht 323.
 Dik Ján. durandi ev. lelk. 183. 185. 299.
 Dipretis Jos. 23.
 Directorium Strigoniense 119.
 Dirner Ján. 195; — Jónás 196; — Tob. 213.
 Dissidensek. 279.
 Districtus Inferior in Archidiaconatu Arvensi 24. 26; — Superior in Archidiaconatu Arvensi. 24. 26; — Inferior Scepus. 21.
 Divus Augustinus 114.
 Dlugos, lengyel író 33.
 Domány, 7. 10. 15. 19. 141. 316; — falvi templom ügye 143. 229.
 Domine serva nos 271.
 Dominica I. aestatis 64.
 Dominica prima post Michaelis. 93.
 Dominicus a S. Cruce. 291.
 Donays. 4.
 Dovaló(v) 22. 26. 29.
 Dravec z l. Szepes-Darócz.
 Dravetzky Casp. 259. 260; — Sam. szolgabíró 141.
 Dreypfennig Tam. durándi, majd bélai lelk. 66. 242. 247. 249. 254. 273. 299.
 Drusbach (Alsó) l. Rusbach
 Dubova, Oláh 29; — (Paraszt) 21. 26. 29.
 Dubrava 15. 19. 316.

- Duby Jos. 22.
 Duna, 2.
 Dunajecz-Krempach 259; —
   völgy 7.
 Dunajecz-vár, l. Nedecz-vár.
 Duránd, 3. 6. 13. 14. 22. 25.
   28. 44. 46. 49. 51. 62. 65.
   67. 77. 78. 98. — 101. 123. 124.
   126. 130. 134. 141. 145. 154.
   166. 171. 235. 272. 273. 290.
   299. 303. 307. 317. 319. 335.
 Durelsdorf, l. Duránd.
 Duriter correptus 148.
 Durst 221.
 Durstin 16.
 Dvafenicka 285.
 Dvorecz, 19.
 Dvorniczky Nic. 24.
 Dzian Mich. 23.
Ebéd, közös, 66.
 Eccardi duo Nadasch (= Er-
   harts zween Nadasch) l.
   Trstyán.
 Eccardus Ábrah. leibiczi ev. lelk.
   66. 250. 252. 263. 269. 299.
 Edmundus a Jesu 291.
 Egerváry Öd. 306.
 Egyed illésf. ev. lelk. 124. 160.
   163. 166. 167. 301.
 Egyedül üdvözítő szt. szó 327.
 Egyesület 345.
 Egyetlenegy kath. népiskola
   sem volt a Szepességen. 312.
 Egyetlenegy kath. plébánia sem
   volt a Szepességen 136. 309.
 Egyezmény a katolikusok és
   a XIII város lakói között 280.
 Egyházi rendű városok 49.
 Egyházkerületek új beosztása
   295.
 Egyházrend 180.
 Eichberg Jak. ev. lelk. 141.
 Eichel Izsák sztrázσαι (mihályf.)
   ev. lelk. 300.
 Eisdorf, Grosz l. Izsákfalu.
 Eisdorfer Ádám XIII szep. vár.
   gr. 246; — Mihály, velbachi
   ev. lelk. 225. 226. 230. 302.
 Elhajtott kath. lelkészek. 138.
 Első asztal ülnökei 66.
 Endre kir. 87. 91.
 En natus Emanuel 313.
 Engel Tób. szepes-szombati ev.
   lelk. 243. 245. 246. 248.
   299. 302.
 Enyhébb kifejezések haszná-
   lása rendeltetik el a katholi-
   kusokkal szemben 240.
 Eperjes 173. 174.
 Eperjesi bizottság 266; — ev.
   gymn. 264. 267. — zsin. ha-
   tározatai 269.
 Erasmus Rotterdamus 305.
 Erdődka 28.
 Erdőfalva, Alsó- (Uj-Leszna,
   Neu-Walldorf) 13. 16. 18.
   141. 320; — Felső (Ó-Leszna,
   Alt-Walldorf) 7. 13. 16. 18.
   141. 320.
 Eredeti Matriculának másolata
   94.
 Eremiták szt. Ágoston zár-
   dája 11.
 „Erharts zween Nadasch“ l.
   Trstyán.
 Erythraeus (= Roth) János
   (Joakim is) durándi ev. lelk.
   194. 199. 212. 218. 299;
   — Tóbiás durándi, majd belai
   ev. lelk. 215. 229. 231. 233.
   234. 244. 246. 248. 268. 299.
 Erzsébet-egyház, a lőcsei vá-
   roson kívüli, kéziratái 116.
 Erzsébet királyné 87. 90. 282.
 Este, tocete Unum 248.
 Esztergom 1. 2. 33.
 Eusebius Hieronymus 114.
 Evangelium, ötödik 187.
 Ewlenbach, l. Velbach.
 Exempt plébánia 31.
 Exorcismus 194.
 Eyrsperg Car. 21.
Faber Jac. Scapulensis 114.
 Fabian Jos. 21; — Fabianides
   Dán. illésf. ev. lelk. 301; —
   Istv. keresztf. ev. lelk. 141.
 Fabiny 233.
 Fabrici Andr. poprádi ev. lel-

- kész és szen. 295; — Sebestyén sztrázsaiev. lelk. 300.
 Tamás ev. pap 190. 309.
 Fabricius Pál, nagy-szalóki lelkész 302.
 Fabry György Máty. müllenbachi pléb. 70. 149. — Ján. iglói ev. lelk. és szen. 295. — Joannes 114. — Krist. illésf. ev. lelk. 178. 186. 301; — szépes-szombati ev. lelk. 229; — Lőr. ruszkinóczy ev. lelk. 226. 299; — Tamás igazgató 188.
 Factio Lutherana 306.
 Farbarka 285.
 Farkasfalva 10. 13. 15. 18. 101. 317.
 Fehér galamb 139.]
 Feja Joan. 21. 22. 101.
 Fejér-Patak (= de Albo Rivulo) 21.
 Fekete halál 237.
 Feleségével örökösen czivódik. 199.
 Felka 3. 6. 12. 14. 22. 25. 27. 44—47. 49. 51. 62. 65. 67. 76. 78. 97—101. 123. 124. 126. 134. 141. 145. 153. 171. 191. 192. 200. 207. 220. 240. 272. 273. 290. 293. 300. 304. 307. 311. 312. 317. 320. 336; — i lelk. ügye 225.
 Fels Lénárt br. kap. 80. 83.
 Feltételek, a plébános által a választás előtt elfogadandó, 321.
 Ferdinand, I. király 35. 63. 76. 87. 88. 89. 123. 128. 131. 132. 133. 134. 155. 169. 178. 179. 282.
 Ferencz, sz. Venczelről nevezett kegyesrendi atya 275. 283. 285. 291. 292.
 Ferenczrendiek Szt. László kolostora 11.
 Ferto 125. 126.
 Fide Deo soli 314.
 Fideli Paulus 23.
 Fidere rite Deo stb. 314.
 Filefalva 15. 320.
 Filicz I. Filefalva.
 de Filka, I. Felka.
 Filker Gerg. György, első felkai ev. lelk. 124. 134. 166. 167. 177. 300. 306; — nagyszalóki pléb. 90; — Mikl., felkai pléb. 160.
 Finger 285.
 Finit hic Annus Iter etc. 257.
 Fischer And. 147. 149. — Mih. menhárdi ev. lelk. 268. 299.
 Fleisch Menyhért 236.
 Folberk 13.
 Folkmár 9. 12. 15. 141.
 Folvark 13. 16.
 Folyamodvány visszaélések orvoslása tárgyában 245.
 Font (= 2 márká) 125.
 Fontanus Briceius, svábóczi ev. lelk. 303.; — Ján. bélai ev. lelk. 272. 299.
 Forberg(k) 14. 18. 320.
 Forgács eszt. érsek. 143.
 Forint, arany 125.; — kurta 125.; — magyar 125.; — német 125.; — pengő 125.; rajnai 125.; — váltó 125.; — vonás 125.
 Forma Philippe tua stb. 118.
 Formelbuch (1566. évből, Gölnicz városé) 324.
 Forum quintum I. Csötörtök.
 Francisci Ján., görögí ev. lelk. 290.; — Mikl., felkai pléb. 73. 304.
 Francisci Mikl. ev. lelk. 146.
 Franciscus a S. Venceslao I. Ferencz, sz. Venczelről nevezett kegyesrendi atya.
 Frangeramus I. Brichenzweig.
 Frankova Nagy I. Frankvágás Nagy.
 Frankovics Simon 24.
 Frankvágás-Kis 16.
 Frankvágás-Nagy 16. 24. 28.
 Frányafi István 9.
 Fraternitas Dunavec 7. 8. 10. 16. 19. 25.; — Graeci Ritus

- Unitorum 16.; — inferioris Hernad 7. 8. 9.; — inferioris Poprad 7. 10. 16.; — superioris Hernad 6. 10. 15. 23.; — superioris Poprad 8. 10. 22.; — oppidorum Montanorum (= Fraternitas oppidorum metallicorum) 8. 14.; — XIII oppidorum spectans ad arcem Lubló. 7. 8. 10. 14. 17.; — districtus Tarzensis 40.; — XXIV Regalium (oppidorum) 5. 9. 35. stb.
- Fraternitas Litteratorum 343. 344. 345.
- Friedrichsdorff 45.
- Frid. Blancicampiani 115.
- Fridmann 7. 10. 13. 16. 24. 25. 28. 143. 316.
- Fridmanszky Ant. 23.
- Frigyes Ágost, lengyel kir. 332.
- Frits Jak. leibiczi pléb. 150.
- Fron Menyh. számtiszt 234.
- Frölich Dávid író 33.; — Ján. káposztaf. majd nagyszalóki ev. lelk. 300. 302.; — Gergely nagy-szalóki ev. lelk. 302.
- Fuchsius János 207.
- Fugisrecht Mikl. 105. 107.
- Fulgentius Ján. malduri ev. lelk. és szen. 141.
- Fustrieb, löcsei sz. György káp. rect. 105.
- Fuvarbér 74.; — requisitiók 131.
- Fülöp eszt. érs. 39. 40. 97.
- Fürstlicher Pfaff 232.
- Gabányi** Franc. 23.
- Ganckreysz. 325.
- Garas 125.
- Gartenberg Péter. Mikl. br. 275.
- Gazda (Oeconomus). 68.
- Gábor bibornok. 87.; — Joannes. 22.
- Gámpe Jos. 23.
- Gánfalva 10. 12. 15. 18. 22. 25. 27. 192.
- Gánócz (lásd Gánfalva).
- Gáspár durándi lelk. 129.; — ruszkinóczi lelk. 155.
- Gebelfalva (Buglóc) 9.
- Geithner Menyh. durándi ev. lelk. 67. 266. 268. 270. 299.
- Gelérth Ján. 119. 121.
- Gembozinszky Ján. alkap. 105.
- Generosa ac Formosa 343.
- Genersich Menyh. löcsei tanító. 308. 311.; — Keresztély kés-marki ev. lelk. (író) 46. 94.
- Georgenberg, l. Szepes-Szombat.
- Georgius a Leutschovia l. Leutscher.
- Gera Ján. káposztaf. ev. lelk. 225. 229. 237. 239. 244. 245. 248. 251. 301.; — Konrád mester, káposztaf. prédikátor. 64. 188. 301.
- Gerardi Joannes 121.
- Gergely-féle naptár. 135. 185.
- Gergely pápa, IX. 5. 35.
- Gerghő l. Görgő.
- Gerhardus Joannes. 120.
- Gerlachfalva. 8. 10. 12. 15. 18. 142. 320.
- Gersonis inventarium. 113.
- Geschänk-fresser. 266.
- Geyza, II. 1. 31.
- Ghelnesebana l. Gölniczabánya.
- Gibeli 16.
- Gibletti (Giboeti). 4.
- Ginard l. Gnezda.
- Glogavi Krist. tanító. 311.
- Glossa in epistolas S. Pauli. 106.
- Glycerius ab Omnibus Sanctis. 291.
- Gnendel (Gvendel) szepesvár-aljai, majd iglói ev. lelk. 66. 244. 245. 252. 254. 255. 268. 298.
- Gnesner Bálint, káposztaf. ev. lelk. 170. 300.
- Gnezda 7. 10. 26. 135. 207. 276. 316. 332.
- Gnezdai templom 209.
- Gnicsner Dán. bélai ev. diakon. 231.; — Dán. izsákf. ev.

- lelk. 242. 301; — Tam. nagy-szalóki ev. lelk. 302. Godfried mester falva 45. Goldberg 173. Goldmann Miklós tanító. 311. Goltz- és Moler-féle anyakönyv. 196. Goltz-féle alapszabályok. 61. Goltz Joakim, iglói ev. lelk. és szenior. 49. 50. 53. 95. 141. 193. 194. 195. 196. 209. 211. 213. 237. 298. Gombás 29. Gomofsky Bert. 167. Gondnok (Dispensator) 68. Gorilovics Simon 24. Gorombáskodás és káromkodás a hívekkel szemben. 228. Gosznavitzer Mátyás 61. 62. Gotscalcus hollen 115. Gotthard Mih. szen. 295. Göbölfalva (= Buglóc) 9. 19. Göllniczbánya 3. 5. 9. 12. 15. 18. 23. 130. 141. 145. 311. 316. 320. Göllniczi kolostor. 11. Gömör. 2. 20. Göncz 148. Görgey Ezechiél 255. Görgey Franciscus 260; — Imre. 17; — Ker. alisp. 140; — Kristóf 187; — Vilmos 140. Görgő. 7. 10. 12. 15. 18. 19. 23. 25. 27. 103. 141. 311. 312. 317. Grahowsky Máty. Ján. 278. Grancs 9. Grawer Alb. 315. Grác. 205. Greb Márk izsákfalvi ev. lelk. 67. 245. 247. 250. 252. 268. 301. Grenszner Márk. új-lesznai majd felkai ev. lelk. 199. 300. Gresch. 249. Grénicz I. Szepes-Véghely Groff (= Graf) Dömjén szepes-váraljai ev. lelk. 168. 171. 298; — Demjén (?) matheóczi lelk. 306. Grosz, késmárki rector 265; — András durándi ev. lelk. és szen. 295. Grothendorf. Barb. de 105. 224. Gruber János 213. Gruber Ján. szep.-váraljai ev. lelk. 217. 230. 298. Grundel (nemes) 200. Grünberg 176. Guido. 4. Gulden Ján. sztrázssai ev. lelk. 300. Gurske, I. Szent-György. Günther Andr. malduri. később nagy-lomniczi ev. lelk. 233. 302; — Andr. káposztaf. ev. lelk. 67. 253. 261. 271. 301; — szepes-olaszi 244. 254. († 1667). 299. Gyám (Tutor). 69. Gyászdő (özvegyasszony). 253. Gyász istenitisztelet (requiem) 71. Gyelák Joan. 22. Gyilkos és kálvinista. 216. Gymnasium Melanchton szellemében. 315. György, hunfalvi pléb. jó kath.; 160; — iglói pléb. 160; — illésfalvi ev. lelk. 79; — káposztafalvi ev. lelk. 81; — leibiczi lelk. 158; — leibiczi kath. pléb. 105; — löcsei pléb. 160; — müllenbachi pléb. 124. 167; — szepes-olaszi segédlelk. 69; Gyűlés napjai: 1) Szt.-János. 2) Szt.-Mihály, vagy Szt.-Márton. 66. Gyűlés, utolsó. 272. **Haas** (Hansz is) másképp Praetorius György pálmáf. ev. lelk. 230. 231. 331; — (Hassius, Hascius) Mátyás odorini lelk. 239. 244. 301; — Andr. velbachi ev. lelk. 204.

- Habovka 28.
 Hadi adó 191.
 Hadustalu 15
 Haec quoniam sacris stb. 248.
 Haereticus magnus 147.
 Hagyaték rendezése 326.
 Haitz (Heutsch) Fül. matheóczi
 ev. lelk. 300; — menhárdi
 ev. lelk. 270. 299.
 Hajdin Steph. 23.
 Hajdúk megszállják és kifoszt-
 ják a káptalant. 137. — kó-
 borló 237.
 Haligócz l. Helivágás.
 Hammel Samu, titkár 88.
 Hank(e) Bálint, szep. szombati
 ev. lelk. 242. 299.
 Hankóczy (Hankocius) bélai
 ev. lelk. 299; — zsákóczy
 (izsákf.) ev. lelk. 183. 301.
 Hanusfalu 7. 10. 13. 16. 24.
 25. 28. 316.
 Hanyagság, vétkes 221.
 Hanzéli Pál ev. lelk. 67. 244.
 302.
 Har György 233.
 Harakócz. 7. 10. 12. 15. 19.
 Harangozás. 204.
 Haraszt. 7. 10. 12. 15. 19. 23.
 25. 27. 141.
 Harikócz (lásd Pálmafalu).
 Harmadik asztal ülnökei 66.
 Hasselbach de 117.
 Hauschronik 113.
 Hági 13.
 Házasságügyi törvény 243.
 Hedery Ján. 255.
 Heimbürg 5.
 Heinrich Richter falva l. Hin-
 czócz.
 Heinrich(s) Márk Márt. szep.-
 váraljai ev. lelk. 229. 230.
 233. 298.
 Helczmanócz 12. 16. 19. 25.
 Helivágás 13. 16. 28. 143. 316.
 Hellner Ján. leibiczi ev. lelk.
 228. 232. 299; — nagy-lom-
 niczi ev. lelk. 237. 302; —
 nagy-szalóki ev. lelk. 236.
 Helynök (Vicarius). 68.
 Henczócz l. Hinczócz.
 Henkel Ján. lőcsei pléb. 93.
 305; — Sebestyén, lőcsei
 pléb. 147. 149.
 Henrik, iglói pléb. 105.
 Henszelmann Imre 33.
 Herbort Pét. iglói kápolna rec-
 tora 105.
 Herko Sim. odorini pléb. 162.
 301. 303.
 Hermelius Ján. sztrázsai ev.
 lelk. 300; — Pál tótf. ev.
 lelk. 141.
 Hernád folyó 2.
 Hertel(-ius) Ezs. Illés, felkai
 ev. lelk. 237 († 1647). 300;
 — Ján. müllenbachi ev. lelk.
 200. 218. 301. — Máté müll-
 enbachi ev. lelk. 173. 176.
 177. 186. 198. 301.
 Hertnek 143.
 Hibb(e) 8. 21. 22. 26. 29.
 Hilbrand (Hylbrand, Hyldebrand)
 de Wogendröszel Jodók Lő-
 rincz iglói pléb. 75. 80. 92.
 93. 114. 115. 152. 158. 159.
 296. 297.
 Hinczócz 9. 14. 19. 45.
 Hitágazatok, uj 161.
 Hitvallása a XXIV szep. vá-
 resnak 179; — (Liber Con-
 fessionis) 96.
 Hivatalától (papi) való elmozdi-
 tás 231; — megfosztás. 185.
 225.
 Hivatalos vizsgálat. (Canonica
 visitatio) 41.
 Hizsa Mart. 22.
 Hladovka 28
 Hobgard 7. 10. 17. 26. 28. 316.
 Hodermark(t) 7. 8. 10. 13. 16.
 24. 25. 141.
 Hoffnung fel in Brunn 318.
 Hofmann Ján. iglói ev. lelk. 298.
 Holcotus Róbert 114.
 Holczamski Márt. 292.
 Holetius Ján. 285.
 Holló-Patak 320.

- Hollósy Georg. 21.
 Holomnicz l. Lomnitza Holli(o).
 Hont 2.
 Hopffgart l. Hobgard.
 Horánszky Georg. — Ján. (nemes), 204.
 Horler Szaniszló 183. 188. 219. 221. 224. 230. 236. 298.
 Horn Frigy. kőfaragómest. 336.
 Hornlak Car. 23.
 Hortensius Bálint, leibiczi prédik. 63. 79. 85. 177. 178. 184. 186. 190. 192. 300. 310.
 Horváth Andr. és Ján. de Palocsa, 143; — Antal 23; — de Brutócz Kristóf, 255 285; — Boldizsár 240; — de Sztansith Boldizsár 11; — Gergely 178. 188; — Ján. de Lomnicza szep. prépost 70. 72. 77. 78. 80—82. 93. 128. 157. 306; — de Sztansith et Sztrázsa Márk. 144. 255.
 Hospites (= gyarmatosok). 31.
 Hosszúthóty László prépost 9. 139. 138. 205. 218. 219. 234.
 Hotkócz (lásd Szepes-Ujvár) 9. 15.
 Hozelec 8. 12. 15. 18. 142. 145. 317.
 Hradek l. Liptó-Ujvár.
 Hradiszkó 14.
 Hradszky József 3. 5. 7.
 Hranovnicza l. Szepes-Véghely.
 Hrabéczy Illés svabóczi ev. lelk. 67. 239. 251. 253. 303.
 Hrbolto 29.
 Hrisócz 12. 19.
 Hrustin 28.
 Hudak Joan. 22.
 Hundemarkt l. Hodermark (t.)
 Hundertmark l. Hodermark.
 Hundertmorg(en = Hodermark).
 Hunfalu. 3. 4. 6. 10. 13. 16. 18. 22. 25. 27. 44. 46. 47. 49. 51. 52. 65. 67. 76. 78. 98. 99. 101. 123. 124. 141. 145. 159. 193. 208. 209. 220. 242. 293. 303. 304 308. 311. 317. 320; — -vi kolostor 11; — -vi lelk. ügye 221.
 Hunnius Aegidius 115.
 Hunszdorf l. Hunfalu.
 Husz György 104.
 Hutty 29.
 Hybbe l. Hibb(e).
 Hyperper 127.
 Hypocrita insignis et fratrum calumniator 172
Ichnat And. 22.
 Igló. 3. 5. 12. 14. 23. 25. 27. 43—47. 50. 56. 59. 65—67. 76. 78. 86. 97—103. 116. 121. 123. 124. 126. 130. 133. 141. 145. 147. 167. 170. 171. 178. 186. 196. 197. 198. 207. 218. 225. 239. 272. 273. 280. 290. 292. 298. 304. 307. 311. 312. 317. 320.
 Iglói csata 276.
 Iglói diakonusok megrovása 251.
 Iglovia l. Igló.
 Illés, szászok és latinok grófja 87. 90.
 Illésfalva. 3. 6. 12. 15. 19. 44. 46—49. 51. 62. 65. 67. 77. 78. 98. 99. 102. 123. 124. 130. 141. 145. 167. 178 293 301. 304. 317. 320.
 Illésfalvi (Christophori) ev. lelk. ügye. 227.
 Ilsa, Stan. Christ. de 107.
 Immaculata Conceptio Beatae Mariae Virginis 335.
 Imperialis l. Tallér, ezüst.
 Imre, kir. 1. 2.
 In honore Tuo 341.
 Incze IV. pápa 6. 35. 59.
 Inferiores 123. 124.
 Infimi seu ultimi 123.
 Informatio 291.
 Inter Coelum 343.
 Inventarium 330.
 Iskolai épület 283; —ek, nevezetesebb. 311.
 Istenitisztelek, külső 180; — Szepeshelyen 207.

- Istenkáromlás 225.
 István bíró, Szepesvár, Szepes-
 megye és Szepes-Váralja
 jegyzője 81.
 István és Dénes szep. kan. 142.
 István V. király 39. 48.
 István odorini ev. lelkész 160.
 167. 301; — pálmfalvi kath.
 pléb. 146
 Istvánfalva 27.
 Iszonyú gonosztettek 174.
 Izabella királyné 78.
 Izsák superintendens 143.
 Izsákfalva. 3. 6. 13. 16. 18. 22.
 25. 27. 44—49. 62. 65. 67.
 76. 78. 98—100. 123. 124.
 130. 141. 145. 151. 167. 179.
 203. 235. 236. 242. 293. 301.
 304. 317. 320.
 J. M. J. (= Jesus Maria Jo-
 sephus) 250.
 Jablonka 28.
 Jablonszky Ign. 24.
 Jacobei Istv. mindszei ev.
 lelk. 141.
 Jakab, durándi pléb. 160.
 Jakab, szepesi prépost. 7; —
 szep.-váraljai lelk. 158.
 Jakubján 25.
 Jam lucis orto sidere. 313.
 Jamnik 7. 12. 15. 18. 141.
 145. 316.
 Janikovics Franc. 23.
 Janntius Jak. svedléri ev. lelk.
 141.
 Jantschi Ján. iglói ev. lelk.
 33. 35. 36. 95. 183. 186. 187.
 190. 191. 192. 196. 253. 298.
 Jarembina 25.
 Jaszvicz Ant. szep. kan. 21.
 Javadalmazása, a lelkészeknek
 (1653) 242.
 Javornik Steph. 23.
 János(-chy) Gásp., velbachi,
 majd illésfalvi ev. lelk. 155.
 218. 219. 233. 301. 302.
 János gölniczi pléb. 119.
 János hunfalvi ev. lelk. l. Vár-
 alyaeensis János.
- János, káposztafalvi pléb. 160.;
 — ménhárdi pléb. 154.; —,
 tepliczi lelk. 306.; — vel-
 bachi pléb. 155.
 János XXII., pápa 7.
 János vikárius 186.
 Jánócz l. Szepes-Jánosfalu.
 Jegyző (Notarius) 68.
 Jekelfalva 5. 9. 12. 15. 18. 23. 141.
 Jena 273.
 Jenő pápa 59.
 Jezersko 16.
 Jezsuiták 144. Jezsuita-„csa-
 pat“ 206.
 Joannes a Scta Cruce 291.
 Joannes plebanus de Libis 60.
 Jodók karthausi szerzetes 118.;
 — lőcsei prédikátor 39.; —
 pap. 59.
 Jogai, az egyházmegyei zsinat-
 nak 42.
 Johanides ábrahámf. lelk. 141.
 Johannesdorff 45.
 Jordan, ein graff der sachsen 34.
 József nádor 96.
 Jörk Czypser 133.
 Jubilate vasárnap 169.
 Judicium Delegatum 67. 100.
 289. 293; — extraordinarium,
 268.; — Compositum (Sze-
 pes-) Váraljaense 273. 288.
 Jurgov 16. 24. 25. 28.
 Jurszko, (ma Jurszke) 13.
 Jus Canonicum 107.
Kabsdorffer Berg 34.
 Kacwinkel l. Kacvin.
 Kaczvin. 7. 10. 16. 24. 25. 28.
 316.
 Kadlubak Jac. 24.
 Kakas Lomnicz l. Lomnicz, Nagy.
 Kalandos, 41; — társulat 41;
 Kalandus 41.
 Kalava 12. 19.
 Kalász-maradék. 326.
 Kalbach l. Kolbach.
 Kalchbrenner Kár. szepes-olaszi
 ev. lelk. és szen. 295.
 Kalinovszky Ján. 346.

- Kalkstein Sam. bélai polgár. 238.
 Kalvinisták. 189.
 Kamjonka 25.
 Kandisznó. 79.
 Kapriani Steph. 21.
 Karát 127.
 Karing 193.
 Karske de Karski Ján. 23. 346.
 Kassa 88. 174. 266.
 Kassa Márt. zsegrai ev. lelk. 141.
 Katolikus papok nem voltak. 137; — ok kijátszása 285; — ok elleni tettlegességek; — kétségbeejtő helyzete 132.
 Katun 9. 14. 19.
 Katzianer Ján. hadvezér 72. 76. 147.
 Kápolnák 280.
 Káposztafalva. 3. 6. 12. 15. 18. 23. 25. 27. 33. 44—49. 51. 62. 65. 67. 77. 78. 98—103. 123. 124. 130. 141. 145. 160. 167. 225. 250. 260. 300. 304. 316.
 Káposztafalvi szentély 229; — templom 270. 293; — kath. istentiszteletre rendeztetett. 231.
 Káptalan kifosztása 197; — -i plébános háza 161.
 Kápuszthafalva, lásd Káposztafalva.
 Károly I., király 45, 46, 48. — V. 168.
 Káromkodások. 279. — Krisztus és Mária ellen 255.
 Kárpát. 2.
 Kebely Franc. 23.
 Kebzai Andr. 22.
 Keczer Franc. 24; — de Lippócz 255.
 Kegyúr, legfelsőbb 332; — -asági jog 282.
 Kelecsényi Franc. 24.
 Kelner Fer. csötörtöki ev. lelk. 300.
 Kelyhek, casulák stb. lefoglalása 197; — képek, kereszték, monstrantiák, (írott) misekönyvek megsemmisítése. 319.
 Kemmel Ján. szomolnoki ev. lelk. 290.
 Kereskedése, Schlegel lőcsei lelk.-nek lovakkal, bőrrel stb. 243.
 Keresztély, szepesváraljai prédikátor (segéd). 39.
 Keresztfalu (Hajdan Szent-Kereszt, Szepesm. [L. 7. 10.]) 8. 13. 14. 18. 141. 320.
 Keresztfalva. 1. Szent-Kereszt.
 Kerl Andr. bierbruni ev. lelk. 149.
 Kerület, alsó: árvai 26; — hernádi 25; — középső (Liptó) 26; — (Liptó) 26; — alsópoprádi 25; — felső (Árva) 26; — hernádi 25; — (Liptó) 26; — poprádi 21; — dunajeczi 25; — lublóí, a tarnovi egyházmegyéhez tartozó 25; — alesperesi lőcsei 27; — alesperesi olaszi 27.
 Képmádók. 186.
 Képmutató, issákfalvi. 190.
 Késmark, Georgius de, szep. prép. 37. — Petrus de, 39; Késmarker Ján. szep. Olaszi pléb. 118.
 Késmárk-vár. 78. 84.
 Késmárk város. 7. 8. 9. 13. 14. 23. 25. 28. 44. 46. 48. 78. 93. 96. 141. 145. 149. 155. 185. 186. 273. 307. 311. 312. 317.
 Késmárki apáczaárda. 11.
 Kéve, (10. és 12.) 321.
 Kézirata, az iglói Szűz-Máriáról nevezett egyháznak. 117.
 Kien I. Conon.
 Kierőszakolt plébános-választás. 193.
 Kiközösítési-oklevél. 224.
 Kirchen Verenderung 244.
 Kirie Eleison. 272.
 Kirschner Joan. 22.

- Kis-Frankova I. Frankvágás-Kis.
 Kis-Hnilecz 27; — Szeben 133. 174. 179. 193; — vármegye 31.
 Kissel György, tamásf. ev. lelk. 141.
 Kiváltságlevelek, eredeti. 96.
 Kizáratás az egyesületből. 228.
 Klada. 261.
 Klein Kel. sztrázssai ev. lelk. (1623—1650.) 300; — Mihály nagy-lomniczi ev. lelk. (1648. — 1682.) 67. 240. 252. 253. 255. 290. 302.
 Klemens Jak. káposztaf. ev. lelk. 300.
 Klen (Klein) Paulchen. 81.
 Klenschimc (Kleinschmit?) 59.
 Klesch Dán. szep.-váraljai, később szep.-olaszi ev. lelk. 30. 36. 48. 66. 253. 255. 257. 266. 268. 286. 287. 298. 312; — Kristóf matheróczi később szep.-szombati ev. lelk. 67. 96. 248. 250. 251. 254. 270. 299. 300.
 Kletzko Ján. isk. rector 153. 307.
 Klin 24. 26.
 Klisch (Klies) Menyh. illésf. és kurimjáni ev. lelk. 237. 240. 301.
 Klucsarka Éva 285.
 Kluknó. 7. 15. 19. 23. 25. 27. 145. 317.
 Knauz Nándor I. 6.
 Kniesner Tamás ev. lelk. 141.
 Kobierski Istv. alkapitány. 246. 250.
 Kobzai Georg. 22.
 Koisó, Kojssov. I. Kojso.
 Kojso. 24. 25.
 Kokos mester. 4.
 Kolacsko 16. 19. 28.
 Kolbach 9. 14. 19. 45.
 Kolcsó (I. Kolcsva)
 Kolcsva 9. 14. 19.
 Kolinfalú. 14. 19. 45. 46.
 Kolinócz lásd Kolinfalú.
 Kolidorf I. Kolinfalú.
 Koll Krist. durándi ev. lelk. 168. 299.
 Koller 285.
 Kolunocz. I. Kolinfalú.
 Komárom. 1.
 Komjátna 22. 26. 29.
 Kondor Laur. 23.
 Konrád leibiczi lelkész 38; — karthauzi szerzetes 118.
 Korotnok 10. 12. 15. 19.
 Korotnok Tamás 84.
 Korpona 6.
 Koschik Mih. brutóczi ev. lelk. 141.
 Kosztka Mikl. ifj. 84; — Steph. 22.
 Kovalszky Andr. várnagy. 246.
 Kozákok. 207.
 Könting. 127.
 Könyvgyűjteményei a XXIV. kir. lelkésztemplomainak 116.
 Köperern I. Ulozsa.
 Körtvélyes. 7. 9. 12. 15. 18. 25. 27. 141. 143. 316.
 Körútja, Lubomirszkynak. 206.
 Következmények, szomorú, az ev. lelkészekre nézve. 181.
 Kraitzer Joan. 23.
 Krakó 131. 177. 188. 194.
 Krall Bálint. 175. 176.
 Krasznahorka vár 148. 149.
 Kratzer Ign. 22; — Gáspár. 178.
 Krausen Hansen 197.
 Krausz Ján. felső-répási ev. lelk. 141.
 Kravany, I. Kravján.
 Kravján, 10. 12. 15. 18. 102. 145. 317.
 Kresmarik Mih. 24; — Val. 24.
 Krebel Ján. ezüstműves. 105. 224.
 Krebs Bernát 221.
 Kreig. 7. 8. 10. 13. 16. 18. 141. 145. 291. 317. 320.
 Krempach [Dunajecz]. 7. 10. 13. 16. 19. 24. 25. 28. 316.

- Kretschmár Lőr. prép. 132.
 156. 157.
 Krig. I. Kreig.
 Kriha I. Kreig.
 Kristóf felkai plébános 73.
 153; — leibiczi pléb. 119;
 — pálmáf. lelk. 173. 174.
 Krisztus sz. testének kápolnája
 143.
 Kriva 28.
 Krompach (Hernád) 5. 9. 12.
 15. 18. 23. 141. 145. 311.
 317. 320.
 Kroner Ján. conrector. 61 62;
 — Jacob. pleb. 24; —
 Joann. 24.
 Krossenszky Erasm. 305. 313.
 Krónika, szepesi. 43.
 Krussetnicza 28.
 Kryptocalvinismus. 188. 214.
 222.
 Kubach. 8. 10. 12. 15. 18. 23.
 25. 27. 102. 103. 145. 311.
 312. 317.
 Kubin, Alsó 24. 26. 29.
 Kunsch Ján. iglói bíró 45.
 Kuntinus. 127.
 Kurimany, lásd Kurimján.
 Kurimján. 3. 6. 12. 15. 18. 44.
 46. 47. 49. 51. 62. 65. 67.
 77. 97—100. 101. 102. 123.
 124. 141. 145. 160. 167. 301.
 317.
 Kurkovitius György ev. lelk. 142.
 Kuschnier Samu 285; — csik
 Bertalan 285.
 Kuzmann György tamásf. ev.
 lelk. 141.
 Kutassy Ján. eszterg. érs. 136.
 138.
 Künasch György hunfalvi lelk.
 163. 303.
 Kvacsán 22. 26. 29.
 Kvassay Joan. 22.
Lachnosareo (Kraut und Fleisch,
 egy személy) pálmáf. ev.
 lelk. 229. 237.
 Lahm J. Ambrosy.
 Lán, Lahn-Acker. Leen. 97.
 Land-Recht 323.
 Landec (k) 4. 7. 10. 11. 13. 16.
 19. 23. 25. 28.
 Lang Jón. odorini ev. lelk. 228.
 231. 301.
 Lang Jónás, velbachi ev. lelk.
 302.
 Langsfeld Ján. Gy. duránd ev.
 lelk. 262. 268. 299; — Ján.
 Gy. szepes-sümeghi ev. lelk.
 302; — Keresztély matheó-
 czi ev. lelk. 300.
 Lapis Refugii (= Menedékkő).
 Laps. 7. 10; — (a) Alsó 13.
 16. 24. 25. 28. 316; — (a)
 Felső 13. 16. 24. 25. 28.
 Lascan Tamás 83.
 Laszky Jeromos 84.
 Lazari Ágost, csötörtöki ev.
 lelk. 253. 255. 261. 266. 300.
 Lazinski lengyel biztos 289.
 Lazinowpatak (= Podprocz) 19.
 Lazonpatak 16.
 Láda 122.
 Lányi Jak. és Popradius közti
 viszálykodások 263; — Ká-
 roly I. 6.
 László IV. király 31. 35. 38.
 43. 46. 282.
 Lechlajtner Ign. 22.
 Lechnicz (Vörösklastrom) 4. 130.
 Lechnicz, Lechnicza falu 7. 10.
 13. 16. 24. 25. 316.
 Lefkócz I. Leukfalva.
 Lehoczky Mathias 22.
 Leibicz. 3. 6. 13. 14. 22. 25.
 28. 43. 44. 46—49. 51. 62.
 65. 66. 67. 76. 78. 98.—101. 116.
 123. 124. 126. 130. 133. 141.
 145. 171. 178. 184. 185. 196.
 204. 229. 233. 265. 272. 280.
 292. 299. 307. 311. 317. 320.
 335. 337.
 Leibiczer Izr. hunfalvi ev. lelk.
 227. 228. 234. 236. 303; Má-
 tyás ruszkinóczi ev. lelk. 178.
 Leibiczi bíró, mint velbachi rek-
 tor ügye 230.
 Leirat, lengyel királyi 208.

25. 27. 44. 46. 48. 49. 126.
134. 142. 145. 153. 171. 207.
266. 269. 290. 293. 300.
307. 317. 320. 338.
- Mathiae Lőr. csötörtöki ev.
lelk. 300.
- Mathiasch Bold. ruszkinóczy ev.
lelk. 134. 162.
- Matluch Jos. 22.
- Matricula Goltz 36. 93. 95. 96.
- Matricula Moler 36. — -iana
92. 96.
- Matricula Recens 1. Matricula
Goltz 93.
- Matricula XXIV Regalium Pas-
torum Moleriana et Jantschi-
ana 92. 93.
- Matricula seu Codex Chronolo-
gicus fraternitatis XXIV Re-
galium 95.
- Matricula Vetus 1. Matricula
Moleriana.
- Mattyasovszky Ján. 22. 23.;
— László, szep. prép. 11.
- Mauritius (Miritius) Simon, szep.-
szombati ev. lelk. 168. 172.
299.
- Matyasócz-Alsó '29.
- Matzau 1. Mátyásfalu.
- Mária Josefa 320.; — Te-
rezia 2. 25.
- Mária képét földre dobták s
összetaposták 285.
- Mária-Magdolna ünnepe 269.
- Mária-szobor 333. 334.
- Mária-szobrok a XIII városban
333—343.
- Máriás 125.
- Márk, szepes-szombati lelk.
151. 304.
- Márka: arany 124. 125.; —
ezüst 124. 125. 126.; —
könnyű súlyú 125.; —
nehéz súlyú 124.; — eszter-
gomi 125.; — budai 125.;
— szepesi 125.; — kölni 125.
- Márkusfalu 6. 10. 12. 15. 18.
23. 25. 27. 103. 141. 145.
188. 312. 317.
- Márton, szep. kan. 151.; — mes-
ter, kanonok és mindsze-
nti pléb. 81.
- Második asztal ülnökei 66.
- Máté, müllenbachi pléb. 149.
304.
- Mátéfalva 10.
- Mátyás, király 332.
- Mátyásfalva 13. 16. 24. 25.
28. 143. 316.
- Mátyás, szepesváraljai pléb.
124. 160. 162. 166. — szep.
prép. 38. 39. 43. 296.
- Mázsa 125.
- Mediator stb. 270.
- Medius unicus 126. 201.; Medii
123. 124.
- Medvischer Ján. rozsnýói lelk.
174.
- Megander Bálint, iglói pléb. 73.
170. 179. 298. 308.
- Megrovása Luccas Andrásnak
231.
- Megsarczolása a szövetkezet
tagjainak 94.
- Melanchton Fülöp 168. 170.
173. 179. 197.
- Melczer Jak. 17.
- Melthius Ján. dobsinai ev. lelk.
266.
- Meltzelius (Melczel, Melthius,
Meczeli) Mihály (Ján. Meny-
hért) csötörtöki 67. 245. 248.
268. 270. 271. 300.
- Memento, ut diem festum sanc-
tifies 269.
- Mendikánsok 74.
- Menedékkő 4. 11. 33. 34. 35.
130.
- Menekülés a plébániákból 234.
- Menkusz (= Menguszfalu) 10.
16. 18. 320.
- Mercenarius 205.
- Merény 6. 145. 175. 307. 317.
320.
- Merito in te respiciunt 337.
- Merkes Ján. szep. kan. 81.
- Merse László 154. 155.
- Meta mali 234.

- Ménhárd, város. 3. 6. 13. 14.
 22. 28. 43. 44. 46—49. 62.
 65. 66. 67. 76. 78. 91. 98.
 101. 116. 123. 124. 126. 130.
 131. 134. 141. 145. 154. 171.
 186. 226. 253. 273. 290. 293.
 299. 304. 317. 320. 338.
 Ménló 79.
 Mérey 238.
 Michnay Andr. 38.
 Mienkitzky alkapitány 208.
 Migazzi Kristóf gr. bibornok-
 érsek 20.
 Mihály-arkangyal 106.
 Mihály, lengyel kir. 275.; —
 löcsei segédlelk. 161.; —
 sz. Márton-templom pléb. és
 kan. 39.
 Mihály ünnepe 64.
 Mihályfalva 1. Sztrázsa város.
 Miklós képe 186.
 Miklós, lucsi v. lelk. 306.; —
 szep.-olaszi pléb. 69.
 Miksa II., császár, 89. 104. 178.
 282.
 Millenpach. 1. Müllenbach.
 Milleter György, 245.; — Ján.
 224. 347.
 Milymbach, 1. Müllenbach.
 Mindszent 7. 12. 15. 19. 23. 25.
 27. 141. 316.; — -i lelk. 134.;
 — -i templom 143.
 Minimi Sub-Maiorum 126. 201.
 Ministrálnak, lutheranus isk.
 gyermekek misénél 271.
 Minoritae P. P. 23.
 Mise: a halottakért, Mária
 mennybemenetele, és a Szent-
 lélek tiszteletére. 65.
 Mnissek 28.
 Moldavia (Szepsi) 70. 93.
 Moler György löcsei pléb. 36.
 61. 68. 70. 80. 81. 90. 147.
 302. 307.; — Jak. körmöcz b
 ev. lelk. 175.
 Molitor 1. Moler.
 Molitoris Adalb. 24.; — Mátyás
 csorbai ev. lelk. 141.
 Molner 1. Moler.
 Mongoleneinfall in Mitteleu-
 ropa 34.
 Monoky Ferencz 17.
 Mons S. Georgii 1. Szepes-
 Szombat.
 Mons speculationis 1. Menedékkő.
 More Philippus, agriensis prae-
 positus 93.
 Morkowski Ján. Konstan. iglói
 kath. pléb. 345.
 Morva 2.
 Moszczeni András 291.
 Mothmer szep. prép. 39.
 Mottko Pál préd. 192.
 Mozgalmak a XIII vár. kath.
 templ. visszafoglalása ügyé-
 ben 274.
 Mozor Joan. 24.
 Mölner 1. Moler.
 Mráz Pét. ügyvéd 289.
 Muchiades L. 1. Mathiae L.
 Munera, crede mihi, stb. 150.
 Munus nuptiale 204.
 Murány vár 77. 78.
 Mutina, Gerarde de 3.
 Mutne 28.
 Müllenbach 3. 6. 13. 16. 18.
 22. 25. 27. 44—49. 51. 62.
 65. 67. 70. 71. 76. 78. 98.
 99. 101. 123. 124. 130. 132.
 141. 145. 152. 183. 236. 272.
 293. 301. 304. 308. 310.
 317. 320.
 Mümichen Pál szepes-szombati
 prédik. 192. 299.
 München Pál 85.
 Műveltek és tudósok 265.
 Mylius György dr. 223.; —
 Ján. löcsei ev. lelk. 190. —
 Ján., tanító 311.
 Mynkovitz Mikl. 84.
 Nach der Richtschnur Augs-
 burgischer Confession Pur,
 lauter, Rein, Vnferfelschet.
 328.
 Nagy-Ewr. 4. 7. 10. 13. 14. 18.
 141. 145. 317.; — falu (Árva)
 24. 26. 29.; — Frankova i.

- Frankova-Nagy; — Hnilecz 27.; — Szombat 167.
 Nagy Mikl. várnagy 155.
 Nanker, krakói püsp. 7.
 Naptár, javított 184.
 Nasianzenus 191.
 Nativitas Mariae 329.
 Natura abhorret 250.
 Námesztó(v) 24. 26. 28.
 Nebulones et latrones 216.
 Nedecz(a) 7. 10. 13. 16. 19. 24. 25. 28. 143. 316.
 Nedeczky Alexius 23.
 Nedeczvár 16. 82. 130.
 Nedicza l. Nedecz.
 Nehezék 127.
 Nejével való viszállya az illés-falvi (Christophori) ev. lelknek 228.
 Nemessán 9. 14. 19.
 Nemessáni Math. 260.
 Nemessany (l. Nemessán.)
 Nere(r) l. Nagy-Ewr.
 Nesigk 127.
 Nesz 127.
 Neucomium l. Igló.
 Neudorf, l. Igló.
 Német-Lipcese. (Lips in Lyptovia) 21. 22. 26. 29.; — Ujvár 137.
 Németh Fer. illésf. ev. lelk. 215. 221. 301.
 Németsz Joan. Nep. 22.
 Népiskolákban (szep. falusi és városi) szerzett állítólagos készütség prédikátori hivatalokra 312.; — (szep). önkényes tantárgyak előadása 311.
 Népre ráerőszakolt lelkészek 279.
 Névjegyzéke, a XXIV város testületéhez tartozó egynehány község lelkészeinek —, az 1545-ben tartandó zsinat előtt 303—304.
 Nicolaides Miklós ev. lelk. 141.
 Niedbalszky Nicol. 24.
 Niesz Lőr. 236.
 Nigriny l. Schwarz.
 Nikasy György felkai lelk. 192. 193. 300.
 Nil sum stb. 314.
 Nisna l. Nizsna.
 Nissa, Sziléziában 159.
 Nizsna 24. 26. 28.
 „ex Nobilibus“ 268.
 Nograd 2.
 Non equidem fateor 252.
 Nonenszky Péter 227.
 Noscitur ex scriptis stb. 118.
 Noscovi Mih. felkai ev. lelk. 67. 240. 246. 250. 252. 254. 255. 268. 273. 287. 296. 300.
 Notarius Contubernii 255.
 Notatu dignus (tumultus bellicus) 270.
 Novotny Joan. 23.
 Novotty 28.
 Nunnert György 195.
 Nürnberg 153.
 Nyisnyanszky Melch. 23.
 Nyitra 2. 21.
 O Deus o qui! 251.
 O rusticam gentem! 234.
 O Virgo! o Mater Dei Maria! 337.
 Obon 127.
 Observatorium hominum 35.
 Obsopaeus (Koch) Czirjék szepesváraljai ev. lelk. 78. 85. 170. 174. 177. 179. 190. 192. 298. 308. 327.
 „Oder“ oder „Wasser-Polok“ 265.
 Odorin 3. 6. 12. 15. 23. 25. 27. 44. 48. 50. 62. 65. 67. 76. 78. 97—99. 101. 103. 115. 116. 123. 124. 141. 145. 183. 205. 210. 244. 253. 254. 272. 301.; — -i templom 293.
 Offera-pénz 65.
 Offner Stadtrecht 38.
 Okiratok pusztulása 319.
 Oklevél, meghívó 327.
 Okmány, tizedszerződési 323.
 Okolicsány Lad. 23.
 Okolicsna[o] 27. 29.

- Oláh-Dubova 1. Dubova-Oláh.
 Oláh Mikl. 2. 89. 178. 179. 282.
 Olasiensis plebanus 30.
 Olaszinum 1. Szepes-Olaszi.
 Olcznó 12. 15. 19. 45. 316.; —
 — i lelkész jövedelme 32.; — i
 néptanító 32.; — i templom
 32. 247. 293.
 Olmüczér Ján., leibiczi bíró és
 XIII szep. vár. gr. 229. 240.;
 — Ján. szep.-szombati pol-
 gár 246.
 Olmütz 148.
 Olsavicza 1. Olysavicza.
 Olsavka 15.
 Olsay Georg 24.
 Olsovsky And. 278.
 Oltári szentség kiszolgáltatása
 233.
 Olysavicza 3. 10. 16. 19. 24. 25.
 Omnium Sanctorum 1. Hibbe.
 Oppau 13.
 Oppida metallica 9.
 Optime successor 236.
 Orator fraternitatis 248. 255.
 271.
 Oravka 24. 26. 28.
 Orbán, felkai lelk. és szen. 158.
 159.; — nagy-lomniczi pléb.
 81. 129.
 Ordódy Paulus 21.
 Ordzovján (1. Ragyolcz).
 Orgonista élelmezése 327.; —
 köteles az asztalnál kiszol-
 gálni 327.
 Országgyűlési képviselő eltar-
 tási díja 249.
 Ortvay Tiv. 5.
 Os (fraternitatis) 215. 283.
 Ossarium = csontpinczék 106.
 Oszada 22. 26. 29.
 Oszelecz (Hozelecz) 10.
 Oszturnya 13. 16. 24. 25.
 Otto dunajeczi vár kap. 150.
 Ó-Falu 7. 10. 13. 16. 24. 25. 28.
 Ó-Major 320.
 Önmegáldoztatás tilos 251.
 Ördögi kálvinista tan. 189.
 Ósnyomatványa, a ménhárdi
 Sz.-Szerváczról nevezett egy-
 háznak 117.
Pacificale 73.
 Paczolt(-th) Gásp. odorini ev.
 lelk. 115. 141. 209. 301.
 Paczolt Ján. szepesvár parancs-
 noka 310.
 Pakh Mih. szen. 295.
 Palcsek Thom. 23.
 Palmsdorf, 1. Pálmafalú.
 Palochai család 11.
 Papanek Ign. 22.
 Papi rend teljes kizárása 268.;
 — hagyatékok lefoglalása 161.
 Paraszt-Dubova 1. Dubova.
 Parasztház 170.
 Parasztok, makacs 168.; —
 ménhárdi 183.
 Parochus 167.; — regius 10.
 Pastor 168.
 Pataky Döm. 75.
 Paulak Joan. 24.
 Paulan 9. 19.
 P. P. Paulini 23.
 Pawschner György várkap. 79.
 151.
 Paxy Blasius budensis praepo-
 situs 93.
 Payer [Peyer] Gerg. illésf. ev.
 lelk. 214. 219. 301. 302.
 Pál, III. pápa 80.; — velbachi
 pléb. 160.
 Pálfalvai Ján. prép. 144.
 Pálínkának iskolába való ho-
 zatala eltiltva 231.
 Pálmafalú 3. 6. 12. 15. 18. 27.
 44. 45. 46. 47—50. 62. 64.
 65. 67. 76. 78. 97. 103. 123.
 124. 141. 145. 167. 183. 194.
 198. 200. 205. 212. 244. 249.
 251. 293. 301. 311. 317.
 Pápa szidalmazása a szószerk-
 ről 240.
 Pápai collecta 42.
 Pápasták szidalmazása 251.
 Pázmán Péter 9. 105. 218. 224.
 Pecsét, nagy, közép nagyságu
 és legkisebbik 85. 86.; —
 -ek, 123.; — nyomó 202.; —

- je, a szep. XIII városi ev. egyházmegye főesperességének, hivatalos 87.
- Pekelnik 28.
- Pelbart Oswald 112.
- Pelcz Ján. szep. prép. 337.; — Gál. ruszkinóczyi lelk. 67. 299.
- Perceptor 68.
- Perényi de, Emer. 21.
- Peschov Georg 115.
- Peschovius (Peschkovits) Dan. ménhardi ev. lelk. 236. 240. 241. 245. 246—250. 252. 254. 299.; — György a XIII szep. vár. gr. 222. 223. 241.
- Pethe [Pethő] Márton de Hetes, szepesi prép. 99. 187. 194. 195. 266.
- Petko Dániel 22.
- Petrikowski Fer. iglói pléb. 346.
- Petróc 9. 12. 15. 19.
- Petróczy Bold. 139.
- Petrus Paulinus szep. prép. 134.
- Peyszkorovitz Szan. poprádi pléb. szen. 68. 147.
- Péchy [Pech] Venczel nagylomniczi katolikus pléb. 124. 160. 163. 167. 168. 171. 304.
- Pénzbírság (100 arany) 240.
- Pénzbírságok 73.; — láb 125.; — nemek 124.; — zacskó 123.
- Pénzláda 158.
- Péter bib. 71.; — jászó-premontrei kolostor „prép.“ 39.; — lelk. 4.; — szep.-váraljai kolostor „prép.“ 39.
- Pfaffen müssen fort 318.
- Pfarrhrrn in Igló 322.
- Philadelphus Ant. szep.-szombati ev. lelk. 299.
- Philippovics Jac. 23.
- Piaristák, podolini 263. 276.
- Picca Mát. zsákóczyi ev. lelk. 192. 301.
- Pickl Zakár. ruszkinóczyi ev. lelk. 299.
- Pikfalva 10. 13. 15. 18. 101.
- Pilarik Ezs. matheóczyi ev. lelk. 300.
- Pilcz Márton 195.; — Pilczey Gál. ruszkinóczyi ev. lelk. 232. 243. 299.; — Pilcius Kásp. márkusf. ev. lelk. 116. 118. 189. 191.
- Ifj. Pilemann (Püllman) Ján. durándi ev. lelk. 238. 240. 241. 299.; — (Pilman) szepesváraljai ev. lelk. 105. 214. 218. 223. 224. 226. 229. 233. 298.
- Pinterics Andr. 22.
- Piscatoris (Fischer?) Mih. velbachi ev. lelk. 302.
- Pisch Albert felkai pléb. 94.
- Piset 76. 127.
- Placebo, ima 70.
- Platner Ant. löcsei ev. lelk. 173. 177. — 179. 187. 192. 302. 308.
- „Plebanus“ 167.
- Plébániából való kiűzés 177.
- Plébániák, kivételes 5. 6.
- Plébános-választási jog 320. 321. 332.; — szabályozása 332.
- Plébánosok végrendelkezése 42.
- Podmaniczky 130.
- Podolin 7. 10. 17. 26. 28. 135. 141. 234. 278. 280. 332.
- Podolini kolostor 214.; — rendház 288.
- Podolszky Jos. 24.
- Podprocs 1. Lazonpatak.
- Podturnyai Adam. 22.
- Podvilk 28.
- Poharazási ügy 227. 228.
- Polanócz, Polyanócz lásd Polyanka
- Polay Jak. ev. lelk. 231. 300.
- Polgári rendű helységek 49.
- Polierer Lász. löcsei bíró. 307.
- Poltura 125.
- Poly (Polay) Jak. csötörtökhelyi ev. lelk. 215. 300.
- Polyanka (=Polyanócz) 7. 10. 12.

15. 19. 23. 25. 27. 141. 192.
316.
Polyankay Fer. 133.
Pomarius Sám. 268.
Pondus, 127; — -o 127.
Pongrácz (de Sz.-Miklós) 150.
Pongráczfalva 12. 15. 19.
Poniatovski 332.
Poprád folyó 2. 7.
Poprád, város 3. 6. 12. 14. 22.
23. 25. 27. 43—49. 51. 62.
65. 67. 70. 72. 78. 97—101.
116. 123. 124. 126. 130. 133.
141. 145. 153. 167. 171. 205.
207. 216. 229. 236. 268. 272.
273. 287. 290. 293. 299. 304.
311. 318. 319. 339.
Poprocs l. Lazinonowpatak.
Porács (=Pores) 10. 12. 16. 19.
24. 25.
Pornó 157.
Poss Alb. szep. sümegi ev.
lelk. 302.
Postilla super Mathei et Marci
evangelio 114.
Postquam epulis stb. 313.
Pozsony 2.; — Kis 2.; — város
137. 194. 288.
Praepositus de Viridi Campo 10.
Praetorius (Praetory) Gergely
György, felkai ev. lelk. 234.
300.; — György, pálmfalvi
ev. lelk. 231. 301.; — Máté,
bélai ev. lelk. 299.; — Márt.
káposztafalvi ev. lelk. 141.
200. 216. 301.; — Péter,
rókusi ev. lelk. 141. 190. 204.
Prausznitzer (Surma) Máty., odo-
rini ev. lelk. 115. 205. 210.
225. 301.; — Máty. velbachi
ev. lelk. 141. 302.
Prágai evangélikus theológusok
203.
Preisznér Tam. leibiczi tanító.
306.
Preymandorf l. Primócz.
Prezentálás joga 333.
Prédikátor, tót 331.
Prépost helyettes 42.
Préposti lak 219.
Pribina = Pribilina 21.
Prichenfried József. 292.
Primfalva l. Primócz.
Primiczia 205.
Primócz 45.
Primus uxorem duxit 149.
Privilegium contra Lutheranos
123.; — pro libero exercitio
Catholico stb. 275.
Privilegium speciale 327.
Processionen 281.
Prokop nagy-lomniczi lelk. 177.
Prokopovics Ant. 22.
Proszék 29.
Protestánsok apadása Szepes-
ségen 320.; — conventje
(Zsolnán) 140.; — -ismus
nőttön-nőtt 156.
Provincia Saxonum Scepusien-
sium 87.
Provisor 68.
Provisores (Conseniores) 242.
Pulmesdorff 45.
Pulom, l. Hunfalu.
Purum Evangelium Christi 308.
Putzov 29.
Püspöki jogok bitorlása 268.
Quendel l. Serpilius Lőrincz.
Qui in te sperant. 342.
Quintinus 127.
Quintum forum (lásd Csütör-
tőkhely)
Quistkovics Tób. zsákóczi ev.
lelk. 294.
Raab Ján. pálmfalvi ev. lelk.
67. 241. 243. 244. 301.
Rabcsa- Ó 28.; — -csicza 28.;
-tsa 26.
Rablók 197.
Radicius Mikl. odorini ev. lelk.
301.
Radóczy Emer. 21.
Rady Jos. 22.
Radziminski, jezsuita 196.
Raffanides Lad. 22.
Ragyolcz, 7. 9. 12. 15. 19. 141.;
— -i pléb. 308.
Rath György 189.

- Raynald szepesi szászok fejedelme 87. 91.
 Ráfael, prédikátor 69.
 Rákóczy 234.; — Fer. 17.; — Pál 11.; — -pártiak, 13.
 Rákóczy-féle mozgalmak 294.
 Rechtspuechle Leuttschau 323. 324.
 Rector 68.
 Reformatio 1569. a Szepességen 135.
 Regales Civitates XXIV 86.; — -ium Fraternitatis XXIV 86.; — plebani 30.; — -lis plebania 31.; — -Orte 46.
 Regner Sal., leibiczi ev. lelk. 85. 124. 133. 160. 161. 166. 167. 299.
 Rehabilitálása Sturniusnak 235.
 Reiccensis Dán. jekelfalvi ev. lelk. 141.
 Reich Joak. szepes-olaszi ev. lelk. 231. 237. († 1645) 229. 298.
 Reichwald Illés bíró 104. 198.
 Reichwald I. Richwald.
 Reimann Márton, nagy-lomniczi, később felkai ev. lelk. 141. 210. 213. 215. 218. 228. 300. 302.
 Reiner Menyhért 212.
 Reis Ján. 347.; — -sz Lőrincz csötörtöki ev. lelk. 236. 241. 300.
 Reiter Joan. 23.
 Relo(y) 13. 16. 28.
 Remete 9. 12. 14. 18. 23. 141. 145. 311. 317. 320.
 Renatus Castenci 115.
 Repurgata Religio 308.
 Requinzi Ignat. 22.
 „Reversalis“(-ok) 275. 289. 290.
 Revucza 29.
 Reyscher György 348.
 Régi műremekek kidobása 319.
 Régi valláshoz ragaszkodó plébánosok 161.
 Répás-Alsó 10. 16. 17. 19. 24. 25. 26. 28.; — (Felső) 7. 10. 15. 19. 23. 25. 27. 141.
 Répássy Jac. 23.
 Révay Ján. szep. püspök 103.
 Rhederer Joan. 22.
 Rhetius Ján. stószai ev. lelk. 141.
 Ribolt Mih. krompachi ev. lelk. 141.
 Ricetius I. Picca.
 Richnó 4. 7. 10. 12. 15. 18. 141. 145. 317.
 Richnói kolostor 11.
 Richter Andr. 23.
 Richwald(t) 7. 10. 13. 16. 24. 25. 28.
 Richwaldszky Mikl. csötörtöki ev. lelk. 300.
 Riener Joan. 22.
 Riesdorff I. Ruszkinócz.
 Rikolf 4.
 Riszdorf, I. Ruszkinócz.
 Ritter Lőr. káposztafalvi, majd hunfalvi ev. lelk. 300. 303.
 Ritzmann Vencz. tanító 265. 266.
 Robert eszterg. érs. 37.
 Roffens Joannes 114.
 Rokonsági viszonyok (az ev.) papsággal 266.
 Rokosi Dán. polyanóczi ev. lelk. 141.
 Roma vale. 139.
 Rosarium Sermonum 113.
 Rosenberga I. Rózsahegy.
 Rosnavia 149.; Rozsnyó 150.
 Rosner Ján. velbachi ev. lelk. 302.
 Roth (Erythraeus) Ján. durándi ev. lelk. 141. 299.; — Ján. leibiczi diakónus 85.; — Ján. szepes-sümegei ev. lelk. 141. 302.; — Ján. XIII szep. vár. gr. 265.; — Péter, csötörtöki ev. lelk. 64. 104. 198. 205. 300.
 Rother Gulden 325.
 Rottal, (csász. táb.) 266. 267.
 Rox I. Rokus(z).

- Roxer Imre pálmáf. ev. lelk.*
170. 177. 301.
Roxi lelkész ügye 216.
Rozgonyi Franc. 21.
Rókus(z) 7. 10. 13. 14. 18.
141. 311. 320.
Rómer Tób. 216.
Rózsahegy (Rosenberk) 21. 22.
26. 29.
Ruber (Rueber, Roth) Ján.
csász. táb. 90. 174. 176. 184.
282.
Rubner Bálint 117.
Rudolf, csász. és kir. 90. 136.
195. 288.
Rufinus de Civinio 3. 4.
Ruszkínócz 3. 6. 13. 14. 22.
23. 25. 28. 34. 44. 46—49.
51. 62. 65. 67. 76. 78. 98—
101. 123. 124. 126. 131. 141.
145. 171. 186. 272. 273. 290.
299. 304. 307. 318. 320.
Ruthenus Lén., svábóczi ev. lelk.
303.
Ruzsbach. 7. 316.; — Alsó 10.
17. 26. 28.; — Felső 10. 17.
Rühös juh 151.
Saborszky Ján. 140.
Sacher Sám. szepes-váraljai ev.
lelk. és szen. 295.
Sachsen 34.
Sacramentáriusok 173.
Sacrificulus 203.
Sajt-tized 326.
Sakocz I. Zsákócz.
Salbeck Kár. első szep. püsp.
20. 101.
Samselius Márt. pálmáf. ev. lelk.
236. 301.
Sancta-Anna I. Szent-Anna; —
Crux I. Szt.-Kereszt; — Eli-
sabeth I. Szt.-Erzsébet; —
Margaritha 12.; — Maria I.
Szt.-Mária.
Sanctuarium káposztafalvi 258.
Sanctus-Andreas I. Szent-
András; — Georgius (lásd
Szepes-Szombat); — Joannes
(= Jánocz) 142.; — Joannes
Bapt. (= Szt.-János) — Ladis-
laus I. Csöörtök; — Nico-
laus I. Szent-Miklós.
Sanguine cepit ecclesia Christi
etc. 115.
Sapilius Krist. kan. 232.
Sarevucius I. Zarevucius.
Sartoris Gásp. szlatvini ev. lelk.
141.
Sasvár 2.
Savnik (falu) 6. 12. 15. 18. 27.
102. 141. 145. 317.; — kastély
145. 317.
Savniki apátság 4.
Sawerbier Kristóf, káposztaf.
ev. lelk. 199. 301.
Sándor harangöntő 130.
Sárosmegye 88.
Sárossy Georg. 23.
Scepus, castrum 2.; — -ium I.
Szepeshely.
Schanszky Bold. szepes-szt.-
andrás ev. lelk. 141.
Scharsko rablókapit. 152.
Schauberg I. Mons speculationis.
Schaz 196. 213.
Schechovics Jos. 23.
Schelich(-ius) György, szepes-
sümei, majd müllenbachi,
később zsákóczi ev. lelk. 224.
237. 301. 302.
Scheuermann János 61. 62.
Schimrach Ben. poprádi ev. lelk.
215. 216. 300.
Schimrach és Krebs ügye 222.
Schlagendorf I. Szalók, Nagy.
Schlegel Krist. lőcsei ev. lelk.
ügye 238. 240. 243. 302.
Schlog! Schlog! 285.
Schlüssel, Kirchen-, 257.
Schmelko Steph. 24.
Schnell Bálint bíró 285.; — Tam.
szep.-olaszi diakonus 209.
217.; — Tam. szep.-olaszi
ev. lelk. 73. 141. 174. 202.
209. 298.
Schnell (Tam.) özvegye és örö-
kösei 206.
Schoenfus Volfg. 175.

- Scholz And. 295.; — Ján. bélai ev. lelk. 124. 166. 167. 299.; — Ján. matheóczi ev. lelk. 36. 94.; — Prokop 85. 186. 192. 302.
- Scholtz Ján. bélai ev. lelk. 192.; — Prokop, nagy-lomniczi lelkész 192.
- Schröter Samu, szepes-sümegi ev. lelk. 302.
- Schvabenszky Joan. 23.
- Schvelmer Ign. 23.
- Schwartz (Nigrinyis) And. sztrázai (mihályfalvi) ev. lelk. 300. 302.; — Jak. pálmfalvi ev. lelk. 301.; — Jak. szepes-olaszi ev. lelk. 205. 208. 211. 215. 218. 254. 298.
- Scips, prepositura sancti Antonii de 4.
- Scotus 127.
- Sculteti Szev. 188.
- Sebastianus, magister 109.
- Seelmann Mih. löcsei ev. lelk. 262. 302.
- Segélyezni szegény tanulókat 327.
- Sekel Bold. de Hunis-villa 141.
- Seligmachendes Wort. 308.
- Selmecz 6.
- Sem olvasni, sem írni nem tudnak 312.
- Semmirekellő és kálomista lurkó 229.
- Senftleben Zsig. Podolinból 119.
- Senior, Consenior 68.
- Serédy 132.
- Serleg, ezüst 220.
- Serpilius Illés, szepes-szombati rector 229.; — Lőr. szepes-szombati polgár 246.
- Serpilius Ján., leibiczi ev. lelk. 141. 175. 188. 199. 209. 210. 218. 223—227. 299.; — Lőr., bélai ev. lelk. 133. 162. 167. 168. 173. 177. 299. 305.; — Lőr., leibiczi ev. lelk. 202. 299.; — Lőr., löcsei ev. lelk. 75. 302.; — Samu, leibiczi diakonus 247.
- Serpilius vallásügye 227.
- Setin 127.; — -um 127.; Sec-tinus (=setinus) 127.
- Serva Deus verbum tuum 270. 344.
- Sibott 3. 4.
- Sibrydoffszy Szan. 84.
- Sigillum Senioratus XIII Oppidani Scepusiensis 86.
- Sigra l. Zsegra.
- Sigray Ján. szep. prép. 13. 17.
- Sikertelenül prédikált 11 évig 311.
- Simon ruszkinóczi lelk. 167. 304.; — a Scto Francisco 291.; — -is, szepes-sümegi ev. lelk. 302.; — -idis Pál. 32.
- Singhoffer Franc. 23.; — Mich. 22.
- Sipchin Istv. consenior 141.
- Sirakovszki 246.
- Sixtus, batizfalvi lelk. 161.; — matheóczi lelk. 153. 154.
- Slauca János de 69.
- Slusarka 285.
- Snérer Joan. 23.
- Sodalitas 47.
- Solcovi Sam. müllenbachi ev. lelk. 67. 235. 236. 249. 301.
- Sommer Ján. késmárki ev. lelk. 313.
- Sontagh Orb. szepes-bélai lelk. és szen. 147.
- Sonava Alsó (=Schunava) 10. 16. 18.; — Felső 10. 12. 18.
- Sóhajtva beleegyeztek 170.
- Sólyomkő 2.
- Sperfogel 116.
- Sperendorf, l. Illésfalva.
- Spernakovics Márt. 24.
- Spiellenberger Dáv. göllniczbányai ev. lelk. 141.
- Spitko, gnezdai ev. lelkész 208.
- Starosta 280.
- Statius Mih. 306.
- Stephano (plebano) de Palmarum 92.

- Stirba Andr. farkasf. ev. lelk. 141.
 Stirba v. Sterba (= Csorba) 10. 12.
 Stock Ján. szep. prép. 120.
 Stokker Mathaeus 23.
 Stoll Péter 118.
 Stoósz (ma Abauj-Torna megyében) 9. 12. 15. 18. 23. 141. 145. 317. 320.
 Stola 15. 18.
 Stolai kolostor 11.
 Stöckel Ján. 170. 177.; — Lén. 313.
 Stökel Ján. szep.-szombati ev. lelk. 299.
 Straskai kolostor 11.
 Strelny Mikl. szep. kan. 69.
 Strena 246.
 Strenia (ujévi ajándék) 74.
 Stressinsky Alb. odorini ev. lelk. 301.
 Ströger Paulus 23.
 Sturmíus (Sturnius) Dán., mül-
 lenbachi, majd pöprádi ev.
 lelk. 215. 219. 220. 235. 300.
 301.; — Márt., löcsei ev.
 lelk. 302.
 Subarx (Árva-Váralja) 24. 26.
 Subsidium 162.
 Suburbium, l. Szepes-Váralja.
 Subvilk (Podvlk) 24. 26.
 Suchiav Pét. matheóczi ev.
 lelk. 134.
 Suchodolski Krist. lengyel biz-
 tos 289.
 Sulcovius l. Solcovi.
 Sunyava 142.
 Superintendensi hivatal 207.
 Supremacia 193.
 Sutor Tobiás 192.
 Súlyos csapások (1643) 234.
 Svabócz 6. 10. 12. 15. 18. 22.
 25. 27. 44. 47. 51. 65. 67.
 68. 76. 78. 98. 99. 123. 124.
 141. 145. 178. 205. 228. 272.
 303. 304. 317. 320.
 Sváby Melch. 24.; — Steph. 24.
 Svedlér 9. 12. 14. 18. 23. 141.
 145. 147. 320.
 Swidy Pál 285.
 Sworka 285.
 Sylvester Ján., nagy-szalóki,
 majd zsákóczi, végre felkai
 ev. lelk. 141. 193. 194. 202.
 211. 300. 301. 302.
 Szabó Dom. 23. 47.
 Szadeczky Nicol. 24.
 Szalay József 6.
 Szalók (Alsó) 7.; — Felső l.
 Szalók Nagy; — Nagy 3.
 8. 10. 12—16. 18. 19. 22.
 23. 25. 27. 44. 45. 48. 49.
 142. 145. 159. 302. 317. 320.
 Szapolyai János 84. 128.; —
 Imre 332.
 Száraz ügyvéd 255.
 Százéves jubileuma a refor-
 mációnak 210.
 Szebeni prépostság 2.
 Szegedy és Grottendorf házasa-
 gi ügye 224.
 Szegedy Lajos 105. 224.
 Szeghy Lad. 22.
 Szelenczeny Ján. 255.
 Szeliga Jac. 22.
 Szeniorok 146.
 Szent-András (Liptó) 21. 22.
 26. 29.; — (Szep.) 6. 10. 12.
 15. 18. 141. 145.; — Anna
 22. 26.; — Erzsébet 22. 26.
 29.; — György 2. 16. 18.
 145. 317. 320.; — György-
 kápolna 106.; — János (Szepes)
 8. 10.; — Iván (Liptó) 21.
 22. 26. 29.; — Kereszt
 (Liptó) 21. 22. 26. 29.; —
 (Szepes) 7. 10.; — László
 kir. 71. — Lőrincz 7. 10. 15.
 19. 141.; — Lőrinczi templ.
 (Szepes-Olasziban) 32.; —
 Mária 21. 22. 26. 29.; —
 Márton (S. Martinus) 21.; —
 Mihály 7.; — ünnepe 70.; —
 (Liptó) 29.; — Miklós 22.
 26. 29.; — képe 134.; —
 Péter (S. Petrus) 21.

- Szent-Miklóssy Gottfr. 46. 113. 334. 336.
 Szentek becsmérése 240.
 Szentséges lutheri vallás 239.
 Szepes 2.; — megye 2. 88.
 Szepes-Daróczi 4. 6. 13. 15. 18.
 Szepes-daróczi klastrom 11.
 Szepeshely 3. 14. 20. 24. 27. 133. 136. 161.; — i pléb. 9. 22. 27.
 Szepes-iglóí egyesület 347.
 Szepes-Jánosfalú 12. 19. 102.
 Szepes-Olaszi (zi) 3. 5. 10. 12. 14. 23. 25. 27. 30. 31. 32. 43—46. 48. 49. 60. 62. 65. 66. 67. 76. 93. 97. 116. 123. 124. 126. 133. 141. 145. 152. 171. 195. 198. 202. 244. 266. 271. 280. 283. 284. 287. 290. 291. 292. 298. 307. 318. 319. 340.
 Szepes-olaszi plébános 69. 70.; — templom 195. 289.
 Szepes-Sümeg(h) 6. 10. 12. 15. 23. 27. 44. 48. 49. 62. 102. 103. 141. 145. 293. 302. 317.
 Szepes-Szombat 6. 12. 13. 14. 23. 25. 27. 44. 46—49. 51. 62. 65. 67. 72. 77. 78. 85. 96. 98—101. 116. 119. 120. 123. 124. 126. 141. 145. 153. 167. 169. 171. 201. 202. 235. 247. 250. 269. 270. 272. 273. 280. 290. 293. 299. 304. 311. 318. 319. 341.
 Szepesvár 15. 49. 78. 79. 154. 197.
 Szepes-Váralja 3. 5. 12. 14. 20. 23. 24. 27. 43. 44. 45. — 49. 50. 62. 65—67. 72. 76. 78. 80. 88. 97—101. 123. 124. 126. 130. 134. 141. 145. 152. 171. 187. 195. 196. 198. 220. 240. 245. 272. 273. 280. 290. 291. 292. 298. 303. 304. 318. 320. 342.; — i templom 195. 276.
 Szepes-Véghely 6. 10. 12. 15. 18. 25. 27. 71. 102. 103. 141. 145. 317. 320.
 Szepesi káptalanban megyei gyűlés. 130.
 Szepesi nemesek a katolikusok fő-fő gyűlölői 161.
 Szepesi papság óvást tett. 161. — prépostság 2. 4.
 Szepesi protestánsok 140.
 Szepesi XIII vár. esperesség 295.
 Szepessy Jos. 23.
 Szervác müllebenachi pléb. 162.
 Szerződés, kibékülési 130.
 Szerződések, melyek a megválasztott ev. lelkészeket arra kötelezték, hogy melyik hitvallásszerint prédikáljanak 181.
 Székdíj 38. 78. 97—103. 131. 156. 271. 272.
 Székesegyházi főesperesség (Szepesvármegyében) 24. 27.
 Szikszó 156.
 Szlatkay Ján. szepes-bélai ev. lelk. és szen. 295.
 Szlatvina 10. 12. 15. 19. 23. 25. 27. 141.
 Szlécs 22. 26. 29.
 Szlovinka (ma Habakukfalva) 9. 12. 16. 24.
 Szmicsék Mich. 23.
 Szmizsan (Vidernik) 25.
 Szmizsány (l. Szepes-Sümeg).
 Szmolikovszky Mikl. 150.
 Szombathely 137.
 Szomolnok 5. 9. 12. 14. 18. 23. 241. 145. 317. 320.
 Szószék 50 frt lefizetése mellett átengedtetik. 230.
 Szószóló (Os, Orator) 69.
 Szömsey 238.
 Szövetkezeti törvények pontos megtartása 220.
 Sztankován 29.
 Sztrazska l. Nagy Ewr.
 Sztrázsa, város 3. 12. 14. 44. 46. 48. 49. 126. 134. 145. 171. 202. 207. 269. 273. 280. 300. 307. 318. 320. 343.
 Sztupniczky Ign. 22.
 Szuch Philippus 22.

Szulin és Krempach 25.

Szűz Mária 86.

Szűz-Mária szövetkezet tagjai.
326.

Tallér ezüst (= 2 p. frt; = 5 váltó frt.) 125.

Tamarisci(us) Dán., müllenbachi
ev. lelk. 230. 231. 234. 301.;
— István Fer., ménhardi ev.
lelk. 141. 194. 200. 202. 212.
218. 220. 236. 299.

Tamás, csötörtöki pléb. 124.
160. 161. 166. 167.; — esz-
tergomi érs. 3. 40. 71.; —
izsákf. ev. lelk. 124. 167.;
— müllenbachi pléb. 73. 151.;
— szep. főispán 2.; — szep-
olaszi lelk. 158.; — szep-
szombati pléb. 19. 20. 304.;
— szep.-svabóczi pléb. 39.

Tamásfalva 10. 12. 15. 102.
141. 308.; — falu, Nagy 46.
47.; — Kis 45. 46.

Tanítók, külföldi 311.

Tarcz(i)y Ján. pálmáf. ev.
lelk. 301.

Tarnócz 22. 26. 29.

Tarnóczy Fer. csász. biztos
288.; — Máty. szep. prép.
143.

Tatárok 33. 34.

Tárca 2.; — kerülete 2.

Tárgyalási jegyzőkönyv 274.

Templomok elvétele [prot. irók
szerint] 316.; — közös hasz-
nálata 279.; — visszaszer-
zése 310.

Tenek Bálint jamniki ev. lelk.
192.

Teodoric. Abbas. 4.

Tepa (=Tepla, Liptó) 26; 29;
— plicska (Liptó) 26. 29; —
plicske 18.

Teplicz (-a; -ka.) 8. 12. 15. 18.
23. 25. 27. 102. 141. 317.

Termény-adó. 170.

Terra Scepus. 2.

Teuberius Eleaz. folkmari ev.
lelk. 141.

Teuto-Lipcsa l. Német-Lipcse.
Tényekre hivatkozás 214.

Thann Andr. szepes-sümegei ev.
lelk. 302.

Theuerkauf Márt. müllenbachi
ev. lelk. 85. 301.; — szep-
szombati ev. pléb. 152; —
eretnek. 160.

Thomajko, szep. olaszí bíró 209.

Thomas lector Canonicus et
vicarius in Scep. 121; — de
monte divi Georgii 121; —
S. Stephan. 291.

Thomesdorff, Grosz. l. Tamás-
falu, Nagy; — Klein l. Ta-
másfalva-Kis.

Thomsdorf, Klein, l. Tamás-
falú, Kis.

Thurzó Ádám 32; — -család
332; — Elek, szep. főisp.
135. 186. 187. 310; —
György nádor 88. 139. 140;
— Krist. 139. 197.—200;
— Szan. szep. főisp. 134.
310.

Timpnicz. 7.

Tized fele 331.

Tized-maradék 217; — meg-
tagadása 221. 233. 238; —
szabadalom 217; — udvar-
telkek után járó. 101; —
ügy 238. 239.

Tluk Sam. (Draveczy) 210.

Tollnok (Actuarius). 68.

Tomanka (Tomajka?). 285.

Toportzy János 22.

Topperczer Ant., poprádi ev.
lelk. 133. 153. 158. 159. 172.
300; — György, nagy-sza-
lói ev. lelk. 302; — György,
poprádi ev. lelk. 85; —
György, tanító 75.

Topporc. 7. 8. 10. 13. 16. 18.
23. 25. 28. 141. 145. 150.
152. 291. 307. 312. 317. 319.

Toriczka l. Torisza.

Torisza 16. 24. 25.

Toriszka. 19.

Torna 2.

- Lejonkő, lásd Lethonkew.
 „Lelkész“ (= pastor) 168.
 Leitár 331.
 Lemmel Tam. durándi ev. lelk.
 134. 162. 299; Tam. izsakf.
 ev. lelk. 301.
 Lengwarth 14.
 Leó X. pápa 5.
 Leporius Andr. velbachi ev.
 lelk. 217.
 Leszna-Ó l. Felső-Erdőfalva.
 Leszna-Uj l. Alsó-Erdőfalva.
 Lesznicz(e) l. Lesznicza.
 Lesznicza(e) 13. 16. 24. 25. 28.
 Leszták Adrián 144.
 Lethon l. Lethonfalu; — -kew.
 l. Menedékkő.
 Lethonfalu 10. 12. 15. 19. 23.
 25. 27. 102. 103. 141. 308.
 Leukfalva (Lökfalu) 10. 13. 15.
 18. 101.
 Leutscha, Leutschan, Leut-
 schaw l. Lőcse.
 Leutscher Gy. iglói stb. stb.
 ev. lelk. 112. 129. 133.
 148—152. 282. 298. 301.
 Leutschovia l. Lőcse.
 Levkócz l. Leukfalva.
 Lewbitza l. Leibicz.
 Lewdischer, Leuditsch l. Leut-
 scher.
 Leyserus Polycarp 118.
 Liber Apocharum 96. — Con-
 cordiae 178. — Epistolarum
 96. — Inventariorum XXIV
 Regalium 96.
 Liber seu Registrum Fraterni-
 tatis. Ven. Dom. XXIV ple-
 banorum Regalium in Scepu-
 sio 92. 93.
 Libraria 109.
 Libschovitz Benő tanító 311.
 Liebier bélai polgár 238.
 Lignicz, város 33.
 Lindner György tanító 311.
 Lipnicza 24. 26; — Alsó 28.
 Lipnik 13. 16. 25.
 Lipovniczky Jos. 23.
 Lipót császár 266.
 Lipsch 183.
 Lipthow ecclesiarum rectores,
 de 41.
 Liptó 2. 5. 6. 20. 204; — Szt.-
 Mihály 29; — Ujvár (= Hra-
 dek) 22. 26. 29.
 Liszkófalva 22. 26. 29.
 Litániát nem végez stb. 232.
 Litterae sententiales stb.
 1392. és 1424. évből 321.
 Littmanova 25.
 Livényi Theophil, müllenbachi
 ev. lelk. 294.
 Lobotzky Mátyás 84.
 Lochmannus Máty. szep.-sümegi
 ev. lelk. 302.
 Lodzinsky János 197.
 Lokcza (= Lokcsa) 24. 26. 28.
 Lomnitza- Holli(ó) 7. 10. 13.
 16. 18. 25. 28. 141. 145. 317.
 320.
 Lomnitza, Kakas. l. Lomnicz
 Nagy.
 Lomnicz, Kis, 7. 10. 13. 16. 18.
 25. 28. 141. 145. 317. 320.
 Lomnitza, Minor l. Kis-Lomnicz.
 Lomnicz, Nagy. 6. 7. 10. 13.
 16. 18. 44. 46. 47. 49. 51.
 62. 64. 65. 68. 77. 78.
 98—100. 123. 124. 130.
 133. 141. 145. 269. 293. 302.
 304. 317. 320.
 Lomnycha, l. Lomnicz, Nagy.
 Lopnitzky Jakab 78.
 Loth Aloys 339.
 Loto 127.
 Lökfalu l. Leukfalva.
 Lőcse, 5. 9. 12. 14. 24. 27. 34.
 35. 43. 44. 46—49. 51. 61.
 62. 65. 66. 67. 71. 76. 78.
 93—103. 116. 123. 124. 130.
 132. 133. 140. 141. 145. 148.
 152. 155. 174. 175. 177. 187.
 194. 195. 224. 272. 273. 282.
 302. 307. 311. 317. 320.
 Lőcsei krónika 61.
 Lőrincz bélai pléb. 160. 161;
 — lőcsei pléb. 124. 166; —
 ménhárdi pléb. 160. 167; —

- orvos. 74; — svabóczi pléb. 160.
- Lubló, Ó. 7. 10. 17. 26. 28. 280. 332; Lubló — Neo 1. Lubló-Uj; — -Uj 7. 10. 17. 26. 28. 316. — -Uj templom ügye 208; — vár 78. 235. 283. 286. 292; — Lubló-Vetus 1. Lubló-Ó.
- Lubomirsky, 105. 196. 197. 224; — Sebestyén 90. — Seb. Heraklius 266. 335; — Szaniszló 281. 285. 288. 290. 341; — György 332; — Ti-vadar Konstantin 333. 334. 335. 336. 339. 340. 343. 345.
- Luboweczky de Lubowecz Ist. alkapitány 245.
- Lubrica Rusticorum fides 232.
- Lucca Gerg. kis-lomniczi ev. lelk. 141.; — Vaz. remetei ev. lelk. 141.; — -ae (Lucas) Andr. odorini ev. lelk. 301.
- Lucsivna 7. 10. 12. 16. 18. 22. 25. 27. 142. 320.
- Lucska (= Lucski) 9. 14. 19. 29.
- Ludrofalva 29.
- Lukács, kanczellár 87. 321.
- Lumniczky Jakab, lublóí vár alkapitánya.
- Lumnytz, maiori de 1. Nagy-Lomnicz.
- Luther Márton 82. 104. 168. 177. 179. 181. 187. 197. 213.
- Lutherana tabe aliaque Haeresi infectos 161.
- Lutheranicus [liber] 115.
- Lutheranus lelkészek 136. — -ok 123.
- Lutheri, nosse cupis faciem stb. 118.
- Lutheri nyavalyától s más eret-nekségtől megfertőzött egyé-nek alkalmaztatnak 161.
- Luther tana 128. 133. 134. 147. 153. 305.; — tanítás 190.
- Luzsna 29.
- Lykavka 29.
- Lyppay Balázs 196.
- Lypscha, Ant. de 39.
- Lyra Nic. ord. min. 113.
- Lyranus 191.
- Machalfalva** 15.
- Macziejovszky János alkapitány 176.; — Miklós lublóí vár- kapit. 78. 162. 170.
- Madocsányi Franc. 24.
- Magni Godefridus 23.
- Magnificat 345.
- Magnus Albertus 117.
- Magura 130.
- Magyar egyház állapota (1588). 137.
- Majerka 8. 13. 14. 22. 25. 28. 100. 320.
- Majores 123. 124. 126. 201.; — Sub-, 201.
- Malatina 29.
- Malátafőző 326.
- Maldur 7. 10. 13. 16. 18. 141. 145. 317. 320.
- Maltzeit 329.
- Maluzsina 29.
- Mansio 39. 40. 42.; — -sus 97.
- Marcelleti Guil 107.
- Marcivillai lelkészek 140.
- Margitfalu. 6. 15. 18.
- Margovita Pál tanító 311.
- Mariássy Lad. 259.; — Pál 260.
- Maritus Sim., zsákóczi, később szepes-szombati ev. lelk. 124. 160. 166. 167. 301.
- Marschky, major 45.
- Martinalia Pethejana 137.
- Martinus a S. Nativitate, 291.
- Matejócz, falu a Hernád mel- lett 15.
- Matejovszky Miklós kapit. 283.
- Matern (Midvischer) Ján. felkai ev. lelk. 300.
- Mathaei Villa. 1. Matheócz.
- Mathaei Lőrincz, ev. lelk. 201.
- Mathaeus Alphonsus 203.; — Barthpensis, Can. et Vica- rius Capituli Scepus. 165.
- Matheócz. 3. 8. 12. 13. 14. 22.

- Tót nyelvi prédikátor. 181.
 Tótfalu. 7. 8. 10. 13. 16. 18.
 23. 25. 28. 141. 320.
 Töfler György velbachi ev. lelk.
 302.
 Töke Krist. 84; — -ö Ján. 255.
 Tökölyi Istv. 11; 32; —
 kath. nemes 238. 239. —
 -párt 140.
 Törvényellenes dolgok törté-
 tek. 321.
 Tractatus de Feudis. 107; —
 de SS. Trinitate 117.
 Trangusz Dáv. odorini ev. lelk.
 67. 245. 252. 253. 301.
 Transumpta. 74.
 Trágya. 326.
 Trebnicz(er) Istv., odorini ev.
 lelk. 64. 301.
 Trencsén. 13.
 Treti (máskép Feigel) Illés 141.
 Tribs 13. 16. 24. 25. 28.
 Trium regum dies 329.
 Trompler Joan. 22.
 Trsztenne(a) 24. 26. 27. 28.
 Trstyán (= „Nadasch“) 45. 46.
 Trstyánszky Matth. segédl. 24.
 Trunkenbold und Weinsäufer.
 232.
 Tschirba Krist. szolgabíró. 187.
 Tu dissipa vafros dolos 345.
 „Tudósok“, városi és falusi is-
 kolákból kikerült, úgy neve-
 zett, 265.
 Tureus (Türke stb.) Dán., me-
 rényi ev. lelk. 176; —
 tanító 300; Pét., leibiczi ev.
 lelk. 299.
 Turdos(sin) 24. 26. 29.
 Turóc 2. 21.
 Tustnyak Ant. 23.
 Tutor. 283.
 Tűzvész, ménhardi. 161.
 Tworsianski Ján. alkap. 252.
 264. 267. 283. 285.
 Tyropolis I. Késmark.
Uj tan értelmében való tanítás
 a szep. iskolákban. 310.
 Ujfalusi Franc. 22.
 Ulebach (alias Eulenchbach)
 György 106.
 Ulozsa. 14. 19. 45. 103.
 Uncia. 127.
 Universitas XXIV Regalum
 Civitatum. 44; — Saxonum.
 86; — Terrae Scepus. 44. 46.
 Urbani Dán., velbachi, majd
 csötörtöki ev. lelk. 198. 300.
 302; — -nus. 129.
 Ursinus Illés iglói ev. lelk. és
 szen. 188. 212. 218. 220.
 255. 298.
 Urumb Jab. 23.
 Usrai Frigy. pálmáf. ev. lelk.
 301.
 Usztye 28.
 Utolsó gyűlés (1673.) 67.
 Úr testét önmagának nyújtani
 251.
Vagendrisl (Vagendrissel, ma:
 Merény) 10. 12. 14. 18. 23.
 Vah Semp., szep.-váraljai ev.
 lelk. 230. 298.
 Valent. pleb. in Váralja 92.
 Valentsik Emer. 21.
 Vallás, uj 133.
 Vallási zavarok 137.
 Vallis S. Antonii de Lechnitz
 (Veres-Kolostor) 11.
 Valoch Máté káposztaf. pléb.
 147.
 Valónak meg nem feleltek. 275.
 Vandalus Krist. szt.-keresztí
 ev. lelk. 178.
 Varalia, Váralja, Várallya I.
 Szepes-Váralja.
 Vázul, svedléri lelk. 236.
 Vág. 8. 142.
 Válogatóság most az emberek.
 265.
 Válopör 223.
 Váltságdíj. 155.
 Vámfont 125.
 Váralyaensis János hunfalvi ev.
 lelk. 124. 166. 167. 168.
 (1564. még élt), 303.
 Váralyai Szan. szep.-prép. 133.
 303.

- Várday Pál eszterg. érs. 80. 83.
 Várórség, körmendi 137.
 Vázsecz 10. 16. 142.
 Vegyes bizottság. 288.
 Veingruber Ign. 22.
 Velbach. 3. 6. 12. 15. 19. 23.
 25. 27. 44. 45. 47—50. 62.
 65. 67. 76. 78. 97—101.
 124. 131. 141. 205. 302. 316.
 Velbachi templom ügye 253.
 261. 267.
 Velicsna l. Nagyfalu.
 Venczel. 90; —, l. Péchy.
 Verantius Antal, érs. 35. 173.
 178. 179.
 Verbum Dei purum 308.
 Verenderung, Kirchen- 244.
 Vereskolostori szerzetesek. 130.
 Veritas toti mundo declarata.
 144; 316.
 Vespera iam mundi est. 210.
 Vesselényi Anna. 143.
 Veszele 24. 26. 28.
 Veszelszky Mart. 22.
 Védő (Defensor) 69.
 Védőszent [patronus Fraternalitatis] 71.
 Végrendelet (Molitor—Moleré) 163.
 Végrendelkezési jog. 43.
 Viaszgyertya. 193. 194.
 Viborna. 8. 13. 16. 18. 24.
 Vidernik. 6. 12. 15. 18. 23.
 27. 102. 103. 141. 145. 317.
 Viginti Quatuor Saxonicae Civitates. 47.
 Vikartócz 12. 15. 18. 27. 102.
 Vilcek Adamus. 24.
 Vilguszdorph, l. Vilkócz.
 Vilkócz 45. 47.
 Villa Baldmar, l. Pálmafalu;
 — Durandi, l. Duránd;
 — Compositi, l. Káposztafalu;
 — Henrici Judicis, 46;
 — Isaac, l. Izsákfalva;
 — Kabus, l. Káposztafalu;
 — Latina, l. Sz.-Olaszi;
 — Matthaei, l. Matheócz;
 — Menhardi, l. Ménhard;
 — Nova, l. Igló;
 — Poloni, l. Hunfalu;
 — Quirini, l. Kurimján;
 — Ruskyn, l. Ruszkinócz;
 — Suevi, l. Svabócz;
 — Theutonialis, l. Poprád;
 — Ursy, l. Illésfalu.
 Villanovics Ambr. 23.
 Vinschendorf l. Tótfalu.
 Viola András velbachi tanító
 ügye 255. 256.
 Virgo Mater 341.
 Virosztek Ant. 24.
 Visszafoglalása, a löcsei templom-
 moknak. 317.
 Vita Sanctorum. 313.
 Vitalis József. 24. 26; — Thom.
 22.
 Vithfalu 9. 12. 15. 19. 143.
 316.
 Viti Máté, nagyglomniczi, majd
 leibiczi ev. lelk. 226. 228.
 233. 234. 241—243. 250.
 299.
 Vitkócz l. Vithfalu
 Vivificator Spiritus. 845.
 Vizsgáló bizottság. 286.
 Vocatio. 182.
 Vocator (meghívó levél) 79. 326.
 Voghendrüssel. l. Vagendrissel.
 Vojkfalva 15. 19.
 Vojkócz, ma Vojkfalva.
 Vratislavia, Joan. Bened. de 107.
 Vrbicza 27.
 Vyda Georg. 23.
 Vylka, l. Felka.
 Vylkostorf l. Vilkócz
Waas Gásp. 255.
 Wachsmann (Waxmann) Márt.,
 Bert., topporczy, majd cső-
 törtői ev. lelk. 141. 233.
 300.
 Wachtarka. 285.
 Wagner Ján., durándi ev. lelk.
 262. 263. 299; — Jak.,
 szep.-váraljai ev. lelk. 64.
 193. 298. 328. 331; — Márt.
 „pastor“. 116. 188.
 Walach Ján. szepes-olaszi se-

- gédlelk. 69; — György, u. a. 69.
- Walddorf. 7. 10.
- Wallonok 193.
- Weimar 96.
- Weisz Tób., matheóczi, strázsai, felkai, utoljára bélai ev. lelk. 141. 204. 216. 219. 221. 227. 230. 299. 300; — Tób., poprádi ev. lelk. 67. 239. 243. 254. 268. 299. 300.
- Wigaszt Melch., odorini ev. lelk. 115.
- Willkür der Sachsen in dem Zips 323.
- Windek Erasm. lőcsei tanítónak példája. 309.
- Windisch Ján. szep.-váraljai ev. lelk. 233. 235. 237. 240. 241. 242. 244. 298.
- Winkler Ján. illésf. ev. lelk. 67. 241—244. 301; — (lőcsei polgár) 262.
- Wittenberg, város 76. 168. 173. 184.
- Witthaenaerus (Witchenauer) Andr., velbachii ev. lelk. 214. 302.
- Wittniedy (de et in Musay) Istv. 264.
- Wohnungen der Capellanen 281.
- Wolffinger Car. 23.
- Woscinszki Miks. richnói ev. lelk. 141.
- Wranchich, eszterg. érs. 138.
- Wratislavia. 149.
- Xylander** Istv. szep.-váraljai ev. lelk. és szen. 72. 88. 91. 94. 95. 105. 137. 139. 141. 148. 201. 202. 204. 205. 206. 211. 298.
- Yperper.** 127.
- Zaar** György szep.-görgői ev. lelk. 141; —, tepliczi lelk. 142.
- Zabler Ján., lőcsei ev. archidia-konus 61. 62; — Pét., lőcsei ev. lelk. 60. 105. 141. 194. 199. 200. 209. 212. 220. 224. 226. 229. 233. 237. 302; — Már. Hiób, lőcsei ev. lelk. 180. 302.
- Zaborszky Nic. et. Gabr. 260.
- Zacharócz l. Zakárfalu.
- Zagorovszky Jer., gnezdai római katolikus pléb. 208.
- Zakameno Klin 28.
- Zakárfalu. 12. 15. 18.
- Zakáriás ruszkinóczi ev. lelk. 174. 299.
- Zanzeri Mih. 104.
- Zarevucius [Zerevucius] Máty. iglói ev. lelk. 115* 236. 242. 244. 245. 248. 252; — Máty., sáros-berzeviczei lelkész 142.
- Zavada 14. 19. 27.
- Zavadka 12. 19. 24. 25.
- Zavor Mikl. 255.
- Zazriva 24. 26. 29.
- Zbisko, szep.-prép. 275.
- Zebrydowski Jos. Bern. praep. S. Steph. de Kew, iglói pléb. 345. 347.
- Zeiner Joan. 117.
- Zekeli Bold. 201.
- Zelenak Joan. 22.
- Zieperland 34.
- Zipser Schloss. 257.
- Zipser Willkühr 324.
- Zólyom. 2.
- Zólyomi zsinat 193.
- Zrinyi, gróf. 138.
- Zubricza-Felső, 28.
- Zubriczky Adalb. 24.
- Zubrohlava 24. 26.
- Zwingli. 177.
- Zsákócz l. Izsákfalva.
- Zsdjár 16. 19. 25. 28.
- Zsegra 12. 15. 19. 23. 25. 27. 141. 316.
- Zsegre l. Zsegra.
- Zsidók, krakói. 129.
- Zsigmond, lengyel kir. 87. 89. 90. 136. 195. 282; — magyar kir. 45. 46.
- Zsitky Mich. 23.
- Zsmisan. l. Szepes-Sümeg.

HELYREIGAZÍTÁSOK.

---

14. lap 17. sor. felülről: Sztrázsa helyett olvasandó: Sztrázska.
 34. lap 9. „ alúlról: 1248 „ „ 1284.
 34. lap 12. „ „ 1247 „ „ 1257.
 43. lap 4. „ felülről: civitatum „ „ parochorum.
 45. lap 14. „ alúlról: Nagy-Szalók helyett „ [Nagy-Szalók].
 49. lap 13. „ „ is helyett „ nem.
 82. lap 6. „ felülről: gyakran „ „ mindig.
 85. lap 16. „ alúlról: Regens helyett olvasandó: Regner, úgyszintén
 a 237. lapon.
 94. lap 17. sor alúlról: „az eredeti matriculának“ stb helyett olvasandó: „az eredeti matriculának (mely Késmárkon van) másolata“ stb.
 96. lap. 14. sor felülről: György helyett olvasandó: Kristóf.
 124. lap 17. sor felülről: szepes-szombathelyi helyett olvasandó: szepes-szombati.
 155. lap 17. sor felülről: 13 helyett olvasandó: 18.
 161. lap 9. „ „ 1555 „ „ 1556.
 162. lap 6. „ „ ménhárdi helyett olvasandó: bélai.
 163. 1. 4. sor felülről: iglói lelkész helyett hozzáteendő: 1557. jun. 25-én.
 176. lap 11. sor alúlról: 1581 helyett olvasandó: 1582.
 192. lap 16. „ felülről: Bogner Bert. stb törölendő.
 231. lap 18. „ „ Káposztafalu helyett olvasandó: Odorin.
 237. lap 12. „ „ Kraut és Fleisch helyett olvasandó: Kraut- und Fleisch (egy személy).
 237. lap 16. sor felülről: Matheócz helyett olvasandó: Csötörtök.
 237. lap 2. „ alúlról: Roth „ „ Weisz.
 237. lap 3. „ „ Jakab „ „ János.
 242. lap 4. „ „ Noscovi „ „ Klein.
 248. lap 11. „ felülről: Müllenbachról helyett olvasandó: Matheóczról.
 249. lap 17. sor felülről: Erythraeus helyett olvasandó: Dreyppennig.
 270. lap 13. „ alúlról: „a“ után teendő: csötörtöki.
 274. lap 7. „ „ tolerantium helyett olvasandó: tolerantiam.
 305. lap 7. „ „ Bálint helyett olvasandó: Lőrincz.
 306. lap 7. „ „ Filker „ „ Botzdorfer.
 308. lap 1. „ felülről: lelkész „ „ tanító.
 347. lap 7. „ alúlról: prépostot helyett olvasandó: kanonokot.